

ขุททกนิกายภูจกถา พุทฺธวีสวณฺณา (มจรฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต) - หน้ที่ 1
เล่มที่ 44 หน้ 1

มจรฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต นาม ขุททกนิกายภูจกถา
พุทฺธวีสวณฺณา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมพุทฺธสฺส ฯ

คณฺธารมภกถา

อนนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต กฐณาลยํ ลยํ
มลสฺส พุทฺธํ สฺสมาหิตํ หิตํ
นนามิ ฐมฺมํ ภวสํวรํ วริ
คณฺธากรณฺเจว นีรํจณฺณํ คณฺณํ ฯ
ปณฺณาย เสฏฺโฐ ชินสาวกานํ
ยํ ฐมฺมเสนาปติ ฐมฺมราชํ
อปฺปจฺฉิ สตฺถารมปารปารคฺคํ
นีรํจณฺณํ ฅาติคณฺณสฺส มชฺฅเณ ฯ
สฺสพุทฺธวีสเณนิช พุทฺธวีส
วิสฺสพุทฺธวีสเณ วินายเกณ
หตฺวาเกสเณ ปกาสิโต โย
สมาริชาเสณ ตถาคเตณ ฯ
ยาวชฺชกาลา อวินาสยนฺตฺตา
ปาพิฏกมณฺณเจว จ ปาพิยตฺถํ
ตถานุสนธิ สฺสคตสฺส ปุตฺตฺตา
ยถาสฺสตีเยว สมาริสิ ฯ

ขุททกนิกายภูทกเถา พุทธวิสัณณนา (มจรตถวิลาสินี) - หน้าที่ 2
เล่มที่ 44 คณธารมกกเถา หน้า 2

ตสเสว สมพุทธรนวนยสส
สทา ชนानิ สวนามตสส
ปสาทปญญาชนนสส ยสฺมา
สิวณณนานุกุมโต ปวตฺตา ฯ
สกุกจจสทุมมรเตน พุทฺธ-
สีเหเน สีลาทีคุโณทีเตน
อายาจิโตหิ สฺจิริมปี กาลิ
ตสฺมาสส สิวณณนมารภิสฺสี ฯ
สทา ชนानิ กลินาสนสส
จิรภูจิตตถิ ชินสาสนสส
มมาปี ปุญฺโวยทวุทฺธิยตถิ
ปสาทนตถุญจ มหาชนสส ฯ
มหาวิหาราคตปาฬิมคฺค-
สนฺนิสฺสีตา สงฺกรโทสสีนา
สมาสโตยิ ปน พุทฺธวิส-
สิวณณนา เหสฺสตี สารภูตฺตา ฯ
โสตพุทฺธูป ปน พุทฺธวิส-
กเถย อญฺญิ อธิ นตฺถิ ยสฺมา
ปสาทนํ พุทฺธคฺเณ รตฺตานํ
ปวาทนํ ปาปมฺหามลสฺส ฯ

ขุททกนิกายภูจกถา พุทฺธวีสวณฺณา (มจรฺตถวีสานี) - หน้าที่ 3
เล่มที่ 44 คณฺธารมฺภกถา หน้า 3

ตสฺมา หิ สกฺกจฺจสฺมาธิยฺตุตฺตา
วิหาย วิกฺเขปมนฺณยจิตฺตา
สํวณฺณํ วณฺณยโต สฺวณฺณํ
นิชาย กณฺณํ มจรฺรํ สฺสณาท ๑
สพฺพมฺปิ หิตฺวา ปน กิจฺจมณฺยํ
สกฺกจฺจ มจฺเจนิช นิจฺจกาลี
โสตฺถุ กเถตฺตมฺปิ พุเชน ยฺตุตฺตา
กถา ปนํยํ อติทฺลลภาติ ๑

ตตฺถ พุทฺธวีสวณฺณา เหสฺสติ สารณฺตาทิ วุตฺตตฺตา
พุทฺธวีส ตาว ววตฺถเปตฺตพฺโพ ๑ ตตฺริทํ ววตฺถานํ อิตฺโต
เหฏฺฐา กปฺปสฺตสฺสทฺสสาธิเกสฺส จตฺตสฺส อสงฺเขยฺเยสฺส อุปฺปนฺนํ
ปญฺจวิสฺตียา พุทฺธานํ อุปฺปนฺนกปฺปาติปริจฺเจทวเสน ปเวณิ-
วิตฺถารกถา พุทฺธวีส นามาทิ เวทิตฺตพฺโพ ๑

สฺวํยํ กปฺปปริจฺเจโท นามปริจฺเจโท โคตฺตปริจฺเจโท
ชาติปริจฺเจโท นครปริจฺเจโท ปิตฺตปริจฺเจโท มาตฺตปริจฺเจโท
โพธิรฺกฺขปริจฺเจโท ฆมฺมจกฺกปฺปวตฺตคนปริจฺเจโท อภิสมยปริจฺเจโท
สวากสฺสนิปาตปริจฺเจโท อคฺคสวากปริจฺเจโท อุปฺภูจก-
ปริจฺเจโท อคฺคสวากปริจฺเจโท ปรีวารภิกฺขุปริจฺเจโท
รฺสีปริจฺเจโท สรีรปฺปมาณปริจฺเจโท โพธิสฺตฺตาทิการปริจฺเจโท
พฺยากรณปริจฺเจโท โพธิสฺตฺตปฺธานปริจฺเจโท आयุปริจฺเจโท

ปริณิพพานปริจฺเจโทติ อิมหิ ปาลิยา อากเตหิ พาวีสติยา
ปริจฺเจเทหิ ปริจฺจินฺโน ววตฺถิตโต ฯ

ปาลิยา อนารุพฺห ปน สมฺพหุลวโรเปตฺถ อานตฺพุโพ ฯ
โส อคารวาสปริจฺเจโท ปาสาทตฺตยปริจฺเจโท นาฏฺกิตฺถิปริจฺเจโท
อคฺคฺมฺหสิปริจฺเจโท ปุตฺตปริจฺเจโท ยานปริจฺเจโท อภินิภฺขมฺน-
ปริจฺเจโท ปชานปริจฺเจโท อุปฺภฺจจากปริจฺเจโท วิหารปริจฺเจโทติ
ทสฺสา ววตฺถิตโต โหติ ฯ

ตํ สมฺพหุลวรามฺปิ ยถาฏฺจฺจฺจเน มยํ ปน
ทสฺเสตฺถวาว คมฺิสฺสาม ตตฺถ ตตฺถ สมฺมาสโต ฯ

โส เอวํ ววตฺถิตโต ปน

เกนายํ เทสิโต กตฺถ กสฺสฺตฺถาย จ เทสิโต
กิมฺตฺถาย กทา กสฺส วจันฺ เกน จาภโต ฯ
สพฺพเมตํ วิธึ วตฺถวา ปุพฺพเมว สมฺมาสโต
ปจฺจฺจํ พุทฺธวีสสฺส กริสฺสามตฺถวณฺณนฺนฺติ ฯ

ตตฺถ เกนายํ เทสิโตติ อยํ พุทฺธวีส เกน เทสิโต
สพฺพชฺรเมตฺส อุปฺปฏิหตฺถาณจฺเรณ ทสฺพลน จตฺตเวสฺสารชฺช-
วีสารเทน ชฺมฺมฺราเชน ชฺมฺมฺสามินา ตถาคเตน สพฺพญฺญนา
สมฺมาสฺมพฺพฺเชน เทสิโต ฯ

กตฺถ เทสิโตติ กปิลวตฺถุมฺหานคเร นิโครฺชารามมหา-
วิหารเ ปรมฺรุจิสฺสนฺทสฺสเน เทวมนฺุสฺสนยฺนนิปาตฺถูเต รตนจฺงกเม
จฺงกมนฺุเตน เทสิโต ฯ

ขุททกนิกายภูจกถา พุทธวิสวนุณนา (มจรตถวิลาสินี) - หน้าที่ 5
เล่มที่ 44 คณธารมกถา หน้า 5

กสฺสตุถาย จ เทลิตฺติ ทฺวาสีตฺติยา ฉาตฺตสฺสสุสานํ
อนนทโกภฺนินฺนจ เทวมนุสฺसानํ อตุถาย เทลิตฺโต ฯ
กิมตุถาย เทลิตฺติ จตุโรฆนิตฺตฺถรณตุถาย เทลิตฺโต ฯ
กทา เทลิตฺติ ภควา หิ ปจฺมโพธิยํ วิสตีวสุสานํ
อนิพฺพทฺวาโส หุตฺวา ยตฺถ ยตฺถ ฝาสูกํ โหติ ตตฺถ ตตฺถ
คณตุว วลี ฯ กถํ ฯ

ปจฺมํ วสฺสํ อธิปตฺเน ชมฺมจกฺกํ ปวตฺเตตฺวา อฏฺฐารส
พฺรหฺมโกภฺนโย อมตปานํ ปายตฺวา พาราณสี อุปนฺนํสุสาย
อธิปตฺเน มิกทาเย วลี ฯ

ทฺติยํ วสฺสํ ราชคฺห์ อุปนฺนํสุสาย เวพฺพน มหาวิหारे ฯ
ตฺติยจตุตฺถานปี ตตฺถเว ฯ
ปญฺจมํ เวสาลี อุปนฺนํสุสาย มหาเว ณฺฎาการศาลายํ ฯ
ฉฏฺฐํ มกุลปฺพเพ ฯ
สตุตฺตมํ ตาวตีสภเว ฯ
อฏฺฐมํ ภคฺเคสุ สํสุมารคิริ อุปนฺนํสุสาย เกสภพเว ฯ
นวมํ โกสมพิยํ ฯ
ทสมํ ปาลีเลยฺยกวนสนฺนเท ฯ
เอกาทสมํ นาพายํ พฺรหฺมณคามา ฯ
ทฺวาทสมํ เวรณฺชายํ ฯ
เตรสมํ จาลิยปฺพเพ ฯ
จฺุทฺทสมํ เซตวนมมหาวิหारे ฯ

โส เอว จินเตตฺวา กุลนคฺรคฺมตฺถาย สฏฺฐิมตฺตาทิ คาทาหิ
คมนวณฺณํ วนฺณเสถ ๑ อถ สตฺถา จสฺส วจันํ สุตฺวา
ฉาติสฺสคฺคํ กาทุกาโม หุตฺวา อํคฺมคฺชวาสินํ กุลปฺตฺตานํ ทสฺหิ
สทฺสเสหิ กปิลวตฺตฺวาสินํ ทสฺหิ สทฺสเสหีติ สพฺเพเหว วิสตียา
จีณาสวสทฺสเสหิ ปรีวฺโต ราชคฺโหโต สฏฺฐิจโยชนํ กปิลวตฺตฺปุริ
ทฺวีหิ มาเสหิ สมฺปาปฺณิตฺวา ตตฺถ ฉาตีนํ วนฺทาปนตฺถํ
ยมกปาณฺ्हาริยํ อกาสิ ๑ ตทายํ พุทฺธวฺโส เทลิตฺโต ๑

กสฺส วจันนฺติ สวากปฺจเจกพฺพุชานํ อสาธารณํ
สมฺมาสมฺพุทฺธสฺเสว วจันํ ๑

เอกนากโตติ อจฺริยปฺรมฺปราย อากโต ๑ อัยํ หิ
สาริปฺตฺตตฺถเโร ภทฺทชฺชํ ดิสฺโส โกสิยปฺตฺโต สิคฺคโว โมคฺคตฺติ-
ปฺตฺโต สุตฺโต ฐมฺมิโก ทาสโก โสณโก เรวโตติ เอวมาทึหิ
ยาว ตตฺติยสฺงคีตติกาลา อากโต ตโต อฺุทฺฐมฺปิ เตสฺสเยว
สิสฺसानุสิสฺเสหีติ เอวํ ตาว อจฺริยปฺรมฺปราย ยาวชฺชกาลา
อากโตติ เวทิตฺพุโพ ๑

เอตฺตาวตา

เกนายํ เทลิตฺโต ตตฺถ กสฺสตฺถาย จ เทลิตฺโต

กิมตฺถาย กทา กสฺส วจันํ เกน จากโตติ

อัยํ คาทา วุตฺตตฺถา โหติ ๑

คณณารมภกถา นิฏฺฐิตา ๑

นิทานกถา

พาหิรนิทานกถา

เอว อากตสฺส ปนสฺส อิมานิ อตฺถวณฺณา โหติ ฯ
สา ปนายิ อตฺถวณฺณา ยสฺมา พุเรนนทานิ อวิพุเรนนทานิ
สนฺตินิกนิทานนฺติ อิมานิ ตีณิ นิทานานิ ทสฺเสตฺถวาว วณฺณิตา
สฺวณฺณิตา นาม โหติ ฯ เย จ นํ สฺวณฺนฺติ เตหิ สมฺภากมฺโตะ
ปฏฺจาย วิญฺญาตตฺตา สุวิญฺญาตาว โหติ ฯ ตสฺมา ตานิ
นิทานานิ ทสฺเสตฺถวาว วณฺณยิสฺสาม ฯ

ตตฺถ อาทิตฺโต ปฏฺจาย ตาว เตสํ นิทานานํ
ปริจฺเจโท เวทิตพฺโพ ฯ ตตฺถรายิ สงฺเขปโต อตฺถทีปนา ทีปงฺกร
ทสฺพลสฺส ปาทุมฺเล กตาทินิหารสฺส มหาสตฺตสฺส ยาว
เวสฺสนตฺตรตฺถวาว จวิตฺวา ตฺสฺสิตทวเน นินฺพพตฺติ ฯ ตาว
ปวตฺตา กถา พุเรนนทานิ นาม ฯ ตฺสฺสิตทวเนโต จวิตฺวา
ยาว โพธิมณฺเฑ สพฺพญฺญตฺถวณฺณปฺปตฺติ ตาว ปวตฺตา
กถา อวิพุเรนนทานิ นาม ฯ เอกํ สมฺมํ ภควา สวตฺถึยฺ
วิหฺรติ เขตวเน อนาถปฺณฺฑิกสฺส อารามเต จ ราชคฺเห
วิหฺรติ เวพฺพวเน กลนฺทกนิวาเปติ จ เวสาลียฺ วิหฺรติ
มหาวเน กุฎฺฐาคารสาลาขนฺติ จ เอวํ มหาโพธิมณฺเฑ
สพฺพญฺญตฺถวณฺณปฺปตฺติโต ยาว ปรีนินฺพพานมญฺจา เอตฺสฺมี

จ โลกธาปตี สหมปติ กตณชลี อนธวีร์ อยาจถาติอาทินา
นเยน นิตานัน วุตตุนติ ฯ วุจเต ฯ ภควโต สพุพชมมเทศนา-
การณภูตย พุรหุมนุ ชมมเสนาયાจนาย สนุทสุสนตถิ
วุตตุนติ ฯ

กทาย ชมมเทศนตถิ อชฌินุโจ พุรหุมนา ชิน
กทา ตตถ จ เกนาย คธา หิ สมุทธีรธาติ

วุจเต ฯ พุทธรภูตสุส ปน ภควโต อภูจเม สตตะทาเห สตถา
ชมมเทศนตถาย พุรหุมนา อชฌินุโจ อายาจิโต ฯ

ตตฺราย อนุปุพพิถา มหาปริโส กิร กตาทินิกุชมน-
ทิวเส วิวฏฐปาภภูพิภจสนยนาสนเจฏฐิกา นาฏฐิตุถิโย ทิสวา
อตีว สวิคคททโย ปญฺเฐกเทศาวจจุนัน จุนัน อามนุเตตฺวา
อรินรธรรมนถกั กณจกั นาม ตฺรจฺจวรมาทธาติ กณจกั (๑)
อาหธาเปตฺวา จุนนสหาโย วรตฺรจฺจวรมารุยฺห นครทฺวาเร
อชิวตฺถาย เทวตฺถาย นครทฺวาเร วิวญฺเฐ นครโต นิกุชมิตฺวา
ตีณิ รชฺชานิ เตน รตฺถาวเสเสน อติกุกมิตฺวา อโนมสฺตฺโต
อโนมาย นาม นทียา ตีเร จตฺวา จุนนเมวมาท จุนน
ตฺว มม อิมานิ อญฺเฐหิ อสาธาธณานิ (๒) อาธณานิ กณจกณจ
วรตฺรจฺจวรมาทาย กปิลวตฺถุปรุ คจฺจาทิ จุนน วิสฺสชเชตฺวา
อสิโตรคณีลุปฺปลสทิสเณนาสินา สกเสมกุกฺกุ ฉินฺทิตฺวา อากาเส
๑. สี่. กนถกั ฯ ม. กณจกั ฯ ๒. สี่. อสุธรานิ ฯ

เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณุณนา หน้ 11

อุกขิปิตวา เทวทตติย ปตตจิวริ กเหตุวา สยเมว ปพพชิตวา
อนุปุพเพน จาริกั จรมาโน อนิลพลสมุทตตรงกงกั อสงกั
คกั นที อุตตริตวา มณิคนริสชาลวิชโชตติราชคหิ ราชคหิ
นาม นคร ปวิสิตวา ตตถ อิสสรियมทตติ ชนั ปรีหาเสนโต
วีย จ อุทตเวสสส ชนสส ลชชมุปาทยมาโน วีย จ
วยกนุตีหิ นาครชนหทยานิ อตตนิ พนุชนโต วีย จ ทวตตีส-
วรมหาปรีสทกขณวิราชิตาย รูปสิริยา สพพชนนยนานิ
วิลุมปมาโน วีย จ รุปีปาทสจโร ปุณณสจโย วีย จ
ปพพโต วีย จ คมเนน นิสสงโก สนตินุทริโย สนตมานโส
ยुकมตติ เปกขมาโน ราชคหิ ปิณทาย จริตวา ยาปนมตติ
ภตติ กเหตุวา นครโต นิกขमितวา ปณทวปพพตปสเส
ณายทกสมุปนเน สจัญมิภาเค (๑) ปรมรมณิเย ปวิวิตเต โอกาเส
นีสิติตวา ปฏิสงขานพเลน มิสสภกตติ ปรีกฤษชิตวา ปณทว-
คิรานุสาเรน (๒) พิมพิสาเรน มคธมหาราเชน มหาปรีสสส สนตีกั
คनुตวา นามโคคตติ ปุจจิตวา เตน ปมุทิตททเขน มม
รชชภากั คณหาหิติ รชเชน นิมนุตติยมาโน อถั มหาราช
น มยหิ รชเชนตุโถ อหิ รชชั ปหาย โลกहितตถาย
ปธานมณุยชิตวา โลกเ วิวญจจโท พุทโธ ภวิสสามิติ
นิกขนโตติ วตวา เตน จ พุทโธ หุตวา สพพปจมี มม
๑. สี. ยุ สจัญมิภาเค ฯ ๒. สี. มนุทารคิรिसาเรน ฯ

วิชิต์ โอสเรยยาถาติ วุตโต สาธุติ ตสฺส ปญฺญณํ ทตฺวา
อาพารณฺจ อุทกณฺจ (๑) อุปสงฺกมิตฺวา เตสํ ฐมฺมเทสนาย สารี
อวิญฺญโต ตโต ปกฺกมิตฺวา อรุเวลาຍิ ฌพฺพสุสานิ ทุกฺกร-
การิกํ กโรนฺโตปิ อมตํ อธิคฺนตุํ อสฺสโกนฺโต โอปาริกาทหารปฺปฏิ-
เสวเนน สรียริ สนฺตปฺเปลี ฯ

ตทา ปน อรุเวลาຍิ เสนานิกเม (๒) เสนานิกมกฺกมฺพิกสฺส
ชิตา สุชานา นาม ทาริกา วยปฺปตฺตา เอกสฺมี นิโคฺรชรุกฺเข
ปฺตฺถณฺมกาสิ สจําหํ สมชาติกํ กุลฆริ คนฺตฺวา ปจฺมคพฺเภ
ปฺตฺตํ ลภิสฺสามิ พลิกมฺมํ กริสฺสามีติ ฯ ตสฺสา สา ปฺตฺถนา
สมิขฺมิ ฯ สา วิสาขปฺญณฺมทิวเส (๓) อชฺช พลิกมฺมํ กริสฺสามีติ
ปาโตว ปายาสํ อนายาสํ ปรมฺมฐริ สมฺปฺปฏิปาเทสิ ฯ โพธิ-
สฺสโตปิ ตทเหว กตฺสรียริปฺปฏิชคฺคโน ภิกฺขาจารกาลํ อากมย-
มานโน ปาโตว คนฺตฺวา ตสฺมี นิโคฺรชรุกฺขมฺมุเต นิสีทิ ฯ อถ
โฆ ปฺญณฺนา นาม ทาสี ตสฺสา ชาติ รุกฺขมฺมูลโสธฺรณฺตฺถาย คตา
โพธิสฺสตฺตํ ปาจันโลกธาตุํ โอลอยมานันํ นิสินฺนํ สญฺญาปฺปภาณฺ-
รณฺชิตฺวารกนฺกคิริสฺสิขรสทิสฺสรียริโสภํ ติมิรนิกรนิชานกรํ กมลวน
วิกสนกรํ ฌนวิวรคฺคํ (๓) ทิวสกรมिव ตฺรฺวรมฺพคฺคํ มุนิทิวส-
กรมทฺทส ฯ สรียริโต จสฺส นิกฺขนฺตาทิ ปภาหิ สกถณฺจ ตํ
รุกฺขํ สุวณฺณวณฺณํ ทิสฺวา ตสฺสา เอตทโหสิ อชฺช อมฺหากํ
๑. สี. อาลารณฺจ อุทกณฺจ ฯ ๒. สี. เสนานีนิคเม ฯ
๓. สี.ยฺ. ฌนวิวรคฺคํ ฯ

เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณนา หน้า 13

เทวดา รุกขโต โอรายหิ สหตถเนว พลี ปฏิกุคเหตุกามา
หุตวา นิสินนาติ ฯ สา เวเคน คนุตวา สุชาตาย เอตมตถ
อาโรเจสิ ฯ

ตโต สุชาตา สลยชาตสทฐา หุตวา สพพาลงกาเรน
อลงกริตวา สตสทสคณนิกั สุวณณปาตี ปรมมจรต
มรุษายาสส ปุเรตวา อปราย สุวณณปาติยา ปิทหิตวา
สีเสนาทาย นิโครชรุกขากิมุขิ อคมาสิ ฯ สา กจณนตี ทูโรโตว
ตโต โพธิสตุตติ รุกขเทวตมิว สกถั ตโต รุกขัง สรีรปฏาย
สุวณณวณณั กตวา ปุลลยสลยจมิว รูปวนตโต นิสินนั ทิสวา
ปีติโสมนสสชาตา สุชาตา รุกขเทวตาคิ สลยาย ทิฏฐจกานโต
ปฏจาย โอนโตนตา คนุตวา สีสโต ตโต สุวณณปาตี โอตาเรตวา
มหาสตุตสส หตถเจ จเปตวา ปลยจปติฏฐิตน วนุทิตวา ยถา
มม มโนโร โนปพนโน เอวั ตุมหากมปิ นิปพชชตุติ วตวา
ปกคามิ ฯ

อด โข โพธิสตุตโตปี สุวณณปาตี คเหตุวา เนรลยชราย
นทिया ตีริ คนุตวา สุปปติฏฐิตสส นาม ติตถสส ตีเร
สุวณณปาตี จเปตวา นุหาควา ปจจุตตริตวา เอณนปุลลยาส-
ปิณเฑ กโรนุโต ตโต ปายาสั ปรีภยชิตวา สจหา อชช
พุทโธ ภวิสสามิ (๑) อัย สุวณณปาติ ปฏิสโตคจกตติ จิปี ฯ
๑. สี่. ยู. ภวามิ ฯ

สา ปาติ ปฏิสโต คนตุวา กภาพส นาม นาคราชสส ฆวนัน
ปวิสิตวา ตินณัน พุทธานัน ถาลกานี อุกขิปิตวา เตสเส เหฏฐา
อฏฐาสี ฯ

มหาสตุโต ตตถเวว วณสณเต ทิวาวิหารี วิดีนามตวา
สายณหสมเย สโตติเยน นาม ตินหารเกน มหาปฐิสส
อาการิ ถตวา ทินุณา อฏฐ ตินมฏฐิโย กเหตุวา โพธิ-
มณตมารุยห ทกขิมทิสากาเก อฏฐาสี ฯ สโต ปน ปเทโส
ปทุมนิปตเต อุกกพินทุ วिय อกมปิตถ ฯ มหาปฐิส (๑) อัย
ปเทโส มม คณัน ชาเรตุ อสมตโตติ ปจุมทิสากากมมาสิ ฯ
โสปี ตถเวว กมปิตถ ฯ ปุน อุตตทิสากากมมาสิ ฯ สโตปี ตถเว
กมปิตถ ฯ ปุน ปฐิตุมทิสากากมมาสิ ฯ ตตถถ ปลลลنگป-
ปมาณฏฐานัน นิจจลล อโหสิ ฯ มหาปฐิส อิทัง จานัน กิลล-
วิทฐิสณฏฐานนุติ สนนินฏฐานัน กตวา ตานี ตินานี อकुเค
กเหตุวา จาเลสิ ฯ ตานี ตูลิกकुเคน ปฐิจนินุณานี วिय อเหตุ ฯ
โพธิสตุโต โพธิ อปตวาว อิม ปลลลنگัน น กินทิสสามิติ
จตรุงควิริย อธิฏฐหิตวา ปลลลنگัน อากุชิตวา โพธิกขนุ
ปฐิสโต กตวา ปฐิตถากิมุโข นิสีทิ ฯ

ตงขณณเวว สพพโลกาภิหารี มาริ พาทุสสสสัน
มาเปตวา ทियทตโยชนสติกกั หิมคิริสขรสทิสัน คิริเมฆลล นาม
๑. สี. โพธิสตุโต ฯ

อริวรารณั วรารณั อภิรุษุห นวโยชนิเกน ฌนุอสิพรสุสร-
สตุตีสพเลนาคิพเพลน มารเพลน สมปริวูโต สมนุตา(๑) ปพพโต
วีย อชโณตถุรนุโต มหาสปตุตั วีย มหาสตุตั สมุปาคมิ ฯ
มหาปุริโส สุริเย ฌรณเตเยว อติตุมุถั มารพลั วิธมิตุวา วิกสิต-
ชยสมนกุสมสทิสสส จีวรสส อปุริ ปตมานะหิ รตุตปวาลงุกร-
สทิสรุจिरทสเสนะหิ โโพธิรุกงุเรหิ ปิตียา วีย ปุชียมาโนเอว
ปจรมยามะ ปุพเพนิวาสานุสตุตัตถิณณั ลภิตุวา มชฌิมยามะ
ทิพพจกขุณณั วิโสเชตุวา ปจฌิมยามะ ปญฺิจจสมุปปาเท ฌณณั
โอตาระตุวา วุณฺณวิวณฺณั สมมสนุโต อรุโณทเย พุทฺโธ หตุวา

อนะกชาตีสสารี   สนุชาวิสตุ อนิพพิลลั
คหการั (๒) คเวสนุโต   ทุกุขา ชาติ ปุณปุณั
คหการก ทิณฺุโจสิ   ปุณ เคะหึ น กาทสิ ฯ
สพพาเต ผาสุกา ภคคา   คหณฺุ วิสงขตุ
วิสขารคตุ จิตตุ   ตณฺหานั ขยมชฌคาคติ (๓)

อิมิ อุทานั อุทานะตุวา (๔) สตุตาคาหิ วิมุตติสุขปญฺิเสวเนน
วีสิตินาเมตุวา อญฺุจเม ทิวเส สมาเป็นตุตโต วุณฺุจาย เทวตานิ
กงฺขั ฌตุวา ตาสั กงฺขาวิชมนตุถั อากาเส อุปปิตตุวา ยมก-
ปาณิหาริยั ทสเสตุวา ตาสั กงฺขั วิธมิตุวา ปลลงุกโต อีสกั
ปาจันนิสสุตเต อุตตุรทิสากาเค จตุวา อิมสุมิ วต เม ปลลงุเก
๑ สึ. สมนุตโต ฯ ๒. สึ. คหการกั ฯ ๓ พุ. ส. ๒๕/๒๑/๓๕ ฯ
๔. สึ. อุทานะนุโต ฯ

สพพณณตถณณณั ปฏิวินทนต์ จตตาริ อสงเขยยานิ กปปสท-
สทสสณจ ปูริทานั ปารมินั ผลาธคณณจันั ปลลณกณเจว
โพธิธกขณจ อนนิมเสหิ อกขีหิ โอลอกยมาโน สตตาทหิ วิดีนาเมสิ
ตั จันั อนนิมิตเจตียิ นาม ชาตั ฯ

อด ปลลณกสส จ จิตกจันสส จ อนนตเร ปุรตถิม-
ปจณิมโต आयเต रतनजगमे जगमनुतो सतताहं विदीनामेसि
तु जनु रतनजगमेเจตียิ นาม ชาตั ฯ

ตโต ปจณิมทิสากาเค เทวตา रतनधरि नाम मापेत्तु
त्तत्तु ปลลณเกน นิสีทิตวา อภิธมมปิฏกั วิเสสโต เจตถ
อนนตตนยสมนตปฏจันั วิจินนโต สตตาทหิ วิดีนาเมสิ ฯ ตั
จันั रतनधरजेตียิ นาม ชาตั ฯ

เอว โพธิสมีเปยเว จตตาริ สตตาทาหนิ วิดีนาเมตวา
ปณจเม สตตาทาहे पोथिग्खमुला येन अशपालनिक्खरो तेनुपसग्गमि
त्तत्तुลาปี ธम्मं विजिननुतोयेव विमुत्तिसुखण्णं पणित्तवेत्तेनुतो
अशपालनिक्खरे सतताहं विदीनामेसि ฯ

เอว อปรี สตตาทหิ มุจลินเท นิสีทิต ฯ ตสส นิสินน-
มตตสเสว ภควโต สกถจกถวาพคพุกั ปุเรनुโต มหาอกาลเมโฆ
อุทปาทิต ฯ ตสมี ปน อุปปนเน มุจลินโท นาคราชา จินเตสิ
อัย มหาเมโฆ สตถริ มยหิ ภวนั ปวิฏจมตเต อุปปนโน
वासकारमसुत्त लक्ष्णु वृणुत्तिदि ฯ सो सत्तरदनम्यि तेवวิमान-

เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณา หน้า 17

สทิสั ทิพพวิมานันิ นิมนินิตุั สมตโถปี เอวั กเต น มยุหิ
มหปผลั ภวิสุสติ ทสพลสส กายเวยุยาวจัจิ กริสุสามิติ
อติมหนตุั อตตุภาวั กตุวา สตุถาริ สตุตกุขตุตุั โภเคหิ
ปริกขิปิตวา อุปริ มหนตุั ฬณิ กตุวา อฏฐาสิ ๑ อถ
ภควา ปริกขเปสส อนุโตว มหติ โอกาเส สพุพรตนมเย
ปจจกมุปลลลเก (๑) อุปริ วินิคุถลนตวิวิธสุรภิกุสมทามวิตานเ
วิวิธสุรภิกนุชวาสิเต คนุชกุญิยิ วิหรนุโต วิย วิหาสิ ๑ เอวั
ภควา ตั สตุตทาหิ ตตุถ วิตินาเมตุวา ตโต อปริ สตุตทาหิ
ราชายตเน นิสิทธิ ๑ ตตุถาปี วิมุตติสุขปฏิสัเวทียเวย ๑ เอตุตาวตา
สตุตสตุตทาหานิ ปริปุณณานิ อเหตุสิ ๑ เอตุถนตเร ภควา
ฉานสุขเขน ฬลสุขเขน จ วิตินาเมสิ ๑

อถสส สตุตสตุตทาหาคิกกเม มุขั โชรวิสุสามิติ จิตตุั
อุปปุชชิ ๑ สกโก เทวานมินุโท อคทหริตกั อหริตุวา
อทาสิ ๑ อถสส สกโก นาคลตาทนตกฏฐญจ มุขโรवनอุทกญจ
อทาสิ ๑ ตโต ภควา ทนตกฏฐั ขาทิตวา อนตตุตทโททเกน
มุขั โชรวิตวา ราชายตนมูเล นิสิทธิ ๑ ตสุมิ สมเย จตุหิ
โลกปาเลหิ อุปนิเต ปจจกมุ เสลมเย ปตุเต ตปุสสภลลิกานั
วาณิขานันิ มนุถญจ มรुปีณุชทิกญจ ปฏิกุคเหตุวา ปริภุชชิตวา
ปจจาคนตุวา อชปาลนิโครชรุกขมูเล นิสิทธิ ๑ อถสส ตตุถ
๑. สี่. ยู. มณทเป ปลลลเก ๑

นิตินนตตสเสว อตตนา อธิคตสส ฌมฺมสฺส คมฺภีรภาวํ
ปจฺจเวกฺขนตสฺส สพฺพพุทฺธานํ อาจิณฺโณ อธิคโต โข มยยํ
ฌมฺโฆ คมฺภีโร ทฺททโส(๑) ทฺรฺนุโพโซ สนฺโต ปณฺโฑ อตฺถกาจโร
นิปฺโปณ ปณฺฑิตเวทนีโยติ ปเรสํ ฌมฺมํ อเทเสตฺถกามตาการปฺปตฺโต
ปรีวิตฺถโก อุตฺปาที ฯ

อถ พฺรหฺมา สหฺมปฺตี ทสฺพลสฺส เจตฺสา เจโตปรีวิตฺถก-
มณฺเฑาย นสฺสตี วต โภ โลโก วินสฺสตี วต โภ โลโกตี(๒)
วํจํ นิจฺฉาเรนฺโต ทสฺสทสฺสจกฺกวาพฺรหฺมคณฺปรีวฺโต สกฺก-
สุยामสนฺตฺตีสตินิมิตฺตปฺรนิมิตฺตวสวตฺตีหิ อนฺคโต อากนฺตฺวา
ภควโต ปฺรโต ปาตฺรโหสี ฯ โส อตฺตโน ปตฺธิจฺฉานตฺถาย ปจฺวี
นินฺมิตฺตฺวา ทกฺขิณฺํ ชานฺนุณฺฑลํ ปจฺวิยํ นินฺนตฺวา ชลชามลา-
วิกถกมถกฺกสฺสทิสฺส(๓) ทสฺนขสโมชานสมฺมุชฺชตมณฺเฑสิ สิริสฺมี กตฺวา
เทเสตฺถ ภาณเต ภควา ฌมฺมํ เทเสตฺถ สุกฺโต ฌมฺมํ สนฺตี สตฺตา
อปฺปรชกฺขชาติกา อสฺสวณฺตา ฌมฺมสฺส ปรีหายนฺตี ภวิสฺสนฺตี
ฌมฺมสฺส อณฺเฑวตาโรตี

ปาตฺรโหสี มคฺเชสุ ปุพฺเพ

ฌมฺโฆ อสุทฺโธ สหฺมเลหิ จินฺตฺโต

๑ ที. มหา. ๑๐/๔๒/๔๑ ฯ ส. ส. ๑๕/๕๕๕/๒๐๐ ฯ

ม. ม. ๑๒/๓๒๑/๓๒๓ ฯ วิ. มหา. ๔/๗/๘ ฯ

๒. ส. ส. ๑๕/๕๕๖/๒๐๑ ฯ ม. ม. ๑๒/๓๒๒/๓๒๔ ฯ

วิ. มหา. ๔/๘/๕ ฯ ค. ส. บ. ชลมานามลาวิกถกมถกฺกสฺสทิสฺส ฯ

อปาปุเรติ อมตสุท ทวาริ
สุณนตุ ฐมมิมิ วิมเลนานุพุทธิ ฯ
เสเล ยถา ปพพตมพุทธนิฐิโต
ยถาปิ ปสเส ชนติ สมนตโต
ตถูปมิ ฐมมมยิ สุมะธ
ปาสาทมารุยห สมนตจกขุ
โสกาเวคินณิ ชนตมเปตโสโก
อเวกขสุสุ ชาติชราภิกุติ ฯ
อญเจहि วิร วิชิตสงคาม
สตถวาห อนณ วิจร โลก
เทสสุสุ ภควา ฐมมิมิ
อญญาตาโร ภิวสนตีติ (๑)

นनु ตุมะหิ พุทโธ โโพเชยยิ คินุโณ ตาเรยยิ มุตโต
โมเจยยนุติ

กิมิ อญญาตเวเสน ฐมมิมิ สจจิกเตนิน
สพพณณุตติ ปาปุณิตวา ตารยิสสิ สเทวกนติ (๒)

ปตถนั กตวา ปารมิโย ปุเรตวา สพพณณุภาวิ ปตโตติ จ
ตุมหิ ฐมเม อเทสิยมานะ โโก หิ นาม อญโธ ฐมมิมิ
เทสสุสติ กิมณณิ โลกสุส สรณิ ตาณิ เลณิ ปรายนนุติ
๑. ม. ม. ๑๒/๓๒๒/๓๒๕ ฯ ถ. ส. ๑๕/๕๕๖/๒๐๒ ฯ
๒. ป. พุท. ๓๓/๒/๔๒๑ ฯ

จ เอวมาทีหิ อนเนเกหิ นเยหิ ภควนฺตํ ชมฺมเทสนคฺถํ อยาจि ฯ
เตน วุตฺตํ พุทฺธภูตสฺส ปน ภควโต อฏฺฐเม สุตฺตาเห
สตุถา ชมฺมเทสนคฺถาย พุรหุมนฺา อยาจิตฺติ ฯ

อิทานิ กทา กตฺถ จ เกนายิ คาธา หิ สมฺมทีริตฺตาติ
อิเมสํ ปญฺหานิ วิสฺสชฺชนาย โอกาโส อนฺุปรตฺโต ฯ ตตฺถ
กทา วุตฺตาติ ฯ ปจฺมมหาสงฺคีติกาเล วุตฺตา ฯ ปจฺมมหาสงฺคีติ
นามเสา สงฺคีติกฺขนฺธเก (๑) วุตฺตนเยเนว เวทิตฺตพฺพา ฯ กตฺถ เกน
วุตฺตาติ ฯ ภควติ กิร ปรีนิพฺพุเต ราชคฺชนฺคร เวการปฺพุต-
ปสฺเส สุตฺตปณฺณิกฺคาทฺวาเร วิชิตฺตพฺพสตุตฺตนา อชาตสตุตฺตนา
มคฺชมหาธาเชน ชมฺมสงฺกายนคฺถํ การิตฺเต ปรีปฺณณจฺนทฺมณฺทล-
สงฺกาเส ทฏฺฐพฺพสฺสารมณฺฑเฑ มณฺฑาเป ชมฺมาสนคฺเตนายสมฺมตา
อานนฺทตฺถเรณ พุรหุมา จ โลกาธิปตีติ อยิ คาธา วุตฺตาติ
เวทิตฺตพฺพา ฯ อยเมตฺถ คาทาสมฺพนฺุโธ ฯ

กทายิ ชมฺมเทสนคฺถํ อชฺฉินฺนุโจ พุรหุมนฺา ชิโน
กทา กตฺถ จ เกนายิ คาธา หิ สมฺมทีริตฺตาติ

อยมฺปิ คาทา วุตฺตคฺถา โหติ ฯ เอวํ อิมินา สมฺพนฺุเชน
วุตฺตาย ปนสฺสา อนฺุตฺตานปทวณฺณนํ กริสฺสาม ฯ

ตตฺถ พุรหุมาติ พุรุหิโต เตหิ เตหิ กุณฺวิเสเสหิตี
พุรหุมา ฯ อยิ ปน พุรหุมสฺสทฺโท มหาพุรหุมพุรหุมณฺตถาคต-
๑. วิ. จุล. ๗/๖๑๔/๓๗๕ ฯ

มาตาปิตุเสฏฐาทีสุ ทิสฺสตี ๗ ตถา หิ ทวิสฺสโต พุรหฺมาตี-
อาทีสุ (๑) มหาพุรหฺมาตี อธิปฺเปโต ๗

ตโมนุโท พุทฺโธ สมฺนตจกฺข
โลกนตฺถุ สพฺพทวาทิวตฺโต
อนาสโว สพฺพทกฺขปฺปหีนो
สจฺจวฺหโย พุรหฺมปาตีโต เมตี (๒)

เอตถ พุราหฺมโณ ๗

พุรหฺมาตี โข ภิกฺขเว ตถาคตฺสเสตี อธิวจนฺนตี (๓) เอตถ
ตถาคโต ๗

พุรหฺมาตี มาตาปิตโร ปุพฺพทวาทียาตี วุจฺเจตี (๓) เอตถ
มาตาปิตโร ๗

พุรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตตีตี (๔) เอตถ เสฏฺโฐ อธิปฺเปโต ๗

อิธ ปน ปจฺมชฺฌานํ ปณฺตี ภาเวตฺวา ปจฺมชฺฌานภฺมมฺมิมฺ
นิพฺพตฺโต กปฺปาโยโก มหาพุรหฺมา อธิปฺเปโต ๗ จสฺสโท
สมฺปิณฺชนตฺโต พุรหฺมา จ อญฺเฆ จ ทสฺสุ จกฺกวาพสฺสเสสฺสุ
พุรหฺมานो จาตี อตฺโต ๗ ปทปฺปฺรณมตฺโต วา ๗ โลกาธิปตีตี

๑. ม. อ. ๑๔/๓๒๓/๒๒๐ ๗ ๒. พ. ส. ๒๕/๔๔๓/๕๕๑ ๗

อ. อ. ๒๓/๑๕๒/๓๕๒ ๗ โถกํ วิสฺทิสฺ ๗

๓. อ. ตี. ๒๐/๔๗๐/๑๖๘ ๗ อ. จ. ๒๑/๖๓/๕๒ ๗

พ. อ. ๒๕/๒๘๖/๓๑๔ ๗ ๔. ม. ม. ๑๒/๑๖๖/๑๔๐ ๗

ส. นี ๑๖/๖๔/๓๓ ๗ อ. จ. ๒๑/๘/๑๐ ๗

อ. ป. ๒๒/๑๑/๑๐ ๗ พ. ป. ๓๑/๖๓๑/๕๔๗ ๗

เอตุถ โลโกติ สงขารโลโก สตุตโลโก โอกาตโลโกติ ตโย
โลกาฯ เตสุ อีช สตุตโลโก อธิปเปโตฯ ตตุส อีสสุโร
อธิปตีติ โลกาธิปติฯ โลเกกเทสสุสาปี อธิปติ โลกาธิปตีติ
วูจติ เทวาธิปติ นราธิปติ วียฯ

สหมปตีติ โส กิร กตุสปตุส ภควโต สาสเน สหโก
นาม เถโร ปสมขุณานัน นีพพุตเตตวา อปริหีนขุณาโน
ชีวิตปริโยसानเน ปสมขุณานนุมีย กปป์ายุกมมหาพุมมา หตุวา
นีพพุโตฯ ตตุร ปน นัน สหมปติ พุมมาติ สณขานนุติฯ
ตัม สนุชายหฯ สหกปตีติ วตุตพุเพ อนุตุสรากมัม กตุวา
รพหิวเสน สหมปตีติ วทนุติฯ กตณขลิตติ กตณขลิก
อณขลিপฺภู สิริสิ กตุวาติ อตุโถฯ อนนริวรนุติ อจนุตวโร
อนริวโร นาสตุส อตุถิตติ อนนริวโรฯ น ตโต อธิโก วโร
อตุถิตติ วา อนนริวโรฯ อนนตุตโรติ อตุโถฯ ตัม อนนริวโรฯ
อयाจถาติ อयाจตุถ อขุเมสิฯ

อิทานิ ยตุสตุถาย โส ภควนตุต อयाจิฯ ตมตุถุ ทตุเสตุ
สนตุธิช สตุตธาติอาทิ วตุตุตฯ ตตุถ สนตุตีติ สัวิษขนุติ อุลลพุกนุติ
พุททจกขุตุส อาปาถุ อากจนุตา อตุถิตติ อตุโถฯ อธิธาติ
อัย เทสาปเทเส นีปาโตฯ สวายัน กตุถจิ สาสนัน อุปาทาย
วูจติฯ ยถาห อีเชว ภิกขเว สมโณ อีช พุติโย สมโณ
อีช ตติโย สมโณ อีช จตุตุโถ สมโณ สุนุณา ปรรปป์าวา

เล่มที่ 44 รตนจกมณกณทวณณา หน้า 23

สมณณิ อณฺเณหีติ (๑) ฯ กตฺถจิ โอคาสึ ฯ ยถาห

อิเชว ติฏฺฐมานสฺส เทวภูตสฺส เม สโต

ปฺนวาเยจ เม ลทฺโธ เอวํ ชานาหิ มาริสฺสาคิ (๒) ฯ

กตฺถจิ ปทปฺรณมตฺตเมว โหติ ฯ ยถาห อิธานํ ภิกฺขเว

วุตฺตาวี อสฺสึ ปวาริโตติ (๓) ฯ กตฺถจิ โลกํ อุปาทาย ฯ ยถาห

อิธ ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ พหุชนนิตาย (๔) พหุชนสฺสขายาติ ฯ

อิธานํ โลกเมว อุปาทาย วุตฺโตติ เวทิตพฺโพ ฯ ตสฺมา อิมสฺมี

สตุตฺตโลเกติ อตฺถโธ ฯ สตุตฺตาคิ รูปาทีสุ ขนฺนเชตฺส ฉนฺนทราเคน

สตุตฺตา วิสตุตฺตา อาสตุตฺตา ลกฺคา ลกิตฺตาคิ สตุตฺตา สตุตฺตาคิ

ปาณินโน วุจฺจนฺติ ฯ รุพฺหีสทฺเทน ปน วิตฺตราเสตฺสึปี อัย โวหาโร

วตฺตติเยว ฯ

อุปฺปรชฺกขชาติกาติ ปญฺญามเย อกฺขิมฺหิ อุปฺปํ ปริตฺตํ

รากโทสโมหรัชฺช เอเตสํ เอวํสภาวา จ เตติ อุปฺปรชฺกขชาติกา

อุปฺปํ รากาทิรชฺชเมว วา เยสํ เต อุปฺปรชฺกขชา เต อุปฺป-

รชฺกขสภาวา อุปฺปรชฺกขชาติกาติ เอวเมตฺถ อตฺถโธ ทฏฺฐพฺโพ ฯ

เตสํ อุปฺปรชฺกขชาติกานํ ฯ สตุตฺตานนฺติ วิภตฺตติวิปริณามํ กตฺวา

เทเสหิ ฐมฺมณฺติ อิมินา สมฺพนฺธิ กตฺวา อตฺถโธ ทฏฺฐพฺโพ ฯ

เทเสหีติ อายาจนวจนเมตฺถ เทเสหิ กเถหิ อุปฺปทิสฺสาคิ อตฺถโธ ฯ

๑. ม. มุ. ๑๒/๑๕๔/๑๒๘ ฯ ที. มหา. ๑๐/๑๓๘/๑๓๕ ฯ

๒. จตุกก. ๒๑/๒๔๑/๓๒๓ ฯ ๒. ที. มหา. ๑๐/๒๖๔/๓๒๑ ฯ

๓. ม. มุ. ๑๒/๒๒/๒๑ ฯ ๔. อัง. เอก. ๒๐/๑๓๗/๒๘ ฯ

ธมฺมนฺติ เอตถ อัย ธมฺมสทฺโท ปริยตฺติสมาธิปฺลฺยาปกฺติสภาว-
สุญฺญตาปฺลฺยาปตฺติเวยฺยจตุสจฺจธมฺมาทิสฺส ทิสฺสติ ฯ ตถา หิ
อิธ ภิกฺขุ ธมฺมํ ปริยาปฺณาติ สุตฺตํ เคยฺยเวยฺยากรณํ ฯ เปฯ
เวทลฺลนฺตฺติอาทิสฺส (๑) ปริยตฺติยํ ทิสฺสติ ฯ เอวํธมฺมา เต ภควนฺโต
อหฺเสนฺตฺติอาทิสฺส สมาริหมฺหิ ฯ

ยสฺเสเต จตุโร ธมฺมา กุณา ปรมภทฺทกา (๒)

สจฺจํ ธมฺโม ธิติ (๓) จาโก ทิฏฺฐิํ โส อตีวตฺตตีติ (๔)

อาทิสฺส ปฺลฺยาเย ฯ พุยาธิธมฺมา ชราธมฺมา อโถ มรณธมฺมิโนติ-
อาทิสฺส (๕) ปกฺติยํ ฯ กุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา อพฺยากตา
ธมฺมาติอาทิสฺส (๖) สภาเว ฯ ตสฺมี โข ปน สมเย ธมฺมา
โหนติ ขนฺธา โหนตฺติอาทิสฺส (๗) สุญฺญตฺยา ฯ ธมฺโม สจฺจिณฺโณ
สุขมาวหาตฺติอาทิสฺส (๘) ปฺลฺยาเย ฯ เทว อนฺยตา ธมฺมาติอาทิสฺส (๙)
อาปฺตฺติยํ ฯ สพฺเพ ธมฺมา สพฺพากาเรน สุตฺตฺส (๑๐) ภควโต
ฌานมฺখে อาปาถิ อากจฺจนฺตฺติอาทิสฺส (๑๑) เวยฺเย ฯ ทิฏฺฐธมฺโม
ปคฺตธมฺโม วิทิตธมฺโมติอาทิสฺส (๑๒) จตุสจฺจธมฺเม ฯ อิธาปิ จตุสจฺจ-
ธมฺเม ทฏฺฐพฺโพ ฯ อนุกมฺปาติ อนุกมฺเป อนุกมฺพํ กโรหิ ฯ

๑. ม. ม. ๑๒/๒๓๘/๒๖๓ ฯ อ. จตุกุก ๒๑/๑๐๒/๑๓๓ ฯ

๒. ส. ม. วานรินฺท ขถา ตว ฯ ๓. สจฺจํ ทโม จิตฺติปิ ทิสฺสติ ฯ

๔. พ. ขา. ๒๓/๒๕๓/๘๕ ฯ ๕. อ. ติก. ๒๐/๔๓๘/๑๘๕ ฯ

๖. อภ. ส. ๓๔/๑/๑ ฯ ๗. อภ. ส. ๓๔/๕๕/๓๓ ฯ

๘. พ. ส. ๒๕/๓๑๑/๓๖๐ ฯ พ. เถร. ๒๖/๓๓๒/๓๑๔ ฯ

พ. ขา. ๒๓/๑๔๒๐/๒๕๐, ๔๓๓ ฯ ๙. วิ. มหาวิ. ๑/๖๓๓/๔๓๑ ฯ

๑๐. ส. ย. พุทฺธสฺส ฯ ๑๑. พ. มหา. ๒๕/๓๒๓/๔๓๒ ฯ

ឧ. ឡឃី. ៣០/៤៩២/២៣៧ ។ ឧ. ឡឃី. ៣១/៦៦៩/៥៧៧ ។

២២. ពិ. ពិ. ៩/១៧៧/១៤១ ។ ពិ. ៣៣១. ៤/២៧/៣២-៥៩/៦៧ ។

อิมนุติ ปชั นินุทิสนุโต อาห ๑ ปชนุติ ปชตตตตา ปชา ๑
ตัม ปชั ๑ สตตุนิกายั สัสารทกขโต โมเจหิติ อธิปฺปาโย ๑
เกจิ ปน

ภควาติ โลกาธิปตี นรุตตโม
กตลขลึ พุรหุมนคณหิ ยาจิโตติ

ปจฺนุติ ๑ เอตตวาทา สพฺพโส อัย คาทา วุตตตตตา โหติ ๑

อถ ภควโต ตัม พุรหุมน สหฺมปติสฺส อายาจนวณั
สฺสววา อปฺริमितสมยสมุทิตกรุณาพลสฺส ทสพลสฺส ปฺรหิตกรณ-
นินฺปุณมติจารสฺส สพฺพสตเตสฺส โโอกาสกรณมตฺเตน มหากรุณา
อุทปาติ ๑ ตัม ปน ภควโต กรุณฺนุปฺตตี ทสฺเสนเตหิ สงฺคีติ-
กาเล สงฺคีติการเกหิ

สมฺปนฺนวิขฺชาจรณสฺส ตาทีโน
ชฺุดินุชรสฺสนุติมเทหฺชาริโน
ตถาคตสฺสปฺปฏิปฺกคฺลสฺส
อุปฺปชฺชิ การุณฺยตฺตา สพฺพสตเตติ

อัย คาทา จปีตา ๑

ตตฺถ สมฺปนฺนวิขฺชาจรณสฺสชาติ สมฺปนฺนํ นาม ติวริ
ปฺริปฺนุณสมฺจกิมชฺรวเสน ๑ ตตฺถ

สมฺปนฺนํ สาลิเกทาร์ สุวา ภูณฺชนุติ โกสิย
ปฺฏิเวเทมิ เต พุรหุมน น นั วาเรตฺมฺสฺสเหติ (๑)

อิทํ ปริปุณณสมฺปนฺนํ นาม ฯ อิมินา ปาฎิโมกฺขสํวเรน อุเปโต
โหติ สมฺเปโต อุปาคโต สมฺปนฺโน สมฺนฺนาคโตติ (๑)
อิทํ สมํกฺกสมฺปนฺนํ นาม ฯ อิมิสฺสา ฆนฺเต มหาปจฺวียา
เมฏฺฐิมตลํ สมฺปนฺนํ เสยฺยถาปี ขุทฺทมธฺมํ อนีลํกํ เอวมสฺสาทฺนฺติ (๒)
อิทํ มจรฺรสมฺปนฺนํ นาม ฯ อิธ ปริปุณณสมฺปนฺนํปี สมํกฺก-
สมฺปนฺนํปี ยฺชฺชติ (๓) ฯ วิชฺชาติ ปฏฺธิปกฺกขมฺเม วิชฺฌนญฺเจน
วิทิตฺถรณญฺเจน วินฺทิตฺถพฺพญฺเจน จ วิชฺชา ฯ ตา ปน ติสฺโสปี
วิชฺชา อฏฺฐปี วิชฺชา ฯ ติสฺโส วิชฺชา ฆยเกรวสฺสฺสฺสฺสฺสฺส (๔) อากตฺนเยเนว
เวทิตฺถพฺพา อฏฺฐ อมฺพฏฺฐสฺสฺสฺสฺส (๕) ฯ ตตฺร หิ วิปสฺสนาณาณน
มโนมยฺทธิยา จ สห น อภิญฺญา ปรีคฺกเหตุวา อฏฺฐ วิชฺชา
วฺคฺคตา ฯ จรณฺนฺติ สีสํวโร อินฺทฺริเยสฺส กุตฺตทวารตา โภชเน
มคฺคตฺถญฺจตา ซาครียานฺโยโค สทฺธา หิริ โอคฺคตฺถปฺปํ พาสฺสจฺจ
อารทฺทวีสฺริยตา อุปฺภูจิตฺตฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ตา ปณฺณาสมฺปนฺนตา จตฺตาริ
รฺูปาวจรณานานีติ อิมํ ปณฺณรตฺส ฐมฺมา เวทิตฺถพฺพา ฯ อิมเยว
หิ ปณฺณรตฺส ฐมฺมา ยสฺมา เอเตหิ จรติ อริยสฺวโก กจฺจติ
อมตํ ทิสฺสํ ตสฺมา จรณฺนฺติ วฺคฺคตา ฯ ยถาห อิธ มหानาม
อริยสฺวโก สีสฺวา โหตีติ (๖) สพฺพํ มชฺฌิมปณฺณาสเก วฺคฺคตฺนเยเนว
เวทิตฺถพฺพํ ฯ วิชฺชา จ จรณญฺจ วิชฺชาจรณานิ สมฺปนฺนานิ
๑. อภ. วิ. ๓๕/๖๐๒/๓๓๑ ฯ ๒. วิ. มหาวิ. ๑/๖/๑๑ ฯ ๓. ปปญจ ๑ ฯ
๔. ม. ม. ๑๒/๔๘/๓๘ ฯ ๕. ที. ที. ๘/๑๔๑/๑๑๔ ฯ
๖. ม.ม. ๑๓/๒๓/๒๖ ฯ

ตถาคโต ตถถกขณั อากโตติ ตถาคโต ตถธมเม ยถาวโต
อภิสมพุทฺโธติ ตถาคโต ตถทสฺสิตาย ตถาคโต ตถวาทิตาย
ตถาคโต ตถาการิตาย ตถาคโต อภิกวนภูเจเน ตถาคโตติ ฯ

กถิ ภควา ตถา อากโตติ ตถาคโต ฯ ยถา เยน
อภินิหารเน ทานปารมี ปุเรตฺวา สีสเนกขมมปลณาวีริยขนฺติ-
สจฺจอชฺชิจฺจานเมตฺตฺตฺเพกฺขาปารมี ปุเรตฺวา อีมา ทส ปารมีโย
ทส อุปปารมีโย ทส ปรมตฺตปารมีโยติ สมตฺตีส ปารมีโย
ปุเรตฺวา องคปริจฺจาคํ ชีวิทปริจฺจาคํ ฌนรชฺชปฺตฺตทาร-
ปริจฺจาคนฺติ อีเม ปลฺลจ มหาปริจฺจาคเ ปริจฺจชิตฺวา ยถา
วิปฺสฺสือาทโย สมฺมาสมฺพุทฺธา อากตา ตถา อมหากมฺปิ ภควา
อากโตติ ตถาคโต ฯ ยถาห

ยถเว โลคมฺหิ วิปฺสฺสือาทโย
สพฺพพลฺลภาวํ มุนโย อีชาคตา
ตถา อัย สกฺขมฺนีปี อากโต
ตถาคโต วุจฺจติ เตน จกฺขุมฺมาติ (๑) ฯ

กถิ ตถา คโตติ ตถาคโต ฯ ยถา สมฺปติชตา
วิปฺสฺสือาทโย สมฺเมหิ ปาเทหิ ปจฺวิย ปติญฺจาย อุตฺตรากิมุขา
สจฺจตฺตปทวิทิตฺทาเรน คตา ตถา อมหากมฺปิ ภควา คโตติ
ตถาคโต ฯ ยถาห

๑. มโนรธ. ๓ ฯ

มहुตตชาโตว ความปติ ยถา
สเมหิ ปาเทหิ สุตี วสุนุทริ
โส วิกกมมี สตุตปทานิ โคตโม
เสตถจ ฉตุตติ อุนุชารยุม รฐ ๑
คนตุวาน โส สตุตปทานิ โคตโม
ทิสาว วิโลเกติ สสมา สมมุตโต
อญจกุปเตติ ภิรมพุกุทริยิ
สิโห ยถา ปพพตมุตุนิฏจิติโตติ ๑

กถิ ตถกขณิ อากโตติ ตถากโต ๑ สพเพสิ รุปารูป-
ชมมานิ สลกขณิ สตามณุลกขณณจ ตถิ อวิตถิ ฌาณคตिया
อากโต อวิรัชณิตวา ปตุโต (๑) อุนุพุกุโรติ ตถากโต ๑

สพเพสิ ปน ชมมานิ สกสามณุลกขณณิ
ตถเมวากโต ยสุมา ตสุมา สตุถา ตถากโตติ ๑

กถิ ตถชมเม ยถาวโต อภิสมพุกุโรติ ตถากโต ๑
ตถชมมา นาม จตุตทริ อริยสจจاني ๑ ยถาห จตุตทริมานิ
ภิกขเว ตถานิ อวิตถานิ อนณุลถานิ ๑ กตมานิ จตุตทริ ๑
อิทัง กุกขนุติ ภิกขเว ตถเมตัง อวิตถเมตัง อนณุลถเมตนุติ (๒)
วิตถาโร ๑ ตานิ จ ภควา อภิสมพุกุโร ตสุมา ตถานัน
อภิสมพุกุทตทา ตถากโตติ วุจจติ ๑ อภิสมพุกุทตโต หิ เอตถ
๑. สติ. อวิรัชณิตวาว กโต ๑ ๒. สติ. มหา. ๑๕/๑๖๕๗/๕๓๕ ๑

คตสทโท ๑

ตถนามานี สจจانی อภิสมพุชฌิ นายโก
ตสฺมา ตถานํ สจจانی สมพุทตฺตา ตถาคโต ๑

กถํ ตถทสฺสิตาย ตถาคโต ๑ ภควา หิ อปริมาณาสฺ
โลกธาตฺส อปริมาณํ สตฺตานํ จกฺขุโสตฺมานชิวหาทาย-
มโนทวารเสฺ อปาถํ อากจฺจนตํ ฐปสทฺทกนฺทรสโผฏฺจพฺพ-
ชมฺมารมฺมณํ ตถาคโต สพฺพการโต ชานาติ ปสฺสตีติ เอวํ
ตถทสฺสิตาย ตถาคโต ๑ อถ วา ยํ โลกเก ตถํ ตํ โลกสฺส
ตเถว ทสฺเสตี ๑ ตโตปิ ภควา ตถาคโต ๑ เอตฺถ ตถทสฺสิตอฺตเถ
ตถาคโตติ ปทสมฺภโว เวทิตพฺโพ ๑

ตถากาเรน โย ชมฺเม ชานาติ อนฺุปสฺสตี
ตถทสฺสิตี สมพฺพุโ ช ตสฺมา วุตฺโต ตถาคโต ๑

กถํ ตถวาทิตาย ตถาคโต ๑ ยญจ อภิสมฺโพธิยา
ปรีนิตฺพพานสฺส จ อนฺตเร ปญฺจจตฺตาลีสวสฺสปริมาณกาเล
สฺสจตฺตาทินวฺงคสงฺกหิตํ ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน สพฺพํ ตํ
เอกตฺถาย ตฺถิตํ วิย ตถเมว อวิตถเมว โหติ ๑ เตเนวาท ยญจ
จฺนุท รตฺตี ตถาคโต อนฺตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุชฌติ
ยญจ รตฺตี อนฺปาทิสาย นิตฺพพานธาตฺยา ปรีนิตฺพพายติ ยํ
เอตฺสมี อนฺตเร ภาสตี ลปตี นิตฺทิสตี สพฺพํ ตํ ตเถว
โหติ โน อญฺญถา ๑ ตสฺมา ตถาคโตติ วุจฺจตีติ (๑) ๑

๑. อ.จ. จตุกก. ๒๑/๒๓/๓๐ ๑

เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณา หน้า 31

เอตถ ปน กทอตุโถ หิ คตสทุโท ฯ เอวํ ตถวาทีตาย
 ตถาคโต ฯ อากทนํ อากโท วจันนติ อตุโถ ฯ ตโถ อวิปริโต
 อากโท อสฺสชาติ ตถาคโต ฯ ทการสฺส ตการํ กตุวา วุตฺโต ฯ
 ตถาวาที ชิโน ยสฺมา ตถมฺมปฺปกาสิก
 ตถามาทนญจสฺส ตสฺมา พุทฺโธ ตถาคโต ฯ
 กถํ ตถาการิตาย ตถาคโต ฯ ภควา หิ ยํ ยํ
 วาจํ อภาสิ ตํ ตํเอว กาเยน กโรติ วาจา ย กาโย อนุโลเมติ
 กายสฺสปี วาจา ฯ เตเนวาท ยถา วาที ภิกฺขเว ตถาคโต
 ตถา การี ยถา การี ตถา วาที ฯเป ฯ ตสฺมา ตถาคโตติ
 วุจฺจตีติ (๑) ฯ

ยถา จ วาจา กตา กาโยปี ตถา กโต ยถา กาโย
 กโต วาจาปี ตถา กตา ฯ เอวํ ตถาการิตาย ตถาคโต ฯ
 ยถา วาจา กตา ตสฺส ตถา กาโย กโต ยโต
 ตถาวาทีตาย สมฺพุทฺโธ สตุถา ตสฺมา ตถาคโต ฯ

กถํ อภิภวณฺเฐน ตถาคโต ฯ อูปริ ภวคฺคํ เหฏฺฐา
 อวีจี ปริยฺนตํ กตุวา ติริยํ อปริมาณาสฺส โลกธาตฺสฺส สพุพ-
 สตุเต อภิภวติ สีเลนปี สมานินาปี ปญฺญาปี วิมุตฺติยาปี
 วิมุตฺติญาณทสฺสเนนปี น ตสฺส ตถา วา ปมาณํ วา อตฺถิ
 อถ โข อตุโล อปฺปเมยฺโย อนุตฺตโร ฯ เตเนวาท สเทวเก
 ภิกฺขเว โลเก ฯเป ฯ ตถาคโต อภิภู อนุภิภูโต อญฺญตฺถ

๑. อัง. จตุกก. ๒๑/๒๓/๓๐ ฯ พุ. ฐพ. ๓๐/๔๘๐/๒๒๕ ฯ

ทโส วสวตตี ตสฺมา ตถาคโตติ วุจจตีติ (๑) ฯ

ตเตรว ปทสิทฺธิ เวทิตพฺพา อคโท วีย อคโท ฯ โภ
ปเนส ฯ เทสนาวีส โฉว ปุณฺณสฺสโย (๒) จ ฯ เตน เหน
มหานุภาโว ภิสกฺโก ทิปฺพาเคน สเป วีย สพฺพปรปฺวาทีโน
สเทวณฺจ โลกํ อภิภวตี อตี สพฺพโลกาภิภวนโต อวิปริโต
เทสนาวีส โฉว ปุณฺณสฺสโย จ อคโท อสฺสาตี ทการสฺส
ตการํ กตฺวา ตถาคโตติ เวทิตพฺโพ ฯ เอวํ อภิภวนภูเจน
ตถาคโต ฯ

ตโต อวิปริโต จ อคโท ยสฺส สตุถฺโน

วสวตตีติ โส เตน โหตี สตุถฺนา ตถาคโต (๓) ฯ

อปฺปฏิปุคฺคตสฺสาตี ปฺปฏิปุคฺคตวิริทสฺส อณฺโณ โภจि อหํ
พฺพุโรตี เอวํ ปฺปฏิณฺณํ ทาตุ สมนฺตโต นามสฺส ปุคฺคโล นตฺถีตี
อปฺปฏิปุคฺคโล ตสฺส อปฺปฏิปุคฺคตสฺส ฯ อฺปฺปชฺชิตี อฺปฺปนฺโน
อฺทปาที ฯ การุณฺยตาตี กรุณฺยา ภาวो การุณฺยตา ฯ สพฺพ-
สตุเตตี นีรวเสสสตุตฺตปริยาทานวณฺํ สกเล สตุตฺตนิกาเยตี อตุถฺโน ฯ
เอตฺตาวตา อยมฺปี กถา วุตฺตตฺถา โหตี ฯ

อถ ภควา พุรหฺมฺนา ฐมฺมเทสนตฺถาย อายาจิตฺ สตุเตสฺ
การุณฺยตํ อฺปฺปาเทตฺวา ฐมฺมํ เทเสตฺถาโม มหาพุรหฺมานํ

๑. อ. จตุก. ๒๑/๒๓/๓๐-๓๑ ฯ พ. ฐ. ๓๐/๔๘๐/๒๒๕ ฯ

๒. ส. ย. ปุณฺณวีสานี ฯ ๓. สุมฺจ. ๑ ฯ ปฺปญจ. ๑ ฯ มโนรธ. ๑ ฯ

คาถาย อชฎภาสี

อปารุตา เตสั อมตสุต ทวารรา

เย โสตนุโต ปมณจันตุ สททำ

วิหีสสยณิ ปคณั น ภาสี

ชมมัม ปณิตัม มนุเชสุ พุรเหมติ (๑) ๑

อถ โข พุรหุมา สหมุปติ กตาวกาโส โขมहि ภควตา
ชมมเทสนายาติ ฌตฺวา ทสนขสโมธานสมุชชตั อณฺชลิ สิริติ
กตฺวา ภควนตุํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขินั กตฺวา พุรหุมนปริวฺโต
ปกฺกามิ ๑ อถ สตฺถา ตสฺส พุรหุโมโน ปฏฺยณั ทตฺวา กสฺส
นุ โข อหิ ปจฺมัม ชมมัม เทเสยฺยนฺติ (๒) จินฺเตนฺโต อาพาโร
ปณฺชติโต โส อิมิ ชมมัม จิปปิ อาชานิสฺสตีติ จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา
ปฺน โอลเณนฺโต ตสฺส สตฺตทาหิ กาลงฺกตภาวํ ฌตฺวา
อุทกสฺส จ อภิทอสกาลงฺกตภาวํ ฌตฺวา ปฺน กหิ นุ
โข เอตฺรหิ ปณฺจวคฺคิยา ภิกฺขุ วิหรนฺตีติ ปณฺจวคฺคิเย
อวชฺเชนฺโต พาราณสิยิ อิติปตเน มิกทาเยติ ฌตฺวา อาสาพุหิยิ
ปภาตาย รตฺติยา กาลสฺเสว ปตฺตจิวรมาทาย อฏฺจาสโยชนิกิ
มคฺคิ ปฏฺยปฺนโน อนฺตรามคฺเค อุปกิ นาม อาชีวกิ ทิสฺวา
ตสฺส อตฺตโน พุทฺธภาวมาวิกตฺวา ตํทิวสเมว สายณฺหสมเย

๑. ม. ม. ๑๒/๓๒๓/๓๒๖ ๑ ส. ส. ๑๕/๕๕๗/๒๐๓ ๑

ที. มหา. ๑๐/๔๖/๔๕ ๑ วิ. มหา. ๔/๕/๑๒ ๑

๒. ม. ม. ๑๒/๓๒๔/๓๒๖ ๑ วิ. มหา. ๔/๑๐/๑๒ ๑

วภูจวสุโส ปวาเรตฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตตฺวา เอตทโวจ

ปรตฺถํ จตฺตโน อตฺถํ กโรนฺตา ปจฺวี อิมํ

พฺยาหฺรณฺตา มนุสฺसानํ ฌมฺมํ จรตฺถ ภิกฺขโว ๑

วิหฺรตฺถ วิวิตฺเตสุ ปพฺพเตสุ วเนสุ จ

ปกาชยนฺตา สทฺธมฺมํ โลกสุสฺส สตฺถํ มม ๑

กโรนฺตา ฌมฺมทฺเวยฺยํ วิชฺยาปยตฺถ ภิกฺขโว

สนฺติ อตฺถาย สตฺตานํ สุพฺพตา วจฺนํ มม ๑

สพฺพํ ปิทฺถทฺท วุวาริ อปายานมนฺนาสวา

สคฺคโมกฺขสุสฺส มคฺคสุสฺส ทฺวาริ วิวรฺถาสมมา ๑

เทสฺนาปฏฺิปปตฺตีหิ กรุณฺณาธิคฺคณาถยา

พฺุทฺธี สทฺธมฺมจ โลกสุสฺส อภิวทฺเทถฺถ สพฺพโส ๑

กิหิณฺมุปกโรนฺตานํ นิจฺจมามิสทานโต

กโรถ ฌมฺมทาเนน เตสํ ปจฺจุปการกํ ๑

สมุสฺสยตฺถ สทฺธมฺมํ เทสยนฺตา อิติทฺธชฺชํ

กตฺถตฺตพฺพกมฺมนฺตา ปฺรตฺถํ ปฏฺิปปชฺชถาติ ๑

เอวณฺจ ปน วตฺวา ภควา เต ภิกฺขุ ทิสาสฺสู วิสฺสชฺเชตฺวา

สยํ อูรฺเวถํ คจฺจนฺโต อนฺตรมคฺเค กปฺปาสิทฺถวณฺสณฺเฑ เตส

ภทฺทวคฺคิกฺกมาเร วิเนสิ ๑ เตสุ โย สพฺพปจฺจิมโก โส

โสตาปนฺโน สพฺพเสฏฺฐโจ อนาคามี เอโกปี อรหา วา

ปฺุณฺชชฺชโน วา นาโหสิ ๑ เตปี สพฺเพ เอหิภิกฺขุปฺพชฺชชาย

ยาจิโต ภวนุตเรน ปริจจนัน มหาเนารทกสสชาติ (๑) กเถตวา
จตุตารี อริยสจจانی ปกาเสสิ ฯ ตโต สตุถุ ฐมมกถ
สุตวา ราชา พิมพิสาโร เอกาทสนหุเตหิ สทฐี โสตาปตติผล
ปติฐฐาสี ฯ เอกนหุตติ อูปาสกตตติ ปฏิเวเทสิ ฯ ราชา สรณ
คนตวา สุวตนาย ภควนตติ สทฐี ภิกขุสงฆเมน นิมนเตตวา
ภควนตติ ติกขตตติ ปทกขิณิ กตวา วนทิตวา ปกุกามิ ฯ

ปนทิวเส ภควา ภิกขุสทสปริวโต มรुकณปริวโต (๒) วिय
ทสสตนยโน เทวราชา พุทธมคณปริวโต วिय มหาพุทฐมา
ราชคหิ ปาวิตี ฯ ราชา พุทธปมมุขสส ภิกขุสงฆสส ทาน
ทตวา โภชนปริโยसानเ ภควนตติ เอตทโวจ อหิ ภนเต
ตีณิ รตนานิ วินา วสิตฺถุ น สกขิสสสามิ เวลาย วา อเวลาย
วา ภควโต สนตติก อากมิสสามิ ลกฺขจิวัน นาม อติพุเร
อิทํ ปน อมฺหากํ เวพฺพนํ นาม อญฺยานํ ปวิเวกกามาน
นาติพุริ นจฺจาสนนํ คมนาคมนสมฺปนฺนํ นิชฺชนสมฺพาธ
ปวิเวกสุขํ ฉายาทกสมฺปนฺนํ สีตลสิลาตลสมลฺกถํ ปรมมณีย-
ภุมิภากํ สุรภิกฺขุสมตฺรฐวณิรณตฺริ รมณียปาสาทหมฺมियวิมาน-
วิหารทฺตโยคมณฺฑปาทิปภฺภิมณฺฑิตํ ฯ อิทํ เม ภนเต ภควา
ปฏิกุคณฺหาตุ นวตปนฺนการสงฺกาเสน สุวณฺณภิงฺกาเรน (๓) สุรภิ-
กฺขุสมวาสิตํ มณฺวิณฺณอุทกํ คเหตุวา เวพฺพนารามํ ปริจจชฺนโต
๑. ขุ. ชา. ๒๘/๘๓๔/๒๕๒ ฯ ๒. สී. ย. อมรปริวโต ฯ
๓. สී. ย. ภิงฺกาเรน ฯ

ทสพลสฺส หตฺเถ อุทกั ปาเตสิ ฯ ตสฺมี อารามปฏิคฺคหณ
พุทฺธศาสนสฺส มุธานิ โอตินณานีติ ปิติวสั คตา นจฺจนฺตี
วีย อัย มหาปจฺวี กมฺปิ ฯ ชมฺพุทีเป ปน จเปตฺวา เวพฺวน-
มหาวิหาริ อณฺธั ปจฺวี กมฺเปตฺวา คหิตเสนาสนั นาม
นตฺถิ ฯ อถ สตฺถา เวพฺวนารามิ ปฏิคฺคเหตฺวา รณฺโณ
วิหารทานานุโมทนั อกาสิ

อาวาสทานสฺส ปนานิสัถิ
โก นาม วตฺตु ปุริโส สมตฺถโถ
อณฺธตฺร พุทฺธา ปน โลกนาถา
ยฺตุโต มุขานั นหฺเตน จาปี ฯ
อายุญจ วณฺณญจ สุขั พลญจ
วริ ปสฺตถิ ปฏิกานเมว
ททาติ นามาติ ปวฺจฺเจเต โส
โย เทติ สจฺจสฺส นโร วิหาริ ฯ
ทาทา นิवासสฺส นิวารณสฺส
สีตาทีโน ชีวิตฺตฺพทฺทวสฺส
ปาเลติ आयั ปน ตสฺส ยสฺมา
อายุปฺปโท โหติ ตมาหุ สนฺโต ฯ
อจฺจณฺหสีเต วสโต นิวาเส
พลญจ วณฺโณ ปฏิกาน โหติ

ขุททกนิกายกุกกถา พุทฺธวํสวณฺณา (มรฺรตฺถวึลาสิณี) - หน้าที่ 40
เล่มที่ 44 นิตานกถา หน้า 40

ตสฺมา หิ โส เทติ วิหารทาตา
พลญจ วณฺณํ ปฏฺฐิภานเมว ฯ
ทุกฺขสฺส สึตฺถุหฺสรึสฺปา จ
วาตาทปาติปฺปภวสฺส โลก
นิวารณา เนกวิธสฺส นิจฺจํ
สฺขปฺปโท โหติ วิหารทาตา ฯ
สึตฺถุหฺวาตาทปฺปํสฺวณฺฺจ
สรึสฺปาวาพมิกาติทุกฺขํ
ยสฺมา นิวาเรติ วิหารทาตา
ตสฺมา สฺขํ วินฺทติ โส ปฺรตฺถ ฯ
ปสนฺนจิตฺโต ภวโภกเหตุ
มโนภิรามํ มฺหิตฺโต วิหารํ
โย เทติ สึลาทิกฺุโณทิตานํ
สพฺพํ ทโท นาม ปฺวฺจฺเจเต โส ฯ
ปหาย มจฺเจรมลํ สโลภํ
คฺุณฺณาลยานํ นิลยํ ททาติ
จิตฺโตว โส ตตฺถ ปฺเรหิ สคฺุเค
ยถาภตฺติ ชายติ วิตฺโตโก ฯ
วเร จารฺุรฺุเป วิหาเร อุพาเร
นโร การเย วาสเย ตตฺถ ภิกฺุขุ

ทเทยฺยนฺนปฺานณฺจ วตฺถณฺจ เนลฺล
ปฺสนฺเนน จิตฺเตน สกฺกจฺจ นิจฺจํ ฯ
ตสฺมา มหาราช ภเวสุ โภเก
มโนรเม ปจฺจนฺกุญฺย กิยฺโย
วิหารทานสฺส ผลเณ สนฺตํ
สุขํ อโสกํ อธิคฺจณฺ ปจฺฉาติ ฯ

อิจฺเจวํ มุนิราชา นรราชสฺส พิมฺพิสารสฺส วิหาร-
ทานานฺโมทนํ กตฺวา อุกฺกจายาสนา ภิกฺขุสงฺฆมฺปริวุโต ปรม-
ทสฺสนิยาย อตฺตโน สรีรปฺปกาย สฺวณฺณรตเสกปฺปณฺณานิ วิย
นกรวนวิมานาทีนํ กุรฺมาโน อโนปฺมาย พุทฺธสีลาเย อนนฺตาย
พุทฺธสิริยา เวพฺพนมหาวิหารเมว ปาวิสิตี ฯ

อภีพฺเน เวพฺพน วิหาร
ตถาคโต ตตฺถ มโนภิราม
นानาวิหารเณ วิหาสิ ธีโร
เวเนยฺยกานํ สมฺทิกฺขมาโน ฯ

อเถวํ ภควติ ตสฺมี วิหรนฺเต สฺสุทฺโธทนมหาราช ปุตุโต
เม จพฺพสฺसानิ ทฺกกรการิกํ กตฺวา ปรมภิสฺมฺโพธิ ปตฺวา
ปวตฺติตฺวธมฺมจกฺโก ราชคหํ ปตฺวา เวพฺพนมหาวิหาร วิหรตีติ
สุตฺวา อณฺเฏตรํ มหามจฺจํ อามนฺเตสิ เอหิ ภณฺเฏ ปฺริส-
สทฺสสฺสปริวาริ ราชคหํ คนฺตฺวา มม วจเนน ปิตา โว

สุทโททนมหาราชา ตั้ ทฎุจกาโมติ วตุวา ปุตุตุ้ เม คณหิตวา
เอหิตี ๑ โส สาธุ เทวาคิ รณโธ ปฎิสสุณิตวา ปุริส-
สทสสปริวาริ สฎุจโยชนมคัคิ คณตุวา ชมมเทศนเวลาย วิหาริ
ปาวีสิ ๑ โส ติฎุจตุ ดาว รณณา ปหิตสาสนนุติ ปุริสปริยนุเต
จิติ สตุฎุ ชมมเทศนั้ สตุวา ยถาจิตว สทฐิ ปุริสสทสเสน
อรหตุตุ้ ปตุวา ปพพชั้ ยาจิ ๑ ภควา เอถ ภิกขวัติ
หตุตุ้ ปสวเรสิ ๑ เต สพเพ ตงขณณเเวว อิทุธิมยปตุตจิวรรธา
วสสสฎุจติเถรา วิย (๑) อากปุปสมปนุณา หตุวา ภควนตุ้
ปวิวารตุ้ ๑ ราชา เนว กติ อากจตุติ น จ สาสัน
สุยยตีติ จินเตตุวา เตเนว นีหารน นวกขตุตุ้ อมจเจ
เปเสสิ ๑ เตสุ นวสุ ปุริสสทสเสสุ เอโกปี รณโธ นาโรเจสิ ๑
น สาสัน วา ปหิณิ ๑ สพเพ อรหตุตุ้ ปตุวาว ปพพชั้สุ ๑

อถ ราชา จินเตสิ โก นุ โข มม วจันั้ กริสสุตีติ
สพพราชพลั้ โอลเณตุ้ อูทายิ อทุทส ๑ โส กิร รณโธ
สพพตุตสาธโก อมจโจ อพุณตุริโก อติวิสุสาสิโก โพธิสตุเตน
สทฐิ เอกทิวเสเวว ซาติ สหปัสสุกีพิโก (๒) สหาโย ๑ อถ นั้
ราชา อามนุเตสิ ตาต อูทายิ อหั้ มม ปุตุตุ้ ทฎุจกาโม
นวปุริสสทสธานี เปเสสิ เอกปุริโสปี อากนตุวา สาสนมตุตมปี
อาโรเจตา นตุติ ทุชชาน โข ปน เม ชิวินตุตราโย อหั้
๑. สี่. วสสสติกตุเถรา วิย ๑ ๒. ม. สหปัสสุกีพิโต ๑

ชีวมาโนว ปุคฺคํ ทฏฺฐมิจฺฉามิ สกฺขิสฺสตี เม ปุคฺคํ ทสฺเสตฺตุนฺติ ฯ
โส สกฺขิสฺสามิ เทว สเจ ปพฺพชิตฺตํ ลภิสฺสามิตี อาท ฯ
ตาท ตฺวํ ปพฺพชิตฺวา วา อปพฺพชิตฺวา วา มยฺหํ ปุคฺคํ
ทสฺเสหิตี ฯ โส สาธุ เทวตี รัญโธ สาสนํ อาทาย
ราชคหํ คนฺดฺวา สตฺถุ ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา สทฺธิํ ปุริสสทฺสเสน
อรหตฺตํ ปตฺวา เอหิ ภิกฺขุภาเว ปติฏฺฐาย ผคฺคฺคฺนีปฺนฺณ-
มาสิยฺ จินฺเตสิ อติกฺกนฺโต เหมนฺโต วสนตฺสมโย อนุปฺปตฺโต
สุปฺปพิตา วนสณฺหา ปฏฺิพฺชชนกฺขโม มคฺโค กาลี ทสพลสฺส
ฌาติสงฺกหํ กาคฺคฺคฺติ จินฺเตตฺวา ภกฺวณฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา
สฏฺฐิมตฺตาทิ คาคฺคฺคฺติ ภกฺวโต กุลนคฺริ คมนตฺถาย คมน-
วณฺณํ วณฺณสิ

องฺคาริโน ทานิ ทฺมา ภทฺนเต
ผลสิโน ฉทฺนํ วิปฺปหาย
เต อจฺจิมนฺโตว ปภาสยฺนติ
สมโย มหาวีร องฺคิรฺสถานํ (๑) ฯ [๑]
ทฺมา วิจิตฺตา สุวिरาฆมานา
รตฺตงฺกุเรเหว จ ปลฺลเวหิ
รตฺนุชฺชลมณฺทปสนฺนิภาสา
สมโย มหาวีร องฺคิรฺสถานํ ฯ [๒]

๑. สี่. ภคิรฺสถานํ ฯ

บุพพทกนิกายภูจกถา พุทธรังษวณณา (มรรตถวีสานี) - หน้าที่ 44
เล่มที่ 44 นิตานกถา หน้า 44

สุปป์พิตคคา กุสุเมหิ ภูสิตา
มนุญญกถา สุจิตาฐคณา
รูกขา วิโรจนติ อุโกสุ ปสุเสสุ
สมโย มหาวีร อังคีสานัน ๑ [๓]
ผลเหินเกหิ สมิตุธิกถา
วิจิตตรูกขา อุกโตวกาเส
ขุทท์ ปิปาสมปิ วินอทยนติ
สมโย มหาวีร อังคีสานัน ๑ [๔]
วิจิตตมาลา สุจิตปลลเวหิ
สุสชชิตา โมรกลาปสนนิกา
รูกขา วิโรจนติ อุโกสุ ปสุเสสุ
สมโย มหาวีร อังคีสานัน ๑ [๕]
วิโรจมานา ผลผลลเวหิ
สุสชชิตา วาสนิวาสกถา
โตเสนติ อทธานกิลนตตตเต
สมโย มหาวีร อังคีสานัน ๑ [๖]
สุมุลลิตคคา วนคุมพนิสสิตา
ลตา อนเกา สุวีราชมานา
โตเสนติ สตเต มณิมณทปาว
สมโย มหาวีร อังคีสานัน ๑ [๗]

ลดา อเนกา ทุมนิสุสิตาว
ปิเยหิ สหุธี สหิตา วฐว
ปโลภยนตี หิ สุกนุชกนุชา
สมโย มหาวีร อังคิรสานัน ๑ [๘]
วิจิตตนิลาทิมนุญลวณณา
ทิตา สมนุตตา อภิกุชมานา
โตเสนติ มลชสุสรตา รติหิ
สมโย มหาวีร อังคิรสานัน ๑ [๙]
มิกา จ นานา สุวีราชมานา
อตุตุงกณณา จ มนุญลเนตตา
ทิตา สมนุตตา มภิวายนติ
สมโย มหาวีร อังคิรสานัน ๑ [๑๐]
มนุญลภูตา จ มหิ สมนุตตา
วีราชมานา หริตาว สหุทลา
สุปป์พิรุภา โมพินิวลنگตา
สมโย มหาวีร อังคิรสานัน ๑ [๑๑]
สุสชชิตา มุตตมยาว วาลุกา
สุสณจิตา จารุสฬสทาตา
วิโรจยนเตว ทิตา สมนุตตา
สมโย มหาวีร อังคิรสานัน ๑ [๑๒]

บุพทกนิกายกุกถา พุทธรวิสวนุณา (มธรรตถวีสานี) - หน้ที่ 46
เล่มที่ 44 นีทานกถา หน้ 46

สมั สุกุสั สุกิณุมิกาคั
มนุณณปโปโพททคณฐวาสิตั
วีสานัน สุกิมณจ โสกั
สมโย มหาวีร อังคีสานัน ฯ [๑๓]
สุสชชิตั นนุทนกานันว
วีสิตตุนานาทุมสนุทมนุทิตั
สุกนุชกุตติ ปวนั สุมมัม
สมโย มหาวีร อังคีสานัน ฯ [๑๔]
สรา วีสิตตา วีสานา มโนรมา
สุสชชิตา ปงกชปณุทริกา
ปสนุนสีโตททจารุปณุณา
สมโย มหาวีร อังคีสานัน ฯ [๑๕]
สุสุลลนนานาวิธปงกเซหิ
วีสานานา สุกิกนุชคณฐา
ปโมททนุเตว นรามรานัน
สมโย มหาวีร อังคีสานัน ฯ [๑๖]
สุสุลลปงเกรุทสนุนีสินนา
ทิสสา สมนุตา มกัณาททนุตา
โมททนุติ ทรียาหิ สมนุคิโน เต
สมโย มหาวีร อังคีสานัน ฯ [๑๗]

บุพพทกนิกายกุกถา พุทฺธวํสวณฺณา (มรฺรตฺถวึลาสิณี) - หน้าที่ 47
เล่มที่ 44 รตนจกมนกณฺทวณฺณา หน้า 47

สุผลลปฺเปหิ รชํ กเหตุวา
อลี วิธวณฺติ วิภูษมานา
มธฺมฺหิ คนฺโธ วิทิสํ ปวายติ
สมโย มหาวิโร องฺกึรสาณํ ฯ [๑๘]
อภิณฺนนาทา มทวารณา จ
กิริหิ นชฺโซ สุวิราชาตา
สวณฺติ ธวณฺติ จ วาริธารา
สมโย มหาวิโร องฺกึรสาณํ ฯ [๑๙]
กิริ สมณฺตาว ปทิสฺสमानา
มยฺรคิวา อิว นีลวณฺณา
ทิสา รชินฺทาว วิโรจยณฺติ
สมโย มหาวิโร องฺกึรสาณํ ฯ [๒๐]
มยฺรสงฺฆา คิริมฺทฺชนสฺมี
นจฺจนฺติ นาริหิ สมงฺกึฏตา
กฺุชณฺติ นานามรฺรสุสเรหิ
สมโย มหาวิโร องฺกึรสาณํ ฯ [๒๑]
สุวาทิกา เนกทิสา มนฺญญา
วิจิตฺตปฺตเตหิ วิราชมานา
คิริมฺหิ จตฺวา อภินาทยณฺติ
สมโย มหาวิโร องฺกึรสาณํ ฯ [๒๒]

สุสุลลปุปา กรมาภิกิณณา
สุคนุขนานาทลลงกตา จ
คิริ วิโรจนติ ทิสา สมนุตตา
สมโย มหาวีร องคิรสานัน ๑ [๒๓]
ชลาสยา เนกสุคนุชคนุชา
สุรินทอูยยานชลาสยา
สวณติ นชโซ สุวีราขมานา
สมโย มหาวีร องคิรสานัน ๑ [๒๔]
วิจิตตติเตเหหิ อลลงกตา จ
มนุณณานานามิกปกุจิปาสา
นชโซ วิโรจนติ สุสนุทมานา
สมโย มหาวีร องคิรสานัน ๑ [๒๕]
อุโสสุ ปสเสสุ ชลาสเยสุ
สุปุปิตตา จารุสุคนุชรุกขา
วิภูสิตคคา สุรสุนทรี จ
สมโย มหาวีร องคิรสานัน ๑ [๒๖]
สุคนุขนานาทุมชาลคิณณัน
วานัน วิจิตตติ สุรนนทนนว
มโนภีรามัน สดตติ คตตินัน
สมโย มหาวีร องคิรสานัน ๑ [๒๗]

สมปนฺนนานาสฺจอินฺนปानา
สพฺยณฺชนา สาธฺรเสนฺ ยุตฺตา
ปเถสุ คามะ สฺลภา มนฺญณฺยา
สมโย มหาวิโร อังคิโรสานํ ฯ [๒๘]
วิราชิตา อสาศิ มหิ สมฺนฺตา
วิจิตฺตวณฺณา กุสุมาสนฺสฺส
รตฺตินฺทโคเปหิ อลงฺกตาว
สมโย มหาวิโร อังคิโรสานํ ฯ [๒๙]
วิสุทฺธสุทฺธาทิกุณฺเหิ ยุตฺตา
สมฺพุทฺธราชิ อภิปฺตยฺนฺตา
พฺหูติ ตตฺถเว ชนา สมฺนฺตา
สมโย มหาวิโร อังคิโรสานํ ฯ [๓๐]
วิจิตฺรอารามสุโปกฺขรณฺโณ
วิจิตฺรนาเนาปฺทุมฺเหหิ ฌนฺนา
ภิสฺสเหหิ ชีริว รลํ ปวายติ
สมโย มหาวิโร อังคิโรสานํ ฯ [๓๑]
วิจิตฺรนิลจฺจนฺทเนนลงฺกตา
มนฺญณฺรูกฺขา อุกฺโถวกาเส
สมฺมุคฺคตา สตฺตสมฺภูทฺตา
สมโย มหาวิโร อังคิโรสานํ ฯ [๓๒]

บุพทกนิกายกุชกถา พุทธวิสวนุณา (มรรตถวีสานี) - หน้าที่ 50
เล่มที่ 44 นิตานกถา หน้า 50

วิจิตรนิตพุมิวยัต วน
สุรินทโลเก อิว นนุทน วน
สพโพตุกั สารุสุคนธปุปผิ
สมโย มหาวีร อังคิรสานั ฯ [๓๓]
สุกฤษตั โยชนโยชนนุ
สุภิกฤษคามา สุกภา มนุญญา
ชนาภิกฤษณา สุกนุณปานา
สมโย มหาวีร อังคิรสานั ฯ [๓๔]
ปहुตฉายทกรมมภูตา
นิवासินิ สพพสุขปฐาตา
วิศาลสาลา จ สภา จ พหู
สมโย มหาวีร อังคิรสานั ฯ [๓๕]
วิจิตุนานาทุมสนุฑมณุฑิตา
มนุญญอยุยานสุโปกษรณโย
สุมาปีตา สารุสุคนธคนธา
สมโย มหาวีร อังคิรสานั ฯ [๓๖]
วาโต มุทุสีตลสารุฐโป
นภา จ อพฐา วิคตา สมนุตา
ทิสา จ สพพาว วิโรจยนุติ
สมโย มหาวีร อังคิรสานั ฯ (๓๗)

บุพพทกนิกายกุกถา พุทธรวิสาวณณา (มรรตถวีสานี) - หน้าที่ 51
เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณา หน้า 51

ปเถ รโชนคฺคมนตรีเมว
รตฺตี ปวสฺสนฺติ จ มนทวฺภูจฺ
นเก จ สฺวโร มุทฺโถว ตาโป
สมโย มหาวีร อังคีรฺสานํ ฯ [๓๘]
มทปฺปพาหา มทหตฺถิสงฺฆา
กเรณฺฺสงฺฆเมหิ สฺกฺกิพฺพนฺติ
ทิสา วิธาวนฺติ จ กชชยฺนตา
สมโย มหาวีร อังคีรฺสานํ ฯ [๓๙]
วนํ สฺนึลํ อภิตสฺสนิยํ
นิลพฺภกฺกฺมฺ อิว รมมฺภุตํ
วิโลกิตานํ อติวิมฺหนิยํ
สมโย มหาวีร อังคีรฺสานํ ฯ [๔๐]
วิสุทฺทมพฺภํ คคณํ สฺรมมํ
มณฺนิเมหิ สมลงฺกตา
ทิสา จ สพฺพา อติโรจยฺนติ
สมโย มหาวีร อังคีรฺสานํ ฯ [๔๑]
คณฺฐพฺพิชชาธรฺกิณฺนรา จ
สฺกฺกิตฺยฺนตา มรรตฺสเรณ
จรฺนติ ตสฺมี ปวเน สฺรมเม
สมโย มหาวีร อังคีรฺสานํ ฯ [๔๒]

บุพพทกนิภายภูจกถา พุทธรังษวณณา (มธรรตถวิลาสินี) - หน้าที่ 52
เล่มที่ 44 นิทานกถา หน้า 52

กิลลสสงฆสส ภิตาสเกหิ
ตปสฺสิสงฆเมหิ นิเสวิตํ วนํ
วิหารอารามสมิทฺธิภูตํ
สมโย มหาวิโร อังคีรสานํ ฯ [๔๓]
สมิทฺธินานาผลิโน วนนฺดา
อนากุลา นิจฺจมนโณภิมฺมา
สมาธิปิตี อภิวทฺถยณฺติ
สมโย มหาวิโร อังคีรสานํ ฯ [๔๔]
นิเสวิตํ เนกทิเชหิ นิจฺจํ
คามน คามํ สตตํ วนนฺดา
ปุเร ปุเร คามวรา จ สนฺติ
สมโย มหาวิโร อังคีรสานํ ฯ [๔๕]
วตถนฺนปानํ สยนาสนนฺจ
กนฺธนฺจ มालนฺจ วิเลปนนฺจ
ตหิ สมิทฺธา ชนตา พหู จ
สมโย มหาวิโร อังคีรสานํ ฯ [๔๖]
ปุณฺณิทฺธิยา สพฺพยสฺสคฺคปตฺตา
ชนา จ ตสฺมี สฺซุชิตา สมิทฺธา
ปฺหุตโภคา วิวิธา วนนฺติ
สมโย มหาวิโร อังคีรสานํ ฯ [๔๗]

บุพทกนิกายภูจกถา พุทธรวิสาวณณา (มรรตถวิลาสินี) - หน้าที่ 53
เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณา หน้า 53

นเก จ อพภา สุวิสุทรวณณา
ทิสา จ จนุโท สุวิราชิตว
รตติณจ วาโต มุทสีตโล จ
สมโย มหาวีร อังคิรสานัน ๑ [๔๘]
จนุทศุคเม สพพณา ปหฐจา
สกกณณ จิตุรกถา วทนตา
ปิเยหิ สทฐี อภิโมทยนติ
สมโย มหาวีร อังคิรสานัน ๑ [๔๙]
จนุทศุส รัสสีหิ นภ วิโรจิ
มहि จ สัสมุทมนุณณวณณา
ทิสา จ สพพา ปริสุทธรูปา
สมโย มหาวีร อังคิรสานัน ๑ [๕๐]
ทูเร จ ทิสวา วรจนุทธี
ปุปัสสิสุ ปุปุพานิ มหิตลสมิ
สมนุตโต คณุทคณตติگانัน
สมโย มหาวีร อังคิรสานัน ๑ [๕๑]
จนุทศุส รัสสีหิ วิลิมปีตาว
มहि สมนุตตา กุสมนลงกตา
วิโรจิ สพพงคสมาลีนิว
สมโย มหาวีร อังคิรสานัน ๑ [๕๒]

บุพทกนิกายกุกถา พุทรวาสถณนา (มธรรตถวิลาสินี) - หน้าที่ 54
เล่มที่ 44 นิทานกถา หน้า 54

กุนนติ หตถิปี มเทน มตฺตา
วิจิตฺตปิณฺณา จ ทิชา สมฺนฺตา
กโรนฺติ นาทำ ปวเน สุรมฺเม
สมโย มหาวิโร อังคิรฺสานัน ๑ [๕๓]
ปถจฺจ สพฺพิ ปฏฺฐิพฺชชนกฺขมํ
อิทฺธํ จ รณฺจํ สชนํ สโกคํ
สพฺพตฺถุตฺตํ สพฺพสุขปฺปทานํ
สมโย มหาวิโร อังคิรฺสานัน ๑ [๕๔]
วนจฺจ สพฺพิ สุวิจิตฺตรูปํ
สุมาปีตํ นนฺทนกานนํ
ยตีเน ปิตี สตตํ ชเนติ
สมโย มหาวิโร อังคิรฺสานัน ๑ [๕๕]
อลงฺกตํ เทวปฺรูว รรมํ
กปิลวตฺถุ อิติ นามเชยฺยํ
กฺลนฺครํ อิธ สสุสิริกํ
สมโย มหาวิโร อังคิรฺสานัน ๑ [๕๖]
มนฺุณฺณอฏฺฐาถวิจิตฺตรูปํ
สุมุลฺลปงฺเกรฺุหสณฺฑมณฺฑิตํ
วิจิตฺตปริขาหิ ปฺรู สุรมํ
สมโย มหาวิโร อังคิรฺสานัน ๑ [๕๗]

บุพพทกนิกายภูจกถา พุทธรวิสาวณณา (มรรตถวิลาสินี) - หน้าที่ 55
เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณา หน้า 55

วิจิตตปาการณจ โตรณณจ
สุภกณั เทวนิวาสภูต
มนุญญวีถิ สุรโลกสนุนิก
สมโย มหาวีร องคิรสานัน [๕๘]
อลงกตา สากิยราชปุตตา
วิราชมานา วรภูสเนหิ
สุรินทโลกเอ อิว เทวปุตตา
สมโย มหาวีร องคิรสานัน ฯ [๕๙]
สุทุโรทโน มุนีวีร อภิตสสนาย
อมจอุปุตเต ทสธา อเปสยิ
พลเน สทฐี महता มุนินุท
สมโย มหาวีร องคิรสานัน ฯ [๖๐]
เนวาคตัม ปสฺสตี เนว วาจ
โสกาภิกุตัม นรวีรเสฏฺฐัง
โตเสตุมิจฺฉามิ นรามิปุตตัม
สมโย มหาวีร องคิรสานัน ฯ [๖๑]
ตัมทสฺสเนนพุกตปีตฺราสี
อุทิกุขมานัน ทวิปทานมินุท
โตเสหิ ตัม มุนินุท कुณเสฏฺฐัง
สมโย มหาวีร องคิรสานัน ฯ [๖๒]

อาสาช กสฺสเต เขตฺตํ พิชฺชํ อาสาช วปฺปติ
อาสาช วาณิชา ยนฺติ สมฺมํ ฐนหารกา
ยาย อาสาช ติจฺจามิ สามี เม อาสา สมิซฺมตฺตํ ๑ [๖๓]
นาตีสิตํ นาตือณฺหํ นาติทุพฺภิกฺขฉาตํ
สทฺทถา หริตา ฐุมิ เอส กาโล มหามุนีติ (๑) ๑ [๖๔]

อด นํ สตฺถา กิ นฺ โข อุทายิ คมนวณฺณํ
วณฺณเสตีติ อห ๑ ฆนฺเต ตุมฺหากํ ปิตา สุตฺตโรทนมหาราชา
ทญฺจกาโม กโรธ ฉาตกานํ สงฺกหนฺติ อห ๑ สาธุ อุทายิ
กริสฺสามิ ฉาติสงฺกหํ เตน ทิ ภิกฺขุสงฺฆสฺส อารโจะหิ
คมิยวตฺตํ ปุเรสฺสนฺตีติ อห ๑ สาธุ ฆนฺเตติ เถโร ภิกฺขุ-
สงฺฆสฺส อารโจะหิ ๑

สตฺถา องคฺมคฺชวาสินํ กุลปฺตฺตานํ ทสฺหิ สหสฺเสหิ กปิล-
วตฺถวาสินํ ทสฺหิ สหสฺเสหิตี สพฺเพเหว วิสตียา จินฺนาสวภิกฺขุ-
สหสฺเสหิ ปริวุโต ราชคฺหา นิกฺขมิตฺวา ทิวเส ทิวเส โยชนํ โยชนํ
คจฺจนฺโต ทวีหิ มาเสหิ กปิลวตฺถปุริ สมฺปาปุณฺนิ ๑ สากิยาปี
อนฺุปฺตฺเตยฺเว ภควติ อมฺมากํ ฉาติสฺสญฺจํ ปสฺสิสฺสามาติ
ภควโต วสนฺญฺจานํ วิมฺสมานา นิโครธสฺส กสฺสาราโม รณฺนิโยติ
สฺลลกฺเขตฺวา สพฺพิ ปฏฺิซฺคฺคนวิธี กาเรตฺวา คณฺฐปฺุฬหตฺถา
ปจฺจुकฺคมนํ กโรนฺตา สพฺพาลงฺการเหหิ สมฺลงฺกตคฺคตฺตา คณฺฐ-
๑. จตฺตสฺสญฺจิมฺมตา อีมา คาลาโย โปราณตาลปณฺณโปตฺถเกสฺส ทิสฺสนฺติ ๑
สี. ย. มุเลสฺส ปน เปยฺยาลมฺมุเขน นิตฺติญฺจา อาทือนฺตญฺจตา เทวเยว คาลาโย
ทิสฺสนฺติ ๑

ปุปผจณุณาทีหิ ปุชยมนา ภควนุตฺตํ ปุรกษตุวา นิโครธา-
รามเมว อคมิสฺสุ ฯ

ตตฺร ภควา วิสตียา จีณาสวสหัสเสหิ ปรีวโต ปญฺจตต-
วรพุทฺธาสเน นิสีทึ ฯ สากิยา ปน มาณฑติกา มาณฑุตฺธา
สิทฺฐตถกฺมาโร อเมหิ ทหฺรตโร อมฺหากํ กณฺโญ ภาตา ปุตฺโต
ภากิเนยฺโย นตฺตาติ จินฺเตตฺวา ทหฺรทหฺเร ราชกฺมาเร อาหิสฺสุ
ตฺเมห วนฺทถ มยฺย ตฺมฺหากํ ปิฏฺฐิจโต ปิฏฺฐิจโต นิสีทิสฺสามาติ ฯ
เตเสวํ นิสินฺเนสฺสุ ภควา เตสํ อชฺฌาสยฺย โอลเกตฺวา อิเม
ฉาตกา อตฺตโน โมฆฉินฺณภาเวน น มํ วนฺทนฺติ น ปเนเต
ชานนฺติ พุทฺโธ นาม กิทิสฺโส พุทฺธพลฺลํ นาม กิทิสฺนฺติ วา
พุทฺโธ นาม เอทิสฺโส พุทฺธพลฺลํ นาม เอทิสฺนฺติ วา หนฺทาทำ
อตฺตโน พุทฺธพลฺลํ อิทฺธิพลฺลจ ทสฺเสนฺโต ปาฎิหาริยฺลจ กเรยฺย
อากาเส ทสฺสหัสสจกฺกวาพิตฺถตฺตํ สพุทฺรตฺนมยฺย จกฺมํ มาเปตฺวา
ตตฺถ จกฺมนฺโต มหาชนฺสฺส อชฺฌาสยฺย โอลเกตฺวา ฐมฺมฺลจ
เทเสยฺยนฺติ จินฺเตสิ ฯ เตเน วุตฺตํ สกฺคิตฺติการเกหิ ภควโต
ปรีวิตกฺกทสฺสนตฺถ

น เหเต ชานนฺติ สเทวมานุสา (๑)

พุทฺโธ อยฺย กิทิสฺโก นรุตฺตโม

อิทฺธิพลฺลํ ปญฺญาพลฺลจ กิทิสฺ

พุทฺธพลฺลํ โลกहितฺสฺส กิทิสฺ ฯ

น เหเต ชานนุตติ สเทวมานุสา

พุทฺโธ อัย เอทิสโก นรุตฺโต

อิทธิพลํ ปญฺญพลญจ เอทิสํ

พุทฺธพลํ โลกहितสฺส เอทิสํ ฯ

หนุทาหํ ทสฺสยิสฺสามิ พุทฺธพลมฺนุตฺตรํ

จงฺกมํ มาปยิสฺสามิ นเก รตนมณฺฑิตนฺติ ฯ

ตตฺถ น เหเต ชานนุตฺติ น หิ เอตฺ ชานนุตฺติ ฯ

นกาโร ปฏฺิเสชตฺโถ ฯ หิกาโร การณตฺถे นีปาโต ฯ ยสฺมา

ปเนเต มม ฅาติอาทโย เทวมนุสฺสา มยา พุทฺธพลे จ

อิทธิพลे จ อนาวิกเต น ชานนุตฺติ เอทิสो พุทฺโธ เอทิสํ

อิทธิพลนฺติ ตสฺมา อหํ มม พุทฺธพลญจ อิทธิพลญจ

ทสฺเสยฺยนฺติ อตฺโถ ฯ สเทวมานุสาติ เอตฺถ เทวาติ อุปฺปตฺติ-

เทวา อธิปฺเปตา ฯ สห เทเวหิติ สเทวา ฯ เก เต ฯ มานุสา

สเทวาเอว มานุสา สเทวมานุสา ฯ อถ วา เทโวติ สมฺมุติ-

เทโว สุตฺโธทโน ราชา อธิปฺเปโต ฯ สห เทเวณ รญฺญา

สุตฺโธทเนนาติ สเทวา ฯ มานุสาติ ฅาติมานุสา สเทวา

สสฺสุตฺโธทนา มานุสา สเทวมานุสา สราชาโน วา เอตฺ มม

ฅาติมานุสา มม พลํ น วิชานนุตฺติ อตฺโถ ฯ เสสเทวาปี

สงฺคหํ กจฺจนฺติเยว ฯ สพฺเพปิ เทวา เทวณฺญเจณ เทวาติ

วจฺจนฺติ ฯ เทวณํ นาม ชาติอตฺโถ กิพาติ ฯ อถ วา เทวา

เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณา หน้า 59

จ มานุสา จ เทวมานุสา สห เทวมานุเสหิ สเทวมานุสา
เก เตฯ โลกาคิ วจนเสโส ทฏฐพโพฯ พุทฺโชติ จตฺตจจรมเม
พุทฺโช อนุพุทฺโชติ พุทฺโชฯ ยถาห

อภิณฺเวยยํ อภิณฺณาคํ ภาเวตฺตพฺพณจ ภาวิทํ

ปฺหาคพฺพิ ปฺหีนํ เม ตสฺมา พุทฺโชสฺมิ พฺราหฺมณาคิ (๑) ฯ

อิธ ปน กตฺตการเก พุทฺธสทฺทสิทฺธิ ทฏฐพฺพาฯ อธิคต-
วิเสเสหิ เทวมนุสฺเสหิ สมฺมาสมฺพุทฺโช วต โส ภควาคิ เอวํ
พุทฺธตฺตา ฌาตฺตตฺตา พุทฺโชฯ อิธ กมฺมการเก พุทฺธสทฺท-
สิทฺธิ ทฏฐพฺพาฯ พุทฺธมสฺส อตฺถิติ วา พุทฺโช พุทฺธวณฺโตนฺติ
อตฺถโถฯ ตํ สพฺพิ สทฺทตฺตถานุสาเรน เวทิตพฺพิฯ กิทิสโกติ
กิทิสโส กิสริกฺขโก กิสทิสโส กิวนฺโณ กิณฺณจฺจานโน ทิโฆ วา
รสฺโส วาคิ อตฺถโถ ฯ

นรุตฺตโมติ นรานํ นเรสุ วา อุตฺตโม ปวโร เสฏฺโฐจติ
นรุตฺตโมฯ อิทธิพลนฺติ เอตฺถ อิขฺฉนํ อิทธิ นิปฺผลตฺติอตฺถณ
ปฏฺฐิตาภฺภูเจน จ อิทธิฯ อถ วา อิขฺฉนฺติ ตาย ตตฺตา
อิทฺธา วุทฺธา อุกกัสมฺคตา โหนฺตฺติ อิทธิฯ สทา ปน ทสฺวิธา
โหติฯ ยถาห อิทธิโยติ ทส อิทธิโยฯ กตฺมา ทส ฯ
อธิฏฺฐานา อิทธิ วิภฺพพฺพา อิทธิ มโนมยา อิทธิ ฌาณวิปฺผารวา
อิทธิ สมาริวิปฺผารา อิทธิ อริยา อิทธิ กมฺมวิปากฺขา อิทธิ
๑. ม.ม. ๑๓/๖๐๘/๕๕๔ ฯ พุ. ส. ๒๕/๓๗๗/๔๔๔ ฯ

ปญญวโต อิทฺธิ วิชฺชามยา อิทฺธิ ตตฺถ ตตฺถ สมฺมาปโยค-
ปจฺจยา อิชฺฉนตฺถน อิทฺธิติ (๑) ฯ

ตาสํ อิทํ นานตฺตํ ปกตฺยา เอโก พหุํ อวชฺเชติ
สํ วา สหสฺสํ วา อวชฺชิตฺวา ฅาณน อธิญฺจาทิ พหุโก
โหมติ (๒) เอวํ วิชิตฺวา ทสฺสิตา อิทฺธิ อธิญฺจानวเสน
นิตฺปนฺนตฺตา อธิญฺจานา อิทฺธิ นาม ฯ ตสฺสายมตฺโต อภิณฺญา-
ปาทกํ จตฺตชฺฉณานํ สมฺมาปชฺชิตฺวา ตโต วุญฺจาย สเจ สํ
อิจฺฉติ สติ โหมิ สํ โหมิติ กามาวจรปริกมฺมจิตฺเตหิ ปริกมฺมํ
กตฺวา ปฺน อภิณฺญาปาทกํ ฅานํ สมฺมาปชฺชิตฺวา ตโต วุญฺจกย
ปฺน อวชฺชิตฺวา อธิญฺจาทิ ฯ อธิญฺจานจิตฺเตน สหเว สํ
โหติ ฯ สหสฺสชาติสฺสปี เอเสว นโย ฯ ตตฺถ ปาทกชฺฉณาน-
จิตฺตํ นิมิตฺตารมฺมณํ ปริกมฺมจิตฺตานิ สตารมฺมณานิ วา
สหสฺสชาติสฺส อณฺเวยตรารมฺมณานิ วา ตานิ จ โข วนฺณวเสน
โน ปณฺณตฺตฺวเสน ฯ อธิญฺจานจิตฺตมฺปิ สตารมฺมณเมว ตํ
ปน อปฺปนาจิตฺตํ วย โคตรภฺบอนฺนตรเมว อฺปฺปชฺชติ รฺupa-
วจรจตฺตชฺฉณานิกํ ฯ โส ปน ปกตฺวณฺณํ วิชิตฺวา กุมาร-
วณฺณํ วา ทสฺเสติ นาควณฺณํ วา ทสฺเสติ ฯ สฺสปณฺณวณฺณํ
วา ฯเปฯ วิวิชมฺปิ เสนาพฺยุหํ วา ทสฺเสตีติ (๓) เอวํ อากตา อิทฺธิ
ปกตฺวณฺณวิชฺहनวิการวเสน ปวตฺตตฺตา วิภฺพุนิทฺธิ นาม ฯ
๑. พุ. ปฎิ. ๓๑/๖๘๐/๕๘๕ ฯ ๒. พุ. ปฎิ. ๓๑/๖๘๕/๕๕๒ ฯ
๓. พุ. ปฎิ. ๓๑/๖๘๖/๕๕๗ ฯ

พุทธรพลี วา พุทธคุณเณ วา น ชานนติ ฯ เกวลี อตุตโน
โมฆชิตตภาวํ นิสสาย มานวเสน สพฺพโลกเชฏฺฐเสฏฺฐิ มํ
น วนฺทนฺติ ฯ ตสฺมา เตสํ มานเกตุ อตุติ ฯ ตํ ภาณชิตฺวา
วนฺทนฺตํ พุทธรพลี ทสฺเสยฺยนฺติ วุตฺติ โหติ ฯ ทสฺสยิสฺสามิตี
ทสฺเสยฺยํ ฯ ทสฺเสสฺสามิตี จ ปาโຈ ฯ โสเยวตฺโต ฯ พุทธรพลนฺติ
พุทธานุภาวํ พุทธรณาณวิเสสํ วา ฯ อนุตฺตรนฺติ นินฺตฺตริ ฯ
จกฺกมนฺติ จกฺกमितฺตพฺพญฺจํ วุจฺจติ ฯ มาปยิสฺสามิตี มาเปยฺย ฯ
จกฺกมนํ มาเปสฺสามิตี จ ปาโຈ ฯ โสเยวตฺโต ฯ นเกติ
อากาเส ฯ สพฺพรตฺนมนฺชิตฺนฺติ สพฺเพหิ รติชนนฺนุเจเน รตฺเนหิ
มุตฺตามณิเวปุริยสงฺขสฺติลาปฺวาพรชตฺตวณฺณมสารถฺลโลหิตฺตงฺเกหิ
ทสฺหิ ทสฺหิ มณฺชิตฺโต อลงฺกโต สพฺพรตฺนมนฺชิตฺโต ตํ สพฺพ-
รตฺนมนฺชิตฺตํ ฯ นเก รตฺนมนฺชิตฺนฺติ ปจฺนฺติ เกจิ ฯ

กเถวํ ภควตา จินฺติตฺตมตฺเต ทสฺสทสฺสจกฺกวาพวาสิโน
ภุมฺมาทโย เทวา ปมฺุทิตฺตททยา สาธุกาโร อํทฺสุ ฯ ตมตฺตํ
ปกาเสนฺเตหิ สงฺคีตฺติการเกหิ

ภุมฺมา มหาราชิกา ตาวตีสา
ยามา จ เทวา ตฺตฺติสา จ นิมฺมิตา
ปรนิมฺมิตา เยปี จ พุรฺหมกาเยกา
อานนฺทิตา วิปฺลมกํสุ โฆสนฺติ-

อาทิกถาโย จปีตาทิ เวทิตฺตพฺพา ฯ

เล่มที่ 44 รตนจกมณกณทวณณา หน้า 65

ตตถ ภูมมาติ ภูมมภูษาฯ ปาสาณปพพตวนรูกษาทีสุ
จิตาฯ มหาราชิกาดิ มหาราชปุกุชิกาฯ ภูมมภูษานัน เทวดานัน
สทุทธิ สุตวา อากาสภูษกเทวดา ตโต อพุกวลาหกา เทวดา
ตโต อุณหวลาหกา เทวดา ตโต สีสวลาหกา เทวดา ตโต
วสุสวลาหกา เทวดา ตโต วาตวลาหกา เทวดา ตโต จตตารโ
มหาราชานิน ตโต ดาวตีสา ตโต ยามา ตโต ตูลิตา ตโต
นิมมานรตี ตโต ปรนนิมิตตวสวตตี ตโต พุรหมกายิกา ตโต
พุรหมปุโรหิตา ตโต มหาพุรหมานิน ตโต ปริตตตภา ตโต
อปปมาณภา ตโต อากสสุรา ตโต ปริตตตสุภา ตโต
อปปมาณสุภา ตโต สุกกิกษา ตโต เวหปผลา ตโต อวิหา
ตโต อตปปา ตโต สุตสสา ตโต สุตสสี ตโต อกนิภูษา
เทวดา สทุทธิ สุตวา มหนุต สทุทธิ อกิสฺฯ อสณณิน จ
อรูปาวจรสตุเต จ ฐเปตวา โสคายตตปวคตติภูษานเน สพเพ
เทวมนุสสนาคาทโย ปิติวส คตททยา อุกกุกุชิสทุทธิ อกิสฺติ
อตุโลฯ อานนทิตาดิ ปมุกิตททยา สณชาตปีติโสมนสสา หุตวาทิ
อตุโลฯ วิปุลนติ ปุณฺลํฯ

อถ สตุถา จินุติตสมนนตฺรเมว โอทาทกสิณสมปาตตี
สมปาชชิตวา ทสสุ จกุกวาทสทสเสสุ อาโลโก โหตุติ
อธิภูษาสีฯ เตน อธิภูษานจิตเตน สหเว อาโลโก อโหสิ
ปจวิโต ปุกุชาย ยาว อกนิภูษกวนาฯ เตน วุตต

โสภาสิตา จ ปจวี สเทวกา
ปฏู จ โลกนตริกา อัสสูตา
ตโม จ ติพโพ วิหโต ตทา อหุ
ทิสวาน อจเจอร์กัม ปาฏีหิรณติ ฯ

ตตถ โสภาสิตาติ ปกาสิตา ฯ ปจวีติ เอตถายัม ปจวี
จตุพพิชา กกขพปจวี สสมภารปจวี นิมิตตปจวี สมมุติปจวีติ ฯ
ตาสู กตมา จาวุโส อชฌตติกา ปจวีธาตु ฯ ยัม อชฌตติ
ปจจตุตัม กกขพ ขริคตตติอาทิสู (๑) วุตตะตา อยัม กกขพปจวี
นาม ฯ โย ปน ภิกขุ ปจวี ขณเยย วา ขณาเปยเย
วาติอาทิสู (๒) วุตตะตา สสมภารปจวี เย จ เกสาทโย วิสติ
โกฏฐาสา อโยโลหาทโย จ พาหิรา สปิ วณณาทิหิ
สมภารเรหิ สพุธี ปจวีติ สสมภารปจวี นาม ฯ ปจวิกสิณเมโก
สญชานาตีติอาทิสู (๓) นิมิตตปจวี นาม อารมมณปจวีติปิ วุจจติ ฯ
ปจวิกสิณฉานลาภี เทวโลเก นินพุตโต อากมนวเสน ปจวี-
เทโวติ นาม ลกติ ฯ วุตตตยเหตุ อาโป จ เทวา ปจวีติ-
อาทิสู (๔) อยัม สมมุติปจวี ฯ ปญญตติปจวี นามาติ เวทิตพพา ฯ
อิธ ปน สสมภารปจวี อธิปุปเตตา (๕) ฯ

สเทวกาติ สเทวโลกา ฯ สเทวตาติปิ ปาโจ อตถิ เจ
๑. อภิ. วิ. ๓๕/๑๑๕/๑๐๑ ฯ ๒. วิ. มหา. ๒/๓๔๕/๒๒๕ ฯ
๓. ที. ปา. ๑๑/๔๖๗/๓๓๖ ฯ ๔. ที. มหา. ๑๐/๒๔๕/๒๕๓ ฯ
๕. ปปญจ. ๑/๓๓ ฯ

อทานี น เกวลั มนุสสุโลเกสุเยว อาโลโก อตุถิ
สพพตุถ ติวิเชปี สงขารสตุโตกาตสงขาท โลเก อาโลโกเยวติ
ทสุสนตุถิ

สเทวคनुทพพมนุสสุรกขเส
อาภา อุพารา วิปูลา อชายถ
อิมสุมี โลเก ปรสุมิณุจอกยสุมี
อโธ จ อุทฐั ติริยณุจ วิตุถตनुติ

อัย กถา วุตตา ๑

ตตุถ เทวติ สมมุติเทวา อุปปตติเทวา วิสุทฐิเทวติ
สพเพปี เทวา อีธ สงคหิตา ๑ เทวา จ คनुทพพา จ
มนุสสุสา จ รกขสา จ เทวคनुทพพมนุสสุรกขสา ๑ สห
เทวคनुทพพมนุสสุรกขเสหิถิ สเทวคनुทพพมนุสสุรกขโส ๑ โโก
ปน โส ๑ โลโก ๑ ตสุมี สเทวคनुทพพมนุสสุรกขเส โลเก ๑
อาภาติ อาโลโก ๑ อุพาราติ เอตุถายั อุพารสทโท มรรตเสฏฐ-
วิปูลาที่สุ ทิสสุติ ๑ ตถา เหส อุพารานิ ขาทนียโกชนียานิ
ขาทนุติ ภูณขนุติตืออาที่สุ (๑) มรรเร ทิสสุติ ๑ อุพาราย โข ปน
ภวั วจฉายโน ปลัสาย สมณั โคตมัม ปลัสตติตืออาที่สุ (๒) เสฏฐเจ ๑
อติกกุมม เทวานัน เทวานุภาวั อปปมาโณ อุพาโร โอภาโสติ-
อาที่สุ (๓) วิปูลे ๑ สุวายั อีธ เสฏฐเจ ทฏฐพโพ (๒) ๑ วิปูลาติ
๑. ม. มุ. ๑๒/๔๐๓/๔๓๔ ๑ ๒. สุมงคถ. ๓ ๑
๓. ที. มหา. ๑๐/๑๓/๑๔ ๑ ม. อุ. ๑๔/๓๖๔/๒๔๘ ๑

อปปมาณาฯ อชยถาติ อุปปชชช อุตปาติ ปวตตติตถฯ อิมสมึ
โลกะ ปรสุมิณจาติ อิมสมึ มนุสฺสโลกะ จ ปรสุมึ เทวโลกะ
จาติ อตุโถฯ อุกยสมินฺนติ ตทุกยสมึ อชฺมตตพหิทฺธาทีสุ วีย
ทฏฺฐพฺพึฯ อโธ จาติ อวีจิทฺธาทีสุ นีรยฺเยสุฯ อุตฺทฺทฺนติ ภาวคฺคโตปิ
อุตฺทฺ อชฺฎากาเสปีฯ ติริยณฺจาติ ติริยโตปิ ทสฺสุ จกฺกวาพ-
สทสฺเสสุฯ วิตฺถตฺนติ วิสฺฐึฯ อนุชการี วิธมิตฺวา วุตฺตปฺปการี
โลกณฺจ ปเทสณฺจ อชฺโฆตฺถริตฺวา อาภา ปวตฺตติตฺถาติ อตุโถฯ
อถวา ติริยณฺจ วิตฺถตฺนติ ติริยโต วิตฺถตฺ มหนตฺ อปปมาณํ
ปเทสํ อาภา ฝริตฺวา อฏฺฐจาตีติ อตุโถฯ

อถ ภควา ทสทสฺสจกฺกวาเพสุ อาโลกฝรณํ กตฺวา
อภิณฺวาปาทกํ จตฺตตฺชฺฌานํ สมาเป็นชฺชิตฺวา ตโต วุฏฺฐาย
อวชฺชิตฺวา อธิฏฺฐานจิตฺเตน อาภาสมพฺพุคฺคณตฺวา เตสํ ฌาตีนํ
สีเสสุ ปาทปฺปํ โอภิรมาโน วีย มหติยา เทวมนุสฺสปริสาย
มชฺชเฒ ยมกปาฏฺฐิหาริยํ ทสฺเสติฯ ตํ ปน ปาลีโต เอว
เวทิตพฺพึ (๑) กตมํ ตถาคตฺสฺส ยมกปาฏฺฐิหิเร ฌาณํฯ อิท
ตถาคโต ยมกปาฏฺฐิหิโร กโรติ อสาทารณํ สวาทฺเท อูปริม-
กายโต อคฺคิกฺขนุโร ปวตฺตติ เหญจิมกายโต อุตฺทฺทฺธาธา
ปวตฺตติ เหญจิมกายโต อคฺคิกฺขนุโร ปวตฺตติ อูปริมกายโต
อุตฺทฺทฺธาธา ปวตฺตติฯ

ปฺรตฺถิมิกายโต อคฺคิกฺขนุโร ปวตฺตติ ปจฺฉิมิกายโต

๑. พุ. ปฎิ. ๓๑/๒๘๔/๑๘๒ฯ

อุทกธารา ปวตตติ ปจฺฉิมกายโต อคฺคิกฺขนุโธ ปวตตติ

ปฺรตฺถิมกายโต อุทกธารา ปวตตติ ฯ

ทกฺขิณอกฺขิโต อคฺคิกฺขนุโธ ปวตตติ วามอกฺขิโต อุทก-
ธารา ปวตตติ วามอกฺขิโต อคฺคิกฺขนุโธ ปวตตติ ทกฺขิณอกฺขิโต
อุทกธารา ปวตตติ ฯ

ทกฺขิณกณฺณโสตโต อคฺคิกฺขนุโธ ปวตตติ วามกณฺณ-
โสตโต อุทกธารา ปวตตติ วามกณฺณโสตโต อคฺคิกฺขนุโธ
ปวตตติ ทกฺขิณกณฺณโสตโต อุทกธารา ปวตตติ ฯ

ทกฺขิณนาสิกาโสตโต อคฺคิกฺขนุโธ ปวตตติ วามนาสิกา-
โสตโต อุทกธารา ปวตตติ วามนาสิกาโสตโต อคฺคิกฺขนุโธ
ปวตตติ ทกฺขิณนาสิกาโสตโต อุทกธารา ปวตตติ ฯ

ทกฺขิณอํสกุญฺโถ อคฺคิกฺขนุโธ ปวตตติ วามอํสกุญฺโถ
อุทกธารา ปวตตติ วามอํสกุญฺโถ อคฺคิกฺขนุโธ ปวตตติ ทกฺขิณ-
อํสกุญฺโถ อุทกธารา ปวตตติ ฯ

ทกฺขิณหตฺถโต อคฺคิกฺขนุโธ ปวตตติ วามหตฺถโต อุทก-
ธารา ปวตตติ วามหตฺถโต อคฺคิกฺขนุโธ ปวตตติ ทกฺขิณ-
หตฺถโต อุทกธารา ปวตตติ ฯ

ทกฺขิณปสฺสโต อคฺคิกฺขนุโธ ปวตตติ วามปสฺสโต อุทก-
ธารา ปวตตติ วามปสฺสโต อคฺคิกฺขนุโธ ปวตตติ ทกฺขิณ-
ปสฺสโต อุทกธารา ปวตตติ ฯ

เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณา หน้า 71

ทกขินปาทโต อคฺคิกขนุโธ ปวตฺตติ วามปาทโต อุกท-
ธารา ปวตฺตติ วามปาทโต อคฺคิกขนุโธ ปวตฺตติ ทกขิน-
ปาทโต อุกทธารา ปวตฺตติ ฯ

องฺคฺลฺงฺคฺเลหิ อคฺคิกขนุโธ ปวตฺตติ องฺคฺลฺนฺตริกาหิ
อุทกธารา ปวตฺตติ องฺคฺลฺนฺตริกาหิ อคฺคิกขนุโธ ปวตฺตติ
องฺคฺลฺงฺคฺเลหิ อุกทธารา ปวตฺตติ ฯ

เอเกกโลมโต อคฺคิกขนุโธ ปวตฺตติ เอเกกโลมโต อุกท-
ธารา ปวตฺตติ โลมกฺวปโต โลมกฺวปโต อคฺคิกขนุโธ ปวตฺตติ
โลมกฺวปโต โลมกฺวปโต อุกทธารา ปวตฺตติ ฯ

นฺนํ วณฺณํ นีลานํ ปิตกานํ โลหิตกานํ โอทาทานํ
มณฺชิฏฺจานํ ปภสฺสฺรานํ ฯ

ภควา จงฺกมฺติ นิมฺมิโต ติฏฺฐติ วา นิสีทติ วา เสยฺยํ
วา กปฺเปติ ฯ

ภควา ติฏฺฐติ นิมฺมิโต จงฺกมฺติ วา นิสีทติ วา เสยฺยํ
วา กปฺเปติ ฯ

ภควา นิสีทติ นิมฺมิโต จงฺกมฺติ วา ติฏฺฐติ วา เสยฺยํ
วา กปฺเปติ ฯ

ภควา เสยฺยํ กปฺเปติ นิมฺมิโต จงฺกมฺติ วา ติฏฺฐติ
วา นิสีทติ วา ฯ

นิมฺมิโต จงฺกมฺติ ภควา ติฏฺฐติ วา นิสีทติ วา เสยฺยํ

วา กปเปติ ฯ

นิมมิโต ตัญจติ ภควา จงกมติ วา นิสิตติ วา เสยฺย

วา กปเปติ ฯ

นิมมิโต นิสิตติ ภควา จงกมติ วา ตัญจติ วา เสยฺย

วา กปเปติ ฯ

นิมมิโต เสยฺย กปเปติ ภควา จงกมติ วา ตัญจติ

วา นิสิตติ วา ฯ

อิทํ ตถาคตสฺส ยมกปาฎิหีเย (๑) ฅาณนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

ตสฺส ปน ภควโต เตโชกสิณสมาปตฺติวเสน อฺปริมกายโต
อฺคฺคิกฺขนฺโธ ปวตฺตติ ฯ อาโปกสิณสมาปตฺติวเสน เหญจิมกายโต
อฺทกธารา ปวตฺตตีติ ปฺน อฺทกธาราย ปวตฺตญฺจานโต
อฺคฺคิกฺขนฺโธ ปวตฺตติ อฺคฺคิกฺขนฺธสฺส ปวตฺตญฺจานโต อฺทก-
ธารา ปวตฺตตีติ ทสฺเสตฺถุ เหญจิมกายโต อฺคฺคิกฺขนฺโธ ปวตฺตติ
อฺปริมกายโต อฺทกธารา ปวตฺตตีติ วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพา ฯ
เอเสว นโย เสสฺสพเทสุปี ฯ อฺคฺคิกฺขนฺโธ ปเนตฺถ อฺทกธาราย
อสมฺมิสฺสอฺสว อโหสิ ฯ ตถา อฺทกธารา อฺคฺคิกฺขนฺธเนน ฯ รสฺมีสฺส
ปน ทฺตฺติยา ทฺตฺติยา รสฺมี ปฺริมา ย ปฺริมา ยมกา วีย
เอกฺกขณฺเน ปวตฺตติ ฯ ทฺวินฺนณฺจ จิตฺตานํ เอกฺกขณฺเน ปวตฺติ
นาม นตฺถิ ฯ พุทฺธานํ ปน ภวฺงคปรีวาสสฺส ลหฺกตาย
๑. ม. ยมกปาฎิหีเร ฯ

เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณา หน้า 73

ปลุจหาการเหิ จินณวสิตาย เอตา รสมิโย เอกกขณเ วิย
ปวตุนนติ ตสฺมา ปน รสมิยา อวชฺชนปริกมฺมาธิจฺจนานานิ
วิสุเยว ฯ นีลรสมิอตุถาย หิ ภควา นีลกลีสณฺ สฺมาปชฺชติ ฯ
ปีตรสมิอาทีนํ อตุถาย ปีตกลีสณฺทีนํ สฺมาปชฺชติ ฯ

เอวํ ภควโต ยมกปาฎิหิเย กยิรมาเน สกลสฺสาปี
ทสสทสฺสจกฺกวาพสฺส อลงฺการกรณกาโล วิย อโหสิ ฯ เตน
วตุตฺถํ

สตฺตุตฺตโม อนธิวโร วินายโก
สตฺตุตา อหุ เทวมนุสฺสปฺพิชิตो
มหานุกาโว สตฺปฺลยลลภฺขโณ
ทสฺเสสิ อจฺเณรํ ปาฎิหิรณฺติ ฯ

ตฺตุถ สตฺตุตฺตโมติ อตุตโน สีลาทีหิ กุณฺเหิ สพฺเพสฺสุ
สตฺเตสฺสุ อตุตโม ปวโร เสฏฺโฐจติ สตฺตุตฺตโม สตฺตานํ วา
อตุตโม สตฺตุตฺตโม ฯ สตฺตุนฺติ หิ ฅาณสฺส (๑) นามํ เตน
ทสพลจฺจเวสารชฺชฆอสาธารณณฺณสงฺขาเตน สตฺเตน เสฏฺโฐ
อตุตโมติ สตฺตุตฺตโม ฯ สฺมานาธิกรณวเสน สตฺโต อตุตโมติ
วา สตฺตุตฺตโม ฯ ยทิ เอวํ อตุตมสตฺโตติ วตฺตพฺพิ อตุตม-
สทฺทสฺส ปุพฺพนิปาตปาจโต ฯ น ปเนส (๒) เกโท อนิยมโต พหุล-
วจนโต จ นรุตฺตมปฺริสฺตฺตมณรวราทิสทฺทา วิย ทฺฐจฺพุโป (๓) ฯ
๑. สี. วิญฅาณสฺส ฯ ๒. สี. ย. โทโส ฯ ๓. สี. ย. ทฺฐจฺพุพิ ฯ

กมเมน นิพพตเตเอเกกถกขโณติ วทนุติ ฯ เอว สนุเต โย
โกจิ พุทโธ ภูเวยยาติ ตํ อฏฺฐกถาสู ปฏิกฺขจิตฺตํ ฯ ทสฺเสสิตี
สพฺเพสํ เทวมนุสฺसानํ อติวิมฺหยกริ ยมกปาฏิหาริยํ ทสฺเสสิ ฯ

อถ สตุถา อากาเส ปาฏิหาริยํ กตุวา มหาชนสฺส
จิตฺตาจาริ โอลเกตุวา สสฺส อชฺฌาตยานุกฺกํ ฐมฺมกถํ จกมนุโต
กเถตุกาโม อากาเส ทสฺสทสฺสจกฺกวาพิวตฺตํ สพฺพรตนมยํ
รตนจกมํ มาเปสิ ฯ เตน วุตฺตํ

โส ยาจิโต เทวเรน จกฺขมา
อตุถิ สเมกฺขจิตฺวา ตทา นรุตฺตโม
จกมํ มาปยิ โลกนายโก
สฺนิกฺขจิตฺ สพฺพรตนมิมิตฺนุติ ฯ

ตตุถ โสติ โส สตุถา ฯ ยาจิโตติ ปจฺเมว อฏฺฐเม
สตุตทาเห ฐมฺมเทสนาย ยาจิโตติ อตุโถ ฯ เทวเรนาติ สหฺมปติ-
พุทฺทมุณา ฯ จกฺขมาติ เอตุถ จกฺขตฺติ จกฺข สหฺมวิสมํ วิภาวยตฺติ
อตุโถ ฯ ตํ ปน จกฺข ทูริ ฌาณจกฺข มํสจกฺขุติ ฯ ตตุถ
ฌาณจกฺข ปญฺจวิริ พุทฺธจกฺข ฐมฺมจกฺข สหฺมตจกฺข ทิพฺพจกฺข
ปญฺญาจกฺขุติ ฯ เตสุ พุทฺธจกฺข นาม อาสยานุสยฌาณญฺเจว
อินฺทริยปโรปฺริยตฺตฌาณญฺจ ยํ พุทฺธจกฺขุณา โลกํ โวลเกณฺโตติ (๑)

๑. ที. มหา. ๑๐/๔๔/๔๓ ฯ ม.ม. ๑๒/๓๒๓/๓๒๕ ฯ

ม.ม. ๑๓/๕๑๑/๔๖๓ ฯ ส. ส. ๑๕/๕๕๗/๒๐๒ ฯ วิ. มหา. ๔/๕/๑๑ ฯ

จทานนิจตตีส ซีวตี ภาโว จกขุปลาโท กายปลาโทติ ฯ
อิมะ กมมสมมุจทานา จตตารโ จาติ สสมภารา(๑) โหนติ ฯ
อิทัง สสมภารจกขุ นาม ฯ ยี ปน เสตมณทลปริจจันนเนน
กณหมณทเลน ปริวาริตะ ทิฏจมณทเล สนนวิฏจัง รูปทสสน-
สมตถัง ปสาทมตถัง อิทัง ปสาทจกขุ นาม ฯ สพพานิ ปเนตานิ
เอกวิธานิ อนิจจโต สงขตโต ทูวิธานิ สาสวานาสวโต
โลกียโลกุตตรโต ติวิธานิ ภูมิตโต อุปาทิณณตติกโต จตพพิธานิ
เอกนตปรีตตอปปมาณานิตารมมณโต ปณจวิธานิ รูปนิพพานา-
รูปสพพารมมณานารมมณเวสนะ นพพิธานิ โหนติ พุทธ-
จกขาทิวเสสน ฯ อิจจเวจเมตานิ วุตตปการานิ จกขุณี อสส
ภควโต สนนตีติ ภควา จกขุมาติ วุจจติ ฯ อตถัง สเมกขิตวาติ
จกขัม มาเปตวา ชมมเทสนานิมิตถัง เทวมนุสสานัง หิตตถัง
อุปปริกขิตวาติ อุปชาระตวาติ อธิปปาโย ฯ มาปยิตี มาเปสิ ฯ
โลกนายโกติ สกคโมกขากิมุขัง โลกัง นยตีติ โลกนายโก ฯ
สุนิฏจิตนตติ สฎจจัน นิฏจิตัง ปรีโยสิตนตติ อตถโถ ฯ สพพรต-
นนิมมิตนตติ ทสวิธรตนมยั ฯ

อิทานิ ภควโต ติวิธปาฎิหารियสมปตติทสสนตถัง

อิทธี จ อาเทสนานุสาสนี

ติปาฎิหีเร ภควา วสี อหุ

๑. สี่. จตตาลีส สสมภารา ฯ

จกมํ มาปย โลกนายโก
สุนิฏจติ สพุพรตนิมิตนุติ

วุดติ ๗

ตตถ อธิธิติ อธิธิวิธิ อธิธิปาฏิหาริยํ นาม ๗ ตํ
ปน เอโกปี หุตฺวา พุชฺชา โหติ พุชฺชาปี หุตฺวา เอโก
โหติตฺถาทินยปฺวตฺตํ (๑) ๗ อาเทศนาติ ปฺรสุส จิตฺตจากริ ฌตฺวา
กถนํ อาเทศนาปาฏิหาริยํ ตํ สวากานญจ พุชฺชานญจ
สत्ตถมมเทศนา ๗ อนุสาสนีติ อนุสาสนิปาฏิหาริยํ ตสฺส
ตสฺส อชฺฌาสนยานุกุลโมวาโทติ อคฺโถ ๗ อิติ เอตานิ ติณิ
ปาฏิหาริยานิ ๗ ตตถ อธิธิปาฏิหาริเยน อนุสาสนิปาฏิหาริยํ
มหาโมกฺกคฺคฺลฺลานสฺส อาจिณฺณํ อาเทศนาปาฏิหาริเยน อนุสาสนิ-
ปาฏิหาริยํ ฌมฺมเสนาปติสฺส อนุสาสนิปาฏิหาริยํ ปน พุชฺชานํ
สत्ตถมมเทศนา ๗ ติปาฏิหิเรติ เอเตสุ ติสฺส ปาฏิหาริเยสุติ อคฺโถ ๗
ภควาติ อิทํ คุณวิสิฏฺฐสत्ตตฺตมครุการวาทิวงนํ ๗ วุดตญฺเหหํ
ไปราณหิ

ภควาติ วงนํ เสฏฺฐํ ภควาติ วงนมุตฺตมํ

ครุ การวุดฺโต โส ภควา เตน วุจฺจตีติ (๒) ๗

วสีติ เอตฺสมี ติวเรปี ปาฏิหาริเย วสีปฺปตฺโต จิณฺณวสีติ

๑. ที. ที. ๕/๑๓๓/๑๐๓ ๗ ม. มุ. ๑๒/๑๖๓/๑๓๕ ๗

ข. ปฎิ. ๓๑/๖๘๕/๕๕๑ ๗ ๒. วิสุทฺธิมคฺค. ๑/๒๖๘ ๗

สมนฺต. ๑/๑๓๐ ๗

อตุโธฯ วลีโย นาม ปณจ วลีโย อวชชนสมาปชชนอชฎจาน-
 วฎจานปจเวกษณสงฆาตาฯ ตตร ยั ยั ฉานั ยถิจจกั
 ยถิจจกั ยาวติจจกั อวชชติ อวชชนาย ทนุชชยิตตตัม นตถิตติ
 สีนั อวชชเชตุ สมตถตา อวชชนวสี นามฯ ตถา ยั ยั
 ฉานั ยถิจจกั ยถิจจกั ยาวติจจกั ฯเปฯ สมาปชชติ
 สมาปชชนาย ทนุชชยิตตตัม นตถิตติ สีนั สมาปชชนสมตถตา
 สมาปชชนวสี นามฯ สีนั กาลั จเปตุ สมตถตา อชฎจานวสี
 นามฯ ตถเว ลหุ วฎจาทุ สมตถตา วฎจานวสี นามฯ
 ปจเวกษณวสี ปน ปจเวกษณชวนาเนว โหนติ ตานิ
 อวชชนานนุตราเนว หุตวา อุปชชนตติ อวชชนวสียาเอว
 วุตตานิฯ อิติ อิมาสู ปณจสุ วสีสุ จินณวสีตา วสี นาม
 โหติฯ เตน วุตตัม ติปาฎิหิเร ภกวา วสี อหุติฯ

อิทานิ ตสฺส รตนจกมสฺส นิमितฺตวิชานสฺส ทสฺสสนตฺถิ

ทสฺสทสฺสีโลกชชชยา สีนรูปพพตฺตเม

ถมฺเถว ทสฺเสสิ ปฎิปาฎิยา จกฺกเม รตนามเยติ

อาทิกถาโย วุตฺตาฯ

ตตถ ทสฺสทสฺสีโลกชชชยาติ ทสฺส จกฺกวาพทสฺเสสุฯ

สินรูปพพตฺตเมติ มหาเมรุตฺตชชชชเต เสฎฐปพพเตฯ ถมฺเถวาติ

ถมฺเถ วิย ทสจกฺกวาพทสฺเสสุ เย สีนรูปพพตา เต

ปฎิปาฎิยา จิตฺเต สวณณถมฺเถ วิย กตฺวา เตสํ อุปริ จกฺกม

เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณนา หน้า 81

ตาทิ มณิมุตตาวาลูกาหิ อากิณณา สนุทธาติ มณิมุตตา-
วาลูกากิณณา ฯ นิมมิโตติ อิมินากาเรน นิมมิโต กโต ฯ
รตนามโยติ สพุพรตนมโย จงกโมติ อตุโถ ฯ โอภาเสติ ทิสา
สพฺพาทิ สพุพปปี ทส ทิสา โอภาเสติ ปกาเสติ ฯ สตรสีวาทิ
สทสตรสีอาทิจโจ วีย ฯ อุกฺกโตติ อุทิตโต ฯ ยถา ปน อพุกุกฺกโต
สทสตรสี สพุพปปี ทส ทิสา โอภาเสติ ฯ เอวเมว เอโสปี
สพุพรตนมโย จงกโม โอภาเสตีติ อตุโถ ฯ

อิทานิ ปน นิฏฺฐิตะ จงกเม ตตุถ ภควโต ปวตฺติ-
ทสฺสนตุถิ

ตสฺมี จงกมเน ชีโร	ทวตฺตีสวรลกฺขโณ
วิโรจมานโณ สมพุทฺโธ	จงกเม จงกมี ชีโน ฯ
ทิวพฺพ มนุทารวํ ปุปฺผิ	ปทุมํ ปาริฉตฺตกํ
จงกมเน โอภิรฺนฺติ	สพุเพ เทวา สมากตา ฯ
ปสฺสนฺติ ตํ เทวสงฺฆา	ทสทสฺสี ปโมทิตา
นมนสฺमानา นิปตฺนฺติ	คฺกุจฺจหฺมฺมา ปโมทิตาติ

คธาโย วุตฺตา ฯ

ตตุถ ชีโรติ ชิตฺติยฺตุโต ฯ ทวตฺตีสวรลกฺขโณติ สุปฺปติฏฺฐิต-
ปาทตลาทีหิ ทวตฺตีสมหาปฺริสลกฺขณฺเหหิ สมฺนฺนาคโตติ อตุโถ ฯ
ทิวพฺพนฺติ เทวโลเก ภวํ ชาตํ ทิวพฺพํ ฯ ปาริฉตฺตกนฺติ เทวานํ
ตาวตฺตีสานํ โกวิปารุภฺขสฺส นิสฺสนฺเทน สมฺนฺตา โยชนสฺตปฺริมาโณ

ปรหมตสนนีโย ปาริจตตกรุกโข นิพพตติ ฯ ยสฺมี ปุเปตเต สกถ
เทวนครี เอกสุรภิกนุชวาสิตี โหติ ฯ ตสฺส กุสุมเรณฺโวกิณฺณานิ
นวกนกวิมานานิ ปิลุชรานิ หุตฺวา ขายนฺติ ฯ อิมสฺส ปน
ปาริจตตกรุกขสฺส ปุเปตเตจ ปาริจตตกนฺติ วุตฺตี ฯ จงกเม
โอกิรณฺตีติ ตสฺมี รตนจงกเม อวภิรณฺติ เตน วุตฺตปฺปการณ
ปุเปตเต ตสฺมี จงกเม จงกมมานํ ภควนฺตี ปุเชนฺตีติ อตุโถ ฯ
สพเพ เทวติ กามาวจรเทวาทโย เทวา ฯ เตนาห ปสฺสนฺติ
ตี เทวสงฺฆาติ ฯ ตํ ภควนฺตี รตนจงกเมน จงกมณฺตี สเกสุ
อาลเยสุปี ปสฺสนฺตีติ อตุโถ ฯ ทสสทสฺสีติ ภูมฺมตฺเต ปจฺจตฺต-
วณฺนี ทสสทสฺสียิ เทวสงฺฆา ตํ ปสฺสนฺตีติ อตุโถ ฯ ปโมทิตาติ
ปมูทิตา ฯ นิปตฺนฺตีติ สนนฺิปตฺนฺตีติ ฯ ตฺถุจฺหฺญาติ ปิตฺวเสน
ตฺถุจฺหฺญา ฯ ปโมทิตาติ อิทานิ วตฺตพฺเพหิ ตาวตีสาทิเทเวหิ
สทฺธิณฺตี สมพฺนุโร ทฺถุจฺพฺโพ อิตฺรธา ปฺนรฺตฺติโทสโต น
มฺจฺจติ ฯ อถ วา ปโมทิตา ตํ ภควนฺตี ปสฺสนฺตี ตฺถุจฺหฺญา
ปโมทิตา ตหี ตหี สนนฺิปตฺนฺตีติ อตุโถ ฯ

อิทานิ เย ปสฺสีสุ เย สนนฺิปตฺสีสุ ฯ เต สรูปโต ทสฺเสตฺตุ

ตาวตีสา จ ยามา จ ตฺถิสฺตา จาปี เทวตา

นิมฺมานรติโน เทวา เย เทวา วสวตฺติโน

อุทฺทจฺจิตฺตา สุมนา ปสฺสนฺตี โลกนายกํ ฯ

สเทวคณฺฐพฺพมฺนุสฺสรกฺขสา

นาคา สุปฺณณา อถ วาปี กิณฺนรา

ปสสนนตติ ตั โลกहितานุกมปกั
นเกว อจुकुकตจนุทมณทลั ๑
อาภสสรธา สุกกัณหา
เวหปผลลา อกนัฎฐา จ เทวตา
สสุทฐสुकุกวตถวสนา
ตักุจนตติ ปณชลัีกตา ๑
มณจนตติ ปุปผั ปน ปณจวณณกั
มนุทาวรวิ (๑) จนุทนจณณณมิสสัตติ
ภเมนตติ เจลธานี จ อมพเร ตทา
อโห ชโน โลกहितานุกมปโกติ

อิมทา คาถาโย วุตตะทา ๑

ตตถ อุกुकจิตตตติ ปิตัโสมนสสวเสน อุกुकจิตตทา ๑
สุมนาติ อุกुकจิตตตตะตาเอว สุมนา ๑ โลกहितานุกมปกนตติ
โลกहितถจ โลกานุกมปกถจ โลกहितน วา อนุกมปกั
โลกहितานุกมปกั ๑ นเกว อจुकुकตจนุทมณทลนตติ เอตถ
อาภาเส อภินโวทิตั ปรีปณณั สพุโพปททววินมุตตติ สรทสมเย
จนุทมณทลั วีย พุทฐสิริยา วิโรจมานัน นยนาณนุทกรั
ปสสนนตติ อตโถ ๑

อาภสสรธาติ อุกุกฐปรีจเนทวเสน วุตตั ๑ ปรีตตะก-
อปปมาณาภอาภสสรธา ปรีตตะมชณิมปณิตเกเทน ทุตติชณณา-
๑. ย. มนุทาวรวิ ๑

เนนาภินิพุตตา สพเพว คหิตาติ เวทิตพพาฯ สุกกิกษหาติ
อิทํ อุกกุกฏปริจเจทวเสเนว วุตตํฯ ตสฺมา ปริตตสูกอปฺปมาณ-
สูกสูกกิกษหาปริตตาทิเกเทน ตติยชฺฌาเนน นิพุตตา สพเพว
คหิตาติ เวทิตพพาฯ เวหฺปฺผลาติ วิปฺลา ผลาติ เวหฺปฺปลาฯ
เต จตฺตถชฺฌานนิพุตตา อสฺลยสฺตเตหิ เอกตลวาลิโนฯ
เหฏฺฐา ปน ปจฺมชฺฌานนิพุตตา พุรหฺมกายิกาทโย ทสฺสิตาฯ
ตสฺมา อิธ น ทสฺสิตาฯ จกฺขุโสทานมภาวโต อสฺลยสฺตตา
จ อรูปิโน จ อิธ น อุทฺทิกฺกฺษาฯ อกฺกนิฏฺฐา จ เทวตาติ
อิธปิ อุกกุกฏปริจเจทวเสเนว วุตตํฯ ตสฺมา อวิหาตปฺป-
สูกสฺสาสูกสฺสิอกฺกนิฏฺฐสงฺฆาตา ปญฺจปี สฺทฺธาวาสา คหิตาติ
เวทิตพพาฯ สฺสฺทฺทฺสูกกฺวตฺถวสนาติ สฺสฺกฺจฺ สฺทฺธานิ สฺสฺทฺธานิ
สูกกานิ โอทาทานิฯ สฺสฺทฺทฺธานิ สูกกานิ วตฺถานิ นีวตฺถานิ
เจว ปารฺตฺตานิ จ เยหิ เต สฺสฺทฺทฺสูกกฺวตฺถวสนา ปฺริทฺทิต-
ปฺริสฺทฺทฺทฺปญฺทฺทวตฺถาติ อตฺถโธฯ สฺสฺทฺทฺสูกกฺวสนาติปี ปาโจฯ
ปญฺชฺลิกฺกตาติ กตปญฺชฺลิกกา กมฺลมกฺลสฺทิสฺ อญฺชฺลีสฺ สิรฺลิสฺ กตฺวา
ติฏฺฐนฺติฯ

มฺลยจฺนฺตฺติ โอกิรฺนฺติฯ ปุํปฺมฺ ปนาติ กฺุสมฺ ปนฯ
ปุํปฺพานิ วาติปี ปาโจฯ วจฺนวิปฺริยาโส ทฏฺฐพฺโพฯ อตฺถโธ
ปนสฺสฺ โสเยวฯ ปญฺจวณฺณิกนฺติ ปญฺจวณฺณํ นีลปีตโลหิโต-
ทาตมฺลยฺชฺชฺกฺกวณฺณวเสน ปญฺจวณฺณํฯ จนฺทฺนจฺนฺณมฺิสฺลิกนฺติ

เล่มที่ 44 รตนจกมณกณทวณณา หน้ 85

จนุทนจณณน มิสฺลิตํ ๑ ภเมนฺติ เจลانیติ ภมยฺนฺติ วตฺถานี ๑
 อโห ชิโน โลกहितานุกมฺปกฺติ อโห ชิโน โลกहित อโห
 จ โลกहितานุกมฺปกฺติ อโห การุณิกฺติ เอวมานีนิ อุตฺตวณานี
 อุกฺคิรณฺตา ๑ มฺลยจฺนฺติ ปุปฺพิ ภมยฺนฺติ เจลانیติ สมฺพนฺโร ๑
 อิทานี เตหิ ปยฺตฺตทานี อุตฺตวณานี ทสฺเสตฺถ อีมา
 คากาโย วุตฺตา

ตฺว สตฺถา จ เกตฺว จ	ธโร ยฺโยป จ ปาณินํ
ปรายโน ปติฏฺฐา จ	ทีโป จ ทฺวิปฺทตฺตโม ๑
ทสฺสทสฺสีโลกธาตฺยา	เทวตาโย มหิตฺธิกา
ปริวารेतฺวา นมสฺสนฺติ	ตฺถุจฺหฏฺฐา ปโมทิตา ๑
เทวตา เทวกณฺธา จ	ปสนฺนา ตฺถุจฺมานสา
ปญฺจวณฺณิกปุปฺพิ	ปฺชยฺนฺติ นราสํ ๑
ปสฺสนฺติ ตํ เทวสงฺมา	ปสนฺนา ตฺถุจฺมานสา
ปญฺจวณฺณิกปุปฺพิ	ปฺชยฺนฺติ นราสํ ๑
อโห อจฺจริยํ โลก	อพฺกตํ โลมหํสนํ
น เมทิสฺ ภูตปุพฺพิ	อจฺจเรโร โลมหํสนํ ๑
สกสฺกมฺหิ ภวเน	นีสิตฺตฺวาน เทวตา
ทสนฺติ ตา มหาหฺสติ	ทิสฺวานจฺจเรโร นภ ๑
อากาสฏฺฐา จ ภูมฏฺฐา	ติณฺปนฺถนิวาสิโน
กตฺถชฺลีสํ นมสฺสนฺติ	ตฺถุจฺหฏฺฐา ปโมทิตา ๑

เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณา หน้า 87

อปจิติกาทพุกุเจณ เกตุ วิทยาติ เกตุ ฯ ฐโชติ อินุทธโช สมุสส-
 ยุกุเจณ ทสฺสนียุกุเจณ จ ตฺวํ ฐโช วิทยาติ ฐโชติ ฯ อถ
 วา ยถา หิ โลเก ยสฺส กสฺสจि ฐชํ ทิสฺวาว อัย ฐโช
 อิตฺตุนฺนามสฺสาติ ฐชวา ฐชิตฺติ ปลฺลวยายติ เอวมเว ภควา
 ปลฺลวานิพฺพานาธิคฺมาย ภควนฺตํ ทิสฺวาว นิพฺพานาธิคโม
 ปลฺลวยายติ ฯ เตน วุคฺคํ ฐโช ยูโป จาติ ฯ กุฎฺฐนตฺตฺเต (๑)
 วุคฺคานํ ทานาทีอสวกฺขยณณปริโยสานานํ สพฺพยาคานํ
 ยชนตฺถาย สมุสฺสตีโต ยูโป ตฺวนฺตฺติ อตฺโถ ฯ ปฺราชนฺติ ปฏฺิ-
 สรณํ ฯ ปตฺติฏฺจาทิ ยถา มหาปจฺวี สพฺพปาณินํ อารฺชวณ
 ปตฺติฏฺจา นิสฺสยญฺจตา เอวํ ตฺวมฺปิ ปตฺติฏฺจาทฺตา ฯ ทีโป จาติ
 ปทีโป ฯ ยถา จตฺตฺรฺเจ ตมฺสึ วคฺคตฺมานานํ สคฺคตฺตานํ อารฺชวปโต
 ปทีโป รุปลนฺทสฺสโน โหติ เอวํ อวิหฺชนฺชกาเร วคฺคตฺมานานํ
 สคฺคตฺตานํ ปรมคฺคตฺนฺทสฺสโน ปทีโป ตฺวนฺตฺติ อตฺโถ ฯ อถ วา
 มหาสมฺมุเท ภินฺนนาวานํ สคฺคตฺตานํ สมฺมุทฺททีโป ยถา ปตฺติฏฺจา
 โหติ เอวํ ตฺวมฺปิ สํสารสากเร อลพฺกเนยฺยปตฺติฏฺเจ ออสีทฺนตฺตานํ
 ปาณินํ ทีโป วิทยาติ ทีโปติ อตฺโถ ฯ

ทิปฺทคฺคตฺโมติ ทฺวิปทานํ อุตฺตโม ทฺวิปฺทคฺคตฺโม เอตฺถ
 ปน นิทฺฐารณลกฺขณสฺส อภาวโต ฉญฺจิสฺมาสฺส ปฏฺิเสโ
 นคฺคิ นิทฺฐารณลกฺขณาย ฉญฺจิสฺยา สฺมาโส ปฏฺิสิทฺุโ ฯ

๑. ที. สี. ๕/๑๕๕/๑๖๒ ฯ

สมมาสมพุทโธ ปน อปทานัน ทูวิปทานัน จตุปปทานัน พหุปปทานัน
รูปีน อรูปีน สลยณีน อสลยณีน เนวสลยณีนาสลยณีน อุตตโมว
กสฺมา ปนินท ทูวิปทุตโตมตี วุตโตติ เจฯ เสฏฺฐตรวเสน ฯ
อิมสฺมี หิ โลเก เสฏฺโฐ นาม อุปฺปชฺชมาโน อปทจตุปปท-
พหุปปเทสุปี นุปฺปชฺชติฯ อัย ทูวิปเทสุเยว อุปฺปชฺชติฯ กตรท-
วิปเทสุติฯ มนุสฺเสสุ เจว เทเวสุ จ ฯ มนุสฺเสสุ อุปฺปชฺชมาโน
ติสหสฺสิมหาสหฺสฺสิโลกชาตฺวเส กตฺตํ สมตฺโต พุทฺโธ หุตฺวา
นิพฺพตฺตติฯ เทเวสุ อุปฺปชฺชมาโน ทสฺสหฺสฺสิโลกชาตฺ วสวตฺติ
มหาพฺรหฺมา หุตฺวา นิพฺพตฺตติฯ โส ตสฺส กปฺปิยการโก
วา อารามิโก วา สมปฺชฺชติฯ อิติ ตโตปี เสฏฺฐตรวเสน
ทูวิปทุตโตมตี วุตโตติ ฯ

ทสฺสหฺสฺสิโลกชาตฺยาติ ทสฺสหฺสฺสิสงฺขาตฺยา โลกชาตฺยาฯ
มหิทฺธิกาติ มหตฺติยา อิทฺธิยา ยุตฺตา มหानุภาวติ อตฺโต ฯ
ปริวาทเรตฺวาติ ภควนฺตํ สมนฺตโต ปริกฺขิปปิตฺวาฯ ปสนฺนาติ
สลยชาตฺสทฺธาฯ นราสภนฺติ นรปฺจฺจํฯ อโห อจฺจฺริยนฺติ เอตฺถ
อนุสฺส ปพฺพตาโรหนํ วิย นิจฺจํ น โหตฺติ อจฺจฺริยํฯ
อจฺจฺราโยคฺคนฺติ วา อจฺจฺริยํ อโห อิทํ วิมฺหยนฺติ อจฺจฺรํ
ปหฺริตฺตํ ยุตฺตนฺติ อตฺโตฯ อพฺภุตฺนฺติ อภุตฺตํ อภุตฺนฺติ
อพฺภุตฺตํ อภฺยมฺเปตฺตํ วิมฺหยาवหฺสฺสาธิวจฺจํฯ โลมหฺสนฺนฺติ โลมานํ
อุทฺทคฺคภาวกรณํฯ น เมทิสฺสิ ภูตฺตํ พฺพนฺติ น มยา อิทิสฺสิ

เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณา หน้า 89

ภูตปัพพิ อพุกต์ ทิฏฺจนฺติ อตุโธ ฯ ทิฏฺจนฺติ วจนํ อหริตฺวา
คเหตุพพิ ฯ อจฺเณรฺนฺติ อจฺจริยํ ฯ

สกกสมฺหิ ภวเนติ อตุตโน อตุตโน ภวเน ฯ นิสิตฺตฺวานาติ
อุปฺวิสฺส ฯ เทวตาติ อิทํ ปน วจนํ เทวานมฺปิ เทวธิตานมฺปิ
สาธารณวจนฺติ เวทิตพพิ ฯ หสนฺติ ตาติ ตา เทวตา
มหาหสิตํ หสนฺติ ปิตฺวสํ คตททยตาย มหิตมตฺตํ อกตฺวา
อฏฺฐหาตํ หสนฺตีติ อตุโธ ฯ นเกติ อากาเส ฯ

อากาสภูจาทิ อากาเส วิมานาทีสุ จิตา เอเสว นโย
ภูมฺภูเจสุปี ฯ ตินฺปนฺนฺวาสิโนติ ตินฺมกฺเกสุ เจว ปนฺนฺเถสุ จ
นิวาสิโน ฯ ปฺญฺลวณฺโตติ มหาปฺญฺลวณฺ ฯ มหิตฺฐิกาทิ มหา-
นุกาธา ฯ สงฺกิติโย ปวตฺเตนฺตีติ เทวานาฏกสงฺกิติโย ปวตฺเตนฺติ
ตถาคตํ ปฺชนฺตถาย ปฺยฺชฺชนฺตีติ อตุโธ ฯ อมฺพเรติ อากาเส
อนิลนฺชเสติ อนิลปเถ ฯ อมฺพรสฺส อเนกตฺถตฺตา อนิลนฺชเสติ
วฺจฺจํ ฯ ปฺริมฺสฺเสว เววจนํ ฯ จมฺมนทฺธานีติ จมฺมวินทฺธานี ฯ
อยเมว วา ปาโจ เทวทฺนฺทฺภิกโยติ อตุโธ ฯ วาเทนฺตีติ วาทยนฺติ
เทวตา ฯ

สงฺขาติ ฐมนสงฺขา ฯ ปณฺวาติ ตนฺนฺมชฺชตฺตริยวิเสสา ฯ
เทณฺทฺมาติ ตินฺวาขุทฺทกเกริโย วฺจฺจนฺติ ฯ วชฺชนฺตีติ วาทยนฺติ ฯ
อพฺภูโต วต โนติ อจฺจริโย วต นฺ ฯ อุปฺปชฺชิติ อุปฺปนฺโน ฯ
โลมฺหฺสโนติ โลมฺหฺสนฺกโร ฯ ฐฺวนฺติ ยสฺมา ปน อพฺภูโต อยํ

สตถา โลเก อุปฺปนโน ตสฺมา ชฺว อวสฺสํ อตฺถสิทฺธี ลภามาติ
อธิปฺปาโย ฯ ลภามาติ ลภิสฺสาม ฯ ขโณติ อฏฺฐกฺขณวิโรหิตो
นวโม ขโณติ อตฺโถ ฯ โนติ อมฺหากํ ฯ ปฏิปาทีโตติ ปฏิทฺโท ฯ

พุทฺโธติ เตสํ สุตฺวานาติ พุทฺโธติ อิทํ วจันํ สุตฺวา เตสํ
เทวานํ ปญฺจวณฺณา ปีติ อุตฺปาทีติ อตฺโถ ฯ ดาวเทติ ตสฺมี
กาเล ฯ หิงฺการาติ หิงฺการสทฺทา ฯ หีนินฺติ ยกฺขาทโย (๑) ปหฺญจ-
กาเล กโรนฺติ ฯ สาธฺการาติ สาธฺการสทฺทา จ ปวตฺตฺนฺติ ฯ
อุกฺกฏฺฐีติ อุกฺกฏฺฐิสทฺโท จ อุนฺนาทสทฺโท จาติ อตฺโถ ฯ
ปฺชาติ เทวาทโย อธิปฺเปตา ฯ เกจิ ปฏฺภากา วิวิธา คคเน
วตฺตฺนฺตีติ ปจฺนฺติ ฯ กายนฺตีติ พุทฺธกฺขณปฏิสฺยฺยตฺตํ กิตฺํ กายนฺติ ฯ

เสเพนฺตีติ มฺเขน เสพิตสทฺทํ กโรนฺติ ฯ วาทยนฺตีติ มหตี
วิปฺลฺยจิกามกรมฺขาทโย วิณา จ ตฺริยานิ จ ตถาคตฺตฺส
ปฺชฺนตฺถาย วาเทนฺติ ปโยเชนฺติ ฯ ภูชานิ โปถฺนฺตีติ ภูเช
อฺปฺโผฏฺเณนฺติ ฯ ลิงฺควิปฺริยาโส ทฏฺฐพฺโพ ฯ นจฺจนฺติ จาติ อญฺเณ
จ นจฺจาเปนฺติ สยญฺจ นจฺจนฺติ ฯ

ยถา ตฺยฺหํ มหาวิโร ปาเทสฺ จกฺกถกฺขณนฺติ เอตฺถ เยน
ปกาเรนฺ ยถา ฯ มหาวิโรเณ โยคโต มหาวิโร ฯ ปาเทสฺ
จกฺกถกฺขณนฺติ ตว อฺโภสฺ ปาทตฺเลสฺ สหสฺสาร์ สเนมิกํ สนาภิกํ
สพฺพาการปฺริปฺริ จกฺกถกฺขณํ โสภตีติ อตฺโถ ฯ จกฺกสทฺโท
๑. สี. สทฺทาทโย ฯ

เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณา หน้า 91

ปนาย สมปตติรณคอิริยาปถทานรตนธมมจุกกลกขณาทีสุ
ทิสฺสตี ๑ จตฺตาริมานี ภิกฺขว จกฺกานี เยหิ สมนฺนาคตานํ
เทวมนุสฺसानนฺตืออาทีสุ (๑) สมปตฺตียํ ทิสฺสตี ๑ จกฺกํ ว วหโต
ปทนฺตืออาทีสุ (๒) รณฺเฑ ๑ จตฺตกํ นวทวารนฺตืออาทีสุ (๓) อริยาปเถ ๑
ททํ ภูณฺช จ มา จ ปมาโท จกฺกํ วตฺตย สพฺพปาณินฺนฺตือ (๔)
เอตฺถ ทาเน ๑ ทิพฺพิ จกฺกรตฺนํ ปาตุภูตฺนฺตือ (๕) เอตฺถ รตนจกฺเก ๑
มยา ปวตฺตตี จกฺกนฺตือ (๖) เอตฺถ ปน ธมฺมจกฺเก ๑ อิจฺฉาหตฺตส
โปสฺสจกฺกํ ภมฺตี มตฺถเกตี (๗) เอตฺถ จุรจกฺเก ๑ ปหฺรณจกฺเกตี
อตุโธ ๑ ปาทลเสสฺ จกฺกานี ชาตานิตี (๘) เอตฺถ ลกฺขณ ๑ อิธาปี
ลกฺขณจกฺเก ทฏฺฐพฺโพ ๑ ธชวชฺรปฏฺฐากา วทฺธมนานจฺกฺสาจิตฺนฺตือ
ธเชน จ วชฺเรน จ ปฏฺฐากาย จ วทฺธมฺมานน จ อญฺเสน
จ อาจิตฺติ อลงฺกตฺติ ปรีวาริตฺติ ปาทเสสฺ จกฺกลกฺขณนฺตือ อตุโธ ๑
จกฺกลกฺขณ ปน คหิตฺเต เสสฺลกฺขณานิ คหิตฺตานเว โหนฺตือ ๑
ตถา อสีตี อญฺพฺยณฺชนานี พฺยามปฺปภา จ ๑ ตสฺมา เตหิ
ทวตฺตีสมหาปฺริสฺสลกฺขณาสีตีอญฺพฺยณฺชนพฺยามปฺปภาหิ สมลงฺกโต
ภควโต กายो สพฺพพาลิมุโล วิย ปารีจฺจตฺตโก วิกสีตปทุมํ

- # ๑. อญฺ. จตฺตกฺก. ๒๑/๑๑/๔๑ ๑ ๒ พุ. ฐ. ๒๕/๑๑/๑๕ ๑
- # ๓. สฺ. สฺ. ๑๕/๓๔/๒๓/๓๐๑-๕๐ ๑ ๔. พุ. ชา. ๒๗/๑๑๑๐/๒๓๔ ๑
- # ๕. ที. มหา. ๑๐/๑๖๔/๑๕๕ ๑ ที. ปา. ๑๑/๓๕/๖๔ ปาตุภวิสฺสตี ๑
- # ม.อ. ๑๔/๔๕๐/๓๒๕ ๑ ปาตุภวาตี ๑ ๖. พุ. สฺ. ๒๕/๓๗๗/๔๔๔ ๑
- # ๗. พุ. ชา. ๒๗/๑๐๔/๓๔/๓๕๖/๑๕๐ ๑ ๘. ที. มหา. ๑๐/๒๕/๑๕ ๑
- # ที. ปา. ๑๑/๑๓๐/๑๕๕-๑๖๒ ๑ ม.ม. ๑๓/๕๕๕/๕๓๒ ๑

วีย กมถวนั ววิชรตณวิจิตตุั วีย นวกนถไทรณั ตารามริจि-
วिरาชริมิว กคนถลั อิตถ จิตถ จ วิชวามานา วิปุนทมานา
ถพพณณพุทธรสมิโย มุณจมาโน อติวีย โสภถิ ๗

อิทานิ ภควโต รูปถายชมมถายสมปตติทสสนตุถั
รูปเสีเล สมาริมุหิ ปณณาย จ อสาทิโส
วิมุติยา อสมสโม ชมมจกุกปวตตเนติ

อัย ถถถา วุตถา ๗

ตตุถ รูปติ อัย รูปสทโท ชนชถวณิมิตตปจจยสรีร-
วณณสนจถานาที่สุ ทิสสติ ๗ ยถาห ยงกถยจि รูปิ อติถา-
นากตปจจูปนุนนติ (๑) อตถ รูปกชนุเช ทิสสติ ๗ รูปูปตติยา
มกุกั ถาเวตีติ (๒) อตถ รูปภเว ๗ อชมตตุั อรูปสณณิ พหิทถา
รูปานิ ปสสตีติ (๓) อตถ กสถณิมิตเต ๗ สรูปา ภิกชเว
อุปชชชติ ปาปกถ อกสลา ชมมา โน อรูปาติ (๔) อตถ
ปจจเย ๗ อากาโส ปริวาริโต รูปนุเตวว สงขั กจณตีติ (๕) อตถ
สรีเร ๗ จกชุนจ ปฏิจจ รูปเป จ อุปชชชติ จกชุนณณณนุติ (๖)

๑. ม. มุ. ๑๒/๔๐๑/๔๑๔-๔๓๓ ๗ วิ. มหถ. ๔/๒๒/๒๓ ๗

ม. อุ. ๑๔/๑๒๓/๑๐๒ ๗ อภิ. วิ. ๓๕/๒/๑ ๗

๒. อภิ. สั. ๓๔/๑๓๕/๔๔ ๗ อภิ. วิ. ๓๕/๓๑๑/๓๕๖ ๗

๓. ที. ปถ. ๑๑/๓๔๕/๒๓๔ ๗ ม. ม. ๑๓/๓๔๐/๓๒๓-๓๒๔ ๗

อจ. อภ. ๒๐/๒๑๐/๕๒ ๗ อภิ. สจ. ๓๔/๑๓๕/๖๑ ๗

๔. อจ. กุ. ๒๐/๓๒๓/๑๐๓ ๗ ๕. ม. มุ. ๑๒/๓๔๖/๓๕๔ ๗

๖. ม. ม. ๑๒/๒๔๔/๒๒๖-๔๓๖ ๗ ม. อุ. ๑๔/๔๒๓/๕๑๐-๕๑๖-๕๑๗ ๗

สั. สพถ. ๑๗/๖๓/๓๕ ๗ อภิ. ก. ๓๓/๑๑๑๕/๓๕๔-๓๖๐ ๗

เอตถ วณุณ ๑ รูปปุปมาโณ รูปปุปสนุโนติ เอตถ สณฺจานเ ๑
อิธาปี สณฺจานเ ทฏฺจพุโพ(๑) ๑ สีเลติ จตฺตพุพิเช สีเล ๑ สมาริมฺหิตี
ติวิเชปี สมาริมฺหิ ๑ ปญฺญาติ โลกียโลกุตฺตราย ปญฺญา ๑
อสาทิสฺสตี อสทิสฺส อนุปโม ๑ วิมุตฺติยาติ ผลวิมุตฺติยา ๑
อสมสโมติ อสมา อตีตา พุทฺธา เตหิ อสเมหิ พุทฺเธหิ
สีลาทีหิ สโมติ อสมสโม ๑ เอตฺตาวตา ภควโต รูปกาย-
สมปตฺติ ทสฺสิตา ๑

อิทานิ ภควโต กายพลาที ทสฺเสตฺถุ

ทสฺนาคพลฺ กายะ ตฺยหํ ปากตีกํ พลฺ

อิทฺธิ พเลน อสโม ฌมฺมจกฺกปฺวตฺตเนติ

วฺจฺจตี ๑

ตตฺถ ทสฺนาคพลนฺติ ทสฺนทฺทนฺตนาคพลฺ ๑ ทฺวิธิ หิ
ตถาคตฺสฺส พลฺ กายพลฺ ฌาณพลญฺจาติ ๑ ตตฺถ กายพลฺ
หตฺถิกฺกุลานุสาเรณ เวทิตพฺพิ ๑ กถิ

กาพาวกญฺจ กงฺเคยฺยํ ปญฺจาริ ตมฺพปิงฺกถิ

กนฺจกฺกนฺตเนญฺจ อฺโปสถกฺกทฺทนฺติเม ทสฺสตี

อิมีนา ทสฺ หตฺถิกฺกุลานิ เวทิตพฺพานิ ๑

กาพาวโกติ ปกตฺติหตฺถิกฺกุลิ ๑ ยํ ทสฺนํ ปุริสาณํ กายพลฺ
ตํ เอกสฺส กาพาวกสฺส หตฺถิกฺโน พลฺ ๑ ยํ ทสฺนํ กาพาวกานํ

๑. อจฺ. จตฺตฺก. ๒๑/๖๕/๕๓ ๑

พลั ตั เอกสุส กงเคยยสุสาติ เอเตเนว อุปาเยน ยาว
ฉททนต์พลั เนตพพนุติฯ ยั ทสนนั ฉททนต์านั พลั ตั
เอกสุส ตถาคตสุส พลั นารายนพลั วชรพลนุติ อิทเมว
วูจจติฯ ตเทตั ปกตติหตุถิกณนาย หตุถิกโกฏิสหตุสานั พลั
ปฐิสคณนาย ทสนนั ปฐิสโกฏิสหตุสานั พลั โหติฯ อิทั
ตาว ตถาคตสุส ปกตติกายพลั ฌาณพลั ปน อปฺปเมยยั
ทสพลณานิ จตุเวสารชชณานิ อฏฐสุ ปฐิสาสู อกมฺปน-
ณานิ จตุโยนิปฐิจเจทกณานิ ปญจคตติปฐิจเจทกณานิ จุททส
พุทฐณานินิติ เอวมาทิกั ฌาณพลัฯ อิท ปน กายพลั
อฐิปฺเปตติฯ กายเย ตุยหั ปากตติกั พลนุติ ตลจ ปน ตว
กายเย ปากตติกพลนุติ อตุโถฯ ตสุมา ทสนนาคพลนุติ ทส-
ฉททนต์นาคพลนุติ อตุโถฯ

อิทานิ ฌาณพลั ทสุเสนุโต อิทุฐิพเลน อสโม ชมม-
จกุกปฺปวตฺตเนติ อาหฯ ตตฺถ อิทุฐิพเลน อสโมติ วิกุพฺพนา-
ธิญฺจนาทินา อิทุฐิพเลน อสโม อสทิสอ อนุปโมฯ ชมม-
จกุกปฺปวตฺตเนติ เทสนาณาณเป อสโมติ อตุโถฯ

อิทานิ โย เอวมาทิกุณสมนฺนาคโต สตุถา โส สพฺพ-
โลเกกนายนโก ตั สตุถารั นมสุสเถติ ตถาคตสุส ปณามเน
นินโยคทสุสนตฺถั

เอวั สพฺพคุณฺนเปตติ สพฺพงคสมฺปาคตติ
มหามุณี การุณิกั โลกนารั นมสุสเถติ

วุดติ ๑

ตตุต เวนติ วุดตปการนิทสเสน นิปาโต ๑ สพพ-
คณุตตติ เอตต สพโพติ อัย นีรวเสสวาจิ ๑ คุโณติ อัย
คณสทโท อนเนสสุ อตเตสสุ ทิสฺสติ ๑ ตถาหเส อนฺชานามิ
ภิกฺขเว อหตานิ วตฺถานิ ทิกฺขณํ สงฺฆาณฺนิติ (๑) เอตต ปฏฺถตฺเต
ทิสฺสติ ๑ อจฺเจนฺติ กาลา ตฺรยณฺติ รตฺติโย วโยคฺคา อนฺุพฺพิ
ชหนฺตีติ (๒) เอตต ราสฺตฺเต ๑ สตฺคฺคา ทกฺขิณา ปาณฺิกงฺขิตฺพฺพาติ (๓)
เอตฺถ อนนฺิสฺสฺตฺเต ๑ อนฺุติ อนฺุตฺคฺคณฺ (๔) กยิรา มาลาคุณฺ พฺหฺติ (๕)
เอตฺถ พนฺชนตฺเต ๑ อฏฺจงฺคณฺเสมฺเปติ อภินฺญาพลมาหฺรินฺติ (๖)
เอตฺถ สมฺปตฺติอฺตฺเต ๑ อธิปปี สมฺปตฺติอฺตฺเต ทฏฺจพฺโพ ๑
ตฺสฺมา สพฺเพหิ โลกยฺโลกุตฺตเรหิ คุณฺเหหิ สพฺพสมฺปตฺติหิ อฺเปติ
สมนฺนาคตฺนฺติ อตฺถโ ๑ สพฺพงฺคสมฺปาคตฺนฺติ สพฺเพหิ พุทฺธ-
คุณฺเหหิ คุณฺงฺเกหิ วา สมฺปาคติ สมนฺนาคติ ๑ มหามนฺินฺติ
อญฺเณหิ ปจฺเจกพุทฺธาทีหิ มฺนินฺติ อธิกฺภาวโต มหนฺโต มฺนินฺติ
วฺจฺจติ มหามนฺิน ๑ การุณฺิกนฺติ กรุณฺาคุณฺโยคโต การุณฺิกํ ๑
โลกนาคนฺติ สพฺพโลเกกนาคํ สพฺพโลเกหิ อัย โน ทุกฺโข-
ปตาปสฺส อาหนฺตา สเมตฺตาติ เอวมานฺิสฺยตีติ อตฺถโ ๑

อิทานิ ทสพลสฺส สพฺพนิปจฺจาการสฺส อรหฺภาวทสฺสนตฺถิ

๑. วิ. มหา. ๕/๑๕๒/๒๐๗ ๑ ๒. ส. ส. ๑๕/๕, ๑๐/๔ ๑

๓. ม. อ. ๑๔/๓๑๑/๔๕๕ ๑ ๔. ที. มหา. ๑๐/๒๗๗/๓๒๘ ๑

ม. ม. ๑๒/๑๓๖/๑๐๖ ๑ ๕. พ. ๒. ๒๕/๑๔/๒๒ ๑

#. ๖. พ. พุทฺ. ๓๓/๒/๔๑๕ ๑

อภิวัตน์ โถมนนฺจ   วนุทนนฺจ ปัสสัน
นมสฺสนนฺจ ปุชณฺจ   สพฺพิ อรหสิ ตฺวํ ๑
เย เกจิ โลเก วนุทเนยฺยา   วนุทน์ อรหฺนฺติ เย
สพฺพเสฏฺโฐ มหาวีร   สทิสฺโส เต น วิชฺชตีติ

วุดฺตี ๑

ตตฺถ อภิวัตน์นฺติ อณฺเฑหิ อตฺตโน อภิวัตน์การาปน์ ๑
โถมนนฺติ ปรมฺมุขโต ฤติ ๑ วนุทน์นฺติ ปณามน์ ๑ ปัสสันนฺติ
สมฺมุขโต ปัสสัน ๑ นมสฺสนนฺติ อณฺชติกรณฺ ๑ มนสา นมสฺสน
วา ๑ ปุชน์นฺติ มาลาคนฺธวิเลปนาทีหิ ปุชน์นฺจ ๑ สพฺพนฺติ
สพฺพมฺปิ ตํ (๑) วุดฺตปฺการิ สกฺการวิเสสํ ตฺวํ อรหสิ ยฺตุโตติ
อตุโล ๑ เย เกจิ โลเก วนุทเนยฺยาติ เย เกจิ โลเก วนุทิตพฺพา
วนุทนียา วนุทน์ อรหฺนฺติ ๑ ยติ เย ปน โลเก วนุทน์
อรหฺนฺติ ๑ อิหํ ปน ปุริมปทสฺเสว เวจฺจํ ๑ สพฺพเสฏฺโฐติ
สพฺเพสํ เตสํ เสฏฺโฐ อุตฺตโม ตฺวํ มหาวีร สทิสฺโส เต โลเก
โกจิ น วิชฺชตีติ อตุโล ๑

อถ ภควติ ยมกปาฏิหาริยํ ทสฺเสตฺวา รตนจฺงกมํ
มาเปตฺวา ตตฺถ จฺงกมมานเ อายสฺมา สาริปฺตุโต ราชคเห
วิหฺรติ กิษฺมณฺเฏ ปพฺพเต ปณฺจหิ ปรีวาริกิขุสเตหิ ๑ อถ
เถโร ภควนฺตํ โอลเณนฺโต อทฺทส กปิลวตฺตปุเร (๒) อากาเส
๑. ส. ย. พุพฺมิตํ ๑ ๒. ม. กปิลปุเร ๑

รตนจกเม จกมมานัน ๑ เตน วุตติ

สาริปุตโต มหาปญโย สมာชิชฌานโกวิโท

กิษณกุญเฐ จิตเยว ปสฺสตี โลกนายกนติ-

อาทิ ๑

ตตถ สาริปุตฺตตี รูปสาริยา นาม พุราหุณฺณิยา ปุตฺตตี
 สาริปุตฺโต ๑ มหาปญฺโยติ มหติยา โสฬสวิธาย ปญฺณาย
 สมณฺนาคโตติ มหาปญฺโย ๑ สมာชิชฌานโกวิโทติ เอตถ สมာชิตี
 จิตฺตํ สมนํ อาทหติ อารมฺมณเ จเปตีติ สมာชิ ๑ โส ติวโร
 โหติ สวิตกุกสวิจาโร อวิตกุกวิจารมตฺโต อวิตกุกอวิจาโร
 สมာชิตี ๑ ฉานนฺติ ปจฺมชฌานํ ทุตฺติชฌานํ ตตฺติชฌานํ
 จตฺตถชฌานนฺติ อิมเหติ ปจฺมชฌานาทีหิ เมตฺตตามานาทีนปิ
 สงฺกหิตาเนว โหณฺติ ฉานมฺปิ ทูวิธํ โหติ ลกฺขณฺณปนิชฌานํ
 อารมฺมณฺณปนิชฌานนฺติ ๑ ตตถ อนิจฺจาทีลกฺขณํ อุปนิชฌายตีติ
 วิปสฺสนาถาณํ ลกฺขณฺณปนิชฌานนฺติ วุจฺจตี ๑ ปจฺมชฌานาทีกํ
 ปน อารมฺมณฺณปนิชฌานโต ปจฺจนีกฉापนโต วา ฉานนฺติ
 วุจฺจตี ๑ สมာชิสุ จ ฉานเนสุ จ โกวิโทติ สมာชิชฌานโกวิโท
 สมာชิชฌานกุสลตี อตฺถโถ ๑ กิษณกุญเฐติ เอวํนามเก ปพฺพเต
 จิตเยว ๑ ปสฺสตีติ ปสฺสี ๑

สุมุลฺลํ สาตราชฺวตี สมวณฺณกฺกขนฺธิ สมุคฺคตวิปฺลโกมล-
 ผลปฺลวณฺกรสมลฺกตสาขํ สพฺพพาลิสมุลฺลํ สาตราชฺ วิย สีลมุลฺลํ

สมาธิกษนุ์ ปลายาสาขั วงุอรอภินญาปุปั วิมุตติผลั ทสพล-
สาลราชั โอลเกสตี เอวั โอลโลกปแทน (๑) สมพนุโธ ๑ จนุทำ
คคเน ยถาติ อพุภาหิมฐุมรโชรานุสคควินิมุตตั (๒) ตารคณปริวุดั
สรทสมเย ปริปฺณณั วิย รชนิกั สพุกิเลสตีมิรวิมนกรั (๓)
เวเนยชนกมุทวนวิกสนกรั มุนีวรรชนิกั โอลเกสตี อตุโธ ๑
ยถาติ นีปาตมตตั ๑ มชณณหิกเว สุนิยนติ มชณณหิกสมเย
สิริยา ปฏุตรกัธมมาลินั อัสุมาลินมิว วิโรจมานั ๑ นราสกนุติ
นราวสภั ๑

ชลนตฺนติ ทททพุหมานั สรทสมยั ปริปฺณณจนุทสสุสิริก-
จารุวทนโสภั ลกขณานุพยุชชสมลงกตวรสรีริ ปรมาย
พุทฺทสิริยา วิโรจมานนุติ อตุโธ ๑ ทีปรุกขัวาทิ อาโรปิตทีปี
ทีปรุกขมิว ๑ ตฺรณสุริยัว อุกคตฺนติ อภินโวทิตาทิจมิว ๑
โสุมภภาเวน ชลนตฺนติ อตุโธ ๑ สุนิยสฺส ตฺรณภาโว ปน
อุทยั ปฏิจุจ วุจจติ ๑ น หิ จนุทสฺส วิย หานิวุทฺธิโย
อตุติ ๑ พุยามปฺปภานุรณชิตนุติ พุยามปฺปภาย อนุรณชิตั ๑ รีริ
ปสฺสตี โลกนายกนุติ สพุกิเลสตีริ ปสฺสตี นายกนุติ อตุโธ ๑

อถายสุมา ฐมมเสนาปติ อติสตีตลสตีลชฺรนิกรปริจุมพิตฺตฺนุ
นानาวิธสุรภิตฺรูกุสมวาตีตฺตฺนุ ปรมฺรจิริจิตฺตฺนุ กิษณฺนุ
๑. สี่. อุลโลเกสตี เอวั อุลโลกปแทน ๑ ๒. สี่. ย. อพุกมหิก....๑
๓. สี่. ย. ติมิรวิมนกรั ๑ ๔. สี่. อติสตีลชฺร.....๑

เอถ สพุเพ คมิสุสาม ปุจฺฉิสุสาม มยฺ ชินฺ
กงฺขํ วิโนทยิสุสาม ปสฺสิตฺวา โลกนายนฺติ

อิมา คาลาโย วุคฺคา ฯ

ตตฺถ โลกปฺปสาทนํ นามาทิ โลกสุส ปสาทกรณโต
โลกปฺปสาทนํ ปาฎิหิรั วุจฺจติ ฯ อตุโลกปฺปสาทนํ นานาติปิ
ปาโจ ฯ ตสฺส โลกวิวรรณปาฎิหาริยนฺติ อตุโถ ฯ ตํ ปน อุทฺธํ
อกนิฏฺฐกรวนโต เหฏฺฐา ยาว อวิจิ เอตฺถนฺตเร เอกาโลกํ กตฺวา
เอตฺถนฺตเร สพุเพสมฺปิ สตฺตานํ อญฺณมณฺณํ ทสฺสนกรณาธิฏฺฐ-
จानฺนฺติ วุจฺจติ ฯ นิตสฺสยิตี ทสฺเสตี ฯ อเมหฺปิตี มยฺมฺปิ ฯ ตตฺถาติ
ยตฺถ ภควา ตตฺถ กนฺตฺวานาติ อตุโถ ฯ วนฺทิสฺสามาติ มยฺ
ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทิสฺสาม ฯ เอตฺถ ปน อเมหฺปิ
มยฺนฺติ อิมสฺสํ ทฺวินฺนํ สทฺทานํ ปุริมสฺส คมนกิริยาย สมฺพนฺโธ
ทฏฺฐพฺโพ ปุจฺฉิมสฺส วนฺทนกิริยาย ฯ อิตฺรธา หิ ปุณฺรุตฺติ-
โทสโต น มุจฺจติ ฯ

เอธาติ อากจฺจลฺล ฯ กงฺขํ วิโนทยิสุสามาติ เอตฺถาห
ชีณาสวานํ ปน กงฺขา นาม กาจิปี นตฺถิ กสฺมา เถโร
เอวมาหาติ ฯ สจฺจเมเวตํ ปจฺจมคฺเคเนว สมฺมุจฺเจทํ คตา ฯ ยถาห
กตฺเม ฐมา ทสฺสเนน ปหาตพฺพาติ ฯ จตฺตาโร ทิฏฺฐจิตฺต-
สมฺปยุตฺตจิตฺตฺปฺปาทา วิจิจฺจฺจาสหคโต จิตฺตฺปฺปาโท อปาย-
คมนิโย โลโก โทโส โมโห มาโน ตเทกฏฺฐา จ กิเลสฺสาติ (๑) ฯ

๑. อภ. สจ. ๓๔/๘๘๕/๓๔๔ ฯ

เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณา หน้า 101

น ปเนสา วิจิจิจาสงฆาตา กงฆาติ กิณตุ ปญตติ-
อชานนํ นามฯ เถโร ปน ภควนตุํ พุทธวํสํ ปุจิจิตุกาโม
โส ปน พุทธาณเวย วิสโย น ปุจเจกพุทธพุทธสาวกานํ
ตสฺมา เถโร อวิสยตฺตา เอวมาหาติ เวทิตพฺพํฯ วิโนทยิสฺสามาติ
วิโนเทศฺสาม ฯ

อด โข เต ภิกขุ เถรสฺส วจันํ สุตฺวา อตฺตโน อตฺตโน
ปตฺตจิวรมาทาย สฺววมิตา วิย มหานาคา ปกิณนฺกิลเสา
ฉินฺนพนฺธนา อปฺปิจฺจา สนตฺตฺจฺจา ปวิวิตฺตา อสฺสฏฺจฺจา สีส-
สมาริปลฺลวาวิมุตฺติฉานทสฺสนสมฺปนฺนา ตรมานา สนนฺปิตีสุ ฯ
เตน วุตฺตํ

สาธฺตฺติ เต ปฏิสฺสุตฺวา   นิปกา สํวตฺตินฺทริยา
ปตฺตจิวรมาทาย   ตรมานา อูปากมฺนฺติ ฯ

ตตฺถ สาธฺตฺติ อัยฺย สาธฺตฺสทฺโท อายาจนสมฺปฏฺิจฺจนสมฺปหํสน-
สฺนุทฺธาทีสุ ทิสฺสตี ฯ ตถา เหสฺสา ธฺม ภาเน ภาเน
สงฺขิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตฺตฺติอาทีสุ (๑) อายาจนเ ทิสฺสตี ฯ สาธฺตฺ ภาเนตฺติ
โฆ โส ภิกขุ ภควโต ภาสิตํ อภินฺนุทิตฺวา อนฺุโมทิตฺวาตีอาทีสุ (๒)
สมฺปฏฺิจฺจนเ ฯ สาธฺตฺ สาธฺตฺ สารีปฺตฺตาตีอาทีสุ (๓) สมฺปหํสนเ ฯ

สาธฺตฺ ธมฺมรุจิราชา   สาธฺตฺ ปลฺลวณฺวา นโร
สาธฺตฺ มิตฺตฺตานมทฺทพฺุโก   ปาปฺสฺสากรณํ สุขนฺติ-

- # ๑. ส. สห. ๑๘/๑๓๒/๕๐ ฯ ส. มหา. ๑๕/๓๕๐/๒๒๑ ฯ
- # อ. จตฺก. ๒๑/๒๕๓/๓๓๕ ฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๑๒๑/๑๐๑ ฯ
- # ๓. ที. ปา. ๑๑/๓๖๓/๒๘๓ ฯ

อาทิสฺ (๑) สุนฺทเร ฯ อิธ สมฺปญฺจิจฺฉเน ฯ ตสฺมา สาธุ สฺมุจฺจติ
เถรสฺส วจัน สมฺปญฺจิจฺฉิตฺวาติ อตุโถ ฯ นิปกาคติ ปณฺชิตา
ปณฺณวณฺตา ฯ สํวตฺตินฺทริยาติ อินฺทริเยสฺส กุตฺตทวารา ฯ อินฺทริย-
สํวรสมนฺนาคตาติ อตุโถ ฯ ตรมานาติ ตฺรินา ฯ อุปากมฺนฺติ
เถริ อุปสงฺกมฺีสุ ฯ

อิทานิ รมฺมเสนาปตฺติสฺส ปวตฺตี ทสฺเสนฺเตหิ สงฺคีติการเกหิ
ชีณาสเวหิ วิมเลหิตฺวาทิกถาโย วุตฺตา ฯ ตตฺถ ทนฺเตหิตฺติ กาเยน
จ จิตฺเตน จ ทนฺเตหิ ฯ อุตฺตเม ทเมติ อรหฺตฺเต นิมิตฺตตฺถ
ภุมฺมํ ทญฺจพฺพํ ฯ เตหิ ภิกฺขุหิตฺติ ปณฺจหิ ภิกฺขุสฺเตหิ ฯ มหาคณฺธิติ
สีลาทฺธิหิ จ สงฺขยวเสน จ มหนฺโต คโณ อสฺส อตฺถิตฺติ
มหาคณฺธิ นานาปทวเสน วา สีลาทฺธิหิ กุณฺเหิ มหนฺโต คณฺเติ
มหาคโณ มหาคโณ อสฺส อตฺถิตฺติ มหาคณฺธิ ฯ ลพฺนฺโต เทโว
คคเนติ อิทธิวิลาเสน วิลาเสนฺโต เทโว วิย คคนตเล ภควนฺตํ
อุปสงฺกมฺีติ อตุโถ ฯ

อิทานิ เต อิตฺถมฺภุจตา อุปสงฺกมฺีสุติ อุปสงฺกมฺวิธาน-
ทสฺสนตฺถํ อุกกาสิตฺถจ จิปิตฺนฺติอาทิ (๒) อารทฺธํ ฯ ตตฺถ
อุกกาสิตฺถจาทิ อุกกาสิตฺสทฺถจ ฯ จิปิตฺนฺติ จิปิตฺสทฺถจ ฯ
อชฺฉมฺเปกฺขิยาติ อุปฺเปกฺขิตฺวา ตํ อุกฺขํ อกฺตฺวาติ อธิปฺปโย ฯ
สุพฺพตาติ สุวิมลชฺฐตฺถุณา ฯ สปฺปตฺติสฺสาติ สหปฺปตฺติสฺสา
๑. ขุ. ชา. ๒๘/๕๐/๒๐ ฯ ๒. สී. จิปิตฺถจาทิ ฯ

นีจวตติโนติ อตุโธ ฯ

สยมนุติ สยเมว อณณาปเทสั วณา ปารมิโย ปุเรตวา
อธิตพุทททวณติ อตุโธ ฯ อจจุคคตติ อภินโวทิตติ ฯ จนุทวติ
จนุท วิย ฯ นเก ชลนุติ ภควนุติ คคเน จนุท วิย ปสสนุติติ
เอว ปทสมพนุโร ทกุจพุโพ ฯ อธิาปี ยถาสทโท นิปาต-
มตุโตว ฯ

วิขุขวติ วิขุขมนั วิย ฯ ยทิ จิรภูจติกา อจิรปภา
อสส ตาทิสนุติ อตุโธ ฯ คคเน ยถาติ อากาเส ยถา อธิาปี
ยถาสทโท นิปาตมตุโตว ฯ อโต ปรมุปี อธิเสสุ จาเนสุ
ยถาสทโท นิปาตมตุโตติ ทกุจพุโพ ฯ

รททมิว วิปสสนุนุติ อติคมิภีรวิตถติ มหารทท วิย
อนาวิลั วิปสสนุนั สลิลั ฯ สสุลลั ปทุมม ยถาติ สุกสิต-
ปทุมวณั รททมิวติ อตุโธ ทกุจพุโพ ฯ สสุลลั กมลล ยถาติปี
ปาโจ ฯ ตสส กมนียภาเวณ สสุลลั กมลวณมิวติ อตุโธ ฯ

อถ เต ภิกขุ ฐมมเสนาปติปมุขา อณชลี สิริสิ กตวา
ทสพลสส จกกาลงกตเตสสุ ปาเทสสุ นิปตีสูติ อตุโธ ฯ เตน
วตุตติ อณชลี ปคคเหตุวาน ตกุจกุจจา ปโมทิตาติอาทิ ฯ
ตตุถ นิปตनुติติ นิปตีสู วณทีสูติ อตุโธ ฯ จกกุลกขณติ
จกั กกุลณั ยสุมี ปาเท โส ปาโท จกกุลกขณเณ ตสุมี
จกกุลกขณ ฯ ชาติวเสน ปาเทติ วตุตติ สตุณโน จกกาลงกต-

ตเลสุ ปาเทสุ นิปตีสฺสูติ อตุโถ ฯ

อิทานิ เตสํ เกสณฺจि เถรานิ นามํ ทสฺเสนฺเตหิ
สารีปฺตุโต มหาปญฺโญ โกรณฺทสมฺสาทิสฺสตีอาทิกถาโย วุตฺตา ฯ
ตตุถ โกรณฺทสมฺสาทิสฺสตี โกรณฺทกุสุมฺสทิสฺสวณฺโณ ยถิ เอวํ
โกรณฺทสมฺมตี วา โกรณฺทสมฺทิสฺสตี วา วุตฺตพฺพํ ก็ ทฺวิกฺขตฺตํ
สมฺสาทิสฺสตี วุตฺตนฺตํ เจ ฯ นายํ โทโส ตาทิสฺส โกรณฺท-
สมฺมตฺตา โกรณฺทสมฺทิสฺสทวณฺเณว โกรณฺทสมฺสาทิสฺส ฯ น ปนาธิก-
วจนวเสนาติ อธิปฺปาโย ฯ สมာธิชฺฌานกุสลโลติ เอตฺถ อธิ
กุสลสทฺโท ตาว อโรคฺยานวชฺชฌกฺสุขวิปากาทิสฺส ทิสฺสตี ฯ
อธิ หิ กจฺจि นฺุ โภโต กุสลํ กจฺจิ โภโต อนามยฺนฺติ-
อาทิสฺส (๑) อารุคฺเยย ทิสฺสตี ฯ กตโม ปน ฆนฺเต กายสมฺมาจโร
กุสลโล ฯ โย โข มหาราช กายสมฺมาจโร อนวชฺโซติ เอวมาทิสฺส (๒)
อนวชฺเชย ฯ กุสลโล ตฺวํ รตฺตสฺส อญฺคปจฺจกฺกานนฺตฺติอาทิสฺส (๓) ฌเก ฯ
กุสลสฺส กมฺมสฺส กตฺตฺตา อฺปจิตฺตฺตฺตาติอาทิสฺส (๔) สุขวิปาเก ฯ อธิ
ปน ฌเก ทญฺจพฺโพ ฯ วนฺทเตติ วนฺทิตฺถ ฯ

คชฺชิตาติ คชฺชนฺตฺตีติ คชฺชิตา ฯ กาลเมโฆวาทิ นิลสฺลิลธโร
วिय คชฺชิตา อิทฺฐิวิสเยติ อธิปฺปาโย ฯ นิลฺปฺปลสมฺสาทิสฺสตี
นิลฺกวลยสทิสฺสวณฺโณ ฯ เภฏฺฐา วุตฺตนฺนเยเนเวตฺถาปี อตุโถ

๑. พุ. ขา. ๒๗/๒๑๓๓/๔๓๓ ฯ พุ. ขา. ๒๘/๑๕๑/๖๑ ฯ

๒. ม. ม. ๑๓/๕๕๔/๕๐๒ ฯ ๓. ม. ม. ๑๓/๕๕/๕๒ ฯ

๔. อภิ. สจฺ. ๓๔/๓๓๘/๑๒๘ ฯ

เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณา หน้า 105

เวทิตพโพ ๑ โมคคคูลาโนติ เอวโคตตวเสน ลทุชณาโม โกลิโต ๑

มหากสฺสโปปี จาติ อुरुเวลกสฺสปนทีกสฺสปคยา กสฺสปกุมาร-
กสฺสเป ขุทฺทานุขุทฺเท เถเร อุปาทาย อัย มหา ตสฺมา

มหากสฺสโปติ วุตฺโต ๑ ปี จาติ สมภวานสมปิณฺฑทนฺตุโถ ๑

อุตตตตกนสนฺนิโกติ สนฺตตตตสฺวณฺณสทิสจวิณฺโณ ๑ ชุตฺตคฺเชติ

เอตฺถ กิเลสฺฐนฺนโต ชมฺโม ชฺโต นาม ชุตฺตคฺโคณ นาม ชุตฺตชฺมฺโม ๑

กตฺโม ปน ชุตฺตชฺมฺโม นาม ๑ อปฺปิจฺจตา สนฺตคฺกุจฺจิตา สลฺเลขตา

ปวิเวกตา อิทมคฺกุจฺจิตาติ อิม ชุตฺตจฺเจตฺตนาถ ปรีวารภฺจตา ปณฺจ

ชฺมฺมา อปฺปิจฺจเยว นิสฺสาธาติอาทิวจฺจนโต ชุตฺตชฺมฺมา นาม ๑

อถ วา กิเลสฺฐนฺนโต ฉาณฺ์ ชฺตํ นาม ตสฺมี ชุตฺตคฺเช ๑

อคฺคณิกขิตฺโตติ อคฺโค เสฏฺโฐ โภคฺคิณฺโตติ จปีโต ๑ เอตทคฺคํ

ภิกฺขเว มม สวากานํ ภิกฺขุณฺ์ ชุตฺตวาทานํ ยทิตฺ มหากสฺสโปติ (๑)

จानนฺตเร จปีโตติ อตฺโถ ๑ อัย ปน อคฺคสทฺโท

อาทิกฺคิโกฏฺฐจาสเสฏฺฐจาทิสฺ ทิสฺสติ ๑ ตถา เหส อชฺชตคฺเค

สมฺม โทวาริก อวรามิ ทาริ นิคฺคจฺจัน นิคฺคจฺจินฺนฺติ-

อาทิสฺ (๒) อาทิมฺหิ ทิสฺสติ ๑ เตเนว องฺคฺลคฺเคน ตํ องฺคฺลคฺคํ

ปฺรามเสยฺย (๓) อจฺจนคฺคํ เวพคฺคณฺติอาทิสฺ โภคฺคิณฺ์ อมฺพิลคฺคํ วา

มจรฺคคฺ (๔) วา อนุชานามิ ภิกฺขเว วิหารคฺเคน วา ปรีเวณคฺเคน

๑. อจ. เอก. ๒๐/๑๔๖/๓๑ ๑ ๒. ม. ม. ๑๓/๗๕/๖๘ ๑

๓. อภิ ก. ๓๗/๑๐๗๓/๓๔๓ ๑ ๔. ส. มหา. ๑๕/๗๐๔/๒๐๐ ๑

วา ภาเชตุนฺตืออาทีสุ (๑) โกฎฺจาเส ฯ ยาวตา ภิกฺขเว สตุตา อปฺทา
วา ทวิปฺทา วา ฯเปฯ ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายตีตืออาทีสุ (๒)
เสฏฺฐเจ ฯ สุวามิฆฺ เสฏฺฐเจ ทฏฺฐพฺโพ ฯ โกฎฺยมฺปิ วตุตติ ฯ
เถโร อตุตโน จานเ เสฏฺฐโจ เจว โกฎฺยฺภูโต จ ฯ เตน วตุตติ
อคฺคณิกฺขิตฺโตติ อคฺโค เสฏฺฐโจ โกฎฺยฺภูโตติ อตุโต ฯ โถมิโตติ
ปัสสีโต เทวมนุสฺสชาติหิ ฯ สตุถุ วณฺณิโตติ สตุถารา วณฺณิโต
ถุโต กสฺสโป ภิกฺขเว จนฺทูปโม กุลานิ อุปสงฺกมฺติ อปฺกสฺเสว
กาธํ อปฺกสฺส จิตฺตํ นิจฺจนวโก กุเลสุ อปฺปคพฺโภติ เอวมาทีหิ
อนเเกหิ สุตฺตณเยหิ (๓) วณฺณิโต ปสฺตฺโต โสปี ภควนฺตํ วนฺทตีติ
อตุโต ฯ

ทิพฺพจกฺขุณฺนติ ทิพฺพํ จกฺขุ เยสํ อตุถิ เต ทิพฺพจกฺขุ
เตสํ ทิพฺพจกฺขุณฺนํ ภิกฺขุณฺนํ อคฺโค เสฏฺฐโจติ อตุโต ฯ ยถาห
เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สวากานํ ภิกฺขุณฺนํ ทิพฺพจกฺขุگانํ ยทิทํ
อนฺรุทฺโธติ (๑) ฯ อนฺรุทฺธตฺเถโร ภควโต จุพฺปีตฺโน อมิโตทนฺตฺส
นาม สกฺกสฺส ปฺตุโต มหานามสฺส กนิฏฺฐภาตา มหาปฺญฺโญ
ปรมฺสุขุมาลो โส อตุตสตุตโม นิกฺขมิตฺวา อการฺสุมา อนการิธํ
ปพฺพชฺชิตฺ ตสฺส ปพฺพชฺชานุกฺโกโม สงฺฆเมทกฺกขนฺธเก (๕) อากโตว ฯ
อวิทูเรวาทิ ภควโต สนฺตฺติเกเยว ฯ

๑. วิ. จุถ. ๗/๒๓๕/๑๒๗ ฯ ๒. อจ. จตุกก. ๒๑/๓๔/๔๔ ฯ

๓. ตี. นี. ๑๖/๔๗๐/๒๓๓ ฯ ๔. อจ. เอก. ๒๐/๑๔๖/๓๑ ฯ

๕. วิ. จุถ. ๗/๓๓๘/๑๕๕ ฯ

อาปตติอนาปตติยาติ อาปตติยญจ อนาปตติยญจ โกวิทโท ฯ
สเทกัจญาติ สปปฏิกมฺมายปี อปปฏิกมฺมายปี จาติ อตุโธ ฯ
ตตถ สปปฏิกมฺมา สา นพพิธา โหติ อปปฏิกมฺมา สา
ปาราชิกาปตติ ฯ อาปตติอนาปตติยา สเทกัจญา โกวิททิตปี
ปาโจ โสเยว อตุโธ ฯ วินยติ วินยปีฎเก ฯ อกฺคนิกฺขิตฺโตติ
เอตทกฺคํ ภิกฺขเว มม สวากานํ ภิกฺขุณํ วินยชฺชานํ ยทิตํ
อุปาสิติ (๑) เอตทกฺคณฺฐาเน จปีโตติ อตุโธ ฯ อุปาสิติ อุปาสิตุเถโร ฯ
สตุฏฺฐ วณฺณิโตติ สตุฏฺฐารา วณฺณิโต ปสตุโธ ฯ เถโร กิร
ตถาคตฺสเสว สนฺติเก วินยปีฎกํ อุกฺคณฺหิตฺวา ภาเรจกฺกวัตถุ (๒)
อชฺชุกวัตถุ (๓) กุมารกสฺสปวตฺถุนฺติ (๔) อิมินา ตีณิ วตฺถุณิ สพฺพณฺณต-
ถาณเณ สทฺธิํ สํสนฺหิตฺวา กเถสิ ฯ ตสฺมา เถโร วินยชฺชานํ
ภิกฺขุณํ อุกฺโขติ เอวมาทินา นยเน สตุฏฺฐารา วณฺณิโตติ
วตุโธ ฯ

สุขุมนิปฺนตฺถปฏฺวิวิทฺโตติ ปฏฺวิวิทฺตสุขุมนิปฺนตฺโถ ปฏฺวิวิทฺต-
ทฺททสนิปฺนตฺโถติ อตุโธ ฯ กถิกานํ ปวโรติ ชมฺมกถิกานํ
เสฏฺฐโง ฯ เอตทกฺคํ ภิกฺขเว มม สวากานํ ภิกฺขุณํ ชมฺมกถิกานํ
ยทิตํ ปฺนุโณ มนฺตานิปฺนตฺโตติ (๕) เอตทกฺคปาลิยฺ อารोปีโต ฯ เตน
วตุตฺถํ กถิกานํ ปวโรติ ฯ คณฺธิติ สสงฺโฆ ฯ เถรสฺส กิร สนฺติเก

๑. อจฺ. เอก. ๒๐/๑๔๕/๓๒ ฯ ๒. วิ. มหาวิ. ๑/๗๑/๗๒ ฯ

๓. วิ. มหาวิ. ๑/๑๗๒/๑๒๔ ฯ ๔. ม. ม. ๑๒/๒๘๕/๒๘๒ ฯ

๕. อจฺ. เอก. ๒๐/๑๔๖/๓๑ ฯ

ปพพชิตา กุลปุตฺตา ปณฺจสตา อเหตุ ๑ สพฺเพปี เต ทสพลสฺส
ชาตภูมิกา ชาตฺรภูจฺวาสิโน สพฺเพว จีณาสวา สพฺเพว ทส-
กถาวตฺตฺถาภินโน ๑ เตน วุตฺตํ คณฺธิติ ๑ อีสฺสิติ เอสติ คเวสตี
กฺุสเล ชฺมเมติ อีสฺสิ ๑ มนฺตานินยา ปฺุตฺโตติ มนฺตานินยา นาม
พฺุราหฺมณินยา ปฺุตฺโต ๑ ปฺุณฺโณติ ตสฺส นาม ๑ วิสฺสุโตติ อตฺตโน
อปฺปิจฺจตาทีหิ คฺุณฺเหิ วิสฺสุโต ๑

อณฺเณโกณฺฑณฺฑตฺเถโร (๑) ปน สตฺถริ อภิสฺมโโพธิ ปตฺวา
ปวตฺติตฺวธมฺมจกฺเก อนฺุพฺพเพน อากนฺตุวา ราชคหิ อฺุปฺนิสฺสาย
วิหรนฺเต กปิลวตฺถุ อากนฺตุวา อตฺตโน ภากิเนยฺยิ ปฺุณฺณ
นาม มาณวิ ปพฺพาเชตฺวา ภกวนฺตํ วนฺทิตฺวา อปฺุจฺจิตฺวา
นิवासตฺถาย สยิ จทฺทนฺตทหิ คโต ๑ ปฺุณฺโณ ปน ภกวนฺตํ
ทสฺสนาย เถเรน สทฺธิ อากนฺตุวา มยฺหิ ปพฺพชิตกิจฺจ
มตฺถกํ ปาเปตฺวา ทสพลสฺส สนฺติกํ คมิสฺสามิติ กปิลวตฺถุ-
ปฺุเรยว (๒) โอิหิโน โส โยนิโสมนสิการิ กโรนฺุโต นจิริสฺเสว
อรหตฺตํ ปตฺวา ภกวนฺตํ อฺุปฺสงฺกมิ ๑ เอตฺถ ปน อนฺุรฺทฺชตฺเถโร
จ อฺุปาลิตฺเถโร จ อิมเ เทวา เถรา ภควโต กปิลวตฺถุปฺุริ
ปวิสิตฺวา ฌาติสฺมาคมทิวเส ปพฺพชิตา วิย ทสฺสิตา ตํ ปน
ขนฺุชกปาลินยา อฏฺฐกถาย จ น สเมติ ๑ วิมฺสิตฺวา คเหตุพฺพิ ๑

อถ สตฺถา สาริปฺุตตฺเถราทีนํ ปณฺจนฺนํ ภิกฺุขสถานํ

๑. อณฺเณโกณฺฑณฺฑตฺเถโร ๑ ๒. ม. กปิลปฺุเรยว ๑

วิชานิตุนติ ยสุมา ปเนเต อนนุตตา ตสุมา น สกกา วิชาไนตุ่ ฯ

อิทานิ สตุถา อตุตโน อิทธิวิกุพพเน สยชาติจุนริยพุก-
ตานัน เทวมนุสสาทีนิน กิณนาเมตัง อจุนริย อิโตปี วิสิฏฐตรัง

อจุนริย อพุกตัง อตุถิ มม ตัง สุนาถาติ ชมมเทสนัน วทุฒนุโต

กิเมตัง อจุนริย โลเก ยัม เม อิทธิวิกุพพัน

อญญเ พหู อจุนริยา อพุกตา โลมหัสนาติ

อาทิมาห ฯ

ตตุถ กิณติ ปฏิกุเขปวจนัน ฯ เตนตุติ อิทั อิทธิ-

วิกุพพัน สนุชายาห ฯ ยนตุติ อัย ยัมสทโท ยัม ตัง อปุจุนิมห

อกิตตุยีนโน อญญัน ตัง ปุจุนาม ตทิงฆม พุทธิติอาทีสุ (๑) อูปโยค-

วจนเน ทิสสุติ ฯ อญฺจานเมตัง กิกุขเว อนวกาโส ยัม เอกิสฺสา

โลกชาตุยา เทว อรหฺนุโต สมฺมาสมฺพุทฺโธติ (๒) เตนตุถ การณ-

วจนเน ฯ ยัม วิปสฺสี ภควา กปฺเป อุตฺปาทีติ (๓) เตนตุถ ญมฺเม ฯ

ยัม โข เม ภนฺเต เทวานัน ตาวตีสานัน สมฺมุขา สุตัง สมฺมุขา

ปฏิกุคฺคิตัง อาโรเจมิ ตัง ภควโตติอาทีสุ (๔) ปุจตุตฺตวจนเน ฯ อิธาปี

ปุจตุตฺตวจนเน ทญฺฐพฺโป ฯ อญฺญเ พหู มม อจุนริยา อพุกต-

วิเสสา สนฺตีติ ทีเปติ ฯ

อิทานิ เต อจฺจริเย ทสฺเสนุโต

ยทาหิ ตฺสึเต กาเย   สนฺตฺสึโต นามหิ ตทา

ทสฺสทสฺสี สมากมฺม   ยาจนฺติ ปญฺชลี มมนฺติ-

อาทิมาย ๗

ตตฺถ ยทาติ ยสฺมี กาเล ๗ อหนฺติ อตฺตานํ นิทฺทิสฺสตี ๗
ตฺสึเต กาเยติ ตฺสึตฺตสงฺขาเต เทวณิกาเย ๗ ยทา ปนาหิ
สมตฺตีส ปารมิโย ปฺรูเตวา ปญฺจ มหาปริจฺจาเก ปริจฺจชิตฺวา
ฉาตตฺถจฺริยโลกตฺถจฺริยพุทฺธตฺถจฺริยานํ โภฏี ปตฺวา สตฺตสฺตก-
มหาทานานิ ทตฺวา สตฺตกฺขตฺตํ ปจฺวี กมฺเปตฺวา เวสฺสนฺตรตฺต-
ภาวโต จวิตฺวา ทฺตฺติเย จิตฺตฺวาเร ตฺสึตฺตภวเน นิพฺพตฺโต ตทาปี (๑)
สนฺตฺสึโต นาม เทวราชา อโหสี ๗ ทสฺสทสฺสี สมากมฺมาติ
ทสฺสทสฺสจกฺกวาเพสฺสุ เทวตา สนนฺิปตฺติวาติ อตฺโถ ๗ ยาจนฺติ
ปญฺชลี มมนฺติ มํ อุปฺสงฺกมิตฺวา มาริส ตยา ทส ปารมิโย
ปฺรูเนเตน น สกฺกสมฺปตฺตี น มารสมฺปตฺตี น พุทฺหมสมฺปตฺตี
น จกฺกวตฺติสมฺปตฺตี ปตฺถเนเตน ปฺรูตา โลกนิตฺถรณฺตฺถาย ปน
พุทฺธตฺตํ ปตฺถยมาเนน ปฺรูตา โส ตว กาโล มาริส พุทฺธตฺตฺถาย
สมโย มาริส พุทฺธตฺตฺถายติ ยาจนฺติ มมนฺติ ๗ เตน วุตฺตํ
กาโลยฺ เต (๒) มหาวีร   อุปฺปชฺช มาตฺถจฺญิย
สเทวํ คารยฺนฺโต   พุชฺฌสฺสุ อมตํ ปทฺนฺติ ๗

๑. สี. ย. ตตฺถาปี ๗ ๒. ม. กาโล โย เต ๗

ตตถ กาลอ เตติ กาลอ ตว อยเมว วา ปาโจ ฯ
อุปปชชาติ ปฏิสนธิ คณห โอกกมาติปี ปาโจ ฯ สเทวกนติ
สเทวกั โลกนติ อตุโธ ฯ ตารยนุโตติ เอตุถ ปารมิโย ปุเรนุโตปี
ตารยติ นาม ปารมิโย มตุถกั ปาเปนุโตปี ตารยติ นาม
เวสุสนตรตถภาวโต จิตฺวา ตฺลิตปุเร ปฏิสนธิ คเหตุวา สฏฺจि-
วสุสสทสทสธาธิกานิ สตุตปณฺณาสวสุสโกฏฺโย ตตถ ติฏฺจนุโตปี
ตารยติ นาม เทวตาทิ ยาจิโต ปณฺจวิธั มหาวิโลกิตั วิโลเกตุวา
มหามายาเทวียา กุจฺฉิสฺมี ปฏิสนธิ คณฺหนุโตปี ทสมาเส
คพฺภวาลั วสนุโตปี ตารยติ นาม เอกฺนตีส วสุธานี อคาร-
มชฺเฒ ติฏฺจนุโตปี ตารยติ นาม ราชุลภทฺทสฺส ชาตทิวเส
นฺนุสหาโย กณฺจกั (๑) อารุยฺห นิกฺขมฺนุโตปี ติณิ รชฺชานิ
อติกฺมิตฺวา อนอมาย นาม นทียา ติเร ปพฺพชฺนุโตปี
ตารยติ นาม ฉพฺพสุธานี ปฺรชานั กโรนุโตปี วิสาขาปฺณณ-
มายั มหาโพธิมณฺฑลั อารุยฺห มารพลั วิธมิตฺวา ปจฺมยामะ
ปฺพเพนิวาลั อนุสุสริตุวา มชฺฉิมยामะ ทิพฺพจกฺขุ วิโสเชตุวา
ปจฺฉิมยामะ ทฺวาทสจฺจกั ปฏิจฺจสมฺปปาทั อนุโลมปฏฺิโลมโต
สมฺมสิตฺวา โสตาปตฺติมคฺคกั ปฏฺิวิชฺฉนุโตปี ตารยติ นาม โสตา-
ปตฺติผลกฺขณเปี สกทาคามิมคฺคกฺขณเปี สกทาคามิผลกฺขณเปี
อนาคามิมคฺคกฺขณเปี อนาคามิผลกฺขณเปี อรหตุตมคฺคกฺขณเปี
๑. สี่. กนฺถกั ฯ ม. กณฺจกั ฯ

อรหตตผลกขณปี ตารยติ นาม ยทา อฏจารสเทวตาโกฏี-
สทสเสหิ ปณจวคคิยานัน อมตปานัน อทาสี ตโต ปฏจาย ตารยิ
นามาติ วุจจติ ฯ เตน วุคคัต

สเทวกั ตารยนุโต พุชฌสสุ อมตัม ปทนต์ติ ฯ

อถ มหาสตุโต เทวตาหิ ยาจิมมาโนปี เทวตานัน ปฏิลลัน
อทตวาว กาลทีปเทสกุชเนตติอายุปริจเฉทวเสน ปณจวิธัม มหา-
วิโลกันนัม นาม วิโลเกสิ ฯ ตตถ กาลอ นุ โข น กาลอติ
ปจัม กาลัม วิโลเกสิ ฯ ตตถ วสสสตสทสโต อุทฺธัม อายุกาลอ
กาลอ นาม น โหติ ฯ กสฺมา ฯ ชาติชรามรณาทินัน อปากตตตา
พุทฺธานญจ ชมมเทสนา นาม ติลกขณมุตตา นาม นตฺถิ ฯ
เตสํ อนิจฺจัม ทุกขมนตฺตาคิ กถณตฺตานัน กิณฺนามเต กถณตฺติ
น สททหนฺติ ตโต อภิสมโย น โหติ ตสฺมี อสติ อนิยฺยานิกัม
สาสนัน โหติ ฯ ตสฺมา โส อกาลอ ฯ วสสสตสทสโต อุโน อายุกาลอปี
กาลอ น โหติ ฯ กสฺมา ฯ ตทา สตฺตา อุตฺสนนฺกิลเสสา
โหนติ ฯ อุตฺสนนฺกิลเสสานญจ ทินฺโน โอวาโท โอวาทฏฺจฺจฺจเน
น ติจฺจติ ตสฺมา โสปี อกาลอ ฯ วสสสตสทสโต ปฏจาย
เหฏฺจฺจ วสสสตสทสโต ปฏจาย อุทฺธัม อายุกาลอ กาลอ นาม ฯ
อิทานิ วสสสตาเยกา มนุสฺสาติ อถ โพธิสตุโต นิพฺพตฺติตฺตพ-
กาลอติ อทฺทส ฯ

ตโต ทีปํ โอลเกนุโต ชมพฺพิเปเยว พุทฺธา นิพฺพตฺตนต์ติ

ทีป ปสฺสึ ฯ ตโต ชมฺพุทฺธิโป นาม มหา ทสฺโยชนสทฺส-
ปริมาโณ กตรสฺมึ นฺ โข ปเทเส พุทฺธา นิพฺพตฺตนฺตฺติ เทสํ
วิโลเกนฺโต มชฺฌิมเทสํ ปสฺสึ ฯ ตโต กุลํ วิโลเกนฺโต พุทฺธา
นาม โลกสมฺมเต กุเล นิพฺพตฺตนฺตฺติ อิทานิ ขตฺตฺยกุลํ โลกสมฺมตํ
ตตฺถ นิพฺพตฺตฺติสฺสามิ สฺวโรทโน นาม เม ราชฯ ปิตา ภาวิสฺสตีติ
กุลํ อทฺทสฺ ฯ ตโต มาตริ วิโลเกนฺโต พุทฺธมาตา นาม
โลลา สุราชฺจตฺตา น โหติ อชฺฌตฺตปญฺจสีลาติ อยญจ มหา-
มายา นาม เทวี เอทิสฯ อัย เม มาตา ภาวิสฺสตีติ กิตฺตํ
อสฺสา आयฺติ อวชฺเชนฺโต ทสนฺนํ มาसानํ อุปริ สตฺตทิวสานิ
ปสฺสึ ฯ อิติ อิมํ ปญฺจวิธวิโลกนํ วิโลเกตฺวา กาโล เม มาริส
พุทฺธภาวยาติ เทวตานํ ปญฺญณํ ทตฺวา ตตฺถ ยาวตฺยาถ
จตฺวา ตโต จิตฺวา สกฺยราชกุเล มายาเทวีย กุจฺฉิยํ ปญฺิสนฺธิ
อศฺกฺเขสิ ฯ เตน วุตฺตํ

ตฺสึตา กายา จิตฺวาน ยทา โอกฺกมิ กุจฺฉิยํ
ทสฺสทฺสฺสี โลกธาตฺว กมฺปีตฺถ ธรรมิ ตทาติ-

อาทิ ฯ

ตตฺถ โอกฺกมิตฺติ โอกฺกมิตฺติ ปาวิสฺสี ฯ กุจฺฉิยนฺตฺติ มาตฺตฺกุจฺฉิมฺหิ ฯ
ทสฺสทฺสฺสี โลกธาตฺว กมฺปีตฺถาติ สโต สมฺปชาโน ปน โพธิสฺตฺโต
มาตฺตฺกุจฺฉี โอกฺกมฺนฺโต เอกฺกนวิสฺตฺติยา ปญฺิสนฺธิจิตฺเตสฺ เมตฺตา-
ปฺพุทฺธภาคฺสฺส โสมนสฺสสทฺทคณฺณสมฺปยุตฺตอสงฺขาริกุสฺลจิตฺตฺส-

สทิสมหาวิปากจิตเตน อาสาพหิปลุณณมายิ อุตตราสาพห-
นกุขตุเตเนว ปฏิสนธิ อุกุเหสิ ฯ ตทา ทสทสสิโลกธาตุ
สกลาปี กมปิ สงุมปิ สมุปกมปีติ อตุโถ ฯ ธรรมเนียม ฐาเรติ
สพเพ ถาวรชงกเมติ ธรรมเนียม ปจวี ฯ

สมุปชานิว นิกขมินฺติ เอตถ ยทา ปนาหิ สโต
สมุปชานิว มาตุกุกฺโขโต ฐมมาสนโต โอตฺรนฺโต ฐมมกฺโข
วีย นิสฺเสณโต โอตฺรนฺโต ปฺริโส วีย จ เทว หตุเถ จ ปาเท
จ ปสาเรตฺวา จิตฺโกว มาตุกุกฺโขสมฺภเวน เกณจิ อสุจินา
อมกฺโขโตว นิกขมึ ฯ สาธุการึ ปวตฺเตนตีติ สาธุการึ ปวตฺตยนฺติ
สาธุการึ เทนตีติ อตุโถ ฯ ปกมปีตฺถาติ กมปีตฺถ โอกุกมเนปี
มาตุกุกฺโขโต นิกขมเนปี ทสทสสิ ปกมปีตฺถาติ อตุโถ ฯ

อถ ภควา คพฺโปกุกฺกนฺตฺวาทีสุ อุตฺตนา สมสมิ อทิสฺวา
คพฺโปกุกฺกนฺตฺวาทีสุ อุตฺตโน อจฺจริยทสฺสนคฺถํ โอกุกนฺติ เม
สโม นตฺถิติ อิมิ คาทมาห ฯ ตตฺถ โอกุกนฺตฺติ คพฺโปกุกฺกนฺตฺยิ
ภุมมตุเถ ปจฺจตฺตวณฺํ ปฏิสนฺธิคฺคหณฺเตติ อตุโถ ฯ เมติ มยา ฯ
สโมติ สทิสฺ นตฺถิ ฯ ชาติโตติ เอตถ ชายติ เอตาย มาตุยาติ
มาตา ชาติติ วุจฺจติ ฯ ตโต ชาติโต มาตุยาติ อตุโถ ฯ
อภินิกฺขเมติ มาตุกุกฺโขโต อภินิกฺขมเน ปสเว สตีติ อตุโถ ฯ
สมุโพธิยฺนฺติ เอตถ ปสฺตถา สุนฺทรา โพธิ สมุโพธิ ฯ อัย
ปน โพธิสทฺโท รุกฺขมคฺคณิพฺพานสพฺพญฺญตฺตญฺญาณาทีสุ ทิสฺสตี ฯ

เล่มที่ 44 รตนจกมนกณทวณณา หน้า 117

อหิ เสฏโฐติ วทติฯ ฌมมจกฏปวตตเนติ เอตถ ฌมมจกฏ
ปน ทูวิธ โหติ ปฏิวะธณณจ เทสนาณณจชาติฯ ตตถ
ปณณปาภาวิต อตตโน อริยผลาวหิ ปฏิวะธณณั กรุณา-
ปภาวิต สาวกานั อริยผลาวหิ เทสนาณณัฯ ปฏิวะธณณั
โลกุตตริ กุสลั อุเปกขาสหคต อวิตกุกอวิจาร์ เทสนาณณั
โลกิยั อพยากต อุกขมปิ ปเนต อณณเอหิ อสาธารณัฯ อธิ
ปน เทสนาณณั อธิปเปตฯ

อิทานิ ภควโต คพโภกุกมเนว ปจวิกรมปนาทิกั ปวตตี
สุตฺวา อโห อจฺฉริยั โลกเอติ เทวตาหิ อัย คาถา วุตฺตาฯ
ตตถ พุทฺธานั กุณฺมหนตฺตาติ อโห พุทฺธานั กุณฺมหนตฺภาโว
อโห พุทฺธานั มหानุภาโวติ อตฺโถฯ ทสสทสฺสีโลกธาตุ
ณปฺปการั ปกมฺปถาติ ทสฺสุ จกุกวาพสทฺสเสสุ มหาปจวิ
ณปฺปการั ปกมฺปิตฺถ จลิตฺถฯ กถัฯ ปุรตฺถิมโต อุนฺนมติ
ปจฺฉิมโต โอนมติ ปจฺฉิมโต อุนฺนมติ ปุรตฺถิมโต โอนมติ
อฺตุตฺตรโต อุนฺนมติ ทกฺขิมโต โอนมติ ทกฺขิมโต อุนฺนมติ
อฺตุตฺตรโต โอนมติ มชฺฉิมโต อุนฺนมติ ปรียนฺตโต โอนมติ
ปรียนฺตโต อุนฺนมติ มชฺฉิมโต โอนมติติ เอว ฌปฺปการั
อนิลพลจลิตชตฺตรงฺกณฺคสงฺฆณฺฎิกฺคา วิย นาวา จตฺนหฺตาริกทฺวิ-
โยชนสทสฺสพฺพลา ปจวีสนฺธารกชลปรียนฺตา อเจตนาปี
สมานา สเจตนา วิย อัย มหาปจวี ปิตฺติยา นจฺฉนฺตี วิย

อกมปิตุถาติ อตุโถ ๑ โอิภาโส จ มหาอาสีติ อติกกมเมว
เทวานัน เทวานุกาว่า อุฟาโร โอิภาโส อโหสีติ อตุโถ ๑ อจเจอร์
โลมหัสสนนุติ อจเจอร์ญจ โลมหัสสนญจ อโหสีติ อตุโถ ๑

อิทานิ ปจวิกกมปนาโลกปาตุภาวาทีสุ อจเจอร์เยสุ วตตมาเนสุ
ภควาโต ปวตตุติทสสนตุถิ ภควา ตมฺหิ สมเยติอาทิกถาธาโย
วุตตา ๑ ตตฺถ โลกเชฏฺโฐจติ โลกเสฏฺโฐจ ๑ สเทวกนฺติ สเทวกสฺส
โลกสฺส สามิอตุเถ อุปโยควจัน ทฏฺฐพฺพ ๑ ทสฺสยนฺโตติ ปาฏิหาริย
ทสฺสเสนฺโต ๑

จกฺกมนฺโตวาทิ ทสโลกธาตฺสทสฺसानิ อชฺโฆตฺตฤติววา จิต
ตสฺมี รตนมเย จกฺกเม จกฺกมมาโนว กเถสิ ๑ โลกนายโกติ
อถ สตุถา มโนสิลาตเล สีหนาทิ นทฺนฺโต สีโห วิย คชฺชนฺโต
ปาวุสฺสกเมโฆ วิย จ อากาสกจฺกํ โอิตาเรนฺโต วิย จ อฏฺฐจก-
สมนฺนาคเตน (๑) สวานิเยน กมนิเยน พุรฺหมสฺสเรณ นานานยวิจิตฺต
จตุสจฺจปฏฺฐิสฺยตุถิ ติลกฺขณาหติ มจรุคตมฺกถิ กเถสิติ อตุโถ ๑

อนฺตรา น นีวตฺเตติ จตุหตุเถ จกฺกเม ยถาติ เอตฺถ
สตุถารา ปน นิมฺมิตฺตสฺส ตสฺส จกฺกมสฺส เอกา โโกฏฺฐิ
ปาจันจกฺกวาพฺมุขวฏฺฐิยฺ เอกา ปจฺฉิมจกฺกวาพฺมุขวฏฺฐิยฺ เอว
จิตฺต ตสฺมี รตนจกฺกเม จกฺกมมาโน สตุถา อุโภ โโกฏฺฐิโย
ปตฺวา นีวตฺตติ อนฺตรา อุโภ โโกฏฺฐิโย อปตฺวา น นีวตฺตติ ๑

๑. ที. มหา. ๑๐/๑๕๘/๒๔๑ ๑

ยถา จตุหตุถปฺปมาณเ จงกเม จงกมมาโน อุโก โกฏฺโห สีมเมว
ปตฺวา นีวตฺตติ เอว อนฺตรา น นีวตฺตตีติ อตุโถ ฯ กิ
ปน ภควา ทสสทฺสโยชนปฺปมาณายามิ จงกมิ รสฺสมกาสิ ฯ
ตวามหนฺตํ วา อตฺตภาวํ นิมฺมิณีติ ฯ น ปเนวมกาสิ ฯ
อจินฺเตโย พุทฺธานํ พุทฺธานุภาโว ฯ อกฺนิภูจกวนโต ปฏฺจาย
ยาว อวีจิ ฯ ตาว เอกงฺกณฺา อโหสิ ฯ ติริยโต จ ทสจก-
วาทสฺสทานิ เอกงฺกณานิ อเหตุํ ฯ เทวา มนุสฺเส ปสฺสนฺติ
มนุสฺสาปิ เทเว ปสฺสนฺติ ฯ ยถา สพฺเพ เทวมนุสฺสา ปกฺติยา
จงกมมานิ ปสฺสนฺติ เอว ภควนฺตํ จงกมมานิ ปสฺสีสูติ ฯ
ภควา ปน จงกมนฺโตว ฆมฺมิ เทเสติ อนฺตรา สฺมาปตฺติณจ
สฺมาปชฺชติ ฯ

อถ อายสฺมา สาริปฺตุโต อปริมิตสมยสมฺปจิตกฺุสพล-
ชนิตทวตฺตีสวรลกฺขโณปฺโสภิตํ อสีตานุพฺยุชนวิราชิตํ วรฺสริริ
สรทสมเย ปริปฺณณํ วิย รชนิกฺริ สพฺพผลิผลฺลํ วิย จ
โยชนสฺตฺพเพริ ปาริจฺจตฺตํ อฏฺจารสรตฺนุพฺเพริ พฺยามปฺปภา-
ปฺริกฺเขปสฺสสิริกํ วรกนกคิริมิว ชงฺกมํ อโนปมาย พุทฺธลีลา
อโนปเมน พุทฺธสิริวิลาเสน จงกมนฺตํ ทสสทฺสสิเทวคณปฺริวตํ
ภควนฺตํ อทฺทส ฯ ทิสฺวาน อยิ ปน สกฺลาปิ ทสสทฺสสิ
โลกธาตฺุ สนนฺิปติตา มหฺติยา ปเนตฺถ ฆมฺมเทสนาย ภวิตพฺพิ
พุทฺธวิสเทสนา ปน พฺหูปการา ภควติ ปสาทาวหา ยนฺนุนาหิ

ทสพลสฺส อภินิหารโต ปฏฺจาย พุทฺธวํสํ ปริปุจฺเจยฺยนฺติ
จินฺเตตฺวา เอกํสํ จีวรํ กตฺวา ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา
ทสณฺขสมฺมุชฺชํ ชลชามลาวิกถกมถมกฺกสทิสํ อญฺชลํ สิริสํ กตฺวา
ภควนฺตํ กิทิสํ เต มหาวีรธาติกาํ ปริปุจฺจํ ๑ เตน วุตฺตํ
สาริปฺพุโต มหาปญฺโฆ สมาชิชฺฌานโกวิทอ
ปญฺญา ย ปารมิปฺพุโต ปุจฺจติ โลกนายกํ ๑
กิทิสํ เต มหาวีร อภินิหารอ นรุตฺตม
กมฺหิ กาเล ตยา ชีร ปตฺถิตา โปชฺมิชฺชตฺตมาติ-
อาทิ ๑

กา นามายํ อนุสนฺธิติ ปุจฺจนาสนฺธิ นาม ๑ ติสฺโส
หิ อนุสนฺธิโย ปุจฺจนาสนฺธิ อชฺฌาสนฺธิ ยถาสนฺธิติ ๑
ตตฺถ เอวํ วุตฺเต อญฺตโร ภิกฺขุ(๑) ภควนฺตํ เอตทโวจ กิ
นุ โข ภนฺเต โอริมํ ตีรํ กิ ปาริมํ ตีรฺนฺติ(๒) เอวํ ปุจฺจนฺตานิ
ภควธา วิสฺสชฺชิตฺตฺตวเสน ปุจฺจนาสนฺธิ เวทิตพฺพา ๑

อถ โข อญฺตรสฺส ภิกฺขุโน เอวํ เจตโส ปริวิตกโก
อุทปาติ อิติ กิร โภ รูปํ อนตฺตา เวทนา สลฺยา สงฺขารา
วิญฺญาณํ อนตฺตา อนตฺตกตานิ กมฺมานิ กมตฺตานํ (๓) ผุสฺสสนฺตีติ ๑
อถ โข ภควา ตสฺส ภิกฺขุโน เจตสา เจโตปริวิตกมญฺญา
ภิกฺขุ อามนฺเตสิ จานํ โข ปเนตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ ยํ อีเชกฺจโจ
๑. สํ. นนฺโท โคปาลโก ๑ ๒. สํ. สฟา. ๑๘/๓๒๓/๒๒๔ ๑
๓. สํ. กถมตฺตานํ ๑

เถรสฺส อธิภูจฺโชตนา ปุจฺจชาติ เวทิตพฺพา ฯ

กิติโสติ ปุจฺจนากาโร ก็ ปกาโรติ อตุโถ ฯ เตติ ตว ฯ
อภินิหารโรติ อภินิหารโร นาม พุทฺธภาวตฺถํ มานสิ พนฺธิตฺวา
พุทฺธพฺยากรณํ อลทฺธา น อภูจฺหิตฺสามีติ วีริยมทฺธิภูจาย
นิปชฺชนํ ฯ เตน วุตฺตํ

กิติโส เต มหาวีร อภินิหารโร นรุตฺตมาติ ฯ

กมฺหิ กालติ กสฺมี กาลे ฯ ปตฺถิตาติ อิจฺฉิตา
อภิกงฺขิตา พุทฺโธ โโพเชยฺย มุตฺโต โมเจยฺยนฺตฺวาทีนา นเยน
พุทฺธภาวาย ปณฺธานํ กทา กตฺนฺติ อปฺจูฉิ ฯ โพธิ์ติ
สมฺมาสมฺโพธิ อรหตฺตมคฺคญาณสฺส จ สพฺพญฺตฺตญฺญาณสฺส เจตํ
อริวงฺนํ ฯ อุตฺตมาติ สวากโพธิปฺเจกโพธิ์หิ เสฏฺฐตฺตา อุตฺตมาติ
วุตฺตา ฯ อภินนฺมนฺตรา มกาโร ปทสนฺธิกโร ฯ

อิทานิ พุทฺธภาวการเก ฌมฺเม ปุจฺจนฺโต

ทานํ สีลญจ เนกขมฺมํ ปญฺญาวีริยญจ กิติสิ
ขนฺตฺสจฺจมธิภูจานํ เมตฺตฺตฺเพกฺขา จ กิติสา ฯ
ทส ปารมี มหาวีร กิติสิ โลกนายก
กถํ อูปปารมี ปุณฺณา ปรมตฺตปารมี กถนฺติ

อาห ฯ

ตตฺถ ทานปารมียิ ตาว พาหิรภณฺฑปฺริจฺจาโค ปารมี
นาม ฯ อญฺคปฺริจฺจาโค อูปปารมี นาม ฯ ชีวิตปฺริจฺจาโค

ปรมตถปารมี นามาติ ฯ เอส นโย เสสปารมีสุปี ฯ เอว
ทส ปารมีโย ทส อุปปารมีโย ทส ปรมตถปารมีโยติ
สมตติส ปารมีโย โหนติ ฯ ตตถ โพธิสตตสส ทานปารมีตาย
ปฺริตตตถาวานํ ปฺริมาณํ นาม นตฺถิ ฯ เอกนฺเตน ปนสฺส
สสปณฺฑิตชาตเก

ภิกฺขวย อุปลตํ ทิสฺวา สกตฺตานํ ปฺริจฺจซี
ทานน เม สโม นตฺถิ เอสา เม ทานปารมีติ (๑)

เอวํ ปฺริ ชีวิตปฺริจฺจาคํ กโรนฺตสฺส ทานปารมี ปรมตถปารมี
นาม ชาตา ฯ

ตถา สีลปารมีตาย ปฺริตตตถาวานํ ปฺริมาณํ นาม
นตฺถิ ฯ เอกนฺเตเนว ปนสฺส สงฺขปาลชาตเก

สุเลหิ วินิวิชฺฌนฺเต โภจฺญญนฺเตปี สตฺถิภิกิ
โภชปฺตฺเต น กุปฺปามิ เอสา เม สีลปารมีติ (๒)

เอวํ อตฺตปฺริจฺจาคํ กโรนฺตสฺส สีลปารมี ปรมตถปารมี นาม
ชาตา ฯ

ตถา มหารชฺชํ ปหาย เนกฺขมฺมปารมียา ปฺริตตตถาวานํ
ปฺริมาณํ นาม นตฺถิ ฯ เอกนฺเตน ปนสฺส จุฬสฺสตฺโตสมชาตเก

มหารชฺชํ หตฺถกตํ เขฬปฺญทํว ญทฺทयी
จชฺโต น โหติ ลคฺคณํ เอสา เม เนกฺขมฺมปารมีติ

๑. พุ. จริยา ๓๓/๑๐/๕๖๓ ฯ ๒ พุ. จริยา ๓๓/๒๐/๕๗๘ ฯ

เอวํ นิสฺสงฺคตาย รชฺชํ จทุกฺเขตฺวา นิกฺขมฺนตฺสฺส เนกฺขมฺม-
ปารมี ปรมตฺตปารมี นาม ชาตา ฯ

ตถา มโหสฺสปรณฺฑิตกถาทีสุ ปญฺญาปารมียา ปุริตตฺต-
ภาวานํ ปริมาณํ นาม นตฺถิ ฯ เอกนฺเตน ปนสฺส สตฺต-
ภตฺตกปรณฺฑิตกถาเถ

ปญฺญา ย วิจินฺนุโตะหํ พุราหุมนํ โมจยี้ ทุกฺขา
ปญฺญา ย เม สโม นตฺถิ เอสา เม ปญฺญาปารมิตี
อนฺโตภตฺตรคฺคํ (๑) สปฺปํ ทสฺเสนตฺสฺส ปญฺญาปารมี ปรมตฺตปารมี
นาม ชาตา ฯ

ตถา วีริยปารมิตาย ปุริตตฺตภาวานํ ปริมาณํ นาม
นตฺถิ ฯ เอกนฺเตน ปนสฺส มหาชนกชาตเก

อตีรทสฺสี ชลมชฺเฒ หตา สพุเพว มานุสา
จิตฺตสฺส อญฺญา นตฺถิ เอสา เม วีริยปารมิตี
เอวํ มหาสมุทฺทํ ตรนตฺสฺส วีริยปารมี ปรมตฺตปารมี นาม
ชาตา ฯ

ตถา ขนฺติวาทิชาตเก

อเจตนํว โกฏญฺเฒเต ติเณหน ฝรสุนา มมํ
กาสิราเช น กุปฺปามิ เอสา เม ขนฺติปารมิตี
เอวํ อเจตนาเวเน วิย มหาทุกฺขํ อธิวาเสนตฺสฺส ขนฺติปารมี
๑. สี. อนฺโตภตฺตรคฺคํ ฯ

ปรมตถปรามี นาม ซาตา ๑

ตถา มหาสุตโตสมซาตเก

สจจววจนุรกขนุโต จชิตวา มม ชีวตี

โมเจตี เอกสตี ซตตีเย เอสา เม สจจปรามีตี

เอว ชีวตี จชิตวา สจจ อนุรกขนุตสส สจจปรามี ปรมตถ-
ปรามี นาม ซาตา ๑

ตถา มุกปกษซาตเก (๑)

มาตา ปีตา น เม เทสสา อตตะตา เม น จ เทสตีโย

สพพณณตี ปีย มยหิ ตสฺมา วตี อธิฏฺฐหินตี (๒)

เอว ชีวตีมปี ปริจจชิตวา วตี อธิฏฺฐนุตสส อธิฏฺฐานปรามี
ปรมตถปรามี นาม ซาตา ๑

ตถา สุวณณสามซาตเก (๓)

น ม โกจิ อุตตสตี นปี ภายามิ กสฺสจ

เมตตะตาพเลนุตถุโธ รามิ ปวเน ตทาตี (๔)

เอว ชีวตีมปี อนโนโลเกตฺวา เมตตะตายนุตสส เมตตะตาปรามี
ปรมตถปรามี นาม ซาตา ๑

ตถา โลมหัสซาตเก

สุสาน เสยฺย กปะเปมิ จวฏฺฐิกิ อุนิชายหิ

คามณฺฑลา (๕) อูปคนุตฺวา รุปิ ทสฺเสนุตฺตินุปกนตี (๖)

๑. สฺยา. มุกภกษซาตกนตี ทิสฺสตี ๑ ๒. พุ. จริยา. ๓๓/๒๖/๕๘๖ ๑

๓. สตี. เอกราชซาตเก ๑ ๔. พุ. จริยา. ๓๓/๓๓/๕๕๓ ๑

๕. สตี. ย. โคมณฺฑลา ๑ ๖. พุ. จริยา ๓๓/๓๕/๕๕๔ ๑

เอวี่ ความทารเกสุ นิฏฺฐุณนาทีหิ เจว มาลาคนฐูปหาราทีหิ
จ สุขทุกขั อูปาเทนเตสุปี อูเปกขั อนติวตฺตนตฺตสฺส อูเปกขา-
ปารมี ปรมตฺตปารมี นาม ชาตาฯ อยเมตฺถ สงฺเขโป
วิตฺถาโร ปน จริยาปิฏกโต คเหตุพฺโพ ฯ

อิทานิ เถเรน ปุฏฺฐสฺส ภควโต พฺยากรณ์ ทสฺเสนเตหิ
สงฺคีติการเกหิ

ตสฺส ปุฏฺฐโจ วียากาสี กรวีกมจรฺคิโร
นิพฺพาปยฺนโต หทยั หาสยฺนโต สเทวกั ฯ

อติตพฺพุธานัน ชินานัน เทลิต्तํ
นิกิพิต्तํ (๑) พุทฺธปรมฺปราคตํ
ปุพฺเพนิวาสานุคตาย พุทฺธิยา
ปกาสยิ โลกहितํ สเทวเกติ

วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ ตสฺส ปุฏฺฐโจ วียากาสีติ เตน ฆมฺมเสนาปตินา
ปุฏฺฐโจ หุตฺวา ตสฺส พฺยากาสิ ฯ อตฺตโน อภินิหารโต
ปฏฺฐาย อภิสมฺโพธิปริโยสานัน สพฺพิ พุทฺธวีส กเถสิติ อตฺโถ ฯ
กรวีกมจรฺคิโรติ กรวีกสฺสกุณฺสฺส วิย มจรฺรา คิรา ยสฺส โส
กรวีกมจรฺคิโร กรวีกมจรฺมณฺชฺสโรติ อตฺโถ ฯ ตตฺริทํ กรวีกานัน
มจรฺรสฺสรตา กรวีกสฺสกุณา กิร มจรฺรสฺสิ อมฺพปกุกิ มฺขตฺตฺตฺตฺตฺต
๑. สี่. ยู. นิกิพิต्तํ ฯ

ปหริตฺวา ปคฺขมริตฺ ฝลรลํ ปิวิตฺวา ปกฺเขน ตาฬํ ทตฺวา
วิภูชมาเน จตฺตปฺปทา มทฺมตฺตา วิย สฬิตฺตํ อารกฺขณฺติ โคจร-
ปสฺสตาปี จตฺตปฺปทกณฺา มุขคตฺตานีปี ตินฺานี จทฺเทตฺวา ตํ
นาทํ สฺสนฺนฺติ วาฬมิคา ขุทฺทกมิเค อนฺุพฺนุชฺมานา อุกฺขิตฺตํ
ปาทํ อนิกฺขิปิตฺวา จิตฺตกตฺตา วิย ติกฺกฺขณฺติ ฯ อนฺุพฺนุชฺมิคาปี
มรณญํ หิตฺวา ติกฺกฺขณฺติ อากาเส ปกฺขนฺทนฺตา ปกฺขิโนปี
ปกฺขเ ปสฺสเรตฺวา ติกฺกฺขณฺติ อุกฺเก มจฺฉาปี กณฺณปฏฺกํ
อจาเลนฺตา ตํ สทฺทํ สฺสนฺมานา ติกฺกฺขณฺติ ฯ เอวํ มรรคสฺสรา
กรวิกา ฯ นิพฺพายยนฺโต ททยนฺติ กิเลสคฺคิสนฺตตฺตสพฺพชนฺมานลํ
ธมฺมกถาฆตฺตาราย ลีตีภาวํ ชนยนฺโตติ อตฺถโธ ฯ หาสยนฺโตติ
โตสยนฺโต ฯ สทฺทกํ โลกํ ฯ

อดีตพฺพุชานนฺติ อดีตานํ พฺพุชานํ (๑) ฯ อมฺหากํ ภควโต
อภินิหารสฺส ปฺรโต ปน ตณฺุหฺงฺกโร เมรฺงฺกโร สรณฺงฺกโร
ทีปฺงฺกโรติ จตฺตาโร พฺพุชฺธา เอกสฺมี กปฺเป นิพฺพตฺตีสฺสุ ฯ
เตลํ อปรภาเค โกณฺุทณฺุณาทโย เตวีสติ พฺพุชฺธาติ สพฺเพ
ทีปฺงฺกราทโย จตฺวีสติ พฺพุชฺธา อธิ อดีตพฺพุชฺธาติ อธิปฺเปตา ฯ
เตลํ อดีตพฺพุชานํ ฯ ชินานนฺติ ตสฺเสว เววจนํ ฯ เทสิตนฺติ
กถิตํ ฯ จตฺวีสติยา พฺพุชานํ จตฺตจฺจปฏฺกิสฺสยฺยตฺตํ ธมฺมกถํ ฯ
นิกิถิตนฺติ เตลํ จริตํ ฯ กปฺปชาติ โคตฺตยาอุโพธิสวากสนฺนิปาต-
๑. ลี. ย. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

อุปปุจจากมาตาปีตปุตตกริยาปริจเจทาทีกั นิกิ์ลิตั นาม ๑ พุทธร-
ปรมฺปรากตฺนุติ ทีปงฺกรทสพลโต ปุจฺจาย ยาว กสฺสปรมฺปรโต
อาคตฺ เทสิตฺ นิกิ์ริตฺ วาติ อตุโธ ๑ ปุพฺเพนิวาसानุคตาย
พุทฺธิยาติ เอกมฺปิ ชาตี เทวปี ชาติโยติ (๑) เอวํ วิภตฺตํ ปุพฺเพ
นิวฺจฺจกฺขณฺชฺสนฺดานสงฺขาตํ ปุพฺเพนิวาสิ์ อนุคตา อุปคตา ตาย
ปุพฺเพ นิวาसानุคตาย พุทฺธิยา ๑ ปุพฺเพนิวาसानุสฺสตีณาณนาติ
อตุโธ ๑ ปกาสยิ์ติ พุยากาลิ์ ๑ โลกहितฺนุติ สพฺพโลกहितํ
พุทฺธวิ์ ๑ สเทวเกติ สเทวเก โลเกติ อตุโธ ๑

อถ ภควา กรุณาสิ์ตเลน หทยเณ สเทวกั โลกั
สวเน นิโยเชนโต ปีติปาโมชฺชชนฺนุติอาทิมาท ๑ ตตฺถ ปีติ-
ปาโมชฺชชนฺนุติ ปีติปาโมชฺชกริ์ ปีติยา ปุพฺพภากั ปาโมชฺช
ปญฺจวณฺณาย ปีติยา ชนฺนุติ อตุโธ ๑ โสกสฺสลวิโนทฺนุติ
โสกสงฺขาตานํ สลฺลานํ วิโนทนํ วิทฺธฺสนํ ๑ สพฺพสมฺปตฺติ-
ปฏฺธิลาภฺนุติ สพฺพปาปี เทวมฺนุสฺสสมฺปตฺติอาทโย สมฺปตฺติโย
ปฏฺธิลาภฺนุติ เอเตนาติ สพฺพสมฺปตฺติปฏฺธิลาภो ตํ สพฺพสมฺปตฺติ-
ปฏฺธิลาภั พุทฺธวิ์สเทสนฺนุติ อตุโธ ๑ จิตฺตีกตฺวาติ จิตฺเต กตฺวา
พุทฺธานุสฺสตี ปุรฺกขตฺวาติ อตุโธ ๑ สฺฐณาถาติ นิสามเถ
นิโพธถ ๑ เมติ มม ๑

มทนิมฺมทฺนุติ ชาติมทาทีนํ สพฺพมทานํ นิมฺมทฺนกริ์ ๑

๑. วิ. มหาวี. ๑/๓/๖ ๑ ม. ม. ๑๒/๑๔๒-๔๕๕-๕๐๘ ๑

ม. ม. ๑๓/๓๑๐/๓๐ ๑

โสภณนุติ โสโก นาม ชาติพยุสนาที่หิ ผุฏฐสฺส จิตตสนุตตาไป ฯ
กัญจาปี อตฺตโต โทมนสฺสเมว โหติ ฯ เอวํ สนฺเตปี อนฺโต
นิชฺฌานลกฺขโณ เจตโส ปรินิชฺฌายนฺโร อนฺโสจนปฺจฺจุป-
ปฏฺฐาโน ตํ โสกํ นุทฺตีติ โสภณฺโห ตํ โสภณฺทํ ฯ สํสาร-
ปริโมจนนฺติ สํสารพฺนฺชนโต ปริโมจนกรํ ฯ สํสารสมตฺกฺกมฺนฺติปี
ปาโง ฯ ตสฺส สํสารสมตฺกฺกมฺกรนฺติ อตฺโต ฯ

สพฺทกฺขกฺขยฺนฺติ เอตฺถ กฺขสทฺโท กฺขเวทนาทฺกฺข-
วตฺถทฺกฺขารมฺมณทฺกฺขปฺจฺจยทฺกฺขภฺจฺจนาทิสฺส ทิสฺสติ ฯ อยฺยหิ
ทฺกฺขสฺส จ ปหานาติอาทิสฺส (๑) ทฺกฺขเวทนายํ ทิสฺสติ ฯ ชาติปี
ทฺกฺขา ชราปี ทฺกฺขาติอาทิสฺส (๒) ทฺกฺขวตฺถสฺมี ฯ ยสฺมา จ โข
มหาสิ รุปี ทฺกฺขํ ทฺกฺขานุปตฺติํ ทฺกฺขาวกฺกนฺตฺนฺติอาทิสฺส (๓)
ทฺกฺขารมฺมณ ฯ ทฺกฺโข ปาปสฺส อจฺจโยติอาทิสฺส (๔) ทฺกฺขปฺจฺจเย ฯ
ยาวณฺจิทํ ภิกฺขเว น สฺกรา อกฺขานนฺน ปาปฺณิตฺตุ ยาว
ทฺกฺขา นิรยาติอาทิสฺส (๕) ทฺกฺขภฺจฺจเน ฯ อิธ ปนายํ ทฺกฺขวตฺถสฺมี
ทฺกฺขปฺจฺจเยปี จ ทฺกฺขพฺโพ ฯ ตสฺมา ชาติอาทิสฺสพฺทกฺขก-
ขยฺกรนฺติ อตฺโต ฯ มกฺกนฺติ เอตฺถ กฺสลตฺถิเกหิ มกฺกียติ กิเลเส
วา มารนฺโต กจฺจตฺตีติ มกฺกโถติ พุทฺธวํสเทสนา วุจฺจติ ตํ

๑. ที. ที. ๕/๑๓๐/๑๐๐ ฯ ม. ม. ๑๒/๔๗๔/๕๐๗ ฯ

๒. ที. มหา. ๑๐/๒๕๔/๓๔๐ ฯ ส. มหา. ๑๕/๑๖๖๕/๕๒๘ ฯ

๓. ส. ขนฺธ. ๑๓/๑๓๑/๘๖ ฯ ๔. พ. ๖. ๒๕/๑๕/๓๐ ฯ

#. ๕. ม. อุ. ๑๔/๔๗๖/๓๑๗ ฯ

นิพพานสส มกุฏกุตติ พุทธวิสเทศน์ ฯ สกุกจุนติ สกุกจัน
จิตตีกตวา โอहितโสภา หุตวาติ อตุโธ ฯ ปฏิปชชชาติ อธิฎฐิต (๑)
สุณาชาติ อตุโธ ฯ อถ วา ปิติปาโมชชชนัน โสภสสวลวิโนทน
สพพสมปตติปฏิลาภเหตุกุตติ อิมิ พุทธวิสเทศน์ สุตวา อิทานิ
มทนิมมทนาทิกุณวิเสสวาทิ สพพทุกขกขยิ พุทธภวามคคิ
ปฏิปชชชาติ สพเพสสิ เทวมนุสสานัน พุทธตติ ปณิชาย อุตสาห
ชเนติ ฯ เสสมตถ อุตตานเมวาทิ ฯ

รตนจกมณกณทวณณนา นิฎฐิตา ฯ

อพุกนตฺรนิทานกถา นิฎฐิตา ฯ

นิทานกถา นิฎฐิตา ฯ

สุเมธปตฺถนาถาวณณนา (๒)

อิทานิ

กปฺเป จ สตสทสเส จตุโร จ อสงฺขิเย

อมริ นาม นคริ ทสฺสเนยฺยิ มโนรมนฺติ-

อาทินยปฺปวตฺตาย พุทธวิสัณณนาย โสภาโส อนุปฺปตฺโตติ ฯ

สา ปเนสา พุทธวิสัณณนา ยสฺมา สุตฺตนิกฺเขปปี วิจาเรตฺวา

วุจฺจมานา ปากฺกา โหติ ตสฺมา สุตฺตนิกฺเขปวิจารณา ตาว

เวทิตฺตพฺพา ฯ จตฺตาโร หิ สุตฺตนิกฺเขปา อตฺตชฺชสโย

ปฺรชฺฌาสโย ปุจฺจาวสสิโก อญฺจุปฺปตฺติโกติ ฯ ตตฺถ ยานิ

๑. ม. อธิฎฐิต ฯ ๒. สฺยา. สุเมธกถา ฯ

เล่มที่ 44 สุมะรปตถนาถาวณณา หน้า 131

สุตตานิ ภควา ปเรหิ อนชฌิภูโจ เกวลั อุตตโน อชฌาสเณ
กเถสิ ฯ เสยยถิทั อากงเขยยสุตตัม (๑) วตถสุตตุนติ (๒) เอวมาทินิ
เตสั อุตตชฌาสโย นิกเขโป ฯ

ยานิ วา ปน ปริปกกา โข ราชูลสส วิมุติ-
ปริปาจนียา ชมมา ชนุณนาหิ ราชูลั อุตตรี อาสวานั ชเย
วินยยุนติ (๓) เอวั ปเรสั อชฌาสยั ชนตี มนั พุชฌนภกาวณจ
โอโลเกตวา พรชฌาสยวเสน กถิตานิ ฯ เสยยถิทั ฯ ราชูลो-
วาทสุตตัม (๔) ชมมจกภปวตถตถนสุตตุนติ (๕) เอวมาทินิ เตสั พรชฌาสโย
นิกเขโป ฯ

ภควนตัม อุปสงกมิตวา เต เต เทวมนุสสา ปณหิ
ปุจจนติ ฯ เอวั ปุฏฺเฐน ปน ภกวตา ยานิ กถิตานิ
เทวตาสัยุต (๖) โพชฌงกสัยุตตาทินิ (๗) เตสั ปุจจนาวสิโก นิกเขโป ฯ

ยานิ วา ปน อุปปนัน การณั ปฏิจจ เทสิตานิ
ชมมทายาท (๘) ปุตตมัสูปมาทินิ (๙) เตสั อฏฺฐุปตติโก นิกเขโป ฯ

เอวมเตสุ จตฺตสุ สุตตนิกเขเปสุ อิมสฺส พุทธวิสสฺส
ปุจจนาวสิโก นิกเขโป ฯ ปุจจนวเสน หิ ภกวตา อัย นิกขิตโต ฯ
กสฺส ปุจจนวเสน ฯ आयสมโต สาริปุตตตฺเถรสฺส ฯ วุตตญฺเฬหตัม

๑. ม. ม. ๑๒/๓๔/๕๘ ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๕๑/๖๔ ฯ

๓. ม. อ. ๑๔/๓๕๕/๕๐๔ ฯ ถี. สฟา. ๑๘/๑๘๕/๑๓๒ ฯ

๔. ม. ม. ๑๓/๑๒๕/๑๒๓ ฯ ๕. ถี. มหา. ๑๕/๑๖๖๕/๕๒๘ ฯ

วิ. มหา. ๔/๑๓/๑๘ ฯ พ. ปฏฺ. ๓๑/๖๑๔/๕๒๔ ฯ ๖. ถี. ส. ๑๕/๑๑ ฯ

๗. ถี. มหา. ๑๕/๓๕๕/๕๓ ฯ ๘. ม. ม. ๑๒/๒๑/๒๑ ฯ

๙. ถี. นี. ๑๖/๒๔๑/๑๑๕ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณณา หน้า 132

อสมิ นิตานสมิเอว

สาริปุตโต มหาปุณฺโณ   สมาธิชฺฌานโกวิทโ
ปญฺญา ย ปารมิปปุตโต   ปุจฺจติ โลกนายกั
กัทิสฺ เต มหาวีร   อภินิหารโ นรุตฺตมาติ (๑)

อาทิ ๑ เตนเสสา พุทธวิสเทสนา ปุจฺจาวสีกาติ เวทิตพฺพา ๑
ตตฺถ กปฺเป จ สตสฺสเสติ เอตฺถ กปฺปสทฺโท ปนายิ
อภิสทฺทหนโวหารกาลปญฺจตฺติเจทฺทนวิกปฺปนเลสสมนฺตภาวอายุกปฺป-
มหากปฺปาทีสุ ทิสฺสติ ๑ ตถา หิ โอกปฺปนิยเมตฺถ โภโต
โคตมสฺส ๑ ยถา ตํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาติอาทิ (๒)
อภิสทฺทหน ทิสฺสติ ๑ อนุชานามิ ภิกฺขเว ปญฺจหิ สมณ-
กปฺเปหิ ผลั ปริภุชฺชิตฺตุนฺติ เอวมาทีสุ (๓) โวหารเ ๑ เยน สฺกั
นิจฺจกปฺปี วิหรามิตีอาทีสุ (๔) กालเ ๑ อิจฺจายสฺมา กปฺโปติ (๕) จ
นิโครธกปฺโป อิติ ตสฺส นามิ ตยา กตฺถ ภควา พุราหฺมณฺสฺสาติ
จ เอวมาทีสุ (๖) ปญฺจตฺติยิ ๑ อลงฺกโต กปฺปิตเกสมฺสฺสฺสฺติ เอวมาทีสุ (๗)
เจทฺทเน ๑ กปฺปติ ทฺวํกุลกปฺโปติอาทีสุ (๘) วิกปฺเป ๑ อิตฺถิ วปฺโป
นิปชฺชิตฺตุนฺติอาทีสุ (๙) เลเส ๑ เกวลกปฺปี เชตวนํ โอภาเสตฺวาติอาทีสุ (๑๐)

- # ๑. พุ. พุทธ. ๓๓/๑/๔๑๔ ๑ ๒. ม. มุ. ๑๒/๔๓๐/๔๖๑ ๑
- # ๓. วิ. จุถ. ๗/๒๕/๑๑ ๑ ๔. ม. มุ. ๑๒/๔๓๐/๔๖๑ ๑
- # ๕. พุ. ศุ. ๒๕/๔๓๔/๕๔๔ ๑ พุ. จุฬ. ๓๐/๓๖๖/๑๗๖ ๑
- # ๖. พุ. ศุ. ๒๕/๓๓๐/๓๕๒ ๑ ๗. พุ. ชา. ๒๘/๕๑๑/๓๑๕ ๑
- # ๘. วิ. จุถ. ๗/๔๖๐/๔๐๕ ๑ ๙. อจ. อญฺจิก. ๒๓/๑๘๕/๓๔๕ ๑
- # ๑๐. ม. อ. ๑๔/๓๓๕/๔๗๒ ๑ พุ. ศุ. ๒๕/๓๑๗/๓๗๖ ๑

เล่มที่ 44 สุมะรปตถนากถาณณา หน้า 133

สมนตภาเวฯ ตัญจตุ ฆนเต ภควา กปปี ตัญจตุ สุกโต
 กปฺปนฺติ (๑) เอตถ อายุกปฺเปฯ กิว ทีโฆ นฺ โข ฆนเต
 กปฺโปติ (๒) เอตถ มหากปฺเปฯ อาทิสทฺเทน สตฺถุกปฺเปน วต
 กิร โภ มยฺ สวเกน สทฺธี มนฺตยมานา น ชานิมฺหาคิ (๓)
 เอตถ ปฏฺิภาเคฯ กปฺโป นฺนฺโจ โหติ กปฺปกโตกาโส ชินฺโน
 โหตีติ (๔) เอตถ วินยกปฺเปฯ อิทฺ ปนฺ มหากปฺเป ทญฺจพฺโพฯ
 ตสฺมา กปฺเป จ สตฺสทฺสเสติ มหากปฺปानํ สตฺสทฺสทานนฺติ
 อตุโถ (๕)ฯ จตุโร จ อสงฺขิเยติ จตฺนุนํ อสงฺเขยฺยานํ มตฺถเกติ
 อตุโถติ (๖)ฯ อมฺริ นาม นกรนฺติ อมฺรนฺติ จ อมฺรวตีติ จ
 ลทฺธนามํ นครํ อโหสิฯ เกจิ ปนฺตเถ อญฺเณนาปิ ปกาเรน
 วณฺณยนฺติ กิ เตหิ นามมตฺตํ ปเนตํ ตสฺส นกรสฺสฯ
 ทสฺเสยฺยนฺติ สุวิกตฺตวิจิตรจจฺจรทวารจตฺถกสิงฺฆมาฏกปาการ-
 ปริกฺเขปฺปาสาทหฺมมฺิยภวณสมลงฺกตตฺตาทสฺสนิยฺฯ มโนรมนฺติ
 สมสฺสิจฺปรมฺมณฺิยภูมิกาคตฺตา ฉายฺยทกสมฺปนฺนตฺตา สฺลภาทฺหารตฺตา
 สพฺโพปกรณฺยตฺตตฺตา จ สมิทฺทตฺตา เทวมนฺุสฺสาทินํ มโน
 รมยตีติ มโนรมํฯ

- # ๑. ที. มหา. ๑๐/๑๓๔/๑๓๔ ฯ พุ. อ. ๒๕/๑๒๗/๑๓๐ ฯ
- # ๒. สฺ. นี. ๑๖/๔๒๕/๒๑๕-๒๑๖ ฯ ค. ม. ม. ๑๒/๓๐๐/๒๕๖ ฯ
- # ๔. วิ. มหาวิ. ๒/๖๒๒/๔๐๕ ฯ ๕. สุมงฺกถ. ๑/๑๓๔/๓/๑๕๑ ฯ
- # สํารตถ. ๑/๑๗ ฯ มโนรถ. ๒/๓๑๕ ฯ สทฺธมฺมปชฺุชิตฺติกา. ๒/๘๔ ฯ
- # ๖. ม. ปตฺถเกสฺว จณเสโส ทญฺจพฺโพ กปฺปสตฺสทฺสสาธิกานํ จตฺนุนํ
 อสงฺเขยฺยานํ มตฺถเกติ อตุโถ อิติ อตุถิ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณา หน้า 134

ทสหิ สทเทหิ อวิวิตตุนติ หตฺถิสทฺเทเน อสฺสสทฺเทเน
รตสทฺเทเน เภริสทฺเทเน สงฺขสทฺเทเน มุทิจฺจสทฺเทเน วิณาสทฺเทเน
คิตฺตสทฺเทเน สมฺมตฺตาสทฺเทเน ภูณฺชถ ปิวถ ขาทถาติ ทสเมน
สทฺเทนาติ อิมเหติ ทสหิ สทฺเทหิ อวิวิตตํ อโหสิ ฯ สพฺพกาลํ
อนฺุปมฺุสฺสวสมฺชชฺนาฎฺกกา กิพฺนฺุติติ อตฺโถ ฯ อนฺุณปฺานสมายฺุตฺตุนติ
อนฺุเนน จตฺตพฺพิเรน ออาหารน จ ปฺานเนน จ สฺุญฺุจฺ อายฺุตฺ
อนฺุณปฺานสมายฺุตฺตํ อิมินา สฺุภิกฺขตา ทสฺสิตา พฺุอนฺุณปฺาน-
สมายฺุตฺตุนติ อตฺโถ ฯ

อิทานิ เต ทส สทฺเท วตฺถุโต ทสฺสนตฺถํ

หตฺถิสทฺทํ อสฺสสทฺทํ เภริสงฺขรณานิ จ

ขาทถ ปิวถ เจว อนฺุณปฺานเนน โฆสิตฺตุนติ

วตฺถุติ ฯ

ตตฺถ หตฺถิสทฺทฺตุนติ หตฺถินํ โภณฺจนาทสทฺเทเน กรณตฺถเ
อฺุปโยควจฺนํ ทญฺุจพฺพํ ฯ เอส นโย เสสฺปเทสฺปิ ฯ เภริสงฺขรณานิ
จาทิ เภริสทฺเทเน จ สงฺขสทฺเทเน จ รตสทฺเทเน จาทิ อตฺโถ ฯ
ลิจฺจวิปริยาเสน วตฺถุติ ขาทถ ปิวถาติ เอวมาทินยปฺาวตฺเตน
อนฺุณปฺานปฺุทฺธิสฺยตฺเตน โฆสิตํ อภินาทิตฺตุนติ อตฺโถ ฯ เอตฺถาห
เตสํ ปน สทฺทานํ เอกเทโสว ทสฺสิโต น สกโลติ ฯ น
เอกเทโส สกโล ทสฺวิโร ทสฺสิโตว ฯ กถํ ฯ เภริสทฺเทเน
มุทิจฺจสทฺโท สงฺคหิโต สงฺขสทฺเทเน วิณาคิตฺตสมฺมตฺตาสทฺทา

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺถนากถาณณา หน้า 135

สงฺคหิตาติ ทเสว ทสฺสิตา ฯ

เอวฺ เอเกน ปรียาเยน นกรสมฺปตฺตี วนฺณตฺวา ปฺน

ตเมว ทสฺสเสตฺถุ

นกรํ สพฺพงฺคสมฺปนฺนํ

สพฺพกมฺมปาคตํ

สตุตฺรตนสมฺปนฺนํ

นानาชนสมากุลํ

สมิทฺฐํ เทวนกรํ

อวาตํ ปุณฺณกมฺมินฺนติ

วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ สพฺพงฺคสมฺปนฺนนฺติ ปาการโคปรุฏฺฐาลกาทิ-

สพฺพนกราวยวสมฺปนฺนํ ฯ ปรีปุณฺณสพฺพวิตฺตูปกรณชนธลฺลตฺติณ-

กฏฺโฆทกนฺติ วา อตฺโถ ฯ สพฺพกมฺมปาคตนฺติ สพฺพกมฺมนฺเตน

อุปกตํ สมฺปกตสพฺพกมฺมนฺตนฺติ อตฺโถ ฯ สตุตฺรตนสมฺปนฺนนฺติ

ปรีปุณฺณมุตฺตาทิสตุตฺรตํ จกฺกวตฺตนิวาสนฺมิโต วา หตฺถิ-

รตนาทึหิ สตุตฺรตเนหิ สมฺปนฺนํ ฯ นานาชนสมากุลนฺติ นานาวิธ (๑)

เทสฺภาเสหิ ชเนหิ สมากุลํ ฯ สมิทฺฐนฺติ มนุสฺโสปโภกสพฺโพ-

ปกรณหิ สมิทฺฐํ สิตํ ฯ เทวนกรํวาทิ เทวนกรํ วิย อาลกมฺนทา

วีย อมรวตี สมิทฺฐนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ อวาตํ ปุณฺณกมฺมินฺนติ

อวาสนฺติ เอตฺถ ปุณฺณกมฺมิโน ชนาติ อวาโส ฯ อวาโสติ

วตฺตพฺเพ อวาสนฺติ ลิงฺกเกทํ กตฺวา วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

ปฺนุณฺยติ เตนาคิ ปุณฺณํ กุฏฺฐปฺมหาโภกิสฺสรียวเสน (๒) ปฺนุณฺยตฺตี

๑. สึ. ย. นานาเวส.... ฯ ๒. สึ. ย. กุฏฺฐปฺมติวิภวิสฺสรียวเสน ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 136

อตุโธ ฯ ปุณาตติ วา ปุณณํ ฯ สพุพกุสลมลธชาปวาหกตดา
ปุณณํ กมมํ เยสํ อตุถิ เต ปุณณกम्मิโน เตสํ ปุณณกम्मินํ
อวาาสกฺกตฺตติ อตุโธ ฯ

ตตฺถ สุเมโธ นาม พุราหุมนุ ปฏิวสตี อุกโต สุชาโต
มาตีโต จ ปีตีโต จ สํสุทฺธคหณิกโก ยาว สตฺตมา กุลปรีวญฺญา
อกฺกิตฺโต อนุปกฺกฺโข ชาตีวาเทน อภิรัฐโป ทสฺสนิโย ปาสาทีโก
ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคโต โส ตินฺณํ เวทานํ
ปารกฺกุ อโหสี สนิมฺณตฺตฺเทกฺกฺกานํ สากฺขรปฺปเกทานํ อิติหาส-
ปฺลจฺมานํ ปทโก เวยฺยากรโณ อนวโย โลกายตฺตมหาปฺริส-
ลกฺขณฺเสสุ ฯ ตสฺส ปน ทหฺรกาเลเยว มาดาปีตีโร กาลมกํสุ ฯ
อถสฺส ราสีวทฺตโก อมจฺโจ อายโปตฺถกํ อหริตฺวา สุวณฺณ-
รชตฺตมณฺนิมุตฺตาทิววิชรตฺตนภริเต คพฺเพ วิรวิตฺวา เอตฺตํ เต
กุมาร มาตฺถ สนฺตํ เอตฺตํ ปิตฺถ สนฺตํ เอตฺตํ อຍ္ຍกပ္ပຍกานํ
สนฺตกฺกนฺตี ยาว สตฺตมา กุลปรีวญฺญา ฐนํ อากฺกิตฺวา เอตํ
ปฏฺธิปฺชชาหิตี นียฺยาเตสึ ฯ โส สาธฺตตี สมนฺปฏฺธิจฺฉิตฺวา ปุณฺณานิ
กโรนฺตุโต อคารํ อชฺฌาวสึ ฯ เตน วุตฺตํ

นคเร อมรวตฺติยา สุเมโธ นาม พุราหุมนุ
อเนกโกกฺกิสฺสนฺนิจโย ปหฺตฺตชนฺธลฺลวา ฯ
อชฺฌายโก มนฺตฺตโร ตินฺณํ เวทานํ ปารกฺกุ
ลกฺขณฺ อิติหาเส จ สธฺมเม ปารมี คโตตี ฯ

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺตนาถาวณณา หน้า 137

ตตฺถ นกเร อมรวตฺติยาติ อมรวตฺตีสงฺขาเต นกเร ฯ สุเมโธ
นามาติ เอตฺถ เมธาติ ปญฺญา วุจฺจติ ฯ สทา ตสฺส สุนฺทรา
ปสฺสตาติ สุเมโธติ ปญฺญายิตฺถ ฯ พุราหุมนฺโณติ พุรหุมนํ อณฺติ
สิกฺขตฺติติ พุราหุมนฺโณ มนฺเต อชฺฌายตฺติติ อตฺถโถ ฯ อกฺขรจินฺตกา
ปน พุรหุมนฺโณ อปจฺจํ พุราหุมนฺโณติ วทนฺติ ฯ อริยา ปน
พาหิตปาปตฺตา พุราหุมนฺนาติ ฯ อนนฺกโกฏิสนฺนิจโยติ โกฏิสนฺ
สนฺนิจโย โกฏิสนฺนิจโย อนนฺโก โกฏิสนฺนิจโย ยสฺส โสยํ
อนนฺกโกฏิสนฺนิจโย อนนฺกโกฏิสนฺนิจโยติ อตฺถโถ ฯ ปหุตฺตชน-
ชฌณฺวาติ พหุตฺตชนชฌณฺวา ฯ ปุริมนํ ภูมิกตฺตคพฺภคตฺตชนชฌณ-
วเสน วุตฺตํ อิถํ นิจฺจปฺริโกฏฺฐปคตฺตชนชฌณฺวเสน วุตฺตนฺติ
เวทิตพฺพิ ฯ

อชฺฌายโกติ น ฉายตฺติติ อชฺฌายโก ฉานภาวนารหิตฺติ
อตฺถโถ ฯ วุตฺตญฺเหตฺตํ น ทานิเม ฉายนฺตฺติติ ฯ น ทานิเม
ฉายนฺตฺติติ โข วาเสฏฺฐ อชฺฌายกา อชฺฌายกาเตวว ตตฺติยํ (๑)
อกฺขรํ อุปนฺนิพฺพตฺตนฺติ (๒) เอวํ ปจฺมกปฺปิกกาเล ฉานวิริหิตานํ
พุราหุมนฺนํ กรหวณฺนํ อุปฺปนฺนํ ฯ อิทานิ มนฺตํ ฉายตฺติติ
อชฺฌายโก มนฺเต ปรีวตฺเตตฺติติ อิมินา อตฺถณฺ ปสฺสวณฺนํ กตฺวา
โวหรนฺติ ฯ มนฺเต ชาเรตฺติติ มนฺตฺตโร ฯ ตินฺณํ เวทานนฺติ
อิรุเวทฺยชฺูเวทสามเวทานํ ตินฺณํ เวทานํ ฯ อยํ ปน เวทสทฺุโท
๑. สํ. ทตฺติยํ ๒. ที. ปา. ๑๑/๖๔/๑๐๓ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณฺณา หน้า 138

ณานโสมนสฺสคนฺเถสุ ทิสฺสตี ฯ ตถา เหส ยํ พุราหุณฺณํ
เวทคฺคาภิชณฺณา(๑) อภิณฺจนํ กามภเว อสฺตคฺคณฺฑิตอาทิสฺสุ(๒) ฌาณ
ทิสฺสตี ฯ เย เวทชาตา วิจรนฺติ โลเกติอาทิสฺสุ(๓) โสมนสฺเส ฯ
ติณฺณํ เวทานํ ปารคฺคฺคา สนิมณฺณทฺตฺถกฺกานนฺฑิตอาทิสฺสุ(๔) คนฺเถ ฯ
อิชาปี คนฺเถ ฯ ปารคฺคฺคาติ ติณฺณํ เวทานํ โอฏฺฐปฺพหตฺถกรณฺมตฺเตน
ปารี คโตติ ปารคฺคฺคา ลกฺขณฺเต อิตฺถิลกฺขณฺปฺริสฺสทฺถกฺกณฺมหาปฺริส-
สทฺถกฺกณฺมาทิกเ ลกฺขณฺเต ฯ อิตฺถิหาเสติ อิตฺถิหา อาส อิตฺถิหา อาสาติ
อิทิสฺสวณฺณปฺฏิทฺถิตฺถิตฺเต ปฺราณสฺงฺขาเต คนฺถวิเสเส ฯ สจฺจเมติ
พุราหุณฺณานํ สเก จเม สเก อจฺจริเยเก วา ฯ ปารมี คโตติ
ปารี คโต ทิสฺสาปาโมกฺโข อจฺจริโย อโหสิตี อตฺถโธ ฯ

อถกทิวสํ โส ทสฺสคฺคณฺณาราชิตปฺณทฺติโต(๕) สฺมุชฺชปฺณทฺติโต
อฺปฺริปาสาทวฺรตเล รโหคโต หุตฺวา ปฺลลฺงกํ อจฺจริชิตฺวา นิสินฺโน
จินฺเตสิ ปฺนพฺกเว ปฺฏิสนฺธิคฺคหณฺณํ นาม ทฺถกฺกํ ตถา นิพฺพตฺต-
นิพฺพตฺตจฺจฺจฺจเน สจฺจริเยทณฺณํ อหฺลจฺจ ชาติจฺจโม จฺจจฺจโม
พฺยาธิจฺจโม มจฺจจฺจโม เอวํ กฺุเตน มยา อชาติ อจฺจริ อพฺยาธิ อมจฺจ
สฺงฺขํ สิวํ นิพฺพทานํ ปฺริเยสิทฺถํ วจฺจจฺจติ อวสฺสํ กวจฺจจฺจโต
มจฺจจฺจิตฺวา นิพฺพทานคามีนา เอเกน มคฺคเณ กวิตพฺพนฺติ ฯ
เตน วุตฺตํ

๑. สี่. เวทคฺคาภิชณฺณามิ ฯ ๒. พุ. ส. ๒๕/๔๒๘/๕๓๖ ฯ

๓. อจฺ. จตฺถกฺก. ๒๑/๕๓/๘๓ ฯ ๔. ที. สี่. ๕/๑๔๓/๑๑๕ ฯ

๕. ม. ทสฺสคฺคณฺณาราชิตปฺณทฺติโต ฯ

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺถนากถาวณณา หน้า 139

รโหคโต นิสีทิตฺวา   เอวํ จินฺตสหํ ตทา
ทุกฺโข ปุณฺพุกโว นาม   สรฺรสุส จ เกทนํ ฯ
ชาติธมฺโม ชราธมฺโม   พุยาธมฺโม สหํ ตทา
อชฺรํ อมรํ เขมํ   ปริเยสสิสฺสามิ นิพฺพุตี ฯ
ยฺฆุนิมํ ปุตฺติกายํ   นานากุณฺปปุริตํ
ฉทฺทฺยิตฺวาน คจฺเจยฺยํ   อนเปกฺโข อนตฺถิโก ฯ
อตฺถิ เหนฺติ โส (๑) มคฺโค น โส สกฺกา น เหตุเย
ปริเยสสิสฺสามิ ตํ มคฺคํ   ภวโต ปริมุตฺติยาติ ฯ

เอตฺถ ปน กถาสมฺพนฺชญจ อนุตฺตानปทานมตฺถญจ
วตฺตาว คมิสฺสาม ฯ ตตฺถ รโหคโตติ รหสิ คโต ฯ รหสิ
จान นิสินฺโน ฯ เอวํ จินฺตสหนฺติ เอวํ จินฺตสํ อหํ ฯ
เอวณฺติ อิมินา จินฺตนาการ์ ทสฺเสตี ฯ ตทาติ ตสฺมี สุเมธ-
ปตฺถนิกถาเล ฯ เอวํ จินฺตสหนฺติ ภควา อิมินา อตฺตนา
สทฺธี สุเมธปตฺถนิกํ เอกตฺตํ กโรตี ฯ ตสฺมา ตทา โส
สุเมธ อหเมวติ ปกาเสนฺโต เอวํ จินฺตสหํ ตทาติ ภควา
อตฺตมปุริสวเสนาห ฯ ชาติธมฺโมติ ชาติสกาโว ฯ เอส นโย
เสสฺสเปทฺสุปี ฯ นิพฺพุตฺตินฺติ นิพฺพานํ ฯ

ยฺฆุนาติ ปรีวิตกฺกนตฺเถ นิปาโต ยทิ ปนาหนฺติ อตฺถิโก ฯ
ปุตฺติกายนฺติ ปุตฺติภูตํ กายํ ฯ นานากุณฺปปุริตฺนฺติ มุตฺตกริสฺสพฺพ-
๑. ส. โย ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณเฑาะ หน้ํา 140

โลหิตปีตตเสมุหเชพสิงฺฆาณิกาทิอเนกกุณปุริตี (๑) ฯ อนเปกฺโขติ
อนาลโย ฯ อตฺถิติ อวสุสํ อุลลพฺภติ ฯ เหหิตีติ ภวิสฺสติ
ปริวิตกฺกนวจนมิทํ ฯ น โส สกฺกา น เหตุยติ เตน มคฺเคน (๒)
น สกฺกา น ภวิทํ ฯ โส ปน มคฺโค เหตุยติ เหตุภวาย
น น โหติ เหตุยวาทิ อตฺถโถ ฯ ภวโต ปริมุตฺติยติ
ภวพฺนฺชนวิมุตฺติยติ อตฺถโถ ฯ

อิทานิ อตฺตนา ปริวิตกฺกิตมตฺถํ สมปาทยิตฺถํ ยถาปีติ-
อาทิมาย ฯ ยถา หิ โลเก ทฺกขสฺส ปฺฐิปกฺขญฺตํ สฺขํ นาม
อตฺถิ เอวํ ภเว สติ ตปฺปฺฐิปกฺขเนน วิภเวนาปี ภวิตพฺพํ
ยถา จ อฺฉฺเชห สติ ตสฺส วุปสฺมญฺตํ สีตลมฺปิ อตฺถิ เอวํ
ราคาทิอคฺคิณํ วุปสฺเมน นิพฺพานเนน ภวิตพฺพํ ฯ ยถา จ ปาปสฺส
ลามกสฺส ฐมฺมสฺส ปฺฐิปกฺขญฺโต กลฺยาณเณ อนวชฺชชฺรมโอมปี
อตฺถิยเว เอวเมว ปาปิกาย ชาติยา สติ สพฺพชาติเขปนโต
อชาติสงฺขาเตน นิพฺพานนาปี ภวิตพฺพเมวาทิ ฯ เตน วุตฺตํ

ยถาปี ทฺกฺเข วิชฺชนเต สฺขํ นามปี วิชฺชติ
เอวํ ภเว วิชฺชมานเณ วิภโวปีจฺฉิตพฺพโก ฯ
ยถาปี อฺฉฺเชห วิชฺชนเต อปฺริ วิชฺชติ สีตลํ
เอวํ ติวริชฺคฺคิ วิชฺชนเต นิพฺพานํ อิจฺฉิตพฺพํ ฯ
ยถาปี ปาเป วิชฺชนเต กลฺยาณมปี วิชฺชติ
เอวเมว ชาติ วิชฺชนเต อชาติปีจฺฉิตพฺพกนฺติ ฯ

๑. สี่. ...ภริตี ฯ ๒. สี่. เอเคน ปน มคฺเคน ฯ

เล่มที่ 44 สุมธปตถนากถาณณนา หน้ 141

ตตถ ยถปปีติ โอปมมตถเถ นปปีโต ๑ สขนุติ กายิก-
 เจตสิกสุขั ๑ สขุสุ ทุกขั ขณตตีติ สขั ๑ ภเวติ ชนเน ๑
 วิภโวติ อชนนั ชนเน วิชขมานเ อชนนธมโมปี อิจฉิตพุโพ ๑
 ตวิธคคิ วิชขนุเตติ ตวิธเ รากาทิกเ อคคิมหิ วิชขมานเติ
 อตุโถ ๑ นัพพานนุติ ตสส ตวิธสส รากาทิคคิสส นัพพานนั
 อุปสมนั นัพพานนุจ อิจฉิตพุพิ ๑ ปาเปติ อกุตเถ ลามเก ๑
 กถยณมปีติ กุตลมปี ๑ เอวมเวติ เอวมเว ๑ ชาติ วิชขนุเตติ
 ชาติยา วิชขมานายาติ อตุโถ ๑ ลิงคภทนุจ วิภตติโลปนุจ
 กตุวา วุตตั ๑ อชาติปีติ ชาติเชปนั อชาตินัพพานมปี
 อิจฉิตพุพิ ๑

อถาหั ปรมปี จินเตสึ ยถา นาม กุธรลิมหิ
 นิมุคเคน ปุริเสน ทูโรโตว กมลกวลยปุนุฑริกสณฐมณฐิตั
 วิมลสลลั ตพากั ทิสวา กตเรน นุ โข มคเคน ตตถ
 คนตพพนุติ ตพากั กเวสิตุ ยุตตั ๑ ยั ตสส อคเวสนั น
 โส ตสส ตพากสส โทโส ตสส ปุริสสเสว โทโส ๑ เอวมเว
 กิเลสมลโรเวน อมตมहतพากเ วิชขมานเ ยั ตสส อคเวสนั ๑
 น โส อมตสขงาตสส นัพพานมहतพากสส โทโส ปุริสสเสว
 โทโส ๑ ยถา ปน โจเรหิ สัปริวาริโต ปุริโส ปลายนมคเค
 วิชขมานเปี สเจ โส น ปลายติ น โส ตสส มคคสส
 โทโส ตสส ปุริสสเสว โทโส ๑ เอวมเว กิเลสโจเรหิ
 ปริวารेतวา คหิตสส ปุริสส วิชขมานเยว นัพพานมหา-

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 142

นกรคามิมหิ สีเว महामकुके तसु मकुसुस ओकवेसनं नाम
न मकुसुस तोसो प्रुसुसेव तोसो च यथा पुयाथिपीतो
प्रुसो विशुमाने पुयाथिदिगुणे वेधे से जे तं वेधुं
कवेसिदुवा तं पुयाथिं न दिगुणापेदि न तो वेधुसुस
तोसो च ऐवमेव पनो यो गिलेसपुयाथिपीतो गिलेसुपसम-
मकुकोविं विशुमानमेव आचरियं न कवेसदि तसुसेव तोसो
न गिलेसपुयाथिविनायकुसु तोसोदि च तेन वुत्तं

यथा कुठकोतो प्रुसो	तपाकं तिसुवान प्रुदि
न कवेसदि तं तपाकं	न तोसो तपाकुसु तो च
ऐवं गिलेसमलोचु	विशुनुते ओमदनते
न कवेसदि तं तपाकं	न तोसो ओमदनते च
यथा ओरिथि प्रुरुकुतो	विशुनुते कमनमुपे
न पलायदि तो प्रुसो	न तोसो ओनुससु तो च
ऐवं गिलेसप्रुरुकुतो	विशुमाने สีवे पे
न कवेसदि तं मकु	न तोसो सिवमुधसे च
यथापी पुयाथिโต प्रुसो	विशुमाने दिगुणे
न दिगुणापेदि तं पुयाथिं	न तोसो तो दिगुणे च
ऐवं गिलेसपुयाथि	मुकुथितो पीपीतो
न कवेसदि तं आचरियं	न तोसो तो विनायेदि च

तत्तु कुठकोत्ति कुठकुपोतो कुठेन कोतो मुकुथितो वा च

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺถนากถาวณณา หน้า 143

กิลสมลโชนฺติ กิลสมลโชนเน (๑) ภูมฺมตฺเถ ปจฺจตฺตวณฺํ ๑
อมตฺนตฺเพติ อมตฺสงฺขาตฺสฺส ตฺพากฺสฺส สามีอฺตฺเถ ภูมฺมวณฺํ
ทฏฺฐพฺพํ ๑ อนุสฺสํ ปกฺขิปีตฺวา วุตฺตํ ๑ อรฺีหิตี ปจฺจตฺถิเกหิ ๑
ปริรฺุทฺโชนฺติ สมฺนตฺโต นีรฺุทฺโชน ๑ คมฺนมฺปเถติ คมฺนปเถ ๑
ฉนฺทาวินาสตฺถํ อนุสฺสรากมฺนํ กตฺวา วุตฺตํ ๑ น ปฺลายตีติ
ยหิ น ปฺลาเยยฺย ๑ โส ปฺริโสติ โส โจเรหิ ปริรฺุทฺโชน
ปฺริโส ๑ อลฺชสฺสสฺสาคิ มคฺคสฺส ๑ มคฺคสฺส หิ

มคฺโค ปนฺโถ ปโถ ปชฺโช อลฺชสฺสํ วฏฺฐมฺยณฺํ
นาวา อุตฺตรเสตฺถ จ กุฏฺโถ จ ภิสฺสิ สงฺกโมติ (๒)

พฺหุณี นามานิ ๑ สฺวามิธ อลฺชสนาเมน วุตฺโต ๑ สิวฺติ
สพฺพปฺททฺทวาทฺโต สิว ๑ สิวมฺลฺชเสติ สิวสฺส อลฺชสฺสสฺสาคิ
อฺตฺโถ ๑ ติกิฉฺฉนเกติ เวชฺเช ๑ น ติกิฉฺฉนเปตีติ น ติกิฉฺฉน-
เปยฺย ๑ น โทโส โส ติกิฉฺฉนเกติ ติกิฉฺฉนคฺสฺส โทโส นตฺถิ
พฺยาริธสฺสเสว โทโสติ อฺตฺโถ ๑ ทฺกฺขิโตติ สลฺชชาตฺกાયิกเจตฺถสิค-
ทฺกฺโข ๑ อจฺจริยนฺติ โมกฺขมคฺคจฺจริยํ ๑ วินายเกติ อจฺจริยสฺส ๑

เอวํ ปนฺนํ จินฺตเตตฺวา อุตฺตริมฺปิ เอวํ จินฺตเสี ยถาปี
มณฺฑนทฺทกชาติโก ปฺริโส กณฺเฐ อาสตฺตํ กุณฺเป ฉทฺทเตตฺวา
สฺวึ คจฺเจยฺย เอวํ มยฺาปี อิมํ ปฺุติกาญฺ ฉทฺทเตตฺวา อนเปกฺเขน
นิพฺพานมฺหานครํ ปวิสิตฺพพฺพํ ๑ ยถา จ นรฺนาริโย อุกฺการภฺภูมฺย
๑. สี. ย. ....โระวเน ๑ ๒. บ. จุฬ. ๓๐/๕๖๘/๒๓๓ ๑

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้่า 144

อจจจารปัสสาวี กตฺวา น ตํ อจจจเคน วา อาทาย ทสนฺเต
 วา เวเจตฺวา อาทาย กจฺจนฺติ อถ โข ชิกฺขจฺจมานา
 โอลเกตฺมปิ อนิจฺจนฺตา อนเปกฺขา ฉทฺเตตฺวา กจฺจนฺติ เอว
 มยาปี อิมํ ปฺตีกายํ อนเปกฺเชน ฉทฺเตตฺวา อมตํ นิพฺพาน-
 นครี ปวิสิตฺตุ วัฏฺฏติ ฯ ยถา จ นาวิกา นาม ชชฺชรี นาวี
 อุตฺกถานี ฉทฺเตตฺวา อนเปกฺขาว กจฺจนฺติ เอวมหฺมปิ อิมํ
 นวหิ วมฺมุเขหิ ปคฺฆรณฺตํ กายํ ฉทฺเตตฺวา อนเปกฺโข
 นิพฺพานมฺหานครี ปวิสิตฺตฺสามิ ฯ ยถา จ โกจิ ปฺริโส มฺตฺตา-
 มณฺเวยพฺริยาทีนินิ นานาวิธานิ รตนานิ อาทาย โจเรหิ สทฺธิ
 มคฺคํ กจฺจนฺโต อตฺตโน รตนวินาสกฺเขน เต โจเร ฉทฺเตตฺวา
 เขมํ มคฺคํ กณฺหาติ เอวมยฺมปิ ปฺตีกาโย รตนวิโลปกฺโจร-
 สทฺธิโส ฯ สจฺหาหํ เอตฺถ ตณฺหํ กริสฺตฺสามิ อริยมคฺคกฺกุสล-
 ธมฺมรตนานิ เม นสฺสิตฺตฺสนฺติ ตสฺมา มยา อิมํ มหาโจรสทฺธิสํ
 กรชกายํ ฉทฺเตตฺวา นิพฺพานมฺหานครี ปวิสิตฺตุ วัฏฺฏตีติ ฯ
 เตน วุตฺตํ

ยถาปี กุณฺปิ ปฺริโส	กณฺเฐ พทฺธํ ชิกฺขจฺจนิย
โมจยิตฺวาน กจฺเจยฺย	สฺวปี เสรี สยวสี ฯ
ตเถวิมํ ปฺตีกายํ	นนานากุณฺปสญฺจย
ฉทฺเตยฺยิตฺวาน กจฺเจยฺย	อนเปกฺโข อนตฺถิโก ฯ
ยถา อจฺจจารภูจฺจานมฺหิ	กรีสํ นรนาโร
ฉทฺเตยฺยิตฺวาน กจฺจนฺติ	อนเปกฺขา อนตฺถิกา ฯ

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺตนาถาวณณา หน้า 145

เอวเมวหิ อิมิ กายิ	นนานากุณปฺปฺริตํ
ฉทฺทฺยิตฺวาน คจฺฉิสฺสํ	วจฺจํ กตฺวา ยถา กุญฺญิ ฯ
ยถาปิ ชฺชชฺริ นาวํ	ปลุกฺคํ อุทฺทกาหิณี (๒)
สามี ฉทฺทฺเตตฺวา คจฺฉนฺนฺติ	อนเปกฺขา อนตฺถิกา ฯ
เอวเมวหิ อิมิ กายิ	นวจฺฉิทฺทํ ชฺวสฺสํ
ฉทฺทฺยิตฺวาน คจฺฉิสฺสํ	ชิณฺณนาวัว สามิกา ฯ
ยถาปิ ปฺริโส โจรฺเหติ	คจฺฉนฺโต ฆณฺฑมาทฺยิ
ฆณฺฑจฺเจทฺทโย ทิสฺวา	ฉทฺทฺยิตฺวาน คจฺฉติ ฯ
เอวเมว อยิ กายิ	มหาโจรสโม วิย
ปฺหายิมิ คมิสฺสามิ	กุสฺลจฺเจทฺทนาถยาติ ฯ

ตตฺถ ยถาปิ กุณเป ปฺริโสติ ยถาปิ ททโร ยฺวา
 มณฺฑนทฺทชาติโก ปฺริโส อหิโกณเปน วา กุกฺกุรฺกุณเปน วา
 มนุสฺสกุณเปน วา กณฺเฐ อาสฺตเตน อญฺญิยิตฺวา หรายิตฺวา
 ชิคุจฺฉิตฺวา ตํ กุณเป โมเจตฺวา คจฺฉเยยฺย ฯ สฺขิตฺติ สฺขิตฺโต ฯ เสรีติ
 ยถิจฺฉกฺวิหาริ ฯ นานากุณปฺสณฺจยฺนฺติ อนกฺวิธกุณปฺราสิฏฺถํ ฯ
 นานากุณปฺปฺริตฺนฺติปิ ปาโห ฯ

อุจฺจารภูจฺจานมฺหิติ อุจฺจาเรนฺติ วจฺจํ กโรนฺติ เอตฺถาติ
 อุจฺจาโร อุจฺจาโร จ โส จานณฺเจติ อุจฺจารภูจฺจานํ ฯ อถ
 วา อุตฺตาสฺสียฺตีติ อุตฺตาสฺสโต วจฺจสฺเสตํ นามิ ตสฺส จานํ
 อุตฺตาสฺสภูจฺจานํ ตสฺมี อุตฺตาสฺสภูจฺจานมฺหิ อุจฺการภูจฺจานเติ อตฺถโธ ฯ
 วจฺจํ กตฺวา ยถา กุญฺญินฺติ วจฺจํ กตฺวา กุญฺญิ นรฺนาริโย

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺตนาถาวณณา หน้า 147

อเถว สุเมธปณฺฑิตโต นานาวิชาหิ อุปมาหิ เนกขมม-
การณฺ์ จินฺเตตฺวา ปุณฺปิ จินฺเตสิ อิมํ มหาชนราสี สํหริตฺวา
มยฺหํ ปิตุปิตามหาทโย ปรโลกํ กจฺจนฺตฺวา เอกกหาปณฺมปี
คเหตุวฺา น คตา มยา ปน คเหตุวฺา คมนการณฺ์ กาคู
วภูตฺตีติ คนฺตฺวา รณฺโโล อาโรเจสิ อหํ มหาราช ชาติ-
ชราทึหิ อุปทฺทตฺตทโย อการสุมา อนการิยํ ปพฺพชิสฺสามิ ฯ
มยฺหํ อนนฺกโกฏิสตฺตสฺสํ ฐนํ อตฺถิ ตํ เทโว ปฏฺิพฺชชฺตฺติ ฯ
ราชาอาห น มยฺหํ เต ฐเนน อตฺโถ ตฺวึเยว ยทิจฺจกํ
กโรหีติ ฯ

โส จ สาธุ เทวาทิ นนฺเร เภริ จราเปตฺวา
มหาชนสฺส ทานํ ทตฺวา วตฺตฺกามาเม จ กิเลสกาเม จ
ปหาย อมรฺวรนครสทิสโต อมรฺนกรโต นิกฺขมิตฺวา เอกโกว
นานามิกคณฺวเนเต ฐมฺมิกํ นาม ปพฺพตํ นิสฺสาย อสฺสมํ
กตฺวา ตตฺถ ปณฺณสาลํ กตฺวา ปณฺจโทสวิวชฺชิตํ จงฺกมํ
มาเปตฺวา อฏฺจกฺคณฺสมุเปตํ อภิลฺลาพลํ สมารฺหิตํ นวโทส-
สมนฺนาคตํ สาฏฺกํ ปชฺหิตฺวา ทฺวาทสคฺคณฺมุปากตํ วากจิริ
นิวาเสตฺวา ปพฺพชฺ ฯ เอวํ ปน โส ปพฺพชิตो อฏฺจโทส-
สมากิณฺณํ ปณฺณสาลํ ปหาย ทสคฺคณฺสมนฺนาคตํ รุกฺขมฺมูลํ
อุปคณฺตฺวา สพฺพชฺรณฺวิกตี ปหาย ปวตฺตผลโกชโน หุตฺวา
นिसฺชชฺฏฺจานจงฺกมนวเสน ปธานํ ปทหนฺโต สตฺตาทพฺพณฺตเรเยว

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 148

อฏฺฐนุํ สฺมาปฺตฺติํ ปณฺจนฺนญจ อภิญฺยานํ ตาภี อโหสิ ฯ

เตน วุตฺติ

เอวาทํ จินฺตยิตฺวาน	เนกโกภฺฐิตํ ฐนํ
นาถานาถานํ ทตฺวาน	หิมวณฺตมฺปาคมี ฯ
หิมวณฺตสฺสาวิทูเร	ธมฺมิโก นาม (๑) ปพฺพโต
อสฺสโม สุกโต มยฺหํ	ปณฺณสาลา สฺมาปิตา ฯ
จงฺกมํ ตตฺถ มาเปสิ	ปณฺจโทสวिवฺชิตฺติ
อฏฺฐคุณฺสมฺเปตฺติ	อภิญฺญาพลมาหริ ฯ
สาฎกํ ปชหิ ตตฺถ	นวโทสสมฺปาคตฺติ
วากจิริ นีวาเสสิ	ทฺวาทสคุณฺมฺปาคตฺติ ฯ
อฏฺฐโทสสมากิณฺณํ	ปชหิ ปณฺณสาลกํ
อุปาคมี รุกฺขมฺลํ	คุณฺ ทสฺหุปาคตฺติ ฯ
วาปีตํ โรปีตํ ฐณฺณํ	ปชหิ นีรวเสสโต
อนेกคุณฺสมฺปนฺนํ	ปวตฺตผลมาทียี ฯ
ตตฺถปฺปธานํ ปทหิ	นิสฺชชฏฺฐานจงฺกเม
อพฺกนฺตรมฺหิ สตฺตาเห	อภิญฺญาพลปาปุณฺนิตฺติ ฯ

ตตฺถ เอวาทนฺติ เอวํ อหํ เหฏฺฐา วุตฺตปฺปกาเรณ
 จินฺตเตตฺวาติ อตฺถโธ ฯ นาถานาถานนฺติ สนาถานมฺนาถานญจ
 อทฺถมานญเจว ทลิตฺททานญจ อตฺถิกา คณฺหนฺตฺติ สห
 # ๑. สิ. ธมฺมิโก นาม ฯ

เล่มที 44 สุมธปตถนากถาวณณนา หน้า 149

โกฏฐาการเหที ทตฺวาตี อตฺโถ ๗ หีมวณตฺสสาวิฑูเรตี หีมวณต-
ปพฺพตราษสฺส อวิฑูเร สมีเป ๗ ฐมฺมิโก นาม ปพฺพโตตี
เอวณามโก ปพฺพโต กสฺมา ปนายํ ฐมฺมิโกตี ๗ เขภฺยุเยน
ปน โปธิสตฺตา อิติปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา ตํ ปพฺพตํ อุนิสฺสาย
อภิณฺวาโย นิพฺพตฺเตตฺวา สมนฺฐมฺมํ อํกฺสุ ๗ ตสฺมา สมน-
ฐมฺมสฺส นิสฺสยภูตฺตฺตา ฐมฺมิโกเตวว ปากโก อโหสิ ๗ อสฺสโม
สูกโต มยฺหนฺตืออาทีนา สุมธปณฺฑิตฺเตน อสฺสมปณฺณสาลา
จงฺกมา สหตฺถา มาปีตา วีย วุตฺตา น จ ปน สหตฺถา
มาปีตา กิณฺตุ สกฺเกน เทเวน เปสิเต วิสฺสกมฺมฺนา (๑) เทวปฺตฺเตน
นิมฺมิตา ๗ ภควา ปน ตทา อตฺตโน ปฺลฺลณฺนาภาเวน นิพฺพตฺตํ
ตํ สมฺปทํ สนฺธาย สาริปฺตฺต ตสฺมี ปพฺพเต

อสฺสโม สูกโต มยฺหํ ปณฺณสาลา สุม่าปีตา
จงฺกมํ ตตฺถ มาเปสิ ปฺลฺลจโทสวึวชฺชิตฺตฺติ-

อาทีมาห ๗

ตตฺถ ปณฺณสาลาตี ปณฺณนทนสาลา ๗ ตตฺถาตี ตสฺมี
อสฺสมปเท ๗ ปฺลฺลจโทสวึวชฺชิตฺตฺติ ปฺลฺลจหิ จงฺกมโทเสหิ วึวชฺชิตํ ๗
กตเม ปฺลฺลจ จงฺกมโทสา นาม ๗ ถทฺฐวึสมตา อนฺโตรฺกฺขตา
คหนจฺจนฺนตา อติสมฺพาธตา อติวึสาลตาตี อิเมหิ ปฺลฺลจหิ
โทเสหิ วึวชฺชิตํ ๗ อุกฺกฏฺจปฺริจฺเจเทน ทีฆโต สฏฺฐิรตโน
๑. ม. วิสฺสกมฺมฺนา ๗

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 150

วิตุถารโต ทิยทุตมรตโน จงกโม วุตโต ฯ อถ วา ปญจโทส-
วิวชชิตนฺติ ปญจหิ นีวรนโทเสหิ วิวชชิตํ ปรีหีนํ อภิญญา-
พลมาหริณฺติ อิมินา อุตฺตรปเทน สมฺพนฺโธ ทฏฺฐพฺโพ ฯ อฏฺฐ-
คุณสมฺเปตฺนฺติ เอวํ สฺมาหิตเต จิตฺเต ปรีสุทฺเท ปรีโยทาเต
อนงฺกณฺ เวคฺคฺชฺสํ กุเลเส มุทฺทฺชฺเต กมฺมณฺเญ จิตฺเต อานนฺชฺชปฺตเตติ
เอวํ วุตฺเตหิ อฏฺฐกฺกณฺเหหิ (๑) สมฺนฺนาคตํ อภิญญาพลํ อหริ
อานนฺสินฺติ อตฺถโธ ฯ

เกจฺจ ปน อฏฺฐหิ สมณฺสฺสฺเซหิ อูเปตํ อฏฺฐิมานิ
สมณฺสฺซานิ นาม ธนฺชณฺณปรีคฺคหภาโว อนวชฺชปฺนฺชปาต-
ปรีเยสนภาโว นิพฺพุตปฺนฺชทกฺกชณภาโว รฏฺฐจํ ปีเพตฺวา ธน-
ชณฺณาทิสฺส คณฺหนฺเตสฺส ราชปฺรีเสสฺส รฏฺฐจปฺพนกิลเสภาโว
อูปกฺรณฺเสสฺส นิจฺจนฺทรากภาโว โจรวิลोเปเน นิพฺภยภาโว ราช-
ราชมฺหามตฺเตหิ อสฺสฏฺฐภาโว จตฺตฺสฺส ทิสฺสาสฺส อปฺปฏฺฐิตภาโวติ
อิมฺเหหิ อฏฺฐหิ สมณฺสฺสฺเซหิ อูเปตํ สมฺเปตํ อสฺสสมํ มาเปสิณฺติ
อสฺสสมเนน สมฺพนฺชํ กตฺวา วทณฺติ ตํ ปาพิยาน สฺเมติ ฯ

สาฏฺฐกณฺติ วตฺถํ ฯ ตตฺถถาติ ตสฺมี อสฺสเม ฯ นวโทส-
มุปากตฺนฺติ สาริปฺพุตฺต ตตฺถถ วสนฺโต อตฺตโน นีวคฺคปารุตฺตํ
มฺหคฺคสาฏฺฐกํ ปชหิ ปรีจจชี ฯ สาฏฺฐกํ ปชหนฺโต จ ตตฺถ

๑. ที. ที. ๕/๑๓๑/๑๐๑-๑๐๒ ฯ

ม. ม. ๑๒/๔๒๓/๔๕๕-๔๖๐-๕๐๖-๕๐๗ ฯ วิ. มหาวิ. ๑/๓/๖-๗ ฯ

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺตนาถาวณณา หน้า 151

นว โทเส ทิสฺวา ปชหิณฺติ ทีเปติ ฯ ตาปสฺสปุพฺพชฺช ปุพฺพชิตานํ
หิ สาธุกสฺมี นว โทสา ปกาสีตา ฯ กตเม นว ฯ สาธุกสฺส
มหคฺคณาโว ปฺรปฺภิวทฺธภาโว ปฺริโกเคน ลหุํ กิลิสฺสนภาโว
กิลิฏฺโฐ จ ไซฺวิตพุโป ปฺน รชิตพุโป จ โหติ ปฺริโกเคน
ชฺรณภาโว ชินฺนสฺส ปฺน ตุนฺนกรณํ วา อคฺคพทานํ วา
กาตพฺพิ โหติ ปฺน ปฺริเยสนาย ทฺรภิสมภวภาโว ตาปส-
ปฺพพฺพชฺชชย อนนฺจจฺจิกภาโว ปฺจจตฺติกานํ สาธารณภาโว ยถา
นํ น ปฺจจตฺติกา กณฺหนฺติ เอวํ โคเปตพุโป โหติ ปฺริททโต
วิภูสณฺภูจฺจานภาโว กเหตุวา จรณตฺสส มหิจฺจภาโวติ เอเตหิ
นวหิ โทเสหิ อุปกตฺตํ สาธุกํ ปฺหาย วากจฺริ นีวาเสสินฺติ
ทีเปติ ฯ วากจฺรินฺติ มุญฺชตฺติณํ หิราหิรั กตฺวา กนฺเถตฺวา กตฺ
วากมยจฺริ นีวาสนปารุปนตฺถาย อาทิยฺนฺติ อตฺถโธ ฯ ทฺวาทส-
คฺคณมฺปาคตฺนฺติ ทฺวาทสหิ อานิสฺเสหิ อุเปตฺ ฯ เอตฺถ คฺคณสทฺโท
อานิสฺสภูโธ สตคฺคณา ทกฺขิณา ปาฎิกงฺขิตพฺพชาติอาทิสฺสุ (๑) วย ฯ
มกาโร ปทสนฺธิกรโร ฯ วากจฺริสฺมี ทฺวาทสวานิสฺสา อปฺปคฺคมา
อปฺรายนตฺตตา สหตฺถา กาคฺคํ สกฺกณฺณเยยตฺตา [๒] ปฺริโกเคน ชินฺนณฺปี
สิพฺพิตพฺพภาโว โจรภยาภาโว ปฺริเยสนตฺสส สฺุเขน กรณภาโว
ตาปสฺสปุพฺพชฺชชย สารุปฺปภาโว เสวมานสฺส วิภูสณฺภูจฺจานภาโว
จิวรปฺปจฺเจย อปฺปิจฺจภาโว ปฺริโกคฺคสฺสภาโว วากุปฺปตฺตียา
๑. ม. อุ. ๑๔/๗๑๑/๔๕๕ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ปฺริโกเคน สณฺธิกํ
กิลิสฺสตีติ ทิสฺสตีติ ฯ

สุทธภาโว วากจีเร นฏฺเจปี อนเปกฺขภาโวติ อิมเหิ ทฺวาทสฺหิ
คฺเณหิ สมฺปนฺนํ ฯ

อถ สุเมธปณฺฑิตโต ตตฺถ ปณฺณสาลาโย วิหรนฺโต
ปจฺจุสสมเย ปจฺจุจฺจุราย อตฺตโน นิกฺขมฺนการณํ ปจฺจเวกฺขมาโน
เอวํ กิร จินฺตฺสสิ อหํ ปน นวกนกกกฺกนฺนุปราทิสงฺฆมฺภฺน-
สทฺทสมฺมิตฺตมจรฺรหฺสติดกิตฺตเคหฺชนรมณฺธิยํ อุพารวิภวโสภิตํ สุรฺว-
ภวานการมการํ เขพฺปิณฺฑํ วยิ ปหาย วิเวการามตาย สพฺพ-
ชนปาปปวาทนํ ตโปวณํ ปวิญฺโจสุมิ อิทฺ ปน เม ปณฺณ-
สาลาโย วาโส ทฺุติโย ฆรราวาโส วยิ โหติ หนฺทาทำ รุกฺขมฺมุเล
วเสยฺยนฺตุติ ฯ เตน วุคฺคํ

อญฺจโทสสมาภิณฺณํ ปชหิ ปณฺณสาलगฺนฺติ ฯ

ตตฺถ อญฺจโทสสมาภิณฺณนฺตุติ อญฺจหิ โทเสหิ สมาภิณฺณํ
สํยฺคฺคํ ฯ กตเมหิ อญฺจหิ ฯ มหาสมฺภารเหหิ นิปฺผาทนียตา
ติณฺปนฺณมตฺติกาทิหิ นิจฺจํ ปฏฺิษคฺคนียตา เสนาสนํ นาม
มหลฺลกสฺส ปาปฺณาตฺติ อเวลาย วุญฺจาปิยมาณสฺส จิตฺเตกคฺคตา
น โหตฺติ วุญฺจาปนียภาโว สิตฺตฺนุหฺสฺส ปฏฺิฆาเตน กายสฺส
สุขุมาลกรณภาโว ฆรํ ปวิญฺเจน ยงฺกิลฺลิจิ ปาปํ สกฺกา กาคฺนฺตุติ
ครหฺปฏฺิฆาทนกรณภาโว มยฺหมิทฺนฺตุติ สปรฺิคฺคหฺภาโว เคหฺสฺส
อตฺตภาโว สทฺุติยควาโส อุกามงฺกฺณฆรโคพิกาทีนํ (๑) สาธารณฺตาย
๑. สี่. อุกามงฺกฺณ...๑ ม. อุกามงฺกฺล.....๑

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺถนากถาณณณา หน้า 153

พหุสาธารณภาโวติ อิติ อิเม อฏฺจ อาทีนเว ทิสฺวา มหาสตุโต
ปณฺณสาลํ ปชหี ฯ

คุณฺเห (๑) ทสฺหุปากตฺนฺติ ฉนฺนํ ปฏิกฺขิปปิตฺวา ทสฺหิ คุณฺเห
อุเปตํ รุกฺขมฺลํ อุปลโตสฺมิตฺติ อตุโธ ฯ กตเมหิ ทสฺหิ ฯ
อปฺปสมารมฺกตา อุปลมณมตฺตเมเวตฺถ โหตฺติ สฺลภานวชฺชตา
อภิณฺ्हํ ตฺรฺปนฺณวิการทสฺสเนน อนิจฺจสณฺณาสมฺภูจาปนตา
เสนาสนมจฺเจรภาโว ตตฺถ หิ ปาปํ กโรนฺโต ลชฺชตฺติ
ปาปกรรมารหาภาโว ปฺริคฺคหกรรมภาโว เทวตาหิ สห วาโส
ฉนฺนปฏิกฺเขโป ปฺริโภกสฺสุตา รุกฺขมฺลเสนาสนสฺส กตคตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สฺลภตฺตฺตฺตฺตฺตฺต อนเปกฺขภาโวติ อิติ อิเม ทสฺ คุณฺเห ทิสฺวา รุกฺขมฺลํ
อุปลโตสฺมิตฺติ วทฺติ ฯ อาห จ

วณฺณโต พุทฺธเสณฺุเจน	นิสฺสโยติ จ ภาสิโต
นิวาโส ปวิวิตฺตสฺส	รุกฺขมฺลสโม กุโต ฯ
อาวาสมจฺเจรหเร	เทวตาปฺริปาติเต
ปวิวิตฺเต วสนฺโต หิ	รุกฺขมฺลมฺหิ สฺพุพฺโต ฯ
อภิรตฺตฺตฺตฺตฺตฺต นีลานิ	ปณฺฑุณี ปตฺติตฺตฺตฺต จ
ปสฺสฺนฺโต ตฺรฺปนฺณานิ	นิจฺจสณฺณํ ปนฺนุทฺติ ฯ
ตสฺมา หิ พุทฺธทายชฺชํ	ภาวนาภิรตฺตาลยํ
วิวิตฺตํ นาติมณฺเฑยฺย	รุกฺขมฺลํ วิจฺกฺขโณติ (๒) ฯ

๑. ม. ย. คุณฺเห ฯ ๒. วิสฺฐทิมกฺค. ๑/๕๑ ฯ

เล่มที 44 พุทธวิธีสวนมณนา หน้า 154

อถ สุมธปณทีโต ปณสาลาช ทิฏฐโทโส หุตวา
รูกขมุตเสนาสเน ลทุธานีโส วิหรนโต อุตตรีปี จินเตสิ
อาหารตุถาย เม คามคมนิ อาหารปริเยสนทุกขิ นานิ เกนจิ
ปาริซุณเณ นิกขमितวา อาหารตุถาย ปพุชชีโต อาหาร-
ปริเยสนมุตสุส จ ทุกขสุส ปมาณิ นตติ ยนฺนุนานิ ปวตต-
ผลเณ ยาเปยฺยนฺติ ฯ อิมิ ปน อตถวิเสสิ ทีเปนโต

วาปีติ โรปีติ ธณฺณิ ปชหิ นีรวเสสโต
อนกคณสมปฺพนํ ปวตตผลมาทียินฺติ-

อาทิมหา ฯ

ตตถ วาปีตฺนฺติ วปีตวา นีปฺพนํ ฯ โรปีตฺนฺติ โรปีตวา
นีปฺพนํ วปนโรปนวเสน ทูริชว สสุสนิปฺผลตฺติ ตํ ทูริชมฺปิ
อตฺตโน อปฺปิจฺนตฺย ปหาย ปวตตผลเณ ยาเปสิ ฯ ปวตตผลนฺติ
สยเมว ปติตผลํ ฯ อาทียินฺติ ปรีภฺลชี ฯ

ปวตตผลสนฺตฺถุโธ อปรายตตชีวิโก
ปหีนอาหาร โลลฺปโป โหติ จาคฺทุกฺทิสฺ มุนิ ฯ
ชหาติ รสตณฺหญจ อาชีโว ตสฺส สุขมฺติ
ตสฺมา หิ นาคิมณฺเณยฺย ปวตตผลโกชนนฺติ (๑)

เอว ปวตตมาโน สุมธปณทีโต นจิสฺเสว อนฺโตสตุตาเห
อภฺจ สมาปตฺติโย ปญจ อภิญญาโย จ ปาปฺณิ ฯ อิมมตฺถํ
๑. วิสฺททิมคฺค. ๑/๘๓ โถกํ วิสทิสํ ฯ

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺถนาถาวณณา หน้า 155

ปกาสเนนเตน ตตฺถปฺปชานํ ปทหิณฺตืออาทิ วุคฺคํ ๗ ตตฺถ ตตฺถาติ
ตสฺมี อสฺสเม ๗ ปชานนฺติ วีริยํ วีริยํ หิ ปทหิตพฺพโต
ปชานภาวกรณโต वा ปชานนฺติ วุจฺจติ ๗ ปทหิณฺติ วีริย-
มารภี ๗ นิสชชฎฺฐานจฺงกเมติ นิสชชชาย จ จาเนน จ
จฺงกเมน จ ๗

สุเมธปณฺฑิตโต ปน เสยฺยํ ปฏิกฺขิปีตฺวา นิสชชฎฺฐาน-
จฺงกเมเหว รตฺติณฺทิวํ วิตฺตินาเมตฺวา สตฺตาหพฺภนฺตเรเยว
อภิณฺดาพลํ ปาปฺณิ ๗ เอวํ ปน อภิณฺดาพลํ ปตฺวา
สุเมธตาปเส สฺมาปตฺติสฺสฺเชน วิตฺตินาเมนฺเต ตทา สพฺพชน-
สจฺจกโร มารพลภฺยโร ฌาณทีปฺงฺกโร ทีปฺงฺกโร นาม
สตุถา โลเก อุตฺปาที ๗

สงฺเขเปเนว ตสฺสายมนุสฺสพฺพิกถา อัย กิร ทีปฺงฺกโร นาม
มหาสตุโต สฺมตฺตีส ปารมิโย ปุเรตฺวา เวสฺสนฺตฺรตฺตภาวสฺสึเส
อตุตฺถาเว จิโต ปจฺวิกรมฺปนาทีนิ มหาทานานิ ทตฺวา อายุ-
ปริโยसानเ คฺคฺสิตฺปุเร นิพฺพตฺติตฺวา ตตฺถ ยาวตายุกํ จตฺวา
ทสฺสทสฺสจฺกฺกวาพเทวตาทิ สฺนฺนึปตฺติตฺวา ๗

กาโล โข เต (๑) มหาวีร อูปฺปชช มาตฺถกฺขณฺธิ

สเทวกํ ตารยฺนฺโต พุชฺฌสฺส อมตํ ปทนฺติ (๒)

วุคฺเต ตโต โส เทวตานิ วจฺนํ สุตฺวา จ ปญฺจ มหาวิโลกนานิ

๑. ม. กาโล โข เต ๗ ๒. ข. พุทฺธ. ๓๓/๑/๔๑๓ ๗

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณา หน้า 156

วิโลเกตุวา ตโต จูโต รุมวตินิกเร อตตโน ยสวิภูติยา วิชิต-
วาสุเทวสุส นรเทวสุส สุเทวสุส นาม รณโธ กุเล สุเมชาย
เทเวีย กุจนิสิมี อาสาพุหิปฺณณมียา อุตตราสาพุหนกฺขตฺเตน
ปฺภิสนฺธิ คเหตุวา มหตา ปรีวาเรน ปรีหริยมาโน มหาเทเวีย
กุจนิมุหิ มณิกฺกุคโต วิย เกนจิ อสุจินา อมกฺขิตโต ทส มาเส
วสิตุวา สลิลชรวิวรคโต สรทกาลจนฺโท วิย ตสฺสา อูทรโต
นิกฺขมิ ฯ

ทวตฺตีส ปุพฺพนิมิตฺต

ตสฺส ปน ทีปฺงกรกฺมารสฺส ปฺภิสนฺธิกฺขณฺเป วิชาตกฺขณฺเป
ทวตฺตีส ปุพฺพนิมิตฺตานิ ปาฏีหริยานิ ปาตุรเหสุ ฯ สพฺเพสุ
สพฺพณฺณโพธิสฺสตฺเตสุ มาตฺตฺกฺจฺณี โอกกมฺนฺเตสุ นิกฺขมฺนฺเตสุ
สมฺพุชฺชนฺเตสุ รมฺมจกฺกํ ปวตฺตฺนฺเตสุติ อิมฺสุ จตฺตฺสฺ จาเนสุ
ทวตฺตีส ปาฏีหริยานิ ปวตฺตฺนฺเตว ฯ ตสฺมา มยา ปากฺกฺตฺตา
ทีปฺงกรกฺมารสฺส ชาตฺยิ ทสฺสิตานิ ฯ

ทีปฺงเร จารฺกเร กฺมาร
สิวฺงเร สนฺติกรเว (๑) ชาเต
ปกมฺปิ สกมฺปิ ตทา สมฺนฺตา
สทฺสฺสสงฺขยา ทสฺโลกธาตุ ฯ

๑. สี่. สนฺติกรเว ฯ

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺตนาถาวณณนา หน้า 157

จกฺกวาพสฺสเสสฺสุ ทสฺสสฺสเสว เทวตา
เอกสฺมี จกฺกวาพสฺมี ตทา สนฺนิปตฺตีสุ ตา ฯ
โพธิสฺสคฺคํ มหาสคฺคํ ชาตมตฺตนตฺตฺเตวตา
ปจฺจมี ปฏิกฺคณฺหีสุ ปจฺจมา ตํ มนุชา ปน ฯ

อวาทิตา เกนจิ จมฺมนทฺธา
สุโปกฺขรา ทฺนุทฺทโย จ วิณา
อณฺฎฺฎิตานาภรณานิ ตสฺมี
ขณฺธ สมฺนตฺตา มธุริ รวีสุ ฯ
มิชฺซีสุ สพฺพตฺถ จ พนฺธนา
สยํ วิภจฺจิสฺสุ จ สพฺพโรกา
รูปานิ ปสฺสีสฺสุ จ ชาตฺอินฺธา
สทฺทํ สมฺนตฺตา พธิรา สฺมุณฺโณ ฯ
อนุสฺสตี ชาตฺชพา มนุสฺสา
ลภีสุ ยานํ ปทสฺวา ปงฺคฺลา
วิทฺสยตา สยเมว นาวา
สปฺภูณฺนํ สีมฺมุปากมฺีสุ ฯ
อากาสกฺจฺ (๑) ภูมิกตฺถจ สพฺพิ
สยํ สมฺนตฺตา รตฺนํ วิโรจิ
นิพฺพายิ โฆเร นฺริเย หุตฺตาโส
นทิสฺสุ โดยมฺปิ จ นปฺปวตฺติ ฯ

๑. สี่. ยู. อากาสกํ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวณณา หน้า 158

โลกนุตเร ทุกขนิรนุตเรปี
ปภา อุพารา วิปฺลา อโหสิ
ตถา ตทา สนฺตตรจฺจมาโล
มหาสมุทฺโท มจฺจโรทโกยฺ ๑
น วายิ วาโต ผรุโส ขโร วา
สมฺมุตฺตปฺปผา ตโร อเหตุ
วิโรจิ จนฺโท อธิกํ สตาโร
น จาปี อุโณห สฺริโย อโหสิ ๑
ขคา นกฺมฺหาปี (๑) จ รุกฺขโต จ
หฏฺจาว เหฏฺจา ปจฺวิ ภิชีสุ
มหาจตฺตฺทีปคโต จ เมโฆ
ปวสฺสิ โตยฺ มจฺจโร สมนฺตา ๑
จตฺตวาว ทิพฺเพ ภวเน สกสฺมี
ปสนฺนจิตฺตา ปน เทวตาโย (๒)
นจฺจิสฺส คายีสุ จ วาทยีสุ
เสพีสุ ตา เกพฺมิกํสุ เจว ๑
สยฺม กิร ทวารมฺหากวาฏา
ขณฺว ตสฺมี วิวฏา อเหตุ
มหาชเน เนว ขุทา ปิปาสา
ปีเพสิ โลกํ กิร กณฺจิ กณฺจิ ๑

๑. สී. ย. นกฺมฺหา ๑ ๒. ย. เทวกาเย ๑

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺถนากถาณณนา หน้า 159

เย นิจฺจเวรา ปน ปาณิสงฺฆา
เต เมตฺตจิตฺตํ ปรมํ ลภีสุ
กากา อุตฺถเกหิ จรีสุ สทฺธิ
โกณา (๑) วราเหหิ อํกุสุ เกฬี ฯ
โฆราปี สປປານมฺหาปี สປປา (๒)
กีฬีสุ กามํ นกฺขเลหิ สทฺธิ
คณฺหีสุ มชฺชารสเรสุ ยฺยูกา (๓)
วิสุตฺตจิตฺตา มรฺมฺมฺสีกาปี ฯ
พุทฺธนตฺเรนาปี อลทฺธโตเย
ปีสาจโลเก วิคตา ปีปาสา
ขุขฺชา อเหตุํ สมจารุกายา
มฺคา จ วาจํ มธฺธํ ลภีสุ ฯ
ປສນฺนจิตฺตา ปน ปาณิสงฺฆา
ตทลฺลณมณฺณํ ปิยมาลปีสุ
อสุสา จ เหลสีสุ ปหฺนฺจจิตฺตา
คชฺชี่สุ มตฺตา วรวารณาปี ฯ
สุรภิจนฺทนจฺจนฺตสมากฺลา
กฺุสมกฺุณฺมรฺฐປສฺกนฺธิ
วิวิจฺจารุมหทฺธชฺมาลินี
ทสสทฺสฺสี อโหสี สมนฺตโตติ ฯ

๑. กตฺถจฺ. โโกกา ฯ ๒. กตฺถจฺ. โฆราวิสานโฆราปี สປປา ฯ

๓. กตฺถจฺ. มชฺชารสเรสุ ยฺยูกา ฯ

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺถนาถาวณณา หน้า 161

อวิชฺชนุชการํ วิชเมตฺวา ฌาณาโลกทสฺสนสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ
มหาสมุทฺทสฺส มธฺโรทกตา นิพฺพานรเสน เอกรสภาวสฺส ปุพฺพ-
นิมิตฺตํ วาตสฺส อวายนํ ทฺวาสภูจิจิภูจิคตเภทนสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ
ตรุณํ ปุพฺพิตภาโว วิมุตฺติปุพฺเพหิ ปุพฺพิตภาวสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ฯ

จนฺทสฺส อติวิโรจนํ พหุชนกนฺตตายนํ ปุพฺพนิมิตฺตํ สุริยสฺส
นาติอุณฺหวิมลภาโว กายิกเจตสิกสุขุปรตฺตติยา ปุพฺพนิมิตฺตํ ขกานํ
นคาทีหิ ปจฺวิคมนํ โอวาทํ สุตฺวา มหาชนสฺส ปาณฺเห
สฺรณคมณสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ มหโต จตฺตฺทีปคตเมฆสฺส ปวสฺสนํ
มหโต ฌมฺมวสฺสสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ เทวตานํ สกสกกวเนเสว
จตฺวา นจฺจาทีหิ กิพฺนํ พุทฺธภาโว ปตฺวา อุทฺทานุทฺทานสฺส (๑)
ปุพฺพนิมิตฺตํ ทฺวารกวางฺฆานํ สยเมว วิวรณํ อฏฺจจกิกมกฺก-
ทฺวารวิวรณสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ขุทาปีพนสฺส อภาโว กายคตา-
สตียา อมตปฏฺิลาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ปีปาสาปีพนสฺส อภาโว
วิมุตฺติสุเขน สุขิตภาวสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ เวรินํ เมตฺตจิตฺตปฏฺิลาโก
จตฺตฺพรมฺหวิหารปฏฺิลาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ ทสฺสทสฺสิโลกธาตฺยา
เอกชฺชมาลิตา อริยชฺชมาลิตาย ปุพฺพนิมิตฺตํ เสสฺวิเสสา ปน
เสสฺพุทฺธคฺคณปฏฺิลาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตานีติ เวทิตฺตพฺพา ฯ

อถ ทีปงฺกรกฺมาโร มหตียา สมฺปตฺตติยา ปรีจาริยมาโน
อนุกฺกเมน ภทฺทํ โยพฺพนํ ปตฺวา ตินฺณํ อุตฺตุนํ อนฺนจฺจวิเกสุ
๑. สี่. อุทฺทานุทฺทานสฺส ฯ

ติสุ ปาสาเทสุ เทวโลกสิรี วิย รชชสิริมณฺวโนโต อุยฺยานกีพาย
คณสมเย อนุกกเมณ ชินฺณพฺยาธิมตสงฺขาเต ตโย เทวทูเต
ทิสฺวา สลฺยชาตสฺสเวโค นินฺตติตฺวา สฺทสฺสนนคฺรตทิสฺวิภาโสภํ
รมฺมวตี นาม นคฺรํ ปาวิสิ ๑ นคฺรํ ปวิสิตฺวา ปุณ จตฺตถวเร
หตฺถาจรียํ ปกฺโกสาเปตฺวา เอตทโวจ อหิ ตาต อุยฺยาน-
ทสฺสนตฺถาย นิกฺขมิสฺสามิ หตฺถิยานานิ กปฺปาเปหิตี ๑ โส
สาธฺ เทวติ ปฏฺฐิตฺวา จตฺราสีติหตฺถิสทสฺสานิ กปฺปาเปสิ ๑
อถ วิสฺสกมฺโม (๑) นาม เทวปฺตฺโต โปธิสตฺตํ นานาวิราทวสน-
นิวาสนํ อามุกกมฺตฺตาหารเกยฺริ (๒) รุจฺรินวณกณฺณกณฺณกณฺณทลธฺริ
ปรมฺมสุรภิกุสุมมาตสมลฺงกตฺสิโรรฺุหํ สมลฺงกฺริ กิร ๑

อถ ทีปฺงกรกฺมาโร เทวกฺมาโร วิย จตฺราสีติยา
หตฺถิสทสฺเสหิ ปฺริวฺโต หตฺถิกฺขนฺฐวเรคฺโต มหตา พลกาเยน
ปฺริวฺโต รติชนํ อุยฺยานํ ปวิสิตฺวา หตฺถิกฺขนฺฐโต โอรยฺห
ตํ อุยฺยานมนฺุสสจฺริตฺวา ปรมฺรุจฺริทสฺสเน สกททยสิตฺเต สิตาตเต
นินฺตติตฺวา ปพฺพชฺชาย จิตฺตํ อุปฺปาเทสิ ๑ ตงฺขณฺณเวย
สฺททฺธาवासชีณาสโว มหาพฺรหฺมา อณฺุจ สมณฺปริกฺขาเร อาทาย
มหาปฺริสฺสส จกฺขุเปถ ปาตฺรโหสิ ๑

มหาปฺริโส ตํ ทิสฺวา กิมิทนฺติ ปุจฺฉิตฺวา สมณ-
ปริกฺขาโรติ สฺตฺวา อลฺงการกณฺฑํ โอมฺลจฺิตฺวา ปสาธน-
๑. กตฺถจ. วิสฺสกมฺโม ๑ ๒. สี. อามุตฺตมฺตฺตงฺกิต.... ๑

เล่มที่ 44 สุมะรปตถนากถาณณนา หน้า 163

ภณฐาการิกสฺส หตฺเถ ทตฺวา มงฺคลขคฺคมาทาย สทฺธิ มกฺเณ
เกเส ฉนฺทิตฺวา อนฺตลิกฺเข อากาเส อุกฺขิปี ฯ อถ สกฺโก
เทวราชา สุวณฺณจงฺโกณฺเณ ตํ เกสมกฺกั อาทาย สีเนรมุทฺธนิ
ติโยชนปฺปมาณํ อินฺทนีลมณฺมยํ มกฺกฺเจตฺยํ นาม อกาสิ ฯ
อถ มหาปริโส เทวทตฺตฺยํ อรหตฺตชฺชํ กาสาวํ ปริทหิตฺวา
สาฎกยฺกํ อากาเส จิปี ฯ ตํ พุรฺหุมา ปฏิกฺคเหตฺวา พุรฺหุมาโลเก
ทฺวาทสโยชนิกํ สพุพฺรตฺนมยํ เจตฺยมกาสิ ฯ ทีปงฺกรกฺมารํ ปน
ปพฺพชฺชํ เอกา ปุริสโกณฺเณ อนุปพฺพชฺชํ ตาย ปน ปริสาย
ปริวฺโต โปชิสตฺโต ทส มาเส ปชานจริยํ อจริ ฯ อถ
วิสาขปฺปณฺณมาย อณฺดตฺรํ นครํ ปิณฺฑาทาย ปาวิสิ ฯ

ตสฺมี กิร นคเร ตํทิวสํ เทวตานิ พฺลิกฺรณฺตถาย
นิรุทกปาयाสํ ปจีสฺสุ ฯ ตสฺส ปน มหาสตฺตสฺส สปริสสฺส
ปิณฺฑาทาย ปวิญฺจสฺส มนุสฺสา อทฺสฺสุ ฯ ตํ กิร สพฺเพสํ
โกณฺเณสขฺขยานํ ภิกฺขุณฺํ ปริยตฺตํ อโหสิ ฯ มหาปุริสสฺส ปน
ปตฺเต เทวตา ทิพฺโพชํ ปกฺขิปีสฺสุ ฯ ตํ ปริกฺขณฺชิตฺวา ตตฺถ
สาลวเน ทิวาวิหารํ วิดีนาเมตฺวา สายนุหสมเย ปฏิสลฺลานา
วฏฺฐาย คณฺ์ วิสฺสชฺเชตฺวา สุนนฺเทน นามาชีวเกน ทินฺนา
อฏฺฐ ตินฺมกฺกฺโย คเหตฺวา ปิพฺพลีโพธิรุกฺขมฺลํ กนฺตฺวา ตินฺสนฺถร์
สนฺถริตฺวา นวุติหตฺถํ โพธิกฺขนฺธํ ปิณฺฑิตฺโต กตฺวา ปลฺลงฺกํ
อาภุชิตฺวา จตฺรจฺจวรีริยํ อธิกฺกฺชิตฺวา โพธิรุกฺขมฺเล นิสฺสีทิ ฯ

ตโต มารพล วิชมิตวา รตติยา ปจฺมยาเม ปุพฺเพนิวาสี
อนุสฺสริตฺวา มชฺฌิมยาเม ทิพฺพจกฺขุ วิโสเชตฺวา ปจฺฉิมยาเม
อนุโลมปฏิโลมวเสน ปจฺจยาการิ สมนฺนสิตฺวา อานาปานจตุตฺถช-
ฌานํ สสมาปชฺชิตฺวา ตโต วุฏฺฐาย ปณฺจสุ ขนฺนเชสุ อภินิวิสิตฺวา
อุทฺทยพฺพยวเสน สมนฺนปณฺญา ยถา ชานานิ ทิสฺวา ยาว โคตฺรภูฏาณํ
วิปสฺสนํ วทฺเตตฺวา อรุโณทเย อริยมกฺเคน สกฺลพฺพชฺชกฺเณ
ปฏฺวิวิชฺฌิตฺวา พุทฺธสีหนาทํ นทิตฺวา สตฺตสฺตฺตาทํ โพธิสฺมีเปยฺว
วิตฺตินาเมตฺวา พุทฺธมฺโณ ชมฺมเทสนํ ปฏฺฐึณฺญา สุนฺนทาราเม
ชฺมมจกฺกํ ปวตฺเตตฺวา โภจฺจิสฺตานํ เทวมนุสฺसानํ ชฺมมามตํ
ปายेतฺวา จตฺตุทฺธิปิกมฺหามโฆ วิย ชฺมมวสฺสํ วสฺเสนโต
มหาชนสฺส พนฺชนโมกฺขํ กโรนฺโต ชนปทจาริกํ วิจริ ๑

ตทา กิร สฺมุชฺชปณฺฑิตโต สสมาปตฺติสฺสฺเชน วิตฺตินาเมนโต
เนว ปจฺจวิกรมฺปนฺนทฺทส น ตานิ นิมิตฺตานิ ๑ เตน วุตฺตํ

เอว เม สิทฺธิปฺปตฺตสฺส วสีฏฺฐตฺสฺส สาสเน
ทิปฺงฺกโร นาม ชินอ อฺปฺปชฺชิ โลกนายโก ๑
อฺปฺปชฺชนฺเต จ ชายนฺเต พุชฺฌนฺเต ชฺมมเทสนเ
จตุโร นิมิตฺเต นาทฺทลํ ฌานรตฺติสมปฺปิโตติ ๑

ตตฺถ เอวฺนติ อิทานิ วตฺตพฺพํ นิตฺสฺเสติ ๑ เมติ มม ๑
สิทฺธิปฺปตฺตสฺสชาติ ปณฺญาภิญฺญาสิทฺธิปฺปตฺตสฺส ๑ วสีฏฺฐตฺสฺสชาติ
ภูทวสฺส จินฺณวสีภาวมฺปคตฺสฺสชาติ อตฺถโก ๑ สาสเนติ วิเวก-

เล่มที 44 สุมะธปตถนากถาวณณา หน้า 165

มานสาน์ (๑) สาสเน อนาทรลภุขณเ สามีวจนั ทฎุจพัพ์ ๑ ชิโนติ
กิลลสาริชยเนน ชิโน ๑

อุปุปุชชุนเตติ ปฎิสนุธิคคหณเ ๑ ซาชนเตติ มาตุกุกุณิโต
นิกุขมเน ๑ พุชณนเตติ อนุตตรั สมนาสมโพธิ อภิสมพุชณนเต ๑
ธมมเทสเนติ ธมมจกุกปวตตเน ๑ จตุโร นิมิตเตติ จตตาริ
นินิตตานิ ๑ ทีปงกรสส ทสพลสส ปฎิสนุธิชาติโพธิธมม-
จกุกปวตตเนสุ จตุสุ จาเนสุ ทสสทสสิโลกธาตुकมปนาทีนิ
นินิตตานิติ อตุโถ ๑ เอตุถาห ตานิ ปน พหุณี นินิตตานิ
กสุมา จตุโร นิมิตเตติ วุตตัม อยุตตัม นนุติ นายุตตัม ๑
ยทีปีเอตานิ พหุณี นินิตตานิ จตุสุ จาเนสุ ปน ปวตตตตทา
จตุโร นิมิตเตติ วุตตัม ๑ นาทุทสนุติ นาทุทสี ๑ อิทานิ เตสิ
จตุณัน นินิตตานิ อทสสเน การณัน นินุทิสนุโต ฉานรติ-
สมปปีโตติ อาห ๑ ฉานรตีติ สมนापตติสุขุเสตัม อธิวจนั ๑
ฉานรติยา สมปปีตตตทา สมนังคิภูตตตทา ตานิ นินิตตานิ
นาทุทสนุติ อตุโถ ๑

อถ คสมึ กาลเ ทีปงกรทสพลโถ จตุหิ จินาสวส-
สทสเสหิ ปรีวุโต อนุปุพเพน จาริกั จรมาโน ปรมมมัม
รมมัม นาม นครั ปตวา สุตสสนมหาวิหารเ ปฎิวสติ ๑
รมมนครวาสิโน ทีปงกรโร กิร ทสพลโถ อนุตตรั สมนาสมโพธิ
๑. สึ. ย. เวมานสตาปสานั ๑

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณณา หน้า 166

ปตฺวา ปวตฺติตปวธมมจกโก อนุปฺพุเพน จาริกํ จรมาโน
ธมฺมนครํ ปตฺวา สฺวสฺสนมหาวิหารเ ปฏฺวิสตีติ สฺตฺวา สปฺปิ-
อาทีนึ เกสชฺชานึ กเหตุวา ภูตฺตปาดราสา สฺวธฺตฺตราสงฺคา(๑)
ปฺพุผฐปคณฺหคฺคา เยน พุทฺโธ เตนฺอุปสงฺกมึสฺสู อุปสงฺกมิตฺวา
สฺตฺถาริ วณฺทิตฺวา ปฺพุผาทีนึ ปฺพุเชตฺวา เอกมณฺตํ นิสฺสีทิตฺวา
อติมธฺริ ธมฺมกถํ สฺตฺวา สฺวาตฺตนาถ ภูควณฺตํ นิมฺนเตตฺวา
อุฏฺฐายาสนา ทสพลํ ปทกฺขิณํ ปกฺกมึสฺสู ฯ

เต ปฺพุทิวเส อสทิสมหาทานํ สชฺเชตฺวา มณฺทปํ
กาเรตฺวา วิมลโกมเลหิ นิลุปฺเปลหิ ฉาเทตฺวา จตฺตชฺชาติคณฺเชน
ปริภณฺฑํ กาเรตฺวา ลาชปณฺจมานิ สฺวริกฺกฺสูมานิ วิกิริตฺวา
มณฺทปสฺส จตฺตฺส โกณฺเส สฺตีตลมธฺรวาริปฺพุณฺณา จาฎฺฐิโย จเปตฺวา
กทลปณฺเณหิ ปิทหิตฺวา มณฺทปโปปริ ปรมฺรฺจิริทสฺสนํ เจลวิตานํ
พณฺธิตฺวา สฺวณฺณมณฺธิรชตฺตารกาหิ รจยิตฺวา ชยสฺสมนฺกฺสูมสทิสํ
ตคฺคถ คณฺหทามปฺพุผทามปตฺตทามรตฺตนาทานิ โอลมฺเพตฺวา ฐเปหิ
ทฺททินํ กตฺวา สกถลฺจ ตํ ธมฺมํ ธมฺมนครํ สมฺมภูจํ สफलทลฺโย
จ ปฺพุผสมลฺงกเต ปฺพุณฺณมฺเฏ จ จปาเปตฺวา นานาวิธาคา
ธชปฏฺฐากาโย จ สมฺมสฺสาเปตฺวา มหาวิธียา อุโภสฺสู ปสฺเสสฺสู
สาณฺธิปาการหิ ปริกฺขิปิตฺวา ทีปฺงกรทสพลสฺส อากมณฺมคฺคํ
อลงฺกโรนฺดา อุทกปrikฺขินฺนภูจฺจนาเนสฺสู ปิสฺสู ปกฺขิปิตฺวา จิกฺขล-
๑. สฺตี. สฺวธฺตฺตราสงฺคา ฯ ย. สฺวธฺตฺตราสงฺคา ฯ

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺถนาถาวณฺณา หน้า 167

กมุปี ปจวี อสมํ สมนํ กตฺวา มุตฺตาสทิสสาหิ วาลูกาหิ
อากรินฺตฺติ ลาขปฺลจฺเมหิ จ ปุปฺเปหิ อากรินฺตฺติ สผลกทลิกมฺเก
จ ปตฺติฏฺฐาเปนฺตฺติ ฯ

อถ ตสฺมี กาลเ สุเมธตาปโส อตฺตโน อสฺสมปทโต
อุคฺคณฺตฺวา รมนนฺครวาสินํ เตสํ มนุสฺसानํ อุปริภาเคน
อากาเสน กจฺจนฺโต เต หญฺฐปหฺญฺเจ มคฺคํ โสเชนฺเต จ
อลงฺกโรนฺเต จ ทิสฺวา กิ นฺ โข การณฺนฺตฺติ จินฺเตตฺวา
สพฺเพสํ ปสฺสนฺตฺวานญฺเวย อากาสโต โอรุยฺห เอกมฺนฺเต จตฺวา
เต มนุสฺเส ปุจฺฉิ อมฺโก กสฺสตฺถาย ตฺเมห อิมํ มคฺคํ
โสเชถาติ ฯ เตน วุตฺตํ

ปจฺจนฺตเทสฺวิสเย นิมฺนฺเตตฺวา ตถาคตํ
ตสฺส อากมฺนํ มคฺคํ โสเชนฺติ ตฺถุจฺมานสา ฯ
อหนฺเตน สมเยน นิกฺขมิตฺวา สกสฺสมา
ฐนฺนฺโต วากจฺีรานิ กจฺฉามิ อมฺพเร ตทา ฯ
เวทชาตํ ชนํ ทิสฺวา ตฺถุจฺหญฺจํ ปโมทิตํ
โอโรหิตฺวาน คคฺนา มนุสฺเส ปุจฺฉิ ตาวเท ฯ
ตฺถุจฺหญฺโจ ปมฺทิตโต เวทชาโต มหาชโน
กสฺส โสธียติ มคฺโค อญฺชสํ วญฺญายนฺตฺติ ฯ (๑)

ตตฺถ ปจฺจนฺตเทสฺวิสเยติ มชฺฉิมเทสฺสเสว เอกปสฺเส
ปจฺจนฺตเทสฺสญฺเวยเต ชนปฺเท ฯ ตสฺส อากมฺนํ มคฺคณฺตฺติ เตน

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 168

อาคนุตพุพิ มกคนุตติ อตุโถ ๗ อหิ เตน สมเยนาติ อหิ
ตสมี สมเย ภูมุตเถ เจต ักรณวณัน ภูจพุพิ ๗ สกสสมาติ
อตุโน อสสมปทโต นิกขमितวา ๗ ฐนุโตติ โอรุณุโต ๗
เตน สมเยน จ ตทา จาติ อิมลั ทวินัน ปทานิ เอกตตุตา
ปริมสส นิกขมนกิริยาย สทฐี สมพนุโธ เวทิตพุโพ ๗ อิตรธา
ปนุรุตติโทสา น มุจจติ ๗ ตทาติ ตสมี สมเย ๗

เวทชาตุนติ สลชาตโสมนสลั ๗ ตุจภูจ ัปโมทิตนติ
อิมานิ ตีณิ ปทานิ อลลวมลลเววจนานิ อลลวมลลลส
อตุทีปนานิ ๗ อถ วา สุเชน ตุจ ัปิตยา ภูจ ัปาโมชเชน
ปมุทิตั ๗ โอรุทิตวานาติ โอรุทิตวา ๗ มนุสเส ปุจิจิตติ มานุเส
ปุจิจิ ๗ อยเมว วา ปาโจ ๗ ตาวเทติ ตทา ตงขณเยวาติ
อตุโถ ๗ อิทานิ ปุจิจิตมตุถั ทสเสนเตน ตุจภูจ ัปมุทิตติ-
อาทิ วุคตุ ๗ ตตุถ อัย มหาชโน ตุจภูจ ัปโมทิตททโย
หุควา มกคั โสเชติ ก็ การณา โสเชติ กสสตุถาย วา
โสเชติติ เอว โสเชติ สททำ อหริควา อตุโถ ภูจพุโพ ๗
อิตรธา น ยุชชติ ๗ โสรุยตีติ สุทฐภาโว กรียติ ๗ มกโค
อลลชลั วภูมายนนติ มกคสเสเวตานิ เววจนานิ ๗

เอว เตน สุมชตาปเสน ปุจจา เต มนุสสา อหิสุ
ภนเต สุมช ก็ น ชานาถ ทีปงกโร นาม พุทุโธ อนุตตรั
สมมาสมโพธิ ปตุวา ปวตุตติปวธรรมจกโก ชนปทจาริกั

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺตนาถาวณณา หน้า 169

จรมานโน อนุกุกเมน อมหากัม นครี ปตฺวา สุตฺตสนมหา-
วิหารเ ปฏิวสติ มยํ ตํ ภควนฺตํ นิมนฺเตตฺวา ตสฺเสว พุทฺธสฺส
ภควโต อากมนมคฺคํ โสเชมาติฯ ตโต ตํ สุตฺวา สุเมธ-
ปณฺฑิโต จินฺเตสิ พุทฺโธติ โข ปเนส โฆโสปี ทุลฺลโก
ปเคว พุทฺธูปฺปาโท เตน หิ มยาปี อิเมหิ มนุสฺเสหิ สทฺธิ
ทสพลสฺส อากมนมคฺคํ โสเชตฺตุ วฏฺฏตีติฯ โส เต มนุสฺเส
อาห สเจ โภ คุมฺเห อิมํ มคฺคํ พุทฺธสฺส โสเชต มยฺหมปิ
เอกํ โอกาสิ เทถ อหฺมปิ คุมฺเหหิ สทฺธิ พุทฺธสฺส มคฺคํ
โสเชตฺตสामीติฯ ตโต เต สาธฺวตี สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา อยํ สุเมธ-
ปณฺฑิโต มหิตฺธิโก มหानุภาโวติ ชานมานา ทฺพพิโสธฺนํ
อุทกสมฺภินฺนํ อตีวีย วิสมํ เอกํ โอกาสิ สลฺลภฺเขตฺวา อิมํ
โอกาสิ คุมฺเห โสเชต อลงฺกโรธ จาติ อทฺสุฯ ตโต สุเมธ-
ปณฺฑิโต พุทฺธารมฺมณํ ปีตี อุปฺปาเทตฺวา จินฺเตสิ อหํ ปน
อิมํ โอกาสิ อิทฺธิยา ปรมทฺสฺสนิยฺย กาคฺตุ ปโหมิ เอวํ กเต
ปน มํ น ปริโตเสสฺสตีฯ อชฺช ปน มยา กายเวยฺยาวจฺจ
กาคฺตุ วฏฺฏตีติ ปัสฺสุ อหริตฺวา ตํ ปเทสิ ปุเรติฯ

ตสฺส ปน ตสฺมี ปเทเส อโสธิตฺเต วิปฺปกเตเยว
รम्मณฺครวาลิโน มนุสฺสา ภควโต กาลมาโรเจสิ นิจฺฉิตํ ภนฺเต
ภตฺตุนฺตีฯ เอวํ เตหิ กาลเ อาโรจิตฺเต ทสพลโต ชยสฺมณฺกุสุม-
สทิสวณฺณํ ทฺพภูฏจิวรี ติมณฺทลํ ปฏฺิจฺฉนาเทตฺวา นิวาเสตฺวา

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณา หน้า 170

ตสฺสปริ สวนุณปามงฺเคน ชยสมฺนกุสมฺกลาปี ปริกฺขิปนุโต วย
วิขฺชุตตาสฺสสิริกํ ภายพฺนุณํ พฺนุชิตฺวา กนฺกคิริสิขรมตฺถเก
ลาขารสํ ปริสฺสยจฺนุโต วย สวนุณเจตฺยิ ปฺวาพฺชาเลน
ปริกฺขิปนุโต วย จ สวนุณคฺมิภํ รัตตกมฺพเลน ปฺฏิมุญฺจฺนุโต
วย จ สรทสมยรชฺนิกํ รัตตวลาหเกน ปฺฏิจฺญาเทนุโต วย
จ ลาขารเสน ตินฺตเกสิกกุสมฺสทิสวณฺณํ รัตตวรูปฺสกุลจิวริ
ปารุปีตฺวา กนฺชกฺกุฏทฺวารโต กณฺจณฺคฺหโต สีโห วย นิภฺขมิตฺวา
กนฺชกฺกุฏปฺมุเข อฏฺฐาสิ ฯ อถ สพฺเพ ภิกฺขุ อตฺตโน อตฺตโน
ปตฺตจิวรมาทาย ภควนฺตํ ปริวารยีสฺสุ ฯ เต ปน ปริวารตฺวา
จิตฺตา ภิกฺขุ เอวรูปา อเหตุ

อปฺปิจฺญา ปน สนฺตฺตฺฐา วตฺตาโร วจนฺกฺขมา
ปวิวิตฺตา อสฺสฏฺฐา วินิตฺตา ปาปครฺหิโน ฯ
สพฺเพปี สีสสมฺปนฺนา สมาริขฺฆาน โกวิทฺตา
ปญฺญาวิมุตฺติสมฺปนฺนา ติปญฺจจรณายุตฺตา ฯ
ชีณาสวา วสิปฺปตฺตา อิทฺธิมฺนุโต ยสฺสสิโน
สนฺตินฺทฺริยา ทมฺปตฺตา สฺพุธา ชินฺปนฺนพฺภวาทิ ฯ

อติ ภควา สยํ วิตฺราโค วิตฺราเคหิ วิตฺโทโส วิตฺโทเสหิ
วิตฺโมโห วิตฺโมहेหิ ปริวฺโต อติวีย วิโรจิตฺถ ฯ อถ สตฺถา
มหานุภาวานํ ชีณาสวานํ จพฺภิตฺถานํ จตฺถิ สตฺสทฺสเสหิ
ปริวฺโต มรฺคณปริวฺโต (๑) ทสฺสตนยโน วย พุรฺหมคณปริวฺโต
๑. สี่. อมรคณ .... ฯ

เล่มที่ 44 สุเมธปตถนากถาณณา หน้า 171

หาริตมหาพุมหา วิย จ อปริमितสมยสมุปจิตกุตผลชนิตาย
อโนปมาย พุทฐลีพาย ตาราคณปริวโต สรทสมยรชนิกโร วิย
จ คคนตลั ตั มคคั อลงกตปฏियตตั ปฏิปชชชิ ฯ

สุวรรณวณณาย ปกาย ธีโร

สุวรรณวณณเณ กिर มคครุกุเข

สุวรรณวณณเณ กุสุเม กโรนโต

สุวรรณวณโณ ปฏิปชชชิ มคคั ฯ

สุเมธตาปโสปี เตน อลงกตปฏियตเตน สกเคน

อากจณตสส ทีปงกรสส ภควโต ทวตตีสมหาปฐิสถกขณปฏิ-
มณชิตติ อสิตุยานุพยุชเนหิ อนุรณชิตติ พุยามปปกาย ปริกุเขป
สสสิริกั อินทนีลมนิสทิส อากาเส นานปปการา วิชชุลตา
วิย นพพณณพุทฐรสมิโย วิสสชเชนตติ รูปโสภคคปตตติ อตตภาว
อกุชिณี อุมมีเลตวา โอลเกตวา อชช มยา ทสพลสส ชีวิต-
ปริจจาคั กาคู วณณชิตติ มา ภควา กลเล อกขามิ
มณิมยผลกเสตตุ อกกมนโต วิย สทธี จตฺตหิ ชินาสวตตสทสเสหิ
มม ปฐจึ อกกมนโต กจจตฺ ตั เม ภวิสสติ ที่มรตตติ หิตาย
สุขายาติ เกเส โมเจตวา อชินชฎาวากจिरานิ กาวณณเณ
กลเล ปตถริตวา ตตเถว กลลปฐเจ นิปชชชิ ฯ เตน วุตตติ

เต เม ปฐจา วียากัส พุทโธ โลกเ อนุตตโร

ทีปงกรโร นาม ชิโน อูปชชชิ โลกนายโก

ตสส โสริชติ มคโค อณชลั วณณายนั ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวณณา หน้ท 172

พุทฺทโรตติ วจัน (๑) สุตวณ	ปีติ อูปลชชิตวเท
พุทฺทโร พุทฺทโรตติ กถยณฺโตะ	โสมนสฺสํ ปเวทยี ๑
ตตฺถ จตฺวา วิจันเตสึ	ตฺถุจฺจ สํวึคฺคมานโส
อิท พึชานึ โรปีสฺสํ	ขโณ เว มา อูปลจจคค ๑
ยทึ พุทฺทสฺส โสเชถ	เอโกกาสํ ททาท เม
อหฺมปี โสชยิสฺสํ	อณฺชตํ วณฺณมายนํ ๑
อทฺสฺ เต มโหมกาสํ	โสเชตฺตุ อณฺชตํ ตท
พุทฺทโร พุทฺทโรตติ จินฺนเตนฺโตะ	มคฺคํ โสเชมฺหํ ตท ๑
อนิณฺนจึเต มโหมกาเส	ทีปงฺกโร มหามุณิ
จตฺตฺหึ สตสฺสเสหึ	นพภินฺนเวหึ ตาทึหึ
จึณฺนสเวหึ วิมเลหึ	ปฏึปชชิต อณฺชตํ ชิน ๑
ปจฺจจคคมนว วตฺตณฺตึ	วชชฺชนฺตึ เภริโย พหุ
อโหมทิตา นรมฺฐ	สาคฺคกัรํ ปวตฺตยํ ๑
เทวอ มนฺนสฺเส ปสฺสนฺตึ	มนฺนสฺสาปี จ เทวต
อโภปี เต ปณฺชลิกา	อนฺนยณฺตึ ตถาคตํ ๑
เทวอ ทิพฺเพหึ ตฺริเยหึ	มนฺนสฺสา มานฺนเสหึ จ
อโภปี เต วชชยณฺต	อนฺนยณฺตึ ตถาคตํ ๑
ทิพฺพํ มนฺนทารวํ ปุปฺผํ	ปทุมํ ปาริฉตฺตกํ
ทิสฺสทิสฺสํ โอยิรณฺตึ	อากาสนภคตว มฐ ๑

๑. สึ. ย. มม ๑

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺตนาถาวณณา หน้า 173

ทิพพ์ จนุทจณณจ	วรคณณจ เกวลี
ทิโสทิส อภิรณติ	อากาศนภคตา มรุ ฯ
จมปลกั สรลั นีปี	นาคปุนนาคเกตกั
ทิโสทิส อุกุขิปนติ	ภูมิตลคตา นรา ฯ
เกเส มุณจิจิวาหิ ตตถ	วากจिरณจ จมมกั
กลเล ปตฺถริตฺวาน	อวกุชฺโซ นิปชฺชหิ ฯ
อกุกมิตฺวาน มํ พุทฺโธ	สท สิสเสหิ กจฺจตุ
มา นํ กลเล อุกุกมิตฺถ (๑)	หิตาย เม ภวิสฺสตีติ ฯ

ตตถ วิทยาํสูติ พุยากรีสฺสุ ฯ ทิปฺงโร นาม ชิน
 ตสฺส โสธียติ ปโตติปี ปาโจ ฯ โสมนสฺลั ปเวทยฺนติ
 โสมนสฺสมนุภวินติ อตุโธ ฯ ตตถ จตฺวาติ ยสฺมี ปเทเส
 อากาศโต โอตริ ตตฺถเว จตฺวา ฯ ลัวิกุคฺมานโสติ ปิตฺวิมฺหิต-
 มานโส ฯ อิธาติ อิมสฺมี ทิปฺงเร ปุณฺณกฺเขตฺเต ฯ พิชานติ
 กุสลพิชานิ ฯ โรปีสฺสนติ โรปีสฺสามิ ฯ ขโณติ อฏฺจกฺขณวิริหิต
 นวโม ขณสนฺนิปาโต ฯ อติทูลลโก โส มยา ปฏฺฐิตฺโธ ฯ
 เวติ นิปาตมตฺตํ ฯ มา อุปรุจกาติ โส มา อจฺจกมา มา
 อติกุกมิติ อตุโธ ฯ ททาธาติ เทถ ฯ เตติ เย เม ปุณฺญา
 มนุสฺสา เตติ อตุโธ ฯ โสธมฺหิ ตทาติ โส ธมิ อหิ
 ตทา ฯ อนิฏฺฐิตฺเตติ อปริโยสฺสีเต (๒) วิปฺปกเต ฯ ชินาสเวหิติ เอตถ
 # ๑. กตฺถจ. อุกุกมิตฺโธ ฯ ๒. ส. อปริโสธีเต ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 174

จตุตาโร อาสวา กามาสโว ภวาสโว ทิฏฐาสาสโว อวิชชาสาสโวติ (๑)

อิมะ จตุตาโร อาสวา เยสิ จีณา ปหีนา สมุจจินนา

ปฏิบัติปัสสทฐา อภัพุปฏิบัติกา ฌาณคคินา ททฐา เต

จีณาสวา เตหิ จีณาสเวหิ ฯ จีณาสวตตะยาเยว วิมเลหิ ฯ

เทวา มนุสเส ปัสสนนตีติ เอตถ เทวานัน มนุสสทสเสน
วตตัพพัน นตฺติ ปกตทสเสนวเสน ปน ยถา มนุสสา อิช
จตุวา ปัสสนนตี เอว เทวาปิ มนุสเส ปัสสนนตีติ อตฺโต ฯ
เทวตฺตาติ เทเว ฯ อุโภปีติ อุโภ เทวามนุสสา ฯ ปณชลิกาติ
กตปณชลิกา อุโภปี หตฺเถ สิริสิ ปติฏฐาเปตฺวาติ อตฺโต ฯ
อนุยนฺติ ตถาคตฺนฺติ ตถาคตฺสฺส ปจฺฉโต ยนฺติ อนฺนุโยเก สติ
สามิอตฺเถ อุปโยคฺวณฺ โหตีติ ลกฺขณฺ ฯ เตน วุตฺตํ อนุยนฺติ
ตถาคตฺนฺติ ฯ วชฺชยนฺตฺตาติ วาเทนฺตฺตา ฯ

มนุทารวฺนฺติ มนุทารวฺปฺปมฺ ฯ ทิสฺทิสฺนฺติ ทิสฺโต ทิสฺโต ฯ
โอภิกรนฺตีติ อวภิกรนฺติ ฯ อากาสนภกตฺตาติ อากาสสงฺขาเต นภสิ
คตฺตา ฯ อถ วา อากาสํ คตฺตา สกฺกคตฺตา ฯ นโภตี หิ
สฺกฺโก วุจฺจติ ฯ มรฺตฺติ อมฺรา ฯ สรลนฺติ สรลตฺรฺกฺกฺสมฺ ฯ นีปนฺติ
กทมฺพฺปมฺ ฯ นาคปฺนฺนาคเกตฺกนฺติ นาคปฺนฺนาคเกตฺกปฺปฺพานิ
จ ฯ ภูมิตลคตฺตาติ ภูมิตฺตา ฯ

เกเส มุญฺจิตฺวาหนฺติ อหิ เกเส พุทฺธา กลาปฺกฺกฺกฺลชฺฐา
มุญฺจิตฺวา วิปฺปกริรฺติวฺวาติ อตฺโต ฯ ตตฺถตฺตาติ มยฺหิ ทินฺเน

๑. พ. จุฬ. ๓๐/๔๑๑/๑๕๖ ฯ

เล่มที่ 44 สุมธปตถนากถาณณา หน้ 175

โอกาส ๑ จมมกนุติ จมมกษณุทำ ๑ กถเลติ จิกษลลทททเม ๑
 อวกษุชติ อโธมุโห หุตวา ๑ นิปชชหนุติ นิปชช อห ๑
 มา นนุติ เอตถ มาติ ปฏิสศตถเถ นิปาโต ๑ นนุติ
 ปทปฐรณตถเถ นิปาโต ๑ พุทโธ กถเล มา อกุกมิตถาติ
 อตุโธ ๑ หิตาย เม ภวิสสตีติ ต กถเล อนกุกมณิ ที่มธรรตถ
 มม หิตตถาย ภวิสสตีติ ๑ สขาย เม ภวิสสตีติปี ปาโธ ๑
 ตโต สุมธปณุทโธ กถลปฏฐเถ นิปนุโน เอวิ จินุเตสิ
 สจาท อิจเจยย สพพกิลเส ฉาเปตวา สงฆนวกโห หุตวา
 รมมณคร ปวิเสยย อญจาทกเวเสน ปน เม กิลเส ฉาเปตวา
 นิพพานปตติยา กิจจ นตถิ ๑ ยนุณนาหิ ที่ปงกทสพล
 วิย ปรมภิสสมโพธิ ปตวา ฐมมनाव อารเปตวา มหาชน
 สัสารสาครา อุตตารตวา ปจญา ปรีนิพพาเยยย อิท เม
 ปติรูปนุติ ๑ ตโต อฏฐ ฐมเม สโมธานตวา พุทฐภาวาย
 อภินิหาริ กตวา นิปชช ๑ เตน วุคต

ปจวิย นิปนุณส	เอวิ เม อาสิ เจตโส
อิจจมาโน อห อชช	กิลเส ฉาเปเย มม ๑
กิ เม อญจาทเวเสน	ฐมม สจจิกเตนิธ
สปพณณุต ปาปณิตวา	พุทโธ เหลส สเทเวก ๑
กิ เม เอเคน ตินุณน	ปรีเสน ถามทสสินา
สปพณณุต ปาปณิตวา	สนตารสสิ สเทวก ๑

อิมินา เม อธิกาเรน   กเตน ปุริสูตตเม
สพพณฺณุตฺตํ ปาปฺณิตฺตวา   ตาเรมิ ชนตํ พหุํ ฯ
สํสารโสตํ ฉินฺหิตฺตวา   วิทฺธเสตฺตวา ตโย ภเว
ธมฺมนาวํ สมารุห   สนนฺตารเสตฺตํ สเทวกนฺติ ฯ

ตตฺถ ปจฺจวียํ นิปนฺนสฺสชาติ ปุถฺตวียา นิปนฺนสฺส ฯ อยมเว
วา ปาโจ ฯ เจตโสติ เจตโส ปรีวิตกโก อโหสีติ อตฺโต ฯ
เอวํ เม อาสี เจตนาตีปปี ปาโจ ฯ อิจฺจมาโนติ อากงฺขมาโน ฯ
กิลเสติ กิลิสฺสนฺติ อุปตฺตาเปนนฺตีติ กิลเสสา รากาทยโ ทส ฯ
ฉาเปยติ ฉาเปยฺยํ มม กิลเส ฉาเปย อหนฺติ อตฺโต ฯ

กนฺติ ปฏิกฺขेषวณฺณํ ฯ อณฺณตเวเสนาติ อปากกฺวเสน
อวิณฺณเตน ปฏิจฺจนฺเนน ฯ อิธ ปน ภิกฺขุ วีย อาสวกฺขย
กตฺวา ก็ พุทฺธกเร ธมฺเม ปุเรตฺตวา ปฏิสนฺธิชาติโพธิธมฺม-
จกฺกปฺปวตฺตเนสฺสุ มหาปจฺจวิกรมฺปนํ กตฺวา พุทฺโธ โพเชตา ตินฺนโณ
ตารเตตา มุตฺโต โมเจตา ภเวยฺยนฺติ อธิปฺปาโย ฯ สเทวเกติ
สเทวเก โลเก ฯ

ถามทสฺสินาติ อตฺตโน ถามพลํ ปสฺสมานेณ ฯ สนนฺตารเสตฺตํ
สนนฺตารเสตฺตํ ฯ สเทวกนฺติ สเทวกํ สตฺตนิกาเย สเทวกํ โลกํ
วา ฯ อธิกาเรนาติ อธิวิสิญฺเฐน การเณ พุทฺธสฺส มม ชีวิตํ
ปรีจฺจชิตฺตวา กถลปิฏฺเฐ สยเนนาธิกาเรนาติ อตฺโต ฯ

สํสารโสตนฺติ กมฺมกิลเสวเสน โยนิคตีวิณฺณณญฺจิตินว-

เล่มที่ 44 สุเมธปตถนากถาณณา หน้า 177

สตุตวาเวเสสุ อิตโต จิตโต จ สัสนัน สัสาโร ฯ ยถา

ขนุชานณจ ปฏิปาฏิ ชาติอายุตนาณ จ

อพุโพจนินัน วตตมานา สัสาโรติ ปววจตีติ (๑) ฯ

สัสาโร จ โส โสตถยเจติ สัสารโสตัง ตัง สัสารโสตัง ฯ

อถ วา สัสารสส โสตัง สัสารโสตัง สัสารการณัง ตณหา-

โสตัง ฉินฺทิตฺวาติ อตฺโต ฯ ตโย ภเวติ กามรูปารูปภเว ฯ

ติภวนิพพตตกมฺมกิลเสสา ตโย ภวาติ อธิปฺเปตา ฯ ชมฺมนาวนฺติ

อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ มกฺคํ ฯ โส หิ จตุโรฆตฺตรณญฺเจณ ชมฺมนาวาติ

ววจฺจติ ฯ สมารุยฺหาติ อารุยฺห ฯ สนฺตาราเรสฺสนฺติ สนฺตาราเรสฺสามิ ฯ

ยสฺมา ปน พุทฺธตฺตํ ปตฺถเนนตสฺส

มนุสฺสตฺตํ ลิงฺคสมฺปตฺติ เหตุ สตุถารทสฺสนํ

ปพฺพชฺชา คุณสมฺปตฺติ อธิกาโร จ ฉนฺทตา

อฏฺฐชฺมมสโมชานา อภินิหารโ สมิชฺชติ ฯ

ตตฺถ มนุสฺสตฺตคฺคณฺติ มนุสฺสตฺตภาเวเว จตฺวา พุทฺธตฺตํ

ปตฺถเนนตสฺส ปตฺถนา สมิชฺชติ น นาคชาติอาทิสฺ จิตานํ ฯ

กสฺมาติ เจ ฯ อเหตุกภาวโต ฯ

ลิงฺคสมฺปตฺตีติ มนุสฺสตฺตภาเว วตตมานสฺสาปี ปุริส-

ลิงฺเก จิตฺสฺเสว ปตฺถนา สมิชฺชติ น อิตฺถิยา วา ปณฺทก-

นปฺสทกอุทฺโตพฺยณฺชนกานํ วา สมิชฺชติ ฯ กสฺมาติ เจ ฯ

๑. วิสฺฐทมิคฺคาทิสฺ อยฺมาคตา ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้ 178

ลกษณปารีปริยา อภาวโต ๑ วุตตญเหหตี อฏฐานเมตตี ภิกขเว
อนวกาโส ย อิตถี อรหิ อสฺส สมมาสมพุทฺโธติ (๑) วิตถาโร ๑
ตสฺมา อิตถิลิงเก จิตสฺส มนุสฺสชาติกสฺสาปี ปตถนา น
สมิขณติ ๑

เหตุติ ปรีสสฺสาปี ตสฺมี อตตภาเว อรหตตปตฺติยา
เหตุสมปนนสฺเสว ปตถนา สมิขณติ โน อิตรสฺส ๑

สตุถารทสฺสนนฺติ สเจ ชีวมานกพุทฺธสฺเสว สนฺติเก ปตฺเถติ
ปตถนา สมิขณติ ๑ ปรีนิพฺพุเต ภควติ เจตียสฺส สนฺติเก
วา โพธิรุกขมฺเเล วา ปฏิมาย วา ปจฺเจกพุทฺธพุทฺธสาวกานํ
วา สนฺติเก ปตถนา น สมิขณติ ๑ กสฺมา ๑ ภพฺพาภพฺเพ
ลตฺวา กมฺมวิปากปรีจฺเจทกถาณน ปรีจฺฉินฺนิตฺตฺวา พุยาภาคฺ์
อสมตฺถตฺตา ๑ ตสฺมา พุทฺธสฺส สนฺติเกเวว ปตถนา สมิขณติ ๑

ปพฺพชชาติ พุทฺธสฺส ภควโต สนฺติเก ปตฺเถนตสฺสาปี
กมฺมกิริยาวาทีสุ ตาปเสสฺส วา ภิกขุสฺส วา ปพฺพชิตสฺเสว ปตถนา
สมิขณติ โน กิหิลิงเก จิตสฺส ๑ กสฺมา ๑ ปพฺพชิตาเวว หิ
โพธิสตุตา สมโพธิ อธิจฺฉนฺติ น คหฺภูจฯ ตสฺมา อาทิมฺหิ
ปณฺธานกาเลปี ปพฺพชิตเนว ภวิตพฺพิ ๑

คณสมปตฺตีติ ปพฺพชิตสฺสาปี อฏฐสมปตฺติลาภินอ ปญฺจา-
ภินฺนสฺเสว สมิขณติ น ปน อิมาย คณสมปตฺติยา วิรหิตสฺส ๑

๑. ม. อ. ๑๔/๒๔๕/๑๗๑ ๑ อง. เอก. ๒๐/๑๖๔/๓๖ ๑

เล่มที่ 44 สุเมธปตถนาถาวณณา หน้า 179

กสฺมาฯ นิคฺคณสฺส ตทภาวโต ฯ

อธิกาโรติ คุณสมฺปนฺเนาปี เยน อตฺตโน ชีวิตฺ พุทฺธานํ
ปริจฺจตฺตํ โหติ ตสฺส อิมินา อธิกาเรน สมฺปนฺนสฺเสว สมิชฺชติ
น อิตฺรสฺส ฯ

ฉนฺทตฺตติ อภินิหารสมฺปนฺนสฺสาปี ยสฺส พุทฺธการก-
ธมฺมานํ อตฺถาย มหฺนฺโต ฉนฺโท วายาโม จ อุตฺสาโห จ
ปริเยญฺจ จ ตสฺเสว สมิชฺชติ น อิตฺรสฺส ฯ ตตฺริทํ ฉนฺท-
มฺหนตฺตตาย โอปมฺมํ สเจ หิ เอวมสฺส โย ปน สกฺลจกฺก-
วาพคฺพุกํ เอโกทกฺกิตฺตํ อตฺตโน พาหุพฺเลน อุตฺตริตฺวา ปารี
คณฺตุ สมฺคฺโถ โส พุทฺธตฺตํ ปาปฺณาติ ฯ โย ปนํมํ อตฺตโน
ทูกฺกรํ น มลฺลติ อหํ อิมํ อุตฺตริตฺวา ปารี คมฺิสฺสามิตี
เอวํ มหฺตา ฉนฺเทน อุตฺสาเหเน สมฺนฺนาคโต โหติ ตสฺส
ปตฺถนา สมิชฺชติ น อิตฺรสฺส (๑) ฯ

สุเมธปณฺฑิตโต ปน อิมเ อญฺจ ธมฺเม สโมธานตฺตวาว
พุทฺธภาวาย อภินิหารํ กตฺวา นิปชฺชิตฺวา ทีปฺงฺกโรปี ภควา
อาคณฺตฺวา สุเมธปณฺฑิตสฺส สีสภาเถ จตฺวา กฺลลปีญฺเจ นิปนฺนํ
สุเมธตฺปสฺสํ ทิสฺวา อยํ ตาปโส พุทฺธตฺตตาย อภินิหารํ
กตฺวา นิปนฺโน อิชฺฉิสฺสตี นุ โข เอตฺสฺส ปตฺถนา อูทาหุ
โนติ อนาคตฺสณฺณํ เปเสตฺวา อูปรฺธาเรณฺโต อิตโต กปฺป-
๑. สุตฺตนิปาตภูจกถา. ๑/๖๕-๖๖ ฯ

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺตนาถาวณณนา หน้า 181

อหุ กปิลวหยา รมฺมา	นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต
ปธานํ ปทหิตฺวาน	กตฺวา ทุกฺกรการิกํ ฯ
อชปาลรูกฺขมฺลสฺมี	นีสิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห	เนรณฺชรมุเปหิติ ฯ
เนรณฺชราย ตีรมฺหิ	ปายาสํ อท (๑) โส ชิโน
ปฏฺยตฺตวรมกฺเคน	โพธิมฺลมุเปหิติ ฯ
ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา	โพธิมณฺฑํ อนฺตฺตโร
อสุสฺตถรูกฺขมฺลมฺหิ	พฺุชฺฉิสฺสตี มหายโส ฯ
อิมสฺส ชนิกา มาตา	มายา นาม ภวิสฺสตี
ปีตา สุทฺโรทโน นาม	อัยฺ เหสฺสตี โคตโม ฯ
อนาสวา วิตราคา	สนฺตจิตฺตา สฺมาหิตา
โกลิโต อฺปตฺติสฺโส จ	อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามฺปฏฺฐาโก	อฺปฏฺฐิสฺสตีมิ ชินิ ฯ
เขมา อฺปฺปลวณฺณา จ	อคฺคา เหสฺสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วิตราคา	สนฺตจิตฺตา สฺมาหิตา ฯ
โพธิ ตสฺส ภควโต	อสุสฺตโถติ ปวฺจฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาพวโก	อคฺคา เหสฺสนฺตฺปฏฺฐิกา ฯ
อฺตฺตรา นนฺทมาตา จ	อคฺคา เหสฺสนฺตฺปฏฺฐิกา
อายุ วสุสฺสตี ตสฺส	โคตมสฺส ยสฺสสิโนติ ฯ

๑. สี่. อาทาย ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 182

ตตถ โลกวินุติ สพุพถา วิทิตโลกตตถา ปน โลกวินุ ๗
ภควา หิ สภาวโต สมุทยโต นิโรธโต นิโรธูปายโตติ
สพุพถาปี โลกั อเวทิ อณณาสี ปฏิวินุติ ๗ ตสุมมา โลกวินุติ
ววจจติ ๗ ยถาห

ตสุมมา หเว โลกวินุ สุมเมโธ
โลกนตถุ วุสิตพุรหุมจริโย
โลกสส อนนตัม สมิติาวิ ญตวา
นาสิสตี โลกมิมัม ปรมญจาทิ (๑) ๗

อปัจจ ตโย โลกา สงขารโลโก สตตโลโก โอภาสโลโกติ ๗ ตตถ
สงขารโลโก นาม ปฏิจจสมุปปนณา ปจวิอาทโย ฆมมา ๗
สตตโลโก นาม สณณินโน อสณณินโน เนวสณณินาสนณณินโน
จ สตตถา ๗ โอภาสโลโก นาม สตตถานัน นินวาสญญานัน ๗
อิเม ปน ตโยปี โลกา ภควตา ยถาสภาวโต วิทิตา ตสุมมา
โลกวินุติ ววจจติ ๗ อาหุติัน ปฏิกุกโหติ ทานานัน ปฏิกุก-
เหตุ อรหตถา ทกขิณเยยตตถา อาหุติัน ปฏิกุกโห ๗ อสุสิสเก
มัม จตวานาติ มม สีสสมิเป จตวา อิหิ อิทานิ วตตพุพ
วจนัน อพุรวีติ อตโต ๗ ชญิตนตติ ชญา อสส สนตตีติ ชญิตโต
ตัม ชญิตลัม ๗ อุกุกตถาปนนตติ อุกุกตถापสิ ๗ อหุติ อหนิ อถาติ
อตโต ๗ อยเมว วา ปาโธ ๗ กปิลวุหยาติ กปิลอวุหยา
๑. ส. ส. ๑๕/๒๕๘/๘๕ ๗ อ.จ. จตูกก. ๒๑/๔๕/๖๒ ๗

อภิถถวีสุ ๑ เตน วุตฺตํ

อิทํ สุตฺวาน วจัน	อสมสฺส มहेสิโน
อาโมทิตา นรมฺรู	พุทฺธพีชํ กิร (๑) อัย ๑
อุกฺกฏฺฐิสทฺทา วตฺตนฺติ	อปฺโปเณฺนฺติ หสนฺติ จ
กตฺตชฺฉี นมสฺสนฺติ	ทสฺสทสฺสี สเทวกา ๑
ยทิมสฺส โลกนาถสฺส	วิรัชฺฉิตฺตสํ สาสนํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาน	เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ ๑
ยถา มนุสฺสา นที ตฺรณฺตา	ปฏฺธิตฺตํ วิรัชฺฉิย
เหฏฺฐาติคฺคเ กเหตุวาน	อุตฺตรนฺติ มหานที ๑
เอวเมว มยํ สพุเพ	ยทิ มฺลจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทฺธาน	เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ ๑
ทีปฺงฺกโร โลกวิฑู	อาหุติณํ ปฏฺธิคฺคโ
มม กมฺมํ ปกิตฺเตตฺวา	ทกฺขิณปาทมฺพุทฺธิ ๑
เย ตตฺถาสุํ ชินปฺตฺตา	ปทกฺขิณมกํสุ มํ
เทวา มนุสฺสา อสุรา จ	อภิวาเทตฺวาน ปกฺกมฺุ ๑
ทสฺสนํ เม อตฺถิกนฺเต	สสฺงฺเข โลกนายนเก
สยนา วุฏฺฐหิตฺวาน	ปลฺลงฺกํ อากฺขี ตทา ๑
สุเขน สฺขิตฺโต โหมิ	ปาโมชฺเชน ปโมทิตฺโต
ปีติยา จ อภิสฺสนฺโน	ปลฺลงฺกํ อากฺขี ตทา ๑

๑. สี. ยู พุทฺธพีชงฺกโร อัย ๑

เล่มที่ 44 พุทธร่วมวณณา หน้า 186

ปลุลงเคน นิสิติตวา	เอว จินเตสหํ ตทา
วสีภูโต อหํ ฌาเน	อภิณญาปารมี คโต ฯ
สหัสสิยมหิ โลกมหิ	อิสโย นตถิ เม สมา
อสโม อิทุธิมเมสุ	อลภี อีทิสํ สุขํ ฯ
ปลุลงกาภูชเน มยหํ	ทสสหัสสาธิวาสิโน
มหานาทำ ปวตเตตุ	ฐวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
ยา ปุพฺเพ โปชิตตตานํ	ปลุลงกวมมาภูเช
นิमितตานิ ปทิสฺสนฺติ	ตานิ อชฺช ปทิสฺสเร ฯ
สีตํ พุยปลตํ โหติ	อุณฺหณจ อุปลมฺมติ
ตานิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ	ฐวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
ทสสหัสสี โลกธาตุ	นิสฺสทฺทา โหนฺติ นีรากุลา
ตานิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ	ฐวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
มหาวาตานิ วายนฺติ	น สนนฺติ สวณฺติโย
ตานิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ	ฐวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
ถลชา ทกชา ปุปฺผา	สพฺเพ ปุปฺผนฺติ ตาวเท
เตปฺชช ปุปฺผิตา สพฺเพ	ฐวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
ลตา วา ยที วา รุกฺขา	ผลภารา โหนฺติ ตาวเท
เตปฺชช ผลิตา สพฺเพ	ฐวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
อากาสภูจฺจา จ ภูมฺมภูจฺจา	รตนา โชตฺนฺติ ตาวเท
เตปฺชช รตนา โชตฺนฺติ	ฐวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ

เล่มที่ 44 สุมธปตถนาถาวณณา หน้ 187

มานุสสกา จ ทิพพา จ	ตริยา วชชนติ ดาวเท
เตปชชโถ อภีรวนติ	ฐวํ พุทโธ ภวิสสตี ฯ
วิจิตตปุปผา คคณา	อภีวสสนติ ดาวเท
เตปี อชช ปทิสสนติ	ฐวํ พุทโธ ภวิสสตี ฯ
มหาสมุทโท อากุชติ	ทสทสสตี ปกมปติ
เตปชชโถ อภีรวนติ	ฐวํ พุทโธ ภวิสสตี ฯ
นირเย ทสทสเส	อคคิ นีพพนติ ดาวเท
เตปชช นีพพตา อคคิ	ฐวํ พุทโธ ภวิสสตี ฯ
วิมโล โหติ สুরีโย	สพพา ทิสสนติ ตารกา
เตปี อชช ปทิสสนติ	ฐวํ พุทโธ ภวิสสตี ฯ
อโนวฏเจน อุกกํ	มหิยา อพภิชชิต ดาวเท
ตมปชชพภิชชเต มหิยา	ฐวํ พุทโธ ภวิสสตี ฯ
ตาราคณา วิโรจนติ	นภขตตา คคนมณณาเล
วิสสา จนนีมายุตตา	ฐวํ พุทโธ ภวิสสตี ฯ
พิลาสยา ทริสยา	นิกขมณติ สกาสยา
เตปชช อาสยา นุทธา	ฐวํ พุทโธ ภวิสสตี ฯ
น โหนติ อรติ สตตานิ	สนตฎฐา โหนติ ดาวเท
เตปชช สพเพ สนตฎฐา	ฐวํ พุทโธ ภวิสสตี ฯ
โรคา ตทปสมมณติ	ชิมจฉา จ วินสสตี
ตานิปชช ปทิสสนติ	ฐวํ พุทโธ ภวิสสตี ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 188

ราโค ตทา ตนุ โหติ	โทโส โมโห วินสฺสติ
เตปชฺช วิคตา สพฺเพ	ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
ภยํ ตทา น ภวติ	อชฺชเปตํ ปทิสฺสติ
เตน ลิงฺเคน ชานาม	ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
รโชนุทฺธึตฺตี อุตฺธึ	อชฺชเปตํ ปทิสฺสติ
เตน ลิงฺเคน ชานาม	ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
อนิฏฺฐกนฺโธ ปกุกมฺติ	ทิพฺพกนฺโธ ปวายติ
โสปชฺช วายตี กนฺโธ	ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
สพฺเพ เทวา ปทิสฺสนฺติ	จปยิตฺวา อรูปีโน
เตปชฺช สพฺเพ ทิสฺสนฺติ	ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
ยาวตา นิรยา นาม	สพฺเพ ทิสฺสนฺติ ตาวเท
เตปชฺช สพฺเพ ทิสฺสนฺติ	ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
กุกุทฺท(๑) กวาฎา เสลา จ	น โหนฺตาวรรณา ตทา
อากาสกฺกตา เตปชฺช	ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
จฺจตี จ อฺปฺปตฺตี จ	ขณฺเณ ตสฺมี น วิชฺชติ
ตานิปชฺช ปทิสฺสนฺติ	ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
ทพฺพํ ปคฺคณฺห วิริยํ	มา นินฺวตฺต อภิกุกม
มยฺมเปตํ วิชานาม	ธฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตีตี ฯ

ตตฺถ อิทํ สุตฺวาน วจฺนฺนฺติ อิทํ ทีปงฺกรสฺส ภควโต
 โปธิสฺตตฺสฺส พุยากรณฺวจฺนํ สุตฺวา ฯ อสมฺมสฺสาตี สมฺมสฺส สทิสฺสฺส
 # ๑. สี่. ย. กุฎฎา ฯ

อภาวโต อสมสฺส ฯ ยถาห

น เม อจริโย อตฺถิ สทิสฺโส เม น วิชฺชติ

สเทวกสฺมี โลกสฺมี นตฺถิ เม ปฏิปุคฺคโลติ (๑) ฯ

มहेสิโนติ มหนฺเต สีลสมาธิปญฺญาภุชฺเช เอสิ คเวสิตี
มहेสิ คสฺส มहेสิโน ฯ นรมฺรุตฺติ นรา จ อมฺรา จ อุกฺกฏฺจ-
นินฺทเทโส ปนํยํ สพฺเพปิ ทสฺสทสฺสีโลกธาตุยา นาคสุปณฺณ-
ยภฺชาทโยปิ อาโมทิตาว ฯ พุทฺธพีชํ กิร อยฺนติ อยํ กิร
พุทฺธงฺกุโร อุปฺปนฺโนติ อาโมทิตาติ อตฺถิโธ ฯ

อุกฺกฏฺจิสทฺทาติ อุณฺนาทสทฺทา วตฺตฺนติ ฯ อุปฺโฆฏฺเณตฺติ
หตฺถเอหิ พาหา อภินนฺติ ฯ ทสฺสทสฺสีติ ทสฺสทสฺสีโลกธาตุโย ฯ
สเทวกาติ สห เทเวหิ สเทวกา ทสฺสทสฺสี นมฺสฺสนฺตีติ อตฺถิโธ ฯ
ยทิมสฺสาติ ยทิ อิมสฺส อยเมว วา ปาโจ วิรชฺฉิตฺตฺสามาติ
ยทิ น สมฺปาปฺณิตฺตฺสาม ฯ อนาคตมฺหิ อทฺธาเนติ อนาคเต
กาเล ฯ เหลสุสามาติ ภวิสฺสาม ฯ สมฺมุขาทิ สมฺมุขิปฺภูตา ฯ อิมนฺติ
อิมสฺส สามีอตฺถเอ อุปฺโยคฺวจนํ ฯ

นทึ ตฺรณฺตาติ นทึตฺรณฺกา ฯ นทึตฺรณฺตาติปิ ปาโจ ฯ
ปฏฺฐิตฺตฺถนฺติ ปฏฺฐิมุขิตฺตฺถํ ฯ วิรชฺฉิตฺยาติ วิรชฺฉิตฺตฺวา ฯ ยทิ มุญฺจามาติ
ยทิ อิมํ ภควนฺตํ มุญฺจิตฺตฺวา อกตฺกิจฺจา คมิตฺตฺสามาติ (๒) อตฺถิโธ ฯ
มม กมฺมํ ปกิตฺเตตฺตฺวาติ มม ภาวิตมตฺตํ พุยากริตฺตฺวา ฯ ทกฺขิณํ

๑. ม.ม. ๑๒/๓๒๕/๓๒๕ ฯ ม.ม ๑๓/๕๑๓/๔๖๗ ฯ

๒. ส.ย. ภวิสฺสามาติ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณนา หน้า 190

ปาทมุทธีรตี ทกขิณ ปาทำ อุกขิปี กตปทกขิไณติปี ปาโจ ฯ

ชินปุตตาคติ ทีปงกรสุส สตถุโน สาวกา ฯ เทวา มนุสสา
อสุรา จ อภิวัตเตตวาน ปกุกมุนติ เทวาทโย สพุเพปี อิเม
มัม คิกขตตุ ปทกขิณ กตวา ปุปผาทีหิ ปุเชตวา สุปตัญจิต-
ปลงจงกา วนทิตวา นีวตติตวา ปุนปุ่น โอลเกตวา มจรตถ-
พุลชนาหิ นานปการาหิ ฤตีติ วมณนตา ปกุกมีสุ ฯ
นรา นาคา จ คนธพพา อภิวัตเตตวาน ปกุกมุนติปี
ปาโจ ฯ

ทสสนัม เม อติกกนเตติ มม ทสสนวิสย ภลาวติ
อติกกนเต ฯ ซหิตเต ทสสนูปจาเรติปี ปาโจ ฯ สสงเมติ สทธี
สงเมเน สสงโฆ ตสมมี สสงเม ฯ สยนา วุจฺจหิตวานาคี
นิปนุนญจानโต กลลโต อุกฺจหิตวา ฯ ปลลงกัม อากฺขินติ
กตปลลงโก หุตวา ปุปผราสิมฺหิ นิสีทินติ อตุโล ฯ ญฺโจ
หฺญเจเน จิตเตเน อาสนา วุจฺจหิ ตทาติปี ปาโจ ฯ โส
อุตุตานตุโถว ฯ

ปีติยา จ อภิสสนุนติ ปีติปริปฺมุญฺญ ฯ วสิฏฺโถติ วสิ-
ภาวปฺปตุโต ฯ ฌานเนติ รูปาวจรารูปาวจรชฌาเนสุ ฯ สหสิ-
ยมหิตี ทสสหสิยิ ฯ โลกมฺหิตี โลกชาตฺยา ฯ เม สมาติ มยา
สทิสฺสา ฯ อวิเสเสน เม สมา นตฺถิตี วตฺวา อิทานิ ตเมว
นियเมนฺโต อสโม อิทฺธิชฺมเมสุติ อาห ฯ ตตฺถ อิทฺธิชฺมเมสุติ

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺตนาถาวณณา หน้า 191

ปณฺจสุ อธิษฺฐมเมสุติ อตุโถ ฯ อลภินฺติ ปฏิลภี ฯ อธิสฺสฺ สุชนฺติ
อธิสฺสฺ โสมนสุสฺสฺ ฯ

อถ สุเมธตาปโธ ทสพลสุส พุยากรณฺ์ สุตฺวา พุทฺธ-
ภาวํ กรตลคตกาลมิว มณฺญมาโน ปมฺุทิตททโย ทสสุ
โลกธาตฺสทสเสสฺสุ สุทฺธาวาสมหาพฺุรหฺมาโน อตฺติตฺตพฺุทฺธสฺสาวิโน
นียตโพิสฺสตฺตทานํ พุยากรณฺ์ อุปฺุชฺชมานปาฎิหารียทสฺสเนน
ตถาคตวจนฺสุส อวิตถตฺตํ ปกาเสนฺโต มํ ปรีโตสยนฺตา อีมา
กาถาโย อาหํสุติ ทสฺเสนฺโต ภควา ปลลฺงกาภฺุชเน มยฺหนฺติ-
อาทิมาย ฯ

ตตฺถ ปลลฺงกาภฺุชเน มยฺหนฺติ มม ปลลฺงกาภฺุชเน ฯ
อยเมว วา ปาโธ ฯ ทสสทสฺสาธิวาสินฺติ ทสสทสฺสิวาสิน
มหาพฺุรหฺมาโน ฯ ยา ปุพฺุเพติ ยานิ ปุพฺุเพ วิภคฺติโลปี กตฺวา
วุดฺตนฺติ เวทิตพฺุพฺุ ฯ ปลลฺงกวมภฺุชเติ วรปลลฺงกาภฺุชเน ฯ
นิมิตฺตานิ ปทิสฺสณฺตีติ นิมิตฺตานิ ปทิสฺสึสูติ อตุโถ ฯ อตฺติต-
วจนฺ์ วุดฺตพฺุเพ วุดฺตมานวจนฺ์ วุดฺตํ ฯ กิลฺยจาปี วุดฺตํ อตฺติต-
วเสน อตุโถ กเหตุพฺุโพ ฯ ตานิ อชฺช ปทิสฺสเรติ ปุพฺุเพปี
นียตโพิสฺสตฺตทานํ ปลลฺงกาภฺุชเน ยานิ นิมิตฺตานิ อุปฺุชฺชึสู
ตานิ นิมิตฺตานิ อชฺช ปทิสฺสเร ฯ ตสฺมา ตฺวํ ชฺุวเมว พุทฺุโร
ภวิสฺสึสูติ อตุโถ ฯ น ปน ตานิเยว นิมิตฺตานิ อุปฺุชฺชึสู
ตฺสทิสฺสตฺตา ตานิ อชฺช ปทิสฺสเรติ วุดฺตนฺติ เวทิตพฺุพฺุ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 192

สีตุนติ สีตตตํ ๑ พุยปกตุนติ คตํ วิคตํ ๑ ตานีติ สีตวิคมน-
อุณฺหุสมนานีติ อตฺโต ๑ นิสฺสทฺทาทิ อสทฺทา อนิกฺโขสทา ๑
นिरากุลาติ อนากุลา อยเมว วา ปาโจ ๑ น สนนฺตฺตีติ น
วหนฺติ นปฺปวตฺตุนติ ๑ สวณฺติโยติ นทโย ๑ ตานีติ อวายน-
อสนฺทฺททานิ ๑ ถลชาติ ปจฺจวิตถลปพฺพตฺรูกฺเขสุ ชาตานิ ๑ ทกชาติ
โอทกานิ ปุปฺผานิ ๑ ปุปฺผนฺตฺตีติ ปุพฺเพ โปธิสฺสตฺตานํ ปุปฺผิสฺสุ
อตีตฺตเถ วตฺตมานวจันฺนํ เหฏฺฐา วตฺตนฺนเยเนว เวทิตพฺพํ ๑
เตปฺชช ปุปฺผิตานีติ ตานิ ปุปฺผานิ อชฺช ปุปฺผิตานีติ อตฺโต ๑

ผลภาราคิ ผลธฺรา ๑ เตปฺชชชาติ เตปิ อชฺช ปุณฺณิณฺทวเสน
เตปีติ วุตฺตํ ถตา วา รุกฺขา วาติ วุตฺตตฺตา ๑ ผลิตาติ
สญฺชาตผลา ๑ อากาสภูจจา จ ภูมฺมภูจจา จาติ อากาสกตา จ
ภูมิกตา จ ๑ รตฺนानีติ มุตฺตาทินิ รตฺนानิ ๑ โชตฺนตฺตีติ
โอภาสนฺติ ๑ มานุสฺสกาติ มนุสฺसानํ สนฺตกา มานุสฺสกา ๑
ทิวพฺพาติ เทวานํ สนฺตกา ทิวพฺพา ๑ ตฺริยาติ อาตตํ วิตตํ
อาตตวิตตํ สฺสิริ ฃนฺนฺติ ปญฺจ ตฺริยานิ ๑ ตตฺถ อาตตํ
นาม จมฺมปฺริโยนทฺเธสุ เภริอาทิสฺสุ เอกตลตฺริยํ ๑ วิตตํ นาม
อุภยตลํ ๑ อาตตวิตตํ นาม สพฺพโต ปฺริโยนทฺธํ มหตฺวิลลทฺธิ-
อาทิกํ ๑ สฺสิริ นาม วิสาทิกํ ๑ ฃนฺนํ นาม สมฺมตฺตาพาทิกํ ๑
วชฺชนตฺตีติ เหฏฺฐา วตฺตนฺนเยน วชฺชีสุ อตีตฺตเถ วตฺตมานวจันฺนํ
เวทิตพฺพํ ๑ เอส นโย อุปฺริ อีทิสฺเสสุ วจเนสุปี ๑ อภิววตฺตีติ

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺถนากถาณณา หน้า 193

ตตฺร ตตฺร กุสเลหิ สุมญฺจिता สุปฺปตาพิตา สุวาทิตา วีย

อภิรวนฺติ อภินทนต์ฺติ อตฺโถ ฯ

วิจิตฺตปฺปผาติ วิจิตฺรานิ นานาคนฺธวณฺณานิ ปุปฺผานิ ฯ

อภิวสฺสนนต์ฺติ อภิวสฺสึสู นิปตฺตีสฺสู อตฺโถ ฯ เตปฺปีติ ตานิปิ วิจิตฺร-

ปุปฺผานิ อภิวสฺสนตฺตานิ ปทิสฺสนนต์ฺติ เทวพฺรหฺมคณฺเหิ โอกิริย-

มานานีติ อธิปฺปาโย ฯ อาภุชตฺติ โอสกฺกติ ฯ เตปฺชชฺโกติ เตปิ

อชฺช อุโภ มหาสมฺมทฺทสสฺสสฺสโย ฯ อภิรวนฺตฺติ อภินทนต์ฺติ ฯ

นิริเยติ นิริเยสฺสุ ฯ ทสสฺสสฺสชาติ อนกฺทสสฺสสฺสา ฯ นิพฺพนนต์ฺติ

สมฺมมนฺติ สนฺตฺติ อุเปนฺตฺติ อตฺโถ ฯ ตารกาติ นกฺขตฺตานิ ฯ

เตปิ อชฺช ปทิสฺสตฺติ เตปิ สฺวริยสฺส วิมลภาวา ตารกา

อชฺช ทิวา ทิสฺสนนต์ฺติ ฯ

อโนวญฺเจนาติ อโนวญฺเจ ญฺมมฺตฺเถ กรณวจฺนํ ฯ อถ วา

อโนวญฺเจติ อนภิวญฺเจปิ ฯ นาติ นิปาตมตฺตํ สุตฺวา น

ทฺตวจฺนนต์ฺติอาทิสฺ วีย ฯ ตมฺปชฺชพฺพชฺชเตติ ตมฺปิ อุทกํ อชฺช

อุพฺภิชฺชติ อุพฺภิชฺชิตฺวา อุญฺจหตฺติ อตฺโถ ฯ มหิยาติ ปจฺวียา

นิตฺสกฺกวจฺนํ ฯ ตาราคณาติ คหฺนกฺขตฺตาทโย สพฺเพ ตารคณา ฯ

นกฺขตฺตาติ นกฺขตฺตตารกา จ ฯ คคณมณฺฑลฺเลติ สกฺลคคณมณฺฑลํ

วิโรจนต์ฺติ อตฺโถ ฯ พิลาสยาติ พิลาสยา อหฺนิกฺลกูมฺภีลโก-

ธาทโย ฯ ทริสยาติ ฌราสยา ฯ อยเมว วา ปาโง ฯ

นิกฺขมนต์ฺติ นิกฺขมึสฺสุ ฯ สกาสยาติ อตฺตโน อตฺตโน อาสยโต ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 194

ตทาสยาตีปี ปาโโจ ฯ ตตถ ตทา ตสุมิ กาลเ อาสยโต พิลโตติ

อตโต ฯ นุทฐาติ สุนุทฐา สุนุทฐาริตา นิกขนุนตาติ อตโต ฯ

อรตติ อุกกณฐา ฯ สนตฺตฺฐาติ ปรเมน สนตฺตฺฐาเจน

สนตฺตฺฐา ฯ วินสฺสตีติ วิจจฺฉติ ฯ ราโคติ กามราโค ฯ ตทา

ตฺนุ โหตีติ โอรมตฺตโก โหติ อิมินา ปริยฺญานาภาว

ทีเปตี ฯ วิหตาติ วินฺฐา ฯ ตทาติ ปุพฺเพ โพธิสฺตฺตาน

ปลฺลงกาภฺชเนติ อตโต ฯ น ภวตีติ น โหติ ฯ อชฺชเปตฺนติ อชฺช

ตว ปลฺลงกาภฺชเนปี เอตํ ภยํ น โหเตวาติ อตโต ฯ

เตน ลิงฺเกน ชานามาติเตน การณฺน สพฺเพว มยฺ ชานาม

ยํ ตวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ อตโต ฯ

อนุทฺธฺสตีติ น อุกฺกจฺฉติ ฯ (๑) อนินฺฐจฺฉนฺโหตี ทฺถกฺกนฺโหตี ฯ

ปกฺกมตีติ ปกฺกมิ วิจจฺฉติ ฯ ปวายตีติ ปวายิ ฯ โสปชฺชาติ

โสปี ทิพฺพกนฺโห อชฺช ฯ ปทิสฺสนตีติ ปทิสฺสีสุ ฯ เตปชฺชาติ

เตปี สพฺเพ เทวา อชฺช ฯ ยาวตาติ ปริจฺเจทนตฺเถ นิปาโต

ยตฺตกาติ อตโต ฯ กุญฺญาติ ปาการา ฯ น โหนฺตวาร์ณาติ

อวาร์ณกราน อหฺลํ ฯ ตทาติ ปุพฺเพ ฯ อากาสญฺจตาติ เต

กุญฺญกฺวาญฺปพฺพตา อวาร์ณํ ติโรกรณํ กาคู อสฺสโกนฺตา

อชฺชวากาสญฺจตาติ อตโต ฯ จุตตีติ มรณํ ฯ อุปฺปตฺตีติ ปฏฺิ-

สนฺธิคฺคหณํ ฯ ขณฺเตติ ปุพฺเพ โพธิสฺตฺตาน ปลฺลงกาภฺชนฺกฺขณฺเ ฯ

๑. สี่. ย. อนุทฺธฺ คจฺฉติ น ภวติ น โหติ ฯ

เล่มที่ 44 สุมะรปตถนาถาวณณา หน้า 195

น วิชชตีติ นาโหสิ ฯ ตานิปชชาติ ตานิปี อชช จวนภวานานีติ (๑)
อตุโธ ฯ มา นิวตตีติ มา ปฏิกุมมิ ฯ อภิกุมมาติ ปรกุม ฯ
เสสเมตถ อุตตทานเมวาติ ฯ

ตโต สุมะรปณฺฑิตโต ทีปงฺกรสฺส ทสพลสฺส จ ทส-
สทสจกฺกวาพเทวตานญจ วจันํ สุตฺวา ภิชฺชโยโส มตฺตตาย
สทฺชชาตฺสสาโห หุตฺวา จินฺเตสิ พุทฺธา นาม อโมฆวจนา
นตฺถิ พุทฺธานํ กถาย อณฺณตฺตํ ฯ ยถา हि อากาเส จิตฺตสฺส
เลทฺทสฺส ปตฺนํ ชฺว์ ชาติสฺส มรณํ อรุณฺเ อุกฺกเต สุริยสฺส
อพฺภุคฺคมนํ (๒) อาสยา นิกฺขนตฺส สีสฺส สีนานาทนทนํ
ครุคฺคพฺภาย อิตฺถิยา ภารโม่โรปนํ (๓) ชฺว์ อวสฺสมภาวิ เอวเมว
พุทฺธานํ วจันํ นาม ชฺว์ อโมฆํ อทฺธา อหํ พุทฺโธ
ภวิสฺสามีติ ฯ เตน วุตฺถํ

พุทฺธสฺส วจันํ สุตฺวา	ทสทสฺสสินฺจฺญยํ
ตฺถุจฺจฺจฺจ โส ปโมทิตโต	เอวํ จินฺเตสฺสํ ททา ฯ
อเทวชฺชวจนา พุทฺธา	อโมฆวจนา ชินา
วิตถํ นตฺถิ พุทฺธานํ	ชฺว์ พุทฺโธ ภวามหํ ฯ
ยถา จิตฺตํ นภ เลทฺท	ชฺว์ ปตฺติ ญมฺมีย
ตเถว พุทฺธเสฏฺฐานํ	วจันํ ชฺว์สสฺสํ
วิตถํ นตฺถิ พุทฺธานํ	ชฺว์ พุทฺโธ ภวามหํ ฯ

๑. สී. ย. วจนอุปฺปชชนานีติ ฯ ๒. สී. ย. อญฺ्ञานํ ฯ ๓. สී. ย. ภารโม่จัน ฯ

ยถาปี สพพตตทานัน	มรณัน ชุวสสุตตี
ตเถว พุทฺธเสฏฺฐจัน	วจนัน ชุวสสุตตี
วิตถัน นตฺถิ พุทฺธจัน	ชุวั พุทฺโธ ภวามหํ ฯ
ยถา รตฺถิกขเย ปตฺเต	สุริยฺยคฺคมนัน ชุวั
ตเถว พุทฺธเสฏฺฐจัน	วจนัน ชุวสสุตตี
วิตถัน นตฺถิ พุทฺธจัน	ชุวั พุทฺโธ ภวามหํ ฯ
ยถา นิกขนฺตสยนสฺส	สีหสฺส นทนนัน ชุวั
ตเถว พุทฺธเสฏฺฐจัน	วจนัน ชุวสสุตตี
วิตถัน นตฺถิ พุทฺธจัน	ชุวั พุทฺโธ ภวามหํ ฯ
ยถา อาปนฺนสตฺตทานัน	การโม่โรปนัน ชุวั
ตเถว พุทฺธเสฏฺฐจัน	วจนัน ชุวสสุตตี
วิตถัน นตฺถิ พุทฺธจัน	ชุวั พุทฺโธ ภวามหฺนฺติ ฯ

ตตฺถ พุทฺธสฺส วจนัน สุตฺวา ทสสทฺสสิเน จุกฺขนฺติ
 ทีปงฺกรสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส จ ทสสทฺสจกฺกวาทฺตวนนฺจ วจนัน
 สุตฺวา ฯ อุกฺขนฺติ อุกฺเขสิ สามีอตฺเถ ปจฺจตฺตวจนัน อุกฺขวจนัน
 วา ฯ เอวั จินฺเตสฺหนฺติ เอวั จินฺเตสิ อหํ ฯ

อเทวชฺฆวจนานฺติ เทวธา อปฺปวตฺตวจนานา เอกังสวจนานฺติ
 อตฺถโถ ฯ อจฺฉิทฺทวจนานฺตีปี ปาโฐ ตสฺส นินฺโททสวจนานฺติ อตฺถโถ ฯ
 อโม่ฆวจนานฺติ อวิตถวจนานา ฯ วิตถนฺติ วิตถวจนัน นตฺถิตี อตฺถโถ ฯ
 ชุวั พุทฺโธ ภวามหฺนฺติ อหํ เอกังเสเนว พุทฺโธ ภวิสฺสามีติ

เล่มที่ 44 สุมธปตถนากถาณณา หน้ 197

นยตวเสน อวสสมภาวยวเสน จ วตตมานวงนํ กตนตติ
เวทิตพพํ ฯ

สุรยुकคมนนตติ สุรยสส อุตยनํ อยเมว วา ปาโจ ฯ
ฐวสสตตตติ เอกสภาวี เจว สสสตตตจ ฯ นกขนตตยनสสชาติ
สยनโต นกขนตตสส ฯ อาปนนตตตตตตตติ ครुकพภานํ คพภินนตติ
อตโต ฯ ภารโม่โรปนตติ ภารโอรอปนํ คพภสส โอรอปนตติ
อตโต ฯ มกาโร ปทสนธิกรโ เสสเมตถาปี อุตตตตตตตตติ ฯ

สวาทํ อทฐา พุทโธ ภวิสสामीติ เอวํ กตสนนิน္ญจानो
พุทฐการเก ฐมเม อุปฐาเรตฺถํ กหํ นุ โข พุทฐการกา
ฐมมาติ อุตฺถํ อโธ ทิสาสุ วิทิสาสุตติ อนุกกเมน สกถํ
ฐมมฐาตฺถํ วิจันนโต ปุพเพ โปราณเกหิ โโพธิสตเตหิ อาเสวิต-
นเสวิตํ ปจมี ทานปารมี ทิสวา เอวํ อุตตตตตตตตตตต
ปณฺฑิต ตวํ อโธ ปญฺญาช ยปจมี ทานปารมี ปุเรยยาสิ ฯ
ยถา หิ นกขุชิตอ อุกกกมุโภ นิสเสสํ กตฺวา อุกกํ วมติยว
น ปจฺจาหริติ เอวเมว ฐนํ วา ยลํ วา ปุตตตทาริ วา
องคปจจงกํ วา อนโธลเกตฺวา สพพตถ (๑) ยาจกานํ สพพํ
อิจฉิตติจฉิตํ นิสเสสํ กตฺวา ททมาโน โพธิมุเล นิสิติตฺวา พุทโธ
ภวิสสสตีติ ปจมี ทานปารมี ทพหํ กตฺวา อธิญฺญาสิ ฯ เตน
วตฺตติ

๑. ส. ย. สพพสมปตติ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณฺณา หน้า 198

หนุท พุทฺชกร ฌมเม	วิจิณามิ อโตะ จิโตะ
อุทฺธ อโตะ ทส ทิสา	ยวตา ฌมฺมชาตฺยา ฯ
วิจิณฺโตะ ตทา ทกฺขิ	ปจฺมํ ทานปารมี
ปฺพุพเพหิ มหะสิหิ	อนฺุจฺฉณฺ์ มหาปถิ ฯ
อิมํ ตฺวํ ปจฺมํ ตาว	ทพฺหํ กตฺวา สมาทีย
ทานปารมิตํ กจฺณ	ยทิ โฟธิ ปตฺตฺมิจฺฉลสิ ฯ
ยถาปี กุมฺโภ สมฺปฺณฺโณ	ยสฺส กสฺสจฺจ อโตะ กโตะ
วมเตวทกํ นิสฺเสถ	น ตตฺถ ปรริกฺขติ ฯ
ตเถว ยาจเก ทิสฺวา	หีนมฺกุกฺกุจฺจมฺชฺฉิเม
ททาหิ ทานํ นิสฺเสถ	กุมฺโภ วีย อโตะ กโตะติ

ตตฺถ หนุทาทิ ววสฺสคฺคตฺถเถ นิปาโตะ ฯ พุทฺชกร ฌมฺเมติ
 พุทฺชตฺตเร ฌมฺเม ฯ พุทฺชตฺตกรานาม ฌมฺมา ทาน-
 ปารมิตาทโย ทส ฌมฺมา ฯ วิจิณามิติ วิจิณิสฺสามิ วิมฺสิสฺสามิ
 อุปฺปริกฺขิสฺสามิติ อตฺถโธ ฯ อโตะ จิโตะติ อโตะ อโตะ อยเมว
 วา ปาโฐ ฯ ตตฺถ ตตฺถ วิจิณามิติ อตฺถโธ ฯ อุทฺธนฺุติ
 เทวโลเก ฯ อโตะติ มนุสฺสโลเก ฯ ทส ทิสาคิ ทสฺสุ ทิสาสฺ
 กตฺถ นฺุ โข เต พุทฺชการกฌมฺมา อุทฺธ อโตะ ติริยํ ทิสาสฺ
 วิทิสาสฺติ อธิปฺปาโย ฯ ยวตา ฌมฺมชาตฺยาติ เอตฺถ ยวตาคิ
 ปรริจฺเจทวจฺนํ ฯ ฌมฺมชาตฺยาติ สภาวฌมฺมสฺส ปวตฺตฺนิติ วจฺน-
 เสโส ทฺฐพฺโพ ฯ ก็ วุตฺตํ โหติ ฯ ยวตีกา สภาวฌมฺมานํ

กามรูปารูปมมานัน ปวตฺติ ตาวตักกั วิจินิสฺสามิตี วุตฺตํ โหติ ฯ

วิจินฺนุโตติ วิมฺสนุโต อุปฺปริกฺขณฺนุโต ฯ ปุพฺพเกหิตี โปราณเกหิ
โพธิสฺสฺเตหิ ฯ อนฺนุจฺฉินฺนุติ อชฺฉณฺจฺฉินฺนุ (๑) อาเสวิตฺติ ฯ สฺมาทียาติ
สฺมาทียนํ กโรหิ อชฺช ปญฺญา ยอ ยํ ปจฺมํ ทานปารมี
ปุเรตพฺพา มยาติ เอวํ สฺมาทียาติ อตฺถโถ ฯ ทานปารมีตํ คจฺฉาติ
ทานปารมี คจฺฉ ปุรยาติ อตฺถโถ ยถิ โพธิ ปตฺตุมฺปิจฺฉสฺสีติ
โพธิมฺลุมฺปกนฺตฺวา อนฺตฺตริ สฺมมาสมฺโพธิ ปตฺตุมฺปิ อิจฺฉสิ เจ ฯ
ยสฺส กสฺสจฺฉิตี อุตฺกสฺส วา ชีรสฺส วา ยสฺส กสฺสจฺฉิ สฺมปฺนฺณโณ ฯ
สฺมปฺนฺณสฺสทฺทโยเก สติ สามีวจฺนํ อิจฺฉนฺนุติ สทฺทวิทฺทู ฯ
กธฺมตฺถเว วา สามีวจฺนํ เยน เกณฺจฺฉิตี อตฺถโถ อโธ กโตติ
เหฏฺฐามุชฺฉิกโต ฯ น ตตฺถ ปรริกฺขตฺติตี ตสฺมี วมเน น
ปรริกฺขตฺติ นิสฺเสสฺสํ อุตฺกํ วมเตวาติ อตฺถโถ ฯ หีนมฺกุกฺกฺจ-
มชฺฉิมเมติ หีนมชฺฉิมปณฺนิเต มกาโร ปทสนฺนุทิกโร ฯ กุมฺภโถ วีย
อโธ กโตติ เหฏฺฐามุชฺฉิกโต วีย กุมฺภโถ ฯ ยาจเก อูปคเต
ทิสฺวา ตฺวํ สุเมธ อตฺตโน อนฺวเสเสตฺวา สพฺพชนฺนปริจฺจาเคน
ทานปารมี องฺคปริจฺจาเคน อุปปารมี จีวิตฺปริจฺจาเคน ปรมตฺถ-
ปารมีญจ ปุเรหิตี เอวํ อตฺตนาเว อตฺตนาํ โอวทิ ฯ

อถสฺส น เอตฺตเกหเว พุทฺธการเกหิ ฐมฺเมหิ ภวิตพฺพนฺนุติ
อตฺตตริมฺปิ อูปธารยโต ทฺติยํ สีสปารมี ทิสฺวา เอตทโหสิ
๑. สี่. ยุ อาจฺฉินฺนุติ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนนนา หน้า 200

สุเมธปณทิต ตวั อโธ ปฏุจาย สีลปารมี ปุเรยยาสิ ฯ ยถา
จมรี มิโค นาม ชีวิตมปิ อนโนโลเกตวา อตตโน วาลเมว
รกษติ เอวั ตวมปิ อโธ ปฏุจาย ชีวิตมปิ อนโนโลเกตวา
สีลเมว รกษนโธ พุทโธ ภวิสสสีติ ทุตติย สีลปารมี ทพห
กตวา อธิฏฐาสิ ฯ เตน วุตตัม

น เหนเต เอตตกาเยว	พุทธรธมา ภวิสสเร
อณเณปี วิจินิสฺสามิ	เย ธมมา โโพธิปาจนา ฯ
วิจินนโธ ตทา ทกฺขิ	ทุตติย สีลปารมี
ปฺพุพเพหิ มหะสีหิ	อาเสวิตนเสวิตัม ฯ
อิมํ ตวั ทุตติย ตาว	ทพหํ กตวา สมาทิย
สีลปารมิตํ กจฺจน	ยทิ โพธิ ปตฺตุมิจฺจนสิ ฯ
ยถาปี จมรี วาลัม	กิสฺสมิณฺจ ปฏฺฐิตกฺกิตํ
อุเปติ มรณํ ตตฺถ	น วิโกเปติ วาลธัม ฯ
ตเถว จตฺตสฺส ญฺมิตฺส	สีลานิ ปริปุรย
ปริรกฺข สพฺพทา สีลัม	จมรี วิย วาลธินฺติ ฯ

ตตฺถ น เหนเตติ น หิ เอเตเยว ฯ โพธิปาจนาติ
มคฺคปริปาจนา ฯ สพฺพณฺณตฺถณฺณปริปาจนา วา ฯ ทุตติย
สีลปารมินฺติ สีลัม นาม สพฺพเพสํ กุสลธมฺมานํ ปตฺติฏฺฐา ฯ สีเล
ปตฺติฏฺฐิตโธ กุสลธมฺเมหิ น ปริหายติ สพฺพเพปี โลกิยโลเกตฺตรกฺขณ
ปฏฺฐิตกฺกิตัม ฯ ตสฺมา สีลปารมี ปุเรตพฺพาทิ ทุตติย สีลปารมี

อทุทกขินติ อตุโถ ฯ

อาเสวิตนิเสวิตนุติ ภาวิตถเจว พหุสีกตถจ ฯ จมรีติ
จมรี มิโค ฯ กิสิมิญจิติ ยตถ กตถจิ รุกขลตถากณฎกาทีสุ
อณตตรสมิ ฯ ปฏิตถคิตนุติ ปฏิวิตคิตติ ฯ ตตถาติ ยตถ วิลคิตติ
ตตถเอว จตฺวา มรณํ อุปกจจติ ฯ น วิโกเปตีติ น ฉินฺหติ ฯ
วาลชินฺติ วาลิ ฉินฺหิตฺวา น กจจติ ตตถเอว มรณํ อุเปตีติ
อตุโถ ฯ

จตุสุ ภูมีสุ สีลานีติ จตุสุ จาเนสุ วิภคิตีสีลานิ
ปาติโมกขสํวารอินฺทริยสํวารอาชีวปาริสุทฺธิปจฺจยสนฺนิสฺสิตวเสนาติ
อตุโถ ฯ ภูมिवเสน ปน ทวีสุเยว ภูมีสุ ปรียาปนฺนํ ตมปิ
จตุสึลเมวาทิ ฯ ปรีปุรยาติ ขณฺฑทฺธิทสพลาทือภาเวน ปรีปุรย ฯ
สพฺพทาติ สพฺพกาลิ ฯ จมรี วียาติ จมรี มิโค วีย ฯ
เสสเมตถาปี อุตฺตานตถเมวาทิ ฯ

อถสุส น เอตฺตเกหเว พุทฺธการเกหิ ฐมฺเมหิ ภาวิตพฺพนุติ
อตุตฺตริมฺปิ อุปรารยโต ตติยิ เนกขมฺมปารมี ทิสฺวา เอตทโหสิ
สุมะรปณฺฑิต ติว อีโต ปฏฺจาย เนกขมฺมปาริมฺปิ ปุเรยฺยาสิ ฯ
ยถาปี สุจิริ พนฺธนาการเว วสมานอ ปุริโส น ตตถ สิเนหิ
กโรติ อถ โข อุกกณฺจโต อวสิตฺกาโม โหติ เอวเมว ตวมปิ
สพฺพภเว พนฺธนาการสทิสเส กตฺวา ปสฺส สพฺพภเวหิ อุกกณฺจโต
มุจฺจิตฺกาโม หุตฺวา เนกขมฺมาภิมุโขว โหหิ เอวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ

ตติย เนกขมมปารมี ทพหิ กตุวา อธิฐฐาสิ ฯ เตน วุตตัม

น เหนเต เอตตกาเยว	พุทฺธชมฺมา ภวิสฺสเร
อญฺเฌปี วิจินิสฺสามิ	เย ชมฺมา โปธิปาจนา ฯ
วิจินฺนุโต ตทา ทกฺขิ	ตติย เนกขมมปารมี
ปฺพุพเพหิ มหะสีหิ	อาเสวิตนฺเสวิตัม ฯ
อิมํ ตวํ ตติยํ ตาว	ทพหิ กตุวา สฺมาทีย
เนกขมมปารมิตํ กจฺฉ	ยทิ โปธิ ปตฺตุมฺมิจฺฉติ ฯ
ยถา อนนฺทุมเร ปฺริโส	จิรวุญฺโจ ทฺขุญฺญิต
น ตตฺถ รากํ ชเนติ	มุตฺตีเยว กเวสตี ฯ
ตเถว ตวํ สพฺพภเว	ปสฺส อนนฺทุมเร วิย
เนกขมฺมาภิมฺโข โหหิ	ภวโต ปรีมุตฺตียาติ ฯ

ตตฺถ อนนฺทุมเรติ พนฺธนาการะ ฯ จิรวุญฺโจติ จิรกาลัม
 วุญฺโจ ฯ ทฺขุญฺญิตติ ทฺกฺขปปีพิโต ฯ น ตตฺถ รากํ ชเนตีติ
 ตตฺถ อนนฺทุมเร รากํ สินะหิ น ชเนติ น อฺปปาเทติ ฯ
 อิมํ อนนฺทุมริ มฺลฺลจิตฺวา นานํ อญฺเฌตฺถ คมฺิสฺสามิติ เอวํ
 ตตฺถ รากํ น ชเนติ กิณฺตุ (๑) มุตฺตีเยว โมกฺขเมว กเวสตีติ
 อธิปฺปาโย ฯ เนกขมฺมาภิมฺโขติ นิกฺขมฺนาภิมฺโข โหติ ฯ ภวโตติ
 สพฺพภเวหิ ฯ ปรีมุตฺตียาติ ปรีโมจฺนตฺถาย ฯ เนกขมฺมาภิมฺโข
 หุตฺวา สมฺโพธิ ปาปฺณิสฺสตีติปิ ปาโธ ฯ เสสเมตฺถ อุตฺตานตฺถ-
 เมวาติ ฯ

๑. สี่. ยู. กี่ กโรลี ฯ

เล่มที่ 44 สุมะรปตถนาถาวณณา หน้า 203

อดสฺส น เอตตเกเหว พุทธการกรรมเมหิ ภวิตพพนฺติ
อุตฺตริมฺปิ อุปรารยโต จตุตถํ ปณฺญาปารมมํ ทิสฺวา เอตทโหสิ
สุมะรปณฺทิต ตฺวํ อโธ ปญฺจาย ปณฺญาปารมมิมฺปิ ปุเรยฺยาสี ฯ
หีนมชฺฉิมกุกฺกุเจสฺส กณฺจि อวชฺเชตฺวา สพฺเพปิ ปณฺทิตเ
อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺหํ ปุจฺเจยฺยาสี ฯ ยถาปิ ปิณฺฑจาริโก ภิกฺขุ
หีนาทิเกเทสฺส กุเลสฺส กิลฺลิจิ กุลํ อวิวชฺเชตฺวา ปฏิปาณฺธียา
ปิณฺฑทาย จรณฺโต จิปรํ ยานมตฺตํ ลภติ เอวเมว ตฺวมปิ
สพฺเพ ปณฺทิตเ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺจนฺโต พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ
จตุตถํ ปณฺญาปารมมํ ทพฺหํ กตฺวา อธิฏฺฐาสี ฯ เตน วุตฺตํ

น เหเต เอตตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อณฺเณปิ วิจินิสฺสามิ เย ธมฺมา โโพธิปาจนา ฯ
วิจินนฺโต ตทา ทกฺขี จตุตถํ ปณฺญาปารมมํ
ปุพฺพเกหิ มहेสีหิ อาเสวิตนิเสวิตํ ฯ
อิมํ ตฺวํ จตุตถํ ตาว ทพฺหํ กตฺวา สมาทีย
ปณฺญาปารมมิตํ คจฺฉ ยทิ โโพธิ ปตฺตุมิจฺฉสิ ฯ
ยถาปิ ภิกฺขุ ภิกฺขุณฺโต หีนมกุกฺกุชฺฉมชฺฉิเม
กุลานิ จ วิวชฺเชนฺโต เอวํ ลภติ ยานํ ฯ
ตเถว ตฺวํ สพฺพกาลํ ปริปุจฺจํ พุทฺธ ชนํ
ปณฺญาเย ปารมมํ คนฺตฺวา สมฺโพธิ ปาปฺณิสฺสตีติ ฯ

ตตฺถ ภิกฺขุณฺโตติ ปิณฺฑทาย จรณฺโต ฯ หีนมกุกฺกุชฺฉมชฺฉิเมติ
หีนมกุกฺกุชฺฉมชฺฉิมานิ กุลานีติ อตฺถโถ ฯ ลิงฺควิปริยาโส กโต ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 204

น วิวชเชนโตติ น ปริหรนโต ฆรปฏิปาฐี มุญจิตวา จรนโต
วิวชเชติ นาม เอวมกตวาติ อตุโถ ฯ ยาปนนุติ ยาปนมตต
ปาณธารณิ อาหาริ ลภตติ อตุโถ ฯ ปริปุจจนุติ ก็ ฆนเต
กุสลิ ก็ สวาชชฺ ฯ ก็ อนวชชนุติอาทินา (๑) นเยน
ตตถ อภิญญาเต ปณฺชิตเต ชเน อุปสงกมิตวา ปริปุจจนุโตติ
อตุโถ พุชฺ ฆนนุติ ปณฺชิตฺ ฆนฺ ฯ พุเช ฆเนติปิ ปาโจ ฯ
ปณฺญา ย ปารมินุติ ปณฺญา ย ปาริ ฯ ปณฺญาปารมิตฺ กนฺตวาติปิ
ปาโจ ฯ เสสมตถาปิ อุตฺตานเมวาติ ฯ

อถสฺส น เอตตเกหเว พุทฺธการกมฺเมหิ ภวิตพฺพนุติ
อุตฺตริมปิ อุปฺচারยโต ปณฺจมํ วิริยปารมี ทิสฺวา เอตทโหสิ
สุเมธปณฺชิต ตฺวํ อโธ ปญฺญา ย วิริยปารมิมปิ ปุเรยฺยาสิ ฯ
ยถาปิ สีโห มิคราชา สพฺพอิริยาปถสฺส ทพฺพวิริโย โหติ เอวํ
ตวมฺปิ สพฺพภเวสฺส สพฺพอิริยาปถสฺส ทพฺพวิริโย อโนลีนวิริโย
สมาโน พุทฺโธ ภวิสฺสสึติ ปณฺจมํ วิริยปารมี ทพฺพํ กตฺวา
อธิฏฺฐาสิ ฯ เตน วุคฺคํ

น เหนเต เอตตกาเยว พุทฺธมฺมา ภวิสฺสเร
อญฺเฌปิ วิจินฺสุสามิ เย ฐมฺมา โปธิปาจนา ฯ
วิจินฺนโต ตทา ทกฺขิ ปณฺจมํ วิริยปารมี
ปฺพพฺเพหิ มเหสีหิ อาเสวิตนฺเสวิตํ ฯ

๑. ที. ปา. ๑๑/๓๕/๖๕-๑๔๖/๑๗๒ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 205

อิมิ ตวั ปญจัม ตาว	ทพหิ กตฺวา สมายิย
วิริยปารมิต คจฺจ	ยทิ โโพธิ ปตฺตุมิจฺจสิ ฯ
ยถาปิ สึโห มิกราชา	นิสซชฏฺฐานจฺจกเม
อลินวิริโย โหติ	ปกฺกหิตมโน สทา ฯ
ตเถว ตวั สพฺพภเว	ปกฺกณฺห วิริยิ ทพหิ
วิริยปารมิต คนฺตฺวา	สมฺโพธิ ปาปฺณิสฺสตีติ ฯ

ตตฺถ อลินวิริโยติ อโนลินวิริโย ฯ สพฺพภเวติ ชาตชาตภเว
 สพฺเพสุ ภเวสุติ อตฺโต ฯ อารทฺธวิริโย หุตฺวา สมฺโพธิ
 ปาปฺณิสฺสตีติปิ ปาโจ ฯ เสสมตฺถาปิ อุตฺตานเมวาทิ ฯ

อถสฺส น เอตฺตเกหฺว พุทฺธการกธมฺเมหิ ภวิตพฺพนฺติ
 อุตฺตริมฺปิ อุปฺचारยโต ฉฏฺฐมฺ ขนฺติปารมึ ทิสฺวา เอตทโหสิ
 สฺเมธปณฺทิต ตวั อิตฺ ปญฺจาย ขนฺติปารมึ ปริปุเรยฺยาสิ
 สมฺมานเนปิ อวฺมานเนปิ ขโมว ภเวยฺยาสิ ฯ ยถา หิ ปจฺวิยิ
 นาม สฺจิมฺปิ ปกฺขิปนฺติ อสฺจิมฺปิ น จฺ เตน ปจฺวี สิเนหิ
 วา ปญฺจิมฺ วา กโรติ ขมฺติ สหติ อธิวเสติเยว เอวเมว
 ตวฺมฺปิ สพฺเพสํ สมฺมานนาวฺมานเนสุ ขโม สมานโน พุทฺโธ
 ภวิสฺสตีติ ฉฏฺฐมฺ ขนฺติปารมึ ทพหิ กตฺวา อธิฏฺฐาสิ ฯ เตน
 วุตฺตํ

น เอตฺตเกยฺว	พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อณฺเณปิ วิจินิสฺสามิ	เย ธมฺมา โโพธิปาจนา ฯ

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺตนาถาวณณา หน้า 207

อดสฺส น เอตฺตเกเหว พุทฺธการกมฺเมหิ ภวิตฺตพฺพนฺติ
อตุตฺตริมฺปิ อูปฺชารยโต สตุตฺตมํ สจฺจปารมมํ ทิสฺวา เอตทโหสิ
สุเมธปตฺตํทิตฺตํ อิติ ปญฺญา ย สจฺจปารมมิมฺปิ ปุเรยฺยาสี
อสนิยา มตฺตเก ปตฺมานายปิ ธนาทินํ อตฺถาย ฉนฺทาทินํ
วเสน สมฺปชานมฺสาวาทํ นาม มา ภาสี ฯ ยถापि โอสธิ-
ตารกา นาม สพฺพอตุตฺส อตฺตโน คมนวีสึ วิชฺหิตฺวา อณฺเวย
วีสฺยา น กจฺจติ สกวีธियาว กจฺจติ เอวเมว ตฺวมฺปิ สจฺจ
ปฺหาย มฺสาวาทํ นาม อวทฺนโตเยว พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ สตุตฺตมํ
สจฺจปารมมํ ทพฺหํ กตฺวา อธิฏฺฐาสี ฯ เตน วุตฺตํ

น เอตฺตเกเหว	พุทฺธมฺมา ภวิสฺสเร
อณฺเวยปิ วิจินฺตฺสสามิ	เย ชมฺมา โปธิปาจนา ฯ
วิจินฺนโต ตทา ทกฺขิ	สตุตฺตมํ สจฺจปารมมํ
ปฺพุพฺเพหิ มหฺสิหิ	อาเสวิตฺตนิเสวิตํ ฯ
อิมํ ตฺวํ สตุตฺตมํ ตาว	ทพฺหํ กตฺวา สมายิย
ตตฺถ อเทวชฺฆวจโน	สมฺโพธิ ปาปฺณิสฺสสฺสตี ฯ
ยถापि โอสธิ นาม	ตุลาภูตา สเทวเก
สมเย อตุวสฺเส วา	น โวกุภมฺติ วิธิตโต ฯ
ตเถว ตฺวมฺปิ สจฺจเจสฺสุ	มา โวกุภมฺสสิ วิธิตโต
สจฺจปารมมิตํ คนฺตฺวา	สมฺโพธิ ปาปฺณิสฺสสฺสตีติ ฯ

ตตฺถ ตตฺถาติ สจฺจปารมมิมฺปิ ฯ อเทวชฺฆวจโนติ อวิตถ-
วจโน ฯ โอสธิ นามาคิ โอสธิตารกา โอสธคหณฺเณ โอสธิตารกํ

เล่มที่ 44 พุทธวีสวณณนา หน้า 208

อุทิตฺ ติสฺวา โอสธํ คณฺหนฺติ ฯ ตสฺมา โอสธีตารกาติ
วฺจฺจติ ฯ ตฺลาภูตฺตาติ ปฺมาณภูตฺตา ฯ สเทวเกติ สเทวกสฺส
โลกสฺส ฯ สมเยติ วสฺสสมเย ฯ อุตฺตวสฺเสติ เหมนฺตคิเมหฺสุ ฯ
สมเย อุตฺตวภูฏฺติปิ ปาโง ฯ ตสฺส สมเยติ คิเมหฺ ฯ อุตฺตวภูฏฺติ
เหมนฺเต จ วสฺसानฺ จาติ อตฺโถ ฯ น โวกุภมฺติ วิถีโตติ
ตํตํอุตฺตมฺหิ อตฺตโน คมนฺวิถีโต น โวกุภมฺติ น วิภจฺจติ ฉ
มาเส ปจฺฉิมํ ติสฺส คจฺจติ ฉ มาเส ปุพฺพิ ติสฺส คจฺจตฺติติ ฯ
อถ วา โอสธี นามาทิ สิํคิเวรฺปิปฺผลิมริจาทิกํ โอสธํ ฯ น
โวกุภมฺตฺติติ ยํ ยํ ผลทานสมตฺถํ โอสธํ ตํ ตํ ผลทานํ
โวกุภมฺม อตฺตโน ผลํ อทตฺวา น นีวตฺตติ ฯ วิถีโตติ คมนฺวิถีโต
ปิตฺตหโร ปิตฺตํ หรเตว วาตฺหโร วาตํ หรเตว เสมฺหโร
เสมฺหํ หรเตวาทิ อตฺโถ ฯ เสสเมตฺถาปิ อุตฺตทานเมวาทิ ฯ

อถสฺส น เอตฺตเกหฺว พุทฺธการกธมฺเมหิ ภวิตฺตพฺพนฺติ
อุตฺตตฺริมฺปิ อุปชารยโต อภฺจฺจํ อธิฏฺจฺจานปารมฺมี ติสฺวา เอตฺตทโหสิ
สุเมธปณฺฑิต ติสฺส อโธ ปญฺจาย อธิฏฺจฺจานปารมฺมฺปิ ปุเรยฺยาสี
ยํ อธิฏฺจฺจาสี ตสฺมี อธิฏฺจฺจานเน นิจฺจโล ภเวยฺยาสี ยถา
ปพฺพโต นาม สพฺพทิสฺสาสุ วาเต ปหฺรณฺเตปิ น กมฺปติ
น จลติ อตฺตโน จานเนยฺว ติฏฺจติ เอวเมว ตวมฺปิ อตฺตโน
อธิฏฺจฺจานเน นิจฺจโล โหนฺโตว พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ อภฺจฺจํ อธิฏฺจฺจาน-
ปารมฺมี ทพฺพิ กตฺวา อธิฏฺจฺจาสีติ ฯ เตน วุตฺตํ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 209

น เหนต เอตตกาเยว	พุทธรชมา ภาวิสเส
อญญเปปี วิจินิสสามิ	เย ชมมา โพธิปาจนา ฯ
วิจินนุโต ตทา ทกขี	อญจัม อธิญจนาปารมี
ปพพเกหิ มหะสีหิ	อาเสวิตนิเสวิต ฯ
อิมํ ตวั อญจัม ตาว	ทพหํ กตวา สมาทิย
ตตถ ตวั อจโล หุตวา	สมโพธิ ปาปญิสสตี ฯ
ยถาปี ปพพโต เสโล	อจโล สุปปติญจิติ
น กมปติ ภูสวาเตหิ	สภญจนาเนว ติญจติ ฯ
ตเถว ตวั อธิญจนาเน	สพพทา อจโล ภา
อธิญจนาปารมิตํ คนตวา	สมโพธิ ปาปญิสสตีติ ฯ

ตตถ เสโลติ สิลามโย ฯ อจโลติ นิจจโล ฯ สุปปติญจิติ
 อจลคตาว สญจ ปติญจิติ ฯ ยถาปี ปพพโต อจโล นิชาโต
 สุปปติญจิติติปี ปาโจ ฯ ภูสวาเตหิติ พลววาเตหิ ฯ สภญจนาเนวาติ
 อตฺตโน จาเนเยว ยถาจิตฺตญจนาเนเยวาติ อตฺตโน ฯ เสสเมตฺถาปี
 อตฺตนาเนวาติ ฯ

อถสฺส น เหนตเกเหว พุทฺธการกชฺมเมหิ ภาวิตพพนฺติ
 อตฺตริมปี อุปชารยโต นวมํ เมตฺตาปารมี ทิสฺวา เหนตทโหสิ
 สฺเมชปณฺฑิต ตวั อิต ปญฺจาย เมตฺตาปารมี ปุเรยฺยาสิ
 หิเตสฺสปี อหิเตสฺสปี เอกจิตฺโตว ภาเวยฺยาสิ ฯ ยถาปี อุตกํ นาม
 ปาปชนสฺสปี กลฺยาณชนสฺสปี สิตภาวํ เอกสทิสํ กตวา ผรติ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 210

เอวมเว ตวมปิ สพุพสตุเตสุ เมตตจิตเตน เอกจิตโตว หุตวา
พุทฺโธ ภวิสสตีติ นวมฺ เมตตปาปารมี ทพฺหิ กตฺวา อธิญฺจาตีติ ฯ
เตน วุตฺตํ

น เหนเต เอตตกาเยว	พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อญฺเณปิ วิจินิสฺสามิ	เย ธมฺมา โโพธิปาจนา ฯ
วิจินฺนโต ตทา ทกฺขิ	นวมฺ เมตตปาปารมี
ปฺพุพเพหิ มหะสีหิ	อาเสวิตนิเสวิตํ ฯ
อิมํ ตฺวํ นวมํ ตาว	ทพฺหิ กตฺวา สมาทึย
เมตตตาย อสโม โหหิ	ยทิ โพธิ ปตฺตุมฺปิ จฺจลฺลิตฺติ ฯ
ยถาปิ อุกกํ นาม	กถยาณ ปาปเก ชเน
สมํ ปรตติ สีเตน	ปวาหะติ รโชนลํ ฯ
ตถเวว ตฺวํ หิตาหิตะ	สมํ เมตตตาย ภาวย
เมตตปาปารมิตํ คนฺตฺวา	สมฺโพธิ ปาปญฺฉิสฺสตีติ ฯ

ตตฺถ อสโม โหหิติ เมตตภาวนาย อสทิสฺโส โหหิ ฯ
ตตฺถ ตฺวํ สมสโม โหหิติปี ปาโห ฯ โส อุตฺตทานตฺถโถว ฯ
สมนฺตติ ตฺถลฺลยฺ ฯ ปรตตีติ สฺสตีติ ฯ ปวาหะตีติ วิโสเชตีติ ฯ รโชตี
อากนฺตฺถกรรฺชํ ฯ มลนฺตติ สรีเร อญฺฺจิตฺตํ เสทมลาทึ ฯ รชมลนฺตติปี
ปาโห ฯ โสเยวตฺถโถ ฯ หิตาหิตะตีติ หิตะ จ อหิตะ จ มิตฺเต
จ อมิตฺเต จาติ อตฺถโถ ฯ เมตตตาย ภาวยาคี เมตฺตํ ภาวย
วทฺถุเมหิ ฯ เสสเมตฺถาปี อุตฺตทานเมวาตี ฯ

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺตนาถาวณณา หน้า 211

อถสฺส น เอตตเกหฺว พุทฺธการกธฺมเมหิ ภวิตพฺพนฺติ
อตุตฺตริมฺปิ อูปฺชารยโต ทสมํ อูปฺกษาปารมฺมี ทิสฺวา เอตทโหสิ
สุเมธปตฺตํ ติวํ อิตฺโต ปญฺจาย อูปฺกษาปารมฺมี ปริปุเรยฺยาสี
สุเขปปี ทฺกฺเขปปี มชฺฌตฺโตว ภเวยฺยาสี ฯ ยถापปี ปจฺวี นาม
สุจิมฺปิ อสุจิมฺปิ จ ปกฺขิปฺมานเณ มชฺฌตฺตาว โหติ เอวเมว
ตฺวมฺปิ สุขทฺกฺเขสุ มชฺฌตฺโตว โหนฺโต พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ ทสมํ
อูปฺกษาปารมฺมี ทพฺพํ กตฺวา อธิญฺจาสี ฯ เตน วุตฺตํ

น เหนเต เอตตกาเยว พุทฺธธฺมมา ภวิสฺสเร
อณฺเณปปี วิจินิสฺสามิ เย ธมฺมา โพธิปาจนา ฯ
วิจินฺนโต ตทา ทกฺขี ทสมํ อูปฺกษาปารมฺมี
ปฺพพฺเพหิ มहेสีหิ อาเสวิตนฺเสวิตํ ฯ
อิมํ ตวํ ทสมํ ตาว ทพฺพํ กตฺวา สมาทีย
ตฺลภาโต ทโพห หุตฺวา สมฺโพธิ ปาปฺณิสฺสตีติ ฯ
ยถापปี ปจฺวี นาม นิกฺขิตฺตํ อสุจํ สฺวํ
อูปฺกษติ อฺโภเปเต โภปानฺนยวชฺชิตา ฯ
ตเถว ตวํ สุขทฺกฺเข ตฺลภาโต สทา ภว
อูปฺกษาปารมิตํ คนฺตฺวา สมฺโพธิ ปาปฺณิสฺสตีติ ฯ

ตตฺถ ตฺลภาโตติ มชฺฌตฺตภาเว จิตฺโต ฯ ยถา ตฺลหายทณฺโฑ
สมํ ติฏฺฐติ ฯ น นมตี น อุนฺนมตี เอวเมว ตฺวมฺปิ สุขทฺกฺเขสุ
ตฺลภาสทิสฺโส หุตฺวา สมฺโพธิ ปาปฺณิสฺสตีติ ฯ โภปานฺนยวชฺชิตาติ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 212

ปฏิฆานุโรชวชชิตาฯ ทยาโกปวิวิชชิตาติปี ปาโจ โสเยวตุโถฯ
เสถิ ขนฺติปารมมียิ วุคฺตฺนเยเนว เวทิตพฺพิฯ

ตโต สุเมธปญฺจติโต อิมํ ทส ปารมมิมฺเม วิจินฺตฺวา
ตโต ปรี จินฺตฺเตสิ อิมสฺมิมิ โลกํ โปธิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
โปธิปาจนา พุทฺธตฺต
ชฺมมา ปน ปารมมียิ อุกฺกํ อากาเสปี นตฺถิ มยฺหํเยว ปน
หทยมฺสนฺตฺเรเยว ปตฺติญฺจิตาติฯ เอวํ ตาถํ อตฺตโน หทย
ปตฺติญฺจิตกาวิ ทิสฺวา สพฺพปาปี ตา ทพฺพํ กตฺวา อธิญฺจาย
ปฺนปฺนํ สมฺมสนฺโต อนุโลมปฏฺธิลมฺ สมฺมสิ ปริยฺนฺเต คเหตุวา
อาทิมฺหิ ปาเปสิ อาทิมฺหิ คเหตุวา ปริยฺนฺเต จเปสิฯ มชฺฌ
คเหตุวา อุกฺโต โอสปาเปสิ อุกฺโต โภกฺกิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
โอสปาเปสิฯ พาทฺริภณฺฑปฺริจฺจาโค ปารมมียิ นาม อญฺคปฺริจฺจาโค
อูปปารมมียิ นาม จีวิตปฺริจฺจาโค ปรมฺคฺตปารมมียิ นามาติ
ทส ปารมมียิ ทส อูปปารมมียิ ทส ปรมฺคฺตปารมมียิ สมฺมตฺส
ปารมมียิ ยมกเตลฺลํ (๒) วินิฏฺฏญฺเฑนฺโต วิย สมฺมตฺสฯ ตสฺส ทส
ปารมมียิ สมฺมสนฺตสฺส ชฺมมเตเชน จคฺคฺนหฺตาทิกทฺวิโยชนสฺต-
สทฺสฺสพฺพลา วิปฺลลา อํ มหาปจฺวิ หตฺถินา อุกฺกนฺตฺนพฺกฺลาโป
วีย อูปฺปิปฺยมาณํ อุกฺกนฺตํ วิย จ มหาวิรวํ วิรวมาณา
สจฺกมฺปิ สมฺปเวทิจิฯ กฺุลาจกฺกํ วิย เตลยฺนตฺจกฺกํ วิย จ
๑. สฺสิ. พุทฺธการกาฯ ๒. กตฺถิจิ. ยนฺตยมกเตลฺลํฯ

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺตนาถาวณณา หน้า 213

ปริพฺภมิ ฯ เตน วุตฺติ

เอตฺตกาเยว เต โลเก	เย ชมฺมา โปธิปาจนา
ตตฺตฺทฺธิ นตฺถิ อณฺณตฺร	ทพฺพิ ตตฺถ ปตฺติฏฺฐห ฯ
อิเม ชมฺเม สมนฺสโต	สภาวสฺรสลกฺขณ
ชมฺเมเตเชน วสุธา	ทสฺสทฺสฺสี ปกมฺปถ ฯ
จลตี รวตี ปจฺวี	อุจฺจฺยุนฺตํว ปีฬิตํ
เตลยฺนเต ยถา จกฺกํ	เอวํ กมฺปติ เมทนีติ ฯ

ตตฺถ เอตฺตกาเยวาทิ นิทฺทฺธิฏฺฐานํ ทสนฺนํ ปารมิตานํ
 อณฺณาธิกภาวสฺส ทสฺสนตฺถํ วุตฺติ ฯ ตตฺตฺทฺชนฺติ ตโต ทสฺปารมิตํ
 อุทฺธิ นตฺถิ ฯ อณฺณตฺรธาติ อณฺณํ ลกฺขณํ สทฺทสฺตตฺโต กเหตุพฺพิ ฯ
 ตโต ทสฺปารมิตโต อณฺโณ พุทฺธการกชฺมโม นตฺถิติ อตฺโถ ฯ
 ตตฺถาติ ตาสฺ ทสฺส ปารมิตฺสฺ ฯ ปตฺติฏฺฐาติ ปตฺติฏฺฐ ปรีปฺุเรนฺโต
 ติฏฺฐาติ อตฺโถ ฯ

อิเม ชมฺเมติ ปารมิตฺชเม ฯ สมนฺสโตติ อุปปริกฺขนฺตสฺส ฯ
 อนาทรตฺถे สามิวจฺนํ ทฏฺฐพฺพิ ฯ สภาวสฺรสลกฺขณฺติ สภาว-
 สงฺขาเตน สรสลกฺขณฺเนน สมนฺสนฺตสฺสชาติ อตฺโถ ฯ ชมฺเมเตเชนาติ
 ปารมิตฺวิจยวณฺเตเชน (๑) ฯ วสุธาติ วสุติ รตนํ วุจฺจติ ตํ
 ธารติ ธียติ วา เอตฺถาติ วสุธา ฯ กา สา ฯ เมทนี (๒) ฯ
 ปกมฺปถาติ ปกมฺปิตฺถ ฯ สุเมธปตฺตนาถาวณณา ปน ปารมิตฺโย วิจฺจนฺเต
 # ๑. สฺ. ยฺ. ปริจย ... ฯ ๒. สฺ. เมทนี ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 214

ตสส ฅาณเตเชน ทสสทสสิ ปกมปีตถาติ อตุโถ ๑

จลตีติ ฅปปการา (๑) กมปี ๑ รวตีติ นทติ วิภูชติ ๑
อจุณฺณนตุว ปีพิตนฺติ นิปปีพิตฺ อจุณฺณนตุว วิย ๑ กุพยนตุว
ปีพิตนฺติปี ปาโจ ๑ โสเยวตุโถ ๑ เตลยนฺเตติ เตลปีพนยนฺเต ๑
ยถา จกุกนฺติ จกุกิกานํ มหาจกุกยนฺตุว วิย ๑ เอวนฺติ ยถา
เตลปีพนจกุกยนฺตุว ปรีพุกมฺติ กมฺปติ เอวํ อัย เมทนี กมฺปตีติ
อตุโถ ๑ เสสเมตฺถ อตุตฺตานเมวาทิ ๑

เอวํ มหาปจวิยา กมฺปมานาย รมฺมนครวาทิโน มนฺุสฺสา
ภควนฺตุว ปรีวิสยมานา สณฺจาทุ อสกโกนฺตา ยุกนฺชร-
วาทพฺภาหตา มหาสาลา วิย มุจฺฉิตา ปปตีสุ ๑ ฅฎาทีนิ
กุลาลภณฺทานิ ปวณฺเณนฺทานิ อลฺลยมณฺฉํ ปหรนฺทานิ จุณฺณ-
วิจฺฉณฺทานิ อหฺลํ ๑ มหาชโน ภิตตฺสิติโต สตุถาริ อฺปสจฺกมิตฺวา
กี นฺ โข ภควา นาคาวณฺโณ อัย ภูตยกฺขเทวตาสุ
อณฺลตฺราราณฺโณ วาติ น หิ มยฺ เอตํ ชานาม ๑ อปี จ
โฆ สพฺโพปี อัย มหาชโน ภเยน อฺปทฺทฺโต กี นฺ โข
อิมสฺส โลกสฺส ปาปํ ภวิสฺสติ อฺุทาหุ กฺลฺยณฺ กเถ โน เอตํ
การณฺนติ ปุจฺฉีสุ ๑

อถ สตุถา เตสํ กถํ สตุถา ตฺมเมห มา ภายิตฺถ
มา โฆ จินฺตยิตฺถ นตฺถิ โว อิติ นีทานํ ภยํ โย โส
๑. สี่. ย. จกุกาการิ ๑

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺถนาถาวณณา หน้า 215

มยา อชฺช สุเมธปณฺฑิตโต อนาคเต โคตโม นาม พุทฺโธ
ภวิสฺสตีติ พุยาโกโต โส อิทานิ ปารมฺมโย สมฺมสตี ตสฺส
สมฺมสนฺตสฺส ธมฺมเตเชน สกททสฺสทสฺสี โลกธาตุ เอกปฺปหารเณ
กมฺปตี เจว วิรวตี จาตี อาห ๑ เตน วุตฺตํ

ยาวตา ปรีธา อาสี	พุทฺทสฺส ปรีเวสเน
ปเวธมานา สตา ตตฺถ	มฺจุฉิตฺตา เสตี ภูมิมิ ๑
จฺฆานเนกสทฺสสถานิ	กฺมฺภินณฺจ สตา พหุ
สณฺจณฺณมถิตา ตตฺถ	อณฺณมณฺณํ ปณฺณุฉิตฺตา ๑
อุพฺพิทฺดา ตตีตา กิตฺตา	ภนฺตฺตา พุยถิตฺมานสา
มหาชฺชา สมกมฺม	ทีปฺงกรมฺปาคมม ๑
กี ภวิสฺสตี โลกสฺส	กฺลฺยาณมถ ปาปํ
สพฺโพ อุปทฺทโต โลโก	ตํ วินฺเทหิ จกฺขุม ๑
เตสํ ตทา สณฺญาเปตี	ทีปฺงกโร มหามฺนิ
วิสฺสตุธา โหถ มา ภาถ	อิมสฺมิมิ ปจฺวิกมฺปเน ๑
ยฺมหนํ อชฺช พุยาภาสี	พุทฺโธ โลเก ภวิสฺสตี
เอโส สมฺมสตี ธมฺมํ	ปฺพุพกํ ชินเสวิตํ ๑
ตสฺส สมฺมสโต ธมฺมํ	พุทฺธภูมิมิ อเสสโต
เตนายํ กมฺปิตา ปจฺวี	ทสฺสทสฺสี สเทวเกตี ๑

ตตฺถ ยาวตาทิ ยาวตีกา ๑ อาสีตี อโหสี ๑ ยา ตทา
ปรีธา อาสีตีปี ปาโจ ๑ ตสฺส ยา ตตฺถ ปรีธา จิตา

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 216

อาสีติ อตุโถ ๑ ปเวธมานาติ กมฺปมานา ๑ สาคี สา ปรีสา ๑

ตตุถาติ ตสฺมี ปรีเวสนภูจกถาเน ๑ เสตีติ สยิตถ ๑

ฆฎาติ ฆฎานํ ๑ สามิอตุเถ ปจฺจตุตวจนํ ฆฎานํ

เนกสทสฺสานีติ อตุโถ ๑ สลฺยจฺจณฺณมถิตาติ จฺจณฺณา เจว มถิตา

จ มถิตสลฺยจฺจณฺณาติ อตุโถ ๑ อลฺยณฺณมณฺณํ ปฆฎฺฐิตาติ อลฺยณฺณมณฺณํ

ปหฺญา ๑ อุพฺพิคฺคาติ อตุราสททยา ๑ ตสิตาติ สลฺยชาตตาสา ๑

กิตาติ ภยภิตา ๑ กนฺดาติ สนฺทนฺมานสา วิพฺภนฺตจิตฺตาติ

อตุโถ ๑ สพฺพานิ ปเนตานิ อลฺยณฺณมณฺณเววจฺจนาณิ ๑ สมากมฺมาติ

สมากนฺตฺวา ๑ อยเมว วา ปาโจ ๑

อุพฺพุโตติ อุพฺโหโต ๑ (๑) ตํ วิโนเทหิติ ตํ อุพฺพุตฺถกฺย

วิโนเทหิ วินาสยาติ อตุโถ ๑ จกฺขุมฺมาติ ปญฺจหิ จกฺขุหิ

จกฺขุม ๑ เตสํ ตทาติ เต ชเน ตทา อุปโยคตุเถ สามิวจฺจนํ ๑

สลฺยณาเปสีติ ณาเปสี โฟเรสี ๑ วิสฺสตุถาติ วิสฺสตุถจิตฺตา ๑

มา ภาถาติ มา ภายถ ๑ ยมฺหนฺติ ยํ อหํ สฺเมธปณฺฑิตํ ๑

ธมฺมนฺติ ปารมิธมฺมํ ๑ ปุพฺพกนฺติ โปราณํ ๑ ชินเสวิตนฺติ ชินหิ

โพธิสตุตฺถกาเล เสวิตนฺติ อตุโถ ๑ พุทฺธภูมิมฺนฺติ ปารมิธมฺมํ (๒) ๑

เตนาติ เตน สมฺมสนฺการเณน ๑ กมฺปิตาติ จลิตา ๑ สเทวเกติ

สเทวเก โลเก ๑

ตโต มหาชนฺ ตถาคตฺสฺส วจฺจํ สุตฺวา ภูจฺจตุจฺจโ

๑. สී. ยฺ. อุพฺโหโต พุยฺถิตโต ๑ ๒. สී. ยฺ. พุทฺธปารมึ ๑

เล่มที่ 44 สุเมธปตฺถนาถาวณณา หน้า 217

มาลาคนฺฐวิเลปนาทีนิ อาทาย รมนนฺครโต นิกฺขมิตฺวา โภชิสฺสตุํ
อุปฺสงฺกมิตฺวา มาลาคนฺฐาทีหิ ปุเชตฺวา วนฺทิตฺวา ปทกฺขิณํ
กตฺวา รมนนฺครเมว ปาวิสิ ฯ อถ โข โภชิสฺสตุํ ทส ปารมิโย
สมฺมตฺติตฺวา วีริยํ ทพฺหํ กตฺวา อธิฏฺฐาย นิสินฺนาสนา วุฏฺฐาสี ฯ
เตน วุตฺตํ

พุทฺธสฺส วณฺํ สุตฺวา   มโน นิพฺพายี ตาวเท
สพฺเพ มํ อุปฺสงฺกมม   ปุณาปี มํ อภิวนฺทิสฺสุ ฯ
สมาทฺธิยิตฺวา พุทฺธคฺคณํ   ทพฺหํ กตฺวาน มานสิ
ทีปฺงกรํ นมสฺสิตฺวา   อาสนา วุฏฺฐหิ ตทาติ ฯ

ตตฺถ มโน นิพฺพายีติ มหาชนสฺส ปจฺจวิกรมฺปเน อุพฺพิคฺค-
ททยสฺส ตตฺถ การณํ สุตฺวา มโน นิพฺพายี สนฺตี อคฺมาสีติ
อตุโถ ฯ ชโน นิพฺพายีติปิ ปาโจ โส อุตฺตานเนยว ฯ
สมาทฺธิยิตฺวาติ สมฺมา อาทฺธิยิตฺวา สมาทายาติ อตุโถ ฯ
พุทฺธคฺคณนฺติ ปารมิโย ฯ เสสิ อุตฺตานเมว ฯ

อถ โข โภชิสฺสตุํ ทยิตฺสพฺพสฺสตุํ อาสนา วุฏฺฐหนฺตํ
สกลทสฺสทสฺสจกฺกวาพเทวตา สนฺนิปตฺติตฺวา ทิพฺเพหิ มาลา-
คนฺฐาทีหิ ปุเชตฺวา อยฺย สุเมธตาปสฺส ตยา อชฺช ทีปฺงกร-
ทสฺพลสฺส ปาทฺมุเล มหติ ปตฺถนา ปตฺถิตา สว เต
อนนฺตราเยน สมฺมิชฺฌตฺถ มา เต ตตฺถ ภยํ วา ฌมฺภิตฺตตฺตํ
วา อโหสิ ฯ สรีเร เต อุปฺปมตฺตโกปี โรโค มา อุปฺปชฺชตฺถ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 218

ชิปปี ปารมิโย ปุเรตวา สมนาสมโพธิ์ ปฏิวิษุณฯ ยถา
ปุปฺปคผลูปคา รุกขา สมเย ปุปฺพนติ เจว ผลนติ จ ตเถว
ตวมุปี ตํ สมยํ อนตฺถกมิตฺวา ชิปปี สมนโพธิ์ สุตฺตฺตฺติ-
อาทีนึ ฤตฺติมงฺกลานึ ปิยฺรทาหํสุ เอวํ ปิยฺรทาหิตฺวา โพธิ-
สตุตฺตํ อภิวาเทตฺวา อตฺตโน อตฺตโน เทวภูจกถานเมว อคมํสุฯ
โพธิสตุตฺตปิ เทวตาหิ อภิตฺตฺตฺโต อหํ ทส ปารมิโย ปุเรตวา
กปฺปสตสทสฺสาธิกานํ จตฺตุนนํ อสงฺเขยฺยยานํ มตฺถเก พุทฺโธ
ภวิสฺสามิตี วิริยํ ทพฺหํ กตฺวา อธิภูจาย อากาสมพฺภุกฺคนตฺวา
อิสฺสิณฺวณตํ หิมวณตํ อคมมาสิฯ เตน วุตฺตํ

ทิพฺพํ มานุสํกํ ปุปฺปํ   เทวา มานุสกา อูโภ
สโมกิรณฺติ ปุปฺเปหิ   ภูจกถนตฺตฺส อาสนาฯ
เวทยนฺติ จ เต สฺตฺตฺถิ   เทวา มานุสกา อูโภ
มหนตํ ปตฺถิตํ ตฺยหํ   ตํ ลภสฺสุ ยถิจฺฉิตํฯ
สพฺพิตฺติโย วิวชฺชนตฺ   สโโก โรโค วินสฺสตุ
มา เต ภวณฺตฺวณฺตฺรายา (๑)   สุตฺ ชิปปี โพธิมุตฺตมํฯ
ยถาปี สมเย ปตฺเต   ปุปฺพนติ ปุปฺพิโน ทฺมา
ตเถว ตฺวํ มหาวีร   พุทฺธณาณฺหิ ปุปฺผลฺสุฯ
ยถา เย เกจิ สมพฺพุธา   ปุรยฺยํ ทส ปารมิ
ตเถว ตฺวํ มหาวีร   ปุรย ทส ปารมิฯฟ

๑. สี่. ยู. ตฺวณฺตฺราโยฯ

เล่มที่ 44 สุเมธปตถนากถาณณา หน้า 219

ยถา เย เกจิ สมพุทธา	โพธิมณฑุมหิ (๑) พุชฌเร
ตเถว ตูมิ มหาวีร	พุชฌสสุ ชินโพธิยิ ฯ
ยถา เย เกจิ สมพุทธา	ธมมจกุกิ ปวตตยิ
ตเถว ตูมิ มหาวีร	ธมมจกุกิ ปวตตย ฯ
ปฺณณมาเย ยถา จนุโท	ปริสุทฺโธ วิโรจติ
ตเถว ตูมิ ปฺณณมโน	วิโรจ ทสสทสฺสยิ ฯ
ราหุมุตฺโต ยถา สฺวริโย	ตาเปน อติโรจติ
ตเถว โลกา มุจฺจิตฺวา	วิโรจ สิริยา ตูมิ ฯ
ยถา ยา กาจิ นทโย	โอสรรนฺติ มโหทธี
เอวํ สเทวกา โลกา	โอสรรนฺตุ ตวนฺติเก ฯ
เตหิ อุตฺตปฺปสฺสโต โส	ทส ธมฺเม สสมาทिय
เต ธมฺเม ปรีปฺุเรนฺโต	ปวณฺํ ปาวิสี ตทาติ ฯ

ตตฺถ ทิพฺพนฺติ มนฺทรวปาริจฺจตตฺกสนฺดานกฺเสสยาทิกิ
 ทิพฺพกฺุสมฺมิ เทวา มานุสกา จ มานุสฺปฺปํ คเหตฺวาติ อตฺโต ฯ
 สโมกิริณฺตีติ มโมปรี สโมกิริสฺสูติ อตฺโต ฯ วุฏฺฐหนฺตสฺสาติ
 วุฏฺฐทฺโต ฯ เวทยนฺตีติ นิเวทยีสุ สลฺยาเปสิ ฯ โสตฺถินฺติ
 โสตฺถิภาวํ ฯ อิทานิ เวทยิตาการทสฺสนตฺถิ มหนฺตํ ปตฺถิตํ
 ตฺยฺหนฺตอาทิ วุตฺตํ ฯ ตยา ปน สุเมธปณฺฑิต มหนฺตํ จานํ
 ปตฺถิตํ ตํ ยถาปตฺถิตํ ลภสฺสูติ อตฺโต ฯ

๑. กตฺถจิ. โพธิมุลมฺหิ ฯ

สคฺคโลกนิตานานิ ทานานิ ปติมา อธิ
โก หิ นาม นโร โลกเ น ทเทยฺย หิตเร ไรโต ฯ
สุตฺตวา เทเวสุ สมฺปตฺตี โโก นโร ทานสมภฺวํ
น ทชฺชา สุขปฺปทํ ทานํ (๑) ทานํ จิตฺตปฺปโมทนํ ฯ
ทานเนน ปฏฺิปนฺเนน อจฺจราปรีวาริโต
รมเต สุจิริ กาลิ นนฺทเน สฺรณนฺทเน ฯ

ปีติมุพาริ วินฺทติ ทาตา
การวมสุมี คจฺจติ โลกเ
กิตฺติมนนฺตํ (๒) ยาคิ จ ทาตา
วิสุสนิโย โหติ จ ทาตา ฯ

ทตฺตวา ทานํ ยาคิ นโร โส โภคสมิทฺธี ทิฆมฺญาญุ (๓)
สุสุสฺรตมฺปิ จ วินฺทติ รูปี สกฺเค สทฺธี กิพฺติ เทเวติ (๔)
วิมานesu จตฺตวา นานา มตฺตมยฺยาราภิเรเตสุ ฯ
โจราริราโชทกปาวกานํ ธนํ อสาธารณเมว ทานํ
ททาติ ตํ สวากถาณญฺมี ปจฺเจกญฺมี ปน พุทฺธญฺมินฺติ-

เอวมาทินา นเยน ทานานุโมทนํ กตฺวา ทานานิสํสํ ปกาเสตฺตวา
ตทนนฺตรํ สีลกถิ กเถสิ ฯ สีลํ นามตํ อธิโลกปรโลก-
สมฺปตฺตีนํ มฺลํ ฯ

๑. สี่. ยู. สุขสนุทานํ ฯ ๒. สี่. ยู. ขุยาติมนนฺตํ ฯ

๓. สี่. ยู. ทิฆมฺญาญุ ฯ ๔. สี่. กิลติทิวเวหิ ฯ

สตถยจ คนุโธ ปฏิวาตเมติ

สพพา ทิสสา สปุริโส ปวายติ ฯ

จนุทนํ ตครํ วาปี	อุปลํ อถ วสุสิเก
เอเตสํ คนุชชานัน	สีลคนุโธ อนุตฺตโร ฯ
น กงฺคา ยมฺมนา จาปี (๑)	สรภู วา สรสุวตี (๒)
นินฺนคา วาจิรวตี	มहीं วาปี มหานที ฯ
สกกฺกณฺนติ วิโสเชตฺตุ	ตํ มลํ อธิ ปาณินํ
วิโสชยติ สตฺตานํ	ยํ เว สีลชลํ มลํ ฯ
น ตํ สชลาทา วาตา	น จาปี หริจนุทนํ
เนว หารา น มณโย	น จนุทกิริณฺงฺกูรา ฯ
สมยฺนตฺธิช สตฺตานํ	ปริพาหํ สุรฺกฺกจิตํ
ยํ สมเมติ อิทํ อริยํ	สีลํ อจฺจนฺตสีตลํ ฯ
อตุตฺตานูวาทาทิภยํ	วิทฺธิสยติ สพฺพทา
ชเนติ กิตฺติหาสยจ (๓)	สีลํ สีลวโต สทา ฯ
สคฺคาโรหณโสปานํ	อณฺณํ สีลสมํ กุโต
ทวารํ วา ปน นิพฺพาน-	นกรสุส ปเวสเน ฯ
คฺุณานํ มฺูลญฺจตฺตส	โทสานํ พลมาติโน
อิตฺติ สีลสุส ชานาถ	อานิสฺสมนฺตฺตรนฺติ ฯ

๑. วิสฺสุทฺธิมกฺก. ๑/๑๑ วาปี ฯ ๒. วิสฺสุทฺธิมกฺก. ๑/๑๑ สรสุวตี ฯ

๓. สี. ย. กิตฺติสาตถยจ ฯ วิสฺสุทฺธิมกฺก. ๑/๑๒ กิตฺตี ھاสยจ ฯ

เล่มที่ 44 ที่ปงกรพุทธร่วมวณณา หน้า 225

เอวํ ภควา สีลานิสํสํ ทสเสตฺวา อิํ ปน สีลํ
 นิสฺสาย อํยํ สกฺโข ลภตฺติ ทสฺสนตฺถํ ตทนนฺตรํ สกฺกถํ
 กเถสิ ฯ อํยํ สกฺโข นาม อิญฺโจ กนฺโต มนาโป เอกนฺต-
 สฺโข นิจฺจเมตฺถ กิพา นิจฺจํ สมฺปตฺติโย ลภนฺติ ฯ จาตุ-
 มหาราชิกา เทวา นวตฺิวสฺสตสฺสทสฺसानิ ทิพฺพสฺสํ ทิพฺพ-
 สมฺปตฺตี ปญฺญิภนฺติ ฯ ตาวตฺีสา ติสฺโส วสฺสโกญฺโญ สญฺจิ จ
 วสฺสตสฺสทสฺसानีติ เอวมาทิสกฺกคฺคณฺปญฺญิสฺยตฺถกถํ กเถสิ ฯ เอวํ
 สกฺกถาย ปโลเกตฺวา ปฺน อยมฺปิ สกฺโข อนิจฺโจ อธฺวโน
 ตตฺถ ฉนฺทราโค กาทพฺโพติ กามานํ อาทินํ โอการํ สงฺกิเลตฺตํ
 เนกขมฺเม อานิสฺสณฺจ ปกาเสตฺวา อมตปริโยสานํ ฃมฺมกถํ
 กเถสิ ฯ เอวํ ตสฺส มหาชนสฺส ฃมฺมํ เทเสตฺวา เอกจฺเจ
 สรณฺสฺ จ เอกจฺเจ ปญฺจสีเลสฺ จ เอกจฺเจ โสตาปตฺติผลฺ จ
 เอกจฺเจ สกทาคามิผลฺ เอกจฺเจ อนาคามิผลฺ เอกจฺเจ จตฺตสฺปี
 ผลฺสฺ เอกจฺเจ ตีสฺ วิชฺชาสฺ เอกจฺเจ ฉสฺ อภิญฺญาสฺ เอกจฺเจ
 อญฺญสฺ สมฺปาตฺตีสฺ ปตฺติญฺจาเปตฺวา อญฺญาสาสนา รมฺมนครโต
 นิกฺขมิตฺวา สฺทสฺสนมฺหาวิหารเมว ปาวิสิ ฯ เตน วุตฺถํ

ตทา เต โภชยิตฺวาน	สสงฺฆํ โลกนํายกํ
อุปกจฺจํ สรณํ ตสฺส	ที่ปงกรสฺส สตฺถุโน ฯ
สรณาคมเน กณฺจิ	นิเวเสติ ตถาคโต
กณฺจิ ปญฺจสฺ สีเลสฺ	สีเล ทสฺวิเช ปรี ฯ

เล่มที่ 44 พุทธร่วมวณณา หน้า 226

กสฺสจฺจิ เทติ สามณฺณํ จตุโร ผลมุตฺตเม
กสฺสจฺจิ อสเม ฐมฺเม เทติ โส ปฏิสมฺภิทา ฯ
กสฺสจฺจิ วรสมาปฺตติโย อญฺจ เทติ นราสโก
ติสฺสุโส กสฺสจฺจิ วิชฺชาโย ฉพฺภิญฺญา ปเวจฺจติ ฯ
เตน โยเคน ชนกาโย โอวตฺติ มหามฺนิ
เตน วิตุฏฺฐาริกํ อาสิ โลกนาถสฺส สาสฺนํ ฯ
มหาหนุสภกฺขณฺโธ ทีปฺจกรสนามโก
พหู ชเน ตารยติ ปริโมเจติ ทุกฺคตี ฯ
โพชนเยยฺยํ ชนํ ทิสฺวา สตสฺสทสฺเสปิ โยชเน
ขณฺเนน อุปกนฺตฺวาน โโพเชติ ตํ มหามฺนิตี ฯ

ตตฺถ เตติ เต รมฺมนครวาทิโน อุปาสกา ฯ สรณฺนฺติ
เอตฺถ สรณฺํ สรณฺกมฺนํ สรณฺสฺส คนฺตฺวา จ เวทิตพฺพา ฯ
สรตฺติ หีสฺติ วินาสฺตีติ สรณฺํ กิํ ตํ ฯ รตนตฺตยํ ฯ ตํ
ปนฺ สรณฺกตानํ เตเนว สรณฺกมฺเนน ภยํ สนฺตาสํ ทุกฺขํ
ทุกฺคตี ปริกฺกิลฺลํ หนฺติ หีสฺติ วินาสฺตีติ สรณฺนฺติ วุจฺจตีติ ฯ
วุตฺตญฺเหดํ

เย เกจิ พุทฺธํ สรณฺํ คตาเส
น เต คมิสฺสฺสนฺติ อปายญฺมึ (๑)
ปฺหาย มานุสฺสึ เทหิ
เทวกาโย ปรีปฺุเรสฺสฺสนฺติ (๒) ฯ

๑. ส. ย. อุปายํ ๑ ๒. ที. มหา. ๑๐/๒๓๕/๒๘๘ ๑

ส. ส ๑๕/๑๓๒/๔๑ ๑

เล่มที่ 44 ที่ปงกรพุทธรักษา หน้า 227

เย เกจิ ฐมมฺ สรณฺ คตาสเส
น เต คมิตฺตสนฺติ อปายญฺมฺ (๑)
ปหาย มานุสฺสึ เทหฺ
เทวกายฺ ปริปุเรตฺตสนฺติ (๒) ฯ
เย เกจิ สงฺฆมฺ สรณฺ คตาสเส
น เต คมิตฺตสนฺติ อปายญฺมฺ (๑)
ปหาย มานุสฺสึ เทหฺ
เทวกายฺ ปริปุเรตฺตสนฺตฺติ (๒) ฯ

สรณกมณฺ นาม รตนตฺตยปรายนาการปฺปวตฺโต จิตฺตฺตฺ-
ปาโท ฯ สรณสฺส คนฺดา นาม ตํสมงฺกิปฺุคฺคโล ฯ เอวํ ตาว
สรณฺ สรณกมณฺ สรณสฺส คนฺดา จาติ อิทํ ตยฺ เวทิตพฺพํ ฯ

ตฺตฺสชาติ ตํ ที่ปงกรํ อฺปโยคตฺเถ สามิวจฺนํ ทฺฐจพฺพํ ฯ
อฺปคจฺนุํ สรณฺ ตตฺถาติปิ ปาโจ ฯ สตฺถฺโนติ สตฺถฺนํ ฯ
สรณากมเน กณฺจิติ กณฺจิ ปุคฺคํ สรณกมเน นิเวเสตฺติ
อตุโถ ฯ กิณฺจาปิ ปจฺจปฺปนฺนวเสน วุตฺตํ อตฺตีกาลวเสน ปน
อตุโถ กเหตุพฺโพ ฯ เอส นโย เสเสสุปี ฯ กสฺสจฺจ สรณา-
คมเนติปิ ปาโจ ตฺตฺสปี โสเยวตฺโถ ฯ กณฺจิ ปณฺจสุ สึเลสุติ
กณฺจิ ปุคฺคํ ปณฺจสุ วิรตฺตึเลสุ นิเวเสตฺติ อตุโถ ฯ กสฺสจฺจ
ปณฺจสุ สึเลสุติปิ ปาโจ โสเยวตฺโถ ฯ สึเล ทสฺวิเช ปฺรนฺติ
อปรํ ปุคฺคํ ทสฺวิเช สึเล นิเวเสตฺติ อตุโถ ฯ กสฺสจฺจ กุสเส
๑. สึ. ย. อปายํ ฯ ๒. ที. มหา. ๑๐/๒๓๕/๒๘๘ ฯ
สึ. ส ๑๕/๑๓๒/๔๑ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 228

ทสาตีปี ปาโจ ตสฺส กณฺจि ปุคฺคํ ทส กุสลชฺมเม สฺมาทเปสึตี
อตุโธ ฯ กสฺสจि เทติ สํมณฺณนฺติ เอตฺถ ปรมตฺถโต สํมณฺณนฺติ
มคฺโค วุจฺจติ ฯ ยถาห กตมณฺจ ภิက္ขเว สํมณฺณํ อยมเว
อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค เสยฺยถิํ สํมมาทิกฺกจि ฯเปฯ สํมมา-
สฺมาธิ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิက္ขเว สํมณฺณนฺติ (๑) ฯ

จตุโร ผลมุตฺตเมติ จตฺตาริ อุตฺตมานิ ผลานีติ อตุโธ ฯ
มกาโร ปทสนฺธิกรो ฯ ลิงฺควิปริยาเสน วุตฺตํ ฯ ยโถปนิสฺสย
จตฺตาริ มคฺเค จตฺตาริ จ สํมณฺณผลานิ กสฺสจि อทาสีติ
อตุโธ ฯ กสฺสจि อสเม ชฺมเมติ กสฺสจि อสทิสฺเส จตฺตาริ
ปฏิสมฺภิทาชฺมเม อทาสิ ฯ

กสฺสจิ วรสมาปตฺติโยติ กสฺสจิ ปน นีวรณฺวิคเมน ปชาน-
ภูตา อฏฺฐ สฺมาปตฺติโย อทาสิ ฯ ติสฺโส กสฺสจิ วิชฺชาโยติ กสฺสจิ
ปุคฺคตสฺส อฺปนนิสฺสยวเสน ทิพฺพจกฺขุณาณฺปุพฺเพนิวาसानุสฺสติ-
ณาณอสาวกฺขยณาณํ วเสน ติสฺโส วิชฺชาโย ฯ ฉพฺภิญฺญา
ปเวจฺจตฺติ น อภิญฺญาโย กสฺสจิ อทาสิ ฯ

เตน โยเคนาติ เตน นเยน เตนानุกฺกเมน จ ฯ
ชนกายนฺติ ชนสมุหํ ฯ โอวทตฺตีติ โอวทิ ฯ กาลวิปริยาเสน
วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ อิตฺ อฺปรีปี อิทิสฺส อตฺตีกาล-
วเสนเว อตุโธ กเหตุพฺโพ ฯ เตน วิตุถาริกํ อาสีติ เตน

๑. ส. มหา. ๑๕/๑๐๐/๓๐ ฯ

ทีปงกรสุส ภควโต โอิวาทน อนุสาสนิยา วิตุถาริกั วิตุถตั
วิลาสิภูตัสสาสนั อโหสิ ฯ

มหาหนุติ มหาปุริสาณั กิร เทวปี หนุณี ปริปุณณานิ
ทวาทสิยา ปกขสุส จนุทสทิสาการานิ โหนุติติ มหนุตานิ
หนุณี ยสุส โส มหาหนุ สิหนุติ วุตตั โหติ ฯ อุตภกขนุโชติ
อุตภสเสว ขนุโช ยสุส ภวติ โส อุตภกขนุโช ฯ สุวภูฏิตสุวณณา-
ติงคสทิสรุจิริกขนุโช สมวภูฏจารุกขนุโชติ อตุโถ (๑) ฯ ทีปงกร-
สนามโกติ ทีปงกรสนาโม ฯ พหู ชเน ดารยตีติ พหู
พุทธุเวเนยฺย ชเน ดาเรสิ ฯ ปริโมเจตีติ ปริโมเจสิ ฯ ทุกคตินุติ
ทุกคติโต ฯ นิสุสกกคฺเถ อุปโยกวจัน ฯ

อิทานิ ดารณปริโมจนกรณาการทสุสนตถั (๒) โโพชนยฺย
ชนนุติ คาธา วุตตา ฯ ตคฺถ โโพชนยฺย ชนนุติ โโพชนยฺย
ปชั อยเมว วา ปาโจ ฯ ทิสฺวาติ พุทธุจกขุณา วา สมนต-
จกขุณา วา ทิสฺวา ฯ สตสทิสฺเสปี โยชนนติ อนกสตสทิสฺเสปี
โยชนน จิต्तั ฯ อิทั ปน ทสสทิสฺสิยเยว สนุชาย วุตตนุติ
ทภูฐพพิ ฯ

ทีปงกรโร กิร สตุถา พุทธุตตั ปตุวา โพธิมุเถ
สตุตสตุตาทั วิตินาเมตฺวา อภูฐเม สตุตาทเห มหาพุธุมุโน
ชมฺมุชฌณสนั ปภูฏญาย สุนนุทารามे ชมฺมุจกั ปวตุเตตฺวา

๑. กคฺถจ. สุวภูฏจารุกขนุโชติ อตุโถ ฯ

๒. ส. ดารณปริโมจนกรณาการทสุสนตถั

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณเฑาะ หน้า 230

โกฏิสตัดัง เทวมนุสฺसानัง ชมฺมามตัง ปาเยสิ ฯ อัยฺย ปจฺจโม อภิสมฺมโย
อโหสิ ฯ

อถ สตฺถา อตฺตโน ปุตฺตสฺส สมนวฺก
กฺก
กฺก
ราหุโลวาทสทิสฺส ชมฺมํ เทเสตฺวา เทวมนุสฺसानัง นวุติโกฏิโย
شمฺมามตัง ปาเยสิ ฯ อัยฺย ทฺตฺติโย อภิสมฺมโย อโหสิ ฯ

ปฺนุ ภควา อมรเวตฺตีนครทฺวาเร มหาสิริสรุภฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
ปาฏิหาริยํ กตฺวา มหาชนสฺส พนฺธนาโมกฺขํ เทวคณ-
ปริวูโต ทิวสกราติเรกชฺฐติวิสรภวเน (๑) ดาวตีสภวเน ปาริจฺฉตฺตก-
มฺม
ปฺม
ปฺม
วิทิตฺตวิสุทฺธิเทโว เทวเทโว ทีปฺงฺกโร ภควา สพฺพสตฺตหิตกริ
ปฺรมาติเรกคฺคฺก
เทเสตฺวา นวุติเทวโกฏิสฺสหฺสฺसानัง ชมฺมามตัง ปาเยสิ ฯ อัยฺย ตฺตฺติโย
อภิสฺมโย อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

ปจฺจมาภิสมฺมเย พุทฺโธ	โกฏิสตฺตมโพรธิ
ทฺตฺติยาภิสมฺมเย นาโถ	นวุติโกฏิมโพรธิ ฯ
ยทา จ เทวภวณฺมฺหิ	พุทฺโธ ชมฺมมฺมเทสฺยิ
นวุติโกฏิสฺสหฺสฺसानัง	ตฺตฺติยาภิสมฺมโย อหฺมุติ ฯ

๑. สี่. ยู. ....ชฺฐติวิสรภวเน ฯ

เล่มที่ 44 ที่ปงกรพุทธร่วมวณณา หน้า 231

ที่ปงกรสส ปน ภควโต ตโย สวากสนุนิปาตา อหสิ ๗
ตตถ สุนนุทธาราม โกฏิสตสหสสถาน ปจโม สนุนิปาโต
อโหสิ ๗ เตน วุตติ

สนุนิปาตา ตโย อาสุ ที่ปงกรสส สตุถโน
โกฏิสตสหสสถาน ปจโม อาสิ สมากโมติ ๗

ธธาปน สมนย ทสพล จตุหิ ภิกขุสตสหสเสหิ
ปริวโต กามนิกมนครปฎิปาฎิยา มหาชนานุกคหิ กโรนโต
จาริกิ จรมาโน อนุกกเมน เอกสมิ ปเทเส มหาชนกตสกุการิ
สพพลโลกวิสสุติ อมนุสสปริกคหิติ อติถยานกิ โอลมพามพุชร
ปริจุมพิตถุฎิ วิวิธสุรภิตรุ กุสมวาสิตถุฎิ นานามิกคณวิจริตถุฎิ
นารทถุฎิ นาม ปรมรมณิยิ ปพพติ สมปาปุณิ ๗ โส กิร
ปพพโต นารเทน นาม ยกขณ ปริกคหิตโต อโหสิ ๗ ตตถ
ปน ตสส ยกขสส อนุสัวจจรรุ มหาชน มนุสสพลี อุปัสหริติ ๗

ธถ ที่ปงกรโร กิร ภควา ตสส มหาชนสส อุปนิสสย-
สมปตติ ทิสวา ตโต ภิกขุสงฆมิ จาตุททิส เปเสตวา อหุติโย
อสหาโย มหากรณาพลวสงคตทโย ตถจ ยกขิ วินตุ ตติ
นารทปพพติ อภิรุหิ ๗ ธถ โส มนุสสภกโข สกहितนिरเปกโข
ปวรททกโข ยกโข มกขิ อสهماโน โกธปรตมานโส ทสพล
ภิสาเปตวา ปลาเปตกาโม ตติ ปพพติ จาเลสิ ๗ โส กิร
ปพพโต เตน จาติยมาโน ภควโต อานูภาเวน ตสเสว มตถเก

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 232

ปตมาโน วีย อโหสิ ฯ

ตโต โส ภีโต หนุท นํ อคฺคินา ฌาเปสฺสามิติ
มหตฺตํ อติภิมทสฺสนํ อคฺคิกฺขนุञ्ชํ นิพฺพตฺเตติ ฯ โส อคฺคิกฺขนุञ्ช
ปฏฺวิวาเต จิตฺโต วีย อตฺตโนว ทุกฺขํ ชเนสิ น ปน ภควโต
จิวัเร อํสุมตฺตมฺปิ ททฺตมฺม สมตฺโต อโหสิ ฯ ยกุโข ปน สมโณ
ททฺโธ น ททฺโธติ โอลเณโต ทสพลํ สรทสมยวิมลกรนิกรํ
สพฺพชนรติกรํ รัชนิกรมิว สีตลชลดลคตกมลคณิกาย นิสินฺนํ
วีย ภควนฺตํ ทิสฺวา จินฺเตสิ อโห อัย สมโณ มหानุภาโว
ยํ ยํ อิมสฺสาหํ อนตฺถํ กโรมิ โส โส มมุปรियเว ปตติ
อิมํ ปน สมณํ มุลฺลจิตฺวา อลฺลํ เม ปฏฺฐิสรณํ ปรายนํ
นตฺถิ ปจฺวียํ อุปกฺขลิตา ปจฺวียเว นิสฺสาย อฏฺฐหนฺติ หนุททาหํ
อิมํเวว สมณํ สรณํ คมิสฺสามิติ ฯ

อเถวํ ปน โส จินฺเตตฺวา ภควโต จกฺกาลงฺกตตเลสุ
ปาเทสุ สิริสา นิปตฺติตฺวา อจฺจโย มํ ฆนฺเต อจฺจคมาติ
วตฺวา ภควนฺตํ สรณํ อคมาสิ ฯ อถสฺส ภควา อานุปฺพุพิกถํ
กเถสิ ฯ โส เทสฺนาปรีโยसानเ ทสฺหิ ยกฺขสฺหสฺเสหิ สทฺฐี
โสตาปตฺติผลเ ปตฺติฏฺฐหิ ฯ ตสฺมี กิร ทิวเส สกถชมฺพุทีปตล-
วาสิโน มนุสฺสา ตสฺส พลิกมฺมตฺถํ เอเกกคามโต เอเกกํ ปุริสํ
อาหริสฺสุ ฯ อลฺลญฺจ พหุติลตณฺฑลกุลตฺถมฺมุคฺคมาสาทิ สปฺปิ-
นวินีตเตลมธฺพาคณิตาทิญฺจ อาหริสฺสุ ฯ อถ โส ยกุโข ตํ ทิวสํ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณนา หน้า 234

สนุนิปาโต อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

ยมฺหิ กาลม มหาวิโร สุทฺตฺสนสิจฺจเย

นวุติโกฏฺฐิสหฺสเสหิ ปวาเรสิ มหามฺนิ ฯ

อหนฺเตน สมเยน ชฺชฺชฺโถ อุกฺคตาปโน

อนฺตฺลิกฺขมฺหิ จรโณ ปญฺจาภิญฺญาสุ ปารคฺคูติ ฯ

อัย คธา อฏฺฐสาดินียา ฆมฺมสฺงฺกหฺจกถาย นินทาน-
วณฺณนาย ทีปฺงฺกรพฺพุทฺธวเส ลิจิตา ฯ อิมสฺมี ปน พุทฺธวเส
นตฺถิ ฯ นตฺถิกาโวเยว ปนสฺสา ยุตฺตตโร ฯ กสฺมาติ เจ ฯ
เหฏฺฐา สฺเมชกถาสฺ กถิตตฺตาทิ ฯ

ทีปฺงฺกร กิร ภควติ ฆมฺมํ เทเสนฺเต ทสฺสสฺสฺสานญจ
วิสตฺตฺสสฺสฺสานญจ (๑) ฆมฺมาภิสฺมโย อโหสิเยว ฯ เอกสฺส ปน ทฺวินฺนํ
ติณฺณํ จตฺตุนฺนตฺติ จ อาทิวเสน อภิสฺมยานํ อนฺโต นตฺถิ ฯ
ตสฺมา ทีปฺงฺกรสฺส ภควโต สาสนํ วิตุถาริกํ พาหุชฺฌณฺมํ
อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

ทสฺวิสตฺสสฺสฺสานํ ฆมฺมาภิสฺมโย อหุ

เอกทฺวินฺนํ อภิสฺมโย คณฺนาโต อสฺงฺขิโยติ ฯ

ตตฺถ ทสฺวิสตฺสสฺสฺสานนฺติ ทสฺสสฺสฺสานํ วิสตฺตฺสสฺสฺสานญจ ฯ
ฆมฺมาภิสฺมโยติ จตฺตฺจจฆมฺมปฺปฏิเวโร ฯ เอกทฺวินฺนนฺติ เอกสฺส
เจว ทฺวินฺนญจ ฯ ตินฺณํ จตฺตุนฺนํ ฯเปฯ ทสฺนุนฺนตฺติอาทินา นเยน
๑. กตฺถจฺจิ. วิสตฺตฺสจตฺตาสฺสสฺสสฺสฺสานญจ ฯ

เล่มที่ 44 ทีปงฺกรพุทฺธวิสวณฺณา หน้ํา 235

อสงฺเขยฺยยาติ อตุโถ ๗ เอวํ อสงฺเขยฺยยาภิสมยตุตา จ วิตุถาริกํ
มหนฺตปฺปตฺตํ พหุหิ ปณฺฑิตฺเตหิ เทวมนุสฺเสหิ นียฺยานิกนฺติ ชณฺณํ (๑)
ชานิตพฺพํ อธิสึลสิทฺถาทีหิ อิทฺธณฺจ สมาริอาทีหิ ฝิตถญ
อโหสิ ๗ เตน วุตฺตํ

วิตุถาริกํ พาทุชณฺณํ อิทฺธํ ฝิตํ อหุ ตทา
ทีปงฺกรสฺส ภควโต สาสนํ สุวิโสชิตนฺติ ๗

ตตฺถ สุวิโสชิตนฺติ สฺนฺนํ ภควตา โสชิตํ วิสุทฺธํ กตํ ๗
ทีปงฺกรํ กิร สตุถาริํ สพฺพกาลิํ นพฺภินฺณานํ มหิตฺธิกาณํ
ภิกฺขุณํ จตุถาริํ สตสฺสสฺถานิํ ปรีวาเรนฺติ ๗ เตน จ สมเยน
เย เสทฺถา กาลกิริยํ กโรนฺติ เต ครหิตา ภวนฺติ สพฺเพ
ชีณาสวา หุตฺวา ว ปรีนึพฺพายนฺตึติ อธิปฺปาโย ๗ ตสฺมา หิ
ตสฺส ภควโต สาสนํ สุปฺปฝิตํ สฺสมิทฺธํ ชีณาสเวหิ ภิกฺขุหิ
อติวึย โสภิตถ ๗ เตน วุตฺตํ

จตุถาริํ สตสฺสสฺถานิํ นพฺภินฺณา มหิตฺธิกา
ทีปงฺกรํ โลกวิทฺธํ ปรีวาเรนฺติ สพฺพทา ๗
เย เกจิ เตน สมเยน ชนฺนํ มานุสํ ภวํ
อปฺปตฺตมานสา เสขา ครหิตา ภวนฺติ เต ๗
สุปฺปฝิตํ ปาวจนํ อรหนฺเตหิ ตาทิหิ
ชีณาสเวหิ วิมเลหิ อปฺปโสภติ สพฺพทาติ ๗

๑. สึ. ฅาตถญ ๗

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 236

ตตถ จตตาริ สตสทสสานีติ คณนาย ทสฺสีตา เอว
ทสฺสีตคณนา อิเม ภิกขุติ ทสฺสนคฺถํ ฌพภิญญา มหิทุธิกาติ
วุตฺตนฺติ เอวมตฺโต คเหตุพฺโพ ๑ อถ วา ฌพภิญญา มหิทุธิกาติ
ฌพภิญญานํ มหิทุธิกานนฺติ สามิตฺเต ปจฺจตฺตวจนํ ทฏฺฐพฺพํ ๑
ปริวารนฺติ สพฺพทาติ นิจฺจกาลํ ทสพฺลํ ปริวารนฺติ ภควนฺตํ
มฺลจิตฺวา กตฺตจि น คจฺจนฺตีติ อธิปฺปาโย ๑ เตน สมเยนาติ
ตสฺมี สมเย ๑ อยํ ปน สมยสทฺโท สมวาयाทีสุ นวสุ อตฺเตสุ
ทิสฺสติ ๑ ยถาห

สมวาเย ขณ กาลे สมฺมเห เหตุทิฏฺฐิสุ
ปฏฺฐิตาเถ ปหานे จ ปฏฺฐิเวเช จ ทิสฺสติติ (๑) ๑

อิธ โส กाले ทฏฺฐพฺโพ ตสฺมี กาลेติ อตฺโต ๑ มานุสํ
ภวนฺติ มนุสฺสทาวํ ๑ อปฺปตฺตมานสาติ อปฺปตฺตํ อนฺธิคตํ มานสํ
เยหิ เต อปฺปมตฺตมานสา ๑ มานสนฺติ รากสฺส จ จิตฺตสฺส
จ อรหตฺตสฺส จ อธิวจนํ ๑ อนฺตฺลิกฺขจโร ปาโส ยวายํ
จรติ มานโสติ (๒) หิ เอตฺถ ปน ราโค มานโสติ วุตฺโต ๑
จิตฺตํ มโน มานสํ ททยํ ปญฺจทรนฺติ (๓) เอตฺถ จิตฺตํ ๑ อปฺปตฺต-
มานโสเสโข กาลํ กยิรา ชเนสุตาติ (๔) เอตฺถ อรหตฺตํ ๑

- # ๑. สุมงฺกถ. ๑/๔๒ ๑ ปฺปญจ ๑/๑๑ ๑ สารตฺถป ๑/๑๐ ๑
- # มโนรถ. ๑/๑๐ ๑ ๒. ตี. ศ. ๑๕/๔๕๕/๑๖๔ ๑ วิ. มหา. ๔/๓๓/๔๐ ๑
- # ๓. อภิ. ศงฺ. ๓๔/๗๗/๒๓ ๑ อภิ. วิ. ๓๕/๑๓๐/๑๑๒ ๑
- # ขุ. มหา. ๒๕/๔/๓ ๑ ขุ. จุฬ. ๓๐/๖๓๘/๓๐๕ ๑
- # ๔. ตี. ศ. ๑๕/๔๕๐/๑๗๗ ๑

เล่มที่ 44 ที่ปงกรพุทธวิสวณณา หน้า 237

อิธาปี อรหตุตเมว อธิปเปตี ฯ ตสฺมา อปฺปตฺตอรหตุตผลาติ
อตุโถ ฯ เสชาติ เกนญฺเจน เสชา เสขมฺมปฏฺฐิตาญฺญเณ
เสชา ฯ วุตฺตญฺเหตี กิตฺตาวตานุ โข ฆนฺเต เสโห โหตีติ
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เสขาย สมฺมาทิฏฺฐิยา สมฺนฺนาคโต โหติ
ฯเปฯ เสขเณ สมฺมาสมาริณา สมฺนฺนาคโต โหติ ฯ เอตฺตาวต
โห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เสโห โหตีติ ฯ (๑) อปี จ สิภฺขนฺตฺติ
เสชา ฯ วุตฺตญฺเหตี สิภฺขติ สิภฺขตีติ โห ภิกฺขุ ตสฺมา
เสโหติ วุจฺจติ ฯ กิณฺจ สิภฺขติ ฯ อธิสีลมฺปิ สิภฺขติ อธิจิตฺตมฺปิ
อธิปญฺณมฺปิ สิภฺขตีติ โห ภิกฺขุ ตสฺมา เสโหติ วุจฺจตีติ (๒) ฯ

สุปฺปฬิตนฺติ สฺภฺจฺจ วิกสิตี ฯ ปาวจนฺนติ ปสตุถิ วจัน
วุทธิปฺปตฺตี วา วจัน ปวจัน ปวจนฺเมว ปาวจัน สาสนฺนติ
อตุโถ ฯ อุปฺโสภตีติ อภิราชติ อตีวิโรจติ ฯ สพฺพทาติ สพฺพ-
กาลิ ฯ อุปฺโสภติ สเทวเกติปิ ปาโห ฯ

ตสฺส ที่ปงกรสฺส ภควโต รุมฺมวตี นาม นคริ อโหสิ
สุเทโว นาม ขตฺติโย ปิตา สุมฺธา นาม เทวิ มาตา
สุมฺจฺโล จ ติสฺโส จาติ เทว อคฺคสาวกา สาคโต นาม
อุปฺภูจฺจาโก นนฺทา จ สุนฺนทา จาติ เทว อคฺคสาวิกา โพธิ
ตสฺส ภควโต ปิปฺผลิรฺกฺโข อโหสิ อสีติหตุถฺตฺตฺเพโร สตฺสหฺสฺส-
วสฺถานิ आयูติ ฯ กิ ปนิเมสิ ชาตฺนคฺราทีนํ ทสฺสเน ปโยชนฺนติ
เจ ฯ วุจฺจเต ยสฺส ยทิ เนว ชาตฺนคฺริ น ปิตา น มาตา

๑. ส. มหา. ๑๕/๕๑/๑๘ ฯ ๒. อัง. ติก. ๒๐/๕๒๕/๒๕๗ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 238

ปลุณยาเยย อิมสฺส ปน เนว ชาตนครํ น ปีตา น มาตา
ปลุณยาติ เทโว วา สกฺโก วา ยกุโข วา มาโร วา
พฺรหฺมา วา เอส มณฺเณ เทวานมฺปิ อีทิสํ ปาฎิหาริยํ
อนจฺจริยนฺติ มณฺณมานา น โสตพฺพํ น สทฺทหิตพฺพํ
มณฺเณยฺยํ ตโต อภิสมโย น ภเวยฺย อสติ อภิสมเย นิรตฺตโก
พุทฺธูปปาโท ภเวยฺย อนิยฺยานิกํ สาสนํ ตสฺมา สพฺพพุทฺธานํ
ชาตนคราทีโก ปริจฺเฉโท ทสฺเสตพฺโพ ๑ เตน วุตฺตํ

นครํ รมฺมวตี นาม สฺสเทโว (๑) นาม ขตฺติโย
สฺเมธา นาม ชนิกา ทีปฺงกรสฺส สตฺถุโน ๑
ทส วสฺสทสฺसानิ อการํ อชฺฌาวสี ชิโน
หํสา โกลฺยา มยฺวรา จ ตโย ปาสาทมุตฺตมา ๑
ตีณิ สตสทสฺसानิ นาริโย สมลฺงกตา
ปทุมมา นาม สา นารี อุสภกขนฺโร นาม อคฺโรไซ ๑
นิमितฺเต จตฺโร ทิสฺวา หตฺถิยาเนน นิกฺขมิ
อนฺนทสฺมาसानิ ปธานํ ปทหิ ชิโน ๑
ปธานจาริ จริตฺวาน อพฺุชฺฌิ มานสา มฺุณี
พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต ทีปฺงกรโร มหามฺุณี ๑
วตฺตจฺกโก มหาวิโร นนฺทาราเม วสี ชิโน
นินฺโน สิริสมฺมตฺหิ อกาสิ ติตฺถิยมทฺทนํ ๑

๑. ย. สฺเมโร ๑

เล่มที่ 44 ที่ปงฺกรพุทฺธวํสวณฺณา หน้า 239

ตุมฺงฺคโล จ ติสฺโส จ	อเหตุํ อกฺคสาวกา
ตาคโต นามฺปฏฺจาโก	ที่ปงฺกรสฺส สตฺถุโน ฯ
นนฺทา เจว สฺนนฺทา จ	อเหตุํ อกฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต	ปิปฺผลีติ ปวฺจจติ ฯ
ตปฺสฺสภลฺลิกา (๑) นาม	อเหตุํ อคฺคปฏฺจกา
สิริมา โสณา อฺปฏฺจิกา	ที่ปงฺกรสฺส สตฺถุโน ฯ
อสีติหตฺตอมฺพเพโธ	ที่ปงฺกรโร มหามฺนิ
โสภติ ที่ปฺรฺกฺโขว	สาลราชาว ฺมุลฺลิตฺ
ปภา นิทฺฐาวตี ตสฺส	สมนฺตา ทสโยชเน ฯ
สตสฺสสวสฺसानิ	อายุ ตสฺส มहेสิโน
ดาวตา ติฏฺฐมาโน โส	ตารสิ ชนฺตํ พหุํ ฯ
โชนฺตยิตฺวาน สทฺธมฺมํ	สนฺตารตฺวา มหาชนฺ
ชลิตฺวา อคฺคิกฺขนฺโธว	นิพฺพุโต โส สสาวโก ฯ
สา จ อิทฺธิ โส จ ยโส	ตานิ จ ปาเทสุ จกฺกรตฺนานิ
สพฺพิ ตมนฺตรหิตํ (๒)	นนฺ ริดฺดา สพฺพสงฺขาราคิ ฯ
ที่ปงฺกรโร (๓) ชินฺ สตฺถา	นนฺทารามฺมฺหิ นิพฺพุโต
ตตฺถเวว ตสฺส ชินฺนุโป	จตฺตีสฺสพฺเพชโยชโน ฯ
ปตฺตจิวฺรํ ปรีกฺขารํ	ปรีโกถญจ สตฺถุโน
โพธิมฺลเต ตทา ญฺโป	ติโยชนสมฺมุคฺคโตติ (๓) ฯ

๑. ม. อิม ปาจา นตฺถุ ฯ ๒. สී. สมฺนฺตรหิตํ ฯ ๓. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 240

ตตถ สุเทโว นาม ขตติโยติ สุเทโว นามสส ขตติโย
ปีตา อโหสิติ อตุโถ ๗ ชนิกาคิ ชเนตติ ๗ ปิปผลิติ ปิลกุกก-
ปีตนรูกุโข โพธิ ๗ อสิติหตถมพเพโรติ อสิติหตถ อัจจกคโต ๗
ทีปรูกุโขวาติ สมบุชชลิตทีปมาลาถูโล ทีปรูกุโข วिय อารโห-
ปริณาหสณจानปริปริสมบุโน ทวตตีสวารลกขณานูปยณชน-
สมलगตสรีโร วิปริตริตริชลาวิสรตาราคณสมุชชลมิว คคนตล
ภควา ธรรมานกาล ๗ โสภิติติ โสภิตถ ๗ สาตราชาว ผลลิตโตติ
ปุปพิโต สพพผลลิตลโล สาตราชरูกุโข วिय จ สพพผลลิตลโล
โยชนสตุพเพโร ปาริจจตุโต วिय จ อสิติหตถมพเพโร ภควา
อติวिय โสภิติ ๗

สสสสสสวสسانیติ วสสสสสสسانی ตสส อายุติ อตุโถ ๗
ดาวตา ติฏฐมาโนติ ดาวตถ กาลิ ติฏฐมาโน ๗ ชนตनुติ
ชนสมุหิ ๗ สนนตเรตวา มหาชนนุติ ตารยิตวา มหาชน ๗
สนนตเรตวา สเทวกนุติปี ปาโจ ตสส สเทวก โลกนุติ
อตุโถ ๗ सा ज अथिती सा ज सम्पत्ति आनुगावो ७
โส ज यโสति โส ज प्रिवारो ७ सपुं तमनुत्रहितनुति
त् सपुं वुत्तपुकारि सम्पत्तिचात् अनुत्रहित् अपकत्तनुति (७)
อตุโถ ๗ นนุ रिตดา สพพสงขาราคิ สพเพ ปน สงขตชมมา
นนุ रिตดา ตจจนา นิจจสาราทิริหิตาคิ อตุโถ ๗
๑. ส. ย. สพพ สมนุตรहितนุติ วุत्ตปการสัมปत्ติโยตา
อนุตรहितตา अपकत्ताति ๗

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณณา หน้า 242

ปมาณเวมตต์ นาม เกจิ ทีฆมา โหนติ เกจิ รสุสา ฯ
ตถา हि तीपङ्गरो ओसीहतुत्तुप्पमाโณ ओโหสิ ओมหากं ปน
ภควา อฏฺฐารสहतुत्तुप्पमाโณ ฯ

กุลเวมตต์ นาม เกจิ ขตฺติยกุลเถ นิพฺพตฺตุนฺติ เกจิ
พฺร่าหฺมณฺกุลเถ ฯ ตถา हि तीपङ्กราทโย ขตฺติยกุลเถ นิพฺพตฺตีสุ
กกุสนฺธโกณาคมนาทโย พฺร่าหฺมณฺกุลเถ ฯ

ปธานเวมตต์ นาม เกสณฺจิ ปธานํ อิตฺตฺรเมว โหติ
ยถา กสฺสปสฺส ภควโต เกสณฺจิ อทฺธนฺนํ โมหากํ ภควโต
วีย ฯ

รสฺมิเวมตต์ นาม มงฺกลสฺส ภควโต สรีรรสฺมี ทสสทฺสสี-
โลกธาคูํ ฝรตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ โมหากํ ภควโต พฺยამมตฺตํ ฯ
ตตฺร รสฺมิเวมตต์ อชฺฌาตฺยปฏฺวิพฺพทฺธํ โหติ ฯ โย ยตฺตํ อิจฺฉนฺติ
ตสฺส ตตฺตํ อิจฺฉนฺติ ตสฺส ตตฺตํ สรีรปฺปภา ฝรตฺติ ฯ มงฺกลสฺส
ปน ทสสทฺสสีโลกธาคูํ ฝรตฺตฺติ อชฺฌาตฺโย ओโหสิ ปฏฺวิพฺพทฺธ-
คฺุณฺนํ ปน กสฺสจฺจิ เวมตฺตํ นาม นตฺถิ ฯ

ตถา สพฺพพฺพทฺธานํ จตฺตารี อวิขหิตฏฺฐานานิ นาม
โหนติ ฯ โพธิปลฺลงฺโก อวิขหิตโต เอกสฺมีเยว จาเน โหติ ฯ
ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตุนฺนฏฺฐานํ อสิปตฺเน มิคทาเย อวิขหิตเมว โหติ ฯ
เทโวโรหนกาเล สงฺกสฺสนครทฺวาเร ปจฺมปาตฺกโม อวิขหิตโว
โหติ ฯ เขตฺตวเน คณฺธกฺกุฎฺฐา จตฺตารี มณฺจปทฺฏฺฐานานิ

อวิชิตาเนว โหนติ ฯ วิหาโรปี อวิชิตไตว ฯ โส ปน ขุททโก
วา มหนโต วา โหติ ฯ

อปรี ปน อมหากัเยว ภควโต สหชาติปริจเฉทญจ
นกุขตตปริจเฉทญจ วิเสสั อมหากั สัพพญญโพธิสตุเตน กิร
สทุธี ราหุลมาตา อานนุตตเถโร ฌนุโน กณฺจโก อสุสราชา
นริคุมภา มหาโพธิรุกโข กาทุทายีติ อิมานิ สตุต สห-
ชาติานิ ฯ มหาปุริโส กิร อุตตราสาพहनกุขตเตเนว มาต-
กุจฺฉิ โอกกมิ มหาภินิกุขมนั นิกุขมิ ฌมมจกั ปวตเตติ
ยมกปาฏิหาริยั อกาสิ ฯ วิสาخنกุขตเตน ชาโต จ อภิ-
สมพุทฺโธ จ ปรีนิพพุโต จ มาฆนกุขตเตน ตสฺส สาวก-
สนุณีปาโต เจว อายุสงฺขารไวสขฺชนญจ อโหสิ อสุส-
ยฺชนกุขตเตน เทโวโรหนนฺติ เอตตํ อahrtฺวา ที่เปตพฺพั ฯ
อัย สมพฺพหุลวารปริจเฉโท ฯ เสสคาถา สุอฺตุตตานาเอวาทิ ฯ

อิติ ภควา ที่ปงฺกโร ยาวตายุํ ฐตฺวา สพฺพพุทฺธ-
กิจฺจํ กตฺวา อนุกฺกเมน อนุปาติเสสาย นิพฺพานธาตฺยา
ปรีนิพฺพายิ ฯ

ยสฺมี กิร กปฺเป ที่ปงฺกรทสพโล อุตฺปาติ ตสฺมี อญฺเณปี
ตณฺหฺงฺกโร เมธงฺกโร สรณฺงฺกโรติ ตโย พุทฺธา อเหตุํ ฯ
เตสั สนฺติเก โพธิสตุตสฺส พฺยากรณั นตฺติ ฯ ตสฺมา เต
อิธ น ทสฺสิตา ฯ อญฺจกถายั ปน ตมฺหา กปฺปา อาทิตฺโต

ปฏจายุปนุปนเน สพพพุเช ทสเสตุ อิท วุตต

ตณหุงโร เมธงโร   อโถปี สรณงโร
ทีปงโร จ สมพุทโ   โกณทณโธ ทวิปทุตโม ฯ
มงุโล จ สุมโน จ   เรวโต โสภโต มุนิ
อโนมทสสิ ปทโม   นารโท ปทมุตโตโร ฯ
สุเมโธ จ สุชาโต จ   ปิยทสสิ มหายโส
อตุททสสิ ธมมทสสิ   สิทตโต โลกนายโก ฯ
ติสโส สุตโส จ สมพุทโ   วิปสสิ สีขิ เวสสฏ
กกุสนโธ โกณคมโน   กสสโป จาปี นายโก ฯ
เอเต อเหตุ สมพุทธา   วีตราคา สมหิตา
สตรัสิว อุปปนา   มหาตมิโนทนา
ชลิควา อคคิกขนุชาว   นิพพุตา เต สสาวภาติ (๑) ฯ

เอตดาวตา นาคิสงเขปวิตถารวเสน กตาย
มรรคตวิลาสินียา พุทธร่วมวณณา
ทีปงกรพุทธร่วมวณณา นิฏฐิตา ฯ

๑. ชาตกฏจ. ๑/๘๐-๘๑ ฯ

เล่มที่ 44 โภจนุทถุพพุทธร่วมวณณา หน้า 245

ทีปังกร เกิร ภควติ ปรีนิพพุเต ตสฺส สาสนํ

วสฺสตตสฺสหฺสฺสํ ปวตฺตติตฺถ ๑ อถ พุทฺธานุพุทฺธานํ สวากานํ
อนฺตรธานเนน สาสนมฺปิสฺส อนฺตรธายี ๑ อถสฺส อปรภาเค
เอกมสฺงเขยฺยมฺติกฺกมิตฺวา เอกสฺมี กปฺเป โภจนุทถุโล นาม
สตุถา อุทปาที ๑ โส ปน ภควา โสฬสอสฺงเขยฺยํ กปฺปานญจ
สตสฺสหฺสฺสํ ปารมฺมิโย ปุเรตฺวา โพธิธวณํ ปรีปาเจตฺวา เวสฺสนต-
รตฺตภาวสทิสฺเส อตฺตภาเว จตฺวา ตโต จวิตฺวา ตฺสิตฺปุเร
นิพพุตฺติตฺวา ตตฺถ ยาวตายุกํ จตฺวา เทวตानํ ปฏฺิณฺณํ ทตฺวา
ตฺสิตฺปุโร จวิตฺวา รมฺมวตฺตีนกเร สฺนฺนุทสฺส นาม รมฺมโล
กฺลเ สุฆาตาย นาม เทวียา กฺจฺฉิสฺมี ปฏฺิสนฺธิ อคฺคเหสิ ๑
ตสฺสปี ปฏฺิสนฺธิกฺขณเ ทีปังกรพุทฺธวเส วุตฺตปฺปการานิ ทฺวตฺตีส
ปาฏฺิหารียานิ นิพพุตฺตีสฺสุ ๑ โส เทวตาทิ กตารกฺขสํวิชาโน
ทสฺนํ มาसानํ อจฺเจเนน มาตฺถกฺจฺฉิตฺโต นิกฺขมิตฺวา สพุพ-
สตฺตตฺตโร อุตฺตรากฺกิมฺโข สตฺตปทวิตีหาเรณ คนฺตฺวา สพุพา
จ ทิสฺสา วิโลเกตฺวา อาสภี วาจํ นิจฺฉาเรสิ อคฺคโคหมสฺมิ
โลกสฺส เขฏฺโฐจฺฉิมสฺมิ โลกสฺส เสฏฺโฐจฺฉิมสฺมิ โลกสฺส อยมนฺตฺติมา
ชาติ นตฺถิ ทานิ ปฺนพุทฺโถติ (๑) ๑

ตโต กุมารสฺส นามกรณทิวเส นามํ กโรนฺตฺวา

๑. ที. มหา. ๑๐/๒๖/๑๗ ๑ ม. อ. ๑๔/๓๓๗/๒๕๓ ๑

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 246

โกณฑลลโณติ นามมกัสนุ ๆ โส หิ ภควา โกณฑลลโณติโคตโต
อโหสิ ๆ ตสส กิร ตโย ปาสาธา อเหตุ รามสุรามสุภ-
นามกา ปรมมณียา ๆ เตสุ ตีณิ สตสสสุธานี นาฏกิตถินัน
นจจคิตวาทิตกุตถานัน สพพกาลี ปจจุปฏิจธานี อเหตุ ๆ ตสส
รุจเทวี นาม อคคุมเหตุ อโหสิ วิชิตเสโน นามสส ปุตโต
อโหสิ ๆ โส ทสวสสสสุธานี อการ อชฌาวสิ ๆ

โส ปน ชินณพยาริมตปพพิเต ทิสวา อาชณณ-
รเถน นิกขमितวา ปพพิชิตวา ทส มาเส ปธานจริย จริ ๆ
โกณฑลลลกุมาร ปน ปพพชนุต ทส ชนโกฎิโย อนุ-
ปพพิชิตุ ๆ โส เตหิ ปริวโต ทส มาเส ปธานจริย จริตวา
วิสาขปณณมาย สุนนุทคามา สมสहितมนปโยชราย ยโสชราย
นาม เสฏฐิธีตย ทินัน ปรมมธูร มฐปายาส ปริกฤษชิตวา
ผลปลลวงกฐสมลนุกเต สาลวเน ทิวาวิหาร วิดีนามเหตุวา
สายนุหสมเย คณ ปหาย สุนนุทกาชีวเกน ทินนา อฏฐ
ติณมฏฐิโย คเหตุวา สาลกฤษยามิฐกัณ คิกขตตุ ปทกขิณ
กตวา ปุพพิทิสากาค โอลเกตวา โพธิฐกัณ ปิฏฐิโต กตวา
อฏฐปณณาสเหตุถิตถิต ตินสนนถิ สนนถิตวา ปลลนงก
อาภุชิตวา จตุรงควิริย อธิฐจาย มารพล วิธมิตวา รตติยา
ปจมายาเม ปุพเพนิวาसानุสสุตติณณ วิโสเหตุวา มชฌิมยาม
ทิพพจกัณ วิโสเหตุวา ปจณิมยาม ปจจยาการ สมมสิตวา

เล่มที่ 44 โภจนุทถพุทธร่วมวณณา หน้า 247

อานาปานจตุตถชฌานโต วุฏฺฐาย ปรณฺจสุ ขนฺนเรสุ อภินิวิสิตฺวา
อุทฺทยพฺพยวเสน (๑) สมปรณฺถาย ลกฺขณานิ ทิสฺวา ยาว โคตรณฺ-
ณานิ วิปฺสฺสนํ วทฺตฺเตตฺวา จตฺตาริ มคฺคณณานิ จตฺตาริ
จ ผลณณานิ จตฺตโส ปฏฺฐิสฺมฺภิทา จตุโยนิปริจฺเจทกณณานิ
ปรณฺจคฺติปริจฺเจทกณณานิ ฉ อสฺสธารณณณานิ สกฺเล จ
พุทฺธคฺคณฺเ ปฏฺฐิวิชฺฌิตฺวา ปริปฺปณฺณสงฺกปฺโป โปชฺมิเเล นิสฺสิโนว

อนฺเกชาติลิสฺสาร์   สนฺธาวิสฺสํ อนิพฺพิลลํ
คหการิ คเวสนฺโต   ทุกฺขา ชาติ ปฺนปฺปฺนํ ๑
คหการก ทิฏฺฐโจสิ   ปฺน เกหํ น กาทสิ
สพฺพา เต ผาสฺสกา ภคฺคา   กหณฺภูํ วิสงฺขตํ
วิสฺขวารคตํ จิตฺตํ   ตณฺหานํ ขยมชฺฌกฺคา (๒) ๑
อโยชนฺนหตฺสฺเสว   ชลโต ชาตเวทโส
อนฺนปฺพุพฺพสฺนตฺสส   ยถา น ฌายเต คติ ๑
เอวํ สมฺมา วิมุตฺตานิ   กามพฺนฺ โชมตารินํ
ปรณฺถาเปตฺตุ คติ นคฺติ   ปตฺตานิ อจลํ สฺขนฺติ (๓)

เอวํ อุทานํ อุทานตฺวา สตฺตสฺตฺตาทิ โปชฺมิเเลเยว ผลสมฺมา-
ปตฺติสฺสฺเชน วิตฺตินาเมตฺวา อฏฺฐเม สตฺตาทเห พฺรหฺมุโน อชฺฌเมสนํ
ปฏฺฐิจฺจ กสฺส นฺ โข อหํ ปจฺมํ ฌมฺมํ เทเสยฺยนฺติ (๔) อุปฺชาเรนฺโต

๑. ส. ย. อุทฺทยวฺยวเสน ๑ ๒. พ. ฐ. ๒๕/๒๑/๓๕-๓๖ ๑
๓. พ. อุ. ๒๕/๑๓๘/๒๒๓ ๑ ๔. ม. ม. ๑๒/๓๒๔/๓๒๓ ๑
๔ ม. ม. ๑๓/๕๑๒/๔๖๔ ๑ วิ. มหา. ๔/๑๐/๑๒ ๑

เล่มที่ 44 โภณทลลพุทธวิสวณณา หน้า 249

ตตสทสทวมนุสสโกฏโย ชมมามตํ ปาเยสิ ฯ เตน วุตตํ

ทีปงกรสส อปรน	โภณทลลโย นาม นายโก
อนนตเตโช อमितยโส	อปปเมยโย ทุราสโท ฯ
ชรณูปโม ขมเนน	สีเลน สาครูปโม
สมาธินา เมरूपโม (๑)	ถาณน คคณูปโม ฯ
อินุทริยพลโพชฌงค-	มคคสจจปปกาสนํ
ปกาสสิ สทา พุทฺโธ	หิตาย สพพปาณินํ ฯ
ชมมจกํ ปวตเตนเต	โภณทลลเย โลกนายเก
โกฏิสตสทสทานํ	ปรจมาภิสสมโย อหุติ ฯ

ตตถ ทีปงกรสส อปรนาคิ ทีปงกรสส สตถุโน

อปรภาเคติ อตุโธ ฯ โภณทลลโย นามาติ อตตโน โภตตวเสน
สมชิตตนามเชยโย ฯ นายโกติ วินายโก ฯ อนนตเตโชติ อตตโน
สีลคณถาณปฺลยเตเชน อนนตเตโช ฯ เหฏฺจโต อวิจิ อูปริ
ภวคํ ติริยโต อนนตา โลกธาตุโย เอตถนตเร เอกปฺคคโลปี
ตสส มุขํ โอลเกควา จาคุ สมตฺโถ นาม นตฺถิ ฯ เตน
วุตตํ อนนตเตโชติ ฯ อमितยโสติ อนนตปรีวาโร ฯ ตสส หิ
ภควโต วสสตสทสทานิ ยาว ปรีนิพพานสมยํ เอตถนตเร
ภิกฺขุปริสาย คณนปรีจฺเจโท นาม นาโหสิ ฯ ตสฺมา อमितยโสติ
วฺจจติ ฯ อमितคณกิตฺติปี อमितยโสติ วฺจจติ ฯ อปปเมยโยติ
๑. สี. เนรุตโม ฯ

คุณคณปริมาณวเสน นปฺปเมยฺโยติ อปฺปเมยฺโย ๑ ยถาห

พุทฺโธปี พุทฺธสฺส ภณฺเอยฺย วณฺณํ

กปฺปมฺปิ เจ อณฺณมภาสฺมาโน

จีเยถ กปฺโป จิรทีฆมนฺตเร

วณฺโณ น จีเยถ ตถาคตฺตฺสาตี (๑) ๑

ตสฺมา อปฺปเมยฺยคุณคณตฺตา อปฺปเมยฺโยติ วุจฺจติ ๑

ทฺราสโทติ ทฺรูปสงฺกมฺนีโย อาสชฺช ฆมฺภูฏฺตฺวา อุปสงฺกมิตฺตม-
สทฺกฺกณฺเอยฺยภาวโต ทฺราสโท ทฺรภิกฺวณฺนีโยติ อตฺโต ๑

ชรณฺูปโมติ ชรณฺีสโม ๑ ขมเนนาติ ขนฺติยา จตฺตุนฺหฺตาทิก-
ทฺวิโยชนสทฺสทฺสพฺพลา มหาปจฺวี วิย ปกฺติวาเตน ตาภา-
ลาภอิฏฺฐานิฏฺฐาทีหิ อกมฺปนภาวโต ชรณฺูปโมติ วุจฺจติ ๑ สีเลน
สาครูปโมติ สีลสฺวเรน เวลานาติกฺกมฺนภาเวน สาครสโม ๑
มหาสมฺพุทฺโท ภิกฺขเว จิตฺตมฺโม เวลํ นาติวตฺตตีตี (๒) หิ วุจฺจติ ๑

สมาธินา เมรฺอุปโมติ สมาธิปฺปฏิปทฺขณฺตมฺมชฺนิตกมฺปา-
ภาวโต เมรฺุณา คิริวเรน สโม สทฺิโสติ อตฺโต ๑ เมรฺุคิริวโร
วิย ถิรตฺตรสรีโรติ วา ๑ ฌาณฺน กคฺนูปโมติ เอตฺถ ภควโต
ฌาณฺสฺส อนนฺตภาเวน อนนฺตาทาเสน อุปมา กตา ๑ จตฺตารี
อนนฺตานิ วุจฺจตานิ ภควตา ๑ ยถาห

๑. สุมงฺกถ. ๑/๓๕๖ ๑ สุมงฺกถ. ๓/๘๐ ๑ ปปฺปญฺจ. ๓/๓๘๘ ๑

๒. อจฺ. อฏฺฐก. ๒๓/๑๐๕/๒๐๑-๒๑๐ ๑ วิ. จุถ. ๓/๔๕๐/๒๘๕-๒๘๘ ๑

พุ. อุ. ๒๕/๑๑๓/๑๕๓ ๑

เลมที่ 44 โภณทญญพุทธวิธีสวนนนา หนา 251

ตตตกาโย จ อากาโส จกุกวาพา จนนตกา
พุทธถาณ อปเปเมยย น สกกา เอเต วิชาณิตุนติ (๑) ๑

ตสุมมา อนนตสส ถาณสส อนนตเตน อากาเสน อุปมา
กตาคี ๑

อินทริยพลโพชฌงกมคคสจจปกาสนนติ เอเตลล อินทริย-
พลโพชฌงกมคคสจจจัน กหณน สติปฏจานสมมปปธานิทธิ-
ปาทาปี กหิตาว โหนติ ๑ ตสุมมา อินทริยาทิน จตฺสงเขปาน
วเสน สตตตตตีสโพธิปกุขิชมมมาน ปกาสนชมม ปกาเสสิ
เทเสสิตี อตโต ๑ หิตายาคี หิตตถ ๑ ชมมจกุก ปวตฺเตนเตติ
เทสนาถาณ ปวตฺติยมาเน ๑

ตโต อปรกาเค มหามงฺกลสมาคเม ทสส จกุกวาพา-
สทสเสส เทวตาคี สขุเม อตตภาเว มาเปตฺวา อิมสมินญเเว
จกุกวาเพ สนฺนิตีสู ๑ ตตถ กิร อญฺจตโร เทวปฺตโต
โภณทญญทสพล มงฺกลปญห ปุจฺฉิ ๑ ตสส ภควา มงฺกลานิ
กเถสิ ๑ ตตถ นวติโกฏิสทสสานิ อรหตฺต ปาปุณฺณิสสุ ๑ โสตา-
ปนฺนาทิน กณนปริจฺเจโท นาม นาโหสิ ๑ เตน วุตฺต

ตโต ปรมฺปิ เทเสนเต นรมฺรฺน สมาคเม
นวติโกฏิสทสสานิ ทุตฺติยาภิสมโย อหฺนติ ๑

ตตถ ตโต ปรมฺปิตี ตโต อปรกาเคปี ๑ เทเสนเตติ

๑. ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๑/๔๑๓ ๑

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณา หน้า 252

ภควดี ฌมมึ เทเสนเต ๑ นรมรูนนุติ นรานญเจว อมรานญจ ๑
ยทา ปน ภควา คคนตเล ติตฺถิยมานมทฺทนํ ยมกปาฎิหาริยํ
กโรนุโต ฌมมึ เทเสสิ ตทา อสีติโกฏิสหัสสานิ อรหตฺตํ
ปาปุณฺสีสุ ๑ ตีสุ ผลลสุ ปตฺติจฺจिता คณนปถิ วิตีวตฺตา ๑ เตน
วตฺตํ

ติตฺถิเย อภิมทฺทนุโต ยทา ฌมมมเทสยิ
อสีติโกฏิสหัสสานิ ตติยาภิสมโย (๑) อหุติ ๑

ตตฺถ (๒) ตทาสทฺทํ อานตฺวา อตฺโถ ทฏฺจพฺโพ ๑ ยทา
ภควา ฌมมึ เทเสสิ ๑ ตทา อสีติโกฏิสหัสสานิ ฌมมาภิสมโย
อหุติ (๒) ๑

โกณฺฑลฺโย กิร สตฺถา อภิสมฺโพธิ ปตฺวา ปจฺมวสุสํ
จนฺทวตีนคฺริ อุปนีสฺสาย จนฺทาราเม วิहाสิ ๑ ตตฺถ สฺวจินฺทรสฺส
นาม พฺราหฺมณฺมหาสาสฺส ปฺตฺโต ภาทฺทมาณโว (๑) นาม ยโสธฺร-
พฺราหฺมณฺสฺส ปฺตฺโต สฺภทฺทมาณโว จ โกณฺฑลฺยลฺลสฺส พุทฺธสฺส
สมฺมุขา ฌมมเทสนํ สฺตฺวา ปสนฺนมานสา ทสฺหิ มาณวก-
สหัสเสหิ สทฺธิ ตสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ ปาปุณฺสีสุ ๑

อถ โกณฺฑลฺโย สตฺถา เชฏฺฐมาสฺสปุณฺณมาย สฺภทฺทตฺ-
เถรปฺปมุขเณ โกฏิสตฺสหัสเสน ปรีวฺโต ปาติโมกฺขมฺมุทฺทิสิ โส
ปจฺโม สนฺนิปาโต อโหสิ ๑ ตโต อปรภาเค โกณฺฑลฺยลฺลสฺสจฺจโน

๑. สี่. ยู. ฌมมาภิสมโย ๑ ๒. สี่. ยู. อิม ปาจา นตฺถิ ๑

๓. สี่. ยู. จนฺทมาณโว ๑

เล่มที่ 44 โกฎมณฑลพุทธวิธีสวดมนต์ หน้า 253

ปุตเต วิชิตเสน นาม อรหตุต ปุตเต ตัมมุขสุส โกฎิสหสุสสุ
มชเณ ภควา ปาติโมกข์ อุทฺทิสึ ๗ โส ทฺติโย สนนฺปิโต
อโหสิ ๗ อถาปนฺน สมเยน ทสพโถ ชนปทจาริกํ จรฺนฺโต
อุเทนราชานํ นาม นวฺติโกฏฺชนปฺริวารํ ปพฺพาเชสิ สทฺธิํ ตาย
ปฺริสาย ๗ ตสฺมี ปนฺ อรหตุต ปุตเต ตัมมุขเหสิ นวฺติยา
อรหนตโกฏฺหิ ภควา ปฺริวฺโต ปาติโมกข์ อุทฺทิสึ โส ตฺติโย
สนนฺปิโต อโหสิ ๗ เตน วุตฺตํ

สนนฺปิตา ตโย อาลํ โกฎมณฑลสุส มहेสิโน
ชีณาสวานํ วิมลนํ สนตจิตฺตาน ตาทินํ ๗
โกฏิสตสหฺสฺสานํ ปจโม อาสิ สมากโม
ทฺติโย โกฎิสหฺสฺสานํ ตฺติโย นวฺติโกฏฺชนนฺติ ๗

ตทา กิร อมฺหากํ โภชิสฺสฺโต วิชิตาวิ นาม จกฺกวตฺติ
หุตฺวา จนฺทวตฺตีนฺนเร ปฏฺิวสฺติ ๗ โส กิร อเนกนรฺวรปฺริวฺโต
สลลนฺธิวิวสนํ สเมรฺยฺกนฺธํ อปฺริมิทวสุรํ วสุนฺธํ อทฺมฺแทน
อสตฺถเนน รมฺเมน ปฺริปาเลติ ๗ อถ โกฎมณฑลโย พุทฺโธปิ
โกฏิสตสหฺสฺสชีณาสวปฺริวฺโต ชนปทจาริกํ จรฺมาโน อนฺุปฺพุเพน
จนฺทวตฺตีนฺนํ สมฺปาปฺณิ ๗

โส วิชิตาวิ กิร ราชา สมฺมาสมฺพุทฺโธ กิร อมฺหากํ
นกรํ อนฺุปฺตฺโตติ สุตฺวา ปจฺจกฺคนฺตฺวา ภควฺโต วสนฺภูจฺจํ
ลํวิทฺติวา สุวตฺตนาถ สทฺธิํ ภิกฺขุสงฺฆเณ นิมฺนฺเตตฺวา ปฺนทิวเส

ภคตวิธี สุกฺขุ ปฏฺยิยาเทตฺวา โภกฺกิสตฺตสฺสทฺสสงฺฆสฺส พุทฺธปฺปมฺขสฺส
ภิกฺขุสงฺฆสฺส มหาทานํ อทาสี ๗ โพธิสฺสโต ภาควนฺตํ โภเชตฺวา
อนฺุโมทนาวัสานเณ ภาเนเต เตมาสํ มหาชนสงฺกหํ กโรนฺุโต
อิเชว วสธาทิ ยาจิตฺวา ตโย มาเส นินฺนตฺรํ พุทฺธปฺปมฺขสฺส
ภิกฺขุสงฺฆสฺส อสทิสมหาทานํ อทาสี ๗

อถ สตฺถา โพธิสฺสตํ อนาคเต โคตโม นาม พุทฺโธ
ภวิสฺสตีติ พฺยากริตฺวา ฆมฺมมฺสฺส เทเสสิ ๗ โส สตฺถุ ฆมฺมกถํ
สฺสฺสฺวา รชฺชํ นียยาเตตฺวา ปพฺพชิตฺวา ตีณิ ปฏฺกานิ อุกฺกเหตุวา
อภฺจ สฺมาปฺตติโย ปณฺจ จ อภิญญาโย อุปฺปาเทตฺวา อปฺริ-
หีนชฺฌาโน พุรหฺมโลเก นินฺนพฺตติ ๗ เตน วุตฺตํ

อหนฺเตน สมเยน	วิชิตาวิ นาม ขตฺติโย
สมฺมทํ อนฺตมนฺเตน	อิสฺสรียํ วตฺตยามหํ ๗
โภกฺกิสตฺตสฺสทานํ	วิมลานํ มहेสินํ
สทฺ โลกกฺกนาเถน	ปฺรมนฺเนน ตปฺปยี ๗
โสปี มํ พุทฺโธ พฺยาทาสี	โกณฺุทฺถโย โลกนายโก
อปฺริเมยฺยิตฺโต กปฺเป	พุทฺโธ โลเก ภวิสฺสตี ๗
อหุ กปฺลวฺหยา รมฺมา	นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต
ปฺธานํ ปทฺหิตฺวาน	กตฺวา ทฺกฺกรการิกํ ๗
อชฺปาลรฺกฺขมฺลสฺมี	นีสิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห	เนรณฺุชฺรมฺเปหติ ๗

เล่มที่ 44 พุทธวัสวณณา หน้า 256

ยทิมสุส โลกนาคสุส   วิรัชมิสสาม สาสัน
อนาคตมฺหิ อทุธาน   เหสุสาม สมมุขา อิมํ ฯ
ยถา มนุสฺसानํ ตรีนฺดา   ปฏิตฺตํ วิรัชมิย
เหฏฺฐาติตฺเต กเหตุวาน   อุตฺตรนฺติ มหานํ ฯ
เอวเมว มยํ สพฺเพ   ยถิ มฺลจามิมํ ชินํ
อนาคตมฺหิ อทุธาน   เหสุสาม สมมุขา อิมํ ฯ
ตสฺสาทํ วจันํ สุตฺวา   กิโย จิตฺตํ ปสาทยิ
ตเมว อตฺถํ สาเชนฺโต   มหารชฺชํ ชินे อํ
มหารชฺชํ ททิตฺวาน (๑)   ปพฺพชฺชํ ตสฺส สนฺติเก ฯ
สฺสฺสฺสํ วินยญฺจาปี   นวํกํ สตฺถุสฺसानํ
สพฺพํ ปริยาปฺณิตฺวาน   โสภยิ ชินสฺसानํ ฯ
ตตฺถปฺปมตฺโต วิหรนฺโต   นิสฺสชชฺชฺญจฺจกเม
อภิญฺญาปารมี คนฺตฺวา   พุรหุํมโลกมกฺคณฺหนฺติ ฯ

ตตฺถ อหนฺเตน สมเยนาติ อํ ตสฺมี สมเย ฯ วิชิตาวิ
นามาติ เอวันามโก จกฺกวตฺติราชา อโหสิ ฯ สมฺมทํ อนุต-
มฺนฺเตนาติ เอตฺถ จกฺกวาพฺพพฺตํ สิมํ มรียาํ กตฺวา จิตฺ
สมฺมทํ อนุตฺ กตฺวา อิสฺสรียํ วตฺตยาเมติ อตฺถโถ ฯ เอตฺตาวตา
น ปากฺกํ โหติ ฯ

ราชา กิร จกฺกวตฺติ จกฺกรตนาณฺภาเวน วามปฺสฺเสน
๑. สี่. ยู. จชิตฺวาน ฯ

เล่มที่ 44 โกฎกถาพุทธวิธีสวนฉันทนา หน้า 257

สิเนรุ กตวา สมุททสส อุปริภาเคน อฏฐโยชนสทสสปปมาณ
ปุพพิเทหิ กจจติ ฯ ตตถ ราชา จกกวตติ ปาโณ น
หนตพุโพ อทินัน นาทาทพุพิ กามะสุมิจจนา น จริตพุพา
มุตสา น ภาสิตพุพา มชฺช น ปาตพุพิ ยถากุตตยจ ภูชชถาติ
โอวาทำ เทติ (๑) ฯ เอว โอวาเท ทินุเน ตํ จกกรตนิ เวหาสิ
อพุภคคตวา ปุรตติมิ สมุททํ อชฺโณคาหติ ฯ ยถา ยถา
จ ตํ อชฺโณคาหติ ตถา ตถา สงฺขิตตตุมิวิปฺพาริ หุตวา
โอกจจมาณ มหาสมุททสสลิ โยชนมตติ โอกคตวา อนฺโตสมุททํ
อุโกสุ ปสฺเสสุ เวพุริยมณฺณิตฺติ วิย ปรมทสสนิย หุตวา ติฏฺฐติ
เอว ปุรตติมสาครปริยตติ คตวา ตํ จกกรตนิ ปฏฺฐินิวตตติ ฯ
ปฏฺฐินิวตตมานะ จ ตสฺมิ สา ปริสา อคฺคโต โหติ มชฺเช ราชา
จกกวตติ อนฺเต จกกรตนิ โหติ ฯ ตมปี ชลํ ชลนฺเตน วิโยคํ
อสหมานมิว เนมิมณฺฑลปริยตติ อภินนตเมว ตีรมุปกจจติ ฯ
เอว ราชา จกกวตติ ปุรตติมสมุททปริยตติ ปุพพิเทหิ
อภिवิชนิตฺวา ทกฺขิณสมุททปริยตติ ชมฺพุทธีปี วิเชตุกาโม จกฺก-
กรตนเทสิเตน มคฺเคน ทกฺขิณสมุททาภิมุโข กจจติ ฯ ตํ ทส-
สทสสโยชนปปมาณ ชมฺพุทธีปี อภिवิชนิตฺวา ทกฺขิณสมุททโต
ปจฺจุตตริตฺวา สตตโยชนสทสสปปมาณ อมรโคยานํ วิเชตุ
हेฏฺฐา วุตตนเยเนว คตวา ตมปี สาครปริยตติ อภिवิชนิตฺวา
๑. ที. มหา. ๑๐/๑๖๔/๒๐๐ ฯ ที. ปา. ๑๑/๓๖/๖๗ ฯ

เล่มที่ 44 โภณชยลพุทธวิธีสวนมณนา หน้า 259

พรมโลกิ อคณนี อหิ ฯ

อิมสส ปน โภณชยลพุทธสส รรมวดี นาม นคริ
อโหสิ สุนนุโท นาม ราชา ปิตา สุชาตา นาม เทวี
มาตา ภุโท จ สุกุโท จ เทว อคคสาวกา อนรุทุโ
นามุปฏจาโก ติสสา จ อุปติสสา จ เทว อคคสาวิกา
ศาลกถยาณิรุกโข โพธิ อฏจาสิตีหตุฎุเพธึ สรีริ วสสสค-
สทสสานิ आयुปฺमानิ อโหสิ วิชิตเสโน (๑) นามสส ปตุโต
จนุโท นามุปฏจาโก ราชา ฯ จนุทาราเม กิร วสีติ ฯ เตน
วตุติ

นคริ รรมวดี นาม	สุนนุโท นาม ขตุติโย
สุชาตา นาม ชนิกา	โภณชยลสส มहेสิโน ฯ
ทสวสสสทสสานิ	อการมชฺเฒ จ โส วสิ
รุจิ สรุจิ สุกโข จ	ตโย ปาสาทมุตตมา ฯ
ตีณิ สคสทสสานิ	นาริโย สมลงกตา
รุจิเทวี นาม สา นาริ	ชีวิตเสโน นาม อตุโรไซ ฯ
นิमितเต จตุโร ทิสวา	รชยานน นิกขมิ
อนุนทสมาทานิ	ปธานัน ปทหิ ชิโน ฯ
พรมุมนา ยาจิต สนุโน	โภณชยลโย ทิปทุตโตโม
วตุตจกโข มหาวิโร	เทวานญจ มหาวเน ฯ

๑. สี่. ยู. ชินเสโน ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 260

ภทโท เจว สภทโท จ	อเหตุ อคคสาวกา
อนรุทโท นามุปภูจโก	โกณทณณสส มहेสิโน ๗
ติสสา จ อุปติสสา จ	อเหตุ อคคสาวกา
สาลกถยาณโก โพธิ	โกณทณณสส มहेสิโน ๗
โสโณ จ อุปโสโณ จ	อเหตุ อคคภูจกา
นนทา เจว สิริมา จ	อเหตุ อคคภูจกา ๗
โส อภูจาสีติ หตถานิ	อจจुकโต มหามุณี
โสภเต อพุราชาว	สุริโย มชณนติเก ยถา ๗
วสสสทสทสทานิ	อายุ วิชชติ ดาวเท
ดาวตา ติภูจมาโน โส	ตารสิ ชนตี พหุ ๗
ชีณาสเวหิ วิมเลหิ	วิจิตตา อาสิ เมทนี
ยถา หิ คคนมุพุกิ	เอว โส อุปโสภถ ๗
เตปี นาคา อปเปเมยยา	อสงโฆภา (๑) ทูราสทา
วิหุชุปาตัว ทสเสตวา	นิพพุดา เต มหายสา ๗
สา จ อคคเลีย ชินสส อิทุธิ	ณณปริภาวิทอ จ สมาริ
สพพิ ตมนนตรหิต (๒)	นनु ริตตา สพพสงขาราคิ ๗

ตตถ สาลกถยาณโกติ สาลกถยาณริกโข โส พุทธกาเล
 เจว จกกวตติกาเล จ นิพพตติ นานถทา ๗ โส เอกาเหเนว
 อภูจาคิ กิร ๗ ชีณาสเวหิ วิมเลหิ วิจิตตา อาสิ เมทนีติ อัย
 เมทนี ชีณาสเวหิ เอกกาสาวปชโชตา วิจิตตา ปรมทสสนียา
 # ๑. ม. อสงโฆภา ๗ ๒. ส. ตมนนตรหิต ๗

เล่มที่ 44 โภณฑลพุทธร่วมวณณา หน้า 261

อโหสิ ฯ ยถา หีติ โอปมมตเถ นิปาโต ฯ อุพุกิติ นกขตเตหิ
ตาราคณหิ คคนตลั วिय ชีณาสเวหิ วิจิตตา อัย เมทนี
โสภิตถาติ อตุโธ ฯ

อสงฺโขภาติ อฏฺฐหิ โลกธมฺเมหิ อกฺโขภา อวิการา ฯ
วิขฺชุปาตฺว ทสฺเสตฺวาติ วิขฺชุปาตฺ วिय ทสฺสยิตฺวา วิขฺชุปาตฺ-
วาติปิ ปาโส ฯ โภณฑลพุทฺธสฺส กิร กาลे परिณิพฺพาย-
มานา ภิกฺขุ สตฺตตฺตลปฺปมาณมากาสมฺพุกฺคนตฺวา อตีตชฺลธ-
วีสรคตา วิขฺชุตฺลา วिय สมนตฺโต วิชฺโชตฺมานา เตโชธาตฺ
สมาปชฺชิตฺวา นิรุปาทานา ทหนา วिय परिณิพฺพายีสุ ฯ เตน
วุตฺตํ วิขฺชุปาตฺว ทสฺเสตฺวาติ ฯ อตุลียาติ อตุลฺยา อสทิสา ฯ
ฌาณปริภาวิทฺติ ฌาณน วฑฺฒิตฺโต ฯ เสสกาถา เหฏฺฐา
วุตฺตนยตฺตา อุตฺตานา เอวาติ ฯ

โภณฑลโย นาม สมฺพุทฺโธ จนฺทารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตฺตเถว เจติโย ตสฺส สตฺตโยชนมฺุสฺสิตฺติ ฯ
น เหว ธาตุโย ตสฺส สตฺตโน วิกิริสฺส ตา
จิตฺตา เอกมฺนา หุตฺวา สุวณฺณปฏฺิมา วียาติ ฯ

สกลชมฺพุทฺธิปวาสิโน มนฺุสฺสา สมากนฺตฺวา สตฺตโยชนิกํ
สตฺตตรตนมฺยํ หริตฺลามโนสฺลยา มตฺตติกาจิจฺจํ เตลสฺปปีหิ อุตฺก-
กิจฺจํ กตฺวา นิฏฺฐาเปสฺสุนฺติ ฯ

โภณฑลพุทฺธร่วมวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

เล่มที่ 44 มงคลพุทธร่วมวณณา หน้า 262

โกณฑลยเถ กิร สตุถริ ปรินิพพุเต ตสฺส ตาสนํ
วสฺสตตสฺส สํ ปวตฺติตฺถ ๑ พุทฺธานุพุทฺธานํ สวากานํ อนุตฺร-
ธานเนน ตาสนมสฺส อนุตฺรธาเย ๑ โกณฑลยเถ สฺส ปน อปรภาเค
เอกมสฺสขุเขยฺยมตฺถิกมิตฺวา เอกสฺมีเยว กปฺเป จตฺตาริ พุทฺธา
นิพฺพตฺตีสฺส มงฺคโล สุมโน เรวโต โสภโตติ ๑ ตตฺถ มงฺคโล
ปน โลกนายโก กปฺปสฺตตสฺสธาธิกาณี โสฬส อสฺสขุเขยฺยานิ
ปารมิโย ปุเรตฺวา ตฺสฺสิตฺปุเร นิพฺพตฺติตฺวา ตตฺถ ยาวตายุํ
จตฺวา ปณฺจสฺส ปุพฺพนิมิตฺเตสฺส อุปฺปนฺเนสฺส พุทฺธโกลาหฺลํ นาม
อุทฺปาที ตทา ทสฺสทสฺสจกฺกวาเพ เทวตานิ เอกสฺมี
จกฺกวาเพ สนนฺิปตฺตวา อายาจนฺติ

กาโล โข เต (๑) มหาวิร อุปฺปชฺช มาตฺถกฺกขฺมึ
สเทวํ ทารนฺนโต พุชฺฌสฺส อมตํ ปทฺนติ (๒) ๑

เอวํ เทเวหิ อายาจิตฺ กตฺปณฺจวิโลกโน ตฺสฺสิตา กายา
จวิตฺวา สพฺพนกรฺตฺตเม อุตฺตรนคเร อนุตฺตรสฺส อุตฺตรสฺส
นาม รณฺโฆ กุเล อุตฺตราย นาม เทเวหิ กุจฺฉิสฺมี
ปฏฺิสนฺธิ คณฺหิ ๑ ตทา อเนกาณี ปาฏฺิหาริยาณี ปาตฺรเหสฺสุ ๑
ตานิ ทีปงฺกรพุทฺธวเส วุตฺตนเยเนว เวทิตฺพฺพานิ ๑ ตสฺสา
อุตฺตราย กิร มหาเทเวหิ กุจฺฉิสฺมี สพฺพโลกมงฺคลสฺส มงฺคลสฺส
มหาสฺตตสฺส ปฏฺิสนฺธิคฺคหณฺโต ปฏฺิจาย สรฺรปฺปภา รตฺตินฺทิว

๑. ม. กาโล โข เต ๑ ๒. ข. พุทฺธ. ๓๓/๑/๔๑๓ ๑

เล่มที่ 44 มงคลพุทธวิธีสวนณณา หน้า 263

อสีติหตุตปุปมาณิ ปเทสิ ฬริตุวา จนนทาโลกสุริยาโลเกหิ
อนภิกวาเนียา หุตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ สวา จ อญเณนาโตนเณ วินา
อตุตโน สริรปฺภาสุมุทยเณว อนุชการิ วัธมิตุวา อฏฺฐสฏฺฐิจยา
ธาตีหิ ปรีจารियมานา วัจเรติ ฯ

สวา กิร เทวตาหิ กตารกฺขา ทสนุนิ มาसानิ อจฺจเยน
ปรมสุรภิกุสมฺผลชฺรสาหาวิญฺเฒ กมลกุวลยสมลงฺกเต รุรุตีหพฺยคฺฆ-
คชควมยหีสปสทวิวัธมิกคณวัจเรเต ปรมรมณียเ อตุตตรมชฺรชฺรยฺยานเ
นาม มงฺกลยฺยานเ มงฺกลมหาปรีสิ วัชยาสิ ฯ โส ชาตมตฺโตว
มหาสตุโต สพฺพา ทิสวา วิโลเกตุวา อตุตตราภิมุโข สตุตปท-
วัดีหาเรณ คนฺตุวา อาสภี วาจิ นิจฺฉาเรติ ฯ ตสฺมิณจ ขณเ
สกลทสสทสฺสโลเกธาตุสุ เทวตา ทิสฺสमानสริรา ทิพฺพมาลาทีหิ
สมลงฺกตคตุตา ตตุถ ตตุถ จตุวา ชยมงฺกลถุติวงนานิ
สมปฺวตฺเตสุ ฯ ปาฏีหารियานิ วุตฺตนยาเนว ฯ นามคฺคหณทิวเส
ปนสฺส ลกฺขณปาจกา สพฺพมงฺกลสมปฺตติยา ชาโตติ มงฺกล-
กุมาริ เตวว นามิ กรีสุ ฯ

ตสฺส กิร ยสวา รุจิมวา สิริมาติ ตโย ปาสาทา
อहेสิ ฯ ยสวตีเทวิปฺมุขานิ ตีสนาฏกิตฺติสทฺสสานิ อहेสิ ฯ ตตุถ
มหาสตุโต นววสฺสทสฺสสานิ ทิพฺพสุขสทิสฺ สฺขิ อนุภวิตุวา
ยสวติยา อคฺคมहेสิยา กุจฺฉิสฺสมี สีสว นาม ปุตุตฺถ ลภิตฺวา
จตุตทาริ นิมิตฺตานิ ทิสฺวา อลงฺกตฺ ปณฺหาริ นาม สุนฺทร-
ตุรงฺควรมารุยฺห มหาภินิกฺขมณิ นิกฺขมิตุวา ปพฺพชฺชิตฺ ตํ ปน

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณเฑาะ หน้า 264

ปพพชนุตฺ ติสฺโส มนุสฺสโกฏฺเฐ โอนุปพพชฺชิสฺส ๑ เตหิ ปริวฺโต
มหาปฺริโธ อฏฺฐ มาเส ปธานจริยมจฺริ ๑

ตโต วิสาขปฺนุณฺณมาย อุตฺตรคามเ อุตฺตรเสฏฺฐิโน ชีตาย
อุตฺตราย นาม ทินฺนํ ปกฺขิตฺตทพฺโพชฺช มชฺฐปายาสํ ปรีกฺขณฺชิตฺวา
สุรภิกุสุมาลงฺกเต นีโลภาเส มโนรมเ สาลวเน ทิวาวิหารี
วีตินาเมตฺวา อุตฺตรเรน นาม อาชีวเกน ทินฺนา อฏฺฐ ตินฺนมุฏฺฐิโย
คเหตุวา อสิตฺถชนกิริสฺงกาสํ อกฺกนตฺวารกนกชาลภูมฺวํ สีสฺจฉายํ
วิวิธมิกคณสมฺปตฺตวิริหิตํ มนุทมาลฺลเตริตฺตย ฆนสาขาย สมลงฺกตํ
นจฺจนตฺมิมว ปิตฺติยา วิโรจมานํ นาคโพธิ อฺปสงฺกมิตฺวา มตฺตวฺร-
นาคคามิ นาคโพธิ ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา ปุพฺพุตฺตรปสฺเส จตฺวา
อฏฺฐปณฺณาสทตฺตวิตฺตตํ ตินฺนสนฺธํ สนฺธริตฺวา ตตฺถ ปลฺลลงฺกํ
อาภุชิตฺวา จตฺรํกสมนฺนาคตํ วิริยํ อธิภุชิตฺวา สพลํ มารพลํ
วิทฺธเสตฺวา ปุพฺพเพนิวาสทพฺพจกฺขุณฺณานิ ปฏฺฐิตฺวา ปจฺจยา-
การสมฺมสนํ กตฺวา ขนฺนเชสฺสุ อนิจฺจาทิวเสน อภินิวิสิตฺวา
อนุกฺกเมน อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ ปตฺวา

อเนกชาติลิสฺสาร์	สนฺธาวิสฺสํ อนิพฺพิลํ
คหการํ คเวสนฺโต	ทกฺขาชาติ ปุณฺปุณฺนํ ๑
คหการก ทิฏฺฐโจสิ	ปุณฺ เคหํ น กาสสิ
สพฺพาเต ผาสฺสกา ภคฺคา	คหภูมฺวํ วิสฺงขตํ
วิสฺงขารคตํ จิตฺตํ	ตณฺหานํ ขยมชฺชณฺคาคิ (๑)

๑. พุ. ฐ. ๒๕/๒๑/๓๕-๓๖ ๑

เล่มที่ 44 มงคลพุทธวิธีสวนมณนา หน้า 265

อุทาน์ อุทานเสี ฯ

มงคลสุต ปน สมมาสมพุทฺธสุต อญฺเฬหิ พุทฺเธหิ
อชิกตรา สรียรูปภา อโหสิ ฯ ยถา ปน อญฺเฬลั สมมา-
สมพุทฺธานัน สมนฺตา อสีติหตฺถปฺปมาณา วา พุยามปฺปมาณา
วา สรียรูปภา อโหสิ น เหวํ ตสุต ฯ ตสุต ปน ภควโต
สรียรูปภา นิจฺจกาลี ทสสหัสสิโลกธาตฺถุ ฝริตฺวา อญฺจาสิ ฯ
ตฺรฺกิริมฺรปการมญฺจกฺวาภาทโย สฺวณฺณปญฺญปริโยนทฺธา วिय
อเหตุสิ ฯ นวุตฺวิตฺสสตสทฺสทานิ आयุ ตสุต อโหสิ ฯ เอตฺตกั
กาลี จนฺทสุริยตารกาทีน ปภา นตฺถิ ฯ รตฺตินฺทิวปริจฺเจโท
น ปญฺญาติตฺถุ ฯ ทิวา สุริยาโลเกน วिय (๑) สตฺตา นิจฺจ
พุทฺธาโลเกเนว สพุทฺทมฺมานิ กโรนฺตา วิจฺริสุ ฯ สาย
ปฺปฺพนกฺกุสมานัน ปาโต จ รวนกสฺกฺกฺมาทีนญจ วเสน โลโก
รตฺตินฺทิวปริจฺเจทํ สลลกฺเขสิ ฯ

กี ปน อญฺเฬลั พุทฺธานัน อยมานุภาโว นตฺถิติ ฯ
โน นตฺถิ ฯ เตปี หิ อากงฺขมานา ทสสหัสสิโลกธาตฺถุ ตโต
วา ภियโย อภาย ฝเรยฺยฺยํ มงคลสุต ปน ภควโต
ปฺปฺพุทฺตฺถนาวเสน อญฺเฬลั พุยามปฺปภา วिय สรียรูปภา
นิจฺจเมว ทสสหัสสิโลกธาตฺถุ ฝริตฺวา อญฺจาสิ ฯ โส กิร
โพธิสตฺตกาเล เวสฺสนตฺตรตฺตภาวสทิสเ อตฺตภาเว สปฺตฺตทาโร
วงฺกปฺพุทฺตสทิสเ ปพุทฺเต วสิ ฯ อเถโก สพุทฺชนวิหฺเจโก
๑. กตฺถจ. วินา ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 266

ขรทาจิโก นาม มนุสฺสภโก โข มเหสภโก โข ยภโก มหาปฺริสสฺส
ทานชฺฌาตยตี สุตฺวา พฺราหฺมณฺวณฺเณน อุปฺสงฺกมิตฺวา มหา-
สตุตี เทว ทารเก ยาจิ ฯ มหาสตุโต ททามิ พฺราหฺมณฺสฺส
ปฺตฺตเกติ ภูจฺปภฺภูโ จ อุกฺกปฺริยณฺตี ปจฺวี กมฺเปนฺโต เทว
ทารเก อทาสิ ฯ อถ โข ยภโก ตสฺส ปสฺสนนฺตสฺเสว
มหาปฺริสสฺส ตี พฺราหฺมณฺวณฺณํ ปหาย อนนฺชาลปิงฺกค-
วิรูปนฺยโน วิสฺมวिरูปกฺกุณฺณิถิมทาโ จ จิปฺภูกวिरูปนาโ ส กปิล-
ผรฺสฺสทิมเกโ ส นวททฺตตลลภฺกขนฺรชฺสทิสกาโย หุตฺวา เต ทารเก
มฺพาลกถาปํ วิย คเหตุวา ขาทิ ฯ มหาปฺริสสฺส ยภํ
โอโลเกตฺวา มฺเข วิวฏฺมตฺเต อกฺกิชาลํ วิย โลหิตฺธารี อุกฺกิรณฺตี
ตสฺส มฺขํ ทิสฺวาปิ เกสภฺกมตฺตมฺปิ (๑) โทมนฺสฺสํ น อุปฺปชฺชิ ฯ
สฺวทินฺนํ วต เม ทานนฺติ จินฺตยโต ปนฺสฺส สรีเร มหนฺตี
ปีติโสมนฺสฺสํ อุกฺกปาติ ฯ โส อิมสฺส เม นิสฺสนนฺเทน อนาคเต
อิมินา นีหารเณน รสฺมิโย นิกฺขมฺนฺตฺติ ปตฺถนฺนกาสิ ฯ ตสฺส
ตี ปตฺถนํ นิสฺสาย พุทฺธภูตสฺส สรีโรโต รสฺมิโย นิกฺขมิตฺวา
เอตฺตํ กํ ฌานํ ผริสฺสุ ฯ

อปรมฺปิ ปุพฺพจฺริยํ ตสฺส อตฺถิ ฯ อัย กิร โโพธิ-
สตุตฺตกาเล เอกสฺส พุทฺธสฺส เจตฺยํ ทิสฺวา อิมสฺส พุทฺธสฺส
มม ชีวตี ปฺริจฺจชิตฺตุ วฏฺฏตีตี ทณฺททึปิกาเวจฺนนียาเมน สกถ-
๑. กตฺถจิ. อุปฺปมตฺตมฺปิ ฯ

เล่มที 44 มงคผลพุทฐวิธีสวนมณนา หน้า 267

สรีรี เวจาเปตวา รตนมตตมกถึ สตสทสศกษณิกั สุวณณปาตี
สุคนธสปปีสส ปุราเปตวา ตตถ สทสสวภูฏโย ชาเลตวา ตั
สีเสนาทาย สกถสรีรี ชาลาเปตวา ชินเจตยั ปทกขิณั กโรนุโต
สกลรตตี วิตินาเมสิ ฯ เอวั ยาว อรณुकคมนา วายมนตสส
โลมกูปมตตมปี อุสมั น คณหิ ฯ ปทมกพุกั ปวิภูจกาโล
วिय อโหสิ ฯ ฐมโม หิ นามส อตตานัน รกขนตติ รกขติ ฯ
เตนาห ภควา

ฐมโม หเว รกขติ ฐมมจารี
ฐมโม สจิจนโณ สุขมาวหาติ
เอसानิสัโส ฐมเม สจิจนเณ
น ทุกคตี กจจติ ฐมมจารีติ (๑) ฯ

อิมสสาปี กมมสส นิสสนนเทน ตสส สรีโรภาโส ทส-
สทสสิโลกธาตุ ฝริตวา อภูจาสิ ฯ เตน วุตติ

โกณทลลสส อปเรน มงคโล นาม นายโก
ตมึ โลเก นิหนตวาน ฐมโมกุกมภิธารยิ ฯ
อตุลลสิ ปภา ตสส ชินหลลเณหิ อตุตตี
จนุทสุริยปุปกั หนตวา ทสสทสสิ วิโรจตีติ ฯ

ตตถ ตมนนติ โลกนุทธการณจ หทยตมณจ ฯ นิหนตวานาติ
อภิกวิตวา (๒) ฯ ฐมโมกุกนติ เอตถ อัย ปน อุกกาสทโท

๑. พุ. เถริ. ๒๖/๓๓๒/๓๑๔ ฯ พุ. ชา. ๒๗/๑๔๒๐/๒๕๐-๔๗๓ ฯ
๒. กตถจ. อภิกวิหจจ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 268

สวนุณการมุตาสทิสฺ อเนเกสุ อตฺเถสุ ทิสฺสตี ๑ ตถา หิ
สณฺหาเสน ชาตฺรूपิ คเหตุวา อุกฺกามฺเข ปกฺขิเปยฺยาติ (๑)
อาคตฺฐจาเน สวนุณการานํ มุตฺตา อุกฺกาทิ เวทิตฺตฺวา ๑
อุกฺกํ พนฺนุชฺชยฺ อุกฺกํ พนฺนุชฺชิตฺวา อุกฺกามฺขํ อาสิมฺเปยฺยาติ
อาคตฺฐจาเน กมฺมารานํ อญฺคารกปฺลลฺลํ ๑ กมฺมารานํ ยถา
อุกฺกา อนฺโต ฉายติ โน พหิตฺติ (๒) อาคตฺฐจาเน กมฺมารุทฺธนํ ๑
เอวฺวิปาโก อุกฺกาปาโต ภวิสฺสตีติ (๓) อาคตฺฐจาเน วายฺเวโก
อุกฺกาทิ วุจฺจติ ๑ อุกฺกาสุ ฐาริยมานาสุติ (๔) อาคตฺฐจาเน ทิปฺปิกา
อุกฺกาทิ วุจฺจติ ๑ อิฐาปี ทิปฺปิกา อุกฺกาทิ อธิปฺเปตา (๕) ๑
ตสฺมา อิธ ฐมฺมมยฺ อุกฺกํ อภิธารยฺ อวิชฺชนฺชการ-
ปฺปฺภิจฺจนฺนสฺส อวิชฺชนฺชการาภิกฺกตสฺส โลกสฺส ฐมฺมมยฺ อุกฺกํ
ธารีตีติ อตฺถโถ ๑

อตฺถลาสิตี อตฺถลฺยา อาสิ ๑ อยฺเมว วา ปาโจ อญฺเณหิ
พุทฺธเชหิ อสทิสฺสา อโหสิตีติ อตฺถโถ ๑ ชินฺนทญฺเณหิตฺติ ชินฺนหิ
อญฺเณหิ ๑ จนฺทสุริยปฺปภํ หนฺตฺวาติ จนฺทสุริยานํ ปภํ
อภิหนฺตฺวา ทสฺสทสฺสี วิโรจตีติ จนฺทสุริยาโลกํ วินา
พุทฺธาโลกเณว ทสฺสทสฺสี วิโรจตีติ อตฺถโถ ๑

มจฺกตสฺสมมาสมพุทฺธโร ปน อธิคตโพธิณาโณ โพธิ-

๑. ม. อ. ๑๔/๖๕๑/๔๔๒ ๑ ๒. พ. ขา. ๒๘/๖๓๑/๒๓๐ ๑

๓. ที. ส. ๕/๒๒/๑๔-๕๑ ๑ ๔. ที. ส. ๕/๕๒/๖๔ ๑

๕. ปปญจ. ๑/๑๔๑ ๑

เล่มที่ 44 มงคลพุทธร่วมวณณา หน้า 269

มูเลเยว สดุดตตาทานี วิดีนาเมตวา พุรหุมโน ฐมมาจาจัน
สมปฏิจิตติวา กสฺส นุ โข อหิ ฐมมึ เทเสยฺยนฺติ (๑)
อุปฺธาเรนฺโต อตฺตนา สห ปพฺพชิตานัน ภิภฺขุนันฺติ ติสฺโส โกฏิโย
อุปฺนิสฺสยสมฺปนฺนํ อทฺทส ๗ อถสฺส เอตทโหสิ อิเม กุลปฺตฺตา
มึ ปพฺพชนฺตํ อนุปพฺพชิตา อุปฺนิสฺสยสมฺปนฺนา จ เต มยา
วิสาขปฺนฺณมยา วิเวกตฺถิเกน วิสฺสชฺชิตา สิริวทฺถนฺนคฺริ
อุปฺนิสฺสาย สิริวณฺคหณันฺ คณฺตฺวา วิหรนฺติ หนฺทาหิ ตตฺถ
คณฺตฺวา ฐมมึ เตสํ เทเสสฺสามีติ อตฺตโน ปตฺตจิวฺริ กเหตุวา
หิสรราชา วิย กคนตลฺมพฺภุกคณฺตฺวา สิริวณฺคหเน ปจฺจภูจฺจาสิ ๗
เต จ ภิภฺขุ ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา อนฺเตวาสิกวตฺตํ ทสฺเสตฺวา
ภควนฺตํ ปรีวาเรตฺวา นิสฺสีทฺสฺ ๗ เตสํ ภควา สพฺพพฺพุทฺธ-
นิเสวิตฺติ ฐมฺมจกฺกปฺปวตฺตนฺตฺตฺตฺตํ กเถสิ ๗ ตโต ติสฺโส ภิภฺขุ-
โกฏิโย อรหฺตฺตํ ปาปฺณิสฺสฺ ๗ เทวมนุสฺसानันฺ โกฏิสฺตสฺหสฺसानันฺ
ฐมฺมาภิสฺสมโย อโหสิ ๗ เตน วุตฺตํ

โสปี พุทฺโธ ปกาเสสิ จตุโร สจฺจวรุตฺตเม
เตเต สจฺจรสํ ปิตฺวา วิโนเทนฺติ มหาตมึ ๗
ปตฺวาน โพรธมฺตฺถึ ปจฺเม ฐมฺมเทสเน
โกฏิสฺตสฺหสฺसानันฺ ฐมฺมาภิสฺสมโย อหฺตฺติ ๗

ตตฺถ จตุโรติ จตฺตาริ ๗ สจฺจวรุตฺตเมติ สจฺจจาณี จ

๑. ม. ม. ๑๒/๓๒๔/๓๒๗ ๗ ม. ม. ๑๓/๕๑๒/๔๖๔ ๗

วิ. มหา. ๔/๑๐/๑๒ ๗

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 270

วรานี จ สจจวรานี สจจานี อุตฺตมานีติ อตุโถฯ จตุตาโร
สจจวรุตฺตเมติปี ปาโธ ตสฺส จตุตารี สจจวรานี อุตฺตมานีติ
อตุโถฯ เต เตติ เต เต เทวมนุสฺสา พุทุเรน ภควตา
วินีตาฯ สจจรสฺนติ จตฺตจจปฏิเวชามตรสฺ ปิวิตฺวาฯ วินนเทนฺติ
มหาดมนฺติเตน เตน มกฺเคน ปหาตพฺพ โมหตมฺ วิโนเทนฺติ
วิทฺเสนฺตีติ อตุโถฯ ปตฺวานาติ ปฏิวิษฺมิตฺวาฯ โพธิณฺติ เอตฺถ
ปนายํ โพธิสทฺโท

มกฺเค ผลจ นิพฺพานे รุกฺเข ปญฺญตฺตियํ ตถา
สพฺพญฺญเต จ ฉาณสฺมี โพธิสทฺโท ปนาคโตฯ

ตถา หิ ปเนส โพธิ วุจฺจติ จตฺตฺส มกฺเคสฺ ฉาณนฺติ-
อาทิสฺ (๑) มกฺเค อากโตฯ อุปสฺมา ย อภิญฺญา ย สมฺโพชาย
สํวตฺตตีติ (๒) เอตฺถ ผลจฯ ปตฺวาน โพธิ อมตํ อสงฺขตฺนติ
เอตฺถ นิพฺพานेฯ อนฺตรา จ คยฺ อนฺตรา จ โพธิณฺติ (๓)
เอตฺถ อสฺสตฺถรูกฺเขฯ โพธิ โข ราชกฺุมาริ โภโต โคตมสฺส
ปาเท สิริสา วนฺทตีติ (๔) เอตฺถ ปญฺญตฺตियํฯ ปปฺโปติ โพธิ
วรฺกฺริเมธ โสตี (๕) เอตฺถ สพฺพญฺญตฺตญฺญาเนฯ อิทาปี สพฺพญฺญต-

๑. พุ. จุฬ. ๓๐/๖๖๗/๓๒๑ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๒๖/๒๖ฯ

ม. อุ. ๑๔/๖๕๔/๔๒๓ฯ วิ. มหา. ๔/๑๓/๑๘ฯ

ส. มหา. ๑๕/๑๖๔/๕๒๘ฯ พุ. ปฏ. ๓๑/๕๕๘/๕๐๖ฯ

๓. ม. ม. ๑๒/๓๒๕/๓๒๘ฯ ม. ม. ๑๓/๕๑๓/๔๖๖ฯ

วิ. มหา. ๔/๑๑/๑๔ฯ ๔. ม. ม. ๑๓/๔๘๗/๔๔๐ฯ

วิ. จุล. ๗/๑๒๐/๔๗ฯ ๕. ที. ปา. ๑๑/๑๔๗/๑๗๓ฯ

เล่มที่ 44 มงคลพุทธวิธีสวณณา หน้า 271

ณฺณาณ ทฏฺฐพฺโพ ฯ อรหตฺตมคฺคณฺณาณเปี วัฏฺฐติ (๑) ฯ อตฺถนฺนติ
ตฺถรหิตํ ปมาณาตีตํ อปฺปมาณนฺนติ อตฺถโถ ฯ สมฺโพธิํ ปตฺวา
ธมฺมํ เทเสณฺตสฺส ตสฺส ภควโต ปจฺเม ธมฺมเทสเนติ อตฺถโถ
คเหตพฺโพ ฯ

ยथा ปน จิตฺตํ นาม นคฺริ อฺปนินิสฺสาย วิหรนฺนโต
จมฺปกรุกฺขมฺมูเล กณฺฑมฺพรुकฺขมฺมูเล อมฺหากํ ภควา วิย ติตฺถิยานํ
มานมทฺทหนํ ยมกปาฏิหาริยํ กตฺวา สุราสุรยฺวติสมฺภวเน
รुจिरนวกนกรชตมยวรภวเน ตาวตีสภวเน ปาริจฺฉตฺตกรุกฺขมฺมูเล
ปณฺฑกฺกมฺพลสิลาตเล นิสีทิตฺวา อภิธมฺมํ กเถสิ ตทา โกฏฺธิ-
สตสทสฺसानํ เทวตानํ ธมฺมาภิสมโย อโหสิ อयํ พุติโย
อภิสมโย ฯ ยथा ปน สุนนฺโท นาม จกฺกวตฺติราชา สุรภि-
นคเร ปูริตจกฺกวตฺติโต หุตฺวา จกฺกรตनํ ปฏฺธิภิ ฯ ตํ กิร
มจฺกलทสฺพลे โลके อฺปนฺเนน จกฺกรตनํ จานา โอสกฺกิตํ
ทิสฺวา สุนนฺโท ราชา विकदानนฺโท पुराहमणे परिपुञ्जि อิมं
जक़रतनं मम कुसलेन निपुत्तत्तं कसुमा जाना ओसक़गितनन्ति ฯ
ततो ते तसुस रणुलो ओसक़गनकारणं पुयाक़ीसु ฯ जक़-
वत्तिरनुलो आयुग़ुขेन वा पपुषुषुषुक़मनेन वा पुषुष-
पातुकावेन वा जक़रतनं जाना ओसक़गतीति वत्त्वा तुयुहं
पन महाराख आयुग़ुखो नत्ति अतिथिमायुโก तुवं मज्जलो
๑. ปปญจ. ๑/๓๕ ฯ สมนุต. ๑/๑๓๕ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้ 272

ปน สมมาสมพุทโธ โลก อุปปนโน เตน เต จกกรตน์
โอสกถิตนุติฯ ตั สุตวา สุนนุโท จกกวตติราชา สปริชโน
ตั จกกรตน์ สิริสา วนุทิตวา อายาจิ ยาวาหิ ตวานุ-
ภาเวน มงคทสพลั สกกริสสามิ ตาว ตวั มา อนนตร-
ชายสสุติฯ อถ นั จกกรตน์ ยถาจาเนเยว อฏฐาลิฯ

ตโต สมุปากตานุโท สุนนุโท จกกวตติราชา ฉตติส-
โยชนปริมณทลาย ปริสาย ปริวโต สพุพลอมงคั มงคทสพลั
อุปสงกมิตวา สสาวกสงฆั สตุถาริ มหาทานน สนตปเปตวา
อรหนตานุ โกฏิสตสทสสานั กาลิกวตถานิ ทตวา ตถาคตสส
สพุพริกขาร ทตวา สกลโลกวิมยหกริ ภควโต ปุชั กตวา
มงคั สพุพลอนาถั อุปสงกมิตวา ทสนขสโมธานสมุขขลั
วิมลกมลมงพสมมณขลลึ สิริลลึ กตวา วนุทิตวา ฆมมสสวณตถาย
เอกมนตั นิลลิติฯ ปุตุโตปี ตสส อนุราชกุมาริ นาม ตถเว
นिलลิติฯ

ตทา สุนนุทจกกวตติราชปมูขานั เตลลั ภควา อนุ-
ปุพุพิถลั กถลลึฯ สุนนุโท จกกวตติ สพุธิ ปริสาย สท
ปฏิสมภิทาหิ อรหตตั ปาปฺถลลึฯ อถ สตุถา เตลลั ปุพุพจริย
โอสโลเกนุโต อิทุธิมยปตตจิวรสส อุปนิสสยั ทิสวา จกขาล-
สมลنگคั ทกขินทตถั ปสาเรตวา เอถ ภิกขไวติ อาหฯ
สพุเพ ตงขณเยว ทวงคูลเกสา อิทุธิมยปตตจิวรธา วสสฏฐิ-

เล่มที่ 44 มงคลพุทธรักษา หน้า 273

กตุเถรา (๑) วย อากปสมปนา หุตวา ภควนุตฺติ ปริวารยีสฺสุ ฯ

อัยฺย ตติโย อภิสมโย อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

สุรินฺทเทวภวเน พุทฺโธ ฌมฺมมเทสยิ

โกฏิสตฺตสฺสสถานํ (๒) พุติยาภิสมโย อหุ ฯ

ยทา สุนฺนโโท จกฺกวตฺติ สมฺพุทฺธํ อุปสงฺกมิ

ตทา อาหฺนึ สมฺพุทฺโธ ฌมฺมเกรี วรุตฺตมํ ฯ

สุนฺนพฺสฺสานุจฺรา ชนตา ตทาสุํ นวฺติโกฏฺเอยิ

สพฺเพปี เต นีรวเสสา อเหตุํ เอหิภิกฺขุภาติ ฯ

ตตฺถ สุรินฺทเทวภวเนติ ปฺน เทวินฺทภวเนติ อตุโถ ฯ

ฌมฺมนฺติ อภิชมฺมํ ฯ อาหฺนึติ อภินิ ฯ วรุตฺตมฺนฺติ วโร ภควา

อุตฺตมํ ฌมฺมเกรินฺติ อตุโถ ฯ อนุจฺราติ นิพฺพุทฺชจฺรา เสวกา ฯ

อาสุนฺติ อเหตุํ ฯ ตทาสิ นวฺติโกฏฺเอยิติปิ ปาโจ ฯ ตสฺส ชนตา

อาสิ ฯ สา ชนตา กิตฺตภาติ เจ ฯ นวฺติโกฏฺเอยิติ อตุโถ ฯ

อถ มฺจฺกเล กิร โลกนาถ เมขเล ปฺเร วิหรนฺเต ตสฺมีเยว

ปฺเร สุเทโว จ ฌมฺมเสโน จ มาณวกา มาณวกสฺสพฺริวารา (๓)

ตสฺส ภควโต สฺนฺติเก เอหิภิกฺขุปฺพุทฺชชาย ปฺพุทฺธิสฺสุ ฯ มาฆ-

ปฺณณฺมาย ทฺวิสฺสุ อคฺคสาวเกสฺส สปริวาเรสฺสุ อรหฺตฺตํ ปตฺเตสฺสุ

สคฺถา โกฏิสตฺตสฺสภิกฺขุคณฺมชฺเฒ ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสฺสิ อัยฺย ปจฺโม

๑. สී. ยู วสุสฺสติกตุเถรา ฯ ๒. สී. ยู. นว โกฏิสตฺตสฺสสถานํ ฯ

๓. สී. ยู. ทสฺมาณวกสฺสเสหิ ปรีวฺตา ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวณณา หน้า 274

สนุนิปาโตติ อโหสิ ฯ ปุณ อุตตรารามे नाम अनुत्तरे
ฉาติสมาคमे ปพพชิตานं โภกิสตสหสฺसानं สมาคमे ปาติโมกฺขं
อุทฺทิสฺสึ อัยํ ทฺติโย สนุนิปาโต อโหสิ ฯ สุนนุทจกถวตฺติภิกฺขุ-
คณสมาคमे นวุติโภกิสตสหสฺसानं ภิกฺขุณํ มชฺเฒे ปาติโมกฺขं
อุทฺทิสฺสึ อัยํ ตฺติโย สนุนิปาโต อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

สนุนิปาตา ตโย อาสุํ มงฺคลสฺส มहेตีโน
โภกิสตสหสฺसानं ปจฺโม อาสิ สมาคโม ฯ
ทฺติโย โภกิสตสหสฺसानं ตฺติโย นวุติโภกฺขินํ
ชีณาสวานํ วิมลानํ ตทา อาสิ สมาคโมติ (๑) ฯ

ตทา อมหากํ โภชิสฺสโต สุรฺจิปุราหุมนคामे สุรฺจि นาม
ปุราหุมนโณ หุตฺวา ติณฺณํ เวทานํ ปารุญฺ สนิมฺณทุเกฏฺฏานํ
สากฺขรปฺปเกทานํ อติหาสปญฺจมานํ ปทโก เวยฺยากรโณ
โลกายตมมหาปุริสลกฺขณेषु อนวโย อโหสิ ฯ โส สตฺถารํ
อุปสงฺกमितฺวา ทสพลสฺส มรฺุรรมมกถํ สุตฺวา ภควติ ปัสสีทิตฺวา
สรณํ คนฺตุวา เสว มยฺหํ ภิกฺขุํ คณฺหาติ สสาวกสงฺฆํ
ภควนฺตํ นิมนฺเตสิ ฯ โส ภควตา ปุราหุมน กิตฺตเกหิ
ภิกฺขุหิ เต อตฺถโถติ วุตฺโต กิตฺตกา ปน โว ภนฺเต ปรีวารา
ภิกฺขุติ อาห ฯ ตทา ปจฺมสนุนิปาโตว โหติ ตสฺมา โภกิสต-
๑. สุยา. โภกิสตสหสฺसानํ ทฺติโย อาสิ สมาคโม ตฺติโย นวุติ โภกฺขินํ
ตฺติโย อาสิ สมาคโม ชีณาสวานํ ตทา อาสิ สมาคโม ฯ

เล่มที 44 มงคตพุทธวิธีสวนมณณา หน้า 275

สทสสนตติ วุตเต ยที เอว ฆนเต สพุเพหิปี สพุธี มยหิ
ภิกขุ คณหถาติ นิมนเตตี ๗ สตุถา อธิวาเสตี ๗

พราหุมโณ ภควนตติ สุวตนาย นิมนเตตวา อตุตโน
ฆริ คจณนโต จินเตตี อหิ เอตตกานัน ภิกขุณัน ยาคุกตตวตถาทีนิ
ทาตุ สกโกมิ นิสีทนญจัน ปน กถิ ภวิสสตีตี ๗ ตสส กิร
สา จินตนา จตุราสีตีโยชนสทสสปปมาเอ เมรุมตถเก จิตสส
เทวราชสส ทสสตนยนสส ปณทุกมพลลิตาสนสส อุณหาการิ
ชนเอตี ๗ อถ สกโก เทวราชา อาสนสส อุณหาวั ทิสวา
โก นุ โข มํ อิมมหา จานา จาเวตกาโมติ สมุปปน
ปริวิตโก ทิพเพน จกขุณา มนุสสโลกิ โอลเณโต มหาปริตติ
ทิสวา อัย มหาสตุโต พุทธูปมขุ ภิกขุสงฆิ นิมนเตตวา
ตสส นิสีทนตถาย จินเตตี ๗ มยาปี ตตุถ กนตวา ปุณณ-
โกญจาสิ กเหตุ วญจตีตี วฑฒเกิวนณัน นิมนิตวา วาสิ-
พรสสุทโต มหาปริสสส ปุโรโต ปาตุรโหตี ๗ โส อตุถิ
นุ โข กสสจิ ภติยา กตตพุพกมมุนติ อาห ๗

มหาสตุโต ทิสวา กิ กम्म กาคู สกขิสสตีตี อาห ๗
มม อชานนสิปปิ นาม นตุถิ โย โย ยํ ยํ อิจจติ มณทป
วา ปาสาท วา อณณิ วา กิณจิ นิเวสนาทิกิ ตสส ตสส
ตํ ตํ กาคู สมตโตมหิตี ๗ เตน หิ มยหิ กम्म อตุถิตี ๗ กิ
ออยยติ ๗ สุวตนาย มยา โกญิสตสทสสภิกขุ นิมนติตา เตตี

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 276

นีสีนมณฺฑปํ กริสฺสตีติ ฯ อหํ นาม กรเยยฺย สเจ เม ภดี
ทาตุํ สกฺขิสฺสเถตาติ ฯ สกฺขิสฺสสามิ ตาตาติ ฯ ยทิ เอวํ สาธุ
กริสฺสามิติ วตฺวา เอกํ ปเทสํ โอลเกสิ ฯ โส ทฺวาทสโยชนป-
ปมาโณ ปเทโส กสิณมณฺฑลํ วิย สมตโธ ปรมมณฺโณ โอลสิ ฯ
ปฺน โส เอตฺตเก จาน สตฺตรตฺนมโย ทฺจฺจพฺพสارมณฺโฑ
มณฺฑปโ อฏฺฐหฺตฺติ จินฺเตตฺวา โอลเกสิ ฯ ตโธ ตาวเทว
มณฺฑปสทิสฺส ปจฺวีตลํ ภินฺทิตฺวา มณฺฑปโ อฏฺฐหฺสิ ฯ ตสฺส
โสวณฺณมเยสุ ธมฺเภสุ รชตฺมยา ฆฏฺฐกา อเหตุํ รชตฺมเยสุ
ธมฺเภสุ โสวณฺณมยา ฆฏฺฐกา มณฺฑิตฺถมฺเภสุ ปวาพฺมยา ฆฏฺฐกา
ปวาพฺมเยสุ ธมฺเภสุ มณฺฑิมยา ฆฏฺฐกา สตฺตรตฺนมเยสุ ธมฺเภสุ
สตฺตรตฺนมยา ฆฏฺฐกา อเหตุํ ฯ

ตโธ มณฺฑปสฺส อนฺตรนฺตรปปี กิงฺกนิคฺชาลา โอลมฺพฺตฺติ
โอลเกสิ ฯ สห โอลกเนน กิงฺกนิคฺชาลํ โอลมฺพิ ยสฺส
มฺนุทฺวาเทริตฺสฺส ปญฺจํคิกฺสฺเสว ตฺริยสฺส ปรมมโนโรโม มฺรฺโร
สทฺโท นิจฺจรติ ทิพฺพสํสฺกิตฺตวตฺตฺนกาโล วิย โอลสิ ฯ อนฺตรนฺตรป
ทิพฺพคฺนฺรทามปฺปฺพทามปตฺตทามสตฺตรตฺนทามานิ โอลมฺพฺตฺติ
จินฺเตสิ สห จินฺตฺยา ทามานิ โอลมฺพีสฺสุ ฯ โกลิสฺตสฺสทฺสสขฺยฺยานํ
ภิกฺขุณฺ อาสฺนานิ จ กปฺปิยมหฺคฺชปจฺจตฺตรณานิ อารฺทกานิ
จ ปจฺวี ภินฺทิตฺวา อฏฺฐหฺตฺติ จินฺเตสิ ตาวเทว อฏฺฐหฺสิ ฯ
โกณฺเณ โกลฺเณ เอเกกา อุตฺกจฺภาฏฺฐิ อฏฺฐหฺตฺติ จินฺเตสิ ตฺจขณฺเณ

เล่มที่ 44 มงคลพุทธวิธีสวณณา หน้า 277

อุทกจาญโย ปรมสีตเลน มฐเรน สุวิสุทสุคนุชกปปีวารินา
ปฺณณา กทลปณณปีหิตมุขา อฏฺฐหีสุฯ โส ทสตนยโน เอตฺตํ
มาเปตฺวา พุราหุมนสฺส สนฺตํ กนฺตฺวา เอหิ อยฺย ตว
มณฺทปํ ทิสฺวา มยฺหํ ภตฺตี เทหิติ อาทฯ มหาปุริโส กนฺตฺวา
ตํ มณฺทปํ โอลเกสิฯ ตสฺส โอลเกนฺตสฺเสว สกฺลสรีริ
ปฺลจจณฺณาย ปิตฺติยา นีรนฺตรํ ฌุํ อโหสิฯ

อถสฺส มณฺทปํ โอลกยโต เอตทโหสิ นายํ มณฺทปโ
มนุสฺสฏฺเฐน กโต มยฺหํ อชฺฌาสยํ มยฺหํ คุณฺโณ อากมฺม อทฺธา
สทฺกสฺส เทวณฺโณ ภาวนํ อญฺหํ อโหสิ ตโต สกฺเณ
เทวานมินฺเทน อยํ มณฺทปโ นิมฺมิโตติฯ น โข ปน เม
ยฺยตฺตํ เอวรูเป มณฺทเป เอกทิวสฺสเยว ทานํ ทาตุํ สตฺตาหํ
ทสฺสามิติ จินฺเตสิฯ พาหิรททานํ นาม ตตฺตกมฺปิ (๑) สมานํ
โพธิสฺตฺตานํ หทยํ คุญฺจํ กาคูํ น สกฺโกติ อลงฺกตสิสํ วา
ฉินฺทิตฺวา อณฺชิตานิ วา อกฺขิณี อุปฺปาญฺเจตฺวา หทยมฺสํ วา
อุพฺพญฺญฺเจตฺวา ทินฺนกาเล โพธิสฺตฺตานํ จาคํ นิสฺสาย คุญฺจํ
นาม โหติฯ อมฺหากํ โพธิสฺตฺตสฺส หิ สิวิชาตเก (๒) เทวสิกํ
ปฺลจกหาปณฺสตสฺสทฺธานิ วิสฺสชฺเชตฺวา จตฺตฺสู นกรทฺวาเรสุ
นกรมชฺฌเมติ ปฺลจจฺสู จาเนสุ ทานํ เทนฺตสฺส ตํ ทานํ จากฺคุญฺจํ
อุปฺปาเทตฺถุํ นาสกฺขิฯ ยทา ปนสฺส พุราหุมนวณฺณเณน
๑. สී. ย. กิตฺตกมฺปิฯ ๒. ขุ. ชา. ๒๗/๒๐๖๖/๔๑๕ฯ

เล่มที่ 44 พุทธร่วมวณณา หน้า 278

อาคนตุวา สกโก เทวราชา อุกชีนิ ยาจิ ตทา โส ตานิ
จกฺขุณี อุปฺปาญฺเจตฺวา อทาสี ททมานสฺเสว หาโส อุปฺปชฺช
เกสคฺคตฺตมฺปิ จิตฺตสฺส อญฺญตฺตํ นาโหสิ ฯ เอวํ สพฺพญฺญ-
โพธิสฺส ตานํ พาทิรทานํ นิสฺสาย ติตฺติ นาม นตฺถิ ฯ ตสฺมา
โสปี มหาปุริโส มยา โกฏิสฺสทสฺสทสฺสงฺขานํ ภิกฺขุณํ ทานํ
ทาตุํ วุญฺญตฺติ จินฺเตตฺวา ตสฺมี มนฺทเป นิสฺสาเปตฺวา สตฺตาหํ
ควปานํ นาม ทานํ อทาสี ฯ

เอตฺถ ควปานนฺติ มหนฺเต มหนฺเต โกลมฺเพ จิรฺสฺส
ปุเรตฺวา อุตฺเรนฺสุ อาโรเปตฺวา ฆนฺปากปกฺเก ชิเร โถกโถเก
ตณฺฑุเล ปกฺขิปิตฺวา ปกฺกมฺฐสฺกขรจฺจณฺสปีหิ อภิสงฺขต-
โกชนํ วุจฺจติ ฯ อิทฺเมว จคฺมฺฐรโกชนนฺติปี วุจฺจติ ฯ มนฺสฺสาเยว
ปนฺน ปริวีสิตฺตุํ นาสกฺขิสฺสุ ฯ เทวาปี เอกนฺตริกา หุตฺวา
ปริวีสิตฺตุํ ฯ ทฺวาทสโยชนปฺปมาณมฺปิ ตํ จานํ เต ภิกฺขุ คณฺหิตฺตุํ
นปฺปโหสิเยว เต ปนฺน ภิกฺขุ อตฺตโน อตฺตโน อานฺุภาเวน
นีสิตฺตุํ ฯ ปริโยसानทิวเส สพฺพสฺส ภิกฺขุณํ ปตฺเต โธวาเปตฺวา
เกสชฺชตฺถาย สปีนฺวณฺติมฺฐผาณิตาทีนํ ปุเรตฺวา ติจิเวหิ
สทฺธี อทาสี ฯ ตตฺถ สงฺฆนฺวกภิกฺขุณา ลทฺฐจิวฺรสาฎฺกกา
สตฺสทสฺสคฺคณฺนิกา อเหตุํ ฯ

อถ สตฺถา อนฺุโมทนํ กโรนฺุโต อัย มหาปุริโส เอวรूपิ
มหาทานํ อทาสี โก นฺุ โข ภวิสฺสตีติ อุปฺธาเรนฺุโต อนาคเต
กปฺปสตฺสทสฺสธาณิกันํ ทฺวินฺุณํ อสงฺเขยฺยยานํ มตฺถเก โคตโม

เล่มที่ 44 มงคลพุทธร่วมวณณา หน้า 279

นาม พุทโธ ภวิสสุตตีติ ทิสวา ตโต มหาสตุต อามนุเตตวา
ตุว เอตตุกั นาม กาลิ อติกกมิตวา โคตโม นาม พุทโธ
ภวิสสุตตี พุยาภาสิ ฯ อถ มหาปุริโส ภควโต พุยากรณั
สุตวา ปมุทิตททโย อหิ กิร พุทโธ ภวิสสามิ น เม
ฆราวาเสน อตุโถ ปพพชิสสามิติ จินุเตตวา ตถารูปิ สมปตติ
เขพปีณหิ วิย ปหาย สตุถุ สนุติเก ปพพชิตวา พุทธรวจัน
อุคคณหิตวา อภินญา จ อฏฐ สมปตติโย จ นิพพตเตตวา
อปรีหีนชฌาโน ยาวตายุกั จตวา อายุปริโยसानะ พุรหมโลเก
นิพพตติ ฯ เตน วุตติ

อหนุเตน สมเยน   สुरुจิ นาม พุราหมโณ
อชฌายโก มนุชโร   ตินุณิ เวทาน ปารุจ ฯ
ตมหิ อุปสงกมม   สรณิ คนตุวาน สตุถุโน
สมพุทธรูปมุขิ สงงมิ   คนุชมาเลน ปุชยิ
ปุเชตวา คนุชมาเลน   ควปานะน ตปปียิ ฯ
โสปี มุ พุทโธ พุยาภาสิ   มงคโล ทิปตตุตโม (๑)
อปรีเมย อิตโต (๒) กปเป   อัย พุทโธ ภวิสสุติ
อหุ กปิลวหยา รมมา   นิกขมิตวา ตถาคโต ฯ
ปธานิ ปทหิตวาน   กตวา ทุกกรการิกิ
อชปาลรุกขมุลสมิ   นิสิติตวา ตถาคโต
ตตุถ ปายาลิ ปคคยห   เนรณชรมเปหิติ ฯ

๑. ม. ทวิปตตุตโม ฯ ๒. ม. อปรีเมยอิตโต ฯ

เล่มที่ 44 มงคลพุทธวิธีสวณณา หน้า 281

ยถา มนุสสา นที ตรนตา ปฏิตฺถํ วิรัชฌิย
เหตุจาทิตฺถํ คเหตุวาน อุตฺตรนฺติ มหานที ๗
เอวเมว มยฺ สพฺเพ ยถิ มุญฺจามิมิ ชินฺ
อนาคตมฺหิ อทุชานเ เหตุสาม สมมุขา อิมนฺติ

สตฺตฺรต (๑) คาถา วิตุถารตพฺพา ๗

ตสฺสาปี วจนํ สุตฺวา กิโยย จิตฺตํ ปสาทยี
อุตฺตรี วตฺตมชฺชิจฺจาสิ ทสปรามิปุริยา ๗
ตทา ปิติมนุพฺรุหนฺโต สมโพธิวรปตฺติยา
พฺพุเช ทตฺวาน มํ เคหํ ปพฺพชฺชํ ตสฺส สนฺติเก ๗
สตฺตฺนตํ วินยญฺจาปี นวํกํ สตฺตฺสาสนํ
สพฺพํ ปฺริยาปฺณิตฺวา โสภยิ ชินสาสนํ ๗
ตตฺถปฺปมตฺโต วิหรนฺโต พฺรหฺมํ ภาเวตฺว (๒) ภาวนํ
อภิญฺญาปารมี (๓) กนฺตฺวา พฺรหฺมํ โลกมคฺคญฺหนฺติ ๗

ตตฺถ กนฺธมาเลนาติ กนฺธเชหิ เจว มาเลหิ จ ๗ กวปาเนนาติ
อิทํ วุตฺตเมว ๗ ฆตปาเนนาติปี เกจิ ปจฺนติ ๗ ตปฺปยฺนฺติ
ตปฺเปสิ ๗ อุตฺตรี วตฺตมชฺชิจฺจาสิ กิโยยปี วตฺตมชฺชิจฺจาสิ ๗ ทส-
ปรามิปุริยาติ ทสนนํ ปารมีนํ ปุรณฺตฺถาย ๗ ปิตินฺติ หทยตฺตฺถุสิ ๗
อนุพฺรุหนฺโตติ วทฺตมชฺชิจฺจาติ ๗ สมโพธิวรปตฺติยาติ พฺพุชตฺตป-
ตฺติยา ๗ พฺพุเช ทตฺวานาติ พฺพุชตฺส ปฺริจฺจชิตฺวา ๗ มํ เคหนฺติ
มม เคหํ สพฺพํ สาทฺเตยฺยํ จตฺตฺตฺถาย พฺพุชตฺส กวโต
๑. ม. อภฺจฺ คาถา ๗ ๒. ม. ภาเวตฺว ๗ ๓. ม. อภิญฺญาปารมี ๗

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณนา หน้า 282

ปริจจชิตวาติ อตโถ ๗ ตตถาติ ตสมี พุทธสาสเน ๗ พรหมนติ
พรหมวิหารภาวนัน ภาเวตวา ๗

มจกตสส ปน ภควโต นครี อุตตรี นาม อโหสิ ๗
ปีตาปีสส อุตตรี นาม ราชา ขตติโย มาตาปี อุตตรา
นาม สุตเทโว จ ฆมมเสโน จ เทว อคคสาวกา ปาลีโต
นาม อปฏจาโก สีวลา จ อโสกา จ เทว อคคสาวิกา
นาครุกโข โพิธิ อฏจาสิติหตถุเพช สรีริ อโหสิ นวุติวสส-
สสสตั อายุปริมาณ ภริยา ปนสส ยสวตี นาม สีวโล
นาม ปุตโต อสสยานน นิกขมิ ๗ อุตตราราม เวสิ ๗ อุตตรี
นาม อปฏจาโก ตสมี ปน นวุติวสสสสทานิ จตวา
ปรีนิพพุเต ภควติ เอกปพาเรเนว ทสจกกวาสสทานิ
เอกนุชการานิ อหสิ ๗ สพุพจกกวาเพสุ มนุสสานัน มหนตติ
อาโรทนปรีเทวนัน อโหสิ ๗ เตน วุตติ

อุตตรี นาม นครี	อุตตรี นาม ขตติโย
อุตตรา นาม ชนิกา	มจกตสส มหสิโน ๗
สุเทโว ฆมมเสโน จ	อหสิ อคคสาวกา
ปาลีโต นามอปฏจาโก	มจกตสส มหสิโน ๗
สีวลา จ อโสกา จ	อหสิ อคคสาวิกา
โพิธิ ตสส ภควโต	นาครุกโขติ วุจติ ๗
อฏจาสิติ รตนานิ	อจจुकโต มหามุณี
ตโต นินุชาวตี รสี	อเนกตตสสสิโย ๗

เล่มที่ 44 มงคลพุทธร่วมวณณา หน้า 283

นวุตวิสุตสหัสธานี	อายุ วิชชติ ดาวเท
ดาวตา ตัญญาโน โส	ตาเรสิ ชนตัม พหุ ๑
ยถาปี สาครเร อุมิ	น สกกา ตา คณตฺเย
ตเถว สวกา ตสฺส	น สกกา เต คณตฺเย ๑
ยาว อัญญาสิ สมพุทฺโธ	มจฺจโล โลกนายโก
น ตสฺส สาสเน อตฺถิ	สกลีสมรณํ ตทา ๑
สมุโมกฺกํ ธารยิตฺวาน	สนฺตาราตฺวา มหาชนํ
ชลิตฺวา ชุมเกตุว	นิพฺพุโต โส มหายโส ๑
สงฺขารานํ สภาวตฺตํ	ทสฺสยิตฺวา สเทวเก
ชลิตฺวา อคฺคิกฺขนุ โธว	สุริโย อตฺถงฺกโต ยถาติ ๑

ตตฺถ ตโตติ ตสฺส มจฺจลสฺส สรโรโต ๑ นิทฺฐาวตฺติ
นิทฺฐาวนฺติ วจนวิปริยาโย ทญฺจพุโป ๑ รัสสิติ รสฺมิโย ๑ อเนก-
สทสทสฺสียติ อเนกสทสทสฺสา ๑ อุมิติ วิจิโย ตรงฺกา ๑
คณตฺเยติ คณตฺถุ สงฺขาตุ ๑ เอตฺตกา สาครเร อุมิโยติ ยถา
น สกกา คณตฺถุ เอวํ ตสฺส ภควโต สวกาปี น สกกา
คณตฺถุ อถ โข คณนปถิ วิตฺตตฺตาติ อตฺถโต ๑ ยาวาติ ยาวตํ
กาลํ ๑ สกลีสมรณํ ตทาติจ สห กิลเสหิ สกลีโส สกลีสทส
มรณํ สกลีสมรณํ ตํ นตฺถิ ๑ ตทา กิร ตสฺส ภควโต
สาสเน สวกา สพุเพ อรหตฺตํ ปตฺวาเยว ปรีนิพฺพายีสุ ๑
ปฺลุชฺชนา วา โสตาปนฺนาทโย วา หุตฺวา น กาลมกฺสูติ
อตฺถโต ๑ เกจิ สมุโมหมารณํ ตทาติ ปจฺนติ ๑

เลมที่ 44 พุทธวิธีสวนนนา หนา 284

ธมโมกุกนตติ ธมมทปทกั ๑ ธมมเกตุตติ อคคิ วุจจติ อธิ
ปน ปททโท ฏฐพโพ ๑ ตสุมมา ปททโท วีย ชลิตวา นิพพุโตติ
อตุโธ ๑ มหายโสติ มหาปริวารโ ๑ เกจิ นิพพุโต โส
สสาวโกติ ปจุนตติ ๑ สงขารานนตติ สงขตธมมานัน สปปจย-
ธมมานัน ๑ สภาวตุนตติ อนิจจาทีสามณณลกขณัน ๑ สุริโย อตถงคโต
ยถาติ ยถา สหสสทกรโณ ทิวสกโร สพพม คมคณัน (๑) วิธมิตวา
สพพณจ โลกั โองาเสตวา อตถมุปคจจติ เอวั มงค-
ทิวสกโรปี เวเนยยกมลวนวิกสนกโร สพพม อชมตติกพาหิร-
โลกตม วิธมิตวา อตตโน สรโรปกาย ชลิตวา อตถงคโตติ
อตุโธ ๑ เสสกาถา สพพตถ อุตตนา เอวาติ ๑

มงคพุทธวิธีสวนนนา นิฏฐิตา ๑

สุมนพุทธวิธีสวนนนา

เอวั เอกปการเนว ทสสทสสิโลกชาตุ เอกนุทธการิ
กตวา ตสุมิ ภาควติ ปรีนิพพุเต ตสส อปรภาเค นวุติ-
วสสทสสาธุเกสุ มนุสเสสุ อนุกกเมน ปรีหายิตวา ทสวสเสสุ
ชาเตสุ (๒) ปุน วทตติวา อนุกกเมน อสงเขยยยาฎกา หุตวา
ปุน ปรีหายิตวา นวุติวสสทสสาธุเกสุ ชาเตสุ สุมโน นาม
โพธิสตุโต ปารมิโย ปุเรตวา ตุตติปุเร นิพพตติตวา ตโต
จิวิตวา เมขลนคเร สุตตตสส นาม รณโย กุเล สิริมาย
๑. ส. ย. คมคต ๑ ๒. ส. ย. อภิกกนเตสุ อนตรกปเปสุ ๑

นาม เทเวีย กุจฺฉิสมิ ปฏิสนฺธิ อคฺคเหสิ ฯ ปาฎิหาริยานิ
ปฺพุเพ วุตฺตณยานเวย ฯ

โส อนุกกเมณ วุทธิปฺปโต สิริวฑฺฒนโสมวฑฺฒน-
อิทธิวฑฺฒนนามเชยฺเยสุ ตีสฺ ปาสาเทสุ เตสฺกุจฺฉิยา นาฏกิตฺติ-
สตสฺสเสหิ ปรีจริยมาโน สุรยวตีหิ ปรีจริยมาโน เทว-
กุมารโ วิย นวตฺสสฺสเสสานิ ทิพฺพสุขสฺทิสฺ วิสยฺสุขมนฺุภวมาโน
วภูตฺติกาย นาม เทเวีย อนุปมฺิ นาม นิรุปมฺิ ปุตฺตํ ชนตฺวา
จตฺตาริ นิมิตฺตานิ ทิสฺวา หตฺถิยานนฺน นิภขฺมิตฺวา ปพฺพชฺิ ฯ
ตํ ปน ปพฺพชนฺตํ ตีสฺโกฏฺโถ อนุปพฺพชฺิสฺ ฯ

โส เตหิ ปรีวโต ทสฺมาเส ปชานจริยํ จริตฺวา
วิสาขปฺนฺณมาย อโนมนิกเม อโนมเสฏฺจฺิโน ชิตาย อนุปมาย
นาม ทินฺนํ ปกฺขิตฺตทิพฺโพชฺ์ ปายาสฺ ปรีภฺญชิตฺวา สาลวเน
ทิวาวิหาริ วิดีนมาตฺตวา อนุปมาชีวเกน ทินฺนา อฏฺจฺ ติณ-
มฺุฏฺจฺิโย กเหตุวา นาคโพธิ อฺุปกนฺตฺวา ตํ ปทกฺขิณํ กตฺวา
อฏฺจฺหิ ติณมฺุฏฺจฺิหิ ตีสฺหตฺถวิตฺถตํ ติณสนฺถริ กตฺวา ตตฺถ
ปลฺลลงฺกํ อากฺขิตฺวา นิสฺสีทฺิ ฯ ตโต มारพฺลํ วิธมิตฺวา
สพฺพพฺลฺลตฺถณฺณํ ปฏฺวิชฺฉิตฺวา อนกชาติสฺสํสาริ ฯเปฯ ตณฺ्हานํ
ขยฺมชฺฉคาคติ (๑) อฺุทานํ อฺุทานฺสิ ฯ เตน วุตฺตํ

มงฺคลสฺส อปเรน สุมโน นาม นายโก
สพฺพชฺมเมหิ อสโม สพฺพสตฺตทานมุตฺตโมติ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณา หน้า 286

ตตถ มงคตสส อปรณาตี มงคตสส ภควโต อปรภาเค ฯ
สพพชมเมหิ อสโมตี สพเพหิปี สีสมาธิปณณาชมเมหิ อสโม
อสทิสโต ฯ

สุมนิ กิร ภควา โพธิสมิเปเยว สตตตตตทานิ
วีนานาเมตวา ชมมเทศนตถิ พุรหุมาชาจัน สมนปฏิจจิติวา กสส
นุ โข อหิ ปจมี ชมมึ เทเสยยนติ (๒) อุปราราเนโต อตตนา
สท ปพพชิตานัน ตีสโกภุโย จ อตตโน กนิภุจภาคิกั เวมาติกั
สรณกุมารณจ ปุโรหิตปุตติ ภาวิตตตตมาณวณจ อุปนิสสย-
สมปนเน ทิสวา เอเตลั ปจมี ชมมึ เทเสยยนติ จินเตตวา
หัสราชา วีย กคนปถเน เมชลยยานเน โอตริตวา อุตยานปาลั
เปเสตวา อตตโน กนิภุจภาคิกั สรณกุมารณจ ปุโรหิตปุตติ
ภาวิตตตตกุมารณจ ปกโกสาเปตวา เตลั ปริวารภุตา สตตตีส-
โกภุโย อตตนา สท ปพพชิตา ตีสโกภุโย จ อณเเว จ
พหุ เทวมนุสสโกภุโย จาติ เทว โภภุสคตสสสัต ชมมจกภป-
ปวตตเนน ชมมามตติ ปายะสิ ฯ เตน วุตติ

ตทา อมตเกรี โส อานี เมชเล ปุเร

ชมมสขสมายุตติ นวังกิ ชินสาสนนติ ฯ

ตตถ อมตเกรินติ อมตาธิกมาย นิพพานาธิกมาย เกรี ฯ

๑. ที. มหา. ๑๐/๔๘/๔๕ ฯ ม.ม. ๑๒/๓๒๔/๓๒๓ ฯ

ม.ม ๑๓/๕๑๒/๔๖๔ ฯ วิ. มหา. ๔/๑๐/๑๒ ฯ

เล่มที 44 สุมนพุทธวิธีสวนุณา หน้า 287

อาหนีตติ วาทยิ ชมมึ เทเสสีตติ อตุโถ ๑ สายั อมตเกริ นาม
อมตปริโยสานัน นวงคั พุทธวจนัน ๑ เตเนวาห ชมมสงขสมาย
ยุดตึ นวงคั ชินสาสนนุติ ๑ ตตุถ ชมมสงขสมายยุดตึ
จตุสจจชมมกถาสงขวรสมายยุดตึ ๑

สุมโน ปน โลกนายโก อภิสมุโพธิ ปาปฺณิตฺวา
ปฏินุณานุรูปึ ปฏิปทึ ปฏิปชชมาโน มหาชนสฺส ภวพฺพน-
โมกขตฺถาย กุสลรตนสฺส กิเลสโจเรหิ วิลุปฺปมานสฺส ปรีตฺตา-
นตฺถึ สีลวิปฺลปการึ สมาริปริชาปริวาริตึ วิปสฺสนาถาณ-
ทวารึ สติสมุชฌณพหุทวากฺขึ สมารปตฺติมณฺฑปาทีปฏิมณฺฑิตึ
โพธิปกฺกิชชนสมากุลึ อมตวรนกรึ มาเปสิ ๑ เตน วุตตึ

นิชฺชินิตฺวา กิเลส โส ปตฺวา สมุโพธิมุตฺตมึ
มาเปสิ นกรึ สตุถา สทฺชมมปฺรวารุตฺตมฺนุติ ๑

ตตุถ นิชฺชินิตฺวาติ วิชินิตฺวา อภิกฺขุย กิเลสากิสงขาร-
เทวปฺตฺตมาเร วิทฺธเสตฺวาติ อตุโถ ๑ โสติ โส สุมโน ภควา ๑
วิชินิตฺวา กิเลสเหตีตีปี ปาโจ ๑ ตตุถ หิกาโร ปทปฺรณมตฺเต
นิปาโต ๑ ปตฺวาติ อธิคนฺตฺวา ๑ ปตฺโตตีปี ปาโจ ๑ นครนุติ
นิพฺพานนกรึ ๑ สทฺชมมปฺรวารุตฺตมฺนุติ สทฺชมมสงฆาตึ ปฺรเวเรสุ
อุตฺตมึ เสฏฺฐึ ปธานภูตึ ๑ อถ วา สทฺชมมมเยสุ ปฺเรสุ ปวเรสุ
อุตฺตมึ สทฺชมมปฺรวารุตฺตมึ ๑ ปฺริมสฺมี อตุถวิกปฺเป นครนุติ
ตสฺเสว เววจนนุติ ทฺฐจพฺพิ ๑ ปฏิวิทฺธชมมสภาวานึ เสกฺขา-

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณณา หน้า 288

เสกขานํ อริยปุคฺคฺลานํ ปติฏฺฐานํ โคจรนิवासภูเจเน นิพพานํ
นกรนฺติ วุจฺจติ ฯ ตสฺมี ปน สพุทฺทมวรนคเร โส สตถา
อวิจฺฉินฺนํ อภฺภูตํ อุชฺฐํ ปุณฺณณฺจ วิตถตณฺจ สติปฏฺฐานมยํ
มหาวิถี มาเปสิ ฯ เตน วุคฺคํ

นिरนฺตรํ อภฺภูตํ อุชฺฐํ วิปฺลวิทถตํ

มาเปสิ โส มหาวิถี สติปฏฺฐานวรุคฺคตมฺนติ ฯ

ตตถ นيرانฺตรนฺติ กุสฺตชวณสณฺจรรณานนฺตรภาวโต
นيرانฺตรํ ฯ อภฺภูตฺนติ กุฏฺฐิตภาวกรโทสวิริทโต อภฺภูตํ ฯ อุชฺชนฺติ
อภฺภูตตดาว อุชฺฐํ ฯ ปุริมปทสฺเสว อตถทีปกมิทํ วจฺนํ ฯ วปฺล-
วิทถตนฺติ อายามโต จ วิตถารโต จ ปุณฺณวิทถตํ ปุณฺณวิทถต-
ภาโว โลกียโลกุตฺตรสติปฏฺฐานวเสน ทภูจพุโพ ฯ มหาวิถินฺติ
มหามคฺคํ ฯ สติปฏฺฐานวรุคฺคตมฺนติ สติปฏฺฐานณฺจ ตํ วเรสุ
อุคฺคตมณฺจชาติ สติปฏฺฐานวรุคฺคตมํ ฯ อถ วา วริ สติปฏฺฐานมยํ
อุคฺคตมวิถินฺติ อคฺคโถ ฯ

อิทานิ ตสฺส นิพพานมฺหานกรสฺส ตสฺสํ สติปฏฺฐาน-
วิถียํ จตฺตารี สามณฺณผลานิ จตฺสโส ปฏฺฐิสมฺภิทา ฉ อภฺภินฺนา
อภฺภูจ สฺมาปคฺคตีโยติ อิมานิ มหคฺขมรตฺนानิ อุโภสุ ปสฺเสสุ
ธมฺมาปเณ ปสฺสเรสิ ฯ เตน วุคฺคํ

ผล จตฺตารี สามณฺณเถ จตฺสโส ปฏฺฐิสมฺภิทา

ฉ อภฺภินฺนาภูจสฺมาปคฺคตี ปสฺสเรสิ ตตถ วิถินฺติ ฯ

เล่มที่ 44 สุมณพุทธวิธีสวนมณนา หน้า 289

อิทานิ ภควา อิมานิ รตนภณฺฑานิ เย ปน อปฺปมตฺตา
สติมฺนโต ปณฺฑิตา หิริโธตฺตปฺปวีรียาทีหิ สมนฺนาคตา เต
อาทियฺนฺตฺติ เตสํ รตนานํ หรณฺญาปายํ ทสฺเสนฺโต

เย อปฺปมตฺตา อชิลา หิริวีรียะหุปากตา
เต เต อิมะ กุณฺวเร อาทियฺนฺตฺติ ยถาสฺขนฺตฺติ

อาห ๑

ตตฺถ เยติ อนิยฺมมฺหุเทโส ๑ อปฺปมตฺตาติ ปมาทสฺส ปฏฺธิปกฺข-
ภูเตน สติยา อวิปฺปวาสลภฺขณฺเนน อปฺปมาเทน สมนฺนาคตา ๑
อชิลาคิ ปณฺจเจโตชิลรหิตา ๑ หิริวีรียะหุปากตาติ กายมฺหุจฺริตาทีหิ
หิริยฺตฺติ หิริ ลขฺชาเยตํ อธิวณฺํ ๑ วีรสฺส ภาโว วีรียํ ตํ
อุสฺสาหลภฺขณฺํ ๑ เตหิ หิริวีรียะหิ อุปากตา สมนฺนาคตา
ภพฺพปฺกฺกลา ๑ เตติ อิทํ ปุพฺเพ อนิยฺมมฺหุเทสฺส นียฺมมฺหุเทโส ๑
ปนฺ เตติ วุตฺตปฺปการะ กุณฺรตนวิเสเส เต กุลปฺตฺตา อาทियฺนฺตฺติ
ปฏฺธิภณฺตฺติ อธิกฺจฺจนฺตฺติ อตฺถโธ ๑ สพฺพิ ปน สุมโน ภควา
กตฺวิทิตฺมโน รมฺมเกรี อาหนิตฺวา รมฺมนครํ มาเปตฺวา อิมินา
นเยน ปจฺมเมว สตสฺสทสฺสโกฏฺธิโย โโพเชสิ ๑ อัย ปจฺโม อภิสฺมโย
อโหสิ ๑ เตน วุตฺตํ

เอวเมเตน โยเคน อุทฺธรนฺโต มหาชนํ

โพเชสิ ปจฺมํ สตฺถา โภภูตฺตสฺสทสฺสโยติ ๑

ตตฺถ อุทฺธรนฺโตติ สํสารสาครโต อริยฺมคฺคนาวาย

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนัณณา หน้า 290

สมุทธรนุโต ฯ โกฎิสตสหัสสโยติ สตสหัสสโกฏโยติ อตุโถ ฯ

วิปริยาเยน นิททธิฏัจจ ฯ

ยทา ปน สุมโน โลกนายโก สุนนทวตึนคเร อมพรุกข-

มุเล ติตฺติยมทมานมททนั ยมกปาฏิหาริยั กตฺวา สตฺตานั

โกฏิสหสฺสั ฌมฺมามตฺ ปาเยสิ ฯ อัยฺ ทฺติโย อภิสมโย อโหสิ ฯ

เคน วุตฺตึ

ยมฺหิ กาเล มหาวิโร โอวทึ ติตฺติเย กณเ

โกฏิสตสหัสฺसानิ ทฺติเย ฌมฺมเทสเนติ ฯ

ตตฺถ ติตฺติเย กณเติ ติตฺติยภูเต กณเ ติตฺติยานั กณเ

วา ติตฺติเย อภิมททนุโต พุทฺโธ ฌมฺมเทสยึติ ปจฺนติ เกจิ ฯ

ยทา ปน ทสฺสุ จกฺกวาพสฺสเสสฺสุ เทวตา อิมสฺมี

จกฺกวาเพ สนฺนิปตฺตฺวา มนุสฺสา จ นิโรธกถั สมฺภูจาเปสฺสุ

กถั นิโรธั สมาปชฺชนฺติ กถั นิโรธสมาปฺนฺนา โหนฺติ กถั

นิโรธา วุฏฺฐหนฺตึติ ฯ เอวํ สมาปชฺชอริฏฺฐานวุฏฺฐานาทีสุ

วินิจฺฉยั กาคู อสฺสโกนฺดา สห มนุสฺเสหิ ฌสฺสุ กามา-

วจรเทวโลเกสฺสุ เทวา จ นวสฺสุ พฺรหฺมโลเกสฺสุ พฺรหฺมาโน จ

เทวพุทฺทชาตา ทฺวิธา อเหตุสฺสุ ฯ ตโต นรฺสูนฺทเรณ อรินฺทเมณ

นาม รณฺธา สทฺธี สายนฺหสมเย สฺมณทสฺพลั สพุพฺโลกนาคั

อุปฺสงฺกมึสฺสุ ฯ อุปฺสงฺกมิตฺวา อรินฺทโม ราชา ภควนฺตึ นิโรธ-

ปญฺหึ ปุจฺฉิ ฯ ตโต ภควตา นิโรธปญฺเห วิสฺสชฺชิตฺเต นวฺติ-

เล่มที่ 44 สุมณพุทธรักษา หน้า 291

ปาวโกฏิสหุสถานัน ฐมมาภิสมโย อัย คติโย อภิสมโย

อโหสิ ๗ เตน วุคตัม

ยथा เทวา มนุสสา จ สมคคา เอกमानสา

นิโรธปญหํ ปุจฺฉิสฺสุ สํสยญจาปี มานสํ ๗

ตทापि ฐมมเทสเน นิโรธปริทีปเน

นวุติโกฏิสหุสถานัน คติยาภิสมโย อหุติ ๗

ตสฺส ปน สุมนสฺส ภควโต ตโย สวากสนฺนิปาตา
อเหตุ ๗ คตฺถ ปจฺมสนฺนิปาเต เมขลนคฺริ อูปนิสฺสาย วสฺสํ
วสิตฺวา ปจฺมปวารณาย อรหนฺตानัน โกฏิสหุสเสน เอหิกฺกุชฺ-
ปพฺพชฺชาย ปพฺพชฺชิตฺเตน สทฺธิ ภควา ปวาระสิ อัย ทฺติโย
สนฺนิปาโต อโหสิ ๗ อถาปเรน สมเยน สจฺจสฺสสนฺครสฺสา-
วิหฺวเร อรินฺทมราชกฺุสฺสพลนิพฺพตฺเต โยชนปฺปมาเณ กนฺกปพฺพเต
นินฺโน สรทสมยจฺจกรฺนิกโร ทิวสฺกโร วีย ยฺกนฺนฺชรูปพฺพเต
มุนีวรทิวสฺกโร อรินฺทมราชานัน ปรีวาระตฺวา อากตानัน ปรีสานัน
นวุติโกฏิสหุสถานินิ ทเมตฺวา สพฺเพ เอหิกฺกุชฺปพฺพชฺชาย
ปพฺพชฺชชฺชวา ตสมฺมึเยว ทิวเส อรหฺตคฺตํ ปตฺเตหิ กฺกุชฺหิ ปรีวโต
จตฺตฺรจฺจสนฺนาคเต สนฺนิปาเต ปาติโมกฺขํ อหุทิสฺสิ ๗ อัย คติโย
สนฺนิปาโต อโหสิ ๗ ยथा ปน สกฺโก เทวราชา สุกต-
ทสฺสสนฺตถาย อูปสจฺจมิ ตทา สุมโน ภควา อสีติยา
อรหนฺตโกฏิสหุสเสหิ ปรีวโต ปาติโมกฺขํ อหุทิสฺสิ อัย คติโย

สนุนิปาโต อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

สนุนิปาตา ตโย อาสุ	สุมนสฺส มหสิโน
ชีณาสวานํ วิมลानํ	สนตฺตจิตฺตาน ตาทินํ ฯ
วสฺสํ ภูจฺจสฺส ภควโต	อภิขฺมฺมฺเจ ปวารณ
โกภฺบิสตฺตสฺสเสหิ	ปวารเสติ ตถาคโต ฯ
ตโตปรี สนุนิปาเต	วิมเต กณฺจนปฺพพเต
นวุติโกภฺบิสตฺตสฺสํ	ทฺตโย อาสิ สมากโม ฯ
ยทา สกโก เทวราชา	พุทฺธทสฺสนุปกามิ
อสิติโกภฺบิสตฺตสฺสํ	ตติโย อาสิ สมากโมติ ฯ

ตตฺถ อภิขฺมฺมฺเจ ปวารณฺเตติ ลิงฺควิปฺลฺลาโส ทฺจฺจพุโป อภิ-
ขฺมฺมฺจาย ปวารณฺยาติ อตฺถโ ๑ ตโตปฺรณฺติ ตโต อปฺรภาเก ๑
กณฺจนปฺพพเตติ กนฺกมเย ปฺพพเต ๑ พุทฺธทสฺสนุปกามิติ
พุทฺธทสฺสนคฺคณฺมุปกามิ ๑ ตทา กิร อมฺหากํ โฟธิสฺตโต อตฺถโ
นาม นาคราชา อโหสิ มหิทฺธิโก มหानุภาโว ๑ โส โลเก
พุทฺธโร อุปฺปนฺโนติ สฺตฺวา ฅาติคณฺปฺริวโต สกภวนา นิกฺขมิตฺวา
โกภฺบิสตฺตสฺสภิกฺขุปฺริวารสฺส สุมนสฺส ภควโต ทิพฺเพหิ ตฺริเยหิ
อุปฺหาริ การเตควา มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา ปจฺเจกทฺสฺสยฺคานิ
ทตฺวา สรณฺสฺส ปตฺธิจฺจาสิ ๑ โสปี นํ สตฺถา อนาคเต
พุทฺธโร ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ๑ เตน วุตฺตํ

อหิ เตน สมเยน	นาคราชา มหิทฺธิโก
อตฺถโ นาม นามเนน	อุสฺสนนฺนคฺคสฺสจฺจโย ๑

เล่มที่ 44 สุมณพุทฺธวีสวณฺณา หน้า 293

ตทาหิ นาคภวนา	นิกฺขมิตฺวา สวาทิกิ
นาคานํ ทิพฺพตฺริเยหิ	สสงฺฆํ ชินมฺปฏฺฐหี ฯ
โกภฺฐิตตสฺสทฺธานิ	อนฺนปาเนน ตปฺปยิ
ปจฺเจกทฺตฺสยฺคํ ทตฺวา	สรณํ ตมฺปาकมि ฯ
โสปีมํ พุทฺโธ พุยาภาสิ	สุมโน โลกนายโก
อปริเมยฺยิตฺโต กปฺเป	อโย พุทฺโธ ภวิสฺสติ
อหุ กปิลวฺหยา รมฺมา	นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต ฯ
ปธานํ ปทหิตฺวาน	กตฺวา ทุกฺกรการิกิ
อชปาตรุกฺขมฺมุตฺสมี	นีสิตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห	เนรลฺยชรมฺเปหิติ ฯ
เนรลฺยชราย ตีรฺมฺหิ	ปายาสํ อทิ โส ชิโน
ปฏฺยิตฺตวรมฺคฺเคน	โพธิมฺมฺมฺหิ เอหิติ ฯ
ตโต ปทกฺขิณํ กตฺวา	โพธิมฺณฺจํ อนฺุตฺตรํ
อสุสฺตถฺรุกฺขมฺมฺมฺหิ	พฺุชฺฉิสฺสฺสติ มหายโส ฯ
อิมฺสฺส ชนิกา มาตา	มายา นาม ภวิสฺสติ
ปีตา สฺุทฺโธทโน นาม	อโย เหสฺสติ โคตโม ฯ
อนาสวา วีตฺราคา	สนฺตจิตฺตา สฺมาหิตา
โกลิโต อฺุปฺติสฺโส จ	อคฺคา เหสฺสนฺติ สวากา
อานนฺโท นามฺปฏฺฐาโก	อฺุปฺฏฺฐิสฺสฺสติมํ ชินํ ฯ
เขมา อฺุปฺปลวณฺณา จ	อคฺคา เหสฺสนฺติ สวากา
อนาสวา วีตฺราคา	สนฺตจิตฺตา สฺมาหิตา ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวณณา หน้า 294

โพธิ ตสฺส ภควโต	อสุตฺโตติ ปวฺจติ
จิตฺโต จ หตฺถาพวโก	อคฺคา เหตุสนฺตฺปฏฺจกา ฯ
นนฺทมาตา จ อุตฺตรา	อคฺคา เหตุสนฺตฺปฏฺจิกา
อายุ วสฺสสตฺ ตสฺส	โคตมสฺส ยสฺสสินฺ ๑
อิทํ สุตฺวาน วจนฺ	อสมสฺส มหฺสสินฺ
อาโมทิตา นรมฺรู	พุทฺธวิธีํ กิร อัยฺ ๑
อุกฺกุกฺกิสฺสทฺทา วตฺตฺนฺติ	อปฺโผณฺนฺติ หสฺนฺติ จ
กตฺลขฺลํ นมสฺสฺนฺติ	ทสฺสทสฺสํ สทฺเวกา ฯ
ยทิมสฺส โลกนาถสฺส	วิรัชฺชิสฺสาม สาสนํ
อนาคตฺมฺหิ อทฺธาเน	เหตุสาม สมฺมุขา อิมํ ๑
ยถา มนุสฺสา นที ตฺรนฺตา	ปฏฺธิตฺถํ วิรัชฺฌมฺย
เหตุจาทิตฺถํ คเหตุวาน	อุตฺตรนฺติ มหฺนที ๑
เอวเมว อัยฺ สพุเพ	ยทิมฺ มุญฺจามิมิ ชินํ
อนาคตฺมฺหิ อทฺธาเน	เหตุสาม สมฺมุขา อิมํ ๑

ยถา โกณฺทญฺญพฺพุทฺธวเส เอวํ อญฺจารส คากา วิตฺถาร-
ตพฺพาทิ ๑

ตสฺสาปี วจนฺ สุตฺวา	ภฺยโย จิตฺตํ ปสาทฺยํ
อุตฺตริ วมฺมทฺธิจาสี	ทสฺสปารมฺปิรฺยาติ ๑

ตสฺส ปน สฺมนสฺส ภควโต เมขลํ นาม นกริ
อโหสิ ๑ สฺสทฺโต นาม ราชา ปิตา สิริมา นาม เทวิ

เล่มที่ 44 สุมณพุทธวิสวณณา หน้า 295

มาตา สรโณ จ ภาวิตตโต จ เทว อคฺคสาวกา อุเทโน
นามุปฺภูจโก โสณา จ อุปฺโสณา จ เทว อคฺคสาวิกา
นาครุกฺโข โโพธิ นวฺติหตฺถุเพชฺช สรีริ นวฺติเยว วสฺสสหฺสฺสานิ
อายุปฺปมาณํ อโหสิ วุฑฺฒิกา นามสฺส มเหสิ เทวี อนุปโม
นาม ปฺตโต อโหสิ ฯ หตฺถิยานน นิกฺขมิ ฯ อุปฺภูจโก
องฺคราชา ฯ องฺคาราเม วสฺตี ฯ เตน วุตฺตํ

นกริ เมขลํ นาม	สุทตฺโต ขตฺติโย
สิริมา นาม ชนิกา	สุมณสฺส มเหสิโน ฯ
นววสฺสสหฺสฺสานิ	อการิ อชฺฌมาสิ โส
จนฺโท สฺจนฺโท วุฑฺฒิสฺส จ	ตโย ปาสาทมุตฺตมา ฯ
เตสญฺจิสฺสสหฺสฺสานิ	นาริโย สมลฺงกตา
วุฑฺฒิกา นาม นาริ	อนุปโม นาม อตฺตร โช ฯ
นิमितฺเต จตฺโร ทิสฺวา	หตฺถิยานน นิกฺขมิ
อนฺนทสฺมาสานิ	ปฺธานํ ปทฺธิ จิโน ฯ
พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต	สุมโน โลกนayoโก
วตฺติ จกฺกํ มหาวิโร	เมขเล ปฺรมุตฺตเม ฯ
สรโณ ภาวิตตโต จ	อหฺสิ อคฺคสาวกา
อุเทโน นามุปฺภูจโก	สุมณสฺส มเหสิโน ฯ
โสณา จ อุปฺโสณา จ	อหฺสิ อคฺคสาวิกา
โสปี พุทฺโธ อมิตฺยโส	นาคมฺเเล อพฺชฺฌณฺถ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวณณา หน้า 296

วรุโณ เจว สรโณ จ	อเหตุ อคฺคฺกุฏจกา
จาลา จ อุปจาลา จ	อเหตุ อคฺคฺกุฏจิกา ฯ
อุจฺจตฺตเนน โส พุทฺโธ	นวุติหตฺถมฺมุคฺคโต
กณฺจนคฺคฺมิยสงฺกาโส	ทสฺสทสฺสี วิโรจติ ฯ
นวุติวสฺสทสฺสทานิ	อายุ วิชฺชติ ดาวเท
ดาวตา ติฏฺฐมาโน โส	ตาเรติ ชนตฺ พหุ ฯ
ตารณฺเย ตารยิตฺวา	โพชนฺเย จ โพชนฺ
ปรีนิพฺพายิ สมฺพุทฺโธ	อุพฺพราชาว อตฺถมิ ฯ
เต จ จินฺนสวา ภิกฺขุ	โส จ พุทฺโธ อสาทิโส
อตฺถลปฺปํ ทสฺสยิตฺวา	นิพฺพุตา เต มหายสา ฯ
ตณฺจ ฉานฺณํ อตฺถลิยํ	ตานิ จ อตฺถลานิ รตนานิ
สพฺพํ ตมนฺตรหิตํ	นนฺ ริดฺดา สพฺพสงฺขารา ฯ
สุมน โยสฺสโร พุทฺโธ	องฺคารามมฺหิ นิพฺพุโต
ตตฺถเวว ตสฺส ชินฺธุโป	จตฺถโยชนมฺมุคฺคโตติ ฯ

ตตฺถ กณฺจนคฺคฺมิยสงฺกาโสติ วิวิชรตนวิจิตฺตกณฺจนมยคฺคฺมิย-
 สทิสรูปโสโก ฯ ทสฺสทสฺสี วิโรจตีติ ตสฺส ปภาย ทสฺสทสฺสีปี
 โลกธาตุ วิโรจตีติ อตฺถโถ ฯ ตารณฺเยติ ตารยิตฺพุเพ ตารยิตฺ
 ยุตฺเต สพฺเพ พุทฺธเวเนยฺเยติ อตฺถโถ ฯ อุพฺพราชาวติ จนนฺโท
 วีย ฯ อตฺถมิตฺติ อตฺถงฺกโต ฯ เกจิ อตฺถํ กโตติ ปจฺนติ ฯ
 อสาทิโสติ อสทิสฺโส ฯ มหายสาติ มหาภิกฺขุติสทฺธา มหาปรีวาริ

เล่มที่ 44 สุมณพุทธวิสวณณา หน้า 297

จ ๑ ตยจ ฌาณนติ ตั สัพพญตยฌาณณจ ๑ อตุลียนติ
อตุลย์ อสทิสึ ๑ เสสิ สัพพตถ อุตตานเมวาติ ๑
สุมณพุทธวิสวณณา นิภูจिता ๑

เรวตพุทธวิสวณณา

สุมณสส ปน ภควโต อปรภาเค สาสเน จสส อนตรหิเต
นวุตวิสสสทสสาชกา มนุสสา อนุกกเมน ปริหาชิตวา ทส-
วสสาชกา หุตวา ปุณ อนุกกเมน วทตติตวา อสงเขยยยาชกา
หุตวา ปุณ ปริหาชมาณา สญจิวสสทสสาชกา อเหตุ ๑
ตทา เรวโต นาม สตถา อุตปาติ ๑ โสปี ปารมิโย
ปุเรตวา อนนกรตนสมุชชิตตทวเน (๑) ตุตติทวเน นิพพตติตวา
ตโต จวิตวา สัพพชนชณยวตีสุชชณยวตีนนเร สัพพาลงการสม-
ลงกตอมิตรจิริปริวารปริวตสส สิริวิทวสมุทเขนาทลสส สัพพ-
สมิทฐิวิปุลสส วิปุลสส นาม รณโย กุเล สัพพชนนย-
นาทิปาลิสมาทลยา สมมุคคณนยทวलयสสสิริกสิทิตทวททกมลา-
กรโสททาสมุชชลาช สुरुจิริมนนทรคณคณวิปุลยาช วิปุลยาช นาม
อคคณนเฮสิยา กุจจิสุมิ ปฏิสนุธิ คเหตุวา ทสนนุ มาส่าน
อจจเยน จิตตทญุปพพตโต สวณณหึสราชา วิช มาตูกุจจิตโต
นิกุขมิ ๑

๑. สึ. ย. อนนกรตนสมุชชิตตทวเน ๑ ๒. สึ. ย. สุจิปริวาร ๑

เล่มที่ 44 พุทธวสวณณา หน้า 298

ตสส ปฏิสนธิย ชาตียณจ ปาฎิหาริยานิ ปุพเพ

วุตตนยานเว อเหตุ ๑ สุตสสนรตนคฺมิอาเวพนามกา ตโย จสฺส
ปาสาทา อเหตุ ๑ สุตสสนาเทวิปฺมุขานิ เตตฺตีส อิตฺถิ-
สทฺสทานิ ปจฺจุปฏฺฐิตานิ อเหตุ ๑ ตาหิ ปรีวฺโต โส สฺรยวตีหิ
ปรีวฺโต เทวกุมาโร วิย ฉพฺพสฺสทฺสทานิ วิสยสฺขมฺนุภวมาโน
อการิ อชฺฌาวลฺลิต ๑ โส สุตสสนาย นาม เทวียา วรุณ
นาม ตนเย ชาเต จตฺตาริ นิมิตฺตานิ ทิสฺวา นานาวิราคตฺน-
วรวสนนิวสโน อามุกฺกมฺตฺตาทารมณฺณิกฺกทฺโต วรเกยฺยมกฺก-
กฏกฺชโร ปรมสฺรภิกนฺชกฺกุสมสมลฺงกโต ปรมรฺุจฺรกรนิกโร สรท-
สมยรชนิกโร วิย ตาราคณปรีวฺโต วิย จนฺโท ติทสคณ-
ปรีวฺโต วิย ทสสตนยโน พุรฺหมคณปรีวฺโต วิย จ หาริต-
มหาพุรฺพฺพมา จตฺรฺงคินียา มหตฺติยา เสนาย ปรีวฺโต อาชฺฌณ-
รเถน มหาภินิกฺขมณิ นิกฺขมิตฺวา สพฺพพากรณานิ โอมฺณจิตฺวา
ภณฺฑาทาการิกสฺส หตฺถे ทตฺวา ชลชามลาวิกฺลนฺีลกฺวलयทลสทิ-
เสนาตินิสฺเตนาติ ติจิณฺเณนาสิณา สเกสมกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
จิปิ ๑ ตํ สกฺโก เทวราชา สฺวณฺณจฺงโกฏฺเณน ปฏฺฐิตฺเตตฺวา
ตาวตฺตีสทวณิ เนตฺวา สินฺรุมฺพฺพชฺชนิ สตฺตฺรตฺนมยฺย เจตฺติยฺย อกาสิ ๑
มหาปฺริโส ปน เทวทตฺตานิ กาสายานิ ปรีทหิตฺวา
ปพฺพชฺชि เอกา จ นํ ปรีสโกฏฺธิ อนุปพฺพชฺช ๑ โส เตหิ ปรีวฺโต
สตฺตฺตมาเส ปชานจฺริยฺย จริตฺวา วิสาชปฺปณฺณมาย อณฺณตฺราย

เล่มที่ 44 เรวัตพุทธวัสวณณา หน้า 299

สาธูเทเวีย นาม เสฏฐิชีตาย ทินนํ มธฺปายาสํ ปริภุชชิตฺวา
สาลวเน ทิวาวิหารํ วิดีนาเมตฺวา สายนุหสมเย อญฺตเรนา-
ชีวเกน (๑) ทินฺนา อฏฺฐ ตินฺมฏฺฐิโย คเหตุวา มตฺตวรนาคคามิ
นาคโพธิ ปทกฺขิณํ กตฺวา เตปณฺณาตฺตวิตฺตํ ตินฺสนุถํ
สนุถริตฺวา จตฺรํจวิริยํ อธิฏฺฐาย นิสีทิตฺวา มารพลํ วิธมิตฺวา
สพฺพญฺตฺตญฺณํ ปฏฺวิวิธมิตฺวา อนกฺชาติสํสาร์ ๗เป๗ ตณฺหานํ
ขยมชฺฌกาคิ (๒) อุทานํ อุทานนฺติ ๗ เตน วุตฺตํ

สุมนสฺส อปเรน เรวัต นาม นายโก
อนุปโม อสทิสฺส อตุโล อุตฺตโม ชินฺนติ ๗

เรวัต กิร สตฺถา โพธิสฺมีเปยฺว สตฺตสตฺตาทานิ
วีดีนาเมตฺวา ฌมฺมเทสนตฺถํ พุรหฺมายาจนํ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา กสฺส
นุ โข อหํ ปจฺมํ ฌมฺมํ เทเสยฺยนฺติ (๓) อุปฺชาเรนฺโต อตฺตนา
สทฺ ปพฺพชิตฺกิกฺขุโกฏฺธิโย อญฺเณ จ พหุ เทวมนฺนุสฺเส
อุปฺนิสฺสยสมฺปนฺเน ทิสฺวา อากาเสน คนฺตฺวา วรฺณาราม
โอตฺริตฺวา เตหิ ปรีวฺโต (๔) คมฺภีริ นิปฺถํ ติปรีวฺภูฏํ อปฺปฏฺิวตฺติยํ
อญฺเณน อนฺตฺตํ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺเตตฺวา ภิกฺขุณํ โภฏฺธิ อรหฺตฺเต
ปตฺติจฺจาเปสิ ๗ ติสฺ มคฺคผลเสฺส ปตฺติจฺจิตานํ คณฺนปรีจฺเณ โท
๑. สී. ยฺ. วรฺณินฺนุทฺเรนฺนาชีวเกน ๗ ๒. บฺ. ฐ. ๒๕/๒๑/๓๕-๓๖ ๗
๓. วิ. มหา. ๔/๑๐/๑๒ ๗ ที. มหา. ๑๐/๔๘/๔๕ ๗
ม.มฺ. ๑๓/๕๑๒/๔๖๔ ๗ ๔. สී. ยฺ. พหุณี ปาฏฺิหาริยานิ ทสฺเสนฺโต ๗

นตฺถิ ฯ เตน วุตฺตํ

โสปิ ฌมฺมํ ปกาเสสิ พุรหฺมฺนา อภฺยาจฺโติ

ขนฺธชาตฺวตฺถานํ อปฺปวตฺตํ ภาวภเวติ ฯ

ตตฺถ ขนฺธชาตฺวตฺถานนฺติ ปญฺจนํ ขนฺธานํ อฏฺฐาร-
สนํ ชาติตฺถํ นามรูปวตฺถานาทิวเสน วิภาคกรณํ ฯ สภาว-
ลกฺขณสามลฺลลกฺขณาทิวเสน รูปรูปฌมฺมปริคฺคโห ขนฺธชาตฺ-
วตฺถานํ นาม ฯ อถ วา เณปิณฺฑชฺรูปํ รุปํ ปริมทฺทนา-
สหนโต ฉิทฺทาวฉิทฺทาทิภาวโต จ อุตฺกปฺพุพฺพกํ (๑) วีย เวทนา
มฺหุตฺตรมณฺเฑยภาวโต มรีจิกา วีย สลฺลญา วิปฺปลมฺพนโต
กทฺลิกขนฺโธ วีย สงฺขารธา อสารกโต มายา วีย วิญฺญาณํ
วญฺจนกโตติ เอวมาทินาปี นเยน อนิจฺจานุปฺสฺสนาทิวเสนปี
ขนฺธชาตฺวตฺถานํ เวทิตพฺพํ ฯ อปฺปวตฺตํ ภาวภเวติ เอตฺถ
ภโวติ วชฺฐิ อภโวติ หานิ ฯ ภโวติ สสฺสตฺทิกฺกุจฺจ อภโวติ
อฺจุเจทฺทิกฺกุจฺจ ฯ ภโวติ ชุทฺทกภโว อภโวติ มหากภโว ฯ ภโวติ
กามภโว อภโวติ รูปรูปภโวติ เอวมาทินา นเยน ภาวภวานํ
อตุโถ เวทิตพฺโพ ฯ เตสํ ภาวภวานํ อปฺปวตฺติเหตุกฺกุตฺตํ ฌมฺมํ
ปกาเสสิติ อตุโถ ฯ อถ วา ภวติ อนเนนาคิ ภโว ตีสุ ภเวสุ
อฺปฺปตฺติณิมิตฺตํ กมฺมาทิกํ ฯ อฺปฺปตฺติภโว อภโว นาม ฯ อภฺยตฺถ
นิกนฺตฺติยา ปหานกรํ อปฺปวตฺตํ ฌมฺมํ เทเสสิติ อตุโถ ฯ ตสฺส
๑. สี่. ยู. ปุพฺพุลกํ ฯ

เล่มที่ 44 เรวัตพุทธร่วมวณณา หน้า 301

ปน เรวัตพุทธร่วม ตโยว อภิสมยา อเหตุ ๑ ปจโม ปนสส
คณนปลั วิตตโต ๑ เตน วุตต

ตสสาภิสมยา ตีฉิ อเหตุ ฐมมเทศเน

คณนาย น วุตตพโพ ปจมาภิสมโย อเหตุ ๑

ตตถ ตีฉิตี ตโย ลิงควิปุลลาโส กโต ๑ อัย ปจโม
อภิสมโย อโหสิ ๑

อถาปนเรณ สมเยน นครุตตเร อุตตเร นครเร ตทา
อมุหากั โพธิสตุโต สพพารินุทโม อรินุทโม นาม ราชา
อโหสิ ๑ โส กิร ภควนต อุตตโน นครมนุปรตต สุตวา
ตีหิ ชนโกฎีหิ ปริวุโต ภกวโต ปจจุคณน กตวา สวาตนาย
นิมนเตตวา พุทธร่วมมุขสส ภิกขุสงฆสส สตุตทาหิ มหาทาน
ปวตเตตวา ติกาวุตตถตตี ทิปปุชั กตวา ภควนต ออุปสงกมิตวา
นีสิหิ ๑ อถ ภควา ตสส มโนนุกถั วิจิตตณัย ฐมมึ เทเสสิ ๑
ตตถ เทวมนุสสานัน โกฎิสหสสสส พุติยาภิสมโย อโหสิ ๑ เตน
วุตต

ยทา อรินุทมึ ราชั วินสิ เรวโต มุณี

ตทา โกฎิสหสสานัน พุติยาภิสมโย อเหตุ ๑

อัย พุติโย อภิสมโย ๑

อถาปนเรณ สมเยน เรวโต สตุตา อุตตรนิคัม นาม
อุปนิสสาย วิหรนุโต สตุตทาหิ นิโรธสมาปตตี สมาเป็นชิตวา

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้ 302

นึลึทึ ๑ ตทท กึร อุตตรนึคมวาลึโน มนุสสา ยาคุกต-
ขชชกเกสชชปานกาทึนึ อหริตวท กึกขุสงฆมสส มหาทานึ
ทตวท กึกขุ ปึรึจจึนึส กุหึ กนุเต กกวทลึ ๑ ตโต เตลึ
กึกขุ อหึส กกวท อวุโส นึโรธสมปตตี สมปนุโนตึ ๑
อถตึเต ตสมี สตตททท กกวนุตึ นึโรธสมปตตีโต วุจจึตึ
สททสมเย สุริโย วึย อตตโน อนูปมย อพุททลึรึย วึโรจมานึ
ทึสวท นึโรธสมปตตียท कुณานึลึลึ ปุจจึนึส ๑ กกวท จ เตลึ
นึโรธสมปตตียท कुณานึลึลึ กเถลึ ๑ ตทท เทวมนุสสานึ
โกกึสตึ อรทเต ปตึกึจลึ ๑ อยั ตตึโย อกึสมโย อโหลึ ๑
เตน วุตตี

สตตทท ปกึสลลลนท วุจจึทึตวท นรทสโก
โกกึสตึ นรมรูนึ วึเนลึ อุตตเม ผลลึ ๑

สุชณวตึนคเร ปจมมททปทคึโมกขุททเทเส เอหึกึกขุ-
ปพุททชชย ปพุททชชตทนึ อรททตทนึ คณนปถึ วึตึวตตทนึ
ปจโม สนุณึปทโต อโหลึ ๑ เมขลนคเร กอกึสตคสทสสสงขททนึ
เอหึกึกขุปพุททชชย ปพุททชชตทนึ อรททตทนึ ทตึโย สนุณึปทโต
อโหลึ ๑ เรวตสส ปน กกวทโต ชมมจกุกททวตตโก วรุณ
นทม อคคสวทโก ปณณวทนึ อคคโค อทททโก อโหลึ ๑
ตตถ คึลทนปุจจณตถย สมปตตมททชชนสส ลกขณตตยปึรึทึปกึ
ชมมึ เทเสตวท กอกึสตคสทสส ปึรึสทนึ เอหึกึกขุปพุททชชย

ปพพาเขตวา อรหตเต ปติฐจาเปตวา จตุรงคินิเก สนนิปาเต
ปาติโมกข์ อุกุทสิ ๗ อัย ตติโย สนนิปาโต อโหสิ ๗ เตน
วุตฺติ

สนนิปาตา ตโย อาสุ เรวัตสฺส มहेสิโน
จีณาสวานํ วิมลนํ สุวิมุตฺตาน ตาทินํ ๗
อติกกนฺตา คณนปถํ ปจฺมํ เย สมากตา
โกฏิสตฺสทสฺसानํ ทุติโย อาสิ สมากโม ๗
โยปิ ปญฺญา ยอสโม ตสฺส จกฺกานวุตฺตโก
โส ตทา พุยาธิโต อาสิ ปตฺโต ชีวิตสฺสยํ ๗
ตสฺส คิลานปฺจญา
เย ตทา อุปคตา มุนี
โกฏิสตฺสทสฺสา อรหนฺโต
ตติโย อาสิ สมากโมติ ๗

ตตฺถ จกฺกานวุตฺตโกติ ชมฺมจกฺกานวุตฺตโก ๗ ปตฺโต
ชีวิตสฺสยฺนฺติ เอกฺถ ชีวเต สฺสยํ ชีวิตสฺสยํ ชีวิตกฺขยํ ปาปฺณาติ
วา น วา ปาปฺณาตีติ เอวํ ชีวิตสฺสยํ ปตฺโต พุยาธิตสฺส
พลวภาเวน มรติ น มรตีติ ชีวเต สฺสยํ ปตฺโตติ อตฺถโก ๗ เย
ตทา อุปคตา มุนีติ อติ ทีฆภาเว สติ ภิกฺขุณฺ อฺปฺริ โหติ
รสฺเส อนุสฺสเรน สทฺธี วรฺณสฺส อฺปฺริ โหติ ๗

ตทา อมฺหากํ โพธิสฺสโต รมฺมวตฺตีนฺนเร เอติเทโว นาม

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 304

พราหฺมโณ หุตฺวา พราหฺมณชฺมเม ปารี คโต เรวตํ
สมฺมาสมพุทฺธํ ทิสฺวา ตสฺส ชฺมมกถํ สุตฺวา สรณฺสุ ปติฏฺฐาย
สิโลกสทฺสเสน ทสพลํ กิตฺเตตฺตฺวา สทฺสคฺคฺชนิเกน อุตฺตรา-
สงฺเคน ภควนฺตํ ปุเชสิ ฯ โสปี นํ พุทฺโธ พฺยาภาสิ อิตฺโต
กปฺปสทฺสทฺสสาธิกานํ ทฺวินนํ อสงฺเขยฺยยานํ มตฺตเก โคตโม
นาม พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ ฯ เตน วุตฺตํ

อหนฺเตน สมเยน   อติเทโว นาม พราหฺมโณ
อุปฺคนตฺวา เรวตํ พุทฺธํ   สรณํ ตสฺส คณฺหํ ฯ
ตสฺส สีลํ สมาธิญจ   ปญฺญาคุณฺมนฺตฺตมํ
โถมยิตฺวา ยถาถามํ   อุตฺตริยมทาสหํ ฯ
โสปี มํ พุทฺโธ พฺยาภาสิ   เรวโต โลกนายโก
อปริเมยฺยอิตฺโต กปฺเป   อัย พุทฺโธ ภวิสฺสตี
อหุ กปฺปวฺหยา รมฺมา   นิภฺขมิตฺวา ตถาคโต ฯ
ปฺธานํ ปทฺหิตฺวาน ฯเปฯ   เหลสุสามิ สมฺมุขา อิมฺนฺติ ฯ

สตฺตฺรส (๒) คาถา วิตุถาเรตพุพา ฯ

ตสฺสาปี วจนํ สุตฺวา   ภฺยโย จิตฺตํ ปสาทยี
อุตฺตริ วตฺมชฺชฺจาสิ   ทสปรามิปุริยา ฯ
ตทาปี ตํ พุทฺธชฺมมํ   สริตฺวา อนฺพุรุหฺยี
อาหริสฺสามิ ตํ ชฺมมํ   ยํ มยฺหํ อภิปตฺถิตฺนฺติ ฯ

๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๒. ม. อญฺจ คาถา ฯ

ตตถ สรณิ ตสฺส คณฺหนฺติ ตํ สรณิ อคณฺธิ อหํ
อุปโยคตฺเถ สามีวจนํ ฯ ปญฺญาคณฺหนฺติ ปญฺญาสมฺปตฺตี ฯ
อนฺุตมฺนฺติ เสฏฺฐิ ฯ ปญฺญาวิมฺุตติคฺคณฺมฺุตมฺนฺติปิ ปาโจ ฯ โส
อฺุตตาโนว ฯ โถมยิตฺวาติ โถเมตฺวา วนฺณยิตฺวา ฯ ยถาถามฺนฺติ
ยถาปลํ ฯ อฺุตตริยฺนฺติ อฺุตตราสงฺกํ ฯ อทาสฺนฺติ อทาสี อหํ ฯ
พุทฺธชมฺมฺนฺติ พุทฺธภาวกริ ชมฺมํ ปารมีชมฺมฺนฺติ อตฺโถ ฯ
สริตฺวาติ อนฺุตสริตฺวา ฯ อนฺุพฺรุหฺยิณฺติ อภิวฑฺฒเสี ฯ อหริสฺสามิตี
อานยิสฺสามิ ฯ ตํ ชมฺมฺนฺติ ตํ พุทฺธตฺตํ ฯ ยํ มยฺหํ อภิปรตฺถิตฺนฺติ
ยํ มยา อภิปรตฺถิตํ พุทฺธตฺตํ ตํ อหริสฺสามิตี อตฺโถ ฯ

ตสฺส ปน เรวัตตสฺส ภควโต นคริ สฺฐณฺณวตี นาม
อโหสิ ฯ ปิตา วิปฺโล นาม ขตฺติโย มาตา วิปฺลา นาม
วรุโณ จ พฺรหฺมเทโว จ เทว อคฺคสาวกา สมฺภโว นาม
อฺุปฺภูจฺจาโก ภทฺทา จ สฺภทฺทา จ เทว อคฺคสาวิกา นาคฺคฺกุโ
โพธิ สริริ อสีติหตฺถพฺเพธ อโหสิ อายุ สฺฐจิวสฺสสหสฺसानิ
สฺฐสฺสนา นาม อคฺคมเสี วรุโณ นาม ปฺตฺโต อาชณฺณรเถน
นิกฺขมิ ฯ

ตสฺส เทหาณิกฺขนฺตํ	ปภาชาลมนฺุตฺตริ
ทิวา เจว ตทารตฺตี	นิจฺจํ ผรติ โยชนํ ฯ
ธาตฺโย มม สพฺพาปี	วิกิรณฺตฺติ โส ชิน
อธิฏฺฐาสี มหาวิโร	สพฺพสฺตฺตานุกมฺปโก ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณฺณา หน้า 306

มหานาควนุยุยาน (๑)   มหโต นครสฺส โส (๒)
ปฺุชิต นรมฺรุหิ (๓)   ปรีนิพฺพายิ เรวโตติ ฯ

เตน วุตฺตํ

นคฺริ สฺฐณฺณวตี นาม	วิปฺโล นาม ขตฺติโย
วิปฺลา นาม ชนิกา	เรวตสฺส มเหสิโน ฯ
วรุโณ พฺรหฺมเทโว จ	อเหตุํ อคฺคสาวกา
สมภโว นามปฺภุจโก	เรวตสฺส มเหสิโน ฯ
ภทฺทา เจว สฺภทฺทา จ	อเหตุํ อคฺคสาวิกา
โสปี พุทฺโธ อสมสโม	นาคมฺเฒ อพฺุชณฺณ ฯ
ปทฺโธ กุณฺชโร เจว	อเหตุํ อคฺคปฺภุจกา
สิริมา เจว ยสวตี	อเหตุํ อคฺคปฺภุจิกา (๔) ฯ
อุจฺจตฺตเนน โส พุทฺโธ	อสิตีหตฺถมฺกคฺโต
โอภาเสติ ทิสสา สพฺพา	อินฺทเกตฺว อคฺคโต ฯ
ตสฺส สรีเร นิพฺพตฺตา	ปภามาตา อนุตฺตรา
ทิวา วา ยทิ วา รตฺตี	สมนฺตา ผรตี โยชนํ ฯ
สญฺุจิวสฺสสทฺสทานิ	อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ตัญฺุจมาโน โส	ตาวเรสิ ชนตํ พหุํ ฯ
ทสฺสยิตฺวา พุทฺธพลํ	อมตํ โลเก ปกาสยํ
นิพฺพายิ อนฺุปาทาโน	ยถคฺคฺุปาทานสงฺขยา ฯ

๑. สී. ยู. มหาสาร ปนุยุยาน ฯ ๒. สී. ยู. มหโต นครสฺส โยชน ฯ

๓. สී. ยู. นรสารเหหิ ฯ ๔. สී. ม. อเม ปาจา นตฺถิ ฯ ๕. ยู. ผริ ฯ

เล่มที่ 44 โสภิตพุทฺธวีสวณฺณา หน้า 307

โส จ กาโย รตนนิโก โส จ ฌมโม อสาทิโส
สพฺพํ ตมนนฺตรหิตํ นนฺ ริดฺดา สพฺพสงฺขาราติ ฯ

ตตฺถ โอภาเสตีติ ปกาสะยติ ฯ อุกฺคโตติ อุตฺสึโต ฯ
ปภามาธาติ ปภาเวลา ฯ ยถาคฺคีติ อคฺคิ วีย ฯ อุปาทาน-
สงฺขยาติ อินฺธนฺกฺขยา ฯ โส จ กาโย รตนนิโกติ โส จ
ตสฺส ภควโต กาโย สวณฺณวณฺโณ ฯ ตถจฺ กายํ รตนนิภนฺตีปิ
ปาโจ ลิงฺควิปฺลลาเสน วุตฺตํ ฯ โสเยว ปนสฺสโต ฯ เสสกาธาสุ
สพฺพตฺถ อุตฺตทานเมวาติ ฯ

เรวตพุทฺธวีสวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

โสภิตพุทฺธวีสวณฺณา

ตสฺมา ปน อปรภาเถ ตสฺส สาสเนปิ อนนฺตรหิตเ โสภิตो
นาม โพรฺสโต กปฺปสฺตสฺสทสฺสธาธิกาณี จตฺตารี อสงฺเขยฺยยาณี
ปารมิโย ปุเรตฺวา คฺคฺสิตฺปุเร นิพฺพตฺติตฺวา ตตฺถ ยาวตฺถายํ
จตฺวา เทเวหิ อายาจิโต คฺคฺสิตฺปุโรโต จิตฺวา สุทฺมมฺนคเร
สุทฺมมฺราชสฺส กุเล สุทฺมมฺมาย นาม เทเวีย กุจฺฉิสฺสึมิ ปฏฺฐิสฺสึ
อคฺคฺเหลสิ ฯ โส ทสฺนํ มาसानํ อจฺเจนฺ สุทฺมมฺมุขาน
มาตฺถกฺจฺฉิโต ปริสฺพุทฺธวีสวณฺณเมฆปฺภุทฺโต (๑) ปุณฺณจฺฉนฺโท วีย
นิกฺขมิ ฯ ตสฺส ปฏฺฐิสฺสึชฺฉิ ชาตฺยญฺจ ปาฏฺฐิหาริยาณี ปุพฺเพ
วุตฺตปฺปการาณี ฯ

๑. สึ. ย. ...จฺฉนฺราชิโต ฯ

โส ทสวสฺสสหฺสฺสานิ อคาริ อชฺฌาวสิตฺวา สตฺตตฺตตีส-
นาฏฺกิตฺติสหฺสฺสานํ (๑) อคฺคาย อคฺคฺมฺหเสฺยิยา มชฺชิตฺเทวียา กุจฺฉิสฺสุมี
สีหฺกฺุมารเ นาม ปุคฺเต อูปฺปนฺเน จตฺตาริ นิมิตฺตานิ ทิสฺวา
สฺลยฺชาตฺสเวโค ปาสาเทเสยฺว ปพฺพชิตฺวา ตตฺเถว อานา-
ปานสฺสตีสมาริ ภาเวตฺวา จตฺตาริ ฌานานิ ปฏฺฐิตฺวา
สตฺตทาหิ ตตฺเถว ปฺรชานจริยฺมจฺริ ฯ ตโต มชฺชิตฺมหาเทวียา
ทินฺนํ ปรมฺมชฺฐริ มรฺุปายาสํ ปฺริภฺลชิตฺวา อภินิภฺขมฺนตฺถาย
จิตฺตมฺุปฺปาเทสิ อัย ปาสาโท อลฺงกตปฺภฺยตฺโต มหาชนสฺส
ปฺสฺสนตฺสเสว อากาเสน คนฺตฺวา โปชฺธิรฺกํ มชฺชเณกตฺวา ปจฺวิย
โธตฺรตฺ อีมา จ อิตฺถิโย มยิ โปชฺธิมฺเถ นิสินฺเน อวฺตฺตา
สยเมว ปาสาทโต นิภฺขมฺนตฺติ ฯ สหจิตฺตฺปฺปาทา ปาสาทโต
จ สฺฐมฺมราชกฺวานโต อูปฺปตฺติตฺวา (๒) อสิตฺตยฺชนสฺงกาสมากา-
สมพฺภุคฺคณฺธิ ฯ โส สโมสฺริตฺสฺฐริภฺกฺุสฺมทามสมลฺงกตปาสาทโต
สกลมฺปิ คคนตฺลํ สมลฺงกฺุรฺมาโน วิย กนกรสฺชาราสทิส-
รฺุจฺริกรนิภฺโร ทิวสฺกโร วิย จ สรทสมยฺรชฺชนิภฺโร วิย จ
วิโรจมาโน วิลมฺพมานวิวิชฺวิจิตฺตกิงฺกณฺธิกาโล ยสฺส กิร
วาตฺริตฺสฺส สฺกฺุสฺลชนวาทิตฺสฺส ปฺลยจฺงคิกสฺส ตฺริยสฺส วิย สทฺุโท
วคฺคฺุ จ รชฺณีโย จ กมนิโย จ อโหสิ ฯ
๑. # ๑ สี. ย. สตฺตตฺตินาฏฺกิตฺติสหฺสฺสานํ ฯ ๒. สี. ย. สหจิตฺตฺปฺปาทา
จสฺส สฺฐมฺมราชกฺวานํ ตโต อูปฺปตฺติตฺวา ฯ

เล่มที่ 44 โสภิตพุทธวิสวณณา หน้า 309

ทฺรโต ปฏฺจาย สฺยฺยมาเนน มจรฺเรน สเรน สคฺคานํ
โสตานํ โอทหมาโน ฆรจจฺจรจตฺตฺกวิธิตาทีสุ จตฺวา ปวตฺติต-
กถาสลฺลาเปสุ มนุสฺเสสุ นาทินีเจเน นาทิอุจฺเจเน ตฺรฺวรวน-
มตฺตกาทิวฺทฺเรนาเกสเน ปโลภยมาโน วีย ตฺรฺวรสาขานานารต-
นชฺติวิสรสมุชฺชเลน วนฺณเนน ชนฺนยนาณิ อากทฺเทมฺนโต วีย จ
ปฺลฺลณานุกาวิ สฺมฺกฺโขมฺสยฺนโต วีย จ คคณตลํ ปฏฺธิปชฺชิ ฯ
ตตฺถ นาทฺกิตฺติโยปิ ปฺลฺลจฺจกิกสฺส วรตฺตฺริยสฺส มจรฺเรน สเรน
อุปคายีสุ เจว วิลปปีสุ จ (๑) ฯ จตฺรงฺคินี กิรฺสฺส เสนาปี
อลงฺการกายาภรณชฺติสมุทฺยสมุชฺโชตนาเนาวิราคสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส-
ภรณโสตฺกิตา อมรฺวเรเสนา วีย ปรมฺรฺจิริทสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
คคณตเลน ปาสาทํ ปรีวาเรตฺวา อคมาสิ ฯ

ตโต ปาสาทอ คนฺตฺวา อฏฺฐาสีตฺติหตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
วฏฺฏกฺกขนฺธิ กุสุมปฺลลววมกฺลสมลฺลจกตํ นาทฺรฺกฺกํ มชฺเชกคฺตฺวา
โธตฺตริตฺวา ภูมียํ ปตฺติฏฺฐทฺธิ ฯ นาทฺกิตฺติโย จ เกเนจि อวฺตฺตฺตาว
ตโต ปาสาทโต โธตฺตริตฺวา ปกฺกมียีสุ ฯ อนเกคฺคณโสตฺกิตโต กิร
โสตฺกิตโตปิ มหาปฺริโส มหาชนกตปรีวาโรเยว รตฺตฺติยา ตีสุ
ยามสฺส
ยामสฺส
พลเนว ยถาคตมคมาสิ ฯ ปาสาทอ ปน ตตฺตฺเถว อฏฺฐาสี ฯ
โสตฺกิตโต ปน ภควา สฺมฺโพธิ ปตฺวา อนเกชาติลัสนาริ ฯเป ฯ
๑. สี่. ยู. อุคายีสุ จ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 310

ตณฺห่านิ ขยมชฺฌคาคติ อุทานิ อุทานตฺวา โพธิสมีเปยเว
สตุตสตุตทาหิ วิตินาเมตฺวา พุรหุมนุ โธมมชฺฌเสสนิ ปฏิจฺฌานิตฺวา
กสฺส นุ โข ปจฺมมํ ชมฺมํ เทเสยฺยนฺติ พุทฺธจกฺขุณา โอโลเกนฺโต
อตุตฺตโน เวมาติเก กนิฏฺฐภาติเก อสมกฺขุมารณฺจ สุนตฺตกฺขุมารณฺจ
ทิสฺวา อิม เทว กุมารรา อุปนิสฺสยสมฺปนฺนา คมภีริ นิปฺปลํ
ชมฺมํ ปฏิจฺฌิมฺหิ สมนฺตธา หนฺนทาหิ อิมสํ ชมฺมํ เทเสยฺยนฺติ
อากาเสนาคนฺตฺวา สฺฐมฺมุขฺยาเน โอตฺริตฺวา เทวปี กุมาร
อุยฺยานปาเลน ปกฺโกสาเปตฺวา เตหิ สปริวารเหหิ ปริวฺโต
มหาชนมชฺฌเ ชมฺมจกฺกํ ปวตฺตเตสิ ฯ เตน วุตฺตํ

เรวตสฺส อปรน โสภิตฺโต นาม นายโก
สมาหิตฺโต สนฺตจิตฺโต อสโม อปฺปฏิจฺฌกฺกโล ฯ
โส ชิโน สกเคหฺมฺหิ มานสิ วินิวตฺตยิ
ปตฺวาน เกวลํ โพธิ ชมฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ ฯ
ยาว เหาจฺจา อวิจิตฺโต ภวคฺคา จาปี อุทฺธโต
เอตฺถนฺตเร เอกปริสา อโหสิ ชมฺมเทสเน ฯ
ตาย ปริสาช สมฺพุทฺโธ ชมฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ
กณฺนาย น วตฺตพุโธ ปจฺมาภิสมโย อหฺนฺติ ฯ

ตตุถ สกเคหฺมฺหิติ อตุตฺตโน ภวเนยฺว ฯ อนฺโตปาสาท-
ตเลยฺวาติ อตุโถ ฯ มานสิ วินิวตฺตยิติ จิตฺตํ ปริวตฺตเตสิ สกเคเห
จตฺวา สตุตทิวสพฺพนฺตเรยฺว ปุณฺชชนภาวโต จิตฺตํ วินิวตฺตเตตฺวา

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 312

ชมมัม เทเสสิ ฯ ตทา โภฏิสตสทสสตตตนิกายสส ชมมาภิสมโย

อโหสิ ฯ อัย ตติยาภิสมโย อโหสิ ฯ เตน วุตตัม

ปุนาปรี ราชปุตโต ชยเสโน นาม ขตติโย

อารามัม โรปยิตวาน พุทเธ นียยาตยิ ตทา ฯ

ตสส ยาคัม ปกิตฺเตนุโต ชมมัม เทเสสิ จกขุมา

ตทา โภฏิสทสสานัน ตติยาภิสมโย อหุตติ ฯ

ปุน อุกคโต นาม ราชา สุนนทนทเร สุนนทัม นาม
วิหาริ การेतฺวา พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกขุสงฺฆสฺส อทาสิ ฯ ตสฺมิ
ทานเ เอหิภิกขุปพฺพชฺชาย ปพฺพชิตานัน โภฏิสตัม อรหนตานัน
สนฺนิปาโต เตสํ มชฺเฒ โสภิตโต ภควา ปาติโมกฺขํ อุตฺทิสสิ ฯ
อัย ปจฺจโม สนฺนิปาโต อโหสิ ฯ ปุน เมขลานครเ ชมฺมคณเ
ชมฺมคณารามัน นาม ปวรารามัน มหาวิหาริ การेतฺวา พุทฺธปฺป-
มุขสฺส ภิกขุสงฺฆสฺส ทตฺวา สห สพฺพปริกฺขารเอหิ ทานัน
อทาสิ ฯ ตสฺมิ สมากเม เอหิภิกขุภาเวน ปพฺพชิตานัน นวุตฺติยา
อรหนตโภฏินัน สนฺนิปาเต ปาติโมกฺขํ อุตฺทิสสิ ฯ อัย ทุตฺติโย
สนฺนิปาโต อโหสิ ฯ ยทา ปน ภควา ทสสตนยนปฺปเร วสุถัม
วสิตฺวา ปวารณาย สุรฺวปรวิวโต โอตริ ตทา อสิตฺติยา
อรหนตโภฏีหิ สทฺธิ จตฺรจฺจเก สนฺนิปาเต ปวารเอสิ ฯ อัย
ตติโย สนฺนิปาโต อโหสิ ฯ เตน วุตตัม

๑. สี่. ยู. สุนนทวตฺตินตเร สุรินทัม ฯ

เล่มที่ 44 โสภิตพุทธร่วมวณณา หน้า 313

สนุนิปาตา ตโย อาสุ	โสภิตสุส มหสิโน
ชีณาสวาน วิมลัน	สนตจิตตทาน ตาทิน ๑
อุคคโต นาม โส ราช	ทาน เทติ นรุตตเม
ตมฺหิ ทาน สมัคณฺหุ	อรหนตา สตโกฏฺโย ๑
ปฺนาปรี ปฺรคโณ	เทติ ทาน นรุตตเม
ตทา นวุติโกฏฺนิน	ทฺติโย อาสิ สมัคโม ๑
เทวโลเก วสิตฺวาน	ยทา โอโรหตี ชิโน
ตทา อสิติโกฏฺนิน	ตติโย อาสิ สมัคโมติ ๑

ตทา กิร อมฺหากํ โภชิสฺสโต รมฺมวตฺนกร อุกโต (๑)
สุขาโต (๒) สุขาโต นาม พฺราหฺมโณ หุตฺวา โสภิตสุส ภควโต
ธมฺมเทสนํ สุตฺวา สรณฺสฺส ปตฺติญฺจาย พุทฺธปฺปมฺขสฺส ภิกฺขุ-
สงฺฆสฺส เตมาสิ มหาทานมทาสิ ๑ โสปี นํ อนาคเต โคตโม
นาม พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ๑ เตน วุตฺถํ

อหนฺเตน สมเยน	สุขาโต นาม พฺราหฺมโณ
ตทา สสาวกํ พุทฺธํ	อนฺนอานน ตปฺปยี ๑
โสปี มํ พุทฺโธ พุยาภาสิ	โสภิตโต โลกนายโก
อปริเมยฺยิตฺถ กปฺเป	อัย พุทฺโธ ภวิสฺสตี ๑
อหุ (๓) กปฺปิลวฺหยา รมฺมา	นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต (๓)
ปฺธานํ ปทฺหิตฺวาน	กตฺวา ทุกฺกรการิกํ ๑

๑เป๑

๑. สี่. ย. อุคคโต ๑ ๒. สี่. ย. สุขาโตติ น ทิสฺสตี ๑

๓. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๑

เล่มที่ 44 พุทธวิสาวณณา หน้า 314

เอวมเว มย สพะเพ	ยทิ มุญจามิมิ ชินิ
อนาคตมุหิ อทุธาน	เหสุสาม สมมุขา อิมิ ฯ
ตสสาปี วจนิ สุตวา	หฏฺโฐ สํวิคฺคมาโนโส
ตเมวตถมณฺุปรตฺติยา	อุคฺคํ ฐิติมกาสหนฺติ ฯ

ตตถ ตเมวตถมณฺุปรตฺติยาติ ตสส พุทฺธตตสส อนฺุปรตฺติ-
 อตฺถํ ตสส ปน โสภิตพุทฺธสส อนาคเต อยํ โคตโม นาม
 พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ วจนิ สุตวา อวิตถวจนา หิ พุทฺธาติ
 พุทฺธตตปรตฺติอตถนฺติ อตฺโถ ฯ อุคฺคนฺติ ติพฺพิ โฆริ ฯ ฐิตินฺติ
 วีริยํ ฯ อกาสหนฺติ อาสิ อหํ ฯ

ตสส ปน โสภิตสส ภควโต สฺฐมฺมิ นาม นคริ
 อโหสิ ปิตา สฺฐมฺโม นาม ราชา มาตา สฺฐมฺมา นาม
 เทวี อสโม จ สฺฐเนตฺโต จ เทว อคฺคสาวกา อนโม
 นามฺุฏฺฐาโก นกุลลา จ สฺฐาตา จ เทว อคฺคสาวิกา
 นาครุกฺโข โโพธิ อฏฺฐปณฺณาสทตฺถุพฺเพธึ สริริ อโหสิ [๒]
 สีหกุมาโร นาม อตฺโรโซ นาฏกิตฺถินิ สตตฺตีสสทสฺसानิ (๓)
 นววสฺสทสฺसानิ อการิ อชฺฌาวสิ ฯ ปาสาเทน อภินิภฺขมิ ฯ
 ชยเสโน นาม ราชา อฺุฏฺฐาโก ฯ เสตาราม (๔) กิร วสิตี ฯ
 เตน วุตฺติ

- # ๑. ม. อสโม จ สฺฐเนตฺโต จ ฯ ๒. ม. เอตถนฺตเร นวติวสฺสทสฺसानิ ฯ
- # आयुप्रमाणं मचिला नामसुस महावेदि तिसुसति ฯ ๑. ส. ย. สตตฺติ
- # สทสฺसानิ ฯ ๔. ส. ย. โสตาราม ฯ

เล่มที่ 44 โสภิตพุทธร่วมวณณา หน้า 315

สุชมมัม นาม นครี	สุชมมโม นาม ขตติโย
สุชมมา นาม ชนิกา	โสภิตสุส มहेสินโน ฯ
อสโม จ สุนตโต จ	อहेสิ อคฺคสาวกา
อนโม นามุปฺภุจโก	โสภิตสุส มहेสินโน ฯ
นกุลลา จ สุชาตา จ	อहेสิ อคฺคสาวิกา
พฺชฌมาโน จ โส พุทฺโธ	นาคมฺมุเล อพฺชฌณฺณ ฯ
รมโม เจว สุนตโต จ	อहेสิ อคฺคปฺภุจกา
นกุลลา เจว จิตฺตา จ	อहेสิ อคฺคปฺภุจิกา ฯ
อภฺจปณฺณาสรตฺถํ	อจฺจกฺคโต มหามฺมุณี
โอภาเสติ ทิสสา สพฺพา	สตรึสิว อคฺคโต ฯ
ยถา สุมุลฺลํ ปวณฺ	นानาคนฺุเชหิ ฐปิตํ
ตเถว ตสฺส ปาวจณฺ	สิลคนฺุเชหิ ฐปิตํ ฯ
ยถาปี สาคโร นาม	ทสฺสเนน อตปฺปิโย
ตเถว ตสฺส ปาวจณฺ	สวเนน อตปฺปิยํ ฯ
นวุตฺติวสฺสสทฺสทานิ	อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส	ตาวเรสิ ชนตํ พหุํ ฯ
โอวาทํ อานุสิฏฺฐิจฺจ	ทตฺวาน เสสเก ชเน
หุตาสโนว ตาเปตฺวา	นิพฺพุโต โส สสาวโก ฯ
โส จ พุทฺโธ อสมสโม	เตปี สาวกา พลปฺปตฺตา
สพฺพิ ตมนฺุตรหิตํ	นนุ ริดฺดา สพฺพสงฺขาราติ ฯ

ตตฺถ สตรึสิวติ อาทิจฺโจ วิย สพฺพา ทิสสา โอภาเสตีติ
อตุโล ฯ ปวณฺนติ มหาวณฺํ ฯ ฐปิตนฺุติ วาสิตํ คนฺุธิตํ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวณณา หน้า 316

อตปป์โยติ อติตติโกโร อติตติชนโน วา ๑ ดาวเทติ ตสุมิ กาลเ
ดาวตัก กาลนุติ อตุโธ ๑ ตาเรสีติ ตารยิ ๑ โอวาทนุติ สก
วาโท โอวาโท นาม ๑ อนุสิญฺจินุติ ปุนปฺปุนํ วจนํ อนุสิญฺจ
นาม ๑ เสสเก ชเนติ สจฺจปฺปฏฺวิเร ๑ อปฺปตฺตสฺส เสสชนสฺส
สามิอตฺเต ภูมฺมวจนํ ๑ หุตาสโนว ตาเปตฺวาติ อคฺคิ วีย
ตปฺเปตฺวา ๑ อยเมว วา ปาโจ อุปาทานกฺขยา ภควา
ปรินิพฺพุตฺติ อตุโธ ๑ เสสกาตาสฺส สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาทิ ๑
โสภิตพุทฺธวิธีสวณณา นิญฺจิตา ๑

อโนมทสฺสีพุทฺธวิธีสวณณา

โสภิตพุทฺธ ปน ปรินิพฺพุเต ตสฺส อปรภาเค เอกม-
สงฺเขยฺยํ พุทฺธรฺูปาทฺรหิตํ อโหสิ ๑ อตีเต ปน ตสุมิ อสงฺเขยฺยเย
เอกสุมิ กปฺเป ตโย พุทฺธา นิพฺพตฺตีสุ อโนมทสฺสี ปทฺโม
นารโทติ ๑ ตตฺถ อโนมทสฺสี ภควา โสฬส อสงฺเขยฺยยานิ
กปฺปสฺตสฺสทฺสฺสญฺจ ปารมิโย ปุเรตฺวา ตฺสฺติตฺปุเร นิพฺพตฺติตฺวา
เทเวหิ อภียาจิโต ตโต จิวฺตฺวา จนฺทวตฺติยํ นาม ราชธานี
ยสวานามสฺส รัชโฆ กุเล สมฺมสฺสิตจารฺูปโยธฺรราย ยโสธฺรราย
นาม อคฺคฺมเหสิยา กุจฺฉิสุมิ ปฏฺิสนฺธิ อคฺคฺเหสิ ๑ อโนมทสฺสี-
กุมารเ กิร ยโสธฺรราย เทเวีย กุจฺฉิกเต ตสฺส ปุณฺณปฺปภาเวน
ปภา อสีติหตฺถปฺปมาณํ จานํ ฝริตฺวา อญฺจาสิ ๑ จนฺทสุริยป-

เล่มที 44 อโนมทสฺสีพุทฺธวํสวณฺณา หน้า 317

ปภาหิ อนภิกวณียาว อโหสิ ฯ สว ทสนนํ มาसानํ อจฺจน
โพธิสตุตํ สุนนทฺขุยานเ (๑) วิชายี ฯ ปฏฺหาริยานิ เหฏฺฐา
วุตฺตณยานาว ฯ

นามคฺคหณทิวเสน ปนสฺส นามํ คณฺหนฺตา ยสฺมา ชาติยํ
อากาสโต สตุต รตนานิ ปตฺตีสุ ตสฺมา อโนมานํ รตนานํ
อุปฺปตฺติเหตุฏฺตตฺตา อโนมทสฺสีติ นามมกํสุ ฯ โส อนุกฺกเมน
วฺทฺธิปฺปโต ทิพฺเพหิ กามคฺคเณหิ ปริจาริยมาโน ทสวสฺส-
สทฺสฺสานิ อการํ อชฺฌาวลฺลิตฺติ ฯ ตสฺส กิรฺ สิริ อฺปฺสฺสิริ สิริ-
วทฺโฆลฺลิตฺติ ตโย ปาสาทา อเหตุํ ฯ สิริมาเทวิปฺปมฺขานิ เตวิสฺติ
อิติสทฺสฺสานิ ปจฺจฺปฏฺจิตานิ อเหตุํ ฯ โส สิริมาย เทวีย
อุปฺวาณ นาม ปุคฺเต ชาเต จตฺตาริ นิมิตฺตานิ ทิสฺวา
สิวิกายานน มหาภินิภฺขมณํ นิภฺขมิตฺวา ปพฺพชฺชิตฺติ ฯ ตํ ติสฺโส
ชนโกฏฺธิโย อนุปพฺพชฺชิตฺติ ฯ

เตหิ ปริวฺโต มหาปฺริโส ทส มาเส ปชานจริยํ จริ ฯ
ตโต วิสาขปฺณณฺมาย อนุปมพฺรหฺมณคฺคาเม ปิณฺฑาทาย จริตฺวา
อนุปมเสฏฺฐจฺฉิตาย ทินนํ มรฺุปายาสํ ปริภฺญชิตฺวา สาลวเน
ทิวาวิหารํ วิดีนาเมตฺวา อโนมนามาชีวเกน ทินฺนา อฏฺจ
ติณมฺภูจฺฉิโย คเหตุวา อชฺชนรฺุภฺโพธิ ปทกฺขิณํ กตฺวา อฏฺจตุตฺตี-
หตุถวิตุถตํ ตินฺสนุถริ สฺนุถริตฺวา จตฺตฺรฺุคฺวิริยํ อธิฏฺฐาย
๑. สี่. ย. สุนนทฺขุยานเ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณณา หน้า 318

ปลลลنگัก อากุชิตวา สมาริ มารพลั วิหุธิเสตุวา ตีสุ ยามesu
ติสุโส วิชชา อุปปาเทตุวา อนกชาตีสัสสาริ ฯเปฯ ตณหานัน
ขยมชฌคาคติ อุทานัน อุทานเอสิ ฯ วุตตุตติ

โสกิตสสุ อปเรน สมพุทุโธ ทุวิปทุตุตโม
อนมทสุสิ อमितยโส เตชสุสิ ทุรติกกโม ฯ
โส เจตุวา พนุชนัน สพุพิ วิหุธิเสตุวา ตโย ภเว
อนิวตุตติคมัน มคุกัก เทเสสิ เทวมานุเส ฯ
สาคโรว อสงุโขโก ปพุพิโตว ทุราสโท
อากาโสว อนนุโต โส สาลราชาว มุลลิตโต ฯ
ทสุสนนปี ตั พุทุธิ โตสิตา โหนุติ ปาณินโน
พุยาหรนตุ กิริ สุตวา อมตติ ปาปฺณนุติ เตติ ฯ

ตตุถ อนมทสุสิติ อนุปมทสุสนโน อमितทสุสนโน วา ฯ
อมิตยโสติ อमितปริวาโร อमितกิตตุติ วา ฯ เตชสุสิติ สีลสมาริ-
ปญญาเตเชน สมมุนาคโต ฯ ทุรติกกโมติ พุปฺปฺริสิโย อญญเณน
เทเวณ วา มารเณ วา เกนจิ วา อติกกมิตุ อสกกุญญโยติ
อตุโถ ฯ โส เจตุวา พนุชนัน สพุพนุติ สพุพิ ทสวิธิ สญโยชนัน
ฉินุทิตวา ฯ วิหุธิเสตุวา ตโย ภเวติ ติกวุปัก กम्मัม กम्मกขย-
กรณาเณน วิหุธิเสตุวา อภาว กตุวาติ อตุโถ ฯ อนิวตุตติคมัน
มคुकนุติ นิวตุตติยา ปวตุตติยา ปฏูปกขญตุ นิพพานัน อนิวตุตติติ
วุจตุติ ตั อนิวตุตติ คจตุติ อนเนาติ อนิวตุตติคมโน ฯ ตั

เล่มที่ 44 อโนมทสี่พุทธร่วมวณณา หน้า 319

อนิวตติคมนั อฏฺจกั กั มคฺคั เทเสตีติ อตุโถ ๑ ทสเสตีติปี
ปาโจ โสเยวตุโถ ๑ เทวมานุเสติ เทวมานุสฺสานั สามิอตุเถ
อุปโยควจัน ฏฺฐพฺพั ๑

อสงฺโขโกติ โขเกตุ จาเลตุ อสกุณฺเณยฺโยติ อุกฺโขภิโย ๑
ยถา หิ สมฺพุโท จตุราสีติโยชนสทฺสคฺคฺมิโร อนนฺกโยชนสทฺส-
กฺตาวาโส อุกฺโขภิโย เอว อุกฺโขภิโยติ อตุโถ ๑ อากาโสว
อนนฺโตติ ยถา ปน อากาสสฺส อนฺโต นตฺถิ อถ โข
อนนฺโต อปฺปเมยฺโย อปาโร เอว ภควาปี พุทฺธคฺคฺเณหิ อนนฺโต
อปฺปเมยฺโย อปาโร ๑ โสติ โส ภควา ๑ สาลราชาว สุลฺลิตฺติ
สพฺพลกฺขณานุพฺพณฺชนสมลฺงกตสรีรตฺตา สุลฺลิตฺตสาลราชา วिय
โสภิตฺติ อตุโถ ๑ ทสฺสเนนปี ตั พุทฺธนฺติ ตสฺส พุทฺธสฺส
ทสฺสเนนปีติ อตุโถ ๑ อธิเสสุปี สามิวจัน ปยุชฺชนติ สทฺท-
สคฺคฺวิฑู ๑ ไตฺสิตาติ ปริไตฺสิตา ปิณฺดา ๑ พฺยาหรนฺตฺนติ
พฺยาหรนฺตฺส สามิอตุเถ อุปโยควจัน ๑ อมตฺนติ นิพานั ๑
ปาปฺณนฺตีติ อธิคฺจฺจฺนติ ๑ เตติ เย ตสฺส คิริ ชฺมมเทสนั
สุณฺนติ เต อมตฺ ปาปฺณนฺตีติ อตุโถ ๑

ภควา ปน โพธิมฺเเล สคฺตสคฺตฺตาหิ วิดีนาเมตฺวา พฺรหฺมฺนา
อายาจิตฺ ชฺมมเทสนาย พุทฺธจกฺขุณา โลกั โอโลเกนฺโต
อตุตฺนา สห ปพฺพชิตฺติ โทกฺกิสฺงเข ชเน อุปนิสฺสยสมฺปนฺเน
หิสฺวา กคฺคฺ นุ โข เต เอตฺรหิ วิหรนฺตีติ อุปฺธาเรนฺโต

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 320

สุภวตินคร สุทสุสนุยุยานะ วิหรนุเต ทิสฺวา อากาเสน คนฺตฺวา
สุทสุสนุยุยานะ โอตฺริ ฯ โส เตหิ ปริวุโต สเทวมนุสฺสาย ปริสาย
มชฺเฒ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสิ ฯ ตตฺถ โกฏิสฺตานํ ปจฺมาภิสมโย
อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

ฌมฺมาภิสมโย ตสฺส อิทฺโธ ฝิโต ตทา อหุ

โกฏิสฺตานิ อภิสมิํสุ ปจฺเม ฌมฺมเทสเนติ ฯ

ตตฺถ ฝิโตติ ฝาคิปปฺตฺโต พาหุชฌณฺวเสน ฯ โกฏิสฺตานีติ
โกฏินิํ สฺตานิํ โกฏิสฺตานิํ ฯ โกฏิสฺตโยติปิ ปาโจ ตสฺส
สฺตโกฏิโยติ อตฺถโธ ฯ

อถาปฺเรน สมเยน โอสชินฺครทฺวาเร อสนรฺกขฺมฺมฺเล
ยมกปาฏิหาริย์ กตฺวา อสุเรหิ ทฺุรภิภวเน (๑) ตาวตีสภวเน
ปณฺฑทฺกมฺพลสิลาย์ นิสิฺนฺโน เตมาสิํ อภิฌมฺมวสฺสํ วสฺสาปยิ ฯ
ตทา อสิํติเทวตาโกฏิโย อภิสมิํสุ ฯ เตน วุตฺตํ

ตโต ปฺริ อภิสมเย วสฺสนฺเต ฌมฺมวฺภูจฺโย

อสิํติโกฏิโยอภิสมิํสุ ทฺุติเย ฌมฺมเทสเนติ ฯ

ตตฺถ วสฺสนฺเตติ พุทฺธมฺหาเมเม วสฺสนฺเต ฯ ฌมฺม-
วฺภูจฺโยติ ฌมฺมกถาวสฺสวฺภูจฺโย ฯ

ตโต อปฺเรน สมเยน มงฺคลปณฺหานิทฺเทเส อญฺจสฺตติ
โกฏิโย อภิสมิํสุ ฯ โส ตติโย อภิสมโย อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

๑. สี่. ยุ. สุราริปรุราภิภวเน ฯ

เล่มที่ 44 อโนมทสสิพุทธร่วมวณณา หน้า 321

ตโต ปริมปี วสุสนเต ตปฺปนเต จ ปาณิน

อฏฺฐสตุตติโกฏฺฐินํ ตติยาภิสมโย อหฺสูติ ฯ

ตตฺถ วสุสนเตติ ชมฺมกถาสถิตถารํ วสุสนเต ฯ ตปฺปนเตติ
ชมฺมามตวสุเสน ตปฺปนเต ตปฺปนํ กโรนฺเต ภควนฺเต ภควตฺติ อตุโถ ฯ

อโนมทสสิสฺสปี ภควโต ตโย สาวกสนฺนิปาตา อหฺสูติ ฯ

ตตฺถ โสเรยฺยนกเร อิติทตฺตสฺส รณฺโณ ชมฺเม เทสิยมานเ
ปฺลิตฺติวา เอหิกฺกขุปฺพุชฺชชย ปฺพุชฺชิตานํ อฏฺฐนฺนํ อรหนฺต-
สตฺสทสฺसानํ มชฺเฌ ปาติโมกฺขํ อหฺสูติสิ ฯ อัยฺ ปจฺโม สนฺนิปาโต
อโหสิ ฯ ราชวตฺตีนกเร สุนฺทรินฺทรสฺส (๑) นาม รณฺโณ ชมฺเม
เทสิยมานเ เอหิกฺกขุปฺพุชฺชชย ปฺพุชฺชิตานํ สตฺตนฺนํ อรหนฺต-
สตฺสทสฺसानํ มชฺเฌ ปาติโมกฺขํ อหฺสูติสิ ฯ อัยฺ ทฺติโย สนฺนิปาโต
อโหสิ ฯ ปุณฺ โสเรยฺยนกเรยเว โสเรยฺยรณฺณา สห เอหิกฺกขุ-
ปฺพุชฺชชย ปฺพุชฺชิตานํ จนฺนํ อรหนฺตสตฺสทสฺसानํ มชฺเฌ
ปาติโมกฺขํ อหฺสูติสิ ฯ อัยฺ ตติโย สนฺนิปาโต อโหสิ ฯ เตน
วฺตุตฺติ

สนฺนิปาตา ตโย อาลํ ตสฺสาปี จ มหฺสิโน

อภิญญาพลปฺปุตฺตานํ ปุปฺผิตานํ วิมุตฺติยา ฯ

อฏฺฐสตฺสทสฺसानํ สนฺนิปาโต ตทา อหฺ

ปฺหีนมทโมหานํ สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ ฯ

๑. สี่. ยู. มจรินฺทรสฺส ฯ ม. สุรินฺทรสฺส ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 322

ตตตตตสทสสถานัน ทุตโต อาสิ สมากโม
อนงกณานัน วิรชานัน อุปสนุตาน ตาทินัน ฯ
ณนุนัน ตตตสทสสถานัน ตตโต อาสิ สมากโม
อภิณฺวาพลปุตตานัน นิพพุตานัน ตปสฺสินนฺตฺติ ฯ

ตตถ ตตฺสาปี จ มหฺสิโนติ ตตฺส มหฺสิโน อนฺม-
ทสฺสิตฺสาปี ฯ ตตฺสาปี ทฺวิปทฺตฺตโมติปี ปาโจ ตตฺสปี ทฺวิป-
ทฺตฺตมสฺสาติ อตุโถ ฯ ลกฺขณัน สทฺทตตฺถโต กเหตุพฺพํ ฯ
อภิณฺวาพลปุตตานนฺตฺติ อภิณฺวานัน พลปุตตานัน จินฺณวตฺติตฺยา
ชฺปิปฺนิสนฺตฺติกาเวน อภิณฺวาสุ ธิรภาวปุตตานนฺตฺติ อตุโถ ฯ
ปฺปฺพิตตานนฺตฺติ สพฺพผลาสิมฺลลภาเวน อตฺติวฺย โสภกฺกปุตตานัน ฯ
วิมฺุตตฺติยาติ อรหฺตฺตผลวิมฺุตตฺติยา ฯ

อนงกณานนฺตฺติ เอตฺถ อัยฺย องฺกณสทฺโท กตฺถจฺจิ กิเลเสสุ
ทิสฺสตี ฯ ยถาห ตตฺถ กตฺมานิ ตีณิ องฺกณานิ ราโค
องฺกณัน โทโส องฺกณัน โมโห องฺกณนฺตฺติ (๑) ปาปกานัน โข เอตฺติ
อาวฺโส อกฺุสฺถานัน อิจฺฉาวจฺรานัน อธิวจฺนัน ยทฺธิทํ องฺกณนฺตฺติ (๒) ฯ
กตฺถจฺจิ กิสฺมิณฺจฺจิ มเล ฯ ยถาห ตตฺเสว รชฺสฺส วา องฺกณสฺส
วา ปหานาย วายมตีติ (๓) ฯ กตฺถจฺจิ ตถารูเป ภูมฺิภาเค เจตฺติยงฺกณัน
โพธิยงฺกณัน ราชงฺกณนฺตฺติ ฯ อธิ ปน กิเลเสสุ ทฺฐสฺสทฺโพ ฯ
ตตฺมา นิกฺกิลฺเสสานนฺตฺติ อตุโถ (๔) ฯ วิรชานนฺตฺติ ตตฺเสว เวจฺจันัน ฯ

๑. อภฺ. วิ. ๓๕/๕๔๒/๔๕๗ ฯ ๒. ม. มฺ. ๑๒/๕/๔๖ ฯ
๓. ม. มฺ. ๑๒/๒๒๕/๒๐๔ ฯ ๔. ปฺปฺถจ. ๑/๑๕๒ ฯ

เล่มที่ 44 อโนมทลสิพุทธุวิธีสวนฉนวนนา หน้ 323

ตปสุตตินนุติ กิเลตทกขยกรโ อริยมคคตสงขาโต ตโป เยสิ อตุถิ
เต ตปสุตติโน เตสิ ตปสุตติโน จีฉนาสวานนุติ อตุถโ ๕

ตทา อมหากั โพธิสตุโต เอโก มหเสทกโข ยกขเสนาปติ
อโหสิ มหิทุธิโก มหานุภาโว อนนทโกฐิสตสทสสถานัน ยกขานัน
อธิปติ ๕ โส พุทุโ โลเก อุปปโนนติ สตุวา อากนตุวา
ปรมรุจิริทสสนัน สตุตตรตนมย อภิรุจิริรชนิกกรมฉทลสทสิ มฉนทป
นิมมินิตวา ตตุถ สตุตทาหิ มหาทานัน พุทธุปปมุขสส สงฉมสส
อทาลิ ๕ อถ นั ภควา ภตุตานุโมทนสมเย (๑) อนนาคเต
กปปสตสทสสาธิเก เอกสมิ อสงขเยยเย อติกนุเต โคตโม นาม
พุทุโ ภวิสตุติ พุยาทาลิ ๕ เตน วตุตติ

อหนุเตน สมเยน	ยกโข อาสิ มหิทุธิโก
เนกานัน ยกขโกฐินัน	วสวตุตติมิหิ อสิสโร ๕
ตทาปิตุ พุทธุวริ	อุปกนตุวา มหสิณัน
อนนปแอนน ตปเปสิ	สสงฉม โลกนนายกั ๕
โสปี มั ตทา พุยาทาลิ	วิสุทธุชินยโน มุนิ
อปริเมยฺยิตุ กปเป	อัย พุทุโ ภวิสตุติ
อหุ (๒) กปิลวหยา รุมมา	นิกขมิตุวา ตถาคโต (๒)
ปธานัน ปทหิตวาน ๕เป๕	หเสตตาม สมมุขา อิมิ ๕
ตสสาปี วจัน สตุวา	ตุฎุโ (๓) สัวิกุคมานโส
อตุตฺตรี วตมธิฎุจาลิ	ทสปรามิปุริยาติ ๕

๑. ม. ภตุตานุโมทน... ๕ ๒. ม. อิเม ปาฉานตุถิ ๕ ๓. ม. หฎุโ ๕

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณณา หน้า 324

ตตถ อุตตรี วตมธิภูจกถานติ ปารมิปฐณตถาย กิโยโยปี
ทพหตรึ ปรกถมมกาสีติ อตุโถ ๑

ตตส ปน อนอมทสฺสิสฺส ภควโต จนฺทวตี นามนกรึ
อโหสิ ยสวา นาม ราชา ปิตา ยโสธรา นาม มาตา
นีสโก จ อนโม จ เทว อคฺคสาวกา วรุโณ นามุภฺจจาโก
สุนฺทรี จ สุมนา จ เทว อคฺคสาวิกา อชฺชนรฺกโข โโพธิ
สรีริ อภูจปณฺณาสทตฺถพเพธึ อโหสิ วสฺสตตสทสฺสํ आयุ สิริมมา
นาม อคฺคมहेสิ อุปวาโณ นามสฺส ปตุโต ทสวสฺสทสฺสทานิ
อการึ อชฺฌาวสิ ๑ โส สิวิกาเยเนน นิกฺขมิ ๑ สิวิกาเยเนน
กมนึ ปน โสภิตพุทฺธวิสวณฺณาย ปาสาทกมเน วุตฺตนเยเนว
เวทิตพฺพิ ๑ ฆมฺมโก นาม ราชา อุภฺจจาโก ๑ ฆมฺมาราม
กิริ ภควา วิหาสีติ ๑ เตน วุตฺตํ

นกรึ จนฺทวตี นาม	ยสวา นาม ขตฺติโย
มาตา ยโสธรา นาม	อนอมทสฺสิสฺส ตตฺถโน ๑
นีสโก จ อนโม จ	อเหตุ อคฺคสาวกา
वरุโณ นามุภฺจจาโก	อนอมทสฺสิสฺส ตตฺถโน ๑
สุนฺทรี จ สุมนา จ	อเหตุ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตตฺส ภควโต	อชฺชนนติ ปวฺจจติ ๑
อภูจปณฺณาสรตนึ	อจฺจुकฺโต มหามฺนิ
ปภา นินฺทราวตี ตตฺส	สตรึสิว อุกฺโต ๑

เล่มที 44 อโนมทสสิพุทฺธวํสวณฺณา หน้า 325

วสฺสตตสทสฺตานี	อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ตัญฺจมาโน โส	ตารเถสิ ชนตํ พหุํ ฯ
สุปฺปฬิตํ ปาวจันํ	อรหนฺเตหิ ตาทิหิ
วึตฺราเคหิ วิมเลหิ	โสภิตถ ชินสาสนํ ฯ
โส จ สตถา อमितยโส	ยูกานี ตานี อตุลียานี
สพฺพํ ตมนฺตรหิตํ	นนุ ธิตฺตทา สพฺพสงฺขาราติ ฯ

ตตฺถ ปภา นิทฺทราวตีติ ตสฺส สริโรโต ปภา นิกฺขมติ ฯ
 สริโรปฺปภา ปนสฺส นิจฺจกาคํ ทฺวาทสโยชนปฺปมาณํ ปเทสํ
 ฬริตฺวา ตัญฺจติ ฯ ยูกานี ตานีติ อคฺคสาวกยูกาทินิ ยุกฺลานี ฯ
 สพฺพํ ตมนฺตรหิตนฺติ วุคฺตปฺปการี สพฺพมฺปิ อนิจฺจมฺขํ ปวิญฺจ
 วินญฺจนฺติ อตฺโถ ฯ นนุ ธิตฺตกเมว สงฺขาราติปิ ปาโจ ตสฺส
 นนุ ธิตฺตกา ตฺจจฺจกาเยว สพฺเพ สงฺขาราติ อตฺโถ ฯ มกาโร
 ปทสนฺธิกรโร ฯ เสสคาถาสฺส สพฺพตฺถ อุตฺตทานเมวาติ ฯ

อิมสฺส ปน อโนมทสสิสฺส ภควโต สนฺติเก สาริปฺพุโต
 จ มหาโมคฺคฺคฺลลาโน จาติ อิเม เทว อคฺคสาวกา อคฺคสาวก-
 ภาวตฺถาย ปณฺธิชานมกํสุ ฯ อิเมสํ ปน เถรานํ วตฺถุ เจตฺถ
 กเถตพฺพํ ฯ มยา คนฺถวิตฺถารภเยน น อุตฺถญฺนฺติ ฯ

อโนมทสสิพุทฺธวํสวณฺณา นิญฺจिता ฯ

เล่มที่ 44 ปฐมพุทธรักษา หน้า 326

อินมทสสิส ปน ภควโต อปรภาเค วสสตสหัสสาเยกา
มนุสสา อนุกกเมน ปริหาติวา ทสวสสาเยกา หุตวา ปุณ
อนุกกเมน วทตติวา อสงเขยเยเยกา หุตวา ปุณ ปริหาเยมานา
วสสตสหัสสาเยกา อเหตุ ๑ ตทา ปทุมโม นาม สตุธา โลเก
อุปปชช ๑ โสปี ปารมิโย ปุเรตวา ตุสตีปุเร นิพพตติวา
ตโต จิตวา จมปกันนเร อสมสส นาม รณโณ กุเล
รฐาทีหิ อสมาย อสมาย นาม อคคเมเหสิยา กุจนิสมี ปฏิสนธิ
อคคเหสิ ๑ โส ทสนน มาसान อจเยน จมปกุเยเยเน
มาตุกจจิติ นิกขมิ ๑ ชาเต ปน กุมารเ อากาสโต สกล-
ชมพุทีเป สมุททปริยนเต ปทุมวสสิ นิปติ ๑ เตนสส นามคค-
หณทิวเส นาม กณนุตา เนมิตตกา จ ฌาตกา จ
มหาปทุมกุมารเ เตว นามมกัสุ ๑ โส ทสวสสสหัสสานิ อการ
อชฎาวสิ ๑ นนุทตตรวสตุตตรยสตุตตรานามกา ตโย ปาสาทา
อเหตุ ๑ อุตตราเทวีปมุขานิ เตตตีส อิตถิสสหัสสานิ ปจจุ-
ปฏิจิตานิ อเหตุ ๑

อถ มหาสตุโต อุตตราเย นาม มหาเทเวีย รम्मกุมารเ
นาม อุปปเนน จตุตทาริ นิมิตตานิ ทิสวา อาชณณรเถน
มหาภินิกขมนน นิกขมิ ๑ ตัม ปพพชนุตติ เอกา ปุริสโกฏ
อนุปปพช ๑ โส เตหิ ปริวโต อฏฐ มาเส ปธานจริย

เล่มที 44 ปทุมพุทธวิธีสวนุณา หน้า 327

จริตวา วิสาขปฺลณฺมมาย ฌลฺลวตฺตีนคเร สุฌลฺลเสฏฺฐิสฺส ธีตาย
 ฌลฺลวตฺติยา นาม ทินฺนํ มธฺปายาสํ ปรีกฺขชิตฺวา มหาสาลวเน (๑)
 ทิวาวิหารํ วิตฺตินาเมตฺวา สายนุหสมเย ติตฺถกาศีวเกน ทินฺนา
 อฏฺฐ ตินฺมฏฺฐิโย คเหตุวา มหาโสมโพธิ อฺปสงฺกมิตฺวา อฏฺฐตฺตีส-
 หตฺถวิตฺถตฺตํ ตินฺสนุถรํ ปณฺญาเปตฺวา ปถลฺลงฺกํ อากฺขชิตฺวา
 จตฺตฺรํกวีริยํ อธิกฺขาย มารพฺลํ วิธมิตฺวา ตีสฺสุ ยามสฺสุ ติสฺสุโส
 วิชฺชา สจฺฉนิกตฺวา อนกฺขชาติสํสารี ๗เป๗ ตณฺหานํ ขยมชฺฌคาคิ
 อฺุทานํ อฺุทานตฺวา สตฺตสฺตฺตาคํ โปธิสฺมีเปเยว วิตฺตินาเมตฺวา
 พุรฺหมุโน อายาจนํ อธิวาเสตฺวา ฌมฺมเทสนาย ภาชนนฺภูเต
 ปุคฺคเก อฺุปปริกฺขนฺโต อตฺตนา สห ปพฺพชิตฺเต โกฏฺฐิสงฺเข ภิกฺขุ
 ทิสฺวา ตงฺขณฺเยว อนิลปฺเถน กนฺตฺวา ฌลฺลวตฺตีนครสฺมีเป
 ฌนลฺลชยฺยุยานเ อิตฺตริตฺวา เตหิ ปรีวฺโต เตสํ มชฺฌเ ฌมฺมจกฺกํ
 ปวตฺเตสิ ๗ ตทา โกฏฺฐิตานํ อภิสมโย อโหสิ ๗ เตน วุคฺคํ

อโนมทสฺสิสฺส อปเรน	สมฺพุทฺโธ ทิปฺพุตฺตโม
ปทุโม นาม นามเน	อสโม อปฺปฏิปุคฺคโล ๗
ตสฺสาปี อสมํ สีลํ	สมาริปี อนนฺตโก
อสงฺเขยฺยุยํ ฌาณวรี	วิมฺตฺติปี อนฺุปมา ๗
ตสฺสาปี อตฺถเตชฺส	ฌมฺมจกฺกปฺวตฺตเน
อภิสมยา ตโย อาสฺสุ	มหาตมปวาหนาคิ ๗

๑. สී. ย. สหการวเน ๗ ๒. ม. ทิปฺพุตฺตโม ๗

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 328

ตตถ อสมั สีสนติ อณฺเณสิ สีสเลน อสทิสั อุตฺตมัม
เสฏฺฐนฺติ อตฺโต ๗ สมาริปี อนนฺตโกติ สมาริปี อปฺปเมยฺโย
ตสฺส อนนฺตภาโว โลกวิวรณฺยมกปาฏิหาริยาทีสุ ทฏฺฐพฺโพ ๗
ฉาณวรนฺติ สพฺพณฺณตณฺณฉานํ อสธารณณฉานานิ วา ๗
วิมุตฺตีปีติ อรหตฺตผลวิมุตฺตีปี ภควโต ๗ อณฺูปมาติ อฺูปมา-
วิรหิตา ๗ อตฺตลเตชสฺสชาติ อตฺตลฉาณเตชสฺส ๗ อตฺตลฉาณเตชาติปี
ปาโจ ๗ ตสฺส ตโย อภิสมยาติ อิมินา อุตฺตรปฺเพน สมฺพนฺุโ
ทฏฺฐพฺโพ ๗ มหาตมปฺวาหนาคี มหาโมหวินาสกา โมहनฺุชการ-
วิทฺุชฺสกาติ อตฺโต ๗

อถาปฺเรน สมเยน ปทุโม ภควา อตฺตโน กนิฏฺฐ-
ภาตริ สาลกฺุมารณฺจ อฺูปสาลกฺุมารณฺจ ฉาติสมาคเม สปริวาร
ปพฺพาเชตฺวา เตสั ฌมฺมึ เทเสนฺโต นฺวุติ โกฏฺโทย ฌมฺมามตฺ
ปาเยสิ ๗ ยทา ปน รมฺมตฺเถรสฺส ฌมฺมึ เทเสสิ ตทา อสีติ-
โกฏฺฐินํ ตติโย อภิสมโย อโหสิ ๗ เตน วุตฺตัม

ปจฺมาภิสมเย พุทฺุโ โกฏฺฐิตมโพธิ
ตฺติยาภิสมเย ธีโร นฺวุติโกฏฺฐิมโพธิ ๗
ยทา จ ปทุโม พุทฺุโ โหวที สกมตฺรชฺ
ตทา อสีติโกฏฺฐินํ ตฺติยาภิสมโย อหฺวุติ ๗

ยทา ปน สุภาวิตตฺโต นาม ราชา ปทุมสฺส พุทฺุชฺส
พุทฺุชฺสปทุมวทฺนสฺส สนฺติเก โกฏฺฐิตสทสฺสปริวาริ เอหิกฺกุ-

เล่มที่ 44 พุทธวัสวณณา หน้า 330

คุมพคุมพายมานะ (๑) ผลรสปรมุติตททยาหิ กากลิสทิสมฐรวีรุตทาหิ
โกกิลวฐุหิ อุปคิยมานะ ปรมมณเธิเย วิวิตเต วิชเน โยคานุกุเถ
ปวเน วสุสาवासุมปกณฺธิ ฯ ตสฺมี วิหรนฺตุ สปริวารกํ ทสพลํ
ตถาคคํ ฐมฺมราชํ พุทฺธสิริยา วิโรจมานํ ทิสฺวา มนุสฺสา
ตสฺส ฐมฺมํ สุตฺวา ปสฺสิตฺตฺวา เอหิภิกฺขุปพฺพชฺชาย ปพฺพชฺชีสุ ฯ
ตทา ทฺวึหิ ภิกฺขุสตสฺสเสหิ ปริวุโต ปวารเสสิ ฯ โส ตติโย
สนฺนิปาโต อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

สนฺนิปาตา ตโย อาลํ	ปทุมสฺส มหเสสิโน
โกกฺกิสตสฺสสถานํ	ปจฺโม อาสิ สมากโม ฯ
กจินตถารสมเย	อุปฺปนฺเน กจินจิวเร
ฐมฺมเสนาปติตฺถาย	ภิกฺขุ สิพฺพิสฺส จิวรี ฯ
ตทา เต วิมลา ภิกฺขุ	จพฺภิญฺจมา มหิทฺธิกา
ตีณิ สตสฺสสถานิ	สมิํสุ อปราชิตา ฯ
ปฺนนาปรี โส นราสโก	ปวเน วาสํ อุปาคมิ
ตทา สมากโม อาสิ	ทฺวินฺนํ สตสฺสสนฺนติ ฯ

ตตฺถ กจินตถารสมเยติ กจินจิวรตฺถรณสมเย ฯ ฐมฺม-
เสนาปติตฺถายาติ ฐมฺมเสนาปติสาลตฺถเรตฺถํ ฯ อปราชิตาติ น
ปราชิตา วิภตฺติโลโป ทฏฺฐพฺโพ ฯ โสติ โส มหาปทุมโม ฯ
ปวเนติ มหาวเน ฯ วาสนฺติ วสุสาवासํ ฯ อุปาคมีติ อุปาคโต ฯ
๑. ส. ย. คุมพคุมพายมานะ ฯ

เล่มที่ 44 ปฐมพุทธร่วมวณณา หน้า 331

ทวิณฺณํ สตสทสฺสสินฺนุติ ทวิณฺณํ สตสทสฺสทํ ๑ ตทา อาสิ
สมาคโมติปี ปาโจ ยทิ อตฺถิ สุนฺทโร ภเวยฺย ๑

ตทา ตถาคเต ตสฺมี วณฺสณฺเฑ วสนฺเต อมฺหากํ
โพธิสฺสโต สีโห หุตฺวา สตฺตาทํ นิโรธสมาปตฺตี สมาปชฺชิตฺวา
นินฺนํ ทิสฺวา ปสนฺนจิตฺโต หุตฺวา ปทกฺขิณฺํ กตฺวา สณฺชาต-
ปีติโสมนสฺโส ติกฺขตฺตํ สีหนาทํ นทิตฺวา สตฺตาทํ พุทฺธา-
รมฺมณฺํ ปีตี อวิชฺชิตฺวา ปีติสุเขเนว โจราย อปกกมิตฺวา
ชีวิทปริจฺจาคํ กตฺวา ปยฺรูปาสมาโน อฏฺฐาสิ ๑ อถ สตฺถา
ตสฺส สตฺตาทสฺส อจฺเจเนน นิโรธสมาปตฺติโย วุฏฺฐาย นรสีโห
สีหํ โอโลเกตฺวา ภิกฺขุสงฺฆเปตฺส จิตฺตปฺปสาโท โหตฺถิ สงฺโฆ
อากจฺจตฺถิ จินฺเตสิ ๑ อนนฺกโกฏฺฐิภิกฺขุ ตาวเทว อากณฺธีสุ ๑ สีโห
สงฺฆเปปี จิตฺตํ ปสาเทสิ ๑ อถ สตฺถา ตสฺส จิตฺตํ โอโลเกตฺวา
อนาคเต โคตโม นาม พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ๑ เตน
วฺตุตฺถิ

อหนฺเตน สมเยน	สีโห อาสิ มิกาภิกฺขุ
ปวิเวกมฺนุพฺรุหนฺตํ	ปวเน อทฺทลํ ชินฺ ๑
วณฺทิตฺวา สิริสา ปาทะ	กตฺวาน ตํ ปทกฺขิณฺํ
ติกฺขตฺตํ อภินาทิตฺวา	สตฺตาทํ ชินมฺปฏฺฐหํ ๑
สตฺตาทํ วรสมาปตฺติยา	วุฏฺฐหิตฺวา ตถาคโต
มนสา จินฺตยิตฺวาน	โกฏฺฐิภิกฺขุ สมานยิ ๑

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 332

ตทาปี โส มหาวิโร	เตสิ มชฺเฌ วิทยากริ
อปริเมยฺยิตฺ กปฺเป	อัยฺ พุทฺโธ ภวิสฺสติ ฯ
อหุ กปิตฺวหยา รมฺมา	นิกฺขมิตฺวา ตถาคโธ
ปธานํ ปทหิตฺวาน ฯเปฯ	เหตฺสาม สมฺมุขา อิมิ ฯ
ตสฺสาปี วจนํ สุตฺวา	ภิกฺโข จิตฺตํ ปสาทยิ
อตุตฺตริ วตมชฺชิจฺจาสิ	ทสปรามิปุริยาติ ฯ

ตตฺถ ปวิเวกมนุพฺพหฺนตฺตํ นิโรธสมาปตฺตี สมฺปาปนฺนตฺติ
 อตุโธ ฯ ปทกฺขิณฺตํ ติกฺขตฺตํ ปทกฺขิณํ กตฺวา ฯ อภินาทิตฺวาติ
 ติกฺขตฺตํ สีหนาทํ นทิตฺวา ฯ อุปฺภูจฺหฺนตฺติ อุปฺภูจฺหิ ฯ อยเมว
 วา ปาโจ ฯ วรสมฺปาตฺติยาติ นิโรธสมาปตฺติโต วฺภูจฺหิตฺวา ฯ
 มนสา จินฺตยิตฺวานาติ สพฺเพปิ ภิกฺขุ อีช อากจฺฉนฺตฺติ
 มนสาว จินฺเตตฺวา ฯ สมานยิตฺติ สมฺาหริ ฯ

ตสฺส ปน ปทุมสฺส ภควโต จมฺปกํ นาม นคริ
 อโหสิ ฯ อสโม นาม ราชา ปิตา อโหสิ ฯ มาตาปี ตสฺส
 อสฺมา นาม สาลอ จ อุปฺสาลอ จ เทว อคฺคสาวกา
 วรุโณ นามฺปูจฺจาโก ราชา จ สุราชา จ เทว อคฺคสาวิกา
 มหาโสณฺรฺกฺโข โพธิ อภฺจฺปนฺณาสทฺตฺตฺพฺเพธฺ สิริริ อายุ
 วสฺสตสทฺสฺสํ อโหสิ รูปาทีหิ คฺเชหิ อนฺตฺตรา อุตฺตรา
 นามสฺส อคฺคมเหสิ รมฺมกฺมาโร นามสฺส อติรมฺโม ตนโย
 อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

เล่มที่ 44 ปฐมพุทธรวิสวนณนา หน้า 333

จมฺปกํ นาม นครํ	อสโม นาม ขตฺติโย
อสมมา นาม ชนิกา	ปฐมสฺส มहेสิโน ๑
สาลีจ ออุปสาลีจ	อเหตุํ อคฺคสาวกา
วรุโณ นามฺภูจฺจโก	ปฐมสฺส มहेสิโน ๑
ราชาเจว สุราชาจ	อเหตุํ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต	มหาโสโณติ วุจฺจติ ๑
อฏฺฐปณฺณาสรตฺนํ	อจฺจुकฺโขโต มหามุณี
ปภา นิทฺฐาวตี ตสฺส	อสมมา สพฺพโต (๑) ทิสา ๑
จนฺทปฺปภา สุริยปฺปภา	รตฺนคฺคิมณิปฺปภา
สพฺพปาปี ตา หตา โหนฺติ	ปตฺวา ชินปฺภุตฺตมํ ๑
วสฺสสทฺสทสฺसानิ	อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส	ตาวเรสิ ชนตํ พหุํ ๑
ปรีปฺภกฺกมานเส ตตฺเต	โพธิยิตฺวา อเสสโต
เสสเก อนุสาสิตฺวา	นิพฺพุโต โส สสาวโก ๑
อฺรุโคว ตจฺจํ ชินฺณํ	วทฺธปตฺตํ ปาทโป
ชหิตฺวา สพฺพสงฺขาเร	นิพฺพุโต โส ยถา ลีลิตฺติ ๑

ตตฺถ รตฺนคฺคิมณิปฺปภาติ รตฺนปฺปภา จ อคฺคิปฺปภา จ
มณิปฺปภา จ ๑ หตาคิ อภิกฺขตา ๑ ชินปฺภุตฺตมณฺติ ชินสฺส
สรีรปฺปภํ อุตฺตมํ ปตฺวา หตาคิ อตฺถโต ๑ ปรีปฺภกฺกมานเสติ
๑. ม. ย. สพฺพโส ๑ ๒. ม. วทฺธปตฺตํ ๑ ย. วุจฺจติ ปตฺตํ ๑

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณนา หน้า 334

ปริปกุกินทริเย เวเนยยสตุเต ฯ วทฐปตตุนติ ปุราณปตต์ ฯ
ปาทโปวาติ ปาทโป วีย ฯ สพุพสงฺขารเถติ สพุเพปี อชฺฌตฺติก-
พาหิเร สงฺขารे ฯ หิตฺวา สพุพสงฺขารนฺติปี ปาโจ โสเยวตฺโต ฯ
ยถา ลีลิตฺติ อคฺคิ วีย นีรฺุปาทาโน นีพฺพุตี สุกโต คโตติ ฯ
เสสเมตฺถ กาลาสฺสุ เหฏฺฐา วุตฺตณยตฺตา อุตฺตทานเมวาทิ ฯ
ปทุมพุทฺธวิธีสวนมณนา นิฏฺฐิตา ฯ

นารทพุทฺธวิธีสวนมณนา

ปทุมพุทฺธเช ปน ปรินิพฺพุเต ตสฺส สาสเน จ อนฺตรหิเต
วสฺสสทสฺสสาธุกา มนฺุสฺสา อนุกฺกเมน ปริหายมานา
ทสฺวสฺสาธุกา อเหตฺุ ฯ ปฺน วทฺตฺติตฺวา อสงฺเขยฺยยาธุกา หุตฺวา
ปริหายมานา นวุตฺวิวสฺสสทสฺสสาธุกา อเหตฺุ ฯ ตทา ทสฺพลธโร
เตวิขุโข จตฺเวสสารชฺชวีสารโท วิมุตฺตีสารโท นารโท นาม
นรสฺตฺตฺตฺตโม สตุถา โลเก อุตฺปาติ ฯ โส จตฺตารี อสงฺเขยฺยยานิ
กปฺปสทสฺสสทฺสจ ปารมิโย ปุเรตฺวา ตฺลิตฺถวเน นีพฺพุตฺติตฺวา
ตโต จวิตฺวา ฐณฺวตี นาม นคเร สกวีริยวิชิตฺวาสุเทวสฺส
สุเทวสฺส นาม ฐณฺวโล กุเล อคฺคฺมเหสิยา นีรฺุปมาย อโนมาย
นาม เทเวีย กุจฺฉิสฺสมี ปฏฺฐิสฺสนฺธี อคฺคฺเหสิ ฯ โส ทสฺนฺนํ
มาसानํ อจฺเจเนน ฐณฺชยฺยยานเ มาตฺกุจฺฉิโต นิกฺขมิ ฯ
นามคฺคฺคหณทิวเส ปน นามกรเณ กยิรฺมานเ สกฺลชฺมพุทฺธิเป

เล่มที่ 44 นารทพุทธวิธีสวณณา หน้า 335

มนุสฺसानํ อุปโลกกฺขมานิ อนุรูปานิ อารณานิ อากาสโต
กปฺปรุกฺขาทิหิ ปตีสฺสุ ฯ เตนฺสฺส นรานํ อรหานิ อารณานิ
อากาสโต กปฺปรุกฺขาทิหิ ปตีสฺสุ ฯ เตนฺสฺส นรานํ อรหานิ
อารณานิ อทาสีติ นารโทติ นามํ อํกํสุ ฯ

โส นวฺวสฺสสฺส
วิจิตฺตาริราโมติ (๑) ตินฺณํ อุตฺตํ อนุจฺจวิกา ตโย ปาสาทา
อเหตุํ ฯ ตสฺส นารทกุมารสฺส กุลสีลาจารรูปสมฺปนฺนํ มโน-
นุกฺกํ วิจิตฺตเสนํ นาม อติวีย ฐณฺณํ ขตฺตยิกณฺณํ อคฺคฺมเหสี
อํกํสุ ฯ ตํ อาที กตฺวา วิสฺตีสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อโหสิ ฯ ตสฺสฺส วิจิตฺตเสนาย เทวีย สพฺพโลกานนฺทกเร
นนฺทตฺตรกฺมารเ นาม ชาเต โส จตฺตาริ นิमितฺตานิ ทิสฺวา
จตฺตฺรจฺฉินฺนียา มหฺตียา เสนาย ปรีวฺโต นานาวิราตฺตนฺว-
วสนนฺนินฺวโน อามุกฺกมฺตฺตาทารมณฺณิกฺกฺกฺกฺก
ธโร ปรมฺสฺสรภิกฺคนฺธกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
สพฺพพารณานิ โอมฺมฺลจิจฺตฺวา ภาณฺทาทาริกสฺส หตฺเถ ทตฺวา
สยเมว วิมฺลนฺนินฺนิกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
วิจิตฺตํ (๒) สกฺกสมฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
เทวราชฯ สุวณฺณจฺงโกฏฺกเณน ปฏิกฺกฺกฺกฺกฺก
ติโยชนฺนุเพชฺชํ สีเนรฺมฺมฺทฺชฺชํ สตฺตฺรตฺนมฺยํ เจตฺตยํ อกาสิ ฯ

๑. สี่. ยู. ชิตาภิราโม ฯ ๒. สี่. ยู. วิราชิต ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 336

มหาปริโส ปน เทวตตานิ กาสายานิ วตถานิ
ปริทิตฺตวา ตตฺถเว อุตฺตยานเ ปพฺพชฺช ๗ ปริสสตสทสฺสา จ
ตํ อนุปพฺพชฺชิสฺส ๗ โส สตฺตทาหํ ตตฺถเว ปธานจิริย จริตฺวา
วิสาขปฺนุณฺณมาย วิจิตฺเตนาย อคฺคฺคฺมเหสิยา ทินฺนํ ปายาสํ
ปริภุจฺชิตฺวา ตตฺถเว อุตฺตยานเ ทิวาวิหารํ กตฺวา สฺทสฺส-
นุุตฺตยานปาลน ทินฺนา อฏฺฐ ตินฺนมฺภุจฺชโย คเหตุวา มหา-
โสณโฬสี ปทกฺขิณํ กตฺวา อฏฺฐปณฺณาสทตฺตวิตฺถตํ ตินฺนสนฺนํ
สนฺนํริตฺวา นิสฺสีทิตฺวา มารพฺลํ วิชฺมิตฺวา ติสฺส ยามสฺส ติสฺสโส
วิชฺชา อุปฺปาเทตฺวา สพฺพพญฺญตฺตญฺญานํ ปฏฺฏิวิชฺฌิตฺวา อนก-
ชาติสฺสสารี ๗เป๗ ตณฺหานํ ขยมชฺชณฺณกาติ อุทานํ อุทานตฺวา
สทฺตสทฺตทาหานิ วิตฺตินาเมตฺวา พุรหฺมฺนา ยาจิโต ปฏฺฏิญฺญํ
ทตฺวา ฌนญชฺชุตฺตยานเ อตฺตนา สห ปพฺพชฺชิตฺเตหิ สทฺสทสฺส-
ภิกฺขุหิ ปริวฺโต ตตฺถ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสิ ๗ ตทา โภกฺกิสท-
สทสฺसानํ ฌมฺมาภิสฺสมโย อโหสิ ๗ เตน วุตฺตํ

ปทุมสฺส อปเรน   สมฺพุทฺโธ ทิปฺพุตฺตโม (๑)
นารโท นาม นามน   อสโม อปฺปฏฺฐปฺกุคฺคโล ๗
โส พุทฺโธ จกฺกวตฺตติสฺส   เชฏฺฐโจ ทยิตโอรโส
อามกฺกมาลากรโณ   อุุตฺตยานํ อุปฺสงฺกมิ ๗
ตตฺถถาสี รุกฺโข ยสฺวิปฺโล   อภิรุโป พุรหา (๒) สฺสูจิ
ตมชฺชปฺปตฺวา นิสฺสีทิ   มหาโสณสฺส เหมจฺจโต ๗

๑. ม. ทิปฺพุตฺตโม ๗ ๒. ย. พุรหฺมา ๗ ๓. ม. นิสฺสีทิ ๗

เล่มที่ 44 นารทพุทธร่วมวณณา หน้า 337

ตตถ ฌาณวรูปชชช	อนนตัม วชิรูปมัม
เตน วิจินี สงฺขาร	อูกุชชวมวูกุชชกัม ฯ
ตตถ สพุพกิเลสานี	อเสสมภิวาหย
ปาปุปฺพิ เกวลัม โพธิ	พุทฺธฌาณ (๑) จ จุทฺทส ฯ
ปาปุปฺพิตฺวาน สมฺโพธิ	ชมฺมจกัม ปวตฺตย
โกฏิสตฺสทสฺสานัม	ปจฺมาภิสมฺโย อหฺตฺติ ฯ

ตตถ จกฺกวตฺตีสฺสชาติ จกฺกวตฺติริณฺโณ ฯ เชฏฺโฐจฺติ
 ปุพุพโซ ฯ ทยิตโอรโสติ ทยิตฺ ปิโย โอรโส ปุตฺโต ทยิต
 โอรสํ คเหตุวา ลาลิตฺ ปุตฺโต ทยิตโอรโส นาม ฯ อามุกก-
 มาลาภโรณฺติ อามุกกมฺตฺตาหารเกยฺรกกฺกมฺก
 อุกฺก
 อุกฺก

ตตฺถลลสิ รุกฺโขติ ตสฺมึ อุกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
 รตฺตโสณฺ นาม อโหสิ ฯ โส กิร นวฺตฺติหตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ขนฺนุชฺ สมฺปนฺนวิวิธวิภูปฺสาโข นิลพฺพลวิปฺลปฺลาโส สนฺทจฺจฺจโย
 เทวตฺตวิภูจฺจฺจตา วิคตฺตวิวิธวิคคณฺสยฺจโร ฐรณฺตีตฺตลลลลลลลล
 ตฺรฺรชฺช วิย กุรฺรมาโน ปฺรรมณฺณียทฺสฺสโน รตฺตกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
 สพุพสาโข เทวมฺนุสฺสนยฺนรสายนฺนุโต อโหสิ ฯ ยสฺวิปฺโลติ วิปฺลยโส
 สพุพโลกวิขยาโต อตฺตโน สมฺปตฺตฺติยา สพุพตฺต ปากโฏ วิสฺสุโตติ
 อตฺโต ฯ เกจฺ ตตฺถลลสิ รุกฺโข วิปฺโลติ ปจฺนฺติ ฯ พุรฺหาคี
 มหฺนฺโต เทวานํ ปาริจฺจตฺตกฺสทิสฺสตี อตฺโต ฯ ตมชฺชมฺปฺตฺตฺวาติ
 # ๑. ย. พุทฺธฌาณญจ ฯ ๒. ส. ย. นามุกฺกฺกฺก

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณณา หน้า 338

ตัม โสณรุกขัม ปตฺวา อธิปตฺวา อุปคฺมมาติ อตฺโถ ฯ เหฏฺฐโตติ
ตสฺส รุกฺขสฺส เหฏฺฐา ฯ

ฅาณวรูปฺปชฺชิตฺติ ฅาณวรี อุทปาติ ฯ อนนฺตฺนฺติ อปฺปเมยฺย
อปฺปมาณํ ฯ วชิรูปมฺนฺติ วชิรสทิสฺสฺส ติจิณฺณํ อนิจฺจานุปฺปสฺสนาติ-
กสฺส วิปฺปสฺสนาฅาณสฺเสตฺถิ อธิวณฺณํ ฯ เตน วิจินิ สงฺขารเรติ
เตน วิปฺปสฺสนาฅาณเณน รูปาติเก สงฺขารเร วิจินิ ฯ อุกฺกชฺช-
มวุกฺกชฺชกนฺติ สงฺขารานํ อุทฺยณฺจ วยณฺจ (๑) วิจินิตฺติ อตฺโถ ฯ
ตสฺมา ปจฺจยาการิ สมฺมสฺสิตฺวา อานาปานจตฺตถฺชฅานโต
วุกฺกชฺช ปณฺจสฺส ขนฺธเสสฺส อภินิวิสฺสิตฺวา อุทฺยพฺพยวเสน (๒)
สมปฺปณฺญาส ลกฺขณานิ ทิสฺวา ยาว โคตฺตรกฺกณฺณํ วิปฺปสฺสนํ
วทฺเทตฺวา อริยมกฺกานุกฺกเมน สกเล พุทฺธคฺคณฺเณ ปฏฺฐิตฺติ
อตฺโถ ฯ

ตตฺถาติ โสณรุกฺขเณ ฯ สพฺพกิลเสธานีติ สพฺพเพปี กิลเส
ลึงฺควิปฺปริยาสฺสํ กตฺวา วุคฺคตฺ ฯ เกจิ ตตฺถ สพฺพกิลเสหีติ
ปฺปชฺชนฺติ ฯ อเสสนฺติ นีรวเสสฺสํ ฯ อภิวาหฺยิตฺติ มคฺคโคธินา จ
กิลเสธินา จ สพฺพเพ กิลเส อภิวาหฺยิ วินาสมฺปฺเนสฺสิตฺติ
อตฺโถ ฯ โพธิตฺติ อรหตฺตมกฺคณฺณํ ฯ พุทฺธฅาณเณ จ จุทฺทสาติ
พุทฺธฅาณานิ จุทฺทส ฯ ตานิ กตฺมานีติ มคฺคผลฅาณานิ
อภฺจ ฅ อสาธารณฅาณานิติ เอวมิมานิ จุทฺทส พุทฺธฅาณานิ
๑. สี. ยฺ. อุทฺยวยฺยํ ฯ ๒. สี. ยฺ. อุทฺยวยฺยวเสน ฯ

เล่มที่ 44 นารทพุทธร่วมวณณา หน้า 339

นาม จสทโท สมปิณฑนตโต เตน อปรานีปี จตสโต
ปฏิสมภิทาณานิ จตุเวสารชชณานิ จตุโยนิปริจเฉทก-
ณานิ ปณจคติปริจเฉทกณานิ ทสพลณานิ สกเถ จ
พุทธรุณ ปาปณิตี อตโต ๑

เอว พุทธรุตติ ปตฺวา พุรหุมาจาจัน อธิวาเสตฺวา
ชนนชยฺยุยานเ อตฺตนา สห ปพฺพชิตฺเต สตสทสฺสภิกฺขุ สมมุเข
กตฺวา ชมฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ ๑ ตทา โกฏฺฐิตสทสฺสสฺส ปจฺมาภิ-
สมโย อโหสิ ๑ ตทา กิร มหาโทณนคเร โทโณ นาม
นาคราชา คงฺคาคีเร (๑) ปฏฺิวสฺติ มหิทฺธิโก มหานุภาโว มหา-
ชนน สกฺกโต ครุกโต มานีโต ปุชฺชิตโต ๑ โส ยสฺมี วิสเย
ชนปทฺวาสิโน มนุสฺสา ตสฺส พลิกมฺมํ น กโรนฺติ เตสํ วิสยํ
อวสุเสน วา อตีวสุเสน วา สกฺขรวสุเสน วา วินาเสติ ๑

อถ ตีรทสฺสโน นารโท สตฺถา โทณฺสฺส นาคราชสฺส
วินยเน พฺหุณํ ปาณินํ อุปนิสฺสยํ ทิสฺวา มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ
ปริวารีโต ตสฺส นาคราชสฺส นิวาสนญฺจานมคฺมาสิ ๑ ตโต
ตํ มนุสฺสา ทิสฺวา เอวมาหํสุ ภควา เอกฺถ โฆรวิโส
อุคฺคเตโช มหิทฺธิโก มหานุภาโว นาคราชา ปฏฺิวสฺติ โส
ตํ มา วิเหเสตฺติ น คนฺตพฺพนฺติ ๑ ภควา ปน เตสํ วจัน
อสุณฺนโต วิย อคฺมาสิ ๑ คนฺตฺวา จ ตตฺถสฺส นาคราชสฺส
๑. สี่. ยู. รหเท ๑

เล่มที่ 44 นารทพุทธวัสวณณา หน้า 341

มหาโทณ นาคราช   วินยฺนโต มหามุณี
ปาฏิเหรี ตทากาสี   ทสฺสยฺนโต สเทวเก ฯ
ตทา เทวมนุสฺसानัน   ตมุหิ ฌมฺมปฺปกาสเน
นวุติโกฏฺฐิสหฺสฺसानิน (๑)   ตรีสุ สพุพฺสฺสยฺนุตติ ฯ

ตตฺต ปาฏิเหรี ตทากาสีตติ อกาสี ยมกปาฏิหาริยฺนุตติ
อตุโถ ฯ อยเมว วา ปาโโจ ฯ ตทา เทวมนุสฺสา วาตีป
ปาโโจ ฯ ตตฺต เทวมนุสฺसानนฺติ สามิตฺเต ปจฺจตฺตํ ฯ ตสฺมา
เทวานัน มนุสฺसानนฺจ นวุติโกฏฺฐิสหฺสฺसानินฺติ อตุโถ ฯ ตรีสุตติ
อติกกมฺมิตฺสุ ฯ

ยทา ปน อตฺตโน ปุตฺตํ นนฺตฺตฺตรกฺุมาริ โอวทิตทา
อสีตฺติยา โกฏฺฐิสหฺสฺसानัน ตติยาภิสมโย อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ
ยมุหิ กाल มหาวิโร   โอวทิต สกมตฺตรชฺ
อสีตฺติโกฏฺฐิสหฺสฺसानัน   ตติยาภิสมโย อนฺุตติ ฯ

ยทา ปน อฏฺฐโกฏฺฐิตนฺคเร ภาทฺทสาโล จ วิชิตฺมิตฺโต จ
เทว พุราหฺมณฺสหายกา อมตฺรหฺมํ คเวสมานา ปรีสตี นิสินฺนํ
อติวิสารทํ (๒) นารทสมฺมาสมฺพุทฺธํ อทฺทสฺสํ ฯ เต ภควโต กาย
ทฺวตฺตีส มหาปรีสทกฺขณานิ ทิสฺวา อัย โลกเก วิวญฺจฺนโท สมฺมา-
สมฺพุทฺธโชติ นิฏฺฐันฺน คนฺตฺวา ภควติ สลฺยชาตสทฺธา สปริวารา
ภควโต สนฺตฺติเก ปพุพฺชิสฺสุ ฯ เตสุ ปพุพฺชิตฺวา อรหฺตฺตํ ปตฺเตสุ
๑. ย. นวุติโกฏฺฐิสหฺสฺसानัน ฯ ๒. ส. ย. อติวิย สารทํ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณเฑาะ หน้า 342

ภควา ภิกขุณั กโฏฐิตตสทสสมชฌเฒ ปาติโมกข์ อุททิสสิ ฯ โส ปจโม
สนุนิปาโต อโหสิ ฯ เตน วุคตติ

สนุนิปาตา ตโย อาสุ นารทสส มहेสิโน

โกฏฐิตตสทสทานั ปจโม อาสิ สมากโมติ ฯ

ยสมี สมเย นารโท สมนาสมพุทโธ ฉาติสมาคเม
อตุตโน ปณิธานโต ปญจาย พุทธวิธี กเถสิ ตทา นวุติ-
โกฏฐิกขุสทสทานั ทุติโย สนุนิปาโต อโหสิ ฯ เตน วุคตติ

ยทา พุทโธ พุททคณั สนิทานั ปกาสิยิ

นวุติโกฏฐิตสทสทานิ สมีสุ วิมลา ตทาติ ฯ

ตตุถ วิมลาติ วิคตมลา ชีณาสวาติ อตุโถ ฯ

ยทา ปน มหาโทณนาคราชสส วินยเน ปสนุนโน

เวโรจโน นาม นาคราชา กงคาย นทียา ติกาวุตปุปมาณั

สตุตตรตนมยั มณุชปปี นิมมินิตุวา สปริวาริ ภควนุติ ตตุถ

นิสิทาเปตุวา สปริวาโร สชนปเท อตุตโน ทานคคทสสนตุถาย

นิมนเตตุวา นาคนาฏกานิ จ ตาพาวจเร วิวิธเวสาลงการชเร

สนุนิปาเตตุวา มหาสกุการเนน ภควโต สปริวารสส มหาทานั

อทาสิ ฯ โภชนาวสานเณ ภควา महाคงคั โอตารเนนโต วิย

อนุนโมทนมกาสิ ฯ ตทา ภตุตานุโมทเน (๑) ชมมัม สตุตวา ปสนุนานั

เอหิกขุขุปพุชชชาย ปพุชชิตานั อสิติภิกขุสทสทสทานั มชฌเฒ

๑. สี่. ยู. ภตุตานุโมทเน ฯ

เล่มที่ 44 นารทพุทธวัสวณณา หน้า 343

ปาฏิโมกข์ อุทฺทิสฺส ฯ โส ตติโย สนนฺปิโต อโหสิ ฯ เตน
วุตฺตํ

ยทา เวโรจโน นาโค ทานํ ททาติ สตฺถุโน

ตทา สมฺมึสุ ชินปฺตฺตา อสฺตีตตสฺสทฺสฺสโยติ ฯ

ตตฺถ อสฺตีตตสฺสทฺสฺสโยติ สตสฺสทฺสฺสทฺสฺส อสฺตีโย ฯ

ตทา อมหากํ โพรสิตฺโต อธิปฺพุพฺพชฺช ปฺพุพฺพชิตฺวา

หิมวณฺตปฺสฺเส อสฺสมํ มาเปตฺวา ปณฺจสุ อภิญฺญาสุ อฏฺฐสุ

สมาปตฺตีสฺส จ จินฺณวสฺสี หุตฺวา ปฏฺวิสฺติ ฯ อถ ตสฺมี

อนุกมฺบาย นารโท ภควา อสฺตียา อรหนฺตโกฏฺฐิหิ ทสฺหิ จ

อนาคามิผลญฺเจหิ อุปาตกสฺสทฺสฺสเอหิ ปรีวฺโต ตํ อสฺสมปฺทํ

อคมาสี ฯ ตาปโส ภควนฺตํ ทิสฺวาว ปมฺุทิตททโย สปริวารสฺส

ภควโต นิวาสตฺถาย อสฺสมํ มาเปตฺวา สกฺลรตฺตี สตฺถุณฺณํ

กิตฺเตตฺตฺวา ภควโต ฌมฺมกถํ สุตฺวา ปฺนทิวเส พุทฺธสฺส อุตฺตรกฺุรฺ

คณฺตฺวา ตโต อหาริ อหาริตฺวา สปริวารสฺส พุทฺธสฺส

มหาทานํ อทาสี ฯ เอวํ สตฺตทาหิ มหาทานํ ทตฺวา หิมวณฺตโต

อนกฺขํ โลหิตจฺนทนํ อหาริตฺวา เตน โลหิตจฺนทเนน ภควนฺตํ

ปฺุเชสิ ฯ ตทา นํ ทสฺพลอ อมรณรปรีวฺโต ฌมฺมกถํ กเถตฺวา

อนาคเต โคตโม นาม พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาทาสี ฯ เตน วุตฺตํ

อหํ เตน สมเยน ชฎิลอ อุกฺคตาปโน

อนตฺถิกฺขจโร อาสี ปณฺจาภิญฺญาสุ ปารกฺุ ฯ

เล่มที่ 44 นารทพุทธรวิวณณา หน้า 345

อโหสิ ฯ สุเทโว นาม ขตุติโย ปิตา อโนมา นาม มาตา
ภททสาโล จ ชิตมิตโต จ เทว อคฺคสาวกา วาเสฏฺโฐ
นาม อุปลุจฺจาโก อุตฺตรา จ ผคฺคฺณี จ เทว อคฺคสาวิกา
มหาโสณฺรฺกฺโข โโพธิ สรรี อฏฺฐาสีตฺติหตฺถุเพธฺมฺ อโหสิ ฯ ตสฺส
สรีรปฺปภา นิจฺจํ โยชนํ ผรติ นวฺตฺวิวสฺสทสฺसानิ आयุ ตสฺส
ปน วิชิตเสนา นาม อคฺคมहेสี นนฺตฺตฺตรกฺมาโร นามสฺส
ปฺจฺจโต อโหสิ ฯ วิชิต วิชิตาวิ วิชิตาภิราโมติ ตโย ปาสาทา
อเหตุํ ฯ โส นวฺวสฺสทสฺसानิ อการํ อชฺฌาวสิ ฯ โส ปทสว
มหาภินิกฺขมณํ นิกฺขมิตฺติ ฯ เตน วุตฺตํ

นกรํ ฐณฺวตี นาม	สุเทโว นาม ขตุติโย
อโนมา นาม ชนิกา	นารทสฺส มहेสีโน ฯ
ภททสาโล ชิตมิตโต	อเหตุํ อคฺคสาวกา
วาเสฏฺโฐ นามอุปลุจฺจาโก	นารทสฺส มहेสีโน ฯ
อุตฺตรา ผคฺคฺณี เจว	อเหตุํ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต	มหาโสณฺตฺติ วุจฺจติ ฯ
อฏฺฐาสีตฺติรตนานิ	อจฺจุคฺคโต มหามุณี
กณฺจนคฺขมฺยสงฺกาโส	ทสฺสทสฺสี วิโรจติ ฯ
ตสฺส พุยามปฺปภา กายา	นิทฺฐาวตี ทิสฺสทิสฺ
นिरนฺตรํ ทิวารตฺตี	โยชนํ ผรเต สทา ฯ
น เกจิ เตน สมเยน	สมนฺตา โยชเน ชนา
อุกฺกาปทีเป อุชฺชาเลนฺติ	พุทฺธวิธีหิ โอตฺถุภา ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณณา หน้า 346

นวุติวสุสสหัสธานี	อายุ วิชชติ ดาวเท
ดาวตา ตัญญาโน โส	ตาเรสิ ชนตํ พหุ ๗
ยถา อพฺพหิ คคนํ	วิจิตตํ อุปโสภติ
ตถเว สาสนํ ตสฺส	อรหนเตหิ โสภติ ๗
สํสาร โสตํ ตรณาย	เสสเก ปฏิปนฺนเก
ชมฺมเสตฺถุ ทพฺหิ กตฺวา	นิพฺพุโต โส นรตโก ๗
โสปี พุทฺโธ อสมสโม	เตปี จินาสวา อตุลเตชา
สพฺพํ ตมนฺตรหิตํ	นนฺ ริดฺดา สพฺพสงฺขาราติ ๗

ตตฺถ กณฺจนคฺขิมยสงฺกาโสติ วิวัชรตนวิจิตตกณฺจนมยคฺขิมก-
 สทิสฺสรูปโสภโก ๗ ทสสหัสสี วิโรจตีติ ตสฺส ปกาย ทสสหัสสีปี
 โลกธาตฺว วิโรจติ ๗ วิราชตีติ อตุโล ๗ ตเมวตถํ ปกาเสนฺโต
 ภควา ตสฺส พฺยามปฺปภา กายา นิทฺฐาวติ ทิสทิสนฺติ
 อาห ๗ ตตฺถ พฺยามปฺปภา กายาติ พฺยามปฺปภา วิทยาติ
 พฺยามปฺปภา อมฺหากํ ภควโต พฺยามปฺปภา วิทยาติ อตุโล ๗

น เกจิติ เอตฺถ นกาโร ปฏฺิเสชฺคฺโถ ตสฺส อฺชฺชา-
 เลนฺตีสทฺเทน สมฺพนฺโธ ทญฺฐพฺโพ ๗ อุกฺกาคิ ทณฺฑทฺธิปีกา ๗
 อุกฺกา วา ปทฺิเป วา เกจิปิ ชนา น อฺชฺชาเลนฺตฺติ น
 ปชฺชาเลนฺติ ๗ กสฺมาติ เจ พุทฺธสรฺรปฺปกาย โอภาสิตตฺตา ๗
 พุทฺธรฺรสีหิติ พุทฺธรฺรสมิหิ ๗ โอตฺถภาติ [๑] อธิคฺตา ๗
 # ๑. ส. ย. เอตฺถนฺตเร โอตฺถภาวาติ ทิสฺสติ ๗

เล่มที่ 44 ปฐมุตตรพุทธวิธีสวนมณนา หน้า 347

อุพฺพหิตี ตาราทิ ยถา ตาราทิ กคนตลํ วิจิตฺตํ โสภติ ฯ
ตเถว ตสฺส สาสนํ อรหนฺเตหิ วิจิตฺตํ อุโปโสภตฺติ อตฺถโ ฯ
สํสารโสตํ ตรณายติ สํสารสาครสฺส ตรณตฺถํ ฯ เสสเก
ปฏฺฐิปนฺนเกติ อรหนฺเต จเปตฺวา กลฺยาณปฺถุชฺชเนหิ สทฺธิ์ เสเส
เสกฺขปฺกฺกเลติ อตฺถโ ฯ ฌมฺมเสตฺตุนฺติ มคฺคเสตฺตํ เสสปฺกฺกเล
สํสารโ ตาเรตฺตํ ฌมฺมเสตฺตํ จเปตฺวา กตสพฺพกิจฺโจ หุตฺวา
ปรินิพฺพายีติ อตฺถโ ฯ เสสํ เหฏฺฐา วุตฺตตฺตา สพฺพตฺถ
อตุตฺตานเมวาทิ ฯ

นารทพุทธวิธีสวนมณนา นิฎฺฐิตา ฯ

ปฐมุตตรพุทธวิธีสวนมณนา

นารทพุทธสฺส สาสนํ นวุตฺวิสฺสสหฺสฺสานิ (๑) ปวตฺตติตฺวา
อนฺตรธาโย ฯ โส จ กปฺโป วินสฺสิตฺถ ฯ ตโต ปรี กปฺปานํ
อสงฺเขยฺยํ พุทฺธา โลเก น อุปฺปชฺชิสฺสุ ฯ พุทฺธสฺสญฺโ วิคต-
พุทฺธาโลโก อโหสิ ฯ ตโต กปฺเปสฺสุ จ อสงฺเขยฺยเยสฺสุ วิตฺตเตสฺสุ
อิโต กปฺปสฺตสหฺสฺสมตฺถเก เอกสฺมี กปฺเป เอโก วิชิตฺมาโร
โอหิตฺถาโร เมรฺฐาโร อสํสาโร สตฺตสาโร สพฺพโลกุตฺตโร
ปทุมุตฺตโร นาม พุทฺโธ โลเก อุทฺปาติ ฯ โสปี ปารมิโย
ปฺุเรตฺวา ตฺถิสฺตปฺุเร นิพฺพตฺตติตฺวา ตโต จวิตฺวา หํสวตฺตีนคเร
๑. สี่. ยู. ปณฺจนวนวุตฺวิสฺสฺสานิ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวณณา หน้า 348

สพพชนานนุทกรสุส อานนุทสุส นาม รัญโธ อคฺคมเหสียา
อุทิตตทกุเถ ชาตาย สุชาตาย เทวีย กุจฺฉิมิ ปฏฺฐินฺธี
อคฺคเหสี ฯ สทา เทวตาหิ กตารกฺขา ทสนฺนํ มาสํ อจฺเจน
หิํสวตฺตฺยฺยานํ ปทุมุตฺตรกฺุมาริ วิชายิ ฯ ปฏฺฐินฺธียจฺจสุส ชาตฺยจฺจ
เหฏฺฐา วุตฺตปฺปการานิ ปาฏฺฐิหาริยานิ อเหตุํ ฯ

ตสุส กิร ชาตฺยิ ปทุมวสุถิํ วสุสิ ฯ เตนสุส นามค-
คฺคณทิวเส ฉาตกา ปทุมุตฺตรกฺุมาริ เตวว นามิ อํกิสุ ฯ โส
ทสวสุสสทฺสฺสานิ อการิ อชฺฉมาวสิ ฯ นรฺวหนสฺวาหนวส-
วตฺตฺตินามกา ติณฺณิ อุตฺตนิ อญฺจวิกา ตโย จสุส ปาสาทา
อเหตุ ฯ วสุทตฺตาเทวิปฺปมฺขานํ อิตฺถิณิ สตสทฺสฺสานิ วิสตี-
สทฺสฺสานิ จ ปจฺจปฏฺฐิตานิ อเหตุ ฯ โส วสุทตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปฺปุตฺเต สพพคฺคณานุตฺตเร อุตฺตรกฺุมารเ นาม อฺปฺปนฺเน จตฺตาริ
นิมิตฺต
ตสุส จินฺตฺตมตฺเตว วสวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
วีย อากาสิ อพฺภุคฺคณตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
จ คคณตฺเตน คคณตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
วิธีสวณณาย อาคตฺปาสาทอ วีย ภูมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
อฺตฺตริ ฯ

มหาปฺปฺริโส กิร ตโต ปาสาทโต อฺตฺตริตฺตฺตฺต (๑) อรฺหตฺตฺตฺตฺต-
ภูตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปพฺพชฺชิ ฯ ปาสาทอ ปนาคคณตฺตฺตฺต
มหาสคฺเตน สทฺคตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปฺปฺริสฺส อจฺเจตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
อฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

เล่มที่ 44 ปทุมคตฺรพุทฺธวิธีสวนุณนา หน้ 349

ปพพช้สุ ๆ มหาปฺริโส เตหิ สห สคตฺตาคหิ ปธานจริยิ จริคฺวา (๑)
 วิสาขปฺณณมาย อฺุชเชนินิคเม รุจันนุทเสฏฺฐิชิคฺตาย ทินฺนํ
 มรฺุปายาสิ ปฺริภุชฺชิคฺวา สาลวเน ทิวาวิหาริ กคฺวา สายนุห-
 สมเย สุมิตฺตาคีวเกน ทินฺนา อฏฺฐ ตินมฏฺฐิโย กเหตุวา
 สลลโพธิ อฺุปกนคฺวา ตํ ปทกฺขิณํ กคฺวา อฏฺฐตฺติสทคฺตวลลลล
 ตินสนฺถริ สนฺถริคฺวา ปลลลลล อภุชฺชิคฺวา จตฺรจฺจวิริยิ
 อธิฏฺฐาย สมาริ มารพลล วิชมิคฺวา ปจเม ยามे ปฺพเพนิวาลิ
 อนุสฺสริคฺวา ทฺุติเย ยามे ทิพฺพจกฺขุ วิโสเชคฺวา ตติเย ยามे
 ปจฺจยการิ สมนฺลลคฺวา อานาปานจคฺตคฺชฌานโต วุฏฺฐาย ปณจสุ
 ขนฺเชสุ อภินิวิสิคฺวา อฺุทฺยพฺพยวเสน สมนฺปลณฺวาส ลกฺขณานิ
 ทิสฺวา ยาว โคตฺรภุณณํ วิปฺสสนํ วทฺเตคฺวา อริยมกฺเคน
 สกคฺลพฺทคฺชฌเน ปฏฺิวิชฺฉิตฺวา สพฺพพฺทฺธาจिณฺณํ อนกฺชาติ-
 สํสาริ ๆเป ๆ ตณฺหานํ ขยมชฺฉคาคิ อฺุทานํ อฺุทานลลล ๆ ตทา
 กิร ทสสทสฺสจกฺกวาพฺพณฺตริ สกคฺมปฺปี อลลลลโรนฺตํ วิย
 ปทุมวสุลลล วสุลลล ๆ เตน วุคฺคํ

นารทสฺส อปเรน สมฺพทฺุโธ ทิปฺทคฺคโม (๒)
 ปทุมคฺคโร นาม ชิโน อกฺโขโก สาคฺรูปโม ๆ
 มณฺทกปฺโป วา โส อาสิ ยมฺหิ พุทฺุโธ อชายถ
 อฺุสฺสนนฺกฺสลา ชนตา ตมฺหิ กปฺเป อชายถาคิ ๆ
 ตคฺคต สาคฺรูปโมติ สาคฺรสทิสคฺมภริภาโว ๆ มณฺทกปฺโป

๑. ลี. ย. อิม ปาจา นคฺคิ ๆ ๒. ม. ทิปฺทคฺคโม ๆ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 350

วา โส อาสิติ เอตถ ยสฺมี กปะเป เทว สมมาสมพุทฺธา
อุปะชชนฺติ (๑) อัย มณฺทกปะโป นาม ฯ ทฺวิโร หิ กปะโป
สุลฺลกปะโป อสุลฺลกปะโป จาติ ฯ ตตฺถ สุลฺลกปะเป พุทฺธ-
ปะจเจกพุทฺธจกฺกวัตฺติโน น อุปะชชนฺติ ฯ ตสฺมา कुณวณฺต-
ปะकुคฺคสุลฺลตฺตา สุลฺลกปะโปติ วุจฺจติ ฯ

อสุลฺลกปะโป ปญฺจวิโร สารกปะโป มณฺทกปะโป วรกปะโป
सारมณฺทกปะโป ภาทฺทกปะโปติ ฯ ตตฺถ कुณसारรหิเต (๒) กปะเป
कुณसारุปะปาทกฺสฺส कुณसारชนนฺสฺส เอกกฺสฺส สมมาสมพุทฺธกฺสฺส
ปาตุภาเวน สารกปะโปติ วุจฺจติ ฯ

ยสฺมี ปน กปะเป เทว โลกนายนกา อุปะชชนฺติ ฯ โส
มณฺทกปะโปติ วุจฺจติ ฯ

ยสฺมี กปะเป ตโย พุทฺธา อุปะชชนฺติ เตสุ ปจโม
ทฺติยํ พฺยากรโรติ ทฺติโย ตติยนฺติ ตตฺถ มนฺสฺสา ปมฺทิตททฺยา
อตุคฺคนา ปตฺถิตตปะณิธานวเสน วรยนฺติ ฯ ตสฺมา วรกปะโปติ
วุจฺจติ ฯ

ยตฺถ ปน กปะเป จตฺตาโร พุทฺธา อุปะชชนฺติ โส
ปุริมกปะโปติ วิสิฏฺฐตฺตรตฺตา สารตฺตรตฺตา สारมณฺทกปะโปติ
วุจฺจติ ฯ

ยสฺมี กปะเป ปญฺจ พุทฺธา อุปะชชนฺติ โส ภาทฺท-

๑. สี่. ย. อุปะชชนฺติ สมพฺพฺลา วา ฯ

๒. สี่. ย. कुณสุลฺลकुณसारรหิเต ฯ

เล่มที 44 ปทุมุตตรพุทธวัสวณณา หน้า 351

กปโปติ วุจติ ฯ โส ปน อติทุลลโก ฯ ตสมึ ปน กปเป
เยภุเยน สตุตา กลยาณสุขพพลา โหนติ ฯ เยภุเยน ติเหตุกา
กิลเสกขขิ กโรนติ ทเหตุกา สุกคิตามิโน โหนติ อเหตุกา
เหตุ ปฏิลกนติ ฯ ตสมา โส กปโป ฆททกปโปติ วุจติ ฯ
เตน วุตติ อสุณกปโป ปณจวิโรติอาที ฯ วุตตญเหตุ
โปราณหิ

เอโก พุทโธ สารกปเป มณทกปเป ชินา ทเว
วรกปเป ตโย พุทธา สารมณเท จตุโร พุทธา
ปณจ พุทธา ฆททกปเป ตโต นตถาธิกา ชินาติ (๑) ฯ

ยสมึ ปน กปเป ปทุมุตตรทสพลอ อุปปะชชิ โส
สารกปโปปี สมานอ คุณสมปะตติยา มณทกปโปสทิสตุตา
มณทกปโปติ วุตโต ฯ โอปมมตเถ วาสทโท ทฏฐพโพ ฯ
อุสสนุนกุสลาติ อุปจิตปุณญา ฯ ชนตาติ ขนสมุโห ฯ

ปทุมุตตโร ปน ปุริสูตตโร ภาวา สตุตาหิ โโพธิปลลงเก
วิตินาเมตวา ปจวิขิ ปาหิ นิกขิปีสสามิติ ทกขิณิ ปาหิ
อภินิหริ ฯ อถ ปจวี ภินทิตวา วิมลโกมลเกสรกณณิกานิ
ชลชามลาวิกสวิปลปลาซานิ ถลชานิ ชลชานิ อุฏฐหีสู ฯ เตลสิ
กิริ ฐรูปตตานิ นวุติเหตุถานิ เกสรานิ คีสเหตุถานิ กณณิกา
ทวาทสเหตุถา เอเกกสส นวณฎุปปมาณา เรณโว อเหตุ ฯ
๑. สี่. ยู. อิม ปาจา นตถิ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 352

สตถา ปน อุพเพชโต อฏฺฐปณฺณาสทฺตโต อโหสิ ฯ ตสฺส
อุภินฺนํ พาทานมนฺตรํ อฏฺฐารสทฺตํ นลาภฺมํ ปณฺจทฺตํ
ทตฺตปาทา เอกาทสทฺตธา อหสิ ฯ ตสฺส เอกาทสทฺตเถน
ปาเทน ทฺวาทสทฺตถาย กณฺณิกาย อกฺกนฺตมตฺตตาย นว-
จฺฆปฺปมาณา เรณโว อฏฺฐหิตฺวา อฏฺฐปณฺณาสทฺตํ สรีรปฺปเทสิ
อุคฺคนฺตฺวา มโนสฺสิจาจฺจนฺณวิจฺจนฺณิตํ วิย กตฺวา ปจฺโจตฺตธฺรณฺติ ฯ
ตทฺปาทาย สตฺธา ปทฺมุตฺตโรเตว โลกํ ปณฺณายิตฺถาติ สํยุตฺต-
ภาณกา วทฺนฺติ ฯ

อถ สพฺพโลกุตฺตโร ปทฺมุตฺตโร ภควา พุรฺหุมายาจฺนํ
สมฺปฏฺิจฺจิตฺวา ฆมฺมเทสนาย ภาชนฺภูเต สตฺเต โอลเณนโต
มิลินฺนเร เทวํ สฺวาทลฺยชาติ เทว ราชปฺตเต อุปนฺิสฺสย-
สมฺปนฺเน ทิสฺวา ตงฺขณฺณเวย อนิลปเถน คนฺตฺวา มิลิลฺยฺยานเ
โตริตฺวา อฺยฺยานปาเลน เทวปี ราชกฺุมารे ปกฺโกสาเปสิ ฯ
เตปี จ อมฺหากํ ปิตฺตจฺฉาปฺตโต ปทฺมุตฺตรกฺุมาริ ปพฺพชิตฺวา
สมฺมาสมฺโพธิํ ปาปฺณิตฺวา อมฺหากํ นครํ สมฺปตฺโต หนฺท
นํ มยํ ทสฺสนาย อุปฺสงฺกมฺิสฺสามาติ สปริวารา ปทฺมุตฺตรํ
ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา ปริวารेतฺวา นิสฺสีทิสฺสุ ฯ ตทา ทสฺพล
เตหิ ปริวฺโต ตาราคณฺปริวฺโต ปุณฺณจฺนโท วิย วิโรจมาโน
ตตฺถ ฆมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสิ ตทา โกฏฺิสตฺสทฺสฺสานํ ปจฺโม
ฆมฺมาภิสฺมโย อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

เล่มที 44 ปทุมุตฺตรพุทฺธวํสวณฺณา หน้า 353

ปทุมุตฺตรสฺส ภควโต ปจเม ฃมฺมเทสเน

โกฏิสตฺตสฺสสถานํ ฃมฺมาภิสมโย อหฺตติ ฯ

อถาปเรน สมเยน สรทตาปสฺสมากเม มหาชนํ นึรย-
สนฺตยาเปน สนฺตยาเปตฺวา ฃมฺมํ เทสเนโต สตฺตตฺตีสตฺตสฺสสฺสสงฺเข
สตฺตกาเย ฃมฺมามตฺตํ ปาเยสิ ฯ โส ทฺตติโย ฃมฺมาภิสมโย
อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

ตโต ปรมฺปิ วสฺสนฺเต ตปฺปยนฺเต จ ปาณินอ

สตฺตตฺตีสตฺตสฺสสถานํ ทฺตติยาภิสมโย อหฺตติ ฯ

ยทา ปน อานนฺทมหาราชา วิสฺตติยา ปุริสสฺสเสหิ
วิสฺตติยา อมจฺเจหิ จ สทฺธิ ปทุมุตฺตรสฺส สมฺมาสมพุทฺธสฺส
สนฺติเก มึถึลนคเร ปาตฺตรโหสิ ฯ ปทุมุตฺตโร จ ภควา เต
สพฺเพ เอหิภิกฺขุพฺพพฺชชาย ปพฺพาเชตฺวา เตหิ ปรีวฺโต คนฺตฺวา
ปีตฺตฺสงฺกหํ กุรฺมาโน หึสวตติยา ราชธานียา วสฺติ ฯ ตตฺถ โส
อมฺหากํ ภควา วิย กปีลปฺเร คคนตเล รตนจงฺกเม จงฺกมนฺโต
พุทฺธวํสํ กเถสิ ตทา ปญฺญาสตฺตสฺสสถานํ ตติโย ฃมฺมาภิ-
สมโย อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

ยมฺหิ กาลเ มหาวีโร อานนฺทํ อุปฺสงฺกมิ

ปีตฺตฺสนฺตึกํ อุปคนฺตฺวา อาหฺนึ อมตฺทุนฺทฺธิ ฯ

อาหเต อมตฺเทริมฺหิ วสฺสนฺเต ฃมฺมวฺญฺจึยา

ปญฺญาสตฺตสฺสสถานํ ตติยาภิสมโย อหฺตติ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณณา หน้า 354

ตตถ อานนุหิ อุปสงกมิตี ปีตริ อานนุทราชานิ สนุชชย
วุดตติ ๑ อานนิตี อภิหนิ ๑ อานเตติ อานตย ๑ อมตเกริมหิตี
อมตเกรिया ลิงควิปลุลาโส ทฏฐพโพ ๑ อานเสวิตตีปี ปาโจ
ตสส อานเสวิตยาคี อตุโถ ๑ วสสนนุเต ชมมวฏฐิจยาคี ชมมวสสตี
วสสนนุเตติ อตุโถ ๑ อิทานี อภิสมยกรณุปายิ ทสเสนโต

โอวาทโก วิญญาปโก   ตารโก สพพปาณินิ
เทสนากุสโล พุทโธ   ตาเรตี ชนตี พหุนติ

อาห ๑

ตตถ โอวาทโกติ สรณสีตธตุงกสมาทานคณานิสัส-
วณณนาย โอวาทตีติ โอวาทโก ๑ วิญญาปโกติ จตฺสจฺจ
วิญญาเปตีติ วิญญาปโก โพธโก ๑ ตารโกติ จตุโรฆตารโก ๑

ยทา ปน สตุถา มิถิลนคเร มิถิลุชยานเ โกฏิสตสทสส-
ภิกุชุกณมชฺเช มาชปฺนณมมาย ปฺนณจนุทสทิสวทโน ปาตีโมกฺข
อุทฺทิสี โส ปจโม สนฺนิปาโต อโหสิ ๑ เตน วุดตติ

สนฺนิปาตาคโย อาสุ   ปทุมตฺตรสส สตุถโน
โกฏิสตสทสสานิ   ปจโม อาสิ สมากโมติ ๑

ยทา ปน ภควา เวการปพพตฺถุญฺเ วสฺสาวาสิ วสิตฺวา
ปพพตสนุทสสนตฺถิ อากตสส มหาชนสส ชมมึ เทเสตฺวา
นวุติโกฏิสทสสานิ เอหิภิกุชุกาเวน ปพพาเชตฺวา เตหิ ปรีวุโต
ปาตีโมกฺข อุทฺทิสี โส ทฺติโย สนฺนิปาโต อโหสิ ๑ เตน วุดตติ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 356

อหุ (๑) กปีลวหยา รมมา นิกขมิตวา ตถาคโต (๑)
ปธานัน ปทหิตวาน ๗เป๗ เหลสสาม สมมุขา อิมิ ๗
ตสสาปี วจนัน สุตวา อุตตริ วตมธัญหิ
อกาสิ อุกคทพหิ ฐิติ ทสปารมิปุริยาติ ๗

ตตถ สมพุทฐปมฺขัง สงฺฆนฺติ พุทฐปมฺขสฺส สงฺฆสฺส
สามิอตฺเต อุปโยควจัน ๗ สภตตํ ทสฺสมทาสหนฺติ สจิวริ ภตตํ
อทาสี อหนฺติ อตฺโต ๗ อุกคทพฺหนฺติ อติทพฺหิ ๗ ฐิตินฺติ
วีริยํ อกาสินฺติ อตฺโต ๗

ปทุมตตรสฺส ปน ภควโต กाले ติตฺติยา นาม
นาเหตุ ๗ สพฺเพ เทวมนุสฺสา พุทฺธเมว สรณมกมฺสฺ ๗ เตน
วตฺถํ

พฺยาหตา ติตฺติยา สพฺเพ วิมฺนา ทุมฺมนา ตทา
น เตสํ เกจิ ปริจฺรณฺติ รญฺจโต นิจฺจฺกนฺติ เต ๗
สพฺเพ ตตฺถ สมากนฺตฺวา อุกคณฺฑํ พุทฺธสนฺติเก
ตฺวํ นาโถ มหาวีร สรณํ โหหิ จกฺขุม ๗
อนุกมฺปโก การุณฺโโก หิตฺเตสิ สพฺพปาณินํ
สมฺปตฺเต ติตฺติเย สพฺเพ ปณฺจสิเล ปติญฺจหิ ๗
เอวํ นิรากุลํ อาสิ สฺสยณฺกํ ติตฺติเยหิ ตํ
วิจิตฺตํ อรหนฺเตหิ วสิญฺจเตหิ ตาทิหิติ ๗

ตตฺถ พฺยาหตาติ วิหตฺมานทปฺปา ๗ ติตฺติยาติ เอตฺถ ติตฺถํ
๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๗

เล่มที่ 44 ปฐมุตตรพุทธวิธีสวนมณนา หน้า 357

เวทิตพัพพิ ติตถกโร เวทิตพโพ ติตถิยา เวทิตพพาฯ ตถถ
 สสสตาทิกิจิวเสณ ตรนติ เขตถาติ ติตถัม ลททธิฯ ตสสา
 ลททธิยา อุปปาทโก ติตถกโร ติตถเถ ภวา ติตถิยาติฯ
 ปฐมุตตรสส กิร ภควโต กาลเถ ติตถิยา นาหสิฯ เย
 ปน สนติ เตปิ อีทิสา อหเสนติ ทสสนตถัม พยาหตา
 ติตถิยาติอาทิจ วุตตนติ เวทิตพพิฯ วิมนาติ วิรูปमानสาฯ
 ทุมมนาคี ตสเสว เววจนํฯ น เตสํ เกจิ ปริจจนตีติ เตสํ
 อณตติถิยานํ เกจิปี ปุริสา ปริกมมํ น กโรนติ น กิกขํ
 เทนติ น สกุกโรนติ น ครุํ กโรนติ น มาเนนติ น
 ปุเชนติ น อาสนา วุฏจนติ น อณชติกมมํ กโรนตีติ
 อตุโถฯ รกฺขโตติ สกกรกฺขโตปี (๑)ฯ นิจฺจนตีติ นีหฺรนติ
 อสสาเทนติ เตสํ นีวาสนํ เทนตีติ อตุโถฯ เตติ ติตถยาฯ

อุปคณฺหุํ พุทฺธสนฺติเกติ เอวํ เตหิ รกฺขวาสิหิ มนุสฺเสหิ
 อสสาทียมานา สพฺเพปิ อณตติถิยา สมากนตุวา ปฐมุตตร-
 ทสพลเมว สรณมคมฺสฺฯ ตฺวํ อมฺหากํ สตุถา นาโถ คติ
 ปรายนํ สรณนติ เอวํ วตุวา สรณมคมฺสฺสูติ อตุโถฯ อนุกมฺปตีติ
 อนุกมฺปโกฯ กรุณาย จรตีติ การุณโกฯ สมฺปตฺเตติ สมากเต
 สรณมฺปกเต ติตถิเยฯ ปณฺจสีเถ ปติฏฺฐหีติ ปณฺจสุ สีเสสุ
 ปติฏฺฐาเปสีติ อตุโถฯ นีรากุลนติ อนากุลํ อณฺเวยหิ ลททธิเกหิ
 อสมฺมิสฺสนติ อตุโถฯ สุลณฺกนติ สุลณฺํ ริดฺธํ เตหิ ติตถิเยหิฯ

๑. สี. ย. สกรกฺขโตปีฯ

เล่มที่ 44 พุทธวัสวณณา หน้า 358

ตุนติ ตั ภาควโต สาสนุนติ วจนเสโส ทฏฐพโพ ๗ วิจิตตุนติ
วิจิตตวิจิตต ๗ วสีฏเทหิติ วสิภาวปุตเตหิ ๗

ตสฺส ปน ปทุมุตตรสฺส ภาควโต หีสวตี นาม นคร
อโหสิ ๗ ปิตา ปนสฺส อานนุโท นาม ขตฺติโย มาตา
สุชาตา นาม เทวี เทวโล จ สุชาโต จ เทว อคฺคสาวกา
สุมโน นามุปฏฺฐาโก อมิตา จ อสมา จ เทว อคฺคสาวิกา
สลลฺรุโข โพธิ สรีโร อฏฺฐปณฺณาสหตฺถุพฺเพธ อโหสิ สรีรป-
ปภา จสฺส สมฺมุตตา ทฺวาทส โยชนานิ คณฺหิ วสฺสส-
สสฺสํ อายุ อโหสิ วสุทตฺตา นาม อคฺคมहेสิ อุตฺตโร นาม
ปุตฺโต อโหสิ ๗ ปทุมุตฺตโร ปน ภควา ปรมากิราม
นนุทาราม กิร ปรีนิพฺพุโต ๗ ธาตุโย ปนสฺส น วิกิริสุ ๗
สกลชมฺพุทฺธิปวาสิโน มนุสฺสา สมากมฺม ทฺวาทสโยชนุพฺเพธ
สตุตฺตรตนมยฺ เจริยมกํสุ เตน วุตฺตํ

นคร หีสวตี นาม	อานนุโท นาม ขตฺติโย
สุชาตา นาม ชนิกา	ปทุมุตตรสฺส สตฺถุโน ๗
นววสฺสสสฺสทานิ	อการํ อชฺฉาวสิ โส
นารี พาทโน ยสวตี	ตโย ปสาทมุตฺตมา ๗
ติจตฺตาพีส สหสฺสทานิ	นารีโย สมลฺงกตา
วสุทตฺตา นาม นารี	อุตฺตโร นาม อตฺรโข ๗
นิมิตฺเต จตฺุโร ทิสฺวา	ปาสาเทนากินิกฺขมิ
สตุตฺตาหํ ปธานจาริ	อจฺริ ปฺริสฺสุตฺโตโม ๗

เล่มที่ 44 ปทุมุตตรพุทธวิสวณณา หน้า 359

พุมุณา ยาจิโต สนโต ปทุมุตโตร วินายโก
วตตจกโก มหาวิโร มิถิลุยานมุตตเม (๑) ฯ
เทวโล จ สุชาโต จ อเหตุ อคคสาวกา
สมโน นามุปภูจโก ปทุมุตตรสส สตุถโน (๒) ฯ
อมิตา จ อสมา เจว (๓) อเหตุ อคคสาวิกา
โพธิ ตสส ภควโต สลโพติ ปววจติ ฯ
อมิต (๔) เจว ติสโส จ อเหตุ อคคูปภูจกา (๔)
หตถา เจว สจิจิตตา จ อเหตุ อคคูปภูจิกา ฯ
อภูจปณณาสรตนิ อจจुकโต มหามุณี
กณจนคุขิมยสงกาโส ทวตตีสวรตกขโม ฯ
กุกุทา กวาฐา ภิตตี จ รุกขา นคสิลจจยา
น ตสสวารณิ อตถิ สมนตทา ทวาทสโยชเน ฯ
วสสตตสทสธานี आयु วิชชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฐมาโน โส ตาเรสิ ชนต พุ ฯ
สนตาระตวา พหุชณณิ (๕) ฉินทิตวา สพพัสสย
ชลิตวา อคคิกขนุโธว นิพพุโต โส สสาวโก (๖) ฯ
ปทุมุตโตร (๗) ชิโน พุทโธ นนทารามมุหิ นิพพุโต
ตตถเวว ตสส ถูปวโร ทวาทสุพเพชโยชโนติ (๗) ฯ

ตตถ นคสิลจจยาติ นคสงฆาตา สิลจจยา ฯ อวารณนติ

๑. ม. อิม ปาจา นตถิ ฯ ๒. ย. มहेสิโน ฯ ๓. ม. อมิตา จ อสมา จ ฯ

๔. ม. อิม ปาจา นตถิ ฯ ๕. ม. พหุชณ ฯ ๖. ม. สสาวโกติ ฯ

๗. ม. อิม ปาจา นตถิ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวัสวณณา หน้า 360

ปฏิจนาทน์ ตีโรกรณั ฯ ทวาทสโยชเนติ สมฺนุดโต ทวาทส-
โยชเน จาเน ภควโต สรโรปฺปภา ฝริตฺวา รตฺตินฺทิวํ ติจฺจตีติ
อตุโธ ฯ เสสคาถาสฺ สพฺพตฺถ ปากฺกเมวาทิ ฯ

อิโต ปฏฺจาย ปารมิปุรณาทีปฺนปฺปฺนาคตมตฺถํ สงฺขิปิตฺวา
วิเสสตฺถเมว วตฺวา คมิสฺสาม ฯ ยทิ ปน วุตฺตเมว ปฺนปฺปฺนํ
วกฺขาม กทา อนฺตํ คมิสฺสตี อยํ สํวณฺณาติ ฯ

ปทุมุตฺตรพุทฺธวัสวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

สุเมธพุทฺธวัสวณฺณา

ปทุมุตฺตเร ปน สมฺมาสมพุทฺธเ ปรีนิพุทฺเต สาสเนปีสฺส
อนฺตรหิเต สตฺตติกปฺปสทฺสทานิ (๑) พุทฺธา นฺุปฺชฺชิสฺสุ พุทฺธ-
สุณฺณานิ อเหตฺุ ฯ อิโต ปฏฺจาย ตีสกปฺปสทฺสทานํ มตฺถเก
เอกสฺมี กปฺเป สฺเมโธ สุชาโต จาติ เทว สมฺมาสมพุทฺธา
นิพุทฺตีสฺสุ ฯ ตตฺถ อธิคตเมโธ สฺเมโธ นาม โปธิสฺสโต ปารมิโย
ปุเรตฺวา ตฺถิตฺปุเร นิพุทฺติตฺตฺวา ตโต จวิตฺวา สฺทสฺสนนฺคเร
สฺทตฺตสฺส นาม รมฺโถ อคฺคมเหสิยา สฺทตฺตาย นาม เทวีย
กฺจฺฉิสฺมี ปฏฺฐินฺธี กเหตฺุวา ทสนฺนํ มาสานํ อจฺเจน
สฺทสฺสนุยฺยานเ ตฺรณทิวสฺกโร วิย สลิลฺชรวิวรคโต มาตุ-
กฺจฺฉิตโต นิภฺขมิ ฯ โส นววสฺสสทฺสทานิ อการ์ อชฺฉาวสิ ฯ
๑. สี่. ยู. สตฺตติกปฺปสทฺสทานิ ฯ

เล่มที่ 44 สุเมธพุทธรักษา หน้า 361

ตสฺส กิรฺ สุจนฺทนกณฺจนสิริวฑฺฒนนามกา ตโย ปาสาทา
อเหตุํ ๑. สุมณฺมหาเทวิปฺปมฺขานิ อฏฺฐจตฺตาลีส อิตฺติสทฺสสานิ
ปจฺจุปฏฺฐิตานิ อเหตุํ ๑

โส จตฺตารี นิमितฺตานิ ทิสฺวา สุมณฺเทเวีย ปฺนพฺพสุมิตฺเต
นาม ปุตฺเต ชาเต หตฺถิยาเนน มหาภินิภฺขมฺนํ นิภฺขมิตฺวา
ปพฺพชฺชิตํ มนุสฺसानนฺจ โภกฺกิสฺตมฺนุปพฺพชฺชิตํ โส เตหิ ปริวฺโต
อฑฺฒมาลี (๑) ปฺชานจริยํ จริตฺวา วิสาขปฺนุณฺณมยํ นกฺคณิกเม
นกฺคเลฏฺฐิจฺชีตยํ ทินฺนํ มชฺฐปายาสํ ปริภุญฺชิตฺวา สาลวเน
ทิวาวิหารี วิดีนาเมตฺวา สิริวฑฺฒาชีวเกน ทินฺนา อฏฺฐ
ติณฺมฏฺฐิจโย กเหตุวา นิปโปทฺธิมฺลเ วีสตีหตฺถวิตฺถตฺติ ติณฺสนนฺธรี
สนนฺธรีตฺวา สมาริ มารพฺลํ วิชฺมิตฺวา อภิสฺมโปทฺธิ ปาปฺณิตฺวา
อนกชาตีสฺสาริ ๑เปฯ ตณฺหานํ ขยมชฺชกาคิ อุตานํ อุตานेतฺวา
สจฺจตฺตตฺตาหิ โททฺธิสมิเปยเว วิดีนาเมตฺวา อฏฺฐเม สจฺจตฺตาห
พฺรหฺมุโน ฌมฺมเทสนายาจนํ สมปฺปฏฺฐิจฺฉิตฺวา ภาพฺพปฺกุกฺเค
โอโลเกนฺโต อตฺตโน กนิภฺฐภาคิกิ สรณฺกุมารนฺจ สพฺพกามิ-
กุมารนฺจ อตฺตนา สทฺธิ ปพฺพชฺชิตานํ ภิกฺขุนนฺจ โภกฺกิสฺตํ
จตฺตจฺจจฺจมฺมปฺปฏฺฐิเวรสมฺมตฺเต ทิสฺวา อากาเสน คนฺตฺวา สทฺสสน-
นกรสมิเป สทฺสสนฺนุยฺยานเ โอตฺริตฺวา อุตฺยานปาเลน อตฺตโน
ภาคิกเ ปกฺโกสาเปตฺวา เตลฺลํ ปรีวารานํ มชฺเช ฌมฺมจกฺกํ
๑. ส. ย. อฏฺฐมาเส ๑

เล่มที่ 44 สุเมธพุทธรักษา หน้า 363

ยทา ปน ภควา กุมภกณณสทิสานุกาวิ กุมภกณณณ
นาม มนุสฺสภกขั ยภขั มหาอฏฺฐวิมุเข สนนทิสฺสमानโฆรสรีริ
วตฺตนิอฏฺฐวิสญจาร์ ปจฺฉินฺนิตฺตวา ปวตฺตมานัน ปจฺจฺฐสมเย
มหากฺรณาสมาปตฺตี สมาเป็นชิตฺตวา ตโต วุฏฺฐาย โลกั
โอยโลเกนฺโต ทิสฺวา เอกโกว อสหาโย ตสฺส ยภขฺสฺส ภวานัน
คนฺตวา อนฺโต ปวีสิตฺตวา ปณฺณตฺเต สิริสยเน นิสีทิ ฯ อถ
โฆ โส ยภฺโข มภฺขั อสหมานิน ทณฺฑาทาหโต โฆรวิสฺโส
อาสิวิโส วิย สงฺกฺขุโธ ทสพลั ภิสฺวาเปตฺตกาโม อตฺตโน อตฺตภาวิ
โฆรสรี กตฺวา ปพฺพตฺสทิสั สีสั กตฺวา สุริยมณฺฑลสทิสานิน
อภฺขินิน นิมฺมินิตฺตวา นงฺกตฺสทิสทิสาดิทมวิปฺลตฺติชิตฺตาทาโย กตฺวา
โอยมฺพนินวิปฺลตฺวิสโมทโร ตาลภฺขนฺธสทิสพาทุจิปฺภกฺวิรูปวณฺณนาโส
ปพฺพตฺพิลสทิสวิปฺลตฺตมฺโข ฉฺฉปิงฺกคฺลขรพฺรุตฺเตโส อติภฺยานก-
ทสฺสโน หุตฺวา อาคนฺตวา สุเมธสฺส ภควโต ปฺรโต จตฺวา
ปฐฺปายนฺโต ปชฺชนฺโต ปาสาณปพฺพตฺคฺคิชาลสทิลกทฺทมฉาริกา-
ยฺขงฺการวาลุกปฺปการา นววิธา วสฺสวุฏฺฐิโย วสฺเสตฺวาปี ภควโต
โอยมคฺคตฺตมฺปิ จาเลตฺตํ อสภฺโกนฺโต ภควนฺตํ ปณฺหิ ปจฺฉินฺนิตฺตวา
มาเรสฺสามิตฺติ อาพวโก วิย ปณฺหิ ปจฺฉินฺนิตฺตวา ฯ อถ ภควา
ปณฺหาพฺยากรณเน ตํ ยภฺขั วินยมนฺปนเนสิ ฯ ตโต ทุติยทิวเส
กิริสฺส ฐวฺฐวาสิโน มนุสฺสา สกฏฺฐกริเตน (๑) ภตฺเตน สห
ราชกุมาริ อาหริตฺตวา ยภฺขสฺส อทิสฺส ฯ อถ ยภฺโข ราชกุมาริ
๑. ส. ย. หริเตน ฯ

พุทฺธสฺส อทาสี ฯ อฏฺฐวิทฺวาเร จิตฺมฺนุสฺสา ภควนฺตุ อุป-
สงฺกมီสุ ฯ ตทา ตสฺมี สฺมาคเม ทสพฺโถ ยกฺขสฺส มโนนุญฺฉ
ชฺมมํ เทเสฺนฺโต นวุติโกฏฺฐิตสฺสทฺธานํ ปาณินํ ชฺมมจกฺขุ
อุปฺปาเทสิ ฯ โส ทฺติโย ชฺมมาภิสฺมโย อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ
    ปฺนาปรี กุมฺภกณฺณํ   ยกฺขํ โส ทมฺยํ ชิโน
    นวุติโกฏฺฐิตสฺสทฺธานํ   ทฺติยาภิสฺมโย อหฺนฺติ ฯ
    ยทา ปน อุปการินฺนเร สิรินนฺทนุญฺยานเ จตฺตารี สจฺจานิ
    ปกาสยิ ฯ ตทา อสีติโกฏฺฐิตสฺสทฺธานํ ตฺติโย ชฺมมาภิสฺมโย
    อโหสิ ฯ   เตน วุตฺตํ
    ปฺนาปรี อมิตฺยโส   จตฺตจํ ปกาสยิ
    อสีติโกฏฺฐิตสฺสทฺธานํ   ตฺติยาภิสฺมโย อหฺนฺติ ฯ
    สุเมธสฺสาปิ ภควโต ตโย สวากสนฺนิปาตา อหฺลํ ฯ
    ปจฺมสนฺนิปาเต สฺทสฺสสนนฺนเร โกฏฺฐิตชีณาสวา อหฺลํ ฯ
    ปฺน เทวญฺเฐ ปพฺพเต กถินฺตฺถเต ทฺติเย นวุติโกฏฺฐิโย ฯ ปฺน
    ตฺติเย ภควติ จาริกํ จรฺมานเ อสีติโกฏฺฐิโย อหฺลํ ฯ เตน
    วุตฺตํ
    สนฺนิปาตา ตโย อาลํ   สุเมธสฺส มหฺลโน
    ชีณาสวานํ วิมฺลानํ   สนฺตจิตฺตฺตาน ตาทินํ ฯ
    สฺทสฺสสนํ นาม นฺครํ   อุปคณฺธิ ชิโน ยทา
    ตทา ชีณาสวา ภิกฺขุ   สฺมีสุ สตโกฏฺฐิโย ฯ

เล่มที่ 44 สุเมธพุทธร่วมวณณา หน้า 365

ปุนาปริ เทวภูเญ	ภิกขุณฺ กถินตถเต
ตทา นวุติโกฏฺฐิณฺ	ทุตฺติโย อาสิ สมากโม ๑
ปุนาปริ ทสพโล	ยทา จรติ จาริกํ
ตทา อตีติโกฏฺฐิณฺ	ตติโย อาสิ สมากโมติ ๑

ตทา อมหากํ โพรตฺสตุโต อุตฺตโร นาม สพุพชนุตฺตโร
 มาณโว หุตฺวา นิทหิตฺวา จปีตฺเตยว อตีติโกฏฺฐิณฺ วิสฺสชฺเชตฺวา
 พุทฺธปฺปมุขสฺส สงฺฆสฺส มหาทานํ ทตฺวา ตทา ทสพลสฺส
 ฌมฺมํ สุตฺวา สรณฺสฺส ปตฺติฏฺจาย นิกฺขมิตฺวา ปพุพชฺ ๑ โสปี
 นํ สตฺถา โภชนานฺนโมทนํ กโรนฺโต อนาคเต โคตโม นาม
 พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ๑ เตน วุตฺตํ

อหนฺเตน สมเยน	อุตฺตโร นาม มาณโว
อตีติโกฏฺฐิโย มยฺหํ	จฺมเร สมนฺนิจิตฺ ฌนํ ๑
เกวลํ สพุพํ ทตฺวาน	สสงฺฆเม โลกนายเก
สรณฺํ ตสฺสฺสฺสปกณฺธิ	ปพุพชฺชํ อภิโรจยฺ ๑
โสปี นํ พุทฺโธ พุยาภาสิ	กโรนฺโต อนฺนโมทนํ
ตีสภปฺปสทฺสสมฺหิ	อຍํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ๑
อหุ (๑) กปีลวฺหยา รมฺมา	นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต
ปธานํ ปทหิตฺวาน ๑เป ๑	เหสฺสาม สมฺมุขา อิมิ (๑) ๑

พฺยากรณคาถา วิตุถาเรตพุพา ๑

๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๑

เล่มที่ 44 สุมธพุทธวิธีสวนมณณา หน้า 367

สุทสุสนัน นาม นครี	สุทตโต นาม ขตติโย
สุทตตนา นาม ชนิกา	สุมธสุส มहेสิโน ๑
นวุสสุสสสุสธานี	อการ อชฎาวสิ โส
สุจนุโท กณจโน สิริวฑุโธ	ตโย ปาสาทมุตตมา ๑
ติโสพสสสุสธานี	นารโย สมลจกตา
สุมนา นาม นารี	ปุนพุโธ นาม อตฺโร ๑
นิมิตเต จตุโร ทิสฺวา	หตฺถิยานน นิกฺขมิ
อนฺนํ อญฺจมาลี	ปฺชานํ ปทฺธิ ชิน ๑
พฺรหฺมณา ยาจิโต สนฺโต	สุเมโธ โลกนายโก
วตฺตจโก มหาวิโร	สุทสุสนฺนุยยานมุตตเม (๑) ๑
สโร สพฺพกาโม จ	อहेสิ อคฺคสาวกา
สาคโร นามุปฺภูจกโก	สุมธสุส มहेสิโน ๑
รามา เจว สุรามา จ	อहेสิ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต	มหานีโปติ วุจฺจติ ๑
อฺรุเวลา (๒) เจว ยสฺวา จ	อहेสิ อคฺคปฺภูจกา
ยสา นาม สิริมา จ	อहेสิ อคฺคปฺภูจิกา (๒) ๑
อญฺจาสีตฺรตนาณี	อจฺจुकฺโต มหามฺุณี
โอภาเสติ ทิสฺวา สพฺพา	จฺนุโท ตารคเณ ยถา ๑
จกฺกวตฺติมณี นาม	ยถา ตปฺติ โยชนํ

๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๑ ๒. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๑

เล่มที่ 44 พุทธวัสวณณา หน้า 368

ตเถว ตสฺส รตนํ   สมนฺตา ผรติ โยชนํ ฯ
นวุตฺวิสฺสสทฺสทานิ   อายุ วิชฺชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส   ตาเรสิ ชนตํ พหุํ ฯ
เตวิชฺชนพฺภินฺณเหหิ   พลปฺปตฺเตหิ ตาทิหิ
สมากฺกมิตฺถ อาสี   อรหนฺเตหิ สาธุหิ ฯ
เตปี สพฺเพ อมิตยสา   วิปฺปมุตฺตา นิรุปฺธี
ณานาโลกํ ทสฺสยิตฺวา   นิพฺพุตา เต มหายสาตี ฯ

ตตฺถ จนฺโน ตารกณฺเณ ยถาคิ ยถา นาม กคเน
ปฺริปฺณฺณจฺนุโท ตารากณฺเณ โอภาเสติ ปกาเสติ เอวเมว สพฺพาปี
ทิสสา โอภาเสตีติ อตุโถ ฯ เกจิ จนฺโท ปณฺณรโส ยถาคิ
ปจฺนุติ โส อุตฺตานตุโถว ฯ

จกฺกวตฺติมณฺี นามาติ ยถา นาม จกฺกวตฺติรณฺุโย
มณฺิรตนํ จตฺหตฺถายามิ สกฺกฺนนาภิสมปฺริณาหิ จตฺราสีติมณฺิ-
สทฺสสฺปฺริวาริ ตารากณฺปฺริวตฺสฺส สรทสมยปฺริปฺณฺณรชนิกรสฺส
สิริสมฺมุทโยโสภิ อวฺหยณฺตมิว เวปฺลุลปฺพุทโต ปรมมณฺิยทสฺสนํ
มณฺิรตนมากจฺจติ ตสฺเสวํ อากจฺจณฺตสฺส สมฺนตฺโต โยชนปฺ-
ปฺมานํ โอกาสิ อภา ผรติ เอวเมว ตสฺส สฺเมธสฺสาปี
ภควโต สรีโรโต อภาารตนํ สมฺนตฺโต โยชนํ ผรตีติ อตุโถ ฯ

เตวิชฺชนพฺภินฺณเหหิตี เตวิชฺเซหิ ฌพฺภินฺณเหหิ จาติ อตุโถ ฯ
พลปฺปตฺเตหิตี อิทธิพลปฺปตฺเตหิ ฯ ตาทิหิตี ตาทิภาวปฺปตฺเตหิ ฯ
สมากฺกนฺุติ สฺงกิณฺณํ เอกกาสาวปฺชฺโชตํ ฯ อิถนฺุติ สาสนํ

เล่มที่ 44 สุชาตพุทธวิธีสวนมณณา หน้า 369

สนุชายาห ๑ มหิตลั วา ๑ อมิตยสาติ อมิตปริวารา อตุล-
กิตติโฆโส วา ๑ นิรุปฐิติ จตุรฐิวิริหิตา ๑ เสตเมตถ คาลาสุ
สพพตถ ปากภูเมวาติ ๑

สุเมธพุทธวิธีสวนมณณา นิภูจिता ๑

สุชาตพุทธวิธีสวนมณณา

ตโต ตสสาปรภาเค ตสฺมีเยว มณฺทกปฺเป อนฺนุพฺเพน
อปริมิตาเยเกสุ สตฺเตสุ อนฺนุกฺเมน ปริหาติววา นวฺติวสฺส-
สทฺสสาเยเกสุ ชาเตสุ สุชาตฺรูปกาโย ปริสุทฺทชาโต สุชาโต
นาม สตฺถา โลเก อุทฺปาติ ๑ โสปี ปารมิโย ปฺเรตฺวา
ตฺลิตฺปฺเร นิพฺพตฺติตฺวา ตโต จวิตฺวา สุมงฺกฺลนฺนเร อุคฺคตฺสฺส
นาม รลฺโย กุเล ปภาวติยา นาม อคฺคฺมเหสิยา กุจฺฉิสุมี
ปฺฐิสฺนุธิ คเหตฺวา ทสฺนุํ มาสฺนํ อจฺเจยน มาตฺตฺกฺจฺฉิโต
นิกฺขมิ ๑ นามคฺคฺหมทิวเส จสฺส ยามํ กโรนฺโต สกฺล-
ชมฺพุทฺธิเป สพฺพสฺตฺตานํ สุขํ ชนฺยนฺโต ชาโตติ สุชาโตเตวฺวสฺส
นามมกฺสุ ๑ โส นวฺวสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺส
อุปฺสิริ สิริณฺนุโท จาติ ตสฺส ตโย ปาสาทา อเหตุ ๑ สิริ-
นฺนุทาเทวฺปฺมุขานิ เตวฺสติ อิตฺถิสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺส
อเหตุ ๑

โส จตฺตาริ นิमितฺตานิ ทิสฺวา สิริณฺนุทาเทวฺยา อุปฺเสเน

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 370

นาม ปุเต อุปปุเน หังสวหิ นาม วรตฺรงคมารุยห
มหาภินิกุขมนํ นิกุขมิตฺวา ปพฺพชิฯ ตํ ปน ปพฺพชนตํ
มนุสฺสานํ โภกฺกั อนุปพฺพชิฯ อถ โส เตหิ ปรีวฺโต นว
มาเส ปธานจริยํ จริตฺวา วิสาขปฺนุณฺมาย สิรินนุทนนฺนเร
สิรินนุทนเสฏฺฐิสิส ธีตาย ทินฺนํ ปรมมจรุํ มชฺุปายาลํ
ปรีภุชชิตฺวา สาลวเน ทิวาวิหาริ วิดีนาเมตฺวา สายนุหสมเย
สุนนฺทาชิวเกน ทินฺนา อภุชฺ คิณฺมภุชฺชิโย กเหตุวา เวพุโพธิ
อุปสงฺกมิตฺวา เตตฺตีเสหตฺถวิตฺถตํ คิณฺสนนฺธริํ สนฺธริตฺวา สุริเย
ชรมานเนยว สมาริ มारพลํ วิชฺมิตฺวา สมฺมาสมฺโพธิํ ปฏฺิ-
วิชฺมิตฺวา สพฺพพฺพุชานุจिณฺณํ อุทานํ อุทานेतฺวา สตฺตสตฺตาทิ
โพธิสมิเปยว วิดีนาเมตฺวา พุรหฺมฺนา อายาจิโต อตฺตโน
กนิภุชฺภาตักิ สฺทสฺสนกฺุมาริ ปุโรหิตปฺตฺตํ เทวกฺุมารณฺจ จตฺ-
สจฺจชฺมมปฏฺิเวชสมตฺถเต ทิสฺวา อากาเสน กนฺตฺวา สฺมฺงกฺล-
นฺนสรสมิเป สฺมฺงกฺลยฺยานเน โอตฺริตฺวา อุยฺยานปาเลน อตฺตโน
ภาทักิ สฺทสฺสนกฺุมาริ ปุโรหิตปฺตฺตํ เทวกฺุมารณฺจ ปกฺโกสา-
เปตฺวา เตลํ สปริวารานํ มชฺเณ นิสินฺโน ฃมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสิฯ
ตฺตถ อสีติยา โภกฺกัณฺ ฃมฺมาภิสฺมโย อโหสิฯ อยํ ปจฺมาภิสฺมโย
อโหสิฯ

ยทา ปน ภควา สฺทสฺสนยฺยานทฺวาเร มหาสาลมฺูเล
ยมกปฏฺิหาริยํ กตฺวา เทเวสุ ดาวตฺีเสสุ วสุสาวาลิํ อุปากมิฯ

เล่มที่ 44 สุชาตพุทธร่วมวณณา หน้า 371

ตทา สดตตตตีสสตสทสสถานัน (๑) ฅมมาภิสมโย อโหสิ ๗ อัย ทุตติโย
อภิสมโย อโหสิ ๗ ยทา ปน สุชาโต ทสพลโต ปิตุสนนตัก
อคมาสิ ตทา สฏฐิสตสทสสถานัน ฅมมาภิสมโย อโหสิ ๗ อัย
ตติโย อภิสมโย อโหสิ ๗ เตน วุตต

ตตุเถว มณทกปป์มหิ	สุชาโต นาม นายโก
สีหนุสภกขนุโ	อปปเมยโย ทุราสโท ๗
จนุโทว วิมโล พุทโ	สตรสีว ปตาปวา
เอว โสภติ สมพุทโ	ชลนุโต ลีรียา สทา ๗
ปาปณิตวาน สมพุทโ	เกวล โปธิมุตตม
สมงคสมหิ นคเร	ฅมมจกัก ปวตตยิ ๗
เทเสนเต ปวริ ฅมม	สุชาเต โลกนายเก
อสีติโกฏฐิ อภิสมีสุ	ปจเม ฅมมเทสเน ๗
ยทา สุชาโต อमितยโส	เทเว วสุสมุปาคมิ
สดตตตตีสสตสทสสถานัน	ทุตติยาภิสมโย อหุ ๗
ยทา สุชาโต อสโม	อุปคณนิจิ ปิตุสนนตัก
สฏฐิสตสทสสถานัน	ตติยาภิสมโย อหุติ ๗

ตตุถ ตตุเถว มณทกปป์มหิติ ยสมมี มณทกปป์เป สุมโ
ภควา อุปปนุโน ตตุเถว กปป์เป สุชาโตปี ภควา อุปปนุโนติ
อตุโถ ๗ สีหนนุติ สีหสส วิย หนุ อสุสชาติ สีหนนุ ๗ สีหสส
๑. สี. ย. สดตตตตีสสทสสถานัน ๗ เอวมุปริปิ ๗

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 372

ปน เภฏจิมหนุมเวว ปุณณั โหติ น อุปริมံ ๑ อสส ปน
มหาปฐิสสส สีหสส เภฏจิมหนุ วีย เทวปี ปริปุณณานิ
ทวาทสิย ปกขสส จนุทททิสานี โหนติ ๑ เตน (๑) วุตตัม
สีหหนุติ (๑) ๑ อสภกขนุโรติ อสภสเสว สมปปวณุกขนุโร สุวณุกฺกิต-
สวนุณนาติจกตทิสกขนุโรติ อตโต ๑ สตรสีวาทิ ทิวสกรโร วีย ๑
สิริยาติ พุทฺธสิริยา ๑ โพธิมุตตมนนติ อุตตมัม สมโพธิ ๑

สุชมมวตีนกเร สุชมมยุยานเ อาคทานิ มนุสสานัน ฌมมัม
เทเสตฺวา สกฺกิสตสทสฺสานี เอหิกิกฺขุภาเวเน ปพฺพาเชตฺวา เตสั
มชฺเฒ ปาติโมกฺขัม อุกฺกทิสี โส ปจฺจิม สนนฺนิปาโต อโหสิ ๑
ตโต ปริ ติทิโวโรหเณ ภควโต ปณฺณาสตสทสฺสานัน ทุตติโย
สนนฺนิปาโต อโหสิ ๑ ปุณ สุทสฺสนกฺมาโร ภควโต สนนฺติเก
ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตัม ปตฺโตติ สุตฺวา มยฺมปี ปพฺพชิสฺสามาติ
อาคทานี จตฺตาริ ปฐิสตสทสฺสานี กเหตุวา สุทสฺสนตฺเถโร
สุชาตัม นรราชํ อุปสฺสงมิ ๑ เตสั ภควา ฌมมัม เทเสตฺวา
เอหิกิกฺขุปพฺพชฺชาย ปพฺพาเชตฺวา จตฺตฺรจกสมนฺนาคเต สนนฺนิปาเต
ปาติโมกฺขัม อุกฺกทิสี โส ตติโย สนนฺนิปาโต อโหสิ ๑ เตน
วุตตัม

สนนฺนิปาตา ตโย อาสุ สุชาตสฺส มहेสิโน
จีณาสวานัน วิมลานัน สนนฺตจิตฺตทาน ตาทินัน ๑

๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๑

เล่มที่ 44 สุชาตพุทธวิธีสวนมณนา หน้า 373

อภิญาพลปุตตานัน	อปุตตานัน ภาวภเว
สฏฐิสตสทสทานิ	ปจมนันนิปตีสุ เต ๑
ปุนาปรี สนนิปาเต	ติทิวโรหเน ชิน
ปญญาสตสทสทานัน	ทุตโย อาสิ สมากโม ๑
อุปสงกมนุต นราสภ	สุทสโน (๑) อคคสาวโก
จตุหิ สตสทสเสหิ	สมพุทธี อุปสงกมิตี ๑

ตตถ อปุตตานนติ ภาวภเว อสมุตตานนติ อตุโถ ๑
 อปุตตทา ภาวภเวติปี ปาโจ โสเยวตุโถ ติทิวโรหเนติ
 สกคโลกโต โอตรนเต กตตุการเก ทฏฐพุโพ ๑ การกวิปลลาเสน
 วุตติ ๑ อถ วา ติทิวโรหเนติ ติทิวโต โอตเรน ๑ ชินติ ชินตส
 สามีอตุเถ ภูมิม ทฏฐพุพิ ๑

ตทา กิร อมหาภัง โภชิสตุโต จกกวตุติราชา หุตวา
 พุทุโร โลเก อุปนโนติ สุตวา ภควนตติ อุปสงกมิตวา ฐมมกถิ
 สุตวา พุทุรปมุขสส ภิกขุสงฆสส สตตหิ รตเนหิ สพุธี
 จตุมหาทีปรชช (๒) ทตุวา สตุถุ สนนติเก ปพุพชิต ๑ สกคทีปวาสิโน
 ชนา รฏฐูปปาถ กเหตุวา อารามิกกิจจัน สาเชตุวา พุทุรป-
 ปมุขสส สงฆสส นิจจัน มหาทานมทำสุ ๑ โสปี นัน สตุถา
 อนาคเต โคตโม นาม พุทุโร ภวิสตุตีติ พุยาภาสิ ๑ เตน
 วุตติ

๑. สี่. ยู. ตสส โย ๑ ๒. สี่. ยู. จตุทีปิกมหารชช ๑

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 374

อหิ เตน สมเยน	จตุทีปมฺหิ อิตฺสโร
อนุตฺตลิกฺขจโร อาสี	จกฺกวตฺติ มหพฺพโล ๑
จตุทีเป มหารชฺช	รตเน สตฺต อุตฺตเม
พฺพุเช นียยาตยิตฺวาน	ปพฺพชฺชิตฺส สนฺตึเก ๑
อารามิกา ชนปฺเท	อฺภูจฺจํ ปฏฺธิปฺณฺทึย
อุปเนนฺติ กิกฺขุสงฺฆสฺส	ปจฺจยํ สยนาสนํ ๑
โสปี มํ ตทา พฺยากาลิ	ทสฺสทสฺสิมฺหิ อิตฺสโร
ตีสกปฺปสทฺสสมฺหิ	อຍํ พฺพุโ ภาวิตฺสตี ๑
อหุ (๑) กปฺปิตฺวหยา รมฺมา	นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต (๑)
ปฺธานํ ปทฺหิตฺวาน ๑เป๑	เหสฺสาม สมฺมุขา อิมํ ๑
ตฺสสาปี วจฺนํ สุตฺวา	ภิกฺขุโย หาสํ ชนสฺหํ
อริฏฺฐหิ วตฺ อุกฺกํ	ทสฺปารมฺปิรียา ๑
สฺตฺตฺตฺนตฺตํ วินยญฺจาปี	นวงฺกํ สตฺตฺตฺสสนํ
สพฺพํ ปรียาปฺณิตฺวาน	โสภยิ ชินฺสาสนํ ๑
ตฺตฺตฺตฺปมฺตฺโต วิหรนฺโต	พฺรหฺมํ ภาเวตฺว ภาวนํ
อภิลฺลาปารมฺมี คนฺตฺวา	พฺรหฺมํ โลกมคฺคญฺหนฺติ ๑

ตฺตฺตฺตฺ จตุทีปมฺหิติ สปริวารทีปํ จตฺนํ มหาทีปํ นนฺติ
อตุโล ๑ อนุตฺตลิกฺขจโรติ จกฺกรตฺนํ ปฺรฺกฺขตฺวา อากาสจโร ๑
รตเน สตฺตฺตฺตฺติ หตฺถิรตฺนาทีนํ สตฺตฺตฺ รตฺนํ ๑ อุตฺตเมติ
๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๑

เล่มที่ 44 สุชาตพุทธร่วมวณณา หน้า 375

อตุตมานิ ฯ อถ วา อตุตเม พุทฺเชติ อตุโถ ทฎฺฐพฺโพ ฯ
นียยตยิตฺวานาติ ทตฺวาน ฯ อฎฺฐจฺจานนฺติ รฎฺฐปฺปาทำ อายนฺติ
อตุโถ ฯ ปฎฺฐิปปญฺชียาติ ราสี กตฺวา สงฺกทฺตฺตฺตฺวา ฯ ปจฺจยฺนฺติ
จิวฺราทิวิวิธิ ปจฺจยฺ ฯ ทสฺสทสฺสิมฺหิ อิสฺสโรติ ทสฺสทสฺสี-
โลกธาตฺยํ อิสฺสโร ตเทตฺ ชาติกฺเขตฺตํ สนฺชาย วุตฺตฺนฺติ
เวทิตฺพฺพํ ฯ อนนฺตฺตานํ โลกธาตฺยํ อิสฺสโร ภควา ฯ ตีส-
กปฺปสทสฺสมฺหิตี อโถ ปฎฺฐจฺจาย ตีสกปฺปสทสฺसानํ มตฺถเกติ
อตุโถ ฯ

ตสฺส ปน สุชาตสฺส ภควโถ สุมงฺกळิ นาม นกริ
อโหสิ ฯ อุกฺกโถ นาม ราชา ปิตา ปภาวตี นาม มาตา
สฺทสฺสโน จ สฺทเทโว (๑) จ เทว อุกฺกสาวกา นารโท นามปฎฺฐจฺจาโป
นาคา จ นาคสมาลา จ เทว อุกฺกสาวิกา มหาเวพฺรุฏฺโฆ
โพธิ โส กิร มนฺทจฺฉิทฺโท ฆนฺกขนฺโธ ปรมฺมณฺโณ เวพฺรุย-
มณฺณวณฺเณหิ วิมเลหิ ปตฺเตหิ สยฺยณฺนวิปฺลสาโฆ มยฺรูปฺปญฺจ-
กลาโป วีย วิโรจิตฺถ ฯ ตสฺส ปน ภควโถ สริริ ปณฺณา-
สทตฺถุพฺเพธฺ อโหสิ ฯ आयु นวฺตฺวิสฺสทสฺसानิ สิรินนฺทา
นามสฺส อุกฺกมहेสี อูปเสโน นาม ปุตฺโถ ตฺงฺควรฺยานน
นิกฺขมิ ฯ โส ปน จนนฺทตฺตีนฺนเร สิลารามे ปรีนฺิพฺพายิ ฯ เตน
วุตฺตํ

๑. สี่. ยู. เทโว ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 376

สุมงฺกัลลํ นาม นครํ	อุคฺคโต นาม ขตฺติโย
มาตา ปภาวตี นาม	สุชาตสฺส มहेสิโน ๑
นวสฺสสทฺสทานิ (๑)	อการํ อชฺฌาวสิ โส
สิริ อุปฺสิริ จนฺโท	ตโย ปาสาทมุตฺตมา ๑
เตวีสตีสทฺสทานิ	นาริโย สมลฺงกตา
สิรินนฺทา นาม นารี	อุปฺเสโน นาม อตฺรโช ๑
นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา	อสฺสยาเนน นิกฺขมิ
อนฺนนวนมาसानิ	ปฺธานํ ปทฺธิ ชิโน ๑
พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต	สุชาโต โลกนายโก
วตฺตจโก มหาวิโร	สุมงฺกลฺยฺยานมุตฺตเม (๑) ๑
สฺทสฺสโน สฺเทโว จ (๒)	อहेสิํ อคฺคสาวกา
นารโท นามปฺภุจฺจาโก	สุชาตสฺส มहेสิโน ๑
นาคา นาคสมาลา จ	อहेสิํ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต	มหาเวพฺุติ วุจฺจติ ๑
โส จ รุกฺโข ฆนฺกฺขนฺโร (๓)	อจฺฉิทฺโท โหติ ปตฺติโก
อุชฺฐํโส พฺรหา โหติ	ทสฺสณีโย มโนรมโย ๑
เอกฺกฺขนฺโร ปวพฺุตฺติควา	ตโต สาขา ปภิชฺชติ
ยถา สฺพทฺโร โมรหตฺโต	เอวํ โสภติ โส ทฺโม ๑
น ตสฺส กณฺฐกา โหนฺติ	นาปี ฉิทฺทํ มหา อหุ
วิตฺติณฺณสาโข อวิโร	สนฺทจฺญาโย มโนรมโย ๑

๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๑ ๒. สී. ย. สฺทสฺสโน จ เทโว ๑

๓. สී. ย. ชาตฺรฺจิริโร ๑

เล่มที่ 44 สุชาตพุทธุวิธีสวนัณณา หน้า 377

สุทตโต (๑) เจว จิตโต จ	อเหตุ อคคูปฏฐกา
สุทททา เจว ปทุมมา จ	อเหตุ อคคูปฏฐิกา (๑)๑
ปณณาสรตโน อาสิ	อุจจตุตเนน โส ชิโน
สพพการารวรูปโต	สพพคณมุปาคโต ๑
ตสส ปภา อสมสมา	นิตุชาวติ สมนตโต
อปปมาโณ อตุลियो	โอปมเมหิ อนุปโม ๑
นวุตวิสสสทสทานิ	อายุ วิชชติ ตาวเท
ตาวตา ติฏฐมาโน โส	ตารลสิ ชนต พหุ ๑
ยถาปี สาคเร อุมิ	กคเน ตารกา ยถา
เอว ตทา ปาวจัน	อรหนเตหิ จิตตตี ๑
โส จ พุทโธ อสมสโม	คณานิ จ ตานิ อตุลียานิ
สพพ ตมนตฺรหิต	นนุ รัตตา สพพสงขาราคี ๑

ตตุถ อจนิทโทติ อปฺปจนิทโท ๑ อนุทรา กณณาคีอาทิสู
 วิย ทฏฐพพ ๑ เกจิ นิทท โหติ ปรีตตกนติ ปจนติ ๑
 ปตติโกติ พหุปตโต กาจมณิวนณเหหิ ปตเตหิ สณจโนติ
 อตุโถ ๑ อชฺฐติ อวงโก อกฺกิลโ ๑ วัสตี เวพ ๑ พุรหาคี
 สมนตโต มหา ๑ เอกกชนฺโหติ อวนิรุโ เอโก อหุติโย จาคี
 อตุโถ ๑ ปวทุตฺติวาคี วทุตฺติวา ๑ ตโต สาขา ปกิชชตีติ ตโต
 วัสคคโต ปณจวิธา สาขา นิกขมิตฺวา ปกิชชต ๑ ตโต สาขา
 ปกิชชถาคีปี ปาโจ ๑ สพพโหติ สฏฐุ ปณจพนฺชนากาเรน
 # ๑. ม. อิม ปาจา นตุถิ ๑

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณนา หน้า 378

พทุโธ ๗ โมรหตุโถติ อาตปสนนิวารณตุถิ กโต พทุโธ
โอมรปิลนกลาโป วุจติ ๗

น ตสฺส กณฺฐกา โหนตฺตีติ ตสฺส วัสสฺส กณฺฐกิโนปิ
รูกฺขสฺส กณฺฐกา นาหสิ ๗ อวิโรติ อวิรสสาขาสณฺนโน ๗
สนฺทจฺญาโยติ ฆนฺจฺญาโย อวิรสตุตาว สนฺทจฺญาโยติ วุตฺโต ๗
ปณฺญาสรตโน อาสิติ ปณฺญาสหตุโถ อโหสิ ๗ สพฺพาการ-
วรูเปโตติ สพฺเพน อกาเรน วเรหิเยว อุเปโต สพฺพาการ-
วรูเปโต นาม ๗ สพฺพคุณฺมุปากโตติ อนนฺตรปทสฺเสว
เววจนมตฺตํ ๗

อปปมาโณติ ปมาณรหิโต ปมาณํ คเหตุ อสกกุณฺเษยตุตา
วา อปปมาโณ ๗ อตุลฺโยติ อตุโล เกนจิ อสทิสฺสติ อตุโถ ๗
โอปมฺเมหิติ อุปมิตพฺเพหิ ๗ อนฺอุปโมติ อุปมารหิโต อิมินา
จ อิมินา จ สทิสฺสติ วตุตุ อสกกุณฺเษยภาวโต อนฺอุปโมติ
อตุโถ ๗ คุณานิ จ ตานีติ คุณา เจ เต สพฺพณฺฺนตฺตณฺฺณาทโย
คุณาติ อตุโถ ๗ ลิงฺควิปฺลฺลาเสน วุตฺตํ ๗ เสสิ สพฺพตฺถ
อุตฺตानตฺถเมวาติ ๗

สุชาตพุทฺธวิธีสวนมณนา นิฏฺฐิตา ๗

เล่มที่ 44 ปียทสสีพุทธวัสวณณา หน้า 379

สุชาตสฺส ปน อปรภาเค อโธ อฏฺฐกปฺปสตาธิก-
สทสฺสกปฺปมตฺถเก เอกสฺมี กปฺเป ปียทสฺสี อตฺถทสฺสี ฌมฺมทสฺสีติ
ตโย พุทฺธา นิพฺพตฺตีสุ ฯ ตตฺถ ปียทสฺสี นาม ภควา ปารมิโย
ปุเรตฺวา ตฺสิตฺปุเร นิพฺพตฺติตฺวา ตโธ จิตฺวา สุชฌณวตฺตีนคเร
สุทตฺตสฺส นาม รมฺโฆ อคฺคฺคมहेสิยา จนฺทสฺสทิสวทนาย
จนฺทาเทวียา นาม กุจฺฉิสฺมี ปฏฺฐิสฺนุธี คเหตุวา ทสฺนุํ มาसानํ
อจฺจเยน วรฺณฺยยานเณ มาตฺตุกฺจฺฉิโธ นิกฺขมิ ตสฺส ปน นามค-
คหณทิวเส โลกสฺส ปิยานํ ปาฏฺฐิหารียวิเสสานํ ทสฺสิตตฺตา
ปียทสฺสีเตว นามมกฺสู ฯ โส นววสฺสทสฺसानิ อคฺอาริ
อชฺฌาวาสิ ฯ ตสฺส กิร สฺนุํมฺลวิมลคิริพฺุรหานามกา ตโย
ปาสาทา อเหตุํ ฯ วิมลมหาเทวิปฺปมฺุขานิ เตตฺตีส อิตฺถิ-
สทสฺसानิ ปจฺจปฏฺฐิตานิ อเหตุํ ฯ

โส จตฺตาริ นิมิตฺตานิ ทิสฺวา วิมลาเทวียา กณฺจณเวเพ
นาม ปฺุตเต อฺุปฺปนฺเน อาชฌณฺรเถน มหาภินิกฺขมฺนํ นิกฺขมิตฺวา
ปพฺุพฺุชฺชิ ฯ เอกา จ นํ ปฺุริสโกฏฺฐิ อฺุนฺุปพฺุพฺุชฺชิ ฯ โส เตหิ
ปฺุริวฺุโต มหาปฺุริโส จ มาเส ปฺุชานจฺริยํ จริตฺวา วิสาข-
ปฺุณฺณมายา วรฺณฺพฺุราหฺมณฺคามเ วสภพฺุราหฺมณฺสฺส ธีตฺาย ทินฺนํ
มรฺุปายาสํ ปฺุริภฺุณฺชิตฺวา สาลวเน ทิวาวิหารํ วิตฺตินาเมตฺวา
สุชาตาชีวเกน ทินฺนา อฏฺฐ ตินฺนภฺุณฺจโย คเหตุวา กกฺุชโพธิ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวณณา หน้า 380

อุปสงกมิตวา เตปณวาสหตุถวิตถตํ ตินสนนุถํ สนุถริตวา
ปลุลงกํ อากุชิตวา สพพณณตณณณํ ปฏิวิชฌิตวา อนนทชาติ-
สํสารนุติ อุทานํ อุทานตวา ตตถเว สตตตตตตาทํ วิตินาเมตวา
อตตนา สห ปพพชิตานํ อริยธมมปฏิวธสมตถตํ ญตวา
อากาเสน ตตถ คนตวา อุตถวตินครสมเป อุตถวตยยาเน
โอตริตวา ภิกขุโกฏิปริวโต ธมมจกุกํ ปวตเตสิ ฯ ตทา โกฏิสต-
สทสสานํ ธมมาภิสมโย อโหสิ ฯ อัย ปจโม อภิสมโย ฯ

ปนุ อุตถวตียา นาม นครตส อวิทุเร สทสสน-
ปพพเต สทสสนโน นาม เทวราชา ปฏิวสติ ฯ โส มิจญาทิฏฐิโก
อโหสิ ฯ สกถธมพทึเป ปน มนุสสา ตสส อนุถัวจจริ
สทสสทสสทกนิกํ พลี อุปสัทรนุติ ฯ โส สทสสนโน เทวราชา
นรรราชเน สทฐิ เอกาสนเน นิสิติตวา พลี สมปฏิจจติ ฯ อถ
ปียทสสิ ภควา ตสส สทสสนสส เทวราชสส ตํ ทิฏฐิจิตํ
วิโนเทสสามิติ ตสมี เทวราชะ ยกขสมาคมํ คเต ตสส ภวนํ
ปวิสิตวา สิริสยนํ อารุหิตวา นพพณณธร์สโย มุญจนุโต
ยคนุชรปพพเต สรทสมเย สุริโย วิย นิสิติ ฯ ตสส ปริวาร-
ปริจาริกา เทวตาโย มาลาคนุชวิลปนาทึทึ ทสพลํ ปุเชตวา
ปวิวารตวา อฏฐิสฺสุ ฯ

สทสสนโนปี เทวราชา ยกขสมาคมโต อากจจนุโต อตตโน
ภวนโต นพพณณธร์สโย นิจจธนเต ทิสวา จินเตสิ อณเณสุ

เล่มที่ 44 ปียทสี่พุทธวัสวณณา หน้า 381

ปน ทิวเสสุ มม ภวนสุส เอทิสี อนนกรัสีชาลสมุชชวลวิภูติ
น ทิฏฐปุปุพาฯ โโก นุ โข อธิ ปวิภูโจ เทโว วา
มนุสุโส วาติ โอลเณโต อุทยศิริสขมตถเก สรทสมย-
ทิวสกรมิว จพพณณรสีชาเลน อภิชลนุตฺติ นิสินนํ ภควนุตฺติ
ทิสฺวา จินฺเตสิ อัย มุณฺทกสมโณ มม ปรีวารน ปรีชเนน
ปรีวโต วรชเนน นิสินฺโนติ โกธาภิกุตมานโส หนุทาหํ อิมสฺส
อตุตโน พลํ ทสฺเสสฺสามีติ จินฺเตตฺวา สกถํ ตํ ปพพตฺติ
เอกชาลมกาสิ (๑) ฯ อิมินา อคฺคิชาเลน ฉาริกาภูโต มุณฺทก-
สมโณติ โอลเณโต อนนกรัสีชาลวิสรวิปฺสุริตวรสรีริ ปสนน-
วทนวณฺณโสภํ วิปฺปสนนจจวिरากํ ทสพลมภิชชลนุตฺติ ทิสฺวา
จินฺเตสิ อัย สมโณ อคฺคิทาหํ สหติ หนุทาหํ อิมํ สมณํ
อุทโกเชน โอลาเทตฺวา มาเรสฺสามีติ อติคมฺภีริ อุทโกฆํ
วิมานาภิมุขํ ปวตฺเตสิ ฯ

ตโต อุทโกเชน ปุณฺณเณ ตสฺมี วิมานน นิสินฺนสฺส
ตสฺส ภควโต จีวเร อํสุมตฺตํ วา สรีเร โลมมตฺตํ วา น
เตมิตถ ฯ ตโต สฺทสฺสโน เทวราชา อิมินา สมโณ นิสฺสาโส
มโต ภวิสฺสตีติ มนฺตฺวา อุทกํ สงฺขิปิตฺวา โอลเณโต
ภควนุตฺติ อสิตชลชรวิวรคตํ สรทสมยรชนกรมิว วิวัชรสีชาล-
วิสเรน วิโรจมานํ สกปรีสปรีวตํ นิสินนํ ทิสฺวา อตุตโน
๑. สี่. ยู. เอกชาลมกาลมกาสิ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 382

มกขั อสหมานโน หนุท มาเรตฺตสามี นนฺติ โกเชน นววิธ-
อาวฺชวสฺสั วสฺเสสิ อถสฺส ภควโต อานุภาเวน สพฺพาวุชานิ
นานาวิธปรมรฺจิริทสฺสนา สุรภิกฺกุสมมาลา หุตฺวา ทสพลสฺส
ปาทมูลเ นิปตีสฺส ฯ

ตโต ตั อจฺฉริยั ทิสฺวา สุทสฺสโน เทวราชา ปรม-
กูปิตมานโส ภควนฺตํ อุโภหิ หตฺถेหิ ปาทेषุ คเหตุวา อตฺตโน
ภวนโต นิหริตฺตกาโม อุกฺขิปปิตฺวา มหาสมุทฺทํ อติกกมิตฺวา
จกฺกวาพปพฺพตํ คนฺตฺวา ก็ นฺุ โข สมโณ ชีวติ วา มโต
วาติ โอลเณนโต ตสฺมีเขว อาสเน นิสินฺนํ ทิสฺวา อโห
มหานุภาโว อัย สมโณ นาทํ อิมํ สมณํ อิตฺโต นิกฺกทฺตฺติตฺตํ
สกุโกมิ ฯ ยทิ หิ มํ โภจิ ชานิสฺสติ อนปฺปโก เม อยโส
ภวิสฺสติ ยาวิมํ โภจิ น ปสฺสติ ตาว นํ วิสฺสชฺเชตฺวา
คมิสฺสสามิตฺติ จินฺเตสิ ฯ

อถ ทสพลโต ตสฺส จิตฺตาทาจริ ฌตฺวา ตถา อธิฏฺฐาสิ
ยถา นํ สพฺเพ เทวมนฺุสฺสา ปสฺสนฺติ ฯ ตสฺมิณฺจ ทิวเส
สกลชมฺพทฺธิเป เอกสตราชาโน ตสฺเสว อุปหารทานตฺถาย
สนฺนิปตีสฺส ฯ เต ภควโต ปาทเ คเหตุวา นิสินฺนํ สุทสฺสนํ
เทวราชานํ นรราชาโน ทิสฺวา อมหากํ เทวราชา มุนิราชสฺส
ปิยทสฺสิสฺส สตฺถโน ปาทปริจฺจริยั กโรติ อโห พุทฺธา นาม
อจฺฉริยา อโห พุทฺธคฺคณา วิสิฏฺฐาติ ภควติ ปสนฺนจิตฺตา

เล่มที่ 44 ปียทสี่พุทธร่วมวณณา หน้า 383

สพเพ ภควนุต นมุตสมานา สิริสมิ อณชลิ กตวา อญจิสฺส ฯ
ตตถ ปียทสี่ ภควา ตํ สุตสฺสนํ เทวราชานํ ปมฺจํ กตวา
ธมฺมํ เทเสสิ ฯ ตทา เทวมนุสฺसानํ นวฺติโกภฺฐิสทฺธานิ อรหตฺตํ
ปาปฺณิสฺส ฯ โส ทฺติโย อภิสมโย อโหสิ ฯ

ยทา ปน นวโยชนปฺปมาเณ กุมฺพทนฺนเร พุทฺธปจฺจตฺถิโก
เทวทฺตโต วีย โสณตฺถโร นาม มหาปทุมกุมารเณ สทฺธิ
มนฺเตตฺวา ตสฺส ปิตฺรํ ฆาเตตฺวา ปฺน ปียทสี่พุทฺธสฺส วชาย
นानปฺปการิ ปโยคํ กตฺวาปิ ฆาเตตฺถุ อสฺกโกนฺโต โส
โทณฺมุขนาคราชาโรหิ ปกฺโกสาเปตฺวา ตํ ปโลเกตฺวา ตมตฺถิ
อาโรเจสิ ยทา ปนายิ สมฺโณ ปียทสี่ อิมํ นคริ ปิณฺทาย
ปวิสฺติ ตทา โทณฺมุขํ นาม กชวริ วิสฺสชฺเชตฺวา ปียทสี่สมณฺ
มาเรหิติ ฯ

อถ โส อาโรโห หิตาหิตวิจารณฺรหิโต ราชवलฺลโก
อโย สมฺโณ จานนฺตฺราปิ มํ จาเวยฺยาติ มนฺตฺวา สาธฺติ
สมฺปฺญฺจิจิตฺวา ทฺติยทิวเส ทสพลสฺส นกรปฺปเวสนสมโย
สลลฺกฺเขตฺวา สุชาตมตฺถกปฺณฺทกฺมฺภนถาภูํ (๑) ธนฺสทิสทิมฺสนฺทตฺถุ
สุวิปฺลฺมฺทุกณฺณํ มรฺุปฺงฺกถนยนํ สุนฺทรกฺขนฺธาสนํ อนุวฏฺฏ-
ฆนชมนํ นิจิตฺถุพฺุหฺชานฺอนุตฺรํ อีสาสทิสฺสรุจฺรทนฺตํ สุวาลธิ
อปฺจิตเมจกํ สพฺพลกฺขณสมฺปนฺนํ อสฺติชลธฺรตทิสจารุทฺสสนํ
๑. สฺ. สุชาตมตฺถกปฺณฺทกฺมฺภนถลํ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 384

สีหวิกกนุตลิตคามินิ ชงคมมิว ฐราชริ สดตปฺปติฏฺจํ สดตธา
ปภินฺนํ สพฺโพโส วิสฺสวณฺตํ วิกฺคหวนฺตมิว (๑) อนฺตกํ อุปสงฺกมิตฺวา
ปิณฺฑกพฺพลชนฺรูปเลปาทีวิเสเสติ ภิโยปิ มตฺตปฺปมตฺตํ กตฺวา
อริวารณฺวารณฺํ เอรารณฺวารณฺมิว อริชนฺวารณฺํ มุณีวารณฺํ
มารณฺตฺถาย เปเสสิ ฯ อถ โส ทฺวิวิทฺวโร มุตฺตมตฺโตว
คชฺมहींสตรฺงคณฺรณฺริโย หนฺตฺวา หตฺรุชฺริปริริชฺิตสทฺนตฺกรสฺริโร
อนฺตชาลปฺริโยนทฺชนฺโย โส กฏฺกวาฏฺกฏฺกาการทฺวารโตรณฺาทีนิ
ภณฺชิตฺวา กากกฺลลคิขฺณาทีหิ อนฺุปรียายมาโน หตฺมहींสนฺร-
ตฺรฺงคทฺิรทาทีนํ องฺคานิ อาลุมฺปีตฺวา มนฺุสฺสภฺโกโข ยภฺโกโข วิย
ภฺกฺชยฺนโต ทฺุโรตฺว ทสฺพลํ สีสฺสคณฺปริวิฏฺตํ อากจฺณฺนตฺตํ ทิสฺวา
อนิลฺรฺุพสทิสเวโก เวเคน ภควฺนตฺมภิกฺคณฺนิ ฯ

อถ ปุรฺววาสิโน ปน ชนา ภยสนฺตฺวาปปริปฺุริตฺมานสา
ปาสาทปาการจยตฺรฺุปกตฺตา ตถาคตฺตาทิมุขมภิกฺชาวณฺตํ ทิสฺวา
หาหาการสทฺุทมกํสุ ฯ เกจิ ปน อุปาสกา ตํ นานปฺุปกारेหิ
นเยหิ นิวารยิตฺุมารภีสุ ฯ อถ โส พุทฺธนาโค หตฺถินาคมายนฺต-
โมโลเกตฺวา กรุณฺาวิปฺุวารสีตลहतฺโย เมตฺตฺถาย ตํ ฝริ ฯ ตโต
โส หตฺถินาโค เมตฺตฺตาฝรณฺเนน มุทฺกตฺททยสนฺตฺวาโน อตฺตโน
โทสาปฺราธํ ญตฺวา ลชฺชชย ภควฺโต ปุรฺโต จาตุํ อสภฺโกณฺุโต
ปจฺวิย ปฺริสนฺุโต วิย สีรสา ภควฺโต ปาเทสุ นิปติ ฯ เอว
๑. สี. ย. วิพฺุภมณฺุตมิว ฯ

เล่มที่ 44 ปียทสี่พุทธร่วมวณณา หน้า 385

นิปนโน ปน โส ติมิรนิกรสทิสสรโร สลณณาปฏานุรณชิต-
วรกนคคิริขรสมิมุปลโต อสิตสลลลชรรนิกโร วีย วิโรจิตถ ๑

อเถว มุนิราชปาทมูลे กรिरาขานं สिरसा นิปตनुตं ทิสวา
นาครขนา ปรมปีติปริตททยา สาธการสีหนาทอ อุกกุฏจิสททำ
ปวตตยีสุ ๑ สुरुภิกุสมมาลาจนุทนคนชจจณณาลงการาทิหิ ตံ
อเนกปฏการี ปุเชลล์ ๑ สมนตโต เจลुकเขปา ปวตตีสุ ๑ คคนตเล
สุรทุนทุภโย อภินทีสุ ๑ อถ ภควา ตมสิตคิริสิขรมิว ปาทมูลे
นิปนนั ทิรทวร โอโโลกตวา องกุสชชชาลสงขจกกาลงกเดน
กรตเลน คชวรมตถกั ปรามสิตวา ตสส จิตตาจารานุกุลา
ชम्मเทสนาย ตอ อนุสาสิ

กชวร วทโต สุนโณหิ วาจิ
म्म หิตมตถยุดยจ ตั ภาขาหิ
ตว วรนิรตัง ปทฎฐภาว
อปนย สนตมุเปหิ จารุทนต์ ๑
โโลกน โทเสน จ โมหโต วา
โย ปาณโน หีสติ วารณินท
โส ปาณมาตี สจิริมปี กาลัง
ทุกัง สุนโฆร์ นรเกนุโกติ ๑
மாகาสิ มาตงค ปุเนวรูป
กम्मัม ปมาเทน มเทน วาปี

เล่มที่ 44 พุทธร่วมวณณา หน้า 386

อวิจียิ ทุกขมสยห กปปี
ปปีโปติ ปาณิ อติปาตยนุโต ฯ
ทุกขิ สุกโขริ นรเกนุโกตวา
มนุสฺสโลกั ยทิ ยาคิ กิโยโย
อปฺปายุกโก โหติ วิรุปรุโป
วิหีสโก ทุกขวิเสสภาคิ ฯ
ยถา จ ปาณา ปรมิ ปียา เต
มหาชเน กุณฺชร มนุทนาถ
ตถา ปฺรสุสาปี ปียาคิ ฉตฺวา
ปาณาติปาโต ปฺริวชฺชนิโย ฯ
โทเส จ หีสานิเรเต วิทิตฺวา
ปาณาติปาตา วิเรเต กุณฺเ จ
ปาณาติปาตํ ปฺริวชฺชย ตฺวํ (๑)
สคฺเค สุกฺโข อิจฺฉสิ เจ ปฺรคฺถ ฯ
ปาณาติปาตา วิเรโต สุกฺขนุโต
ปีโย มนาโป ภวติธ โลเก
กายสฺส เกทา จ ปฺริ ปนสฺส
สคฺคาธิวาสิ กถยณฺติ พุทฺธา ฯ
ทุกฺขาคนิ นิจฺฉนฺติ โกจ โสเก
สพฺโพปี ชาโต สุขเมสเตว

๑. ส. ย. ปฺริวชฺชยิตฺวา ฯ

เล่มที 44 ปียทสสิพุทธรวิสวนมณณา หน้า 387

ตสุมมา มหานาค วิหาย หีล

ภาเวหิ เมตตุตถั กรุณญจ กาลเตติ ฯ

อเถว ทสพลณานุสาสิยมาโน ทนุติวโร สญญั ปฎิลกิตวา
ปรมวินีโต วินยาจารสมปนโน สิสฺโส วิย อโหสิ ฯ เอว โส
ปียทสสิ ภควา อมหากั สตุถา วิย ธนปาลั โทณมุขั กริวริ
ทมิตวา ตตุถ มหาชนสมากเม ชมมึ เทเสติ ฯ ตทา
อสิติโกฏิสทสสานั ชมมาภิสมโย อโหสิ ฯ อัย ตติโย อภิสมโย
อโหสิ ฯ เตน วุตตุ

สุชาตสฺส อปเรน	สยมภู โลกนายโก
ทุราสโท อสมสโม	ปียทสสิ มหายโส ฯ
โสปี พุทฺโธ อमितยโส	อาทิจฺโจว วิโรจติ
นิหนตฺวาน ตมึ สพุพิ (๑)	ชมมจกั ปวตฺตยิ ฯ
ตสฺสาปี อตุลเตชสฺส	อเหตุ อภิสมยา ตโย
โกฏิสทสทสสานั	ปจฺมาภิสมโย อหุ ฯ
สุทสฺสโน เทวราชา	มิจฺฉาทิฏฺฐิมโรจยิ
ตสฺส ทิฏฺฐี วิโนเทนฺโต	สตุถา ชมมมเทสยิ ฯ
ชนสนฺนิปาโต อตุโล	มหาสนฺนิปตี ตทา
นวุติโกฏิสทสสานั	ทุตฺติยาภิสมโย อหุ ฯ
ยทา โทณมุขั หตฺถิ	วิเนสิ นรสารถิ
อสิติโกฏิสทสสานั	ตติยาภิสมโย อหุติ ฯ

๑. ปโราณ. นิหนตฺวาน ตมึ สพุพิ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 388

สุมงฺกถนคเร ปาลีโต นาม ราชปฺตุโต จ ปุโรหิตปฺตุโต
 สพฺพทสฺสติกุมาโร จาติ เทว สหายกา อเหตฺุฯ เต ปียทสฺสิมฺหิ
 สมฺมาสมฺพุทฺธเจ จาริกิ จรณฺเต อตฺตโน นคริ สมฺปตฺโตติ
 สุตฺวา โภกฺกิสฺตสทฺสปรึวารา ปจฺจุคฺคมนิ กตฺวา ตสฺส ฌมฺม
 สุตฺวา สตฺตทาหิ มหาทานิ ทตฺวา สตฺตเม ทิวเส ภควโต
 ภตฺตนาโมทนาวาสเน โภกฺกิสฺตสทฺสเสหิ สทฺธิ ปพฺพชิตฺวา
 อรหตฺตํ ปาปฺณิสฺสุฯ เตสํ ปน มชฺเฌ ภควา ปาติโมกฺขิ
 อุกฺกุทิสฺส โส ปจฺโม สนฺนิปาโต อโหสิฯ อถาปเรน สมเยน
 สุตฺสสนเทวราชสฺส สมากเม นวุติโภกฺกโย อรหตฺตํ ปาปฺณิสฺสุฯ
 เตหิ ปริวุโต สตฺถา ปาติโมกฺขิ อุกฺกุทิสฺส อัยฺ ทฺติโย สนฺนิปาโต
 อโหสิฯ ปฺน โทณฺมุขวินยเน อสิติโภกฺกโย ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ
 ปาปฺณิสฺสุฯ เตสํ มชฺเฌ ภควา ปาติโมกฺขิ อุกฺกุทิสฺส อัยฺ ตติโย
 สนฺนิปาโต อโหสิฯ เตน วุตฺตํ

สนฺนิปาตา ตโย อาลํ	ตสฺสาปี ปียทสฺสิโน
โภกฺกิสฺตสทฺสทานิ	ปจฺโม อาสิ สมากโมฯ
ตโต ปริ นวุติโภกฺกิ	สมิสิ เอกโต มฺนึ
ตติเย สนฺนิปาตมฺหิ	อสิติโภกฺกโย อหฺตติฯ

ตทา อมฺหากิ โภริสฺตฺโต กสฺสโป นาม พฺราหฺมณฺมาณโว
 อิติหาสปลฺยจมานิ ตินฺณํ เวทานิ ปารคฺค หุตฺวา สตฺถ ฌมฺมเทสนิ
 สุตฺวา โภกฺกิสฺตสทฺสปรึจาเคน ปรมารามิ สงฺฆารามิ กาทฺตฺวา

เล่มที่ 44 ปียทสี่พุทธร่วมวณณา หน้า 369

สรณสู จ ปญจสีเลสุ จ ปติฏฐาสิ ฯ อถ นํ สตุถา อโธ
อฏฐารสกปฺปสตจฺเจน โคตโม นาม พุทฺโธ โลเก ภวิสฺสตีติ
พฺยาภาสิ ฯ เตน วุคฺคํ

อหนฺเตน สมเยน	กสฺสโป นาม พุราหฺมโณ (๑)
อชฺฌายโก มนฺตฺธโร	ติณฺณํ เวทาน ปารฺกฺขุ ฯ
ตสฺส ฐมฺมํ สุฉิตฺวาน	ปสาทํ ชนฺธิ อหํ
โกฏฺฐิตตสฺสเสหิ	สงฺฆารามํ อมาปยี ฯ
ตสฺส ทตฺวาน อารามํ	หฺภูโธ ลํวิคฺคมาณโส
สรณํ ปญฺจสีเล จ	ทพฺพหํ กตฺวา สมาทียี ฯ
โสปี มํ พุทฺโธ พฺยาภาสิ	สงฺฆมชฺฌเน นิสีทีย
อฏฐารเส กปฺปสเต	อัย พุทฺโธ ภวิสฺสตี
อหุ กปิลวฺหยา รมฺมา	นิกฺขมิตฺวา ตถาคโธ (๒)
ปธานํ ปทหิตฺวาน ฯเปฯ	हेสุสาม สมฺมุขา อิมํ ฯ
ตสฺสาปี วจฺนํ สุตฺวา	ภียโย จิตฺตํ ปสาทยี
อุคฺคตรี วตมธฺมิฏฐาสิ	ทสปรามิปุริยาตี ฯ

ตตฺถ สรณํ ปญฺจสีเล จาติ ตีณิ สรณานิ ปญฺจ
สีลานิ จาติ อตุโธ ฯ อฏฐารเส กปฺปสเตติ อโธ อฏฐ-
สตาธิกสฺส กปฺปสทสฺสส อจฺเจนาติ อตุโธ ฯ

ตสฺส ปน ภควโธ สุชณฺณํ นาม นครํ อโหสิ ฯ

๑. สี่. ยู. มานโว ฯ ๒. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณนา หน้า 390

ปีตา สุตตโต นาม ราชา มาตา สุนันทา นาม เทวี
ปาลีโต จ สัพพทสสี จ เทว อคฺคสาวกา โสภิตโต นาม-
ปฏฺฐาโก สุชาตา จ ฌมฺมทินฺนา จ เทว อคฺคสาวิกา
กกุชรุกฺโข โโพธิ สรรี อสีติหตฺถุพฺเพชฺ อโหสิ นวฺติวสฺสทสฺसानิ
อายุ วิมลานามสฺส อคฺคมเหสี อโหสิ กณฺจนาวโฬ นาม
ปุตฺโต โส ราชณฺรเถน นิกฺขมิตฺติ ฯ เตน วุตฺตํ

สุทธณฺณํ นาม นครี	สุตฺตโต นาม ขตฺติโย
สุนันทา นาม ฌนิกา	ปิยทสฺสีสฺส สตฺถุโน ฯ
ปาลีโต สัพพทสฺสี จ	อเหตุํ อคฺคสาวกา
โสภิตโต นามปฏฺฐาโก	ปิยทสฺสีสฺส สตฺถุโน ฯ
สุชาตา ฌมฺมทินฺนา จ	อเหตุํ อคฺคสาวิกา
โพธิ ทสฺส ภควโต	กกุชฺโติ (๑) ปวฺจจติ ฯ
โสปี พุทฺโธ อมิตฺยโส	ทวตฺตีสวรทกฺขโณ
อสีติหตฺถุพฺเพชฺ	ศาลราชาว ทิสฺสตี ฯ
อคฺคิจนฺทสุริยานํ	นตฺถิ ตาทิสิกา ปภา
ยถา อหุ ปภา ทสฺส	อสมสฺส มเหสีโน ฯ
ตสฺสาปี เทวเทวสฺส	อายุ ดาวตกํ อหุ
นวฺติวสฺสทสฺसानิ	โลเก อฏฺฐาสิ จกฺขมา ฯ
โสปี พุทฺโธ อสมสโม	ยฺกานิปิ ตานิ อตฺถิยานิ
สพฺพิ ตมนฺตรหิตํ	นนุ ริดฺดา สพฺพสฺงขาราตี ฯ

๑. ย. กกุชฺโติ ฯ

เล่มที่ 44 อตถทสสิพุทธรวิธีสวนัณณา หน้า 391

ตตถ สาลราชาวาทิ สพุพพาลิผลุโล ปรมมณียทสสโน
สมวณุกุณโช สาลราชา วิย ทิสสติฯ ยุกานิปิ ตานิติ อคค-
สาวกยูกาทีนิ ยุกพานิฯ เสสกาธาสุ สพุพตถ อุตตทานเมวาทิฯ
ปियทสสิพุทธรวิธีสวนัณณา นิฏฐิตาฯ

อตถทสสิพุทธรวิธีสวนัณณา

ปियทสสิมิหิ สมมาสมพุทเธ ปรีนิพุพเต ตสส สาสเน
จ อนนฺตรहिते परिहायित्वा वत्थमित्त्वा अप्रीमितायुकेसु मनुसเสसु
อนुकกเมน परिहायित्वा वत्थसत्तसहसสาयुकेसु चाเตसु ปรมตถ-
ทสสิ อตถทสสิ นาม พุทโธ โลเก ออุปชชिฯ โส ปารมิโย
ปุเรत्त्वा ตสสิत्ปุเร นิพุพตติत्त्वा ตโต จวิต्त्वा ปรมโสภणे
โสภणे นาม นครे साकरसुत्त नाम रणे लोके अक-
कमहेलिया सुत्तसन्नेविया गुञ्जिसुम्भी पृष्ठिसन्धि कहेत्त्वा तस
मासे कपणे वसित्त्वा सुञ्जिन्नेय्यान मात्तुग्गुञ्जितो निग्गमिฯ
मात्तुग्गुञ्जितो महापुरिसे निग्गन्नेत्तत्ते सुञ्जिरालनिहितानि गु-
त्तप्रमुत्तकानि महानिचानानि चन्नेसामिका पृष्ठिगीसुत्ति तस
नामकुककण्ठिवसे अत्तत्तससिदि नामग्गसुฯ โส तसवत्तसहससानि
अकारि अञ्जनावसिฯ अमरकिरिसुरकिरिक्किरिवान्नानामกา पम्मसुरकि-
चन्नेกา ตโย जसुत्त पासाथा अहेत्तुฯ विसाखात्तेविप्पुम्मानि
त्तेत्तेत्ति अत्तत्तिसहससानि अहेत्तुฯ

โธ จตตาริ นิमित्तानि ทิสฺวา วิสาखात्เตวिया เสลลุมมาเร

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 394

โลกธาตุ ๆ เทวจาริกนติ เทวานัน วินยนตถัน เทวโลกจาริกนติ
อตุโถ ๆ

สุจนทกนกรเ กิร สนุโต จ ราชปุตโต อุปสนุโต จ
ปโรหิตปุตโต ตีสสุ เวเทสุ สพพสมยนตเรสุ จ สารมทิสวา
นกรสสุ จตุสุ ทวารเรสุ จตตารโ ปณตเทเต วิสารเท จ มนุสเส
จเปตุ ยั ปน ตุมเห ปณตติตัม สมนัน วา พุราหุมนัน วา
ปสฺสส สฺนมาถ วา ตัม อมฺหากัม อากนตฺวา อาโรเจถาติ ๆ เตน
จ สมยเนน อตฺตทสฺสี โลกนาโถ สุจนทกนกริ สมนปฺปณฺธิ ๆ อถ
เตหิ นิเวทิตา ปุริสา กนตฺวา เตสึ ทสพลสฺส ตตฺถากมณัน
ปฏิวเทสฺสุ ๆ ตโต เต สนุโตปสนฺตา ตถากตาคมณัน สุตฺวา
ปหฺภูจมานสา สหสฺสปริวารา ทสพลลํ อสมัน ปจฺจุกนตฺวา
อภิวาเทตฺวา นิมนตฺเตตฺวา สตฺตทาหิ พุทฺธปฺปมฺขสฺส สงฺฆสฺส
อสทิสัน มหาทานัน ทตฺวา สตฺตเม ทิวเส สกถนกรวาลิหิ
มนุสเสหิ สทฺธิ ฐมฺมกถัน สฺวณฺนิสฺสุ ๆ ตสฺมี กิร ทิวเส อญฺจนวฺติ-
สหสฺसानิ เอหิภิกฺขุปฺพพฺพชฺชาย ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตัม ปาปฺปณฺธิสฺสุ ๆ
ตาย ปริสาย มชฺเฒ ภาควา ปาติโมกฺขัน อุตฺททิสิ ๆ โส ปจฺโม
สนฺนิปาโต อโหสิ ๆ

ยทา ปน ภาควา อตฺตโน ปุตฺตสฺส เสถตฺเตรสฺส ฐมฺม
เทสนุโต อญฺจาสิตฺตสหสฺसानิ ปสาเทตฺวา เอหิภิกฺขุภาเว
ปพฺพชาเชตฺวา อรหตฺตัม ปาเปตฺวา ปาติโมกฺขัน อุตฺททิสิ ๆ โส

เล่มที่ 44 อตถทสสีพุทธร่วมวณณา หน้า 395

ทุดิโย สนุณีปาโต อโหสิ ฯ ปุณ มหามงฺคลสมากเม มาฆปุณณ-
มายิ เทวมนุสฺसानิ ฌมฺมิ เทเสนฺโต อฏฺฐสตฺตติสทฺสทานิ อรหตฺตํ
ปาเปตฺวา ปาติโมกฺขํ อุตฺทิสฺสี ฯ โส ตติโย สนุณีปาโต อโหสิ ฯ
เตน วุตฺตํ

สนุณีปาตา ตโย อาสุํ   ตสฺสาปี จ มहेสิโน
จีณาสวานิ วิมลานิ   สนตฺตจิตฺตาน ตาทินิ ฯ
อฏฺฐนวุตฺติสทฺสทานิ   ปจฺจโม อาสิ สมากโม
อฏฺฐาสีตฺติสทฺสทานิ   ทุดิโย อาสิ สมากโม ฯ
อฏฺฐสตฺตติสทฺสทานิ   ตติโย อาสิ สมากโม
อนุปาทา วิมุตฺตานิ   วิมลานิ มहेสินฺนติ ฯ

ตทา กิร อมฺหากํ โปชฺชิตฺโต จมฺปกนฺนเร สุสิโม นาม
พฺราหฺมณฺมหาสาโล โลกสมฺมโต อโหสิ ฯ โส สพฺพวิภวชาตํ
ทินานาถกปณฺทฺธิกาทินิ วิสุสฺซเชตฺวา หิมวณฺตสมิปี คณฺตฺวา
ตาปสฺสพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา อฏฺฐ สมာปตฺตติโย ปญฺจ อภิญญาโย
จ นิพฺพตฺเตตฺวา มหิทฺธิโก มหानุภาโว หุตฺวา มหาชนฺนสฺส
กฺุสลาภุสสถานิ ฌมฺมานิ อนวชฺชสาวชฺชภาวญฺจ ทสฺเสตฺวา
พุทฺธปรฺปาทํ อากมฺยมาโน อฏฺฐาสี ฯ

อถาปเรน สมเยน อตฺถทสฺสิมฺหิ โลกนายนฺเก โลเก
อุปฺปชฺชิตฺวา สุทฺธสนฺมทานนฺเร อฏฺฐนฺนํ ปริสํานํ มชฺเณ
ฌมฺมามตฺตวสฺสี วสฺเสนฺเต ตสฺส ฌมฺมิ สุตฺวา สกฺคโลกิํ คณฺตฺวา

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนนนา หนา 396

ทิพพานิ มนุทรวปทุมปาริฉตตกาทีนิ ปุပ္พานิ เทวโลกโต
อาหริตวา อตฺตโน อานูภาวํ ทสฺเสนโต ทิสฺสमानสรีโร จตุส
ทิสาสุ จตุททีปิกมهامโฆ วิย ปุပ္พวสฺสํ วสฺเสตฺวา สมนฺตโต
ปุပ္พมณฺทปํ ปุပ္พมยฺคฺมิโตรณเหมชาลาทีนิ ปุပ္พมยานิ กตฺวา
มนุทรวปุปฺพจฺจตฺเตน ทสพลํ ปุชฺเชตี ๑ โสปี นํ ภควา
อนาคเต โคตโม นาม พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ๑ เตน
วตุตํ

อหนฺเตน สมเยน ชฎิลอ อุกฺกตาปโน
สุสิโฆ นาม นามเนน มหิยา เสฏฺฐสมฺมโต ๑
ทิพพิ มนุทรวํ ปุပ္พิ ปทุมํ ปาริฉตฺตํ
เทวโลกา หริตฺวาน สมฺพุทฺทมภิปุชฺชียี ๑
โสปี มํ พุทฺโธ พุยาภาสิ อตฺถทสฺสี มหามฺนิ
อฏฺฐารเส กปฺปสฺเต อัย พุทฺโธ ภวิสฺสตี ๑
อหุ กปิลวฺหยา รมฺมา นิภฺขมิตฺวา ตถาคโต
ปธานํ ปทหิตฺวาน ๑เป๑ เหลสฺสาม สมฺมุขา อิมํ ๑
ตสฺสาปี วจนํ สุตฺวา หฏฺฐโธ ลํวิคฺคฺมานโส
อตุตฺตรี วตฺมธฺมฺจฺจาสิ ทสฺปารมิปฺปฺริยาตี ๑

ตตฺถ ชฎิลอติ ชฎา อสฺส อตฺถิตฺติ ชฎิลอ ๑ มหิยา
เสฏฺฐสมฺมโตติ สกฺเลนปี โลกเนน เสฏฺฐโธ อตุตฺตโม ปวโรติ เหว
สมฺมโต สมฺภาวิทฺติ อตฺถโธ ๑

อตุลฺลํ (๑) ทสฺเสตฺวา โอบาสํ วิโรเจตฺวา สเทวเก (๑)

โสปี อนิจฺจตํ ปตฺโต ยถคฺคฺคาทานสงฺขยาติ ฯ

ตตฺถ อุพฺพราชาว ปฺริโตติ สรทสมยปริปฺณฺณวิมลสกล-
มณฺฑลโธ ตารกราชา วียาติ อตุโธ ฯ ปากตีกาติ ปกติวเสน
อุปฺปชฺชมานา น อธิฏฺฐานวเสน ฯ ยทา อิจฺฉสิ ภควา
ตทา อนนฺทโกฏิสตสทสฺเสปี จกฺกวาเพ อากาย ฆเรยฺย ฯ รัสสิตี
รสมฺปิโย ฯ อุปาทานสงฺขยาติ อุปาทานกฺขยา อินฺธนฺกฺขยา อคฺคิ
วีย โสปี ภควา จตฺนุนํ อุปาทานานํ ขเยน อนฺุปาทีเสสาย
นิพฺพานธาตฺยา อนฺุปมนฺคเร อนนฺมาราม ปรีนินฺุพฺพายิ ฯ
ธาตฺโย ปนฺสฺส อธิฏฺฐานน วิกิริสฺสุ ฯ เสสมตฺถ กาดาสฺ
อุตฺตฺตานเมวาทิ ฯ

อตุลฺลทสฺสีพุทฺธวิธีสวนุณนา นิฏฺฐิตา ฯ

ธมฺมทสฺสีพุทฺธวิธีสวนุณนา

อตุลฺลทสฺสีมฺหิ สมฺมาสมฺพุทฺเธ ปรีนินฺุพฺพุเต อนฺุตรกปฺเป จ
วิตฺติวตฺเต อปรีมิตายฺเยสฺ สตฺเตสฺ อนฺุปฺพุเพน ปรีหายิตฺวา
วสฺสสตสทสฺสายเยสฺ ชาเตสฺ ธมฺมทสฺสี นาม สตฺถา โลกา-
โลกกโร โลภาทีโลกมฺลวินยฺกโร โลเกกนายนโก โลเก อุทปาที ฯ
โสปี ภควา ปารมฺปิโย ปฺุเรตฺวา ตฺสตีตฺปฺเร นินฺุพฺพตฺติตฺวา ตโต
๑. สี่. อตุลฺลํ ทสฺสยิตฺวาน โอบาสฺเตตฺวา สเทวเก ฯ

เล่มที่ 44 ธรรมทสี่พุทธร่วมวณณา หน้า 399

จิตฺวา สรณนคเร สพุพโลกสรณสฺส สรณสฺส นาม รณฺโณ
อคฺคฺมเหสียา สุนนุทาย นาม เทวียา กุจฺฉิสิมฺมึ ปฏฺธิสนฺธิ
อคฺคฺเหสีฯ โส ทสนฺนํ มาสํ อจฺเจน สรณฺญฺยาน
มาตฺตฺกฺจฺฉิโต ปาวุสฺสกาเล สลฺลิตฺทวิวรกฺโต ปุณฺณจฺนฺโท วีย
นิกฺขมิฯ มหาปฺริเส ปน มาตฺตฺกฺจฺฉิโต นิกฺขนฺตมตฺเตยว
อธิกรณโวหารสฺตฺตโปตฺตเกสฺส อธฺมมียา โวหารา สยเมว
อนฺตรชายีสฺสฯ ธฺมมิกโวหาราเยว อฏฺฐํสฺสฯ เตนสฺส นามก-
กณฺทิวเส ธฺมมทสี่ติ นามมกํสฺสฯ โส อฏฺฐวสฺสสทฺสทานิ
อการํ อชฺฌาวสิฯ ตสฺส กิร อรชฺชวิรชฺชสฺสทฺสสนนามกา ตโย
ปาสาทา อเหตุฯ วิจิโกพิเทวิปฺมุขานํ อิตฺถินํ วิสฺตีสทฺสสาริกํ
สทฺสทสี่ อโหสิฯ

โส จตฺตาริ นิมิตฺตานิ ทิสฺวา วิจิโกพิเทวีย ปุณฺณ-
วทฺตเน นาม ปุตฺเต อฺปฺปนฺเน เทวกฺมาโร วีย อติวีย สฺขุมาโล
เทวสฺมปฺตฺติมิว สฺมปฺตฺติมนฺทกฺมาโน มชฺฉิมยาเม วุจฺจาย
สิริสยเน นิสฺสินฺโน นิทฺโทปคฺตํ อิตฺถินํ วิปฺปการํ ทิสฺวา
สยฺชาตสฺสเวโค มหาภินิกฺขมฺนาย จิตฺตํ อฺปฺปาเทสิฯ จิตฺตฺป-
ปาทสฺมนนฺตรเมวสฺส สฺทฺสสนปาสาทอ คคนตลมพฺภคฺคฺนตฺวา
จตฺรจฺฉินฺนียา เสนาย ปรีวฺโต ทฺติโย ทิวสฺกโร วีย ทิพฺพ-
วิมานํ วีย จ คนฺตฺวา รตฺตฺกฺรเวทฺรโพธิสฺมิเปเยว โอตฺริตฺวา
อฏฺฐาสิฯ มหาปฺริโส กิร พฺรหฺมฺนา อฺปฺนิตานิ กาสายานิ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 400

คเหตุวา ปพพชิตวา ปาสาทโต โอตริตวา อวิทุเร อฏฐาสี ฯ
ปาสาทโต ปุน อากาเสน คนุตวา โพธิรุกข์ อนโตกตวา
ปจวิย ปติฏฐาสี ฯ อิตถิโยปี สปริวารรา ปาสาทโต โอตริตวา
อทุฏฐคาตมตตํ คนุตวา อฏฐิสฺสุ ฯ ตตถ อิตถิโย จ ตาลํ
ปริจาริกา เจฏฐิกาโย จ จเปตวา สพเพ มนุสฺสา ตํ
อนุปพพชิสฺสุ ฯ ภิกขุณฺโณ โภจิสตสทสฺสํ อโหสิ ฯ

อด ชมมทสฺสี โภจิสตโต สตตทาํ ปธานจริยํ จริตวา
วิจิโกพีเทเวีย ทินฺนํ มชฺฐปายาลํ ปริภุญชิตวา พทรวเน ทิวา-
วิหารํ กตวา สายนุหสมเย สิริวทุฏฐเนน นาม ยวปาลเกน
ทินฺนา อฏฐ ตินมฏฐิโย คเหตุวา พิมพิชาลโพธิ อูปคนุตวา
เตปณฺณาสทถวิตถตํ ตินสนฺธริ สนฺธริตวา ตตถ สพพณฺณต-
ณานํ ปฏฺวิวิชิตวา อนกชาติลิสฺสารี ฯเปฯ ตณฺหานํ ขย-
มชฺชคาคี อุทานํ อุทานेतวาว โภจิสมีเป สตตสตตทาํ
วีดินาเมตวา กตพฺรหฺมาจโน อตตนา สทฺธิ ปพพชิตสฺส
ภิกขุณฺโณ โภจิสตสทสฺสสฺส สทฺธมมปฺปฏิเวธสมตถตํ ฌตวา
อฏฐารสโยชนิกมคฺคํ เอกาเหเนว อธิปตฺนํ คนุตวา เตหิ
ปริวุโต ตตถ ชมมจกฺกํ ปวตเตสิ ฯ ตทา โภจิสตสทสฺसानํ
ปจมาภิสมโย อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

ตตเถว มณฺฑกปฺปมฺหิ ชมมทสฺสี มหายโส
ตมฺนุชการํ วิธมิตวา อติโรจติ สเทเวเก ฯ

เล่มที่ 44 ธรรมทสสี่พุทธร่วมวณณา หน้า 401

ตสสาปี อตุลเตชสส ธรรมจกุปปวตตเน

โกฏิสตสทสสานัน ปจมาภิสมโย อหุติ ฯ

ตตุถ ตมนุชการนุติ ตมสงฆาติ โมहनุชการนุติ อตุโถ ฯ

ยทา ปน ตครนามเก นคเร สลชโย นาม ราชา

กาเมสุ อาทีนัว เนกขมมัม เขมโต จ ทิสวา อีสิปพพชช

ปพพชชี ฯ ตัม นวุติโกฏियो อนุปพพชชีสุ ฯ เต สพเพเยว

ปญจาภิญญาอภุจสมาปตติลาภโน อเหตุ ฯ อถ สตุถา ธรรมทสสี่

เตตี อุปนิสสยสมปตตี ทิสวา อากาเสน กนตุวา สลชยสส

ตาปสสส อสสมปทัม กนตุวา อากาเส จตุวา เตตี ตาปสานัน

อชฌาสนานรูปี ธรรมัม เทเสตุวา ธรรมจกัฏฐุ อุปปาเทสิ ฯ โส

ทุติโย อภิสมโย อโหสิ ฯ เตน วุคตัม

ยทา พุทโธ ธรรมทสสี่ วินะสิ สลชยัม อีสี

ตทา นวุติโกฏินัน ตติยาภิสมโย อหุติ ฯ

ยทา ปน สกุกโถ เทวานมินุโท ทสพลสส ธรรมัม

โสตุกาโม ตัม อุปสงกมิ ฯ ตทา อสีติยา โกฏินัน ตติโย

อภิสมโย อโหสิ ฯ เตน วุคตัม

ยทา สกุกโถ อุปคณฉิ สปริโส วินายกัม

ตทา อสีติโกฏินัน ตติยาภิสมโย อหุติ ฯ

ยทา ปน สรณนคเร เวมาตีกภาตีกัม ปทุมกุมารัม

มุสสเทวกุมารณจ สปริวาเร ปพพาเชสิ ฯ ตสมัม อนุโตวสเส

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณนา หน้ 402

ปพพชิตานัน ภิกขุณัน โภภิสตตสทสสถานัน มชฌเน วิสุทฐิปวารณัน
ปวารเรสิ โส ปจโหม สนนูปาโต อโหสิ ฯ ปุณ ภาวโต เทวโลกโต
โอโรหणे สตโกภินัน ทุตโย สนนูปาโต อโหสิ ฯ ยทา ปน
สุทสสนารามे तेरसनัน ฐตคณานัน कुणे अनिसंसे पकासेदुवा
हारिदि नाम महासावगं ऐतत्कुके जपेति ฯ तथा असीदिया
โกभिनं मचुणे ढका पालिमोकुं उतुथिलिं । सो ततिये सन्नूपालो
ओहिलिं । तेन वृत्तं

तसुसाली तेवतेवसुस   सन्नूपालो तयो अहुं
जिणासवानं विलानं   सन्नजित्तदानं दाथिनं ।
यथा पुत्रो ऋममत्सुलिं   सरणे वसुत्तं उपालमि
तथा गोभिसतसहसुस्थानं (७) पजोमो आसिं समालोमं ।
पुनापरिं यथा पुत्रो   तेवतो ऐदिं मानुत्तं
तथापि सतकोभिनं   ततिये आसिं समालोमं ।
पुनापरिं तथा पुत्रो   पकासेलिं ฐते कुणे
तथा असीदिंकोभिनं   ततिये आसिं समालोमदिं ।

तथा ओमहागं पोथिसुतो सगुको तेवराजा हुत्तुवा
तुविसु तेवलेकेसु तेवेहिं परिवुतो ओकनुत्तुवा तिपुपेहिं कनुत्त-
पुपुपाथिहिं तिपुपुत्तुरियेहिं ज तलाकत्तं पुसेलिं । सोपिं नं सत्तुला
ओनाकेते कोत्तोमं नाम पुत्रो ढविसुत्तुत्तुदिं पुयाकालिं । तेन वृत्तं
७. लि. गोभिसहसुस्थानं ।

เล่มที่ 44 ธรรมทสสีพุทธร่วมวณณา หน้า 403

อหนุเตน สมเยน	สกุโก อาสี ปุรินุทโท
ทิพเพน คนุชมาเถน	ตุริเยนาภิปุชยี่ ฯ
โสปี มํ ตทา พุยกาสี	เทวมชเณ นิสีทีย
อฏฐารเส กปฺปสเด	อัย พุทฺโธ ภวิสฺสติ ฯ
อหุ (๑) กปิลวุหยา รมฺมา	นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต (๑)
ปธานํ ปทหิตฺวาน ฯเปฯ	เหสุสาม สมฺมุขา อิมิ ฯ
ตสฺสาปี วจนํ สุตฺวา	ภิกฺโข จิตฺตํ ปสาทียี
อตุตฺตริ วตมชฺชิจาสี	ทสปรามิปุริยาตี ฯ

ตสฺส ปน ภควโต สรณํ นาม นกรํ อโหสิ ฯ สรโณ
 นาม ราชา ปิตา สุนนฺทา นาม มาตา ปทุโม จ สฺสฺสเทโว
 จ เทว อคฺคสาวกา สฺเนตฺโต นาม อฺปฏฺฐาโก เขมา จ
 สพฺพนามา จ เทว อคฺคสาวิกา พิมฺพิชาลรฺกฺโข โโพธิ สรริ
 ปนสฺส อสีติหตฺถุพฺเพธ อโหสิ อายุ วสฺสตสฺสสฺสํ วิจิโกพิเทวี
 นามสฺส อคฺคมเหสี ปุณฺณวฑฺฒโน นามสฺส ปุตฺโต ปาสาเทน
 นิกฺขมิ ฯ เตน วุตฺตํ

สรณํ นาม นกรํ	สรโณ นาม ขตฺติโย
สุนนฺทา นาม ชนิกา	ธรรมทสสีสฺส สตฺถุโน ฯ
ปทุโม สฺสฺสเทโว จ	อเหตุ อคฺคสาวกา
สฺเนตฺโต นามฺปฏฺฐาโก	ธรรมทสสีสฺส สตฺถุโน ฯ

๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

เขมา จ สพพนามา จ   อเหตุ อคคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต   พิมพิชาโลติ วุจฺจติ ฯ
โสปี พุทฺโธ อสมสโม   สีติหตฺถมุกฺคโต
อติโรจติ เตเชน   ทสสทสฺสิมฺหิ ธาตุยา ฯ
สุมุโล สาตราชาว   วิชฺชว คคเน ยถา
มชฺฉนฺนฺหิเกว สุริโย   เอวํ โส อุปฺโสภถ ฯ
ตสฺสาปี อตฺถเตชตฺส   สมกํ อาสิ จีวิตํ
วตฺสสทสสทสฺसानิ   โลกे อฏฺฐาสิ จกฺขมา ฯ
โอภาสํ ทสฺสยิตฺวาน   วิมลํ กตฺวาน สาสนํ
จวิ จนฺโทว คคเน   นิพฺพุโต โส สสาวโกติ ฯ

ตตฺถ พิมพิชาโลติ รตฺตกรวกรุกฺโข ฯ ทสสทสฺสิมฺหิ
ธาตุยาติ ทสสทสฺสิยา โลกธาตุยา ฯ วิชฺชวาทิ วิชฺชุตฺตา วีย ฯ
อุปฺโสภถาติ ยถา คคเน วิชฺช จ มชฺฉนฺนฺหิเก สุริโย จ
อุปฺโสภถิ เอวํ โส ภควา อุปฺโสภิตฺถาติ อตฺถโถ ฯ สมกนฺติ
สพฺเพหิ นรตฺเตหิ สมเมว ตสฺส อายุ อโหสิติ อตฺถโถ ฯ
จวิติ จุโต ฯ จนฺโทวาติ คคนโต จนฺทิมมา วีย จวิติ อตฺถโถ ฯ
ชฺมมทสฺสิ กิร ภควา สาลวตีนคเร เกสารามे ปรีนิพฺพายิ ฯ
เสสเมตฺถ คาทาสู ปากฺกเมวาทิ ฯ

ชฺมมทสฺสิพุทฺธวิธีสวนุณนา นิฏฺฐิตา ฯ
นิฏฺฐิโต ปณฺณรตฺโม พุทฺธวิธีโส ฯ

เล่มที่ 44 สิทฺตถพุทธรักษา หน้า 405

ธมฺมทสฺสิมฺหิ ภควติ ปรีนิพฺพุเต อนฺตรหิตे जसुस सासने
ตสฺมี กปฺเป อตีเต กปฺปสทฺสเส ज सत्तसु กปฺปสत्เตसु ज
จसु กปฺเปसु ज อติกฺกนฺเตसु อีโต जत्तनुตฺติกปฺปมत्तेเก เอกสฺมี
กปฺเป เอโกว โลกตฺถจโร อธิคตฺปรมตฺโต สิทฺตฺโต นาม
สत्तถา โลก पात्रोहोति ५ टेन वृत्तं

ธมฺมทสฺสิสฺส อปเรน สิทฺตฺโต โลกนายโก
นิหนิตฺวา ตมฺ สพฺพิ สุริโย อพฺภุคฺคโต ยถาติ ๕

สิทฺตฺโต โพธิสฺสโตปี ปารมฺมโย ปุเรตฺวา ตฺสิตถวเน
นิพฺพุตฺติตฺวา ตโต จวิตฺวา เวการนฺนเร อุเทนสฺส นาม รมฺโถ
อฺคฺคมเหสิยา สฺพสฺสาย นาม เทวียา กุจฺฉิสฺมี ปฏฺิสนฺธิ กเหตุวา
ทสนฺนํ มาसानํ อจฺเจเนน วิริยฺยุยานे มาตฺถกฺจฺฉิตฺโต นิกฺขมิ ๕
ชาเต ปน มหาปุริเส สพฺเพสํ อารทฺธกมฺมนฺตา ज अज्जिता
ज अत्तถा สิทฺธิมคฺคํสุ ตสฺมา ปนสฺส ฉาตกา สิทฺตฺโตติ
นามมกฺสุ ๕ โส ทสวสฺสทฺสทานิ อการมชฺเฒ วสิ ๕ ตสฺส
โกกาสุปฺปลปฺทมนามกา ตโย ปาสาทา อเหตุ ๕ โสมนสฺสา-
เทวิปฺปมฺขานิ อญฺจจตฺตาลีส อติสทฺสทานิ ปจฺจุปฏฺิจิตานิ
อเหตุ ๕

โส จตฺตารี นิमितฺตานิ ทิสฺวา โสมนสฺสาเทวียา ปุตฺเต
อนฺุปมฺกุมारे อุปฺปนฺเน อาสาพฺพิปฺนฺณมฺมियํ สุวณฺณสิวิกาย

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณณา หน้า 406

นิกขมิตวา วิริยยุยานัน คนตุวา ปพพชี่ ฯ ตั โภกิสตสหัสส-
มนุสฺสา อนุปพพชี่สุ ฯ มหาปฺริโส กิร เตหิ สทฺธิ ทส
มาเส ปธานจริยิ จริตฺวา วิสาขปฺณณมัย อสทิสพฺราหฺมณ-
คามे सुनेตฺตาย นาม พฺราหฺมณกณฺณาย ทินฺนํ มชฺุปายาสี
ปฺริภุจฺจิตฺวา พทรวเน ทิวาวิหาริ วิดีนาเมตฺวา สายนุหสมเย
वरुणेन นาม ยวปาเลน ทินฺนา อญฺจ ตินฺนญฺจโย คเหตุวา
กณฺนิการโพธิ อฺปนฺนคฺตฺวา จตฺตาลีสทฺตถวิคฺคตฺติ ตินฺนสนฺนํ
สนฺนํจริตฺวา ปฺลลङ्गํ อากฺขจฺจิตฺวา สพฺพพญฺจตฺติ ปาปฺณิตฺวา
อนेกชาติสํสาริ ฯเปฯ คณฺหานัน ขยมชฺุคคาติ อฺุทานัน อฺุทานेतฺวา
สจฺจตฺตตฺตาหิ วิดีนาเมตฺวา อตฺตนา สห ปพพชิตานัน กิกฺขุณัน
โภกิสตสหัสसानัน จตฺตจฺจปฺภิวะธสมตฺถตฺติ ทิสฺวา อนิลปฺเถน
คณฺตุวา คยามิกทาเย โอตฺริตฺวา เตสํ ชมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสิ ฯ
ตทา โภกิสตสหัสसानัน ปจฺโม อภิสมโย อโหสิ ฯ เตน วุคฺคตฺติ
    โสปี ปตฺวาน สมโพธิ สฺนฺดาเรนฺโต สทฺวํ
    อภิวสฺสิ ชมฺมเมเมน นินฺพพาเปนฺโต สทฺวํ ฯ
    ตสฺสาปี อตฺถเตชฺุส อहेสิ อภิสมยา ตโย
    โภกิสตสหัสसानัน ปจฺมาภิสมโย อหฺุติ ฯ
    ตตฺถ สทฺวณฺนํ สทฺวํ โลกํ ฯ ชมฺมเมเมนาติ ชมฺมกถา-
    เมฆวสฺเสน ฯ ปุณ ภิมฺรณคเร ภิมฺรเณน นาม รณฺญา นินฺนํติโต
    นคฺรชฺุณเณ กเต สฺนฺถาคาเร นินฺนํโน กรวิกรฺุตฺมณฺชฺุณา

เล่มที 44 สิทฺตถพุทฺธวํสวณฺณา หน้า 407

สวณฺสุเชน ปรมฺมฐเรณ ปณฺฑิตชนหทยงฺคเมณ อมตาทิสกสทิสเณ

พุทฺหมสฺสเรณ ทส ทิสา ปรีปุเรนฺโต ฐมฺมามตทฺนุทฺทิมานิ

ตทา นวฺตโกฏฺฐิณํ ทฺตโย อภิสมโย อโหสิ ฯ เตน วฺตตํ

ปฺนาปรี ภิมฺรเถ ยทาอาหนิ ทฺนุทฺทิจิ

ตทา นวฺตโกฏฺฐิณํ ทฺตยาภิสมโย อหฺตติ ฯ

ยทา ปน เวการนคเร ฅาติสมาคเม พุทฺธวํสํ เทเสนฺโต

นวฺตโกฏฺฐิณํ ฐมฺมจกฺขุ อฺปฺปาเทสิ ฯ โส ตตฺตโย อภิสมโย อโหสิ ฯ

เตน วฺตตํ

ยทา พุทฺโธ ฐมฺมํ เทเสสิ เวการเ โส ปฺรตฺตเม

ตทา นวฺตโกฏฺฐิณํ ตตฺตยาภิสมโย อหฺตติ ฯ

อมรฺรุจิริทสฺสเน (๑) นาม สมฺพโล จ (๒) สฺมิตฺโต

จ เทว ภาตโร รชฺชํ กอารสฺสุ ฯ อถ สิทฺตถุโธ สฺตถา

เตสํ ราชนํ อฺปฺนิสฺสยสมฺปตฺตี ทิสฺวา คคนตเลน คนฺตฺวา

อมรนครมฺชเณ โอตริตฺวา จกฺกาลงฺกตตเลหิ จรเณหิ ปจฺวิตถํ

มทฺทนฺโต วิย ปทเจตฺยานิ ทสฺเสตฺวา อมรฺยุยานํ คนฺตฺวา

ปรมฺรมณฺเิเย อตฺตโน กรุณาสีตเล สิลาตเล นิสฺสิทิจิ ฯ ตโต เทวปี

ภาตฺติกราชานอ ทสพลสฺส ปทเจตฺยานิ ทิสฺวา ปทานิ

อนฺคคนฺตฺวา สิทฺตถุถํ อธิคตปรมฺตถํ สฺตตารํ สพฺพโลกเนตารํ

สปริวารํ อฺปฺสงฺกมิตฺวา อภิวาเทตฺวา ภควนฺตํ ปรีวาเรตฺวา

๑. สึ. ยฺ. รุจิริทสฺสเน ฯ ๒. สึ. ยฺ. สมฺพหฺโล จ ฯ

เล่มที่ 44 สิทฺตตถพุทธร่วมวณณา หน้า 409

วิหรนุโต สิทฺตตถโต นาม พุทฺโธ โลเก อุปฺปนฺโนติ สุตฺวา
ตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา วณฺทิตฺวา ตสฺส ชมฺมกถํ สุตฺวา ยาย ชมฺพฺยา
อยํ ชมฺพฺยํไป ปรณฺยตฺติ อิทฺธิยา ตํ ชมฺพํ อุปฺสงฺกมิตฺวา
ตโต ผลํ อหริตฺวา นวุติโกฏฺฐิกุชฺชปฺริวารํ สิทฺตตถํ สตถารํ
สุรเสนวิหารเ นิสีทาเปตฺวา ชมฺพฺพผลฺลหิ สนฺตปฺเปติ สมฺปวาเรติ ฯ
อด สตถา ตํ ผลํ ปรีภฺยชิตฺวา อิตฺถ จตฺตุนวุติกปฺมตฺถเก
โคตโม นาม พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พฺยาภาสิ ฯ เตน วุตฺตํ

อหนฺเตน สมเยน มงฺคโล นาม ตาปโส
อุคฺคเตโช ทุปฺปสโห อภินฺญาพลสม่าหิโต ฯ
ชมฺพฺโต ผลมานตฺวา สิทฺตตถตสฺส อทาสหํ
ปฏฺฐิคฺคเหตุวา สมฺพุทฺโธ อิทํ วณฺนมพฺรวิ ฯ
ปสฺสส อิมํ ตาปสํ ชญฺ्हิตํ อุคฺคตาปนํ
จตฺตุนวุติโต กปฺเป อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสติ
อหุ (๑) กปฺลวฺหยา รมฺมา นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต (๑)
ปธานํ ปทหิตฺวาน ฯเปฯ เหลสฺสาม สมฺมุขา อิมํ ฯ
ตสฺสาปี วณฺํ สุตฺวา ภฺยโย จิตฺตํ ปสาทยี
อุตฺตรี วตฺมธฺญฺจาสิ ทสฺปารมิปฺริยาติ ฯ

ตตฺถ ทุปฺปสโหติ ทฺราสโท ฯ อยเมว วา ปาโจ ฯ
ตสฺส ปน ภควโต นครํ เวการํ นาม อโหสิ ฯ อุเทโน
๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณนา หน้า 410

นาม ราชา ปิตา ชยเสโนติปิ ตสเสว นาม ๗ สฬสสา
นาม มาตา สมพโล จ สุมิตโต จ เทว อคฺคสาวกา เรวโต
นามปฏฺจาโก สีวลา จ สุรามา จ เทว อคฺคสาวิกา
กณฺหารรูกฺโข โพธิ์ สรีริ์ สญฺจิทฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต-
สทสฺสํ อายุ โสมนสฺสา นาม อคฺคมเหสี อโหสิ อนุปโม
นาม ปุตฺโต สฺวณฺณสิวิกาย นิกฺขมิ ๗ เตน วุตฺติ

เวภาริ นาม นคริ	อุเทโน นาม ขตฺติโย
สฬสสา นาม ชนิกา	สิทฺต- มเหสีโน ๗
สมพโล จ สุมิตโต จ	อเหตุ อคฺคสาวกา
เรวโต นามปฏฺจาโก	สิทฺต- มเหสีโน ๗
สีวลา จ สุรามา จ	อเหตุ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต	กณฺิกาโรติ วุจฺจติ ๗
โส พุทฺโธ สญฺจิริตนํ	อโหสิ นภมฺกฺคโต
กณฺจนคฺขมิยสงฺกาโส	ทสสทสฺสี วิโรจติ ๗
โสปี พุทฺโธ อสมสโม	อตุโล อปฺปฏิปฺกฺคโล
วสฺสสทสฺสทสฺसानิ	โลเก อญฺจาสิ จกฺขมา ๗
วิปฺลปฺปํ ทสฺสยิตฺวา	ปฺปฺพาเปตฺวาน สาวเก
วิลาสตฺวา สมาปตฺยา	นิพฺพุโต โส สสาวโกติ ๗

ตตฺตฺต สญฺจิริตนนฺติ สญฺจิริตนปฺปมาณํ นํ อคฺคโตติ
อตุโล ๗ กณฺจนคฺขมิยสงฺกาโสติ นานารตนวิจิตฺตกนภมยอคฺขมิย-

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวณณา หน้า 412

นิกขมิ ฯ สตุตตวสุตสหัสสานิ อการि อชฌาวลิติ ฯ ตสุต
คฺุหาเสตนาริสยนิสภนามกา (๑) ตโย ปาสาทา อहेลฺุ ฯ สุกทฺุทา-
เทวิปฺมุขานิ เตตฺุตีส อิตฺุถิสหฺุสสานิ อहेลฺุ ฯ

โส จตฺุตาริ นิमितฺุตานิ ทิสฺุวา สุกทฺุทาเทเวีย ปฺุตฺุเต
อานนฺุทกฺุมาเร อุปฺุปนฺุเน โสณฺุตฺุตริ นาม อนฺุตฺุตริ ตฺุรงค-
วรมารฺุยฺุห มหาภินิกฺุขมนฺิ นิกฺุขมิตฺุวา ปฺุพฺุชฺุติ ฯ ตํ มนฺุสฺุสฺุสานฺิ
โกภฺุติ อนฺุปฺุพฺุชฺุติ ฯ โส เตหิ ปฺุริวฺุโต อภฺุจ มาเส ปฺุชานจริยฺุ
จริตฺุวา วิสาขปฺุณฺุณมาย วิรินคเม วิเรสฺุญฺุจิสฺุส ธิตาย ทินฺุนฺิ
มธฺุปายาสํ ปฺุริภฺุณฺุชิตฺุวา สลลวเน ทิวาวิหาริ วิดีนาเมตฺุวา
สาขนฺุหสมเย วิชิตสฺุงคามเกน นาม ยวปาเลน อุปฺุนีตา อภฺุจ
ติณฺุมฺุญฺุจโย คเหตุวา อสนโพธิ อุปฺุสฺุงกมิตฺุวา จตฺุตาลีสหฺุตฺุถวิตฺุถตํ
ติณฺุสนฺุถริ สนฺุถริตฺุวา ตตฺุถ ปฺุลลฺุงกํ อากฺุชิตฺุวา สาริ มารพฺุลํ
วิธมิตฺุวา อธิคตสพฺุพฺุณฺุตฺุณฺุณวาโณ อนฺุณกชาติสํสาริ ฯ เปฯ
ตณฺุหานฺิ ขยมชฺุณฺุคาคติ อฺุทานํ อฺุทานेतฺุวา สตุตฺุสตุตฺุตาหิ
โพธิสมีเปเยว วิดีนาเมตฺุวา ยสวตฺุตีนคเร (๒) พฺุรหฺุมเทวํ อฺุทยณฺุจ
เทว ราชปฺุตฺุเต สปฺุริวารเ อุปฺุนิสฺุสยสมฺุปนฺุเน ทิสฺุวา อากาเสน
คณฺุตฺุวา ยสวตฺุตีมิตฺุทาเย โอตฺุริตฺุวา อฺุยฺุยานปาเลน ราชปฺุตฺุเต
ปฺุกฺุโกสาเปตฺุวา เตสํ สปฺุริวารานํ อวิสารินา พฺุยาปีนา มธฺุเรน
พฺุรหฺุมสฺุสเรณ ทสสหฺุสฺุสิโลกธาตฺุ วิญฺุณวาเปนฺุโตว ฐมฺุมจกฺุกํ
๑. สฺุ. ยฺุ. คฺุหาเสตนาริสยนิสภนามกา ฯ ๒. สฺุ. ยฺุ. หิสวตฺุตีนคเร ฯ

ปวตเตสิ ตทา โกฐิตตานัน ปจโม ฌมาภิสมโย อโหสิ ฯ

เตน วุตตํ

สิทฺทตฺตสฺส อปเรน อสโม อปฺปฏิปฺคฺคโล
อนนตฺตฺสโล (๑) อมิตฺยโส ติสฺโส โลกคฺคณายโก ฯ
ตมฺนุชการํ วิชฺมิตฺวา โสภาสฺตฺวา สเทวํ
อนุกมฺปกโ มหาวีโร โลก อฺปฺปชฺชิจฺจ กุมา ฯ
ตสฺสาปี อตุลา อิทฺธิ อตุลา สีสฺมาธิ จ
สพฺพตฺต ปารมี คนฺตฺวา ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ ฯ
โส พุทฺโธ ทสฺสทสฺสิมฺหิ วิญฺญาเปสิ ภิริ สฺวจิ
โกฐิตฺตานิ อภิสฺมีสุ ปจเม ฌมฺมเทสเนติ ฯ

ตตฺตฺต สพฺพตฺตธาติ สพฺเพสุ ฌมฺเมสุ ปารี คนฺตฺวา ฯ
ทสฺสทสฺสิมฺหิตี ทสฺสทสฺสิยํ ฯ อธาปเรน สมเยน ติสฺเสน
สตุถารา สทฺธิ ปฺพพชิตานัน ภิกฺขุณฺ โกฐิ มหาปฺริสฺตฺส คณฺวาสิ
ปหาย โพรธิมฺูลมฺุปกมฺนสมเย อญฺญตฺร คตา ฯ สทา ติสฺเสน
สมฺมาสมฺุพฺพุเรน ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺติตนฺติ สฺตฺวา ยสฺวตีมิคทายํ
อาคนฺตฺวา ทสฺพลมภิวาเทตฺวา ตํ ปรีวาเรตฺวา นิสีทิ ฯ เตสิ
ภควา ฌมฺมํ เทเสสิ ฯ ตทา นวฺุตฺติยา โกฐินันฺ พุติยาภิสมโย
อโหสิ ฯ ปุณฺ มหามฺุจกฺลสมากเม มฺุจกฺลปรีโยसाने สญฺุจฺยา
โกฐินันฺ ตติโย อภิสมโย อโหสิ ฯ เตน วุตตํ
๑. สี่. ยู. อนนตฺตฺสโล ฯ

สุกโต ปาติโมกข์ อุททิสสิ โส ตติโย สนนิปาโต อโหสิ ฯ
เตน วุตติ

สนนิปาตา ตโย อาสุ	ติสสสุส จ มहेสิโน (๑)
จีณาสวาน วิมลัน	สนตจิตตทาน ตาทิน ฯ
จีณาสวตสทสสถาน	ปรโม อาสิ สมากโม
นวุติสตสทสสถาน	ทุตติโย อาสิ สมากโม ฯ
อสิติสตสทสสถาน	ตติโย อาสิ สมากโม
จีณาสวาน วิมลัน	ปุปิตาน วิมุตติยาติ

ตทา อมหาก โพรตสุโต ยสวตีนกเร สุชาโต นาม
ราชา หุตวา อิหิ สิตฺ ชนปทฺ อเนกโกฏฺชนสนฺนิจยฺ อนุราค-
มฺปกตททยญจ ปรินฺนํ ตินนพมิว (๒) ปริจจชิตฺวา ชาติอาทิสฺ
ลํวิคฺคททโย นิกขมิตฺวา ตาปสพพพชฺชํ ปพพชิตฺวา มหิทฺธิโก
มหานุกาโว หุตฺวา พุทฺโธ โลเก อุปฺปนฺโนติ สุตฺวา
ปญฺจวณฺณาย ปิตฺยา ผุฏฺจสรีโร หุตฺวา สปตฺติสฺโส ติสฺสํ (๓)
ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา จินฺเตสิ หนฺนทาหํ มนฺทารว-
ปาริจฺจตฺตกาทีหิ ทิพฺพกุสฺสมหิ ภควนฺตํ ปุเชสฺสามิตี ฯ อถ
โส เอวํ จินฺเตตฺวา อิทธิยา สกฺคโลกํ คนฺตฺวา จิตฺตลตฺวานํ
ปวิสิตฺวา ปทุมปาริจฺจตฺตกมฺนฺทารวาทิหิ ทิพฺพกุสฺสมหิ รตนมยฺ
๑. โปราณ. ติสสสุส จ มहेสิโน ฯ ๒. ส. ย. ปริจฺจณฺณตฺตลวมิว ฯ
๓. ส. ย. อปคตอสิสฺสํ ติสฺสํ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 416

จุงโกฏกั คาวุตปุปมาณั ปุเรตวา คเหตุวา คคนตเลน
อาคนุตวา ทิพเพหิ สุรภิกุสุเมหิ ภควนุตั ปุเชสิ ฯ เอกณจ
มณิทณุทกั สุวณณมยกณณิกั ปทุมราคมณิมยปณณั สุคนธ-
เกสรจจตุตั วิย ปทุมจจตุตั ภควโต สิรสิ ธารยนุโต จตุปริส-
มชฺเฒ อฏฐาสิ ฯ อถ ภควา นั อโต เทวนวูเต กปุเป
โคตโม นาม พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ฯ เตน วุตตั

อहनฺเตน สมเยน   สุชาโต นาม ขตุติโย
มหาโภคั ฉชฺชยิตฺวา   ปพฺพชฺชี่ อิติปพฺพชฺชี่ ฯ
มยิ ปพฺพชฺชิตเ สนฺเต   อุปฺปชฺชี่ โลกนายโก
พุทฺโธติ สทฺทํ สุตฺวาน   ปีติ เม อุปฺปชฺชชถ ฯ
ทิพฺพํ มนุทารวํ ปุปฺผิ   ปทุมํ ปาริฉตฺตกั
อุโภ หตฺเถหิ ปคฺคยฺห   รุณฺมาโน อุปาคมี ฯ
จาทฺวณฺณปริวุตฺ   ติสฺสั โลกกคฺคนายกั
ตมหํ ปุปฺผิ คเหตุวา   มตฺถเก ธารยี่ ชินฺ ฯ
โสปี มํ พุทฺโธ พุยาภาสิ   ชนมชฺเฒ นิสีทिय
เทวนวูเต อโต กปุเป   อัย พุทฺโธ ภวิสฺสติ ฯ
อหุ (๑) กปิตฺวหยา รมฺมา   นิฏฺขมิตฺวา ตถาคโต (๑)
ปธานัน ปทหิตฺวาน ฯเปฯ   เทสฺสาม สมฺมุขา อิมิ ฯ
ตสฺสาปี วจนํ สุตฺวา   ภियโย จิตฺตํ ปสาทยี่
อุตฺตริ วตฺมธฺธิฏฐาสี   ทสปรามิปุริยาติ ฯ

๑. ม. อิม ปาจา นตุถิ ฯ

เล่มที่ 44 ตีสสพพฐวิธีสวนนนา หน้ 417

ตตถ มย ปพพชิตติ มย ปพพชิตถาว อูปคเต ๗
มม ปพพชิต สนนตติ ปตถเกส ลินตติ โส ปมาทเลโขติ
เวทิตพโพ ๗ อูปชชถาติ อูปชชชิตถ ๗ อุโก หตถเอหิตติ อุโกห
หตถเอหิ ๗ ปคคยหาติ คเหตุวาน ๗ ชุนมาโนติ วากจีรานิ
วิชุนมาโนว ๗ จาตถวณปริวตตติ จตถปริสปริวตต ขตติย-
พฐาหุมณคหปติสมณปริวตตติ อตถโ ๗ จตถวณเอหิ ปริวตตติ
ปจตติ เกจิ ๗

ตสส ปน ภกวโต เขม้ นาม นครี อโหสิ ๗ ชนสนุโ
นาม ขตติโย ปิตา ปทุมมา นาม ชนิกา พฐหุมเทโว จ
อุทโย จ เทว อคคสาวกา สมงโค (๑) นามปฐจาโก สุตสา
จ สุตตตา จ เทว อคคสาวิกา อสนรูกุโ โโพธิ สรีริ
สฏฐิตตถพเพธ อโหสิ วสสตตสสสสิ อายุ สุกทฐา นาม
อคคมเฮสิ อานนุโท นาม ปตถโต ตฐนคยานน นิกขมิ ๗
เตน วุตตติ

เขมกั นาม นครี	ชนสนุโ นาม ขตติโย
ปทุมมา นาม ชนิกา	ตีสสสส จ มเฮสิโน ๗
พฐหุมเทโว จ อุทโย จ	อเฮสิ อคคสาวกา
สมงโค (๑) นามปฐจาโก	ตีสสสส จ มเฮสิโน ๗
สุตสา เจว สุตตตา จ	อเฮสิ อคคสาวิกา
โพธิ ตสส ภกวโต	อสโนติ ปวจจติ ๗

๑. สี่. ยู. สมโ ๗

เล่มที่ 44 ตีสสพุทธร่วมวณณา หน้า 418

โส พุทโธ สญฺจิริตโน   อหุ อัจจตฺตเน ชิโน
อนุปโม อสทิสो   หิมวา วिय ทิสฺสติ ฯ
ตสฺสาปี อตฺตเตชสฺส   आयु อาสิ อนุตฺตโร
วสฺสตสทสฺसानิ   โลกเ อฏฺฐาสิ จกฺขุมา ฯ
อฺตฺตมํ ปวริ เสฏฺฐิ   อนุโกตฺวา มหายสิ
ชฺลิตฺวา อคฺคิกฺขนฺโร   นิพฺพุโต โส สสาวโก ฯ
วลาหโกว อนิเลน   สุริเยน วिय อฺสฺสโว
อนฺธกาโรว ปทีเปน   นิพฺพุโต โส สสาวโกติ ฯ

ตตฺถ อัจจตฺตเนติ อัจจภาเวน ฯ หิมวา วिय ทิสฺสติ
หิมวาว ปทิสฺสติ ฯ อยมว วา ปาโจ ฯ ยถา โยชนานํ
สทานุจโจ หิมวา ปณฺจปพฺพุโต สฺฐูเร จิตานมฺปิ อัจจภาเวน
จ โสम्मภาเวน จ อติรมณฺโโย หุตฺวา ทิสฺสติ ฯ เอวํ ภควาปี
ทิสฺสตีติ อตฺถโธ ฯ อนุตฺตโรติ นาทิทีโฆ นาทิสฺโส ฯ आयु
วสฺสตสทสฺสนฺติ อตฺถโธ ฯ อฺตฺตมํ ปวริ เสฏฺฐนฺติ อณฺณมณฺณ-
เววจนานิ ฯ อฺสฺสโวติ หิมพินฺนุ วลาหกอฺสฺสวอนฺธการา วिय
อนิลสุริยทีเปหิ อนิจฺจทานิลสุริยทีเปหิ (๑) อฺปทฺพุโต ปรีนิพฺพุโต
สสาวโก ภควาติ อตฺถโธ ฯ

ตีสฺโส กิร ภควา สุนฺนทวตีนฺนเร สุนฺนทาราม
ปรีนิพฺพายิ ฯ เสสเมตฺถคาถาสฺ ปากฺกเมวาติ ฯ

ตีสสพุทธร่วมวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. สี่. ยู. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

เล่มที่ 44 ปุสสพุทธวัสวณณา (๑) หน้า 419

ตสส ติสสสส ภควโต อปรภาเค อนุกกเมน ปรีหายิตวา
ปุน วฑฒิตวา อปริมิตายุกา หุตวา อนุปุพเพน หายิตวา
นวุตวัสสสหัสสายุกเสฐ ชาเตสฺ ตสฺมีเยว กปะเป ปุสฺโส นาม
สตุถา โลก อุปฺปชฺชิตฺวา โสปี ภควา ปารมีโย ปุเรตวา
ตฺติตฺปุเร นิพฺพตฺติตฺวา ตโต จิตฺวา กาสิกนคเร ชยเสนรณฺโณ
อคฺคฺมเหสียา สิริมาย นาม เทวียา กุจฺฉิสฺมี ปฏิสนฺธิ คเหตุวา
ทสนนํ มาसानํ อจฺจเยน สิริมฺยุยานเ มาตฺตูกุจฺฉิตโต นิภฺขมิ ๑
โส นวตฺสสสหัสสานิ อการิ อชฺฉาวลิตฺวา ตสฺส กิร กรุพ-
ปกฺขหิตฺสวณฺณการาติ ตโย ปาสาทา อเหตุ ๑ กิสานิกตมิป-
ปฺมุขานิ ตีส อิตฺถิสสหัสสานิ ปจฺจูปฺภูจิตานิ อเหตุ ๑

โส จตฺตาริ นิमितฺตานิ ทิสฺวา กิสานิกตมียา อนุปฺเม
นาม ปุตฺเต อุปฺปนฺเน อลงฺกตคชวรกฺขณฺชคโต มหาภินิกฺขมนํ
นิภฺขมิตฺวา ปพฺพชิตฺวา ตํ ปพฺพชิตํ ชนโกฏฺฐิ อนุปฺพชิตฺวา โส
เตหิ ปรีวฺโต น มาเส ปธานจิริยํ จริตฺวา ตโต คณํ
ปหาย สตุตฺตาหํ เอกจิริยํ (๒) อนุปฺพชิตฺวา วิสาข-
ปฺมุณฺณมาย อณฺณตเร นคเร อณฺณตฺรตฺส เสฏฺฐิโน ธีตาย
สิริวฑฺฒาย นาม ทินฺนํ มฐฺปายาสํ ปรีภฺยชิตฺวา สีสปาวเน
ทิวาวิหาริ วิดีนาเมตฺวา สายนุหสมเย สิริวฑฺฒเนน นาม
อุปาสเคน (๓) ทินฺนา อฏฺฐ ตินฺมฏฺฐิโย คเหตุวา อามลคโปธิ
๑. ม. ผุสฺส...๑ ๒. ส. ย. เอกจาริ เอกจิริยํ ๓. ส. ย. ตาปเสน ๑

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 420

อุปสงกมิตฺวา สมาริ มารพลั วิธมิตฺวา สพุพญญตญญานั
ปตฺวา อนนทชาติสิสสาริ ฯเปฯ ตณฺหานั ขยมชฌกาคติ อุทานั
อุทานตฺวา สตฺตตตฺตาหิ โพธิสมิเปเยว วิดีนาเมตฺวา อตฺตนา
สทฺธิ ปพุพชิตานั ภิกฺขุณั โภณัณั ฌมฺมปฏฺเวธสมตฺถตติ ทิสฺวา
อากาเสน คนฺตฺวา สงฺกสฺสนนเร อธิปตเน มิกทายเย โอตฺริตฺวา
เตถั มชฺเฒ ฌมฺมจกฺกั ปวตฺเตติ ฯ ตทา โภณิสฺตสทฺสสถานั
ปรจโม อภิสมโย อโหสิ ฯ เตน วุตฺตติ

ตตฺถเวว มณฺฑกปฺปมฺหิ อหุ สตฺถา อนฺตฺตโร
อนฺูปโม อสมสโม ปุสฺโส (๑) โลกคฺคนายโก ฯ
โสปี สพุพํ ตมฺ หนฺตฺวา วิชญฺตฺวา มหาชฺญั
สทฺเวกั ตปฺปยนฺโต อภิวสฺสิ อมตฺมพฺุณา ฯ
ฌมฺมจกฺกั ปวตฺเตนฺเต ปุสฺเส (๑) นกฺขตฺตมฺงคฺเต
โภณิสฺตสทฺสสถานั ปจฺมาภิสมโย อหฺุติ ฯ

ตตฺถ ตตฺถเวว มณฺฑกปฺปมฺหิติ ยสฺมิ กปฺเป เทว พุทฺธา
อุปฺปชฺชนฺติ โส มณฺฑกปฺโปติ เหญจฺา วุตฺโต ฯ วิชญฺตฺวาติ
ปฏฺิวิสฺสชฺเชตฺวา ฯ มหาชฺญนฺติ เอตฺถ ชฺญาติ ตณฺหาเยตฺ
อริวณฺ ๑ สา หิ รุปาทีสุ อารมฺมณฺสุ เหญจฺุปรियวเสน
ปฺนปฺปฺนั อุปฺปชฺชนฺโต สฺสิพฺพนฺโต สฺตฺตคฺคฺมพฺชาลปฺวสงฺขาตา
ชฺญา วิยาติ ชฺญาติ วุตฺตติ ฯ ตั มหาชฺญั ฯ สทฺเวกนฺติ สทฺเวกั

๑. ม. พุสฺเส ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวณณา หน้า 422

ฉาตินัน สมามเม พุทธวิธี เทเสสิ ตัง สุตฺวา ปญฺญาสสต-
สทฺสทานิ เอหิกฺกขุปฺพุชฺชชาย ปฺพุชฺชิตฺวา อรหตฺตํ ปาปุณฺณิสฺสุ ฯ
เตสํ มชฺฌคโต ภควา ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสฺสิ ฯ โส ทฺติโย สนนฺนิปาโต
อโหสิ ฯ ปุณฺ มหามงฺคลสมามเม มงฺคลกถํ สุตฺวา จตฺตาลีส-
ปฺริสสทฺสทฺสทานิ ปฺพุชฺชิตฺวา อรหตฺตํ ปาปุณฺณิสฺสุ ฯ เตสํ มชฺฌคโต
สุคโต ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสฺสิ โส ตติโย สนนฺนิปาโต อโหสิ ฯ
เตน วุตฺตํ

สนนฺนิปาตา ตโย อาลํ ปุสฺสสฺสปี มहेสิโน
จิณฺณสวานํ วิมลานํ สนนฺตจิตฺตทาน ตาทินํ ฯ
สญฺญิสทฺสทฺสทานํ ปจฺโม อาสิ สมามโม
ปญฺญาสสทฺสทฺสทานํ ทฺติโย อาสิ สมามโม ฯ
จตฺตาลีสทฺสทฺสทานํ ตติโย อาสิ สมามโม
อนุปาทา วิมุตฺตทานํ โวจินฺนปฏฺฐิสนฺธินนฺติ ฯ

ตทา อมฺหากํ โภชิสฺสุโต อรินฺทมนฺนคเร วิชิตาวิ นาม
ขตฺติโย หุตฺวา ตสฺส ฌมฺมํ สุตฺวา ภควติ ปัสสีทิตฺวา ตสฺส
มหาทานํ ทตฺวา มหารชฺชํ ปหาย ภควโต สนนฺติเก ปฺพุชฺชิตฺวา
ตีณิ ปิฏฺฐกานิ อุกฺคเหตฺวา เตปิฏฺฐกโร มหาชนฺนสฺส ฌมฺมกถํ
กเถสิ ฯ ลีลปารมิญฺจ ปุเรสิ ฯ โสปี นํ พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ
พฺยาภาสิ ฯ เตน วุตฺตํ

อหํ เตน สมเยน วิชิตาวิ นาม ขตฺติโย
ฉนฺทฺทิตฺวา มหารชฺชํ ปฺพุชฺชิตฺสฺส สนนฺติเก ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณเฑาะ หน้า 426

นิกขมิตฺวา ปพฺพชฺช ๑ ตํ ปุริสํ จตุราสีตตสทสฺสานิ อนุ-
ปพฺพชฺชิสฺส ๑ โส เตหิ ปริวโต มหาปุริโส อฏฺฐมาลี ปธานจริย
จริตฺวา วิสาขปฺปณฺณมาย สุตฺตสนเสฏฺฐิธิตาย ทินฺนํ มรฺชฺชปายาลํ
ปรีกฺขชิตฺวา กุสุมสมลฺงกเต สาลวเน ทิวาวิหารํ กตฺวา
สุชาเตน นาม ยวปาลเกน ทินฺนา อฏฺฐ ตินฺนมฺภูจฺจโย คเหตุวา
ปาฏฺฐลิโพธิ สมลฺงกตํ ทิสฺวา ทกฺขินทิสภาเกน ตํ อุปากมิ ๑

ตสฺสา ปน ปาฏฺฐลียา สมวฏฺฐกฺขนุโธ ตํ ทิวํ ปณฺณาสร-
รตโน หุตฺวา อพฺภุคฺคโต สาขา ปณฺณาสรตนา อุพฺเพเชน
รตนสํ อโหสิ ๑ ตํทิวสเมว สา ปาฏฺฐลิ กณฺณิกาพฺเพหิ
วีย ปุปฺเพหิ ปรมสฺสุริกนฺเชหิ มฺลโต ปฏฺฐาย สพฺพสญฺจนฺนา
อโหสิ ๑ ทิพฺพกนฺโธ วายติ น เกวลํ ตทา อยเมว ปุปฺพิโต
ทสสทสฺสิ จกฺกวาเพสฺสุ (๑) สพฺเพ ปาฏฺฐลียอ ปุปฺพิตาว ๑ น เกวลํ
ปาฏฺฐลียอ ทสสทสฺสิจกฺกวาเพสฺสุ สพฺพพฺรฺกฺขกฺขมฺพลตาโยปี ปุปฺพิสฺส ๑
มหาสมฺมุทโทปี ปญฺจวณฺเณหิ ปทฺเมหิ กฺวลยฺอุปฺปลกฺขมฺเพหิ
สญฺจนฺโน สีตลมรฺฐรสฺสิโล อโหสิ ๑ สพฺพมฺปิ จ ทสสทสฺสิ (๑)
จกฺกวาพคพฺพนฺตรํ ชฆมาลาภฺลํ อโหสิ ๑ ตตฺถ ตตฺถ ปฏฺฐิ-
มาลาภฺลวิปฺปกิณฺณํ นานาสฺสุริกฺกุสุมสชฺชิตฺตฺถณฺณิตฺถํ ฐปฺจฺจณฺณนฺธ-
การํ อโหสิ ๑ ตํ อุปกนฺตฺวา เตปณฺณาสรตฺถวิตฺถตํ ตินฺนสนฺนํ
สนฺนํจริตฺวา จตฺรํกสมนฺนาคตํ วีริยํ อธิฏฺฐาย ยาว พุทฺโธ
๑. สี่. ยู. อิม ปาจา นตฺถิ ๑

เล่มที่ 44 วิปัสสีพุทธวิสวณณา หน้า 427

น โหมิ ตาว อโตะ น อฏฐหามีติ ปฏิณณํ กตฺวา นิสีทึ ฯ
เอวํ นิสีทิตฺวา สมาริ มารพลํ วิธมิตฺวา มคฺคานุกฺกเมน
จตฺตาริ มคฺคณณานิ มคฺคานนฺตริ จตฺตาริ ผลณณานิ
จตฺสโส ปฏิสมฺภิทา จตฺโยนิปริจฺเจทกณณํ ปญฺจคฺติปริจฺเจทก-
ณณํ จตฺเวสสารชฺชณณานิ ฉ อสาศารณณณานิ จ สกเล
จ พุทฺธคฺเณ หตฺถคเต กตฺวา ปริปฺนฺณสงฺกปโป โโพธิปลฺลงฺเก
นิสินฺโนว

อนกชาติลิสสาริ ฯเปฯ ตณฺหานํ ขยมชฺชณกา (๑) ฯ
อโยฆนหตฺสเสว ชลโต ชาตเวทโส
อนุปฺพุทฺตสนฺตสฺส ยถา น ฃายเต คติ ฯ
เอวํ สมฺมา วิมุตฺตานํ กามพฺนุโรฆมตารินํ
ปญฺญาเปตฺตุ คติ นตฺถิ ปตฺตานํ อจลํ สุขนฺติ (๒)

เอวํ อุทานํ อุทานตฺวา โพธิสมิเปยว สตฺตสฺตฺตาทํ วิดีนาเมตฺวา
พุทฺธมายาจํ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา อตฺตโน เวมาติกฺกสฺส ภาติกฺกสฺส
ขณฺฑกฺกุมารสฺส จ ปุโรหิตปฺตฺตสฺส ติสฺสกฺกุมารสฺส จ อุปนิสฺสย-
สมฺปตฺตี โอลิเกตฺวา อากาเสน กนฺตฺวา เขเม มิกทาเย
โอตฺริตฺวา อุโภปิ เต อุตฺตยานปาเลน ปกฺโกสาเปตฺวา เตลฺล
ปริวารานํ มชฺเณ ฃมฺมจกฺกํ ปวตฺเตลฺล ฯ ตทา อปริมิตานํ
เทวตานํ ฃมฺมาภิสฺมโย อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

๑. พ. ฐ. ๒๕/๒๑๑ภค-๓๖ น
๒. พ. อุ. ๒๕/๑๓๘/๒๒๓-๒๒๘ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 428

ปุตฺตสฺส (๑) จ อปเรน	สมฺพุทฺโธ ทฺวิปฺพุตฺตโม
วิปฺสฺสี นาม นามเน	โลเก อฺปฺปชฺชิจฺจ กุมา ฯ
อวิชฺชํ สพฺพิ ปทาเลตฺวา	ปฺตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ
ชฺมมจกฺกํ ปวตฺเตตฺถ	ปฺกุกามิ พนฺธุมตีปฺริ ฯ
ชฺมมจกฺกํ ปวตฺเตตฺวา	อุโภ โพเชติ นายโภ
คณฺนาย น วตฺตพฺโพ	ปจฺมาภิสฺมโย อหฺวติ ฯ

ตตฺถ ปทาเลตฺวาติ ภินฺทิตฺวา อวิชฺชนฺธการิ ภินฺทิตฺวาติ
 อตฺถโถ ฯ วตฺเตตฺวา จกฺกมาราเมติปิ ปาโจะ ตสฺส อาราเมติ
 เขมเม มิกทาเยติ อตฺถโถ ฯ อุโภ โพเชติติ อตฺตโน กนิฏฺฐภาตักฺก
 ขณฺ्हํ ราชปฺตฺตํ ติสฺสญฺจ ปุโรหิตปฺตฺตนฺติ อุโภ โพเชติ ฯ
 คณฺนาย น วตฺตพฺโพติ เทวตานิ อภิสฺมยวเสน คณฺนปฺริจฺเจโท
 นตฺถิติ อตฺถโถ ฯ

อถาปเรน สมเยน ขณฺ्हํ ราชปฺตฺตํ ติสฺสญฺจ ปุโรหิตปฺตฺตํ
 อณฺุปพฺพชิตานิ จตฺตราสีติภิกฺขุสฺสหฺสฺสานิ ชฺมมามตํ ปาเยสิ ฯ โส
 พุติโย อภิสฺมโย อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

ปฺนนาปฺริ อมิตฺยโส	ตตฺถ สจฺจํ ปกาสยิ
จตฺตราสีติสฺสหฺสฺสานํ	ทฺติยาภิสฺมโย อหฺวติ ฯ

ตตฺถ ตตฺถาติ เขมเม มิกทาเยติ อตฺถโถ ฯ จตฺตราสีติสฺสหฺสฺสานิ
 สมฺพุทฺธมนฺุปพฺพชฺชนฺติ เอตฺถ เอเต ปน จตฺตราสีติสฺสหฺสฺสสงฺฆาตา
 # ๑. ม. พุสฺสสฺส ฯ

เล่มที่ 44 วิปัสสีพุทรวาสถณนา หน้า 429

ปฐิสตา วิปัสสีสสุส กุมารสสุส อุปภูจจากปฐิสตาเยว ๆ เต ปาโตว
วิปัสสีกุมารสสุส อุปภูจจัน อากนตุวา กุมารมทิสวา ปาตรา-
สตุถาย คนตุวา ภูตตุปาตราสา กุหี กุมารโรวติ ปุจจิตวา
ตโต อุยยานภูมี คโตติ สตุวา ตตุเถว นั ทกขิสสามาติ
นิกุขนตา นีวตตุมานัน ตสส สารถี ทิสวา กุมารโรว ปพพชิตโตติ
สตุวา สตุภูจจानเยว สพพาทรรณานิ มุญจิตวา อนตุราปณโต
กาสายานิ วตุถานิ ออาหาราเปตุวา เกสมสตุ อโหารเรตุวา
ปพพชิสสุ ๆ ปพพชิตวา จ เต คนตุวา มหาปฐิสสิ ปฐิวารยีสสุ ๆ
ตโต วิปัสสี โภชิสตุโต ปฐานจิริยิ จรณโต อากินโณ
วิหรามิ น โข ปนเมตติ ปติฐูปิ ยเถว มั อิมะ กิหิภูตา
ปพพเพ ปฐิวาเรตุวา จรณติ อิทานิปี ตเถว กิ อิมินา คณนาติ
คณสงคณิกาย อุกุกณจิตวา อชเชว คจจนามิติ จินเตตุวา
ปุน อชช อเวลา สเจ ปนาหิ อชช คมิตุสามิ สพเพปิเม
ชานิสสนนุติ เสวว คมิตุสามิติ จินเตสิ ๆ ตัทิวสณจ อรุเวล-
คามสทิสเอ เอกสมิ คามะ คามวาสิโน มนุสสา สวาตนาถ
สทฐิ ปฐิสาย มหาปฐิสสิ นิมนตุยีสสุ ๆ เต เตสิ จตุราสิติ-
สทสสานัน มหาปฐิสสส จ ปายาสเมว ปฐियาทยีสสุ ๆ อถ
วิปัสสี มหาปฐิสโส ปุนทิวเส วิสาขปฐณณมาย ตสมิ คามะ
เตหิ ปพพชิตชเนหิ สทฐิ ภูตตุกัจจัน กตุวา วสนภูจจानเมว
อคมาสิ ๆ ตตุร เต ปพพชิตา มหาปฐิสสส วตุตติ ทสเสตุวา

อตุตโน อตุตโน รตติฏฺจนทิวาฏฺจนานิ ปวิสิสุ ฯ

โพธิสตุโตปี ปณฺณสาถํ ปวิสิตฺวา นิสินฺโน จินฺเตสิ อัย
กาโล นิกฺขมิตฺตุนฺติ นิกฺขมิตฺวา ปณฺณสาถทวารํ ปิทฺทิตฺวา
โพธิมณฺฑาทากิโม ปายาสี ฯ เต กิร ปพฺพชิตา สายํ โพธิ-
สตุตฺตสฺส อุฏฺฏจันํ คนฺตฺวา ปณฺณสาถํ ปรีวาเรตฺวา นิสินฺนา
อติวิกาโล ชาโต อุปฺชาเรธาติ วตฺวา ปณฺณสาถทวารํ วิวริตฺวา
ปณฺณสาถทวารํ วิวริตฺวํ ตํ อปฺสฺสนฺนาปี กุหิ นฺ กโต
มหาปฺริโสติ นานฺนพฺนฺธิสุ ฯ คณฺวาเส นิพฺพินฺโน เอโก
วิหริตฺกามา มณฺเฑ มหาปฺริโส พุทฺธตฺตฺเยว ตํ ปฺสฺสิสฺสามาติ
อนฺโตชฺมพฺพิปาภิมุขา จาริกํ ปกฺกมฺสิสุ ฯ อถ เต วิปฺสฺสินา
กิร พุทฺธตฺตํ ปตฺวา ชฺมมจกฺกํ ปวตฺติตฺตุนฺติ สุตฺวา อนฺนุกฺกเมน
สพฺเพ เต ปพฺพชิตา พนฺธมฺติยา ราชนานิยา เขเม มิกฺทาเย
สนฺนิปฺตีสุ ฯ ตโต เตสํ ภควา ชฺมมํ เทเสสิ ตทา จตฺราสีติยา
ภิกฺขุสฺสทฺสฺสานํ ชฺมมาภิสมโย อโหสิ ฯ โส ตติโย อภิสมโย
อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

จตฺราสีติสฺสทฺสฺสานิ   สมฺพุทฺธํ อนฺนปพฺพชฺฐํ
เตสมารามปตฺตานํ   ชฺมมํ เทเสสิ จกฺขุมา ฯ
สพฺพากาเรน ภาสโต   สุตฺวา อุปฺนิสาทิโน
เตปี ชฺมมวริ คนฺตฺวา   ตติยาภิสมโย อหฺวติ ฯ

ตตฺถ จตฺราสีติสฺสทฺสฺสานิ สมฺพุทฺธํ อนฺนปพฺพชฺฐนฺติ เอตฺถ

เล่มที่ 44 วิปัสสีพุทธร่วมวณณา หน้า 431

อนุนา โยคโต สมพุทธรุนติ อุปโยควจัน กตุนติ เวทิตพัพ ๗ ตตถ
อารามปตตานนุติปี ปาโจ ๗ ภาสโตติ วทโต ๗ อุปนิสาทิโนติ
คณตฺวา อุปนิสฺตาย ฐมฺมทานํ ททโตติ อตุโถ ๗ เตปีติ เต
จตุราสีตีสหสฺสสงฺฆาตา ปพฺพชิตา วิปสฺสีสฺส อุปฺภูจากภูตา ๗
คณตฺวาติ ตสฺส ฐมฺมํ ฌตฺวา ๗ เอวํ เตสํ ตติโย อภิสมโย
อโหสิ ๗ เขเม มิกทาย วิปสฺสีสมฺมาสมพุทฺธํ เทว จ อคฺค-
สาวเก อนุปพฺพชิตานํ ภิกฺขุณํ อฏฺฐสฏฺฐิสตฺสหสฺसानํ มชฺฌ
นิสินฺโน วิปสฺสี ภควา

ขนฺตีปรมฺมํ ตโป ตติกฺขา

นิพฺพานํ ปรมฺมํ วทนฺติ พุทฺธา

น หิ ปพฺพชิตो ปฺรฺูปมาตี

น สมโณ โหติ ปรี วิหฺเรนฺโต ๗

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ กุสลสฺส อุปสมฺปทา

สจฺจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธาน สาสนํ ๗

อนฺูปวาโท อนฺูปมาโต ปาติโมกฺเข จ สํวโร

มตฺตตฺถญฺจตา จ ภตฺตสฺมี ปนฺตตฺถจ สยนาสนํ

อชฺชิตฺเต จ อาโยโค เอตํ พุทฺธาน สาสนฺนฺติ (๑)

อิมํ ปาติโมกฺขํ อุตฺทิสฺสิ ๗ อีมา ปนฺ สพฺพพุทฺธานํ ปาติโมกฺ-
ขุทฺเทสกาถาโย โหนฺตีติ เวทิตพัพ ๗ โส ปจฺโม สนฺนิปาโต

๑. ที. มหา. ๑๐/๕๔/๕๓ ๗ บ. ฐ. ๒๕/๒๔/๔๐ ๗

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณนา หน้า 432

อโหสิ ฯ ปุณ ยมกปาฏิหาริย์ ทิสฺวา ปพฺพชิตานํ ภิกฺขุณํ
สทสฺสทสฺสานํ ทฺติโย สนนฺนิปาโต อโหสิ ฯ ยทา ปน วิปฺสฺสิสฺส
เวมาติกา ตโย ภาตโร ปจฺจนฺตํ วุปฺสเมตฺวา ภควโต
อุปฺภูจฺจกิริยา ย ลทฺทวรา หุตฺวา อตฺตโน นคฺร์ เนตฺวา
อุปฺภูจฺจหนฺตา ตสฺส ฆมฺมํ สุตฺวา ปพฺพชฺชีสุ ฯ เตสํ อสฺตีติ-
สทสฺสทสฺสานํ มชฺเฌ นิสฺสีทิตฺวา ภควา เขเม มิกฺทายเ
ปาฏิโมกฺข์ อุกฺทิสฺสิ ฯ โส ตติโย สนนฺนิปาโต อโหสิ ฯ เตน
วฺตุตฺติ

สนนฺนิปาตา ตโย อาสุํ   วิปฺสฺสิสฺส มเหสิโน
จิณฺณาสวานํ วิมลานํ   สนนฺตจิตฺตาน ตาทินํ ฯ
อภฺภูจฺจกฺกิสฺสทสฺสทสฺสานํ   ปจฺโม อาสิ สมากโม
ภิกฺขุสทสฺสทสฺสานํ   ทฺติโย อาสิ สมากโม ฯ
อสฺตีติภิกฺขุสทสฺสทสฺสานํ   ตติโย อาสิ สมากโม
ตตฺถ ภิกฺขุคณฺมชฺเฌ   สมฺพุทฺโธ อติโรจตีติ ฯ

ตตฺถ อภฺภูจฺจกฺกิสฺสทสฺสทสฺसानนฺติ อภฺภูจฺจกฺกิสฺสทสฺสาธิกานํ
สทสฺสทสฺสภิกฺขุณฺนติ อตฺถโถ ฯ ตตฺถาติ ตตฺถ เขเม มิกฺทายเ ฯ
ภิกฺขุคณฺมชฺเฌติ ภิกฺขุคณฺสฺส มชฺเฌ ฯ ตสฺส ภิกฺขุคณฺมชฺเฌติปี
ปาโจ ตสฺส ภิกฺขุคณฺสฺส มชฺเฌติ อตฺถโถ ฯ

ตทา อมฺหากํ โพธิสฺสโต มหิตฺธิโก มหानุภาโว อตฺถโถ
นาม นาคราชา หุตฺวา อนนฺนาคโกภฺภูจฺจทสฺสทสฺสปริวาริ หุตฺวา

เล่มที่ 44 วิปัสสีพุทธร่วมวณณา หน้า 433

สปริวารสุส ทสพลสุส อสมพลสีลสุส กรุณาตีตลททยสุส
สกุการกรณตุถิ สตุตรตนมยิ จนมมณฺทลสงกาสิ ทฏฺจพพ-
สارมณฺทํ มณฺทปํ การตฺวา ตตุถ นิสีทาเปตฺวา สตุตาหิ
ทิพฺพวิภวานุรูปํ มหาทานํ ทตฺวา สตุตรตนขจิตฺติ มหารหิ
สุวณฺณมยิ นานามณฺชิตฺติวิสรสมุชฺชลํ ปิสี ภาควโต อทาสิ ฯ
ตทา นํ ปิจานูโมทนาวसानเ อโต อยิ เอกนวุตฺติกปเป พุทฺโธ
ภวิสฺสตีติ พุยาทาสิ ฯ เตน วุตฺติ

อหนฺเตน สมเยน	นาคราชา มหิทฺธิโก
อตุโล นาม นามเนน	ปฺลฺลวณฺโต ชุตินฺธโร ฯ
เนกานํ นาคโกณฺฐินํ	ปริวารตฺวานหิ ตทา
วชฺชนฺโต ทิพฺพตฺริเยหิ	โลกเชฏฺฐํ อฺปาคมี ฯ
อฺปสงกมิตฺวา สมฺพุทฺธิ	วิปัสสี โลกนายกํ
มณฺมิตฺตุตรตนขจิตฺติ	สพฺพาภรณฺภูตฺติ
นิมนฺเตตฺวา ชมฺมราชสุส	สุวณฺณปิจมทาสหิ ฯ
โสปี มํ พุทฺโธ พุยาทาสิ	สงฺฆมชฺเณ นิสีทिय
เอกนวุตฺติโต กปเป	อยิ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
อหุ กปิลวฺหยา รมฺมา	นิกฺขมิตฺวา ตถาคโต
ปธานํ ปทหิตฺวาน	กตฺวา ทุกฺกรการิกํ ฯ
อชปาลรูกฺขมฺลสุมี	นิสีทิตฺวา ตถาคโต
ตตุถ ปายาสํ ปคฺคยฺห	เนรณฺชรมฺเปหิติ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณณา หน้า 434

เนรณชราย ตีรมหิ	ปายาส อท โส ชิโน
ปฎิยตุวรมกุเคน	โพธิมุลมุเปหิตี ๑
ตโต ปทกขิณ กตุวา	โพธิมณฺฑ์ อนุตฺตโร
อสุตฺตมูเล สมโพธิ	พุชฺฌิสฺสตี มหายโส ๑
อิมสฺส ชนิกา มาตา	มายา นาม ภวิสฺสตี
ปีตา สุกุโรทโน นาม	อัยฺย เหฺตฺสตี โคตโม ๑
อนาสวา วีตฺรคา	สนฺตจิตฺตา สฺมาหิตา
โกลิโต อุปฺติสฺโส จ	อคฺคา เหฺตฺสนฺตี สวากา
อานนฺโท นามปฺภูจกโก	อุปฺภูจิสฺสตีมิ ชินิ ๑
เขมา อุปฺปลวณฺณา จ	อคฺคา เหฺตฺสนฺตี สวีกา
อนาสวา วีตฺรคา	สนฺตจิตฺตา สฺมาหิตา ๑
พธิ ตฺสฺส ภควโต	อสุตฺตโถติ ปวฺจจติ
จิตฺโต จ หตฺถาพวโก	อคฺคา เหฺตฺสนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ๑
นนฺทมาตา จ อุตฺตรา	อคฺคา เหฺตฺสนฺตฺตฺตฺตฺต ๑
อายุ วสฺสสฺตํ ตฺสฺส	โคตมสฺส ยสฺสสิโน ๑
อิทํ สุตฺวาน วจัน	อสมสฺส มเหสิโน
อาโมทิตา นรมฺรู	พุทฺธวีชงฺกุโร อัย ๑
อุกฺกุฏฺจิสฺสททา วตฺตฺตฺต	อุปฺโพณฺณตี หสนฺตี จ
กตฺตฺตฺตฺต นมสฺสนฺตี	ทสฺสหฺสฺสตี สเทวกา ๑
ยทิมสฺส โลกนาถสฺส	วิรัชฺฌิสฺสตาม สาสัน
อนาคตฺมหิ อทฺธาน	เหฺตฺสตาม สมนฺมุขา อิมิ ๑

เล่มที่ 44 วิปัสสีพุทธร่วมวณณา หน้า 435

ยถา มนุสสา นที ตรนตา ปฏิตติถุ วิรัชฌิย
 เหฏฐาติตถุ คเหตฺวา อุตฺตรนฺติ มหานที ๆ
 เอวเมว มยฺ สพฺเพ ยถิ มุญฺจามิมิ ชินิ
 อนาคตฺมहि อทฺธานเ เหสฺสาม สมฺมุขา อิมิ ๆ
 ตสฺสาหิ วณฺิ สุตฺวา กิโย จิตฺตํ ปสาทียิ
 อุตฺตริ วตฺตมฺชิฏฺฐาสิ ทสฺปารมิปฺริยาติ ๆ

ตตฺถ ปุณฺณวณฺโถติ ปุณฺณวา สมฺปจิตฺตปุณฺณสจฺจโยติ
 อตุโถ ๆ ชุตินฺธโรติ ปภายุตฺโต ๆ เนกานํ นาคโกฏฺฐินนฺติ อนेกาหิ
 นาคโกฏฺฐิหิ ๆ กรณตฺเถ สามิวณฺิ ทฏฺฐพฺพิ ๆ ปรีวารेतฺวานาติ
 ภควนฺตํ ปรีวารेतฺวา ๆ อหนฺติ อตฺตานํ นินฺทิสฺติ ๆ วชฺชนฺโถติ
 วาเทนฺโถ ตาเพนฺโถ ๆ มณฺิมุตฺตรตฺนขจิตฺตนฺติ มณฺิมุตฺตาทีหิ
 วิวิเรหิ รตฺनेหิ ขจิตฺตนฺติ อตุโถ ๆ สพฺพาภรณฺภูตฺตนฺติ สพฺพา-
 ภรณฺเหหิ วาพฺรุปาทีหิ รตฺนเมยฺหิ มณฺุฑิตฺตนฺติ อตุโถ ๆ สุวณฺณ-
 ปิจฺจนฺติ สุวณฺณมยฺ ปิจฺจํ ๆ อทาสนฺติ อทาสี อหํ ๆ

ตสฺส ปน วิปัสสีสฺส ภควโถ พนฺธุมฺตี นาม นคริ
 อโหสิ ๆ พนฺธุมา นาม ราชา ปิตา พนฺธุมฺตี นาม มาตา
 ขณฺุโฑ จ ติสฺโส จ เทว อคฺคสวภา อโสโก นามฺปฏฺฐาโก
 จนฺุทา จ จนฺุทฺตฺตา จ เทว อคฺคสวภา ปาฏฺฐิรฺกฺโข
 โโพธิ สรริ อสีติหตฺถุเพธฺ อโหสิ สรริปฺปภา สพฺพกาลิ
 สตฺต โยชนานิ ผริตฺวา อฏฺฐาสิ อสีติวสฺสสทฺสทานิ आयु
 สฺตฺนุ นามสฺส อคฺคเมหฺสิ สมวฏฺฐกฺขนฺุโร นามสฺส ปุตฺโต

อาชณณรเถน นิกขมิ ฯ เตน วุตต์

นกรั พนุฐมตี นาม	พนุฐโม นาม ขตติโย
มาตา พนุฐมตี นาม	วิปัสสิสส มहेสิโน ฯ
อฏฐวสสสทสทานิ	อการั อชฌาวสิ โส
นनुโท สุนनुโท สิริมา	ตโย ปาสาทมุตตมา ฯ
ติจตตาริ สทสทานิ	นาริโย สมลงกตา
สทสสนา นาม นาริ	สมวณฺณกขนุโธ นาม อตฺรโช ฯ
นิमितฺเต จตฺโร ทิสฺวา	รถยานน นิกขมิ
อนฺนอฏฐมาसानิ	ปธานั ปทหิ ชิโน ฯ
พฺรหฺมุนา ยาจิโต สนฺโต	วิปัสสิ โลกนายโก
วตฺตจกโก มหาวิโร	มิกทาเย นรุตฺตโม (๑) ฯ
ขณฺโท จ ติสฺสนาโม จ	อเหตุํ อคฺคสาวกา
อโสโก นามฺปฏฺฐาโก	วิปัสสิสส มहेสิโน ฯ
จนฺทา จ จนฺทमितฺตา จ	อเหตุํ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต	ปาณฺณลิตฺติ ปวฺจจติ ฯ
ปฺนพฺพสุमितฺโต นาโก จ	อเหตุํ อคฺคฺปฏฺฐกกา
สิริมา อุตฺตรา เจว	อเหตุํ อคฺคฺปฏฺฐจิกา (๒) ฯ
อสิตฺติหตฺถมฺพเพโธ	วิปัสสิ โลกนายโก
ปภา นินฺทราวตี ตสฺส	สมนฺตา สตฺตโยชเน ฯ

๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๒. ม. อิม. ปาจา นตฺถิ ฯ

เล่มที่ 44 วิปัสสีพุทรวาสถณนา หน้า 437

อสีตวัสสสทสาณิ	อายุ พุทฐสส ดาวเท
ดาวตา ตัญญาโน โส	ตาเรตี ชนตํ พหุ ๑
พหุเทวมนุสสาณิ	พนุชชา ปรีโมจยิ
มคคามาคุคณจ อจิกุชิ	อวเสสปฏุชชเน ๑
อาโลกํ ทสสยิตวาน	เทเสตวา อมตํ ปทํ
ชลิตวา อคคิกุชชโร	นิพพุโต โส สสาวโก ๑
อิทฐีวรี ปุณณวรี	ลกขณณจ กุสุมิตํ
สพพิ ตมนนุตรหิตํ	นनु รัตตา สพพสงขาราดิ ๑

ตตถ พนุชชาตี เทวมนุสเส กามราคลโยชชาตีพนุชชา
โมเจตี วิกาเสตีตี อตุโธ ๑ มคคามาคุคณจ อจิกุชิติ อมตาทิคมา
อัย มคโค อจเจทสสสททัญญิวีรหิตา มชฌิมา ปฏีปทา มคโค
กายกิลมถาทิโก นายํ มคโคติ เสสปฏุชชเน อจิกุชิติ อตุโธ ๑
อาโลกํ ทสสยิตวานาตี มคคณาโลกํ วิปัสสนาณาโลกณจ
ทสสยิตวา ๑ ลกขณณจ กุสุมิตนติ จิตตลกขณาตีหิ พุลลิตํ (๓)
มณจตี ภาวโต สรีรณติ อตุโธ ๑ เสตี สพพตถ คาทาส
อุตุตตานเมวาตี ๑

วิปัสสีพุทรวาสถณนา นิญจिता ๑

๑. ม. พนุชชา ๑ ๒. ม. เทเสตวา ๑ ๓. ส.ย. ปุปพิตี ๑

เล่มที่ 44 สิกขีพุทธวิธีสวนมณนา หน้า 438

วิปัสสิสสุ อปรภาเค อนนฺตรหิตะ จ ตสฺมี กปะเป ตโต
ปรี เอกุณสญฺญิยา กปะเปสฺสุ พุทฺธา โลเก น อุปฺปชฺชิสฺสุ ฯ
อปคตพุทฺธาโลก (๑) อโหสิ ฯ กิเลสเทวปุตฺตมารานํ เอกรัชฺชํ
อปคตกณฺฐกํ อโหสิ ฯ อิโต ปน เอกตฺตีสกปะเป สินิทฺท-
สุกฺขสารทารุปะจิตฺ ปนฺहुตสปะปีตฺโต นิฐโม สิกขี วิย สิกขี จ
เวสฺสญฺจาติ เทว สมฺมาสมพุทฺธา โลเก อุปฺปชฺชิสฺสุ (๑) ฯ ตตฺถ
สิกขี ปน ภควา ปารมมิตฺยํ ปุเรตฺวา ตฺสิตปะเร นิพฺพตฺติตฺวา
ตโต จิตฺวา กุสฺลกรณวตี อรุณวตฺนคเร ปรมคฺณวโต อรุณ-
วโต นาม รณฺโถ อคฺคมเหสิตฺยา รตฺตกนกะปฺปฏิพิมฺพจรุปฺปกาย
ปภาวติยา นาม เทวียา กุจฺฉิสฺมี ปฺปฏิสนฺธิ คเหตฺวา ทส
มาเส วิตฺตนาเมตฺวา นิสฺสญฺยาเน มาตฺตกุจฺฉิตฺโต นิกฺขมิ ฯ เนมิตฺติกา
ปนสฺส นามํ กโรนฺตา อุนฺหิสฺสสฺส สิกขา วิย อุกฺกตฺตฺตา
สิกขิตฺติ นามมกฺสฺสุ ฯ โส สตฺตวสฺสสฺสสฺสสฺส นิกฺขารํ อหฺมวาสี ฯ
สฺจุนฺทกสิริคิริยสนาริวสภานามกา ตโย ปาสาทา อหฺลฺสุ ฯ
สพฺพกามาเทวิปฺปมฺขานี จตฺตวิสฺติ อิตฺติสฺสสฺสสฺส นิกฺขารํ อหฺลฺสุ ฯ
อหฺลฺสุ ฯ

โส จตฺตาริ นิมิตฺตานิ ทิสฺวา สพฺพกามาเทวียา
คฺณคณาตฺเต อตฺเต นาม ปุตฺเต อุปฺปนฺเน หตฺถิยาเนน
๑. สี่. ยู. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

เล่มที่ 44 ลีขีพุทธวัสวณณา หน้า 439

หตถิกขนุชวรคโต มหาภิกขุขมนัน นิกขมิตฺวา ปพฺพชฺช ๙ ตํ
สคฺคตฺติปริสสตสทสฺตานี อนุปพฺพชฺชิสฺสุ ๙ โส เตหิ ปริวฺโต อฏฺฐมาถํ
ปธานจริยํ จริตฺวา วิสาขปฺนฺณมาย คณฺสงฺคณฺกํ ปหาย
สุทสฺสนนิกเม ปิยทสฺสีเสฏฺฐิโน ชิตฺยา ทินฺนํ มรฺชฺปาयाถํ
ปรีกฺขชิตฺวา ตรฺกขทิวเรน ทิวาวิหารํ วิดีนาเมตฺวา อโนม-
ทสฺสีนา นาม ตาปเสน ทินฺนา อฏฺฐ กุสตีณมฺภูจฺชโย กเหตุวา
ปฺนฺณทรีกโพธิ อฺปสงฺกมิ ๙ ตสฺสา กิร ปฺนฺณทรีกโพธิยาปี
ปาฏฺฐเลีย ปมาณเมว ปมาณํ อโหสิ ๙ ตํทิวสเมว โส
ปฺนฺณสาสรตณฺขนุโธ หุตฺวา อพฺภุคฺคโต สาขาปีสฺส ปฺนฺณสา-
สรตณฺมตฺตาว ๙ โส ทิพฺเพหิ คณฺเชหิ ปุปฺเพหิ สยฺจณฺโน
อโหสิ ๙ น เกวลํ ปุปฺเพหเว ผลหิปี สยฺจณฺโน (๑) อโหสิ ๙
ตสฺส เอกปฺสฺสโต ตรฺกขานิ ผลานิ เอกโต มชฺฌิมานิ เอกโต
นาตีปฺกฺกานิ เอกโต ปกฺขิตฺตทิวโพชานิ วิย สุรฺสถานิ วณฺณ-
คณฺชรสสมฺปฺนฺนानิ ตโต ตโต โอลมฺพนฺติ ๙ ยถา จ โส
เอวํ ทสสทสฺสีจกฺกวาเพสฺสุ ปุปฺผุปฺคา รุกฺขา ปุปฺเพหิ ผลุปฺคา
รุกฺขา ผลหิ ปฏฺิณฺณทิตฺตา อเหตุ ๙

โส ตตฺถ จตฺวิสตีหตฺถวิตฺถตํ ตินฺสนุถํ สนฺถริตฺวา
ปลฺลสงฺกํ อาภุชิตฺวา จตฺรงฺควีริยํ อธิฏฺฐาย นิสฺสีติ ๙ เอวํ นิสฺสีตฺวา
จตฺตีส โยชนวิตฺถตํ สมารํ มารพลํ วิชฺมิตฺวา สมโพธิ
๑. ลี. ย. สหิตโต ๙

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณณา หน้า 440

ปาปญิตวา อนนกาตีสสารี ๗เป๗ ตณหานัน ขยมชฌคาคิ
อุทานัน อุทานนตวา โพธิสมเปเยว สตุตสตุตทาหิ วิดีนาเมตวา
พุรหุมายาจัน สมนุปฏิจิจิตวา อตุตนา สห ปพพชิตานัน สตุตติยา
ภิกขุสตุตสตุตทานัน อุปนิสสุยสมปตตี ทิสวา สุรบเถน คนตวา
วิวัชวารณวติยา อรุณวติยา ราชนานียา สมิเป มิกาจันญยานเน (๑)
โอตริตวา เตหิ มุนิกณเหหิ ปริวุโตเตตัม มชฌเ ชมมจกุกัม
ปวตุเตสิ ๗ ตทา โกภูิสตุตสตุตทานัน ปจโม อภิสมโย อโหสิ ๗
เตน วุตตัม

วิปสสิสสุส อปเรน   สมนุพุทโธ ทวิปทุตโตโม
สิจิวุหโย อาสิ ชินโน   อสโม อปปฏิปุกคโล ๗
มารเสนัน ปมทุทิตวา   ปตุโต สมนุโพธิมุตตมัม
ชมมจกุกัม ปวตุเตสิ   อนุกมปาย ปาณินัน ๗
ชมมจกุกัม ปวตุเตนุเต   สิจิมุหิ ชินปุงกเว
โกภูิสตุตสตุตทานัน   ปจมาภิสมโย อหุติ ๗

ปุนปี อรุณวติยา ราชนานียา สมิเปเยว อภิกุราช-
ปุตตสสุ จ สมนุภวราชปุตตสสุ จาติ ทวินัน สปริวารานัน
ชมมัม เทเสตวา นวุติโกภูิสตุตทานัน ชมมามตัม ปาเยสิ ๗ โส
ทุตติโย อภิสมโย อโหสิ ๗ เตน วุตตัม

อปรมุปี ชมมัม เทเสนุเต   คณเสฏฐเจ นรุตตเม
นวุติโกภูิสตุตทานัน   ทุตติยาภิสมโย อหุติ ๗

๑. สี่. ย. มิกาจันญยานเน ๗

เล่มที่ 44 สิขีพุทธวิธีสวนัณณา หน้า 441

ยทา ปน สุริยวตินครทวารเร จมปรกรุกขมุเล ติตถีย-
มทมานภณชนตถั สพพชนพนุชนโมกขตถณจ ยมกปาฏิหาริย
กโรนุโต ภควา ชมมึ เทเสสิ ตทา อสิติโกฏิสทสสถานัน ตติโย
อภิสมโย อโหสิ ฯ เตน วุตถั

ยมกปาฏิหาริย   ทสขยนุเต สเทวเก
อสิติโกฏิสทสสถานัน   ตติยาภิสมโย อหุติ ฯ

อภิภุณา จ สมภเวณ จ ราชปุตเตน สทธี ปพพชิตานัน
อรหนตานัน สตสทสสถานัน มชฺเณ นิสิติตฺวา ปาติโมกข์ อหุทิสิ ฯ
โส ปจโม สนุnipาโต อโหสิ ฯ อรุณวตินนเร ฌาตีสมาคเม
ปพพชิตานัน อสิติยา ภิกขุสทสสถานัน มชฺเณ นิสิติตฺวา ปาติโมกข์
อหุทิสิ ฯ โส ทุติโย สนุnipาโต อโหสิ ฯ ฌนลชยนนเร
ฌนปาลนาควินยนสมเย (๒) ปพพชิตานัน สตตติยา ภิกขุสทสสถานัน
มชฺเณ ภควา ปาติโมกข์ อหุทิสิ โส ตติโย สนุnipาโต
อโหสิ ฯ เตน วุตถั

สนุnipาตา ตโย อาสุ   สิขิสสาปี มहेสิโน
จีณาสวานัน วิมลนัน   สนตจิตฺตาน ตาทินัน ฯ
ภิกขุสตสทสสถานัน   ปจโม อาสิ สมากโม
อสิติภิกขุสทสสถานัน   ทุติโย อาสิ สมากโม ฯ
สตตติภิกขุสทสสถานัน   ตติโย อาสิ สมากโม
อนุปติตฺโต ปทุมว   ไตยมหิ สมปวทฺตมิตฺตุนติ ฯ

๑. สิ. ย. ฌนปาลกคหปติวินยนสมเย ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวณณา หน้า 442

ตตถ อนุปลิตโต ปทุมวาทิ โดเย ชาตฺ โดเยว วฑฺฒิตํ
ปทุมํ วิย โดเยน อนุปลิตตํ โสปี ภิกฺขุ สนนฺปิยาโต โลก
ชาโตปี โลกธมฺเมหิ อนุปลิตโต อโหสิตี อตฺถโ ๑

ตทา กิร อมฺหากํ โโพธิสฺสโต กตฺถจि อสฺสภูโ
ปริภุตฺตนนเร อรินฺทโม นาม ราชา หุตฺวา สีจิมฺหิ สตฺถริ
ปริภุตฺตนนรณฺนุปรตฺเต สปริวาริ ราชา ภควโต ปจฺจุคนฺตฺวา
ปสาทวฑฺฒิตททยนยนโสโต ทสพลสฺส อมฺลจรณกมฺลยฺกเพสฺ
สปริวาริ สิริสา อภินฺทิตฺวา ทสพลํ นิมนฺเตตฺวา สตฺตาหํ
อิสฺสรียกฺลวิภวสฺสทฺธานุรูปํ มหาทานํ ทตฺวา ทสฺสภณฺฑา-
การทฺวารานิ วิวราเปตฺวา พุทฺธปฺปมฺขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส
มหกฺขมานิ วตฺถานิ อทาสิ ๑ อตฺตโน จ พลรฺูปลกฺขณชว-
สมฺปนฺนเหมชาลมาลาสมลฺงกตํ นวกนกรฺุจิริทณฺฑทโกสจามรยฺก-
วิราชิตํ วิปฺลุมฺทกฺกณฺณํ จนฺทราชาวิราชิตวทฺนโสตํ เอราวณ-
วารณฺมิว อริวารณฺ วรวารณฺ ทตฺวา วารณฺปฺปมาณเมว
กตฺวา กปฺปิยภณฺฑทฺถจ อทาสิ ๑ โสปี นํ สตฺถา อโ
เอกตฺถีสกปฺเป พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาทาสิ ๑ เตน วุตฺตํ

อหํ เตน สมเยน อรินฺทโม นาม ขตฺติโย
สมฺพุทฺธปฺปมฺขํ สงฺฆํ อนฺนปาเนน ตปฺปยี ๑
พหุทฺสสวริ ทตฺวา ทสฺสโกฏฺฐิ อนฺนปฺปกํ
อลงฺกตํ หตฺถิยานํ สมฺพุทฺธสฺส อทาสหํ ๑

๑. สี่ ....ทนต..๑

เล่มที่ 44 สิริพุทธร่วมวณณา หน้า 443

หตุถิยานัน นิมมิถิตวา กปปีย อูปนามย
ปूरयी मानसं मयहि निजं तपुहमुपगुचितं ५
तोपि मं पुत्रो पुयागसि सिधि लोककनयको
ऐकत्तैसे ओटो कपेपे ओय पुत्रो गविसुत्ति ५
ओहु कपिलवुहया रममा ५पे५ हेसुसाम समुखा ओमं ५
त्सुसापी वज्जं सुत्तवा गिययो जित्तं पसाथी
ओत्तुत्ती वत्तम्मिगुत्तासी तसपारमिपूरियात्ति ५

त्तत्तु นิมมิถิตวาत्ति त्सुत्त हत्तुत्तिโน पमाणेन तुत्तियत्तवा ५
कपपियन्त्ति कपपियगन्त्तं गिक्खुन्त्ति यं गन्त्तं कपपत्ति कहेत्तु
त्तं कपपियगन्त्तं नाम ५ पूरयी मानसं मयहनत्ति मम्म जित्तं
तानपीत्तिया पूरयी मयहि हासुत्तपात्तनसम्मत्तं ओकात्तिन्त्ति ओत्तुलो ५
निजं तपुहमुपगुचितन्त्ति निज्जकालं तानं तसुत्तामित्ति तानवसेन
तपुहि ओपगुचितं जित्तन्त्ति ओत्तुलो ५

त्सुत्त पन्न गक्खवत्तो नक्खं ओरुत्तवत्ती नाम ओโหत्ति ५
ओरुत्तवा नाम राखा पीत्ता ปภาวत्ती नाम มาत्ता ओगिक्ख
จ सम्भโว ज เทว ओक्कสวากา เขम्मงกโร नामูปगुत्ताโก
สขिता (๑) จ ปทุมมา จ เทว ओक्कสวาวิกา ปุณฺณทริกรุกโข โโพธิ
สรีริ จत्तुत्त สत्तत्तติहतฺตुत्तเพत्ति ओโหत्ติ ५ สรีरปฺปภา นิจ्जกालं
โยชนत्तตฺตยं ผริत्तวา ओगुत्तासी ५ สत्तत्तติวत्तสत्तสฺสทฺตทานิ आयु
สพฺพกามา नामत्तสฺส ओक्कम्महेत्ति ओत्तुโล नामत्तสฺส ปุत्तुत्तो
๑. สี่. ย. มขิตา ๫

หตฺถิยาเนน นิกฺขมิ ฯ เตน วุคฺคํ

นกรํ อรุณวตี นาม	อรุโณ นาม ขตฺติโย
ปภาวตี นาม ชนิกา	สิขิสฺสาปิ มหสิโน ฯ
สตฺตวสฺสสทฺสทานิ	อการํ อชฺฌาวสิ โส
สฺวทฺฒโก คิริ วาหโน	ตโย ปาสาทมุตฺตมา ฯ
จตุวิสตฺตสทฺสทานิ	นาริโย สมลงฺกตา
สพฺพกามา นาม สานารี	อตุโล นาม อตฺรโช ฯ
นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา	หตฺถิยาเนน นิกฺขมิ
อภูจมาลี ปธานจารี	อจรี ปริสุตฺตโม ฯ
พฺรหฺมณา ยาจิตฺ สนฺโต	สิขี โลกคฺคนายโก
วตฺตจกโก มหาวิโร	มิกทาเย นรุตฺตโม (๑) ฯ
อภิกฺขุ สมภโว เจว	อहेสิ อคฺคสาวกา
เขมฺงโร นามปฺภุจาทโก	สิขิสฺสาปิ มหสิโน ฯ
สขิลา (๒) จ ปทุมมา จ	อहेสิ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต	ปฺภุจาทริโกติ วุจฺจติ ฯ
สิริวฑฺฒโณ จ นนฺโท จ	อहेสิ อคฺคปฺภุจาทา
จิตฺตา เจว สฺวจิตฺตา (๓) จ	อहेสิ อคฺคปฺภุจาทา ฯ
อุจฺจตฺตเนน โส พุทฺโธ	สตฺตตีหตฺถมคฺคโต
กณฺจนคฺคฺขมิยสงฺกาโส	ทวตฺตีสวารลภฺขโณ ฯ

๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๒. สี. ย. มขิลา ฯ ๓. ม. สฺวจิตฺตา ฯ

ตสสาปี พยามปภา ภายา	นิจฺจรรนฺตี นีรฺนฺตรํ
ทิสทิสํ นิจฺจรรนฺติ	ตีณิ โยชนโส ปภา ฯ
ตตฺตตฺตวสฺสสทฺสสถานิ	อายุ ตสฺส มหฺตฺติโน
ตาวตา ติฏฺฐมาโน โส	ตารฺเตชิ ชนฺตํ พหุํ ฯ
ชฺมมเมฆํ วสฺสิตฺวาน (๑)	เตมยิตฺวา สทฺเวเก
เขมฺนตํ ปาปยิตฺวาน	นิพฺพุโต โส สสาวโก ฯ
อนฺุพฺยณฺชนสมฺปนฺนํ	ทวตฺตีสวรรลฺกขณฺ
สพฺพิ ตมนฺตรหิตํ	นนฺุ ริตฺตา สพฺพสงฺขาราทิ ฯ

ตตฺต ปุณฺฑริโกติ เสตมฺพรุโกโฆ ฯ ตีณิ โยชนโส ปภาติ
ตีณิ โยชนานิ ปภา นิจฺจรรนฺตฺติ อตฺโต ฯ ชฺมมเมฆนฺติ
ชฺมมวสฺสํ ชฺมมวสฺสนโก พุทฺธเมโฆ ฯ เตมยิตฺวาติ ชฺมมกถา-
สลิเลน เตมยิตฺวา สยฺยจิตฺวาติ อตฺโต ฯ สทฺเวเกติ สทฺเวเก
สทฺเต ฯ เขมฺนตฺนฺติ เขมฺนตํ นิพฺพานํ ฯ อนฺุพฺยณฺชนสมฺปนฺนตฺติ
ตมฺพนขตฺตฺกนาสวณฺณํกุลิตาทิหิ (๒) อสฺตีติยา อนฺุพฺยณฺชนเห
สมฺปนฺนํ ทวตฺตีสมหาปฺริสทกฺขณปฏฺิณณฺจฺหิตํ ภควโต สรฺริรฺนฺติ
อตฺโต ฯ ลีขี กิร สมฺมาสมฺพุทฺโธ สีสวตฺตีนกเร อสฺสาราเม
ปรีนฺิพุพายิ ฯ

ลีขีว โลกฺ ตปฺสา ชลิตฺวา

ลีขีว เมฆากมเน นทิตฺวา

๑. ม. ปวสฺเสตฺวา ฯ ๒. ลี. ...ตฺตฺกนขลิตฺนฺิพุทฺนข... ฯ

สิขี มहेสิณฐนวิปปีโน

สิขีว สนนตี สุกโต คโต โส ฯ

สิขีสส กิร ภควโต ธาตุโย เอกคณนาว หุตฺวา อฏฺฐิสฺส
น วิปปีริสฺส ฯ สกถขมฺพฺทีปวาสิโน ปน มนุสฺสา ตโยชนฺพเพชฺ
สตุตฺรตนมฺยํ หิมกิริสทิสโสภํ ฐปมกํสฺส ฯ เสสเมตถ คากาสุ
ปากฏเมวาทิ ฯ

สิขีพุทธวิธีสวนมณณา นิฏฺฐิตา ฯ

เวสฺสภูพุทธวิธีสวนมณณา

สิขีสส ปน สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อปรภาเก อนฺตรหิต
ตสฺส สาสเน สตุตตีวสฺสสทฺสสาयูกา มนุสฺสา อนุกฺกเมน
ปริหายิตฺวา ทสวสฺสสาयูกา อहेสิ ฯ ปฺน วฑฺฒิตฺวา อปริมิตาयูกา
หุตฺวา อนุกฺกเมน ปริหายิตฺวา สฏฺฐิวสฺสสทฺสสาयูกา อहेสิ ฯ
ตทา วิชิตมโนญฺ สพฺพโลกาภิญฺ สยมญฺ เวสฺสภู นาม สตุถา
โลเก อุตฺปาที ฯ โส ปารมิโย ปุเรตฺวา คฺคฺสิตฺปุเร นิพฺพคฺคิตฺวา
ตโต จวิตฺวา อโนมนคเร สุปฺปตีตสฺส สุปฺปตีตสฺส นาม
รณฺโณ อคฺคฺมहेสิยา สีลวตฺติยา ยสวตฺติยา นาม กุจฺฉิสฺมี
ปฏฺฐิสฺนฺธี อคฺคฺเหสิ ฯ โส ทสฺนฺนํ มาสํ อจฺจเยน อญฺ-
ปมฺยูยานे มาตฺถกุจฺฉิตโต นิภฺขมิ ฯ ชายมาโนว ชนํ โตเสนฺโต
วสฺสภานํ นที ฯ ตสฺมา วสฺสภานาทเหตุตฺตา ตสฺส นามคฺค-

เล่มที่ 44 เวสสภูพุทธวิธีสวนมณนา หน้า 447

หณทิวเส เวสสภูติ นามมกัสุ ฯ โส ฌพพสุสสหสฺตานิ อการี
อชฌาวลี ฯ รุจิสฺรุจิริตฺวิจฺจนนามกา ตโย ปาสาทา ตสฺส
อเหตุสุ ฯ สฺวจิตฺตาเทวิปฺปมฺขานี ตีส อิตฺติสหสฺตานี ปจฺจุปฺภูจิตานี
อเหตุสุ ฯ

โส จตฺตารี นิमितฺตานี ทิสฺวา สฺวจิตฺตาย นาม เทวียา
สุปฺปพฺพุเช นาม กุมารे อุปฺปนฺเน สฺวณฺณสิวิกาย อฺยฺยาน-
ทสฺสนตฺถาย กนฺตฺวา เทวตฺตตานี กาสายานี กเหตุวา
ปพฺพชฺชฺ ฯ ตํ สตฺตตฺตีสสหสฺตานี อนฺุปพฺพชฺชฺสุ ฯ อถ โส เตหิ
ปริวฺโต ฌ มาเส ปชานจริยํ จริตฺวา วิสาขปฺญณฺมาย
สฺวจิตฺตนิคฺเค สนฺุทิสฺสมานสรีราย สิริวทฺตนาย นาม ทินฺนํ
มรฺุปายาสํ ปรีกฺุชฺชิตฺวา สาลวเน ทิวาวิหารํ วิดีนาเมตฺวา
สายนุหสมเย นินฺุทนาคราเชน ทินฺุนา อภฺุจ ตินฺุณฺุจฺชโย
กเหตุวา สาลโพธิํ ปทกฺุจฺฉินฺุโต อุปาคมิ ฯ ตสฺสาปี สาลสฺส
ตเทว ปาภฺุเลีย ปมาณเมว ปมาณํ อโหสิ ฯ ตเถว ปุปฺผผล-
สิริวิภโว เวทิตฺพุโพ ฯ โส สาลมฺูลมฺุปกนฺุตฺวา จตฺตาลีสหตฺถ-
วิตถตํ ตินฺุสนฺุถํ สนฺุถริตฺวา ปลฺุลงกํ อภฺุชิตฺวา วิคตนิวรณํ
สพฺพกามมทาวรณํ อนาวรณณานํ ปภฺุลิภิตฺวา อนกชาติ-
สํสารํ ฯ เปฯ ตณฺุหานํ ขยมชฺฉกาคี อุทานํ อุทานตฺวา
สตฺตสตฺตาทํ ตตฺถเอว วิดีนาเมตฺวา อตฺตโน กนิฺุณฺุจภาติกสฺส
โสณฺุमारสฺส อุตฺตรกฺุमारสฺส จ อุปนิฺุสฺสยสมฺุปตฺตี ทิสฺวา

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 450

รชชั การเรติ ฯ ตสฺसानุกมฺปาย ภควา ตตฺถ อคฺมาสิ โสปี
ภควโต อากมนั สุตฺวา สปริวารโ ภควโต ปจฺจุคฺคมนั กตฺวา
นิมนฺเตตฺวา มหาทานั ทตฺวา ตสฺส ฌมฺมํ สุตฺวา ปสนฺนหทยโ
ปพฺพชฺชิตฺตํ สญฺจิสทสฺสสงฺขา ปุริสา อนุปพฺพชฺชิตฺตํ เต เตน
สทฺฐี อรหตฺตํ ปาปฺณิสฺสํ โส เตหิ ปริวฺโต เวสฺสภู ภควา
ปาติโมกฺขํ อทฺถิติสิ โส ตติโย สนนฺิปาโต อโหสิ ฯ เตน
วตฺตํ

สन्नฺิปาตา ตโย อาลํ เวสฺสภูสฺส มहेสิโน
ชีณาสวานั วิมลानั สนนฺิจิตฺตาน ตาทินั ฯ
อสิตฺติภิกฺขุสทฺสถานั ปจฺโม อาสิ สมากโม
สตฺตตฺติภิกฺขุสทฺสถานั ทฺติโย อาสิ สมากโม ฯ
สญฺจิจิกฺขุสทฺสถานั ตติโย อาสิ สมากโม
ชราทิภยตีตानั โอรสานั มहेสิโนติ ฯ

ตทา อมฺหากั โพธิสฺสโต สรภวตีนคเร ปรมปิยทสฺสโน
สุทสฺสโน นาม ราชา หุตฺวา เวสฺสภุมฺหิ โลกนายเก
สรภนครมฺปกเต ตสฺส ฌมฺมํ สุตฺวา ปสนฺนหทยโ ทสนข-
สโมธานมฺขชลั ชลชามลาวิกถกมถมกฺลสทิสมณฺชลี สิรสิ กตฺวา
พฺพุทฺธปฺมุขสฺส สงฺฆสฺส สจิวริ มหาทานั ทตฺวา ตตฺถเวว ภควโต
นิवासตฺถาย คณฺฐกฺฎิ กตฺวา ตํ ปริกฺขิปิตฺวา วิหารสทฺสสิ
การตฺวา สพฺพณฺจ วิภวชาตํ ภควโต สาสเน ปริจฺจชิตฺวา

นามสส ภริยา สุปปพุทโธ นามสส ปุตโต สวนนสวีกาย
นิกขมิ ฯ เตน วุตตํ

อนมํ (๑) นาม นครํ	สุปปตีโต นาม ขตติโย
มาตา ยสวตี นาม	เวสสภุสส มหสิโน ฯ
ฉพพสสสสทานิ	อการํ อชฌาวสิ โส
รุจิ สฺรติ วฑฒกา	ตโย ปาสาทมุตตมา ฯ
อนนตีสสสสทานิ	นาริโย สมลงกตา
สฺจิตตา นาม สานาริ	สุปปพุทโธ นาม อตฺรไซ ฯ
นิมิตฺเต จตฺโร ทิสฺวา	สวีกายานิกขมิ
จมาสิ ปธานจาริ	อจริ ปฺริสฺตฺตโม (๒) ฯ
พฺรหฺมฺนา ยาจิตฺ สนฺโต	เวสสภุ โลกนายโก
วตฺตจโก มหาวิโร	อรุณฺเป นรุตฺตโม ฯ
โสณฺเ จ อุตฺตรโร เจว	อหสิ อคฺคสาวกา
อุปฺสนฺโต นามุปฺภูจโก	เวสสภุสส มหสิโน ฯ
รามาน เจว (๓) สمالา จ	อหสิ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต	มหาสาโลติ วุจฺจติ ฯ
โสคติโก เจว รมฺโม จ	อหสิ อคฺคปฺภูจกา
โคตมิ จ สิริมา จ (๔)	อหสิ อคฺคปฺภูจิกา ฯ

๑. ส. ย. อนุปมํ ฯ ๒. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๓. ส. ย. รามาน จ ฯ

ส. ย. กาลิโคตมิ สิริมา ฯ

เล่มที่ 44 กกุสนฐพุทธวิสวณณา หน้า 457

พราหฺมณา ขตฺติเยหิ สกฺกรียนฺติ ڪรฺกรียนฺติ ฯ ตสฺมา
สจฺจสนฺโฆ กกุสนฺโฆ โปธิสฺสโต วิภวสิริสมุทเยนาภูเล อนาภูเล
พราหฺมณภูเล ทสฺสทสฺสิโลกธาตุ อุนฺนาเทนฺโต กมฺปยนฺโต
อุทปาติ ฯ เภฏฺฐา วุตฺตปฺปการานิ ปาฎิหาริยานิ นิพฺพตฺตีสุ ฯ
ตโต ทสนฺนํ มาसानํ อจฺจเยน เขมวตฺตฺยฺยานเ (๑) มาตฺตฺกฺจฺฉินฺโต
สฺวณฺณลตาโต อคฺคิชาโล วิย นิกฺขมิ ฯ โส จตฺตาริ วสฺส-
สทฺสฺसानิ อการํ อชฺฌาวสิ ฯ ตสฺส กิร กามกามวณฺณกาม-
สฺทฺฐินามกา (๒) ตโย ปาสาทา อเหตุํ ไรจฺฉินิพฺราหฺมณิปฺมุขานิ
ตีส อิตฺถิสทฺสฺसानิ ปจฺจฺปฏฺจิตานิ อเหตุํ ฯ

โส จตฺตาริ นิมิตฺตานิ ทิสฺวา ไรจฺฉินิยา พฺราหฺมณิยา
อนฺุตฺตเร อุตฺตเร นาม กุมารเ อุปฺปนฺเน ปยฺตฺเตน อาชฺลฺยฺเรน
มหาภินิกฺขมนํ นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิ ฯ ตํ จตฺตาลีสทฺสฺसानิ
อนฺุปพฺพชฺสีสุ ฯ โส เตหิ ปรีวฺโต อฏฺฐ มาเส ปธานจฺริยํ
จฺริตฺวา วิสาขปฺลณฺณมาย สฺจฺฉิรฺนฺชนิกเม วชฺฉิรฺนฺชพฺราหฺมณฺสฺส
ชิตาย ทินฺนํ มรฺุปายาสํ ปรีภฺยฺชิตฺวา ขทฺริวเน ทิวาวิหารํ
กตฺวา สายนฺุสฺสมเย สฺกฺทฺเทเน นาม ขวปาลเกน อุปฺนิตา
อฏฺฐ ตินฺมฏฺจฺฉิโย ڪเหตุวา สิริสฺโพธิ ปาฎฺฐิยา วุตฺตปฺปมาณํ
ทิพฺพคฺนฺธํ อุปฺวา ยมานํ อุปคฺนฺตฺวา จตฺตฺตีสทฺตฺถวิตฺถตํ ตินฺสนฺธํ
สนฺธฺริตฺวา ปฺลลฺงกํ อาภฺยฺชิตฺวา สมฺโพธิ ปตฺวา อนเกชาติ-
๑. สฺ. ย. ขมฺยฺยานเ ฯ ๒. สฺ. ย. สฺจฺฉิรฺนฺชิตฺวทฺตฺนนามกา ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 458

สังสารี ๔เปฯ ตณฺห่าน ขยมชฺชกาคิ อุทานํ อุทานेतฺวา สตฺต-
สตฺตทาหิ วิตฺตินาเมตฺวา อตฺตนา สห ปพฺพชิตานํ จตฺตาลีสาย
ภิกฺขุสหฺสฺสานํ สจฺจปฺปฏิเวธสมตฺถตฺติ ทิสฺวา เอกาเหเนว
มกิลนฺครสมิเป สมฺภูตํ อธิปตฺนํ นาม มิกทายิ ปวิสิตฺวา
เตสํ มชฺชกโต ภควา ชมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสิฯ ตทา จตฺตาลีสาย
โกฏฺฐิสหฺสฺสานํ ปจฺโม ชมฺมาภิสฺมโย อโหสิฯ

ปฺน กณฺณกฺขชฺชนฺครทฺวาเร มหาสาลรฺกขมฺมูเล ยมก-
ปาฏฺฐิหาริยิ กตฺวา ตีสโกฏฺฐิสหฺสฺสานํ ชมฺมจกฺกํ อุปฺปาเทสิฯ
โส ทฺติโย อภิสฺมโย อโหสิฯ ยทา ปน เขมวตฺตีนฺครสฺสาวิทฺุเร
อณฺณตฺรสมิ เทวายตเน อภิมตฺนรเทโว นรเทโว นาม ยกฺโข
ทิสฺสมานมนุสฺสสฺสริโร หุตฺวา กนฺตารมชฺเฒ เอกสฺส กมล-
กฺวलयฺปฺปลสมฺลยฺกตฺสลิสีตลสฺส ปรมฺมรฺฐสฺสิรฺวาริโน สพฺพชน-
สฺสุรภิมสฺส สรฺสสฺ สมิเป จตฺวา กมลกฺวलयกฺลลหาราทีหิ สตฺเต
อุปฺลาเปตฺวา มนุสฺเส ขาทติฯ ตสฺมี มกฺเค ปจฺฉินฺเน
ชนสมฺปาตฺรหิเต มหาอฏฺฐิ ปวิสิตฺวา ตตฺถ สมฺปตฺเต สตฺเต ขาทติฯ
โส โลกวิสฺสุโต มหากนฺตารมกฺโค อโหสิฯ อุกฺโตกนฺตารทฺวาเร
กิริ มหาชนกาโย สนนฺิปตฺติตฺวา กนฺตารนิตฺถรณฺตฺถาย อฏฺฐาสิฯ
อถ วิคตภวพฺนฺโธ กกฺสนฺโธ สตฺถา เอกทิวสํ ปจฺจฺจสฺสมเย
มหากรฺณาสมปาตฺติโต วุฏฺฐาย โลกํ โวลเณฺนโต ฌาณชาลสฺส
อนฺโตคตฺติ ตํ มหฺสกฺกํ นรเทวยฺกํ ตณฺจ ชนสมฺมหมทฺทสฯ

ทิสฺวา จ ปน คคนตเลน คนฺตุวา ตสฺส ชนกายสฺส
ปสฺสนตสฺเสว ภควา อนกวิหิตํ ปาฏิหาริยํ กโรนฺโต ตสฺส
นรเทวยกฺขสฺส ภวเน โอตริตฺวา ตสฺส มงฺคลปลฺลงฺเก นิสฺสีทิ ฯ
อถ โข โส มนุสฺสภฺกโข ยฺกโข ฉพฺพณฺณรสมฺมโย
วิสฺสชฺเชนฺตํ อินฺทฺธนุปรวิฏฺตมิว ทิวสฺสกริ มฺนิติวสฺสกริ ปวนปเถ-
นาคจฺจนฺตํ ทิสฺวา ทสฺพลอ มมานุกมฺปาย อิชากจฺจตฺติ
ปสฺนุนหทยอ อตฺตโน ปรีวารยฺกฺเขหิ สทฺฐี อนกมิกคณฺวณฺตํ
หิมวณฺตํ คนฺตุวา นานาวณฺณคนฺธานิ ชลชถลชานิ นิสฺสินฺ
กุสฺมmani ปรมฺมโนรมานิ สฺกนฺธคนฺธเส สมําหริตฺวา อตฺตโน
ปลฺลงฺเก นิสฺสินฺ วิคฺตรนฺธํ กกุสนฺธํ โลกนํยกํ มาลาคนฺธวิเลปนาทิจิ
ปฺชยิตฺวา ฤตฺติสฺสจฺจิตานิ ปวตฺเตนฺโต สิริสิ อณฺชสิ กตฺวา
นมนฺสฺสมานอ อญฺจาสิ ฯ ตโต มนุสฺสตา ตํ ปาฏิหาริยํ ทิสฺวา
ปสฺนุนหทยา สมํกมฺม ภควณฺตํ ปรีวาทฺเตว นมนฺสฺสมานา
อญฺจิสฺสุ ฯ อถ อปฺปฏฺฐิสฺนุโข กกุสนฺโข ภควา อภิปฺชิตนรเทวยกฺขํ
นรเทวยกฺขํ กมฺมผลสมฺพนฺธทสฺสเนน สมฺมตฺเตเชตฺวา นิริยกถาย
สนฺตาสฺเสตฺวา จตฺตสฺสจฺจกถํ กเถสิ ตทา อปฺริมิตานํ สตฺตทานํ
สมฺมํภิสฺมโย อโหสิ อยฺย ตติโย อภิสฺมโย อโหสิ ฯ เตน
วฺจตุตฺติ

เวสฺสภูสฺส อปเรน   สมฺพทฺฐุโข ทิปฺทฺตุตฺตโม
กกุสนฺโข นาม นามเนน   อปฺปเมยฺโย ทฺรํสาสโท ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 460

อุคฺคมาญฺเฐตฺวา สพฺพภวํ	จริยาย ปารมี คโต
สีโหว ปญฺชริ เภตฺวา	ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ ฯ
ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตนฺเต	กกุสนฺเธ โลกนายเก
จตฺตาลีสโกฏฺฐิสหฺสฺสานํ	ธมฺมาภิสมโย อหุ ฯ
อนตฺตลิกฺขมฺหิ อากาเส	ยมกํ กตฺวา วิกุพฺพนํ
ทีสโกฏฺฐิสหฺสฺสานํ	โพเธสิ เทวมานุเส ฯ
นรเทวสฺส ยกฺขสฺส	จตฺสจฺจปฺปกาสนเ
ธมฺมาภิสมโย ตสฺส	คณฺนาโต อสงฺขิโยติ ฯ

ตตฺถ อุคฺคมาญฺเฐตฺวาติ สมฺมหนิตฺวา ฯ สพฺพภวานฺติ สพฺพิ
 นววิธํ ภวํ ภวฺปฺปตฺตินิมิตฺตํ กมฺมณฺติ อตฺถโถ ฯ จริยาย ปารมี
 คโตติ สพฺพปารมีนํ ปุรณฺวเสน ปาริ คโต (๑) ฯ สีโหว ปญฺชริ
 เภตฺวาติ สีโห วิย ปญฺชริ มฺนิกฺขุชโร ภวปญฺชริ วินาเสตฺวาติ
 อตฺถโถ ฯ กกุสนฺธสฺส วิทฺธสฺสทวพฺนฺธนฺสฺส เอโกว สวากสนฺนิปาโต
 อโหสิ ฯ กณฺณกฺขุชฺชนฺครเ อธิปฺตเน มิกทาเย อตฺตนา สห
 ปพฺพชิตฺเทหิ จตฺตาลีสาย อรหนฺตสหฺสฺเสหิ ปรีวฺโต มาฆปฺปณฺณมายํ
 ภควา ปาติโมกฺขํ อุตฺทิสิ ฯ เตน วุตฺตํ

กกุสนฺธสฺส ภควโต	เอโก อาสิ สมากโม
ชีณาสวานํ วิมฺลानํ	สนฺตจิตฺตาน ตาทินํ ฯ
จตฺตาลีสสหฺสฺสานํ	ตทา อาสิ สมากโม
ทนฺตภูมิมฺนุปฺปตฺตานํ	อาสวาริคณฺกฺขยาติ ฯ

๑. สี. ปารมี คโต ฯ

เล่มที่ 44 กกุสนฺธพุทธรวิสวณณา หน้า 461

ตทา อมหากั โปริสตุโต เขโม นาม ราชา หุตฺวา
พุทฺธปฺปมุขสฺส สงฺฆสฺส ปตฺตจิวรี มหาทานํ ทตฺวา อณฺชนาทีนึ
สพฺพเสชฺชชานึ จ อทาสึฯ อณฺณณฺจ สมณปริกฺขารํ ทตฺวา
ตสฺส ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา ปสฺนุนททโย หุตฺวา ภควโต สนฺติเก
ปพฺพชึฯ โส ปน สตุถา อนาคเต อิมสฺมีเยว กปฺเป
พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิฯ เตน วุตฺถิ

อหํ เตน สมเยน   เขโม นามาสิ ขตฺติโย
ตถาคเต ชินปฺตฺเต   ทานํ ทตฺวา อนปฺปกัฯ
ปตฺตณฺจ จิวรี ทตฺวา   อณฺชนํ มจรฺกุกฺกั
อิมตํ ปตฺถิตํ สพฺพํ   ปฏฺิยาเทมิ วรี วรีฯ
โสปี มํ พุทฺโธ พุยาภาสิ   กกุสนฺโธ วินายโก
อิมมฺหิ ภทฺทเก กปฺเป   อยํ พุทฺโธ ภวิสฺสตีฯ
อหุ กปิลวฺหยา รมฺมาฯเปฯ เหสุสาม สมฺมุขา อิมํฯ
นคฺริ เขมวตี นาม   เขโม นามาสํหํ ตทา
สพฺพณฺณตฺถํ คเวสนฺโต   ปพฺพชึ ตสฺส สนฺติเกตีฯ

ตตฺถ อณฺชนํ ปากฺกเมวฯ มจรฺกุกฺกนฺติ ยญฺจิมรฺกัฯ
อิมตฺนฺติ อิมํ เอตํฯ ปตฺถิตนฺติ อิจฺฉิตํฯ ปฏฺิยาเทมิตี ทชฺชามิ
อทาสินฺติ อตุโถฯ วรี วรฺนฺติ เสฏฺฐิ เสฏฺฐนฺติ อตุโถฯ
ยเทตํ ปตฺถิตนฺติปี ปาโจ ตสฺส ยํ อิจฺฉติ เอตํ สพฺพํ
อทาสินฺติ อตุโถฯ อยํ สุนฺทรตโรฯ

ตสฺส ปน อทนฺธสฺส กกุสนฺธสฺส ภควโต เขมํ นาม

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณนา หน้า 462

นกริ อโหสิฯ อคฺคิตฺตโต นาม พุราหุมนิ ปิตา วิสาขา
นาม พุราหุมนิ มาตา วิฐุโร จ สณฺชิโว จ เทว อคฺคสาวกา
พุทฺธิโซ นามปฺญฺจาโก สามา จ จมฺปา จ เทว อคฺคสาวิกา
มหาสิริสรุโข โโพธิ สิริริ จตฺตาลีสทตฺตพฺเพธิ อโหสิ สมฺนตา
ทสโยชนานิ สิริรปฺปภา นิจฺจรติ จตฺตาลีสวสฺสทสฺทานิ อายุ
ภริยา ปนสฺส โรจินี นาม พุราหุมนิ อุตฺตโร นาม ปฺตฺโต
อาชณฺณรเถน นิภฺขมิฯ เตน วุตฺตํ

พุราหุมนิ อคฺคิตฺตโต จ	อาสิ พุทฺธสฺส โส ปิตา
วิสาขา นาม ชนิกา	กกุสนฺธสฺส สตฺถุโน ฯ
วสเท ตตฺถ เขเม ปฺเร	สมพุทฺธสฺส มหากฺลํ
นรานํ ปวริ เสฏฺฐิ	ชาติมนฺตํ มหายสิ ฯ
วิฐุโร จ สณฺชิโว จ	อหสิ อคฺคสาวกา
พุทฺธิโซ นามปฺญฺจาโก	กกุสนฺธสฺส สตฺถุโน ฯ
สามา จ จมฺปามา จ	อหสิ อคฺคสาวิกา
โพธิ ตสฺส ภควโต	สิริโสติ ปวฺจจติ ฯ
จตฺตาลีสรตฺตนา	อจฺจुकฺคโต มหามฺนิ
กนปฺปภา นิจฺจรติ	สมฺนตา ทสโยชนํ ฯ
จตฺตาลีสวสฺสทสฺทานิ	อายุ ตสฺส มหสิโน
ดาวตา ติฏฺฐมาโน โส	ดาเรสิ ชนตํ พหุ ฯ
ธมฺมาปณํ ปสาเรควา	นรนาเรนิ สเทวเก
นทิตฺวา สีหนาทว	นิพฺพุโต โส สสาวโก ฯ

เล่มที่ 44 กกุสนฺธพุทธวัสวณณา หน้า 463

อฏฺฐจฺจวณสมฺปนฺโน อจฺฉิทฺทานิ นีรณฺตรํ
สพฺพิ ตมนฺตรหิตํ นนฺ ฤตฺตา สพฺพสงฺขาราติ ฯ

ตตฺถ วสเต ตตฺถ เขเม ปฺเรติ อัย คาลา กกุสนฺธสฺส
ชาตนครสนฺทสฺสณฺตํ วุคฺคตาติ เวทิตฺพุพา ฯ มหากฺลนฺติ อฺทิตฺทิตํ
ภควโต ปิตฺกฺลํ ฯ นรานํ ปวริ เสฏฺฐนฺติ ชาตีวเสน สพฺพ-
มนุสฺसानํ ปวริ เสฏฺฐนฺติ อตฺโถ ฯ ชาติมนฺตฺนฺติ อภิชาตีวณฺตํ
อฺคฺคตฺมาภิชาตํ ฯ มหายสนฺติ มหาปฺริวาริ กิํ ตํ พุทฺธสฺส
มหากฺลํ ฯ ตตฺถ มหากฺลํ เขเม ปฺเร วสเตติ ปเทน สมฺปนฺนโร
ทฏฺฐพฺโพ ฯ

สมนฺตา ทสโยชนนฺติ สมนฺตโต ทส โยชนานิ ฝริตฺวา
นิจฺจกัลลํ สริโรโต นิภฺขมิตฺวา สุวณฺณวณฺณา ปภา นิจฺจรตีติ
อตฺโถ ฯ ฆมฺมาปณฺนฺติ ฆมฺมสงฺขาตํ อาปณฺณํ ฯ ปสาเรตฺวาติ
ภณฺฑทวิกิณฺนตฺถํ นานาภณฺฑทสมิทฺทฆมาปณฺณํ วิย ฆมฺมาปณฺณํ
ปสาเรตฺวาติ อตฺโถ ฯ นรนาเรนนฺติ เวเนยฺยนรนาเรนนํ ฌาน-
สมาปตฺติมคฺคผลรตนวิเสสธัมมคฺคตฺถาย ฯ สีหนาทฺวาติ สีหนาทํ
วีย อภยนาทํ นทิตฺวา ฯ อฏฺฐจฺจวณสมฺปนฺโนติ อฏฺฐจฺจ-
สมนฺนาคตฺสโร สตฺถา ฯ อจฺฉิทฺทานิติ จิตฺทาภิการฺหิตานิ
สีลานิ อจฺฉิทฺทานิ อสพฺพานิ อกมฺมาसानิ ฯ อถ วา อจฺฉิทฺทานิ
อวิวรานิ สวากยฺคพาทีนํ ฯ นีรณฺตรนฺติ สตฺถํ สพฺพกัลลํ ฯ
สพฺพิ ตมนฺตรหิตนฺติ สตฺถา จ สวากยฺคพาทีนํ จ ตํ สพฺพิ
มุณีภาวมุปลนฺตฺวา อทฺสฺสณภาวมุปลนฺตฺติ อตฺโถ ฯ

อเปตพฺนุโธ กกุสนฺธพฺนุโธ
อทฺนุชปฺณโธ คตฺสพฺนุโธ
ติโลกฺสนุโธ กิร สจฺจสนุโธ
เขเม วเน วาสมกปฺปยิตฺถ ๑
เสศคาถาสฺ สพฺพตฺถ ปากฺกเมวาทิ ๑
กกุสนฺธพฺนุชวิธีสวนุณา นิฏฺฐิตา ๑

โกณาคมนพฺนุชวิธีสวนุณา (๑)

กกุสนฺธสฺส ปน ภควโต อปรภาเก ตสฺส สาสเน จ
อนฺตรหิเต สตฺเตสฺส ตีสวสฺสสทฺสสาธุเกสฺส ชาเตสฺส ปฺรหิตโกณาคมนโน (๒)
โกณาคมนโน นาม สตุถา โลเก อุทปาติ ๑ (๓) อถ วา กนกาคมนโต
โกณาคมนโน นาม สตุถา โลเก อุทปาติ ๑ ตตฺถ กการสฺส
โกอาเทสฺส กตฺวา นการสฺส ณาเทสฺส กตฺวา เอกสฺส กการสฺส
โลปํ กตฺวา นิรุคฺตินิเยน กนกสฺส กนกาทิกอาภรณสฺส อาคมํ
ปวสฺสนํ ยสฺส ภควโต อุปฺปนฺนกาเล โส โกณาคมนโน
นาม ๑ (๓) เอตฺถ ปน อายุ อญฺุพฺพเพน ปฺริหีนสทิลํ กตํ น
เอวํ ปฺริหีนํ ปฺน วทฺตฺติตฺวา ปฺริหีนนฺติ เวทิตพฺพิ ๑ กถํ ๑
อิมสฺมีเยว กปฺเป กกุสนุโธ ภควา จตฺตาลีสวสฺสสทฺสสาธุก-
กาเล นิพฺพตฺโต ตํ ปน อายุ ปฺริหายมานํ ทสวสฺสกาลํ
๑. ม. โกณาคมน ๑ ๒. สී. ย. ปฺรหิตโปณาคมนโน ๑
๓. สී. ย. อิม ปาจา นตฺถิ ๑

เล่มที่ 44 โถณาคนพุทธวิธีสวนุณา หน้า 465

ปตวา ปุณ อสงเขยยุย ปตวา ตโต ปรีหายนัน คีสวนุสสทส-
สายุกกาเล จิตฺ ตทา โถณาคนโน ภควา โถเก อุปฺปนฺโนติ
เวทิตพฺโพ ฯ

โถปี ปารมโย ปุเรตวา ตฺลิตฺปุเร นีพพตฺติตฺวา ตโต
จวิตฺวา โสภวตีนฺนเร ยถตฺตตฺส พฺราหฺมณฺสฺส ภรียาย
รฺูปาทีหิ คฺุณฺเหหิ อนุตฺตราย อุตฺตราย นาม พฺราหฺมณฺญา
กฺุณฺจิสฺมึ ปฺปฏิสนฺธิ คฺเหตฺวา ทสนฺนํ มาสํ อจฺเจน สฺภวตี-
อฺุยฺยาน มาตฺกฺุณฺจโถ นิกฺขมฺิ ฯ ซายมานे ปน ตฺลฺมึ สก-
ล-
ซมฺพฺพิเป เทโว กนกวสฺลํ วสฺลํ ฯ เตนฺสฺส กนกาคนการณฺตฺตา
กนกาคนโนติ นามมกฺฺสฺ ฯ ตํ ปนฺสฺส นามํ อนุกฺกเมน
ปรีณมมานํ โถณาคนโนติ ซาตํ ฯ โส ปน ตีณิ วสฺสทสฺसानิ
อकारี อซฺมวสฺสิ ฯ ตฺลิตฺสนฺตฺลิตฺสนฺตฺกฺุณฺจนามกา ปนฺสฺส ตโย
ปาสาทา อहेลฺลํ ฯ รฺุจิกตฺตาพฺราหฺมณฺญีปฺมุขานิ โสพส อิตฺถิ-
สทสฺसानิ อहेลฺลํ ฯ

โส จตฺตารี นิมิตฺตานิ ทิสฺวา รฺุจิกตฺตาย พฺราหฺมณฺญา
สฺตถฺวาเห นาม ปฺุตฺเต อุปฺปนฺเน หตฺถิกฺขนฺชวรคโถ หตฺถิยาเนน
มหาภินิกฺขมฺนํ นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชฺิ ฯ ตํ คีสปฺริสทสฺसानิ
อนุปพฺพชฺีสุ ฯ โส เตหิ ปรีวโถ จ มาเส ปธานจรียฺ จริตฺวา
วิสาขปฺุณฺณมายํ อคฺคิโสณพฺราหฺมณฺสฺส ชีตาย อคฺคิโสณ-
พฺราหฺมณฺกุมาริยา ทินฺนํ มรฺุปายาลํ ปรีภฺุณฺชิตฺวา ขทิวเน

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 466

ทิวาวิหาริ กตฺวา สายนุหสมเย ชฎาตินุทฺเคน นาม ยวปาเลน
ทินฺนา อฏฺฐ ตินฺมฏฺฐิโย คเหตุวา อุทุมฺพรโพธิ ปุณฺฑริเก
วุตฺตปฺปมาณิ ผลวิภูติสมฺปนฺนํ ทกฺขินโต อุปคนฺตฺวา วิสตี-
หตฺถิวิตฺถตฺติ ตินฺสนนฺธํ สนฺธริตฺวา ปลฺลลํ อากฺขิตฺวา มารพลํ
วิทฺธิเสตฺวา ทสพลณฺณานิ ปฏฺฐิตฺวา อนกฺชาตีสํสาริ ฯเปฯ
ตณฺหานํ ขยมชฺฌคฺคาติ อุทานํ อุทานตฺวา สตฺตสตฺตาหิ
วิทฺตินาเมตฺวา อตฺตนา สห ปพฺพชิตานํ ตีสํภิกฺขุสหฺสฺสานํ
อุปนิสฺสยสมฺปตฺตี ทิสฺวา คคนปฺเถน กนฺตฺวา สฺทสฺสนนฺคร-
สมิเป อีสิปฺตเน มิคทาเย โอตฺริตฺวา เตสํ มชฺฌคฺโค ฌมฺมจกฺกํ
ปวตฺเตสิ ตทา ตีสโกฏฺฐิสหฺสฺสานํ ปจฺมาภิสฺมโย อโหสิ ฯ

ปุณฺ สุนฺทรนฺครทฺวาเร มหาสาลรฺกฺขมฺเเล ยมกปาฏิหาริยิ
กตฺวา วิสตีโกฏฺฐิสหฺสฺสานํ ฌมฺมามตฺ ปาเยสิ โส ทฺติโย
อภิสฺมโย อโหสิ ฯ อตฺตโน มาตฺริ อุตฺตริ ปมฺขํ กตฺวา ทสฺสุ
จกฺกวาพสฺสเสสฺสุ เทวตานิ สฺมาคตานิ อภิฌมฺมปฺญกํ เทเสนฺเต
ภควติ ทสนฺนํ โกฏฺฐิสหฺสฺสานํ ตติโย อภิสฺมโย อโหสิ ฯ เตน
วุตฺตํ

กกุสนฺธสฺส อปฺเรน สมฺพุทฺโธ ทฺวิปฺทฺตโม
โกณาคมนฺ นาม ชิโน โลกเชฏฺโง นฺราสโก ฯ
ทส ฌมฺเม ปุริยิตฺวาน กนฺตาริ สมตฺติกฺกมิ
ปฺวาหิย มลฺล สพฺพิ ปตฺโต สมฺโพธิมฺตฺตมํ ฯ

เล่มที่ 44 โถณาคมนพุทธรวิสวนุณา หน้า 467

ธมมจกุกั ปวตเตนเต	โถณาคมนนายเก
ตีสโกฏิสหสฺสานั	ปจฺมาภิสมโย อหุ ๑
ปาฎิหิรี กโรนฺเต จ	ปรวาทปฺปมทฺทเน
วีสติโกฏิสหสฺสานั	ทุตฺติยาภิสมโย อหุ ๑
ตโต วิกุพฺพนั กตฺวา	ชิโน เทวปุรี คโต
วสเต ตตฺถ สมฺพุทฺโธ	สฺลยา ปณฺฑกฺมพฺเล ๑
ปกรณฺเ สตฺต เทเสนฺโต	วสฺสั วสฺติ โส มฺนิ
ทสโกฏิสหสฺสานั	ตติยาภิสมโย อหฺตติ ๑

ตตฺถ ทส ธมฺเม ปุริยิตฺวานาติ ทส ปารมิธมฺเม
 ปุริยิตฺวา ๑ กนฺตาริ สมฺติกกฺมิตฺติ ชาติกนฺตาริ สมฺติกกฺมิตฺติ ๑
 ปวาทิยาติ ปวาทฺเตวา ๑ มลฺล สพฺพนฺตติ รากาติมลตฺตยั ๑ ปาฎิหิรี
 กโรนฺเต จ ปรวาทปฺปมทฺทเนติ ปรวาทิวาทปฺปมทฺทเน ภควติ
 ปาฎิหาริยั กโรนฺเตติ อตฺถโถ ๑ วิกุพฺพนฺตติ วิกุพฺพนฺตติ
 สุนฺทรนฺครทฺวารเ ยมกปาฎิหาริยั กตฺวา เทวปุรี คโต ตตฺถ
 ปณฺฑกฺมพฺลสฺลยา วสิ ๑ กถิ วสิตี ปกรณฺเ สตฺต เทเสนฺโตติ
 ตตฺถ เทวานั สตฺตปฺปกรณฺสงฺขาติ อภิชฺมมฺปิฏกั เทเสนฺโต วสิ ๑
 เอวํ ตตฺถ อภิชฺมมึ เทเสนฺเต ภควติ ทสโกฏิสหสฺสานั เทวานั
 อภิสมโย อโหสิตี อตฺถโถ ๑

ปริสฺตุทฺสปารมิปุรณาคมนสฺส โถณาคมนสฺสปี เอโก สวาก-
 สนนฺนิปาโต อโหสิ ๑ สุรินฺทวตฺตีนฺนเร สุรินฺทวตฺตฺตฺยาเน วิหรนฺโต

เล่มที่ 44 โถณาคนนพุทธรวิธีสวนนนา หนา 469

พหุปรุกขารมทาสี ๑ โสปี นั ภควา พุยาทาสี อิมสมึเยว
ภททกปเป อัย พุทโธ ภวิสสตีติ ๑ อถ โส มหาปุริโส
ตสส ภควโต พุยากรณั สุตวา มหารชชั ปรุกจชิตวา ตสเสว
ภควโต สนนตเก ปพพช ๑ เตน วุตต

อหนเตน สมเยน ปพพโต นาม ขตติโย
มิตตามจเจหิ สมปนโน อนนตพลวาหโน ๑
สมพุทททสสนั คนตวา สุตวา ฆมมมณตตรั
นินนเตตวา สชินสงฆั ทานั ทตวา ยทิจจกั ๑
ปตตณณั จินปฏญจ โกเสยยั กมพลมปิ จ
สวนนปาทุกถเจว อทาสี สตถุสาวเก ๑
โสปี มั พุทโธ พุยาทาสี สงฆมฆเณ นีสึทีย
อิมมุหิ ภททเก กปเป อัย พุทโธ ภวิสสตีติ ๑
อหุ กปิลวหยา รมมา ๑เป ๑ เหสสาม สมมุขา อิมั ๑
ตสสาปี วจนั สุตวา ภียโย จิตตั ปสาทยั
อตุตธี วตมธัญจาสี ทสปรามิปุรียา ๑
สพพณณตตั คเวสนุโต ทานั ทตวา นรุตตเม
โอหาયાหิ มหารชชั ปพพช ๑ ชินสนตเกติ ๑

ตตถ อนนตพลวาหโนติ พหุกั อนนตต มยหิ พลล
อสสทถถิตาทิกั วาहनญจาทิ อตถโต ๑ สมพุทททสสนนตติ
สมพุทททสสนตถาย ๑ ยทิจจกนตติ ยาวทิจจกั พุททปมจ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณนา หน้ 470

สงฆ์ จตุพพิเชน อหารน อลมนนติ ปวาราเปตวา
หตถน ปัทหาเปตวาติ อตโธ ฯ สตุถสาวเกติ สตุถโน เจว
สาวกานนจ อทาสี ฯ นรุตตเมติ นรุตตมสฺส ฯ โอหายาติ
ปหาย (๑) ปริจจชิตฺวา (๒) ฯ

ตสฺส ปน โภณาคมนสฺส ภควโต โสภวตี นาม นครี
อโหสิ ขณนทตโต นาม พุราหุมนิ ปิตา อุตฺตรา นาม
พุราหุมนิ มาตา ภิชฺยโส จ อุตฺโตร จาติ เทว อคฺคสาวกา
โสตฺถิไซ นามปฏฺฐาโก สมุทฺทา จ อุตฺตรา จ เทว
อคฺคสาวิกา อุมุพฺรภูโข โภชิ สรีริ ตีสหตฺถพฺเพธ อโหสิ
ตีสวสฺสสหฺสฺสานิ อายุ ภริยา ปนสฺส รุจิกตฺตา นาม
พุราหุมนิ สตุถวาโห นาม ปฺตฺโต หตฺถิยาเนน นิกฺขมิ ฯ
เตน วุตฺติ

นครี โสภวตี นาม   โสโก นามาสิ ขตฺติโย
วสเต ตตฺถ นคร   สมุพฺพุทฺทสฺส มหาภูถิ ฯ
พุราหุมนิ ขณนทตโต จ   อาสิ พุทฺทสฺส โส ปิตา
อุตฺตรา นาม ชนิกา   โภณาคมนสฺส สตุถโน ฯ
ตฺถิ วสฺสสหฺสฺสานิ   อการ อชฺฌาวสิ โส
ตฺถิตสนฺตฺถิตสนฺตฺถุจ   ตโย ปาสาทมุตฺตมา (๓) ฯ
อนฺน(๑)โสพฺสสหฺสฺสานิ   นาริโย สมลฺงกตา
รุจิกตฺตา นาม นาริ   สตุถวาโห นาม อตฺรไซ ฯ

๑. สี่. ยู. โอหายิตฺวา ฯ ๒. สี่. ยู. นตฺถิ ฯ ๓. ม. อัย คาทาน น ทิสฺสตี ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 472

ตตถ อุกกามเขติ กมมารุทเธเน ฯ ยถา กมพุติ สุวณฺณนิกฺขั
วีย ฯ เอวํ รัสสีหิ มณฺฑลิตโตติ เอวํ รัสมีหิ ปฏิมณฺฑลิตโต
สมลฺลฺกโต ฯ ฌมฺมเจตี สมฺมเสตฺวาติ สตฺตตฺตีสโโพธิปฺกฺขิยฌมฺมมยํ
เจติยํ ปติฏฺฐาเปตฺวา ฯ ฌมฺมทฺสฺสทวิภูตฺตฺนติ จตฺตจฺจฌมฺมปฺภาว
วิภูตฺตํ ฯ ฌมฺมปฺปฺพคฺคํ กตฺวาติ ฌมฺมมยปฺปฺพมฺมาลาคฺคํ กตฺวา ฯ
มหาชนฺสฺส วิปฺสฺสนาเจติยงฺกณฺเณ จิตฺตฺส นมฺสฺสนตฺถาย ฌมฺมเจติยํ
ปติฏฺฐาเปตฺวา สสาวกสงฺโฆ สตฺถา ปรีนฺิพฺพายีติ อตฺโถ ฯ
มหาวิลาโสติ มหาอิทฺธิวิลาสปฺปฺตฺโต ฯ ตตฺสฺสชาติ ตตฺสฺส ภควฺโต ฯ
ชโนติ สาวกชโน ฯ สิริฌมฺมปฺปกาสนฺติ โลกุตฺตรฌมฺมปฺปกาสนฺ
โส ภควา จ สพฺพํ ตมนฺตรหิตนฺติ อตฺโถ ฯ

สุเขน โภจนาคมนโน คตาสโว

วิกามปฺปานาคมนโน มहेสี

วเน วิเวเก สิรินามเชยฺเย

วิสุทฺทวิธีสาคมนโน วสิตฺถ ฯ

เสสคาถาสฺส สพฺพตฺถ ปากฺกฺกเมวาทิ ฯ

โภจนาคมนพุทฺทวิธีสวนุณนา นิฏฺฐจิตา ฯ

เล่มที่ 44 กสสปุทธร่วมวณณา หน้า 473

โกณาคมนสุต ปน ภควโต อปรภาเค ตสฺส สาสเน
จ อนุตริหิต เตสฺวสฺสทสฺสายุกา สตฺตา อนุปุพฺเพน
ปริหายิตฺวา ทสฺวสฺสายุกา หุตฺวา ปฺน วฑฺฒิตฺวา อปริมิตฺยา
หุตฺวา ปฺน อนุปุพฺเพน ปริหายิตฺวา วิสฺตฺวสฺสทสฺสายุเกสุ
สตฺเตสุ ชาเตสุ อนกมฺนุสฺสโป กสฺสโป นาม สตฺตา โลเก
อุทฺปาที (๑) ๑ โส ปารมฺมโย ปฺเรตฺวา ตฺสิตฺปุเร นิพฺพตฺติตฺวา ตโต
จวิตฺวา พาราณสีนฺนเร พฺรหฺมทตฺตสฺส นาม พฺรหฺมณฺส
วิปลฺลควตฺติยา ธนวตฺติยา นาม พฺรหฺมณฺชฺยา กุจฺฉิสฺสมี ปฺฐิสฺสนฺธี
คเหตฺวา ทสฺนํ มาสํ อจฺเจน อธิปฺตเน มิกฺทาเย
มาตุกุจฺฉิตฺโต นิกฺขมฺม ๑ โคตฺตวเสน ปนสฺส กสฺสปฺกุมาริตฺติ
นามมกฺสฺส ๑ โส เทว วสฺสทสฺसानิ อการํ อชฺฌาวสฺสี ๑
หํสฺวา ยสฺวา สิรินฺนุโทติ ตสฺส ตโย ปาสาทา อเหตุ ๑
สุนนฺทานามพฺรหฺมณฺปฺมุขานิ อฏฺฐจตฺตาลีส อิตฺถิสฺสทสฺसानิ
ปจฺจุปฺภูจิตฺตานิ อเหตุ ๑

โส จตฺตารี นิมิตฺตานิ ทิสฺวา สุนนฺทาย พฺรหฺมณฺชฺยา
วิชิตฺเตเน นาม ปฺตฺเต อฺปฺปนฺเน อฺปฺปนฺนสฺสเวโค มหาภินิกฺขมฺนํ
นิกฺขมฺมิตฺติ จินฺเตสฺสี ๑ อถสฺส ปรีวิตฺกสฺมณฺนฺตรเมว ปาสาทอ
กฺกาลจกฺกมฺม รมิตฺวา คคนตลฺมพฺภุคฺคณฺตฺวา ปรมฺรุจฺริกรนิกโร
๑. ปรมฺตฺถโชติกา ๒/๕๓ ๑

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 474

สรทสมยรชนิกโร วีย ตาราคณปริวุโต อนेกนรตปริวุโต
คคนตลมลงฺกโรนุโต วีย ปุณฺณานุกาโว ปกาเสนุโต วีย
ชนนยนหทยานี อากขุฒนุโต วีย รุกขकुคานี ปรี โสภยมาโน
วีย จ คนฺตุวา นิโครธโพธิ์ มชฺฌกตฺวา ภูมียิ์ ปติฏฺฐหิ ๗
อด โพธิสฺสโต มหาสฺสโต ปจวียิ์ ปติฏฺฐหิตฺวา เทวทตฺต
อรหตฺตทุชฆมาทาย ปพฺพชฺช ๗ ตสฺส นาฏกิตฺติโย ปาสาทา
โอตฺริตฺวา อขุทฺตกาวุตฺ มคฺคิ์ คนฺตุวา สปริวารา เสนาสนนฺนิเวส
กตฺวา นิสฺสีทิสฺสุ ๗ ตโต อิตฺถิปรีจาริเก จเปตฺวา สหาคตา สพฺเพ
ปพฺพชฺชิสฺสุ ๗

มหาปรีโส กิร สตฺตาทํ เตหิ ปรีวุโต ปธานจริยิ์
จริตฺวา วิสาขปุณฺณมาย สุนนุทาย นาม พุราหุมนิยา
ทินฺนํ มรฺุปายาสํ ปรีภูณฺชิตฺวา ขทิวเรน ทิวาวิหาริ์ กตฺวา
สายนุหสมเย โสเมน นาม ยวपालเกน อุปนิตา อฏฺฐ
ติณฺมฏฺฐิจโย คเหตุวา นิโครธโพธิ์ อุปคนฺตุวา ปญฺจทสฺสทฺธา-
ยามวิตฺถตฺตํ ตินฺสนนฺธริ์ สนฺธริตฺวา อภิสมฺโพธิ์ ปาปุณฺณิตฺวา
อนेกชาติสฺสาร์ ๗เป๗ ตณฺหานํ ขยมชฺฌกาคติ อุทานํ
อุทานेतฺวา สตฺตสฺสตฺตาทํ วิตินาเมตฺวา อตฺตนา สห
ปพฺพชฺชิตานํ ภิกฺขุณฺํ โภภุญญา อุปนิตฺสยสมฺปตฺตี ทิสฺวา
คคนตเลน คนฺตุวา พาราณสิยิ์ อิติปตเน มิคทาเย โอตฺริตฺวา
เตหิ ปรีวุโต ตตฺถ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสิ ตทา วิสฺตียา

เล่มที่ 44 กสสปุทธรักษา หน้า 475

โกฏิสหุสถานัน ปจโม ฌมมาภิสมโย อโหสิ ฯ เตน วุคตํ

โกณาคมนสุส อปเรน สมพุทโธ ทวิปทุตโตโม

กสสโป นาม โคตฺเตน ฌมมราชา ปภงฺกโร ฯ

สญฺจทฺทิตํ กุลมุตํ พหุวนฺนปानโกชนํ

ทตฺวาน ยาจเก ทานํ ปุริยิตฺวาน มานสิ

อฺสโรว อาพกํ เกตฺวา ปตฺโต สมโพธิมุตฺตมํ ฯ

ฌมมจกฺกํ ปวตฺเตนฺเต กสสเป โลกนายเก

วีสโกฏิสหุสถานัน ปจมาภิสมโย อหฺตติ ฯ

ตตฺถ สญฺจทฺทิตนฺติ ญทฺทิตํ อฺชฌิตํ ปริจฺจตฺตํ ฯ

กุลมุลนฺติ กุลมฺรํ อปริมิตโกกฺกขนฺธํ อนนฺกโกฏิสหุสฺสชฺชนสญฺจยํ

ทสฺสตนยฺนภวนสทิสโรกํ อติทฺวจฺจํ ตินฺมิมิว ญทฺทิตนฺติ อตฺโถ ฯ

ยาจเกติ ยาจกานํ ทตฺวา ฯ อาพกนฺติ โคฏฺจํ ยถา อฺสโร ฯ

โคฏฺจํ ภินฺทิตฺวา ยถาสฺขํ อิจฺฉิตฺตฺวานํ ปาปฺณาติ เอวํ มหา-

ปุริโสปี เกหพนฺชนํ ภินฺทิตฺวา อภิสมฺโพธิํ ปาปฺณิตฺติ อตฺโถ ฯ

ปุณฺ จตฺมาสิ ฌนปทจาริกํ จรฺมานเ สตฺถริ ทสโกฏิ-

สหุสถานัน ทฺติโย อภิสมโย อโหสิ ฯ ยทา ปน สฺนุทฺรนฺครทฺวาเร

อสฺนรฺกขมฺมุเต ยมกปาฏิหาริยํ กโรนฺโต ฌมฺมํ เทเสสิ ฯ ตทา

ปญฺจนฺนํ โกฏิสหุสถานัน ตฺติโย อภิสมโย อโหสิ ฯ ปุณฺ ยมก-

ปาฏิหาริยํ กตฺวา สุรริปฺพุทฺธิภวเน ตาวตีสภวเน สฺฐมฺมา

นาม เทวสฺภา อตฺถิ ตตฺถ นิสิตฺตฺวา อตฺตโน มาตฺริ

ธนวตีเทวี ปมูขั กตวา ทสสหัสสิโลกธาตุยา เทวตานัน อนุคคห-
กรณตถั สตตปปรกรณั อภิธมมปิฏกั เทเสนุโต ตีณิ เทวตา-
โกฏิสหสสานิ ธมมามตัง ปาเยสิ ฯ เตน วุตตัง

จตุมาลี ยทา พุทโธ	โลเก จรติ จาริกัง
ทสโกฏิสหสสานัน	ทุตติยาภิสมโย อหุ ฯ
ยมกั วิกุพพณัน กตวา	ฌาณธาตุ ปกิตตยิ
ปณจโกฏิสหสสานัน	ตติยาภิสมโย อหุ ฯ
สุธมมา เทวปุเร ธมเม	ตตถ ธมมัม ปกิตตยิ
ตีณิโกฏิสหสสานัน	เทวานัน โภธยิ ชิโน ฯ
นรเทวสุส ยกขสุส	อปเร ธมมเทสเน
เอเตसानัน อภิสมยา	คณนาโต อสงขิยาติ ฯ

ตตถ จตุมาสนติ จาตุมาเส ฯ อยเมว วา ปาโโจ ฯ
จรตตี อจริ ฯ ยมกั วิกุพพณัน กตวาติ ยมกปาฏิหาริยัม กตวา ฯ
ฌาณธาตุนติ สพพญญตถญญาณสภาวัม ฯ สพพญญาณธาตุนติปี
วทนติ ฯ ปกิตตยิตติ มหาชนสุส ปกาเสสิ ฯ สุธมมาติ ดาวตีสภวเน
สุธมมา นาม สภา อตถิ ตตถ นิสิตถวาติ อตุโล ฯ ธมมุนติ
อภิธมมัม ฯ

ตทา กิร อานูภาววิจิตนรเทโว นรเทโว นาม มหสกุโ
เหฏฐา วุตตนรเทวยกุโ วิย มหิทธิโก ยกุโ อโหสิ ฯ โส
ชมพุทธิเป เอกสุมี นคเร รณโย ยาทิสั รูปี ตาทิสั รูปสณจัน

เล่มที่ 44 กสสปพุทธวิสวณณา หน้า 477

สรกุตตี นิมมินิตวา ตัม ราชานัม มาเรตวา ขาทิตวา สหอนเตปุรี
รชชัม ปฏิปชชิตวา อปริमितมัสโกชโน อโหสิ ฯ โส กิร
อิตฺถิธฺตโต จ อโหสิ ฯ ยทา ปน ตัม กุสลา เจกา อิตฺถิโย
นายัม อมหากัม ราชา อมนุสฺโส เอโสติ ชานนฺติ ฯ ตทา
โส ลชชิตโต หุตฺวา ตา สพฺพา ขาทิตวา อณฺณํ นกริ
ปฏิปชชติ ฯ เอวเมว โส นรเทวยฺกฺโข มนุสฺเส ภกฺขยฺนโต ยทา
สุนฺทรนคฺราภิมุโข อคมาสิ ตทา ตัม ทิสฺวา นคฺรวาสิโน
มนุสฺสา มรณภยตฺชชิตสนฺตาสา สกนคฺรโต นิกฺขมิตฺวา ตโต
ตโต ปลาสิสุ ฯ อถ เต มนุสฺเส ปลายมาเน ทิสฺวา
กสฺสปทสฺพลโล ตสฺส นรเทวสฺส ยกฺขสฺส ปุโรโต อญฺจาสิ ฯ
นรเทโว เอว เทวเทวํ จิตฺม ทิสฺวา วิสฺสรํ โฆรัม นาทํ นทิตฺวา
ภควโต ภยํ อุปฺปาเทตฺตํ อสฺสโกนฺโต ตัม สรณํ คนฺตฺวา ปรยฺหํ
ปฺจุจฺฉิ ฯ ปรยฺหํ วิสฺสชฺเชตฺวา ตัม ทเมตฺวา ฐมฺเม เทสิยมาเน
สมฺปตฺตานํ นรมฺรานํ คณฺนปถาศิตานํ อภิสฺมโย อโหสิ ฯ
เตน วุตฺตํ นรเทวสฺส ยกฺขสฺสาคิอาทิ ฯ ตตฺถ อปฺเร
ฐมฺมเทสเนติ อปรสฺมี ฐมฺมเทสเน ฯ เอเตสานนฺติ เอเตสํ ฯ
อยเมว วา ปาโใจ ฯ

ตสฺส ปน กสฺสปภควโต เอโกว สาวกสนฺนิปาโต
อโหสิ ฯ พาราณสีนคฺเร ปุโรหิตปฺตฺโต ติสฺโส นาม อโหสิ ฯ
โส กสฺสปสฺส โพรธิตตฺสฺส สรีเร ลกฺขณสมฺปตฺตี ทิสฺวา ปิตฺโน

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 478

ภาสโต สุตวา นิสัสสัย เอโก มหาภินิกขมนนํ นิกขमितวา
พุทฺโธ ภวิสฺสตี เตตฺสสาหิ สนนฺติเก ปพฺพชิตฺวา สํสารทฺกฺขโต
มฺจุจิสฺสามีตี จินฺเตตฺวา สฺพุทฺธมฺมฺนิคฺฉวณฺตํ หีมวณฺตํ คณฺตฺวา
ตาปสฺสปพฺพชฺชํ ปพฺพชฺชํ ๑ ตสฺส ปรีวารภูตานิ วีสตีตาปส-
สทสฺसानิ อเหตุํ ๑ โส อปรภาเค กสฺสปกฺมาโร นิกขमितวา
อกิสฺมโฬธี อนฺุปฺตโตตี สุตฺวา สปริวาริ อากณฺตฺวา กสฺสปสฺส
ภควโต สนนฺติเก สปริวาริ เอหิภิกฺขุปพฺพชฺชาย ปพฺพชิตฺวา
อรหตฺตํ ปาปฺณิ ๑ ตสฺมี สมากเม กสฺสโป ภควา มาฆ-
ปฺุณฺณมายํ ปาตีโมกฺขํ อฺุทฺทิสฺสิ ๑ เตน วุตฺตํ

ตสฺสาปี เทวเทวสฺส เอโก อาสิ สมากโม
จึณฺาหวานํ วิมลานํ สนนฺตจิตฺตาน ตาทินิ ๑
วีสภิกฺขุสทสฺสานํ ตทา อาสิ สมากโม
อติภฺกนฺตภวณฺตานิ หิริสีเลน ตาทินนฺติ ๑

ตตฺถ อติภฺกนฺตภวณฺตานิ อติภฺกนฺตปฺุชฺชนโสตา-
ปนฺนาทินิ สพฺเพสํ จึณฺาหวานเมวาทิ อตฺถโธ ๑ หิริสีเลน
ตาทินนฺติ หิริยา จ สีเลน จ สทิสานํ ๑

ตทา อมฺหากํ โปธิสฺสโต โชตีปาโล นาม มาณโว
ติณฺณํ เวทานํ ปารคฺคู ภูมฺยณฺเจว อนฺตลิกฺเข จ ปากโฏ
ฆฏฺฐิการสฺส กุมภฺกการสฺส สหาโย อโหสิ ๑ โส เตน สทฺฐี
สตุถาริ อฺุปฺสงฺกมิตฺวา ตสฺส ฐมฺมกถํ สุตฺวา ตสฺส สนนฺติเก

เล่มที่ 44 กสสปพุทธวิธีสวณณา หน้า 479

ปพพชชี ๗ โส อารทฐวีริโย ตีณิ ปิฏกานิ อุกคเหตุวา

วตตปฏิปตติยา พุทธสาสน์ โสเกสิ ๗ โสปี ตั สตุถา

พุกกาสิ ๗ เตน วุตต

อหิ ตทา มาณวโก	โซติปาโลติ วิสุตโต
อชฌายโก มนุทธโร	ติณณ เวทาน ปารคฺ ๗
ลกขณ อติหาเส จ	สธมเม ปารมี คโต
ภูมุนตลิกขกุตโล	กตวิชโซ อนวโย (๑) ๗
กสสปสฺส ภควโต	ฌฎีกาโร นามุปฏฺจโก
สการโว สปปติสฺโส	นิพพุโต ตติเย ผล ๗
อาทาย มํ ฌฎีกาโร	อุปกณฺธิ กสสปิ ชิน
ตสฺส ธมมํ สุนฺตีวาน	ปพพชชี ตสฺส สนฺตีเก ๗
อารทฐวีริโย หุตฺวา	วตตาวตเตสฺส โกวีโท
น กวจิ ปรีหายามิ	ปุเรสิ ชินสาสน์ ๗
ยาวตา พุทธภณฺตี	นวงคํ ชินสาสน์
สพฺพ ปรียาปฺนฺตีวาน	โสภยิ ชินสาสน์ ๗
มม อจฺจริยํ ทิสฺวา	โสปี พุทฺโธ วียากริ
อิมฺมุหิ ภทฺทเก กปฺเป	อัย พุทฺโธ ภวิสฺสตี ๗
อหุ กปิลวฺหยา รมฺมา ๗เป๗	เฮสฺสาม สมนฺมุขา อิมํ ๗
ตสฺสาปี วจนํ สุตฺวา	ภียโย จิตฺตํ ปสาทยิ

๑. สี่. ยู. อนามโย ๗

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวณณา หน้า 480

อุตุตรี วมธัญญาสี ทสปรามิปุริยา ฯ
เอวมหํ สัทธิควา ปริวชเชนุโต อนาจรํ
ทุกกรณจ กตํ มยหํ โพธิยาเยว การณาติ ฯ

ตตถ ภูมุนตลิกขกุสโลติ ภูมิติกขาสุ จ อนตลิกขเสสุ จ
โชติจกกาจาเร โชติวิชชาย จ(๑) กุสโลติ อตุโถ ฯ อุปภูจโกติ
อุปภูจายโก ฯ สปปตีสุโสติ สปปตีสุสโย ฯ นิพพุโตติ วินีโต
วิสสุโต วา ฯ ตติเย สเลติ นิมิตตตตตมมี ตติยผลาธิกมเหตุ
นิพพุโตติ อตุโถ ฯ อาทายาติ มํ กเหตุวา วตตาวตเตสุติ
ขุททกวัตตมหวาตเตสุ ฯ โกวิโทติ เตสํ ปุรณ กุสโล ฯ น
กวจิ ปรีหายามีติ กวจิปี สีเลสุ วา สมาริสมาปตติอาทิส
วา กตถจิก กุโตปี น ปรีหายามี สพพตถ เม ปรีหานิ
นาม น วิชชตีติ ทีเปติ ฯ น โกจิ ปรีหายามีติปี ปาโโจ ฯ
โสเยวตตุโถ ฯ

ยวตาคติ ปรีจเนทวจนเมตํ ยวตกนฺติ อตุโถ ฯ พุทฺธ-
ภณฺตินฺติ พุทฺธวณฺณํ ฯ โสภยฺนฺติ โสภเสสิ ปกาเสสิ ฯ มม
อจฺจนฺนฺติ มม สมฺมาปฺปฏิปตฺตี อญฺเณหิ อสฺสธารณฺ อจฺจนฺนํ
อพฺภุตํ กสฺสโป ภควา ทิสฺวาติ อตุโถ ฯ สัทธิควาติ สัสฺสเร (๒)
สัทธิควา ฯ อนาจรนฺติ อนาจรํ อกตฺตพฺพิ อกรณฺนฺติ อตุโถ ฯ

ตสฺส ปน กสฺสปสฺส ภควโต ชาตนฺครํ พาราณสี
๑. สี่. ย. ภูมิปริกขาสุ จ ฯ ๒. ม. สนฺธาวิตฺวา ฯ

เล่มที่ 44 กสสปุทธร่วมวณณา หน้า 481

นาม อโหสิ พุรหมทตโต นาม พุราหมโณ ปิตา ปรมคุณวตี
ชนวตี นาม พุราหมณี มาตา ติสุโส จ ภารทวาไซ จ
เทว อคคสาวกา สพพมิตโต นามุปลุจจาโก อนุพา จ
อรุเวพา จ เทว อคคสาวิกา นิโคธรรุกโข โพธิ สริริ
วิสติตตอพุเพธ อโหสิ วิสติตตสสทสทานิ आयु सुन्नथा
นามสส อคคมहेสิ วิชิตเสโน นาม ปุตโต ปาสาทยานน
นิกขมิ ๑ เตน วุตติ

นกริ พาราณสี นาม	กิกิ นามาสิ ขตติโย
วสเตตตตถ นกรे	สมพุทธรสส महाकुलि ๑
พุราหมโณ พุรหมทตโต	อาสิ พุทธรสส โส ปิตา
ชนวตี นาม ชนิกา	กสสปสส มहेสิโน ๑
ทเว วสสทสทานิ	อการิ อชฎาวสิ โส
หังโส ยโส สิริจันโท	ตโย ปาสาทมุตตมา ๑
ติโสพสทสทานิ	นาริโย สมลจกตา
สุन्नथा นาม สานาริ	วิชิตเสโน นาม อตฺโร ๑
นิमितเต จตุโร ทิสฺวา	ปาสาทนาณิกขมิ
สตุตาหัง ปธานจาริ	อจริ ปุริสุตโตโม ๑
พุรหมุณา ยาจิตฺ สนนโต	กสสโป โลกนายโก
วตฺตจกโก มหาวิโร	มิกทาเย นรุตโตโม(๑) ๑

๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ๑

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 482

ติสุโส จ ภารทวาโซ จ   อเหตุ อคคสาวกา
สพพมิตโต นามุปฏจาโก   กสสปสส มหสิโน ฯ
อนุพา อुरुเวพา จ   อเหตุ อคคสาวิกา
โพธิ ตสส ภควโต   นิโคร ฐติ ปวจุจติ ฯ+
อุจจตุตเนน โส พุทโธ   วิสติรัตนุกโต
วิชชุลลิว อากาเส   จนุโทว กหปุริโต ฯ
วิสตีวสสสหสทานิ   อายุ ตสส มหสิโน
ดาวตา ตัญญาโน โส   ตาเรสิ ชนตี พหุ ฯ
ชมมตพากิ มาปยิตวา   สีลั ทตวา วิเลปนั
ชมมทสสิ นีวาเสตวา   ชมมมालั วิภชชिय ฯ
ชมมวิมลมาทาสี   จปยิตวา มหาชเน
เกจิ นิพพานั ปตเถนตา   ปสฺสนตุ เม อลงกริ ฯ
สีลกลจุกั ทตวาน   ฉานกวจวมมิตั
ชมมจम्मึ ปารุปีตวา   ทตวา สนนามมุตตมึ ฯ
สตีผลกั ทตวาน   ติจิณั ฉาณกุนฺติมึ
ชมมชกควริ ทตวา   สีลัสสคฺคมทฺทนั ฯ
เตวิชชาภูสนั ทตวาน   อาเวลั จตุโร พล
จพภิกขุณาภรณั ทตวา   ชมมปฺปฬปีพฺพนฺนั ฯ
สทฺทชมมปณฺทจรจฺจตุตตี   ทตวา ปาปนิวารณั
มาปยิตวาภยั ปฺปฬั   นิพพุโต โส สสาวโก ฯ

เล่มที่ 44 กสสปพุทรวสวณณา หน้า 483

เอโส หิ สมมาสมพุทโ	อปเปเมโย ทุราสโท
เอโส หิ ชมมรตโน	สุวากุขาโต เอหิปสฺสโก ฯ
เอโส หิ สงฺฆรตโน	สุปปปฏิปนฺโน อนุตฺตโร
สพฺพํ ตมนนฺตรหิตํ	นนฺ ริดฺดา สพฺพสงฺขาราดิ ฯ

ตตฺถ วิชฺชุตฺตจิวาติ ฆนภาเวน (๑) สณฺจิตา วิชฺชุตฺตา วิย ฯ
 จนฺโทว กหปุริโตติ ปรีเวศคหปริกุขิตฺโต ปุณฺณจฺนุโท วิย ฯ
 ชมฺมตพากํ มาปยิตฺวาติ ปรียตฺติชมฺมตพากํ มาปยิตฺวา ฯ ลีลํ
 ทตฺวา วิเลปนฺนติ จตฺตฺปาริสฺสุทฺธิสฺสสงฺขาตํ จิตฺตสนฺตติวิภูสนฺตํ
 วิเลปนํ ทตฺวา ฯ ชมฺมทฺสสํ นิวาเสตฺวาติ หิโรตฺตปฺปชฺมมสงฺขาตํ
 สากฺกยฺกํ นิวาเสตฺวา ฯ ชมฺมมालํ วิชฺชชียาติ สตฺตตฺตฺตีสโพิ-
 ปกฺกขิชฺมมกุสมฺมालํ วิชิตฺวา วิทิตฺวาติ (๒) อตฺถโธ ฯ

ชมฺมวิมลมาทาสนฺติ วิมลํ โสตาปตฺติมกฺกสงฺขาตํ อาทาสํ
 สาวชฺชานวชฺชกฺสลา กุสลา กุสลชฺมมสฺสลกฺขณตฺถํ มหาชนสฺส ชมฺม-
 ตพากตีเร ชมฺมาทาสํ จเปตฺวาติ อตฺถโธ ฯ มหาชนเนติ
 มหาชนสฺส ฯ เกจิติ เย เกจิ ฯ นิพฺพานํ ปตฺถเนตฺตาติ
 สพฺพากุสลมลวิลยกริ อมตมสงฺขตมนนฺตีกํ ปรมฺสนฺตํ อจฺจุตฺติรลํ
 นิพฺพานํ ปตฺถเนตฺตา วิจฺรนฺติ ฯ เต อิมํ อลงฺการิ วุตฺตปฺปการิ
 มยา ทสฺสิตํ ปสฺสสนฺตติ อตฺถโธ ฯ นิพฺพานมภิปตฺถเนตฺตา ปสฺสสนฺต-
 มํ อลงฺกรนฺติปิ ปาโ จ โสเยวตฺถโธ ฯ อลงฺกรนฺติ รสฺสํ
 # ๑. ลี. ย. เมฆภาเวน ฯ ๒. ลี. ย. วิรจิตฺวา ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวณณา หน้า 484

กตฺวา วุตฺตํ ฯ

สึลกณฺจุกํ ทตฺวานาติ ปณฺจสึลทสสึลจตุปาริสุทฺธิสึลมยํ
กณฺจุกํ ทตฺวา ฯ ฌานกวจมมิตฺตํ จตฺตกปณฺจกชฌานกวจพฺนุชฺ
พฺนุชิตฺวา ฯ ฌมมจฺมมํ ปารุปีตฺวาติ สติสมฺปชฌนสงฺขาตฌมมจฺมมํ
ปารุปีตฺวา ฯ ทตฺวา สนนฺนาหฺมุตฺตมฺนฺติ อุตฺตมํ จตฺตฺรจกสมนฺนาคตํ
วิริยสนนฺนํ ทตฺวาติ อตฺโถ ฯ สติผลกํ ทตฺวานาติ ราคาทิ-
โทสาริปาปนิวารณฺตถํ จตฺตสตีปฺภูจฺานผลกนิวารณฺ ทตฺวา ฯ
ติจฺฉิณฺ ฌานกฺนตฺตมฺนฺติ ปฏฺิวธสมตฺถํ ติจฺฉิณฺวิปสฺสนาฌาน-
กฺนตฺตวณฺตํ วิปสฺสนาฌานนิตฺตกฺนตฺตวณฺตํ อตฺโถ กิเลสพล-
นิชนกรสมตฺถํ วา โยคาวจรโยชวรี จเปตฺวาติ อตฺโถ ฯ ฌมม-
ชกฺควาริ ทตฺวาติ ตสฺส โยคาวจรสฺส วิริยฺพลตฺตลนิตฺตชาริ มกฺค-
ปณฺณวารชกฺกํ ทตฺวา ฯ สึลสึลสคฺคมทฺทนฺตํ อริยํ โลกุตฺตรสึลํ
กิเลสสึลสคฺคมทฺทนฺตถาย กิเลสนิฆาตฺนตฺถายาติ อตฺโถ ฯ

เตวิชฺชาภฺสฺนํ ทตฺวานาติ เตวิชฺชามยํ วิภฺสฺนํ ทตฺวา ฯ
อาเวฬุ จตฺตโร ผลตฺติ จตฺตาริ ผลานิ วภูสฺกํ กตฺวา ฯ
ฉพฺภิตฺตฌานกณฺตํ อากฺรณตฺถาย อลงฺการกฺรณตฺถาย ฉ
อภฺภิตฺตโย ทตฺวา ฯ ฌมมปฺปฺฝปฺฝนฺตํ นวโลกุตฺตรฌมม-
สงฺขาตํ กุสฺสมมาลํ กตฺวา ฯ สทฺธมมปณฺจทจฺจตฺตํ ทตฺวา
ปาปนิวารณฺตํ อจฺจนตฺตวิสุทฺธิ วิมุตฺติเสตฺตจฺจตฺตํ สพฺพา-
กฺสลาตปนิวารณฺ ทตฺวา ฯ มาปยิตฺวาภฺยํ ปฺปฺฝนฺตํ อภฺย-

เล่มที่ 44 กสฺสปพุทฺธวัสวณณา หน้า 485

ปุรคามินิ อฏฺฐงฺกิกมคฺคิ ปุปฺผิ กตฺวาติ อตุโถ ฯ

กสฺสโป กิร ภควา กาสีรภูเจ เสตพฺยนคเร เสตพฺยยุยานเ
ปรินิพฺพายิ ฯ ธาตุโย กิรสฺส น วิกิริสฺส ฯ สกฺลขมฺพุทีปวาสิโน
มนุสฺสา สนนฺิปตฺติวา เอเกกั สุวณฺณิภูจกั โกฏฺโถคฺขณกั
รตนวิจิตฺตํ พหิจฺจนตฺถํ (๑) เอเกกั อพฺตมโกฏฺโถคฺขณกั อพฺกนฺตร-
ปุรณตฺถํ มโนสิลาเย มตฺติกากิจฺจํ เตเลน อุตฺถกกิจฺจํ กโรนฺโต
โยชนฺุพฺเพชฺฐิ ญฺูปมกัสุ ฯ

กสฺสโปปิ ภควา กตฺกิจฺโจ
สพฺพสฺตตฺตหิตเมว กโรนฺโต
กาสีราชนคเร มิคทาเย
โลกนฺนทกโร นิสิตฺติ ฯ

เสสคาถาสฺส สพฺพตฺถ ปากฺกมฺเววติ ฯ

กสฺสปพุทฺธวัสวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. สี. พหิรจฺจนตฺถํ ฯ

เล่มที่ 44 โคตมพุทธวิธีสวนัณณา หน้า 486

ทุเรณิทานกถา

อิทานิ ยสฺมา อมฺหากํ พุทฺธวิธีสวนัณณา
อนุกฺกเมณ สมฺปตฺตา ตสฺมายํ ตสฺส วณฺณนา ฯ

ตตฺถ อมฺหากํ โปธิสฺตฺโต ที่ปฺงฺกราทินํ จตุวิสฺตฺติยา
พุทฺธานํ สนฺตฺติเก อธิการํ กโรนฺโต กปฺปสฺตสฺส สหฺสฺสธาธิกาณิ
จตฺตาริ อสงฺเขยฺยยาณิ อากฺโข ฯ กสฺสปฺสฺส ปน ภควฺโต
โอรภาเก จเปตฺวา อิมํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ อณฺโณ พุทฺโธ นาม
นตฺถิ ฯ อิติ ที่ปฺงฺกราทินํ จตุวิสฺตฺติยา พุทฺธานํ สนฺตฺติเก
ลทฺธพฺยากรโณ ปน โปธิสฺตฺโต เยเนน (๑)

มนุสฺสตฺตํ ลิงฺกสมฺปตฺติ เหตุ สตฺถารทสฺสนํ
ปพฺพชฺชา กุณฺสมฺปตฺติ อธิกาโร จ ฉนฺทตา
อภฺจรมฺมสโมชานา อภินิหารโ สมิชฺฌตฺติ (๒)

อิเม อภฺจ รมฺเม สโมชานेतฺวา ที่ปฺงฺกรปาทฺมุเล กตฺตาภินิหารเณ
หนฺท พุทฺธกเร รมฺเม วิจินามิ อิตฺ อิตฺติ อสฺสาหํ กตฺวา
วิจินฺนฺโต ตทาทกฺขิ ปรมํ ทานปารมิณฺติ ทานปารมิตาทโย
พุทฺธการกฺรมฺมา ทิฏฺฐา เต ปุเรณฺโต ยาว เวสฺสนฺตรตฺตภาวา
อากฺมิ อากฺจฺนฺโต จ เย เต กตฺตาภินิหารานํ โปธิสฺตฺตานํ
อานิสฺสา สํวณฺณิตา

๑. สี. ย. เยเต ปน ฯ ๒. อภฺจสาถิณี ๑ ฯ

เล่มที่ 44 โคตมพุทธร่วมวณณา หน้า 487

เอวํ สพุพุงคสมปนุณา โโพธิยา นียตา นรา
สํสรํ ทิมมทธานํ กปโปโกฏิสเตหิปี ฯ
อวิจิมุหิ นุปปชชนุตติ ตถา โลกนุตเรสุ จ
นิชฌามตณฺหา ขุปปีปาสา น โหนฺติ กภาพถจิกา ฯ
น โหนฺติ ขุททกา ปาณา อุปปชชนฺตาปี ทุกคฺตี
ชายมานา มนุสฺเสสุ ชจจฺนฺธา น ภวฺนฺติ เต ฯ
โสตเวกถลตฺตา นตฺถิ น ภวฺนฺติ มุคปกฺจิกา
อิตฺถิภาวํ น จจฺจฺนฺติ อุภโตพฺยณฺชนปณฺฑทกา ฯ
น ภวฺนฺติ ปรียาปนฺนา โโพธิยา นียตา นรา
มุตฺตา อานนฺตริเกหิ สพุพตฺถ สฺทฺธโคจฺรา ฯ
มิจฺจาทิฏฺฐิ น เสวฺนฺติ กมฺมกิริยทสฺสนา
วสฺมานาปี สกฺเคสุ อสฺสณฺณํ นุปปชฺชเร ฯ
สฺทฺธทฺธาเวสฺส เทเวสุ เหตุ นาม น วิชฺชติ
เนกขมฺมนินฺนา สปฺปรีสา วิสฺยตฺตา ภวาทเว
จฺรนฺติ โลกตฺถจฺริยาโย ปุเรนฺติ สพุพปารมิตฺติ (๑) ฯ

เต อานิสฺเส อธิคฺนฺตฺวา ว อากโต ฯ เอวํ อากจฺจฺนฺโต
เวสฺสณฺตรตฺตภาเว จิโต

อเจตนาญํ ปจฺวี อวิญฺญาญํ สฺขํ ทฺขํ
สตาปี ทานพลา มยฺหํ สตฺตกฺขตฺตํ ปกมฺปถาติ (๑)

๑. อฏฺฐสาสินี ๑ ฯ

เอว มหาปจวิกรมปนาทีน มหาปญฺณานิ กตฺวา อายุปริโยसानเ
ตโต จวิตฺวา ตฺสิตฺปุเร นิพฺพตฺติ ฯ

อวิทุเรนิทานกถา

ตฺสิตฺปุเร วสมานเวย ปน โปธิสฺสฺเต พุทฺธโกลาหฺลํ
นาม อุทฺปาที ฯ โลกสฺมี หิ ตีณิ โกลาหฺลานิ อุปฺปชฺชนฺติ ฯ
เสยฺยถิทํ กปฺปโกลาหฺลํ พุทฺธโกลาหฺลํ จกฺกวตฺติโกลาหฺลนฺติ ฯ
ตตฺถ วสฺสสฺตสฺสฺสฺส อจฺจเยน กปฺปญฺ्ञานํ ภวิสฺสตีติ
โลกพฺยูหา นาม กามาวจรเทวา มุตฺตสิรา วิกิณฺณเกสา
รฺทมฺฆา (๑) อสฺสูนิ หตฺถเอหิ ปุณฺณมานา รตฺตวตฺถนินฺวตฺถา อติวีย
วิรูปเวสธาริโน หตฺถวา มนุสฺสฺสฺสฺส วิจรนฺตา เอว อารโจะนฺติ
มาริสฺา มาริสฺา อิตฺโต วสฺสสฺตสฺสฺสฺส อจฺจเยน กปฺปญฺ्ञานํ
ภวิสฺสตีติ อยฺ โลกิ วิณฺสฺสฺสฺสฺสตี มหาสมฺมุทฺโทปี อสฺสูสฺสฺสฺสตี
อยณฺจ มหาปจฺวี สีนฺรุ จ ปพฺพตฺราชา อุทฺทฺทฺยฺหิสฺสนฺติ
วิณฺสฺสฺสฺสฺสตี ยาว พุรฺหมโลกา โลกวินาโส ภวิสฺสตี เมตฺตํ
มาริสฺา ภาเวถ กรุณฺม มุทิตํ อุเปกฺขํ มาริสฺา ภาเวถ มาตฺรํ
ปีตฺรํ อุปฺญฺุชฺชถ กุเล เชฏฺฐาปจายิโน โหถาติ ฯ อิทํ
กปฺปโกลาหฺลํ นาม ฯ

วสฺสสฺสฺสฺส อจฺจเยน ปน สพฺพพฺญฺุชฺชทฺโธ โลก
อุปฺปชฺชิสฺสฺสตีติ โลกपालเทวตา อิตฺโต มาริสฺา วสฺสสฺสฺสฺส
๑. สี่. รฺทมฺฆา ฯ

เล่มที่ 44 โคตมพุทธวิธีสวนนนา หนา 489

อจจน พุทโธ โลก อุปปชชิสตตีติ อุกุโสมเสนติโย อาหิณทนต์ติ ฯ
อิทัง พุทโธโกลาหลั นาม ฯ

วสสทสสทสส อจจน จกกวตติราชา อุปปชชิสตตีติ เทวตา
อิโต มาริสว วสสทสส อจจน จกกวตติราชา อุปปชชิสตตีติ
อุกุโสมเสนติโย อาหิณทนต์ติ ฯ อิทัง จกกวตติโกลาหลั นาม ฯ

เตสุ พุทโธโกลาหลสททัง สุตวา สกททสสทสสจกกวาพ-
เทวตา เอกโต สนนิปตติวา อตุโก นาม สตุโต พุทโธ
ภวิสตตีติ ฌตวา อุปสงกมิตวา อายาจนติ อายาจมานา จ
ตสส ปุพพณิมิตเตสุ อุปปนเนสุ อายาจนติ ฯ ตทา ปน
สพพาปี ตา เอกจกกวาเพ จตุมหาราชสกกสยามสนตลิต-
สนิมมิตวสวตตี- มหาพุมหะหิ สทฐี เอกจกกวาเพ สนนิปตติวา
ตลิตทวเน อุปปนจตุนิมิตตสส โภชิตตตสส สนนิกัง คนตวา
มาริส ตุมะหะหิ ทส ปารมมโย ปูริตา ปูเรนเตหิ จ น
สกกพุมสมปตติอาทิกัง สมปตตี ปตเถนเตหิ ปูริตา โลก-
นิตถรณตถาย ปน โว สพพณณตตัง ปตเถนเตหิ ปรีปูริตา
พุทโธตตาย

กาโล โข เต มหาวีร อุปปชช มาตูกุจจขี
สเทวกัง ตารยณโต พุชฌสสุ อมตัง ปทนต์ติ (๑)

ยาจิสฺสุ ฯ

อถ มหาสตุโต เทวตาหิ เอว อายาจยมาโน เทวตานัง

๑. บ. พุท. ๓๓/๑/๔๑๓ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 490

ปฏินุณิ อทตวาว กาลทีปเทศกุตชเนตติอายุปริจเจทวเสน ปญจ
มหาวิโลกนานิ วิโลเกสิ ฯ ตตถ กาลโ นุ โข น กาลโติ
ปจมี กาลิ วิโลเกสิ ฯ ตตถ วสุสสตสทสโต อุทฺธิ
วฑฺฒิตอายุกาลโ กาลโ นาม น โหติ ฯ กสฺมา ตทา
หิ สตฺตานํ ชาติชรามรณานิ น ปญฺญาณนฺติ พุทฺธานญจ
ชมฺมเทสนา ติลกฺขณมุตฺตา นาม นตฺถิ เตตํ อนิจฺจํ
ทูกฺขมนตฺตาติ กเถนฺตานํ กิ นามเต (๑) กเถนฺตีติ เนว โสตพฺพํ
น สทฺธาตพฺพํ มญฺเณนฺติ ตโต อภิสมโย น โหติ ตสฺมี
อสติ อนิยุยานิกิ สาสนํ โหติ ฯ ตสฺมา โส อกาลโ ฯ
วสุสสโต อุณอายุกาลโปี กาลโ น โหติ ฯ กสฺมา ตทา
สตฺต อุสฺสนนฺกิลเสา โหนฺติ อุสฺสนนฺกิลเสานญจ ทินฺโนวาโท
โววาทภูจฺจเน น ติฏฺฐติ อุทฺเท ทณฺฑทราชา วิย จิปปิ
วิกจฺจติ ฯ ตสฺมา โสปี อกาลโ ฯ วสุสสทสโต ปน ปญฺจาย
เหญฺจา วสุสสโต ปญฺจาย อุทฺธิ อายุกาลโ กาลโ นาม ฯ ตทา
ปน วสุสสตกาลโ อโหสิ ฯ อถ มหาสโต นิพฺพตฺติตพฺพกาลโติ
กาลิ ปสฺสิ ฯ

ตโต ทีป โอลเณนฺโต สปริวาระ จตฺตาโร มหาทีเป
โอลเณตฺวา ติสฺส ทีเปสฺส พุทฺธา น นิพฺพตฺตนฺติ ชมฺพทีเปยว
นิพฺพตฺตนฺตีติ ทีป ปสฺสิ ฯ

๑. สี. นามเต ฯ

เล่มที่ 44 โคตมพุทธวิสวณณา หน้า 491

ตโต ชมพุทโทโป นาม มหา ทสโยชนสหัสสปริมาโณ
กตรสุมิ นุ โข ปเทเส พุทธา นิพพตตุนตติ โอภาส โอโลเกนโต
มชฌิมปเทส ปสฺสึ ฯ กปิตวตฺตุนาม นครี ตตฺถ มยา
นิพพตติตพฺพนฺติ นิฏฺฐมคมาสิ ฯ

ตโต กุลฺ วิโลเกนโต พุทธา นาม เวสฺสกุเล วา
สุทฺทกุเล วา น นิพพตตุนตติ ฯ โลกสมมเต ปน ขตฺติยกุเล
วา พุราหฺมณกุเล วา นิพพตตุนตติ เอตฺรหิ ขตฺติยกุลฺ โลกสมมตฺ
ตตฺถ นิพพตติสฺสามิ สุทฺโธทโน นาม ราชา ปิตาเม
ภวิสฺสตีติ กุลฺ ปสฺสึ ฯ

ตโต มาตฺรี วิโลเกนโต พุทฺธมาตา นาม โลลา
สุราชฺตตฺตา น โหติ กปฺปสฺตสฺสทสฺส ปน ปุริตปารมี ชาตีโต
ปฏฺฐาย อชฌนฺทปญฺจสีลาเยว โหติ ฯ อยญฺจ มหามาया นาม
เทวี เอทิสี อัย เม มาตา ภวิสฺสตี กิตฺตกํ ปนสฺสา आयูติ
ทสนฺนํ มาसानํ อุปฺริ สตฺต ทิวสานีติ ปสฺสึ ฯ

อิตฺติ อิมํ ปญฺจวิธํ มหาวิโลกนํ วิโลเกตฺวา กาโล
เม มาริสฺสา พุทฺธภาวายาติ เทวานํ ปฏฺฐญฺญํ ทตฺวา กจฺจถ
ตฺตฺเมหตี ตา เทวตา อโยเชตฺวา ตฺสิตฺตเทวตาหิ ปรีวฺโต ตฺสิตฺตปุเร
นฺนทฺทวนํ ปาวิสี ฯ สพฺพเทวโลเกสุ หิ นฺนทฺทวนํ อตฺถิเยว ฯ
ตฺตร นํ เทวตา อิตฺโต จูโต สุกตฺตี กจฺจมาตี ปุพฺเพ
กตฺกฺสกลกมฺโมกาสํ สารยมาณา วิจฺรณฺตี ฯ โส เอวํ ตาหิ

เล่มที่ 44 พุทธวัสวณณา หน้า 492

เทวดาหิ กุสลํ สารยมานาหิ ปริวโต ตตร วิจรณโตว จวิตวา
มหามายาย เทเวีย กุจณิสฺมี อุตตราสาพฺहनฺกฺขตฺเตน ปฏิสนฺธิ
คณฺหิ ฯ มหาปฺริสฺตส ปน มาตุ กุจณิสฺมี ปฏิสนฺธิคฺคณฺहनฺกฺขณ
เอกปฺปหารเนว สกถสสฺสหฺสฺสโลภชาตุ สงฺกมฺปิ ฯ ทวตฺตีส
ปฺพุพฺพนิมิตฺตานิ ปาตุรเหสุ ฯ

เอวํ กหิตปฏิสนฺธิคฺคสฺส โภชิตตฺตสฺส เจว โภชิตตฺตมาตุยา
จ อฺปฺททวนิวารณตฺถํ ขคฺคหตฺถา จตฺตาโร เทวปฺตฺตา อารกฺข
คณฺหีสุ ฯ โภชิตตฺตสฺส มาตุ ปฺริเสสุ รากจิตฺตํ นฺุปฺปชฺชิ ฯ
ลาภคฺคยสคฺคปฺตฺตา จ สฺวา อโหสิ สฺวณฺิ อกิลนฺตกาเย ฯ
โภชิตตฺตจ อตฺตโน กุจณิกตํ วิปฺปสนฺเน มณฺิรตเน อวฺตุ-
ปณฺุทฺตตฺตํ วิย ปสฺสตี ฯ ตสฺมา โภชิตตฺเตน วลิตฺกฺจณฺิ นาม
เจตฺยคพฺกสทิสฺวา โหตี น สกฺกา อณฺเณน สตฺเตน อวสิตฺตุ
วา ปฺริภฺวชิตฺตุ วา ตสฺมา โภชิตตฺตมาตา สตฺตาหฺชาเต
โภชิตตฺเต กาลํ กตฺวา ตฺสิตปฺเร นิพฺพตฺติ ฯ ยถา ปน อณฺเณ
อิตฺถิโย ทส มาเส อปฺปตฺวาปี อตฺกมิตฺวาปี นิสินฺนาปี
นิปฺนฺนาปี วิชายนฺติ น เอวํ โภชิตตฺตมาตา ฯ โภชิตตฺตมาตา
ปน โภชิตตฺตํ ทส มาเส กุจณินา ปฺริหริตฺวา จิตาว
วิชยตี ฯ อยํ โภชิตตฺตมาตุ ฐมฺมตา ฯ

มหามายาปี เทวี ทส มาเส กุจณินา โภชิตตฺตํ
ปฺริหริตฺวา ปฺริปฺณฺณคพฺภา ฅาติฆริ คณฺตุกามา สฺวทฺโชน-

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 494

ตสสา กรตลสมี สมุปคตาฯ อถ ส่า ตั สาลสาขั ตมพ-
ตุงคนขุชชเลน กมลทลวตติวภูฏุงคูลินา นวกนกกภูวलयโสภินา
ทกขิณเณ ปรมตกรเรน กรเรน อกคหเสีฯ ส่า ตั สาลสาขั
คเหตุวา จิตา อสิตชลชรวีวรคตา พาลจนุทเลขา วีย จ
อจิริภูจติกา อจจิปภา วีย จ นนุทนวนชาตา เทวี วีย จ
เทวี วิโรจิตถฯ ตาวเทว จสสา กมมชวตา จลีสุฯ อถสสา
สาณิปาการ์ ปริกขิปิตวา มหาชโน ปฏิกุมิฯ ส่า สาลสาขั
คเหตุวา ติฏจมานา เอว ตสสา คพภูฏจัน อโหสิฯ

ตงขณเวย จตตารโ วิสุทจิตตา มหาพรมมาโน
สวณณชาลั อาทาย อากนตวา เตน สวณณชาเลน โพธิ-
สตุตตี สมปฏิจจนิตวา มาตุ ปุโรโต จเปตวา อตตมณา เทวี
โหหิ มหเสกโข เต ปุตโต อุปปโนติ อาหิสุฯ ยถา ปน
อญเณ สตุตตา มาตุกจจิติโต นิกขมนตา ปฏิกูเลน อสุจينا
มกขิตา นิกขมนติ น เอว โพธิสตุโตฯ โพธิสตุโต ปน
เทว หตเถ เทว ปาเท ปสาเรตวา จิตโกว มาตุ กจจิสมภเวน
เกนจิ อสุจينا อมกขิตาว สุตุโร วิสโท กาสิกวตเถ นิกขิตต-
มณิรตณั วีย วิโรจมาโน มาตุกจจิติโต นิกขมิฯ เอว สนเตปี
โพธิสตุตสส จ โพธิสตุตมาตุยา จ สกการตถั อากาสโต
เทว อุทกธารา นิกขมิตวา โพธิสตุตสส จ มาตุยา จ
สรีเร อุตู้ คาหาเปลู้ฯ

เล่มที่ 44 โคตมพุทธร่วมวณณา หน้า 495

อถ นั สุวณณาเลน ปฏิกุคเหตุวา จิตานั พุรหมานั
หตุโต จตุตาโร มหาราชาโน มงคตสมมตาย สุขสมมุสสาย
ชินปฺเวณียา คณหีสู เตสั หตุโต มนุสสา ทุกฺกจุมพฺภูเกน
คณหีสู ๑ มนุสสานั หตุโต มุจฺจิตฺวา ปจวียิ ปตฺติฏฺจาย
ปฺรตฺถิมั ทิสั โอลเกสิ อนกานิ จกฺกวาพสฺหฺสฺทานิ เอกงฺคณานิ
อเหตุ ๑ ตตฺถ เทวมนุสสา คนฺธปฺปมฺมาลาทีหิ ปุชฺชมานา
มหาปฺริสฺ ตุมฺเหหิ สทิสฺ เอตฺถ นตฺถิ กุโต อุตฺตริตโรติ
อาหฺสฺ ๑ เอวํ ทสฺ ทิสฺวา อนฺวิโลเกตุวา อตฺตนา สทิสั อทิสฺวา
อุตฺตรทิสฺวามฺโข สตฺตปทวิดิหาเรณ อคมาสิ ๑ คจฺจนฺโต จ
ปจวียา เอว คโต นากาเสน ๑ อเจลกฺว คโต น สเจลกฺ ๑
หทโรว คโต น โสพสฺวสฺสุทฺเทสิโก ๑ มหาชนฺสฺส ปน อากาเสน
คจฺจนฺโต วีย อลงฺกตปฏฺยตฺโต วีย จ โสพสฺวสฺสุทฺเทสิโก
วีย จ อโหสิ ๑ ตโต สตฺตเม ปเท จตุวา อคฺโคหมสมฺมิ
โลกฺสฺสาตีอาทิกั (๑) อาสภี วาจํ นิจฺจนาเรนฺโต สีหนาทํ นทฺ ๑

โพธิสฺตฺโต หิ ตีสฺ อตฺตภาเวสุ มาตฺถกฺจฺจิตฺโต นิภฺขนฺตมตฺโตว
วาจํ นิจฺจนาเรสิ มโหสฺสฺตฺตภาเว เวสฺสนฺตฺตภาเว อิมสมฺมิ
อตฺตภาเวติ ๑ มโหสฺสฺตฺตภาเว กิรฺสฺส มาตฺถกฺจฺจิตฺโต นิภฺขนฺต-
มตฺตสฺเสว สกฺโกเทวราชา อาคนฺตุวา จนฺทนฺสาร์ หตุเถ
จเปตุวา คโต ตั มุฏฺจียิ กตุวาว นิภฺขนฺโต ๑ อถ นั
๑. ที. มหา. ๑๑/๒๖/๑๗ ๑ ๒. ม. อ. ๑๔/๓๗๗/๒๕๓ ๑

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 496

มาตา ตาต ตูว ก็ คเหตุวา อากโตสิตี ปุจณี ๗ โอสธิ
อมมาติ ๗ อิติ โอสธิ คเหตุวา อากตตตตา โอสธกัมาโรเตวรส
นามมกัสุ ๗

เวสสนนตรตถภาเว ปน มาตูกุจณีโต นิกขนตมตโตว
ทกขินหตถั ปสาเรตวา อตถิ นุ โข อมม กิลจจิ เกหสิมี
ชนั ทานั ทสสามิติ วทนุโต นิกขมิ ๗ อตถส มาตา สชเน
กุเล นิพพตโตสิ ตาตาติ ปุตตสส หตถั อตถโน หตถตเล
กตวา สหสสตุถวิกิ จเปสิ ๗

อิมสิมี ปน อตถภาเว อิม สิหนานั นทีติ เอวิ โพธิ-
สตุโต ติส อตถภาเวสุ มาตูกุจณีโต นิกขนตมตโตว วาจิ
นิจจาเรสิ ๗ ชาตกขณเปิสส ทุตติส ปุพพนิมิตตานิ ปาตุร-
เหลสุ ๗ ยสิมี ปน สมเย อมหากั โพธิสตุโต ลุมพินิวเน
ชาโต ตสิมีเยว สมเย راهุลมาตา เทวี อานนุโท จนน
กาพุทายี อมจโจ กณจโก (๑) อสสุราชา มหาโพธิรุกโข จตสุโส
นิธิกมุภियो จ ชาตา ตตถ เอโก กาวุตปุปมาโณ เอโก อพุฒ-
โยชนปุปมาโณ เอโก ติกาวุตปุปมาโณ เอโก โยชนปุปมาโณ
อโหสิ ๗ อิเม สตต สหชาตา นาม โหนติ ๗

อุภยนครวาสิโน มหาปัฐิ คเหตุวา กปิลวตถุปรเมว
อคมสิ ๗ ตัทธิสเมว กปิลวตถุณนเร สุกุโชนนมหาราชสส ปุตโต
๑. สิ. อาชานิโย กนถโก ๗

เล่มที่ 44 โคตมพุทฺธวํสวณฺณา หน้า 497

โพธิมุเล นิสีทิตฺวา พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ ตาวตีสภวเน หญฺจตุญฺจา
เทวสงฺฆมา เจลฺกฺเขปาทีนิ ปวตฺเตนฺตา กิฬีสุฯ ตสฺมี สมเย
สุทฺโธทนมหาราชสฺส กุณฺโปก อญฺจสมาปตฺติลาภี กาทฺเทวโล
นาม ตาปโส ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา ทิวาวิหารตฺถาย ตาวตีสภวณํ
คนฺตฺวา ตตฺถ ทิวาวิหารํ นิสินฺโน ตา เทวตา ตฺถจฺมานสา
กีฬนฺติโย ทิสฺวา กิ การณฺา ตฺถจฺมานสา ปมฺุทิตฺททยา
กีฬถ มยฺหํ ตํ การณํ กเถถาติ ปุจฺฉิฯ ตโต เทวตา
อาหํสุ มาริสฺ สุทฺโธทนรณฺุโย ปุตฺโต ชาโต โส โพธิมณฺเฑ
นิสึทิตฺวา พุทฺโธ หุตฺวา รมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสฺสตี ตสฺส อนนฺตรูปี
พุทฺธลึลํ ปสฺสตีลฺลํ ลภิสฺสามาติ อิมินา การณฺเณ ตฺถจฺมฺมหาติ ฯ

อถ ตาปโส ตาสึ เทวตานํ วจณํ สุตฺวา ปรมทสฺสเนย-
รตนาวโลกโต เทวโลกโต โอริยฺห นรปติเนวสนํ ปวิสิตฺวา
ปญฺญตฺเต อาสเน นิสึทิตฺวา ตโต กตฺปฏิสนฺถาริ ราชานํ ปุตฺโต
กิริ เต มหาราช ชาโต ตํ ปสฺสตีลฺลํสามาติ อาห ฯ ราชา
อลงฺกตปฏฺิยตฺตํ ตนยํ อหฺราเปตฺวา เทวตปาสึ วนฺทาเปตฺุ
อภิหริ ฯ มหาปุริสสฺส ปาธา ปริวตฺติตฺวา วิชฺชุลตา วิย
อสิตฺชลชฺรณฺุญฺสุ ตาปสฺสสฺส ชญาสุ ปตฺติญฺจหึสุฯ โพธิสฺตฺเตน
หิ เตนตฺตภาเวณ วนฺทิตฺพุโป นาม อญฺุโย อตฺถิฯ ตโต
ตาปโส อญฺุจายาสนา โพธิสฺตฺตสฺส อญฺุชลี ปคฺคเหสิ ฯ ราชา
ตํ อจฺฉริยํ ทิสฺวา อตฺตโน ปุตฺตํ วนฺทิตฺวา ตาปโส โพธิสฺตฺตสฺส

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณนา หน้า 498

ลกษณสมปตฺตี ทิสฺวา ภวิสฺสตี นฺ โข พุทฺโธ อุทาหุ น
ภวิสฺสตีติ อวชฺเชตฺวา อุปฺชาเรนฺโต นิสฺสํสยํ พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ
อนาคตฺสวณฺเนน ฅตฺวา อจฺจนฺริยปฺริโส อยนฺติ สิตํ อกาสิ ฯ

ตโต อหํ พุทฺธภูตํ ทญฺฺจ ลภิสฺสามิ นฺ โข โนติ
อุปฺชาเรนฺโต น ลภิสฺสามิ อนฺตราเยว กาลํ กตฺวา พุทฺธ-
สเตนปี พุทฺธสทฺสเสนปี คนฺตฺวา โพเชตฺถ อสกฺกญฺเยเย อรูปภเว
นิพฺพตฺติสฺสามิติ ทิสฺวา เอวรูปํ นาม อจฺจนฺริยปฺริสํ พุทฺธภูตํ
ทญฺฺจ น ลภิสฺสามิ มหตี วัต เม ชานี ภวิสฺสตีติ ปโรทิ ฯ
มนุสฺสา ปน ทิสฺวา อมฺหากํ อโยโย อิทาเนว หลิตฺวา ปฺน
โรทิตฺตุมารภิ กิ นฺ โข ฆนฺเต อมฺหากํ อโยโยปฺตตฺสส โทจิ
อนฺตราโย ภวิสฺสตีติ ปฺจฺจิสฺสุ ฯ ตาปโส อาห นตฺถตฺสส
อนฺตราโย นิสฺสํสเยน พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ ฯ อถ กสฺมา ตฺเมห
ปโรทิตฺถาติ ฯ เอวรูปํ อจฺจนฺริยปฺริสํ พุทฺธภูตํ ทญฺฺจ น
ลภิสฺสามิ มหตี วัต เม ชานี ภวิสฺสตีติ อตฺตานํ อนฺโสจฺนฺโต
โรทามิติ อาห ฯ

ตโต โพธิสฺสตฺตํ ปญฺจเม ทิวเส สีสํ นฺหาเปตฺวา นามํ
คณฺหิสฺสามาติ ราชภวํ จตฺตฺชชาติกคนฺเชน อุปฺลิมปีตฺวา
ลาชปญฺจมานิ กุสฺมานิ วิกิริตฺวา อสมฺภินฺนปายาสํ ปจาเปตฺวา
ติณฺณํ เวทานํ ปารํจฺเคเต อญฺจสเต พุราหฺมณฺเณ นิมฺนเตตฺวา
ราชภวเน นิสฺสีทาเปตฺวา มธฺปายาสํ โภเชตฺวา สกฺกาโร กตฺวา

เล่มที่ 44 โคตมพุทธร่วมวณณา หน้า 499

กี นุ โข ภวิสสตีติ ลกขณานิ ปรีคคาหาเปสิ ฯ เตสุ รามาทโย
อฏฐ พุราหุณปณทิตา ลกขณปรีคคาหกา อเหตุ ฯ เตสุ
สตุต ชนา เทว องคูลิโย อุกขิปิตวา เทวธา พุยากรีส
อิเมหิ ลกขณเหหิ สมนุนาโคโต อकारี อชฌาวสนุโต ราชา
โหติ จกกวตติ ปพพชมาโน พุทฺโธติ ฯ เตสิ ปน สพพทหโร
โคตเตน โกณทญโย นาม พุราหุณโณ โพธิสตุตสสุ ลกขณ-
วรสุมปตตี ทิสวา เอตสสุ อการมชฌे जानการณं นตุถิ
เอกนุเตเนว วิวญจโท พุทฺโธ ภวิสสตีติ เอกเมว องคูลิ
อุกขิปิตวา เอกสพยาकरणं พุยาภาสิ ฯ อตสสุ นามิ คณนุตา
สพพโลกตถสิทฺธิกรตฺตา สิทฺธตฺโถติ นามมกิสฺสุ ฯ

อถ เต พุราหุณณา อตฺตโน ฆรานิ คนตุวา ปตุเต
อามนเตตุวา เอวมาหิสฺสุ อเมห มหลลกา สฺพุทฺโชนมหาราชสฺส
ปตุตฺติ สพพญญุตฺติ ปตุตฺติ สมภาเวยยาม วา โน วา ตุมเห
ปน ตสฺมี ปพพชิตฺวา สพพญญุตฺติ ปตุเต ตสฺส สาสเน
ปพพชธาติ ฯ ตโต สตุตปี ชนา ยาวตายุกั จตุวา ยถากมมิ
คตา ฯ โกณทญญมาณโว อโรโค อโหสิ ฯ ตทา ปน ราชา
เตสิ วจัน สตุวา ก็ ทิสวา มม ปตุโต ปพพชิสฺสตีติ เต
ปฺจุจฺจि ฯ จตุตาริ ปพพนิมิตฺตานิ เทวาติ ฯ กตฺรญจ กตฺรญจาติ ฯ
ชิณฺณํ พุยาธิตํ มตฺติ ปพพชิตฺนุติ ฯ ราชา อโโต ปญฺจาย
เอวรูปานํ มม ปตุตสฺส สนฺตีกิ อากมิตฺตุ มา อทตฺถาติ วตุวา

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณนา หน้ 500

กุมารสส จกขุเปถ ชินณปฐิสานีนี อากมนนิวารณตถั จตุส
ทิสาสู กาวตคาวตภูจกถาเน อารกขั จเปสึ ๗ ตัทิวสั มงคกภูจกถาเน
นุณิปตเตส อสึตียา ฉาตีกุสสทสเสส อเอกเมโก อเอกเมกั ปุตุตตี
ปฐิชานี อัย พุทโท วา โหตุ ราชวา วา มัย อเอกเมกั ปุตุตตี
ทสสาม สเจ พุทโท ภวิสสตี ขตุตียสมณเนหว ปฐิวโต
วิจริสสตี ๗ สเจ ราชวา จกุกวตตี ภวิสสตี ขตุตียกุมารเนหว
ปฐิวโต วิจริสสตีตี ๗ อถ ราชวา มหาปฐิสสส ปรมฐปสมปนา
วีกตสพพโทสา จตุสภูจ ชาติโย อทาสี ๗ โพธิสตุโต อนนุเตน
ปฐิวาเรน มหตา สิริสมทเยน วฑุฑี ๗

อเอกทิวสั ฤษโย วปมมงคลั นาม อโหสิ ๗ ตัทิวสั
ราชวา มหตียา วิภูตียา มหตา ปฐิวาเรน (๑) นครโต นิกขมนโต
ปุตุตมปี คเหตุวาว อคมาสี ๗ กสิกมภูจกถาเน เอโก ชมพฐุรุกโข
ปรมรรณียโย ฉนสนทจฉายโย อโหสิ ๗ ตสส เหภูจวา กุมารสส
สยน์ ปญญาเปตุวา อูปริ วรกนคตาราขจิตั รัตตเจลวิตานั
พนุชิตวา สานิปากาเรน ปฐิชิปาเปตุวา อารกขั จเปตุวา
ราชวา สพพาลงการั อลงกริตวา อมจจกณปฐิวโต (๑) นงค-
กณภูจกถาเนคมาสี (๒) ๗ ตตุถ ราชวา ปรมมงคลั สวณณนงค
คณหาคี ๗ อมจจากทโย รัชตนงคลาทีนึ คณหนุติ ๗ ตัทิวสั
นงคสทสสั โยชียติ ๗ โพธิสตุตตี ปฐิวาเรตุวา นิสินนา ชาติโย
๑. สึ. ย. อิม ปาจา นตุถิ ๗ ๒. สึ. ย. วปมมงคลวปปรณณภูจกถาเน ๗

เล่มที่ 44 โศตมพุทธวิธีสวนณณา หน้า 501

รณโธ สมปตตี ปสฺสิสฺสสามาติ อนฺโตสามิตโต พหิ นิกฺขนฺตา ฯ

อถ โปธิสฺสตฺโต อิตฺโต จิตฺโต จ โอลิเกนฺโต กิลฺลิจิ อทิสฺวา
สทสา อุกฺกชย ปลฺลงฺกํ อากฺขิตฺวา อานาปาเน ปริกฺคเหตฺวา
ปจฺมชฺฌานํ นิพฺพตฺเตสิ ฯ ชาติโย ขชฺชโกชฺชนฺตเร วิจฺรนฺติโย
โถกํ จิรายีสุ ฯ เสสรุกฺขานํ ฉายา นีวตฺตา ตสฺส ปน
ชฺมพฺรูกฺขสฺส ฉายา ปริมณฺฑลา หุตฺวา ตตฺถเว อุกฺกชาติ ฯ
ชาติโย ปนสฺส อยฺยปฺตฺโต เอกโกวาทิ เวเคน สามีปาการิ
อูกฺกปิฏฺวา ปรีเยสนฺติโย สิริสยเน ปลฺลงฺเกน นิสินฺนํ ตณฺจ
ปาฎิหาริยํ ทิสฺวา คนฺตฺวา ตํ ปวตฺตี รณโธ อาโรเจสุ ฯ
ราชา เวเคน อากฺนฺตฺวา ตํ ปาฎิหาริยํ ทิสฺวา อัย โว
ตาท ทุตฺติยวฺนทฺนาติ ปฺตฺตํ วนฺทิ ฯ

อถ มหาปฺริโส อนุกฺกเมเน โสฬสวสฺสทฺเทสิโก อโหสิ ฯ
ราชา โปธิสฺสตฺตสฺส ตินฺณํ อฺจฺฉนํ อนฺจฺฉนวิเก รมฺมสุรรมฺม-
สฺกนฺนามเก ตโย ปาสาทะ กาทเรสิ ฯ เอกํ นวณฺณมิกํ เอกํ
สคฺตณฺณมิกํ เอกํ ปณฺจณฺณมิกํ ฯ ตโยปิ ปาสาทา อุกฺกเพเรน
สมปฺปมาณา อเหตุสุ ฯ ญฺมิกาสฺ ปน นานตฺตํ อโหสิ ฯ

อถ ราชา จินฺเตสิ ปฺตฺโต เม วยปฺตฺโต จตฺตมสฺส
อฺสฺสาเปตฺวา รชฺชสิริ ปสฺสิสฺสสามิติ ฯ โส สากิยานํ ปณฺณานิ
ปหิณฺนิ ปฺตฺโต เม วยปฺตฺโต รชฺเช นํ ปตฺติจฺจาเปสฺสามิ
สพฺเพ อตฺตโน เคเหตุ วยปฺตฺตา ทาริกา อิมํ เกหิ

เล่มที่ 44 พุทธร่วมวณณา หน้า 501

เปเสนตฺตติ ฯ เต รณโณ สาสันํ สุตฺวา กุมาโร เกวลํ
รูปสมฺปนฺโน น กิณฺจิ สิปฺปํ ชานาติ ทารภรณฺณํ กาคฺคํ น
สกุขิสฺสตี น มยฺหิ ธีตโร ทสฺสามาติ อหํสุ ฯ ราชา
ตํ ปวตฺตี สุตฺวา ปุตฺตสฺส สนฺตีกํ คนฺตฺวา ตมตฺถํ
อาโรเจสิ ฯ โโพธิสฺสโต ก็ สิปฺปํ ทสฺเสตฺถุ วกฺกฺกิตฺติ อหํ ฯ
สทสฺสตฺถามํ ฌนฺุ อาโรเปตฺถุ วกฺกฺกิตฺติ ตาตาติ ฯ เตนํ หิ
อาหฺราเปถาติ อหํ ฯ ราชาอาหฺราเปตฺวา อทาสิ ฯ ตํ
ฌนฺุ ปฺริสฺสทสฺสํ อาโรเปติ ปฺริสฺสทสฺสํ โอรโรเปติ ฯ มหาปฺริโส
ตํ สราสนํ อาหฺราเปตฺวา ปลฺลนฺุเกน นิสินฺุโนว ฌิยํ
ปาทงฺกุฏฺเจ เวจาเปตฺวา กทฺถนฺุโต ปาทงฺกุฏฺเจเนว ฌนฺุ
อาโรเปตฺวา วาเมน หตฺถेเนน ทณฺุเท กเหตฺวา ทกฺขิณฺเณ
หตฺถेเนน กทฺถิตฺวา ฌิยํ โรเปสิ ฯ สกฺลนฺุคฺริ อฺุปฺปตฺตนา-
การปฺปตฺตํ อโหสิ ฯ ก็ เอโส สทฺุโทติ จ วุคฺเต เทโว
คชฺชตีติ อหํสุ ฯ อถญฺเณ คฺุเมห น ชานาถ น เทโว
คชฺชติ องฺกิรสฺสํ กุมารสฺสํ สทสฺสตฺถามํ ฌนฺุ อาโรเปตฺวา
ฌิยํ โปเจนตฺสส ฌิยปฺปหารสทฺุโท เอโสติ อหํสุ ฯ สากิยา
ตํ สุตฺวา ตาวตฺถेเนว อารทฺุชฺจิตฺตา ตฺุฏฺจมานสา อหฺลํ ฯ
อถ มหาปฺริโส ก็ กาคฺคํ วกฺกฺกิตฺติ อหํ ฯ อฏฺจงฺกุล-
พหฺลํ อโยปฏฺุฏฺุ กณฺุเทน วิชฺฉิตฺถุ วกฺกฺกิตฺติ ฯ ตํ วิชฺฉิตฺวา
อถญฺลํ ก็ กาคฺคํ วกฺกฺกิตฺติ อหํ ฯ จตฺรจฺงฺกุลพฺลหํ อสนพฺลกํ

เล่มที่ 44 โศตมพุทธวิสวณณา หน้า 503

วิษณิตุ ฏณฐิตติ ๗ ตมปี วิษณิตวา อณณิ กิ กาคุ ฏณฐิตติ
อาห ๗ วิทตติพหฬิ อุมุพพผลกั วิษณิตุ ฏณฐิตติ ๗ ตมปี
วิษณิตวา อณณิ กิ กาคุ ฏณฐิตติ อาห ๗ ตโต วาลุก-
สทณฐานีติ อาหสิ ๗ มหาสตุโต วาลุกสทณฐมปี ปลาลสทณฐมปี
วินิวิษณิตวา อุกเท เอกุสภปป์มาณั กณฐั เปเสสิ ฤเล
อญจอุสภปป์มาณั ๗ อถ นั วาติงกณฐณาย วาลั วิษณิตุ
ฏณฐิตติ อาหสิ ๗ เตน หิ โยชนมตตั วาติงกณฐั พนุชาเปถาติ
วตุวา โยชนมตถเก วาติงกณฐณาย วาลั พนุชาเปตุวา
รตตุนุชกาเร เมฆปญฺเฬหิ ญนุนาสุ ทิสาสุ กณฐั จิปี ๗
ตั คนตุวา โยชนมตถเก วาลั ผาเลตุวา ปจวี ปาวิสิ ๗
น เกวลั เอตตถกเมว ตั ทิวสั มหาปุริโส โลเก วตตมานั
สิปปี สพพเมว ทสเสสิ ๗

อถ สากิยา อตตโน ชิตโร อลงกริตวา เปสยีสุ ๗
จตุตาลีสสทสสา นาทุกิตติโย อहेสิ ๗ ราหุลมาตา ปน เทวี
อคุคมहेสิ อโหสิ ๗ มหาปุริโส เทวกุมารโ วิย สุรยวตีหิ
ปริวูโต นรยวตีหิ ปริวูโต นิปป์ริเสหิ ตุริเยหิ ปิจาริยามาโน
มหาสมปตตี อนุภวมาโน อุตุวาเรน อุตุวาเรน เตสุ ตีสุ
ปาสาเทสุ วิหริติ ๗ อเถกทิวสั โพธิสตุโต อุยยานญฺมึ คนตุกาโม
สารถิ อามนเตตุวารถั โยเชหิ อุยยานญฺมึ ปสสิสสามิติ
อาห ๗ โส สาฐติ ปญฺิสสุณิตวา มหารหั วรรณิจริธิ-

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณฺณา หน้ํา 504

กุกุพฺพรวรตฺตํ อีรตฺรเนมิภาถี วรกนกรชตมณฺีรตฺนขจิตอีสามุขํ
นวกนกรชตตารกขจิตเนมิปฺสฺสํ สโมสริตวึวิชฺสฺรภิกุสุมทามสฺสฺสึริกํ
รวิรตทิสทสฺสฺสนึยํ วรธํ สมลงฺกริตฺวา สติกฺุมททิสวณฺเณ
อนิลกรุพฺขเว อาชานีเย จตฺตารอ มงฺกลสิณฺุขเว โยเชตฺวา
โพธิสฺตตฺสฺส ปฺภูเวเทสิ ๑ โพธิสฺตโต เทววิมานสทิสํ ตํ
รถวรมารุยฺห อูยฺยานาภิมุโข ปายาสี ๑

อถ เทวตา สิทฺชตฺตอุมารสฺส อภิสมฺพฺชณฺนกาโล อาสนโน
ปฺพุพฺพนิมิตฺตมสฺส ทสฺเสสฺสสามาติ เอกํ เทวปฺุตฺตํ ชรราชชฺรสรีริ
ขณฺฑททนต์ ปฺลิตเกสํ วงฺกคตฺตํ ทณฺฑททนต์ ปเวชมานํ กตฺวา
ทสฺเสสฺสํ ๑ ตํ โพธิสฺตโต เจว สารถิ จ ปสฺสนฺติ ๑ ตโต
โพธิสฺตโต สารถิ โกนาเมส ปฺริโส เกสาปิสฺส น ยถา
อณฺเณสนฺติ มหาปทานสฺสฺสฺเต (๑) อากตฺนเยเนว ปฺุจฺฉิตฺวา ตสฺส
วจนํ สฺตฺวา ชฺรตฺถ วต โภ ชาคิ ยตฺร หิ นาม
ชาคสฺส ชรฯ ปณฺเณยิสฺสฺสฺตีติ (๒) สํวึคฺคททโย ตโตว ปฺภูนิวตฺติตฺวา
ปาสาทเมว อภิรุหิ ๑

ราชา กิ การณา มม ปฺุตฺโต ปฺภูนิวตฺตีติ ปฺุจฺฉิ ๑
ชฺิณฺุณปฺริสํ ทิสฺวา เทวาคิ ๑ ตโต กมฺปมานมานโส ราชา
อทุตฺมโยชเน อารกฺขํ จเปสิ ๑ ปฺุเนกทิวสํ โพธิสฺตโต อูยฺยานํ
จฺฉนฺโต ตาหิ เอว เทวตาหิ นิมมิตํ พฺุยชิตฺถจ ปฺริสํ ทิสฺวา
๑. ที. มหา. ๑๐/๓๓/๒๕ ๑ ๒. ที. มหา. ๑๐/๓๓/๒๖ ๑

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 506

ปนาหุ จตุตาริ นิมิตฺตานิ เอกทิวเสเนว ทิสฺวา อคมาสีติ ฯ
ตสฺส ทิวสภาคํ กิพิตฺวา อุตฺตยานรสมนฺนุกวิตฺวา มงฺคฺลโปกฺขรณิยํ
นุหาตฺวา อฏฺฐงฺกเต สุริเย มงฺคฺลสฺลิตาตเต นิสฺสีทิ อุตฺตานิ
อลงฺการาเปตฺกานิ ฯ อถสฺส จิตฺตาทจรรณณาย สกฺเขน
เทวานมฺินุเทน อาณตฺโต วิสฺสกมฺโม นาม เทวปฺตฺโต อาคนฺตฺวา
ตสฺเสว กปฺปกสฺทิสฺส หุตฺวา ทิพฺเพหิ อลงฺการเหหิ อลงฺกริ ฯ
อถสฺส สพฺพาลงฺการสมลงฺกตสฺส สพฺพตาลาวจเรสุ (๑) สกานิ
สกานิ ปฏฺิฏานานิ ทสฺสยนฺเตสุ พุราหุมนฺเตสุ จ ชย
นนฺทาทิอาทิวจเนหิ สุตมงฺคฺลิกาทิสฺส นานปฺปการเหหิ มงฺคฺล-
วจนตฺถติโฆเสหิ สมฺภาเวนฺเตสุ (๒) สพฺพาลงฺการสมลงฺกตํ รถวริ
อภฺริหิ ฯ ตสฺมี สมเย ราหุลมมาตา ปฺตฺตํ วิชาตาทิ สุตฺวา
สุทฺโธทนมหาราชา ปฺตฺตตสฺส เม ตฺถุจฺจि นินเวเทถาทิ สาสนํ
ปหฺนิ ฯ โพรสิตฺตฺโต ตํ สุตฺวา ราหุ ชาโต (๑) พนฺธนํ ชาตฺนฺติ
อาห ฯ ราชา กิ เม ปฺตฺตฺโต อวจาติ ปฺจฺจิตฺวา ตํ วจนํ
สุตฺวา อิตฺโต ปฏฺุจาย เม นตฺตา ราหุสฺกมาโรเตว นามํ
โหตฺตฺติ อาห ฯ

โพรสิตฺตฺโตปิ ตํ รถวรมารุญฺห มหตา ปริวารเณ อติ-
มโนรเมน สิริโสภกฺเคน นครํ ปาวิสิ ฯ ตสฺมี สมเย รูปสฺริยา
คุณสมปฺตฺติยา จ อกิสฺสา กิสฺสาโคตมิ นาม ขตฺติยกณฺญา
๑. สฺตี. ยฺ. สพฺพตาลาวจเรสุ ฯ ๒. สฺตี. ยฺ. สวายนฺเตสุ ฯ
#. ๑. สฺตี. ยฺ. ราหุโล ชาโต ฯ

เล่มที่ 44 โคตมพุทธวิสวนณนา หน้า 507

อุปรีปาสาทวตลคตา นครี ปวิสนุตตส โภชิตตตส รุปสิรี

ทิสฺวา สลฺยชาติปิตโสมนสฺสา หุตฺวา

นิพฺพุตา นฺน สามีตา นิพฺพุโต นฺน โส ปิตา

นิพฺพุตา นฺน สานารี ยสฺสายํ อีทิสฺ ปตฺติ (๑)

อิมํ อุทานํ อุทานนฺสิ ฯ

โภชิตฺโต ตํ สุตฺวา จินฺตฺติ อัย เม สุตฺวานํ วจัน
สาเวสิ อหํ หิ นิพฺพานํ กเวสนฺโต วิจรามิ อชฺเชว มยา
ฆราวาสํ จทฺเทตฺวา นิกฺขมฺม ปพฺพชิตฺวา นิพฺพานํ กเวสิตฺถุ
วฏฺฏตีติ ฯ อัย อิมิสฺสา อจาริยาโก โหตุติ มุตฺตาหารํ
กณฺจโต โอมฺลจิตฺวา กิสาโคตมียา สตสฺสสฺสคฺขณิกํ ปรมฺรตฺติกริ
มุตฺตาหารํ เปเสสิ ฯ สา สิทฺตฺตฺถกฺมาโร มยิ ปฏิพฺพทฺทโย
หุตฺวา ปณฺณการิ เปเสสิตี โสมนสฺสชาติตา อโหสิ ฯ

โภชิตฺโตปิ มหตา สิริสมฺมุทเยน ปรมฺรมณฺธิยํ ปาสาทํ
อภิรฺหิตฺวา สิริสเยน นิปฺชฺชิ ฯ ตาวเทว นํ ปริปฺนฺณณฺรชนิกฺร-
สฺทิสฺสรุจิวรรวทนา พิมฺพผลสฺทิสฺทสนวสนา สิตฺวิมลสมสฺหิตา-
วิรพฺพรทสนา อสิตนยนเกสฺปาสา สุชาติลฺยชานาตินิลกฺกุฏิลกฺมูกา
สุชาติหฺสสมสฺหิตปโยชฺรา รตฺติกรนวกนกรชตฺวิรจิตฺวรมณฺนิเมขลา
ปริคตฺวิปฺลฆนชมนตฺถา กริกรสนฺนิโภรฺยुकฺลา นจฺจคีตฺวาทีเตสุ
กฺสลา สุรฺยวตฺติสฺทิสฺรูปโสภา วรฺยวตฺติโย มรฺุรฺรวานิ ตฺริยานิ

๑. อฏฺฐสาสินี ๑ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวัสวณณา หน้า 508

คเหตุวา มหาปุริสั สมปริวารเหตุวา รมาปยนุติโย นัจจคีต-
วาหิตานี ปโยชยีสุ ฯ โโพธิสตุโต ปน กิเลสสุ วิรตจิตตตาย
นัจจคีตาทีสุ อนภีโรโต มุหุตตัม นีทุทโ อิกกมิมิ ฯ

ตา ตัม ทิสฺวา ยสฺสตตาย นัจจาทีนิ มยฺ ปโยเชม
โส นีทุทโ อูปคโต อิทานี กิมตถํ กิลมามาติ คหิตานี ตูเรียนี
อชฺโฆตถุติตฺวา นิปชฺชยีสฺสุ คนฺธเตลปฺปทีปา จ ฉายนุติ ฯ
โโพธิสตุโต ปพฺพชฺฉิตฺวา สยนปฺปิฏฺเจ ปลฺลงฺเกน นิสินฺโน อทุทส
ตา อิตฺถิโย ตูเรียนฺฑทานี อวตฺถุติตฺวา นีทุทหายนุติโย
ปคฺขมริตลาลา กิลินฺนโกปฺลคตฺตา เอกจฺจา ทนฺเต ขาพฺพนุติโย
เอกจฺจา กากจฺฉนุติโย เอกจฺจา วิปฺปลปนุติโย เอกจฺจา วิวญฺญูมา
เอกจฺจา อปคตวสฺรสนา ปากฺกฺกพิภจฺฉสมฺพารกฺกฺกานา ฯ เอกจฺจา
วิมุตฺตาคุสสิโรรฺรหา สุตฺตานุรูปฺรูป (๓) ธารยมาณา สยีสฺสุ ฯ มหา-
สตุโต ตาสั ตัม วิปฺปการี ทิสฺวา ภยฺโยโส มตฺตาย กามสฺสุ
วิรตจิตฺโต อโหสิ ฯ ตสฺส ปน อลงฺกตปฺปฏยฺตตัม ทสฺสตนยน-
ภวนสทิสฺส รุจฺริสโสมฺปิ ปาสาทวเรตถํ อปวิทุสมตฺสริรฺกฺกณปฺปริตํ
อามกฺกสุตฺตานิวิ ปรมปฺปฏิกฺกณฺถํ อูปฏฺกฺกาสิ ฯ ตโยปี ภวา อาทิตฺต-
ภวนสทิสฺสา หุตฺวา อูปฏฺกฺกหีสฺสุ ฯ อูปทุทตัม วต โภ อูปทุทตัม
วต โภติ จ วาจํ ปวตฺเตสิ ฯ อติวีย ปพฺพชฺชชย จิตฺตัม
นมิ ฯ

โส อชฺเชว มยา มหาภินิกฺกขมณฺณํ นิกฺกขมิตฺตุมฺ วุญฺญตฺติ

เล่มที่ 44 โคตมพุทธร่วมวณณา หน้า 509

สิริสยนโต อุกุจาย ทวารสมิปี คนตุวา โโก เอตถาติ
อาห ๗ อุมมาเร สีสิ กตุวา นิปนโน ฌนโน อาห อหิ
อยุยปุตต ฌนโนติ ๗ อถ มหาปุริโส อหิ อชช มหาภิกขมณ
นิกขमितุกาโม น กณจิ ปฏิวเทิตวา สีฆเมกั อติชวั สินุชวั
กปะเปหิติ โส สาธุ เทวาติ อสสภณทกั กเหตุวา อสสสาถิ
คนตุวา คนุชเตลปปะทีเปสุ ชลนุเตสุ สุมนปฏฐวิตานสส เหฎฐา
ปรมรมณิเย ภูมิภาเค จิตติ อริมนถกั (๑) กณจกั ตุงกวรึ ทิสวา
อชช มยา อยุยปุตตสส นิกขมณตถาย อิมเมว มงกุลหัย กปะเปตุ
วฏฐิตติ กณจกั กปะเปสิ ๗ โส กปะเปยมาโนว อณณาสิ อัย
กปะปนา อติคาพหา อณณเวสุ ทิวเสสุ อยุยานกิลิ กมน-
กาเล กปะปนา วิย น โหติ ๗ นิสสิสยั อชเชว อยุยปุตโต
มหาภิกขมณ นิกขมิสสตีติ ๗ ตโต ตุกุจมานโส มหาหสิถิ
หสิ ๗ โส (๒) นาโท ตั สกลกปิลวตถุปุริ อุนนาทึ กเรยเย เทวตา
ปน สนนिरุมภิตวา (๑) น กสสจิ โสตุ อทิส ๗

โพธิสตุโต ปุตตติ ตาว ปสสิสสามิติ จินเตตวา
จิตฐจานโต อุกุจาย ราชุลมาตุยา วสนฐจัน คนตุวา
คพุกทวาริ วิวริ ๗ ตสมิ ฆณ อนุโตคพุก คนุชเตลปปะทีโป
ณายติ ๗ ราชุลมาตา สุมนมลลิกาทีนั อมพณมตเตน อภิ-
ปกิณณ เวรชเยน ปุตตสส มตถเก หตถิ จเปตวา นิตุทายติ ๗
โพธิสตุโต อุมมาเร ปาทึ จเปตวา จิตโกว โอลเถตวา

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 510

สจาหิ เทเวีย หตถิ อปนเนตวา มม ปุตตํ คณหิสสามิ เทวี
ปพฺพชฺฉิสฺสตี เอว เม อภินิกฺขมฺนสฺส อนฺตรายโย ภวิสฺสตี ฯ
พุทฺโธ หุตฺวา ว อาคนฺตฺวา ปุตตํ ปสฺสิสฺสามิตฺติ จินฺเตตฺวา
ปาสาทตลโต โอตฺริตฺวา อสฺสสฺส สมิปี คนฺตฺวา เอวมาห
ตาท กณฺจก ตฺว อชฺช เอกรตฺตี มํ ตารย อหิ ตํ นิสฺสาย
พุทฺโธ หุตฺวา สเทวกํ โลกํ ตาเรตฺสามิตฺติ ฯ ตโต อุลลฺงฺฆิตฺวา
กณฺจกสฺส ปิฏฺฐี อภิรุหิ ฯ กณฺจโก กิวดโต ปฏฺจาย อายามโต
อฏฺฐารสหตฺโต โหติ ตทนฺรูเปน อพฺเพเชน สมฺนฺนาคโต
รูปกฺขชวพลสมฺปนฺโน สพฺเพเสโต โธตสงฺขสทิสทสฺสนิยวณฺโณ ฯ
ตโต โโพธิสฺสโต วรตฺรงฺกปิฏฺฐิกโต ฉนฺนํ อสฺสสฺส วาลธี
กาหาเปตฺวา อพฺพตฺตสมเย นครสฺส มหาทฺวาริ สมฺปตฺโต ฯ

ตทา ปน ราชา ปุพฺเพว โโพธิสฺสตฺตสฺส คมฺนปฏฺิเสช-
นตฺถาย ทฺวิสุ ทฺวารกฺวาณฺเณสุ เอเกกํ ปุริสสฺสสฺสเนน วิวริตฺพุพฺ
กาเรตฺวา ตตฺถ พหุปุริเส อารกฺขํ จเปสิ ฯ โโพธิสฺสโต กิร
ปุริสคณฺนาย โกฏฺิสตฺสสฺสสฺส พลํ ชาเรสิ ฯ หตฺถิกคณฺนาย
โกฏฺิสทสฺสสฺส ฯ ตสฺมา โส จินฺเตสิ ยถิ ทฺวาริ น วิวริยติ (๑)
อชฺช กณฺจกสฺส ปิฏฺฐเจ นิสฺสินฺโน ฉนฺนํ วาลธี กาหาเปตฺวา
เตน สทฺธิเยว กณฺจกํ อูรูหิ นิปฺปิเพตฺวา อฏฺฐารสหตฺถิ ปาการิ
อุปฺปตฺติตฺวา อติกฺกเมยฺยุณฺติ (๒) ฯ ฉนฺนโน จินฺเตสิ สเจ ทฺวาริ น
อุคฺคมาปยติ อหิ อยฺยุปฺุตตํ ขนฺเช กตฺวา กณฺจกํ ทกฺขิณ-
๑. ส. ย. น. อวาปุริยติ ฯ ๒. ส. ย. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

เล่มที่ 44 โคตมพุทธร่วมวณณา หน้า 511

หตุเถน ปริกขิปนุโต อุปกจณเก กตฺวา อุปติตฺวา ปาการิ
อติกฺกมิตฺตสํมิตฺติ ฯ กณฺฐโก จินฺตเตสิ อหิ ทฺวารเ อวิวริยมานเ
ยถานิสินฺนเมว อยฺยุปฺตฺตํ คหิตฺวาลชินา จนฺเนน สทฺธิ อุปติตฺวา
ปាកาสฺส ปุโรโต ปติภฺจฺหิตฺตสํมิตฺติ ฯ เอวเมว ตโย ปุริสา
จินฺตยีสฺสุ (๑) ฯ ทฺวารเ อธิวตฺถา เทวตา มหาทฺวาริ วิวริสฺสุ ฯ
ตสฺมี ขณเ มาโร ปาปิมา มหาสตฺตํ นิวตฺเตสฺสํมิตฺติ
อาคณฺตฺวา กคนตเล จตฺวา อาห

มา นิกฺขม มหาวิโร อิติ เต สตฺตเม ทิเน

ทิพฺพิ ตฺ จกฺกรตฺนํ อทฺธา ปาตุ ภวิสฺสติ

ทฺวิสหสฺสปริตฺตทึปปริวารานํ จตฺนุณํ มหาทึปานํ รชฺชํ
การสฺสสิ นิวตฺต มารีสาติ ฯ มหาปุริโส อาห โกลิ
ตฺวณฺติ ฯ อหิ วสวตฺติตฺติ ฯ

ชานามหิ महाराज मयुहि जगुसुस समुग्व

อนตฺถิโกหิ รชฺเชน คจฺจ ตฺวํ มาร มา อธิ ฯ

สกลํ ทสฺสทสฺสมปี โลกธาตฺมมหิ ปน

อุณฺนาเทตฺวา ภวิสฺสํมิตฺติ พุทฺโธ โสเก วินายโกติ

อาห ฯ โส ตตฺถเวณฺตรชาโย ฯ

มหาสตฺโต เอกุณฺตีสวสฺสกาเล หตฺถคตฺติ จกฺกวตฺติริชฺชํ
เขพฺปิณฺฑํ วิย อนเปกฺโข จจฺจเทตฺวา จกฺกวตฺตिसิรินิวาสภูตา
ราชภวนา นิกฺขมิตฺวา อาสาพุหิปฺปณฺณมาย อุตฺตราสาพุห-
๑. ส. ย. อ. เม. ปาจา นตฺถิ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวัสวณณา หน้า 512

นกุขตุเต วัตตมานเน นครโต นิกขมิตฺวา นครํ อปฺโลเกตฺตกาโม
อโหสิ ฯ วิตกฺกสมนฺนตฺรเมว จสฺส กุลาตจกฺกํ วย โส
ภูมิปฺปเทโส ปรีวตฺติ ฯ ยถาจิโตว มหาสตุโต กปฺลิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ตฺต
คณฺตพฺพมคฺคาภิมุขฺยเยว กณฺจกํ กตฺวา ปายาสี มหา สกฺกาเรน
อุพฺพารเณ สิริสมฺมุทเยน ฯ ตทา มหาสตุเต กจฺจนฺเต ตสฺส ปฺรโต
เทวตา สกฺกฺจฺจ อุกฺกาสตฺตสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺส
ทกฺก
อปฺรา เทวตา สุรภิกฺก
สทฺกโรนฺติโย ปรีวาเรตฺวา อคมฺสฺส ฯ ทิพฺพานิ สงฺกิตฺตานิ
อนเกานิ จ ตฺต

อิมินา สิริสมฺมุทเยน กจฺจนฺโต โปธิสตุโต เอกฺรตฺเตเนว
ตีณิ รชฺชานิ อตฺติกมฺมํ ตีสโยชนิกํ มคฺคํ กนฺตฺวา อโนมาเนทิตฺติ
สมฺปาปฺปณฺนิ ฯ อถ โปธิสตุโต นทีตีเร จตฺวา จนนํ ปุจฺจ
กา นามายํ นทีตี ฯ อโนมา นาม เทวตี ฯ อมฺหากมฺปิ
ปพฺพชฺชา อโนมา ภวิสฺสตีตี ปณฺหิยา อสฺสํ ฆณฺเฏนฺโต
อสฺสสฺส สยฺยํ อทาสี ฯ อสฺโส อุลลฺงฺกมิตฺวา อจฺจอุสภวิตฺตาราย
นทียา ปาริมตีเร อจฺจาสี ฯ โปธิสตุโต อสฺสปีฏฺจฺจโต โอรุยฺห
มุตฺต
จฺจนฺน ตฺวํ มยฺหิ อภรณฺยานิ เจว กณฺจกณฺจ อาทาย กจฺจ
อหํ ปพฺพชฺชิสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺสทฺสฺส

เล่มที่ 44 โคตมพุทธร่วมวณณา หน้า 513

โพธิสตุโต อาห น ลพฐา ตยา ปพพชิตุ คจเฉว ตวนติ
ติกขตตุ นีวาเรตวา อภรณานิ เจว กณจกณจ ปฏิจณาเปตวา
จินเตสิ อิม มยหิ เกสา สมณสารูปปา น โหนติ เต
ขกุเคน ฉินทิสสามิติ ทกขิณน หตฺเถน ปรมนิตมสิวริ
คเหตุวา วามหตฺเถน โมพียา สทฺธิ จุลิ คเหตุวา ฉินทิ
เกสา ทวงฺกุลมตฺตา หุตฺวา ทกขิณโต อวตฺตมานา สีเส
อลลียีสุ ฯ เตสํ ปน เกसानํ ยาวชิวํ ตเทว ปมาณํ อโหสิ ฯ
มสฺสุจ ตทนฺรูปํ ปฺน เกสมสฺสุโอาหารณกิจจมฺปิสฺส นาโหสิ ฯ
โพธิสตุโต สห โมพียา จุลิ คเหตุวา สจําหิ พุทฺโธ ภวิสฺสามิ
อากาเส ติกฺกุจฺจ โน เจ ภูมิมิํ ปตฺตฺติ อากาเส จิปี ฯ
ติ จูพามณิพฺพชฺฉนํ โยชนปฺปมาณํ จานํ คนฺตฺวา อากาเส
อฏฺฐาสิ ฯ

อถ สกฺโก เทวราชา ทิพฺเพน จกฺขุณา โอลเณนโต
โยชนิเกน รตนจฺงฺโกฏฺเณน ตํ ปฏิกฺคเหตุวา ตาวตีสภวเน
ติโยชนํ สตฺตรตนมยํ จูพามณิเจตฺติยํ นาม ปตฺติจฺจาเปสิ ฯ ยถาห

เจตฺวาน โมพี วรรณฺชวาสิตํ

เวหายสํ อุกฺขิปี อคฺคปฺคฺคโต

สทฺสฺสเนตฺโต สิริสา ปฏิกฺคหิ

สฺวณฺณจฺงฺโกฏฺวารน วาสไวติ (๑) ฯ

ปฺน โพธิสตุโต จินเตสิ อิมานิ กาสิกวตฺถานิ มหคฺฆมานิ

๑. ปปญจ. ๒/๑๒๖ ฯ สารตฺถป. ๒/๔๕ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 514

น มยหิ สมณสารูปปานีติ ฯ อถสฺส กสฺสปพุทฺธกาเล ปุราณ-
สหายโก ฌฏิกการมหาพฺรหฺมา เอกิ พุทฺธนฺตริ วินาสภาวาป-
ปตฺเตน มิตฺตภาเวน จินฺเตสิ อชฺช เม สหายโก มหาภินิกฺขมณิ
นิกฺขนฺโต สมณปริกฺขารมสฺส คเหตุวา คจฺฉิสฺสามิติ ฯ

ติจิวรณฺจ ปตฺโต จ วาสิ สฺวิจฺจ พนฺธนํ

ปริสฺสวณฺณจ อฏฺฐเจเต ยุตฺตโยคสฺส ภิกฺขุโนติ (๑)

อิเม อฏฺฐ สมณปริกฺขารเ อาหริตฺวา อทาสิ ฯ มหาปุริโส
อรหฺตฺตชฺชํ นิวาเสตฺวา อุตฺตมํ ปพฺพชฺชาเวสิ คเหตุวา สาฏฺฐกฺยฺกคฺฉิ (๒)

อากาเส จิปี ฯ ตํ มหาพฺรหฺมา ปฏฺฐิกคเหตุวา พฺรหฺมโลเก

ทฺวาทสโยชนิกิ สพฺพรตฺนมยิ เจตฺติยิ กตฺวา ตํ อนฺโต

ปฏฺฐิจิปีตฺวา จเปสิ ฯ อถ นํ มหาสฺตฺโต (๒) ฉนฺน มม วจเนน

มาตาปิตฺตุนิ อาโรคฺยิ วเทหิติ วตฺวา อฺยโยเชสิ ฯ ตโต ฉนฺโน

มหาปุริสํ วนฺทิตฺวา ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ กณฺจโก

ปน ฉนฺเนน สทฺธิ มนฺตยมาณสฺส โปธิสฺตฺตสฺส วจฺฉิ สฺสนฺโต

จตฺวา นตฺถิ ทานิ มยหิ ปฺน สามิโน ทสฺสนนฺติ จกฺขุปถมสฺส

วิขหนฺโต วิโยคทฺกขมธฺริวาเสตฺตุ อสฺกโกนฺโต ททเยน ผลิตฺเตน กาลิ

กตฺวา สุรริปฺพุทฺธิภิกฺวาเน ตาวตีสภฺวาเน กณฺจโก นาม เทวปฺตฺโต

หุตฺวา นิพฺพตฺติ ฯ ตสฺส อฺปฺปตฺติ วิมลตฺถวิลาสินียา วินาน-

วตฺตุอฏฺฐกถาย คเหตุพฺพา ฯ ฉนฺนสฺส ปจฺฉิ เอโกว โสโก

๑. สุมงฺกค. ๒/๒๕๖ ฯ ปปญฺจ. ๓/๓๑๐ ฯ

๒. สฺ. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

เล่มที่ 44 โคตมพุทธวิธีสวนัณณา หน้า 515

อโหสิ ๗ โส กณจกตส สาลกิริยาช ทุตติเยน โสเกน ปิพิชมาโน
โรทนต์โต ปริเทวนนต์โต ทุกุเชน อคมาสิ ๗

โพธิสตุตโตปิ ปพพชิตุวา ตสุมิเยว ปเทเส อนุปิย นาม
อมพวนัน อตถิ ตตถเวว สตุตทาหิ ปพพชชาสุเชน วิติณาเมตฺวา
ตโต ปจญา สลณณาปฺปภาณูรชิตสลิทธรสฺสูโต สรทสมเย
ปริปฺณณรชนิกรโ วิย กาสาววรสฺสูโต เอกโกปิ อนนทชนปริวิโต
วีย วิโรจมาโน ตํ วณวาลิมิกปฺกชินัน นยนามตปานมิว กโรนนต์โต
เอกจโร สึโห วิย นรสิโห มตฺตมาตงฺกวิลาสกามี สมสฺสาเสนนต์โต
วีย วสุนฺทรํ ปาทตเลหิ เอกทิวเสเนว ตีสโยชนิกํ มคฺคํ คนฺตฺวา
อตุตฺตงฺกตฺรทงฺกงฺกํ อสงฺกํ กงฺกํ นที อตุตฺตริตฺวา รตนชุตติวิสร-
วิราชิตวรจฺจิรราชคหิ ราชคหิ นาม นครํ ปาวิสิ ๗ ปวิสิตฺวา
จ ปน สปทานัน ปิณฺฑาย จริ ๗ สกถํ ปน ตํ นครํ
โพธิสตุตสฺส รูปทสฺสเนน ชนปาลเก ปวิญฺเจ ตํ นครํ วิย
อสุรินฺเท ปวิญฺเจ เทวนครํ วิย สงฺโขภมคมาสิ ๗ ปิณฺฑาย
จรรนเต มหาปฺริเส นครวาลิโน มนุสฺสา มหาสตุตสฺส
รูปทสฺสเนน สลยชาตปีติโสมนสฺสา ชาตวิมุหิตา โพธิสตุตสฺส
รูปทสฺสनावชชิตททยา อเหตุ ๗
โก ราหุเกเยน นิคฺคพุทททริททชาโล ปุณฺณจฺจุนโท มนุสฺสโลก-
มากโตติ ๗ ตมณฺโณ สติตํ กตฺวา เอวมาห กิ กเถสิ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 516

สมม กทา นาม ตยา ปุณณจनुโท มนุสฺสโลกมากโต
ทิกฺขุสปุโพ นนุ เอส กุสุมเกตุกามเทโว เวสฺสนุตฺรมาทาย
อมุหาก็ มหาราชสฺส นาครานญจ ปรมลิลาวิกฺขิตฺติ ทิสฺวา
กัปปิตฺตุมาคโตติฯ ตมณฺโณ สิตํ กตฺวา เอวมาห กั โภ
ตฺวํ อุมมตฺโตสิ นนุ กาโม อิตฺตฺสโรกฺขหุตาสนปฺริทตฺตฺสโร
สฺวปฺติทสฺสตนฺยโน เอโส อมฺรปฺุรฺสณฺณาย อิทฺทาคโตติฯ ตมณฺโณ
อิสํกํ หลิตฺตฺวา กั วเทสิ โภ เต ปุพฺพปาปฺริวิโรธํ กุโต
ปฺนสฺส ทสฺสตนฺยนาณิ กุโต วชิริ กุโต เอราวโณฯ อทฺธา
พฺุรฺหฺมา เอส พฺุรฺหฺมณฺชนํ ปมตฺตํ ฉตฺวา เวทเวทงฺคาคาทิสฺ
นโยชนตฺถาย อาคโตติฯ เต สพฺเพปิ อปฺสาเทตฺวา อณฺโณ
ปณฺฑิตฺตชาติโก เอวมาห เนวายํ ปุณณจनुโท น จ กาม-
เทโว นาปิ ทสฺสตนฺยโน น จาปิ พฺุรฺหฺมา สพฺพโลกนฺายโก
สตุถา เอส อจฺฉริยมนุสฺสโตติฯ

เอวํ สลฺลปฺนเตสฺส เอว นาคเรสฺส ราชปฺริสา คนฺตุวํ ตํ
ปวตฺตี รณฺโณ พิมฺพิสฺสารสฺส อารโจะสิํ เทว เทโว วา
คณฺฐพฺุโพ วา อุตฺทาหุ นาคราชา วา ยกฺโข วา โภ น
วา อมุหาก็ นครเ ปิณฺฑทฺาย จรฺตฺติติฯ ราชฯ ตํ สุตฺวา
อูปริปฺปาสาทเต ฉตฺวา มหาปฺริสิํ ทิสฺวา อจฺฉริยพฺุฏฺจิตฺตฺชาโต
ราชปฺริเส อาณานิเปสิ คจฺฉนฺน ภาณํ ตํ วิมฺสถ สเจ อมนุสฺสโต
ภวิสฺสตี นครา นิกฺขมิตฺวา อนฺตรราชยิสฺสตี สเจ เทวตา

อาคนุตพุพนติ วตฺวา นครี ปวิภูโจ ๑

อด ราชคหิ วรรราชคหิ

นรราชวเร นครี ตฺ คเต

คิริราชวโร มุนิราชวโร

มิกราชคโต สุกโตปิ คโต ๑

อด โพธิสตุโต อนุปุพุเพน จาริกิ จรมาโน อาพารณจ
กาลามิ อุกถณจ รามปุตติ อุปสงกมิตฺวา อภูจ สมาเป็นติโย
นิพุพตเตตฺวา นายิ มคฺโค โพธิยาติ ติ สมาเป็นติภาวนิ
อนลงกริตฺวา มหาปธานิ ปทหิตฺกาโม อรุเวลิ คนฺตฺวา รณณิโย
วตฺยิ ภูมิภาโกติ ตตฺเถว วาสิ อุปคนฺตฺวา มหาปธานิ ปทหิ ๑
ลกฺขณปริคฺคาหกพฺราหฺมณานิ จตฺตาโร ปุตฺตา โกณฺทลฺโย
พฺราหฺมโณ จาติ อิเม ปณฺจ ชนา ปจฺมเวยว ปพฺพชิตา
คามนิคมราชธานีสุ ภิกฺขาจริยิ จรณฺตา ตตฺถ โพธิสตุตฺ
สมฺปาปฺณิสุ ๑ อด นิ จพฺพสุสานิ มหาปธานิ ปทหนฺตฺ
อิทานิ พุทฺโธ ภวิสฺสติ อิทานิ พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ ปรีเวณ-
สมฺมุชชนาทิกาย วตฺตปฺปฏิปตฺติยา อุปภูจหฺมานา สนฺตีกาวจรา-
วสุส อเหตุ ๑ โพธิสตุโตปิ โกฏิปฺปุตฺตํ ทุกฺกริ กริสฺสามิติ
เอกตฺลตฺตณฺทฺลาทีหิ วิดีนาเมสิ ๑ สพฺพโสปี อาหารูปจฺเจทฺ
อกาสิ ๑ เทวตาปี โลมกฺุเปหิ ทิพฺโพชฺ อูปหารยฺมานา ปกฺขิปีสุ ๑
อดสุส ตาย นิราหารตาย ปรมกิสภาวปฺปุตฺตกายสุส

เล่มที่ 44 โคตมพุทธร่วมวณณา หน้า 519

สุวรรณณโณ กาโย กาวณโณ อโหสิ ทวดตีส มหา-
ปฐิสถกษณานิ ปฐิจนุนานิ อเหตุ ๗ อถ โพธิสตุโต ทุกกร-
การิกาย อนุตฺ คนุตฺวา นายฺ มคฺโค โพธิยาติ โอปาริกํ
อาหาริ อาหารेतฺ คามนิกเมสุ ปิตฺทาย จริตฺวา อาหาริ
อาหาริ ๗ อถสฺส ทวดตีส มหาปฐิสถกษณานิ ปากติกานิ อเหตุ
กาโย สุวณณณโณ อโหสิ ๗ อถ ปณจวคฺคิยา ภิกฺขุ ตํ
ทิสฺวา อญฺ ฉพฺพสฺसानิ ทุกกรการิกํ กโรนฺโตปิ สพฺพณฺณตํ
ปฐิวิชฺฉิตฺตํ นาสกฺขิ อิทานิ คามนิกมราชธานีสุ ปิตฺทาย
จริตฺวา โอปาริกํ อาหาริ อหริยมาโน ก็ สกฺขิสฺสติ พาหุลฺลิกो
เอส ปธานวิพฺภนฺโต ก็ โน อิมินาติ มหาปฐิสฺ ปหาย
พาราณสิยํ อสิปตฺนํ อคมํสุ ๗

อถ มหาปฐิสฺ วิสาขปฺณณมมาย อรุเวลายํ เสนานิกเม (๑)
เสนากุญฺมพิทฺสฺส (๒) เกเห นิพฺพตฺตา สุชาตา นาม ทาริกา
อโหสิ ๗ ตาย สมฺปสาทนชาตาย ทินฺนํ ปกฺขิตฺตทิวโพหิ
มธฺปายาสิ ปรีภฺยจฺริตฺวา สุวณณปาตี คเหตุวา เนรณฺชราย
ปฐิสฺสโต จิปิตฺวา กภาพนาคราชํ สฺปนฺตํ โพเชสิ ๗ อถ โพธิสตุโต
เนรณฺชราตีเร สฺรภิกฺกฺสมสมลฺกเต นีโลภาเส มโนรเม สาลวเน
ทิวาวิหาริ กตฺวา สายนฺหสมเย เทวตาหิ อถงฺกเตน มคฺเคน
โพธิรุกฺขาภิมฺโข ปายาสิ ๗ เทวนาคยกฺขสิทฺธาทโย ทิวเพหิ
๑. ส. ย. เสนานินิกเม ๗ ๒. ม. เสนากุญฺมพิทฺสฺส ๗

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวณณา หน้า 520

มาลาคนุขวิเลปนเหิ ปุชยีสุ ฯ ตสฺมี สมเย โสตุถิโย นาม
ติณหารโก (๑) ติณ อาทาย ปฏิปเถ อากจฺจนฺโต มหาปุริสสฺส
อาการิ ฌตฺวา อฏฺฐ ติณมฺภูจฺฉิโย อทาสี ฯ โโพธิสตุโต
ติณ คเหตฺวา อสิตถฺชนคิริสฺงกาสี อจฺรณฺตมิมฺว ทินกรชาลํ
สกกททยมิมฺว (๒) กรฺรณาสีตลํ สีตจฺจายํ วิวิธวิหคณสมฺปาตวิริหิตํ
มนุทมารุเตริตาย ฌนสาขาย สมลฺงกตํ นจฺจนฺตมิมฺว ปิตฺติยา
รณฺชมานมิมฺว จ ตฺรฺกณานํ วิโรจมานวิชยตฺรุมสฺสตุถโโพธิรฺกฺข-
มฺมูปคณตฺวา อสฺสตุถทุมราชํ ติกฺขตฺตํ ปทกฺขิณํ กตฺวา
ปฺพพฺพตฺตฺรทิสภาเถ จิโต ตานิ ติณานิ อคฺเค กเหตฺวา
จาเลสิ ฯ ตาวเทว จุทฺทสทฺตฺโต ปลลฺงโก อโหสิ ฯ ตานิ จ
ติณานิ จิตฺตกาเรน เลขาหิตานิ วिय อหฺสิ ฯ โโพธิสตุโต
ตตุถ จุทฺทสทฺตฺเถ ติณสนฺถเร ติสนฺธิปลลฺงกํ อากฺขิตฺวา
จตฺรฺงคสมนฺนาคตฺวิริยํ อธิฏฺฐหิตฺวา สุวณฺณปีเฐ จปิตฺรชตฺกฺขนฺธิ
วिय จ ปณฺณาสทฺตํ โโพธิรฺกฺขนฺธิ ปิฏฺฐิจิโต กตฺวา อุปริ
มณฺนิจตฺเตน วिय โโพธิสาขาหิ ธารियมาโน นิสีทิ ฯ สุวณฺณวณฺเณ
ปนสฺส จิวเร (๓) โโพธิงฺกุรา ปตมานา สุวณฺณปฏฺฐฺเฐ ปวาพา
วिय นิกฺขิตฺตา วิโรจยีสฺสุ ฯ

โโพธิสตุโต ปน ตตุถ นิสินฺเนเยว วสวตฺติมาโร เทวปฺตฺโต
สิทฺทตฺตฺกฺมาโร มม วิสยมตฺกฺกมิตฺกาโม น ทานาหมตฺกฺกมิตฺมสฺส
๑. สี่. ยู. พรฺาหฺมโณ ฯ ๒. สี่. ยู. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

เล่มที่ 44 โคตมพุทธวิธีสวนนนา หนา 521

ทสสามิติ มารพลสส ตมตถิ อาริเจตวา มารพลมาทาย
นิกขมิ ฯ สาทิร มารเสนา มารสส ปุโรโต ทวาทสโยชนา
อโหสิ ตถา ทกขินโต จ วามปสสโต จ ปจจโต ปน
จกกวาพปริยนต์ กตวา จิตา อุทฺธิ นวโยชนนุพเพธา อโหสิ ฯ
ยสสา ปน อุนนทนต์ยา สทฺโท นวโยชนสทสโต ปฏฺจา
ปจฺวิอุนฺทริยนสทฺโท วิย สฺยยติ ฯ ตสฺมี สมนเย สกโก
เทวราชา วิชฺขตฺตริ นาม สงฺขิ ฌมมาโน อฏฺจาสิ ฯ โส
กิริ สงฺโฆ วิสทตฺตติโก อโหสิ ฯ ปณฺจสิโฆ กนฺธพพเทว-
ปฺตุโต ติกาวตฺยตฺติ เพพฺวปณฺฑวิณฺ อาทาย วาทยมานो
มจฺกलयุตฺตานิ คีตานิ กายมานอ อฏฺจาสิ ฯ สฺยาโม เทวราชา
ติกาวตฺยตฺติ สรทสมยรชฺนิกรสฺสสิริกํ ทิพฺพจามริ คเหตุวา
มนุทํ มนุทํ พิชฺยมานอ อฏฺจาสิ ฯ พุรฺหุมา จ สหฺมปติ
ติโยชนวิตถตฺติ ทุตฺติมิว ปุณฺณจฺนุทํ เสตจฺจตฺติ ภกวโต อุทฺธิ
ธาเรตฺวา อฏฺจาสิ ฯ มหากาโฬปิ นาคราชา อสีติยา นาค-
นาฏกสทสเสหิ ปริวโต ถุตฺตฺตฺตานิ (๑) ปวตฺเตนฺโต มหาสตฺตฺติ
นมนสฺสมาโน อฏฺจาสิ ฯ ทสสฺ จกกวาพสทสเสสฺ เทวตาโย
นानาวิเชหิ สฺรภิกุสุมทามรฺฐปจฺจณฺณาทีหิ ปุชฺยมานา สาธฺกการิ
ปวตฺตยมานา อฏฺจิสฺส ฯ

อถ มาริ เทวปฺตุโต ทิยจฺจตฺตโยชนสตฺติกํ หิมคิริสิขรสทิสฺ

๑. สี่ ถุตฺตฺตานิ ฯ

ปรมรุจิรทสสนิ คิริเมขลั นาม รตนขจิตวรวารณั อริวารณ-
วารณั อภิรุหิตวา พาหุสหัสสั มาเปตวา อคคหิตคคหณน
นानาวุธานี อคคหาเปสิ ฯ มารปริสาปี อสิพรสุสรตติสพลา
สมุสสิตธนมุสสผลา (๑) สงฺกุกนตโตมรอุปลลคฺพวลยกณยกปฺปณจก-
กฏกธารา รุรุสีหขคฺคสรภวราหพฺยคฺขวานโรรคฺมชฺชาโรธฺกวทนา
มหีสปสทตฺรจฺกทาทิวทนา จ นานาภิมิวิรูปฺพิภจฺจกาเย
มนุสฺสยกฺขปฺปิสาจสทิสกาเย จ มหาสคฺตํ โปธิสคฺตํ โปธิมุเล
นินฺนํ อชฺโณตฺตรมานา คนฺตวา ปริวารยิตฺวา มารสฺส
สนฺเทสิ สมฺทิกฺขมานา อญฺจาสิ ฯ

ตโต มารพลเ โปธิมณฺฑมฺปสงฺกมฺนฺเตเยว เตสิ สกฺกาทีนั
เอโกปี จาคฺคึ นาสกฺขิ ฯ สมฺมุขสมฺมุขญฺจानเนว ปลาเยสิ ฯ
สกฺโก ปน เทวราชา ตั วิชฺยุตฺตรสงฺขั ปิฏฺจियิ กตฺวา
ปลาเยิตฺวา จกฺกวาพฺมขวญฺญियิ อญฺจาสิ ฯ มหาพฺรหฺมา เสตจฺจตฺตึ
จกฺกวาพโกญฺญियิ จเปตฺวา พฺรหฺมโลกเมว อคฺมาสิ ฯ กาโ
นาคราชา สพฺพนาญฺกานิ ฉชฺชเตตฺวา ปจฺวิยิ นิมุชฺชิตฺวา
ปญฺจโยชนสคฺคิ มลฺยเชริกนาคกวนั คนฺตวา หตฺเถน มุขั
ปิทฺหิตฺวา นิปชฺชิ ฯ เอกเทวตาปี ตตฺถ จาคฺคึ สมฺตฺถา นาม
นาโหสิ ฯ มหาปุริโส ปน สุณฺณวิมานे มหาพฺรหฺมา วิย
เอกโกว นิสีทิ ฯ อิทานิ มาโร อาคมิสฺสตีติ ปจฺมเมว
๑. สี่. ยู. ....ผาลี.....ฯ

เล่มที่ 44 โคตมพุทธวิธีสวนนนา หน้ 523

อนกรูปานี อนินุจانی ทุนนินิตตานี ปาตุรเหลุ ฯ

ปมตตพนุฐตฺส จ ยุทธกาเล
ติโลกพนุฐตฺส จ วตตมานเ
อุกกา สมนุตตา นิปตีสุ โฆรา
ฐมนุชการา จ ทิสา อเหลุ ฯ
อเจตนาขมปี สเจตนา ยถา
คตา วิโยคํ ปติเนว กามินี
ลเตว วาตาภิตา สสาครา
ปกมปี นานาสชรา ชรา มหี ฯ
อหสมุทฐตชลา สมุททา
วหีสุ นชฺโซ ปฎิโลมเมว
ญญานี นานาตรุสงฆญานี
เกตฺวา คีรีนํ ปจวี ภชีสุ ฯ
ปวายี วาโต ผรุโส สมนุตตา
นิฆญฺฐสทฺโท ตุมฺโโล อโหสิ
ภชิตถ โฆริ รวีรณุชการี
กพนุชรูปํ คคเน จริตถ ฯ
เอวंपการี อสิवं อนินุจัน
อากาสคํ ญมิตตญจ โฆริ
อนกรูปํ กิร ทุนนินิตตํ
อโหสิ มาราคมนเ สมนุตตา ฯ

ตัม เทวเทโว อภิหนตุคามัม
คามัม ตู ทิสฺวา ปน เทวสงฺฆมา
หาหาคิ สทฺทํ อนุภมฺปมานา
อํกัสมฺ สทฺธี อมรฺงคฺนาหิ ฯ
ปจฺจนาปี (๑) ปสฺสึสฺสุ สฺสุนฺตฺรฺรูปิ
ทิสฺวาวิทิสฺวาสุ ปลาเยมานัน
สอนฺตํกํ ตัม สพฺถํ อนนํ
หตฺเต จ ธรู จ ปาตา ตยีสฺสุ (๑) ฯ
วิหฺงคฺมานันฺ คฺรุโฬว มชฺเฌ
มชฺเฌ มิคานันฺ ปฺรโมว สึโห
มหาเยสฺโส มารฺพลสฺสุส มชฺเฌ
วิสาร์โท วิตฺถโย นิสึทึ ฯ

อถ มาโร สิทฺทตฺถํ กิสาเปตฺวา ปลาเปสฺสามิตี
วาตวสฺสํ ปฺหรณวสฺสํ ปาสาณวสฺสํ ปฺน อํการกุกฺกพฺวา ลุก-
กถลนฺธการวฺภูจึทึ นวหิ มารอิทฺธิทึ โโพธิสฺตตํ ปลาเปตฺ
อสฺกโกนฺโต กุทฺทฺมานโส กิ ภาณ ตัญฺจถ อิมํ สิทฺทตฺถม-
สิตฺทตฺถํ กโรถ คณฺหถ หนถ ฉินฺทถ พนฺธถ น มฺญจถ
ปลาเปถาคิ มารฺปฺริสฺสํ อาณาเปตฺวา สยญจ กิริเมฆลสฺสุส ขนฺธ
นิสึทิตฺวา เอเกน กเรน สฺริ ภมฺยนฺโต โโพธิสฺตตํ อฺปสฺงกมิตฺวา
โภ สิทฺทตฺถ อญฺฺจห ปฺลลฺงกาคิ อาห ฯ มารฺปฺริสาปี
๑. สึ. ยฺ. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

เล่มที่ 44 โศตมพุทธรวิสวนณนา หน้า 525

มหาสตุตสสุ อติโฆริ ปีมภาสสิ ฯ (๑) อถ มหาปุริโส กทา เต
ปุริตา มาร ปลลงกตถาย ปารมีติอาทีนิ วจนานิ วตวา
ทกขินหตุถึ ปจวี นินนาเมสิ ฯ ตงขณณเวย จุททส-
สทสสาธิกานิ ทสสทสทสสโยชนพหลานิ ปจวิสนุทธารกานิ
วาตูกานิ ปจมี กมเปตวา ตทนนตุตรี จตุนหุตาทิกทวิโยชน-
สทสทสสพหลา อัย มหาปจวี ฉธา ปกมปีตถ ฯ อุปริอากาเส
อนกสทสสานิ วิชชุตตา จ อสนี จ ผลีสุ ฯ อถ คิริเมขล-
ทิริโท ชณณเคน ปติ ฯ มาโร คิริเมขลกขนุเช นิสินโน ภูมिय
ปติ ฯ มารปริสาปี ทิสาวิติสาสู ภูสมภูจิจิ วिय วิกิริสุ (๑) ฯ

อถ มหาปุริโสปี ตั สมาริ มารพลั ขนติเมตตาวิริย-
ปถุณาทินิ อตุตโน ปารมีนมานุภาเวน วิทฐเสตวา ปจมายาเม
ปุพเพนิवासั อนุสสริตวา มชฌิมยาเม ทิพพจกขุ วิโสเชตวา
ปจจुสสมเย สพพพุทธานัน อาจิจเณ ปจจยาการเ ฌาณัน
โอตารेतวา อานาปานจตุตถชฌานัน นิพพตเตตวา ตเมว
ปาทกั กตวา วิปัสสนัน วทเตตวา มคคปฎิปาฎิยา อธิคเตน
จตุตถมคเคน สพพกิลเส เขเปตวา สพพพุทฐกุเณ ปฎิวิชฌิตวา
สพพพุทฐาจิจณัน

อนกชาติสิสาริ   สนุชาวิสุสั อนิพพิสั
คหการิ คเวสนุโต   ทุกขา ชาติ ปุนปุนัน ฯ

๑. สี่. ยู. อิม ปาจา น ทิสุสติ ฯ ๒. ม. คิริเมขลทิริโท ฯ

เลมที่ 44 โคตมพุทธวิธีสวนนนา หนา 527

วูปสมตวา ปลดงกโต อีสกั ปาจันนีสลิตเต อุตฺตรทิสภาเค
จตุวา อิมสุมิ วต เม ปลดงเก สพฺพณฺณตฺตณฺณณํ ปฏฺวิทฺทฺนฺติ
จตุตาริ อสงฺเขยฺยยานิ กปฺปสฺตสทฺสสจฺจ ปฺริตานิ ปารมมฺ
ผลาธิกมณฺญานํ ปลดงกณฺจ โพรธฺรฺกฺขณฺจ อนิมิสฺหิ อุกฺขิหิ
โอโลกยมาโน สตฺตทาหิ วิตฺตนาเมสฺส ตํ จานํ อนิมิสเจตฺติย
นาม ชาตํ ฯ

อถ ปลดงกสฺส จ จิตฺตฺจานสฺส จ อนฺตรา จงฺกมํ
มาเปตฺวา ปฺรตฺถิมปจฺฉิมโต อายเต รตนจงฺกเม จงฺกมฺนฺโต
สตฺตทาหิ วิตฺตนาเมสฺส ตํ จานํ รตนจงฺกมเจตฺติย นาม ชาตํ ฯ

จตุตฺถเต ปน สตฺตทาเห โพรธฺยา (๑) ปจฺฉิมุตฺตรทิสภาเค
เทวตา รตนฆริ มาปยีสฺส ฯ ตตฺถ ปลดงฺเกน นิสฺสิทฺวา
อภิชมฺมปฏฺกํ วิจันนฺโต สตฺตทาหิ วิตฺตนาเมสฺส ตํ ปน จานํ
รตนฆรเจตฺติย นาม ชาตํ ฯ

เอวํ ภควา โพรธฺสมิเปยฺว จตุตาริ สตฺตทาหานิ วิตฺตนา-
เมตฺวา ปจฺเม สตฺตทาเห โพรธฺรฺกฺขณฺมุลา เยน อชฺปาโลนฺโคโร
เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ ตตฺตราปี ฆมฺมํ วิจันนฺโต วิมุตฺตีสฺสฺสจฺจ ปฏฺ-
สฺสเวทฺนฺโต นิสฺสิทิ ฯ

สตฺถา ตตฺถ สตฺตทาหิ วิตฺตนาเมตฺวา มุจฺฉินฺทฺมฺลํ อคฺมาสิ ฯ
ตตฺถ สตฺตทาหฺวทฺทลิกาย อฺปฺปนฺนาย สีสฺทาทีปฏฺิพาหนตฺถํ
๑. ม. คพฺริโต ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณณา หน้า 528

มจลินุเทน นาคราเชน สดตถกขตตุ โภเคหิ ปริกขิตโต
อสมพาทาย คนธกุฎิยา วิหรนุโต วิย วิมุตติสุขัง ปฏิสัเวทีย-
มานโน ตตถ สดตทาหิ วิตินาเมตวา ราชายตนมุลิ อุปสงกมิ ฯ
ตตถปิ วิมุตติสุขัง ปฏิสัเวทียมานโนว สดตทาหิ นิสีทิ ฯ เอตตาวตา
สดตตสดตทาหานิ ปริปุณณานิ ฯ เอตถนตเร ภควโต เนว
มุขโรวันน น สรริปปริกขคณัน นาทารกัจจ (๑) อโหสิ ผลสุเขเนว (๒)
วิทิวคเตสิ ฯ อถ สดตตสดตทาหมตถเก เอกุณปณณาสติเม ทิวเส
สกุเกน เทวานมินุเทน อุปนีเตน นาคลตาทนตถกฏเฐน จ
อนตตตทโททเกน จ มุขัง โหวิทิวา ตตถเอว ราชายตนมูเล
นิสียิ ฯ

ตสุมิ สมเยน ตปัสสภลลิกา (๓) นาม เทว วาณิชา
ณาคิสาลอหิตาย เทวตาย สดถุ ออาหารทานเน อุตสาหิตา
มนถถจ มรुปิณจกถจ อาทาย ปฏิกุณหาตุ ภควา อิมิ
อาหาริ อนุกมุปี อุปาทายาติ สดถาริ อุปสงกमितวา อฏัจสุ ฯ
ภควา ปายาสปฏิกุณหณทิวเสเยว เทวตตติยสุส ปตตตส อนตร-
หิตตตทา น โข ตถาคตา หตถesu ออาหาริ ปฏิกุณหนติ
กิมุหิ นุ โข อหิ อิมิ ปฏิกุณเษยณนติ จินเตสิ ฯ
อถสุส ภควโต อชุฆาสมย วิทิวา จตุหิ ทิสาหิ จตตาริ
๑. สี่. ยู. น นทานกัจจ ฯ ๒. ม. ฆานสุขผลสุเขเนว ฯ
ชาตกฏจ. ๑/๑๔๖ ฯ ๓. สี่. ยู. ตปัสสภลลิกา ฯ

เล่มที่ 44 โคตมพุทธร่วมวณณา หน้า 529

มหาราชานอ อินทนีลมนิมเย จตุตทาโร ปตเต อุปนาเมสิ ๗
ภควา เต ปฏิกขิปี ๗ ปุณ มุคควณเณ สิตามเย จตุตทาโร
ปตเต อุปนาเมสิ ๗ ภควา เตสิ จตุนนมิปี เทวปุตตานัน
อนุกมปี อุปาทาย ปฏิกคเหตุวา เอกีภาวิ อุปเนตวา ตสมิ
ปจจกขเม เสลมเย ปตเต อาหาริ ปฏิกคเหตุวา ปริภุชชิตวา
อนุโมทนมหากาสิ ๗ เต เทว ภาตโร วาณิชา พุทธรณจ ชมมณจ
สรณิ คนตวา เทววาจิกา อุปาสกาอเหลสิ ๗

อถ สตถา ปุณ อชปาลนิโครชเมว คนตวา นิโครชมุเล
นีสิที ๗ อถสส ตตถ นีสินนมหตตเสว อชิตสส ชมมสส
คมกีรติ ปจจเวกขนตสส สพพพุทธานัน อาจันโณ อชิตโต โข
มุยายิ ชมโมติอาทีนา (๑) ปเรสิ ชมมิม อเทเสตูกามตาการปตโต
ปริวิตกโก อุทปาที ๗ อถ พุรหุมา สหมิปติ นสสตี วต
โก โลโก วินสสตี วต โภ โลโกติ (๒) ทสสุ จกกวาพสสเสส
สกกสุยามสนตฺตีสตินิมมานรติปรนิมมิตวสวตฺติมหาพุรหุมาโน จ
คเหตุวา สตถุ สนตีกิ อากนตวา เทเสตูกนตเต ภควา
ชมมุนติอาทีนา (๓) นเยน ชมมเทสนัน อายาจิ ๗

- # ๑. ที. มหา. ๑๐/๔๔/๔๒ ๗ ม. ม. ๑๒/๓๒๑/๓๒๓ ๗
- # ม. ม. ๑๓/๕๐๕/๔๖๑ ๗ ส. ส. ๑๕/๕๕๕/๒๐๐ ๗
- # วิ.มหา. ๔/๓/๘ ๗ ๒. ที. มหา. ๑๐/๔๔/๔๒ ๗
- ม. ม. ๑๒/๓๒๒/๓๒๔ ๗ ม. ม. ๑๓/๕๐๐/๕๐๐ ๗
- ส. ส. ๑๕/๕๕๖/๒๐๑ ๗ วิ. มหา. ๔/๘/๕ ๗ ที. มหา. ๑๑/๔๔/๔๓ ๗
- ม.ม. ๑๒/๓๒๒/๓๒๔ ๗ ม.ม. ๑๓/๕๐๐/๔๖๒ ๗ วิ. มหา. ๔/๘/๕ ๗

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 530

อถ สตถา ตสฺส ปฏินฺถึ ทตฺวา กสฺส นฺ โข อหิ
ปจฺมึ ฌมฺมึ เทเสยฺยนฺติ จินฺเตนฺโต อาพารุทกานํ กาลงฺกตภาวึ
ถตฺวา พหุปลการา โข เม ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขุติ ปญฺจวคฺคิเย
อารพฺภ มนสิการึ กตฺวา กหิ นฺ โข เต เอตฺรหิ วิหรนฺตึติ
อวชฺเชนฺโต พาราณสิยึ อสิปตเน มิคทาเยติ ถตฺวา ตตถ
คนฺตฺวา ฌมฺมจกฺกึ ปวตฺเตสฺสามิติ กติปาหิ โปธิมณฺฑสฺสามนฺเตเยว
ปิณฺฑาย จรฺนฺโต วิหริตฺวา อาสาพฺหิปฺณณฺมิมิ พาราณสิ
คมิสฺสามิติ ปตฺตจิวฺรมาทาย อฏฺฐารสโยชนมคฺคิ ปฏฺธิปชฺชิ ฯ
อนฺตรามคฺเค หฏฺฐตฺปกิ อูปกึ นาม อาชีวิกิ ทิสฺวา ตสฺส
อตฺตโน พุทฺธภาวึ อาจิกฺขิตฺวา ตํทิวสฺสเยว สายนฺุหสมเย
อสิปตฺนํ อคฺมาสิ ฯ

ปญฺจวคฺคิยา ปน ตถาคตฺ ตฺวโรทฺว อากจฺจนฺตึ ทิสฺวา
อຍ္ อวฺโส สมนฺโณ โคตโม ปจฺจยพฺพหุสฺสลาเย อวตฺโต
ปฺริปฺณณกาโย ปิณฺนทฺริโย สฺวณฺณวณฺโณ หุตฺวา อากจฺจติ ฯ
อิมสฺส อภิวาทนาทีนึ น กริสฺสาม อาสนมตฺตํ ปน
ปญฺญาเปยฺยามาติ กตฺกึ อํกึสุ ฯ ภควา เตสํ จิตฺตาจารึ
ถตฺวา สพฺพสฺสเตสฺส อโนริสฺสทวเสน ฝรณฺสมตฺถึ เมตฺตจิตฺตํ
สจฺจิปิตฺวา โอริสฺสทวเสน เมตฺตจิตฺเตน ฝริ ฯ เต ภควโต
เมตฺตจิตฺเตน ฝุฏฺฐา ตถาคเต อฺปสจฺจกมฺนฺเต สกาย กติกาย
สณฺจาทฺถุ อสฺกโกนฺตฺวา อภิวาทนาทีนึ สพฺพกิจฺจานิ อํกึสุ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิสวณณา หน้า 532

อิทานิ ภควา อตีต กเถตฺวา อนาคต อภิสมย กเถนุโต

ตโต ปรณฺจ เทเสนเต นรเทวสมากเม (๑)

กณนาย น วุตตพฺโพ ทุตติยาภิสมโย อหฺตติ-

อาห ฯ

ตตฺถ นรเทวสมากเมติ ตโต อปรณ สมเยน มหา-
มจฺกสฺมาคเม ทสฺสุ จกฺกวาพสฺสเสสฺสุ เทวมนุสฺसानํ มชฺเฌ
มจฺกสฺสฺตตฺตปริโยสานเ (๒) กณนปถิ วิตฺติวตฺตํ นรเทวานํ ฯ ทุตติยา-
ภิสมโย อหฺตติ เสสฺสตีติ อตฺโต ฯ อนาคตวจนเ วุตตพฺเพ
โสตปตฺตตฺตตา อหฺตติ อตีตวจนํ วุตฺตํ กาลวิปริยายวเสน วา ฯ
เอส นโย อิตฺโต ปรณฺสุ อิติเสสฺสุ วจนเส จ ฯ ปฺนุ ราหุโล-
วาทสฺสฺตตฺตตฺตเตสนาย (๓) กณนปถิวิตฺติวตฺเต สตฺเต อภิสมยามตปานํ
ปาเยสิ ฯ อยํ ตติยาภิสมโย อโหสิ (๔) ฯ เตน วุตฺตํ

อิเชวหิ เอตฺรหิ โอวทิมม อตฺตรชฺ

กณนาย น วุตตพฺโพ ตติยาภิสมโย อหฺตติ ฯ

ภควโต กิร เอโกว สวากสนฺนิปาโต อโหสิ ฯ อฺรุเวล-
กสฺสฺปาทีนํ ชญฺญิตานํ สหสฺสํ ทฺวินฺนํ อกฺกสวากานํ อทฺตตฺติย-
สฺตานิตี อิมํ อทฺตเตรสฺสทานํ สนฺนิปาโต อโหสิ ฯ เตน
วุตฺตํ

๑. ส. ย. นรมฺรณํ สมากเม ฯ ๒. พ. ส. ๒๕/๓๐๘/๓๓๖ ฯ

#. ๓. ม. อ. ๑๔/๓๕๕/๕๐๖ ฯ ๔. ม. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

เล่มที่ 44 โคตมพุทธร่วมวณณา หน้า 533

เอโกสิ สนนีปาโต เม   สาวกานัน มहेสินัน
อฑฒเตรสตทานัน   ภิกขุณาสิ สมากโมติ ฯ

ตตถ เอโกสิติ เอโกว อาสิ ฯ อฑฒเตรสตทานนุติ มม
สาวกานัน ปญญาสาธิกานัน ทวาทสตทานัน ฯ ภิกขุณาสิติ ภิกขุณัน
อาสิ ฯ เตสํ ปน มชฌคโต ภควา จตุรงคสนนีปาเต ปาติโมกข์
อุทุทิสี ฯ

อด ภควา อตตโน ปวตตี ทสเสนุโต
วิโรจมานโน วิมโล   ภิกขุสงฆสส มชฌโค
ททามิ ปตถิตํ สพพํ   มณิว สพพกามโทติ

อาห ฯ

ตตถ วิโรจมานนติ อนนุตพุทธรสิริยา วิโรจมานโน ฯ วิมโลติ
วิกตราคาทิกิเลสโมโล ฯ มณิว สพพกามโทติ จินุตตามณิ วีย
สพพกามทโท อหมปิ อิจฉิตํ ปตถิตํ สพพํ โลกียโลกุตตร-
สุขวิเสสํ เทมีติ อตุโล ฯ

อิทานิ ปตถิตปตถนัน ทสเสนุโต
ผลมากงขมานานัน   ภวจจนุทชहेสินัน
จตุสจจํ ปกาเสมิ   อนุกมฺปาย ปาณินนุติ-

อาทิมอาห ฯ

ตตถ ผลนุติ โสตาปตติผลาทิกิ จตุพพิธิ ผลํ ฯ ภวจจนุท-
ชहेสินนุติ ภวตณฺหาปหายินัน ภวตณฺหํ ปชหิตุกามานัน ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนมณณา หน้า 534

อนุกมฺปายาติ อนุกุททาย ๑

อิทานิ จตุสจฺจปฺปกาสนเน อภิสมมฺย ทสฺเสนุโต ทสฺวีส-
สทสฺसानนฺตฺติอาทิมาย ๑ ตตฺถ ทสฺวีสสทสฺसानนฺตฺติ ทสสทสฺสา-
นณฺจ วิสตีสทสฺसानณฺจ ๑ เอกทฺวินฺนนฺตฺติอาทินานเยนาติ
อตุโถ ๑ นวมทสมคากา อุตฺตานตฺถาว ๑

เอกาทสมทฺวาทสมคากาสฺ อิทาเนตรหีติ อุโภปี เอกตฺถา
เวเนยฺยวเสน ปฺริสฺปฺกคฺลา วิย วุตฺตา ๑ อถ วา อิทานิติ
มยฺ อูปฺปนฺเน ๑ เอตรหีติ มยฺ ฌมฺมํ เทเสนฺเต ๑ อปฺตฺต-
มานสาติ อปฺตฺตตอรหตฺตผลา ๑ อริยณฺชสนฺติ อริยํ อญฺจงฺกิกํ
มคฺคํ ๑ โถมยฺนฺตาติ ปสฺสนฺตา ๑ พุชฺฌิสฺสนฺตีติ อนาคเต
จตุสจฺจฌมฺมํ ปฏฺวิวิชฺฌิสฺสนฺตีติ อตุโถ ๑ สํสารสฺริตฺนฺติ สํสาร-
สาคริ ๑

อิทานิ อตฺตโน ชาตฺนคฺราที ทสฺเสนุโต

นคฺริ กปฺลวตฺถุ เม ราชานุ สฺทฺโรทโน ปิตา
มยฺหิ ฌเนตฺติกา มาตา มายาเทวีติ วุจฺจติ ๑
เอณฺนตีสวสฺसानิ อคฺอาริ อชฺฌาวสฺสีหิ (๑)
สฺจฺจนฺโท โถณฺนฺโท โถณฺนฺโ จ (๒) ตโย ปาสาทมฺุตฺตมา ๑
จตุตฺถาสฺสทสฺसानิ นาริโย สมตฺถกตา
ยโสชฺชรา (๓) นาม นาริ ราชุโล นาม อตฺตรโช ๑

๑. ม. อชฺฌมฺหิ วสฺสี ๑ ๒. ม. รมฺโม สฺสรมฺโม สฺสโก ๑

๓. ม. ภาทฺทกณฺจนา ๑

เล่มที่ 44 โคตมพุทธร่วมวณณา หน้า 535

นิमितเต จตุโร ทิสฺวา	อสุตยาเนน นิกฺขมี
ฉวสุตฺ (๑) ปธานจารี	อจรี ทุกฺกัร อหิ ฯ
พาราณสียิ อธิปตเน	จกุกํ ปวตฺตติมฺ มยา
อหิ โคตมสมพุทฺโธ	สรณํ สพุทฺปาณินิ ฯ
โกลิโต อุปติสฺโส จ	เทว ภิက္ขุ อคฺคสาวกา
อานนฺโท นามุปฺภูจกโก	สนฺติกาวจโร มม
เขมา อุปฺปลวณฺณา จ	ภิက္ขุณี อคฺคสาวิกา ฯ
จิตฺโต จ หตฺถาพวโก	อคฺคฺภูจกฺจากุปาสกา
นนฺทมาตา จ อุตฺตรา	อคฺคฺภูจกฺจากุปาสิกา ฯ
อหิ อสุตตถมฺมฺหิ	ปตฺโต สมโพธิมฺตฺตมํ
พฺยามปฺปภา สทา มยฺหิ	โสฬสหตฺถมฺมฺกฺกตา ฯ
อปฺปี้ วสุตฺตํ อายุ	อิทาเนตรหิ วิชฺชติ
ดาวตา ติฏฺฐมาโนทํ	ตาเรมิ ชนตํ พหุํ ฯ
จปยิตฺวาน ฐมฺมฺกุกํ	ปจฺฉิมํ ชนโพชนํ
อหฺมปฺปิ น จิรสฺเสว	สทฺธี สวากสงฺฆมฺโต
อิเชว ปรีนิพฺพิสฺสํ	อคฺคิวิหาารสงฺขยาติ-

อาทิมหา ฯ

มม ปน รมฺมสุรรมฺมสุภนามกา ตโย ปาสาทา นวภูมิก-
 สตฺตถฺภูมิปฺลยฺภูมิกกา จตฺตาลีสฺสหฺสฺสา นาฏฺกิตฺถิโย ยโสธฺรา นาม
 # ๑. # ม. ฉพฺพสุตฺ ฯ

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสวนุณนา หน้า 536

มม อคฺคมहेสี โสหํ จตฺตารโ นิมิตฺเต ทิสฺวา อสฺสยาเนน
มหาภินิภฺขมนํ นิภฺขมํ ฯ ตโต ฉพฺพสฺสานิ ปธานํ ปทหิตฺวา
วิสาขปฺปณฺณมา ย อรุเวลา ยิ เสนานิกเม (๑) เสนาญฺญุมฺพิทฺสฺส (๒) ชีตาย
สมฺปสทา ทชาตย สฺชชาตย นาม ทินฺนํ มธฺปายาสํ ปรีภฺยชิตฺวา
สาลวเน ทิวาวิหารํ กตฺวา สายนุหสมเย โสตฺถิเยน นาม
ติณฺหารเกน ทินฺนา อภฺจ ติณฺมุญฺจโย กเหตุวา อสฺสตฺถ-
โพธิรฺกฺขมฺมํ อุปคฺนตฺวา ตตฺถ มารพฺลํ วิทฺธเสตฺวา สมฺโพธิ
ปตฺโตตฺสมีติ สพฺพ พฺยาภาสิ ฯ

ตตฺถ สทฺธิ สวากสงฺฆโตติ สทฺธิ สวากสงฺฆเมน ฯ
ปรีนิพฺพิสฺสนฺติ ปรีนิพฺพายิสฺสามิ ฯ อคฺคิ วาหารสงฺขยาติ อคฺคิ
วีย อินฺชนภฺยเยน ขถา อคฺคิ นิรฺปาทาโน นิพฺพายติ เอว
อหฺมปิ นิรฺปาทาโน ปรีนิพฺพายิสฺสามิติ อตฺถโ ฯ

ตานิ จ อตฺถลเตชานีติ อคฺคิสวากยฺคาทีนิ ตานิ อสทิส-
เตชานิ ฯ อิมานิ จ ทสพฺลานีติ เอตานิ จ สารีรทสพฺลานิ ฯ
คฺุณฺชารโณ เทโหติ ฉอสาชารณณานาทิคฺุณฺชโร อัย เทโห
จ ฯ ตมนฺตรหิสฺสนฺตีติ สพฺพานิ เอตานิ วุตฺตปฺปการานิ
อนฺตรชยิสฺสนฺติ วินสฺสิสฺสนฺติ ฯ นนฺ ริดฺดา สพฺพสงฺขาราติ
เอตฺถ นนฺติ อัย อนฺมตฺตอตฺถ นิปาโต ฯ ริดฺดาติ นิจ-
สารถฺวสารถฺหิตตฺตา ตฺจฺจนา ฯ สพฺพเมว ปน สงฺขตํ ขยชฺมมํ
๑. สี. ย. เสนานีนิคเม ฯ ๒. สี. ย. เสนานีญฺญุมฺพิทฺสฺส ฯ

เล่มที่ 44 โคตมพุทธร่วมวณณา หน้า 537

วชรมมฺ วิราคชรมมฺ นิโรชชรมมฺ หุตฺวา อภาวโต อนิจฺฉิ
อุปฺปาทาธิปฏิปฺพิตฺตฺตา ทุกฺขํ อวสวตฺตนโต อนตฺตาฯ ตสฺมา
สงฺขารสฺส ลกฺขณตฺตยํ อารोเปตฺวา วิปฺสฺสนํ วทฺเตตฺวา
อมตฺมสงฺขตฺตํ อจฺจุตฺตํ นิพฺพานํ อธิคฺจฺจตฺตํ อยํ โว อมฺหากํ
อนุสาสนํ อิทํ อมฺหากํ สาสนํ อปฺปมาเทน สมฺปาเทถาติฯ
เทสฺนาปริโยสานเ กิร เทวตฺตานํ โภจฺจิสฺสทสฺสทสฺส อนุปาทาย
อาสเวหิ จิตฺตานํ วิมฺจฺจิสฺสุฯ เสสมคฺคผลเสฺสฺส ปตฺติภูจฺจิตา ปน
คณฺนปถํ วิตีวตฺตฺตา อเหตุํฯ

เอวํ ภควา กปฺปนามชาตียาทิววตฺตฺติตฺติ สกฺลมฺปิ พุทฺธร่วม
อากาสเ รตฺนจฺงกเม จฺงกมฺนฺโตว กเถตฺวา ฌาติชนํ วนฺทา-
เปตฺวา อากาสโต โอตฺริตฺวา ปญฺจตฺตวฺรพฺพุทฺธาสเน นิสฺสีทํฯ
เอวํ นิสฺสินฺเน ปน ภควติ โลกนาเถ สฺขาปฺปตฺโต ฌาติสมาคโม
อโหสิฯ สพฺเพ เอกคฺคจิตฺตฺตา นิสฺสีทิสฺสุฯ ตโต มหาเมโฆ
โปกฺขรวรฺสฺสํ วรฺสฺสีฯ ตฺงฺขณเ อุกฺกํ เหฏฺฐา วิรวนฺตํ คจฺจตฺติฯ
เตเมตฺตกาโมว เตเมตฺติ อเตมิตฺตฺกามสฺส สฺริเร เอกพินฺนุทฺตมฺปิ
น ปตฺติฯ ตํ ทิสฺวา (๑) สพฺเพ อจฺจฺริยพฺพุตฺตจิตฺตฺตา หุตฺวา
อโห อจฺจฺริยํ อโห อจฺจฺริยนฺตฺติ (๒) ถลํ สมฺภูจฺจาเปตฺตํฯ ตํ สุตฺวา
สตุถา น อิทาเนว มยฺหํ ฌาติสมาคเม โปกฺขรวรฺสฺสํ
วรฺสฺสีฯ อตีเตปี วรฺสฺสีตฺติ อิมิสฺสา อภฺจฺจฺปฺปตฺติยา เวสฺสนฺตฺรชาตฺกํ (๓)

๑. สี่. ยํ ทิสฺวาฯ ๒. ม. อพฺพุตฺตฺติฯ
๓. พ. ชา. ๒๘/๑๐๔๕-๑๒๖๕/๓๖๕-๔๕๓ฯ

กเถสี ๗ สาน ฆมมเทสนา สานตถิกา ซาตา ๗ ตโต ภควา

อฏฐายาสนา วิหาริ ปาวีสิ ๗

อติ มธรรตถวีสานีนิยา พุทธวิธีสวนกถาย

โกตมพุทธวิธีสวนมณฑนา นิฏฐิตา ๗

พุทธวิธีสวนกถา (๑)

อปริเมยอติ กปะเป จตุโร อาสุ วินายกาติ-

อาทิกา อฏฐารสกาธา (๒) สงคิตติการเกหิ จปีตา นิคมนกาธาติ

เวทิตพพา ๗ เสสกาธาสุ สพพตถ ปากฎเมวาติ ๗

เวมตถกถา

อิมสมิ ปน สกเลปิ พุทธวิธีสวน นิททธิฎฐานัน ปญจวิสตติยา

พุทธานัน อฏฐ เวมตถานิ เวทิตพพา ๗ กตมานิ อฏฐ ๗

อายุเวมตถัน ปมาณเวมตถัน กุลเวมตถัน ปธานเวมตถัน รสมิเวมตถัน

ยานเวมตถัน โพธิเวมตถัน (๓) ปลลจกเวมตถนติ ๗

ตตถ อายุเวมตถัน นาม เกจิ ทีฆายุกา โหนติ เกจิ

อปะปายุกา ๗ ตถา หิ ทีปังกโร โกณทลโย อโนมทลสิ ปทุโม

ปทุมตถโร อตถทลสิ ฆมมทลสิ สิทฐตถโต ติสโสติ อิม นว

๑. ม. พุทธวิธีสวนกถา ๗ ๒. ม. เอรหิ ปน มธรมสิทปะตถกเถสุ

วิสตติกาธาโย ทิสสนติ ๗ ๓. ส. ย. โพธิรุกขเวมตถัน ๗

เล่มที่ 44 พุทธวิสปิกณกถา หน้า 539

พุทธา วสุสตตสหัสสาयกา อเหตุ ๗ มงฺคโล สุมโน โสภิตโต
 นารโท สุมะโร สุชาโต ปิยทสฺสี ปุสฺโสติ (๑) อิมะ อฏฺฐ พุทธา
 นวุตฺติวสุสตสหัสสาयกา อเหตุ เรวโต เวสฺสฏฺฐ จาติ อิมะ
 เทว พุทธา สฏฺฐิจิวสุสตสหัสสาयกา อเหตุ ๗ วิปสฺสี ภควา
 อสฺตีวสุสตสหัสสาयโก อโหสิ ๗ สิขี กกุสนฺโธ โกณาคมนโน
 กสฺสโปติ อิมะ จตฺตารโ พุทธา ยถากุเมน สตตฺติจตฺตาลีส-
 ตีสฺวีวสุสตสหัสสาयกา อเหตุ ๗ อมหากิ ปน ภควโต วสุสตตี
 आयुปฺปมาณิ อโหสิ ๗ อฺปฺจิตปฺปญฺญสมภารานิ ทิฆมายุกสฺวตฺตนิย-
 กम्मสมฺเปตานิ พุทฺธานิ ยุกเวสน आयุปฺปมาณิ อปฺปมาณิ
 อโหสิ ๗ อฺย ปญฺจวิสฺตียา พุทฺธานิ आयเวมตฺติ นาม ๗

ปมาณเวมตฺติ นาม เกจิ ทิฆมา โหนฺติ เกจิ รสฺสา ๗
 ตถา หิ ทิปฺงกรเรวตปิยทสฺสีอตฺถทสฺสีชฺมมทสฺสีวิปสฺสีพุทฺธานิ
 อสฺตีหตฺถุพฺเพหิ สริริปฺปมาณิ อโหสิ ๗ โกณฺทญฺญมฺงคฺลนารท-
 สุมะธานิ อฏฺฐาสฺตีหตฺถุพฺเพโร กาโย อโหสิ ๗ สุมนฺสฺส นวุติ-
 หตฺถุพฺเพหิ สริริ อโหสิ ๗ โสภิตอนมทสฺสีปทุมตฺตรปุสฺส-
 พุทฺธานิ อฏฺฐปณฺณาสหตฺถุพฺเพหิ สริริ อโหสิ ๗ สุชาโต
 ปณฺณาสหตฺถุพฺเพรสฺสโร อโหสิ ๗ สิทฺฐตฺถิตฺตเวสฺสฏฺฐโน สฏฺฐิ-
 หตฺถุพฺเพธา อเหตุ ๗ สิขี สตตฺติหตฺถุพฺเพโร อโหสิ ๗ กกุสนฺธ-
 โกณาคมนกสฺสปา ยถากุเมน จตฺตาลีสตีสฺวีวสุสตีหตฺถุพฺเพธา
 # ๑. ม. พุสฺโสติ ๗

อเหตุ ๑ อมหากั ภาควา อฏจารสหตฺตพฺเพโธ อโหสิ ๑ อัย
ปณฺจวิสตฺติยา พุทฺธานัน ปมาณเวมตฺตํ นาม ๑

กุลเวมตฺตํ นาม เกจิ ขตฺตฺยกุลเถ นิพฺพตฺตีสฺส เกจิ
พฺราหฺมณกุลเถ ๑ ตถา หิ กกุสนฺธุโกณาคมนกสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธา
พฺราหฺมณกุลเถ นิพฺพตฺตีสฺส ๑ ทีปฺงฺกราทิโกตมพุทฺธปริยฺนตา
ทฺวาวิสตฺติ พุทฺธา ขตฺตฺยกุลเถว นิพฺพตฺตีสฺส ๑ อัย ปณฺจวิสตฺติยา
พุทฺธานัน กุลเวมตฺตํ นาม ๑

ปฺธานเวมตฺตํ นาม ทีปฺงฺกรโกณฺฑลฺลสมฺนอโนมทฺสฺสี-
สุชาติสิทฺธตฺตกกุสนฺธุธานัน ทสฺมาสิกา ปฺธานจฺริยา ๑ มงฺกล-
สฺสเมตฺตีสฺส ลีชีนํ อฏฺฐมาสิกา ๑ เรวตฺสฺส สตฺตมาสิกา ๑
โสภิตฺสฺส จตฺตาโร มาสา ๑ ปทุมมตฺตทฺสฺสีวิปฺสฺสีนํ อฏฺฐ-
มาสิกา ๑ นารทปทุมมตฺตรชมฺมทฺสฺสีกสฺสปานัน สตฺตาทานี ๑
ปิยทฺสฺสีปฺสฺสเวสฺสกุโกณาคมนานัน ฉมาสิกา ๑ อมหากั พุทฺธสฺส
ฉพฺพสฺसानี ปฺธานจฺริยา อโหสิ ๑ อัย ปฺธานเวมตฺตํ นาม ๑

รสมฺมิเวมตฺตํ นาม มงฺกลสฺส กิร สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
สรีรฺรสมฺมิ ทสฺสทฺสฺสีโลกธาตฺถุ ฝริตฺวา อฏฺฐาสิ ๑ ปทุมมตฺตร-
พุทฺธสฺส ทฺวาทสโยชนิกา อโหสิ ๑ วิปฺสฺสีสฺส ภาควโต สตฺต-
โยชนิกา อโหสิ ๑ ลีชีสฺส ตฺโยชนปฺปมาณา ๑ กกุสนฺธุสฺส
ทสโยชนิกา ๑ อมหากั ภาควโต สมฺนตฺโต พุยามปฺปมาณา ๑
เสสานัน อนฺนิยตา อโหสิ ๑ อัย รสมฺมิเวมตฺตํ นาม อชฺฉาตย-

เล่มที่ 44 พุทธวิธีสปกิณณกเถร หน้า 541

ปฏิพัทฺธิ โย ยตฺตํ อิจฺฉติ ตสฺส สรรูปภา ตตฺตํ
พรตฺติ ปฏิวิทฺธกฺเข ปน กสฺสจฺจิ เวมตฺตํ นาม นตฺถิ ฯ อัย
รสมิเวมตฺตํ นาม ฯ

ยานเวมตฺตํ นาม เกจฺจิ หตฺถิยานน เกจฺจิ อสฺสยานน
เกจฺจิ รตฺตปาสาทสิวิกาทิสฺส อลฺลตเรณ นิกฺขมฺนฺติ ฯ ตถา
หิ ทีปฺงกรสฺสุมนฺสฺสเมฐปฺสฺสสิขีโกณาคมนา หตฺถิยานน นิกฺขมฺมิตฺสฺส ฯ
โกณฺทลฺลเวรตฺตปทุมปิยทสฺสีกุสฺสนฺธา รตฺยานน ฯ มงฺคล-
สฺสชาติตตฺตทสฺสิตฺตสฺสโคตมา อสฺสยานน ฯ อโนมทสฺสิตฺตทตฺต-
เวสฺสทฺทโน สิวิกายานน ฯ นารโท ปทสา นิกฺขมฺมิ ฯ โสภิต-
ปทุมตฺตรสมฺมทสฺสีกุสฺสปา ปาสาเทน นิกฺขมฺมิตฺสฺส ฯ อัยยานเวมตฺตํ
นาม ฯ

โพธิเวมตฺตํ นาม ทีปฺงกรสฺส ภาวโต กปีตฺนรฺกฺโข
โพธิ ฯ โกณฺทลฺลสฺส ภาวโต สาลกฺลฺลยานิรฺกฺโข ฯ มงฺคล-
สฺสุมนฺเรวตฺตโสภิตานํ นารฺกฺโข ฯ อโนมทสฺสิตฺต อชฺชุนรฺกฺโข ฯ
ปทุมนารทานํ มหาโสณรฺกฺโข ฯ ปทุมตฺตรสฺส สลลรฺกฺโข ฯ
สฺสเมฐสฺส นีโป ฯ สฺสชาติสฺส เวฬุ ฯ ปิยทสฺสโน กฺกุโร ฯ
อตฺตทสฺสิตฺต จมฺปกรฺกฺโข ฯ สมฺมทสฺสิตฺต รตฺตกรวกรฺกฺโข ฯ
สิทฺทตฺตสฺส กณฺนิการฺกฺโข ฯ ติสฺสสฺส อสนรฺกฺโข ฯ ปฺสฺสสฺส
อามลกรฺกฺโข ฯ วิปฺสฺสิตฺต ปาณฺณิรฺกฺโข ฯ สิขิตฺต ปุณฺณทริก-
รฺกฺโข ฯ เวสฺสทฺทสฺส สาลรฺกฺโข ฯ กุสฺสนฺธสฺส สิริสฺสรฺกฺโข ฯ

โกณาคมนสุต อหุมพรรุกโข ฯ กสฺสปสฺส นิโครโธ ฯ โคตมสุต
อสุตฺโตติ อัย โปธิเวมตฺตํ นาม ฯ

ปลฺลงฺกเวมตฺตํ นาม ทีปฺงฺกรเวตฺตปิยทสฺสีตฺตทสฺสีธมฺม-
ทสฺสีวิปสฺสีนํ เตปณฺณาสหตฺตปลฺลงฺกา อเหตุํ ฯ โกณฺทณฺณ-
มฺงฺคณารทสฺสเมธาณํ สตฺตปณฺณาสหตฺตา ฯ สุมฺนสฺส สกฺขิจิตฺโต
ปลฺลงฺโก อโหสิ ฯ โสภิตอโนมทสฺสีปทุมปทุมตฺตรปฺสฺसानํ อกฺข-
ตีสหตฺตา ฯ สุชาติสฺส ทฺวตฺตีสหตฺโต ฯ สิทฺตตฺตติสฺสเวสฺสทฺถนํ
จตฺตาลีสหตฺตา ฯ สิขิตฺส ทฺวตฺตีสหตฺโต ฯ กกุสนฺธสฺส ฉพฺพิสฺติ-
หตฺโต ฯ โกณาคมนสุต วิสฺติหตฺโต ฯ กสฺสปสฺส ปณฺณรสหตฺโต ฯ
โคตมสุต จุทฺทสหตฺโต ปลฺลงฺโก อโหสิ ฯ อัย ปลฺลงฺกเวมตฺตํ
นาม ฯ อิมานิ อกฺข เวมตฺตานิ นาม ฯ

อวิหิตกฺขจฺจานกถา

สพฺพพฺพุธานํ ปน จตฺตาริ อวิหิตกฺขจฺจานานิ นาม
โหนฺติ ฯ สพฺพพฺพุธานํ หิ โปธิปลฺลงฺโก อวิหิตโต เอกสฺมีเยว
จฺจานे โหติ ฯ ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตานิ อสิปฺตเน มิคทาเย อวิหิตเมว
โหติ ฯ เทโวโรหนกาเล สกฺกสฺสสนฺครทฺวารे ปจฺมกฺกปาทกฺขจฺจานํ
อวิหิตเมว โหติ ฯ เขตฺตวเน คณฺธกฺกฺขิยา จตฺตาริ มณฺจ-
ปาทกฺขจฺจานานิ อวิหิตาเนว โหนฺติ ฯ วิหาโร ปน ขุทฺทโกปี
มหนฺโตปี โหติ ฯ วิหาโร น วิหิติเยว นคฺริ ปน วิหิติ ฯ

เล่มที่ 44 สหชาติปริจเฉทนภขตตปริจเฉทกถา หน้า 543

อปรี ปน อมหากัเยว ภควโต สหชาติปริจเฉทณจ
นภขตตปริจเฉทณจ ทีเปสฺสุ ฯ อมหากั สพพณญโพธิสตุเตน กิร
สทฐี ราหุลมาตา อานนุตเถโร จนนุ กณฺจโก อสฺสราชา
นิธิกุมฺโภ มหาโพธิ กาพฺุทายีติ อิมานิ สตุต สหชาติานิ ฯ อัย
สหชาติปริจเฉโท ฯ มหาปุริโส ปน อุตฺตราสาพฺุหนภขตเตเนว
มาตุกฺุจฺุณี โอกกมิ มหาภินิกฺุขมนํ นิกฺุขมิ ฐมฺุจกุกํ ปวตฺเตติ
ยมกปาฎิหาริยํ อกาสิ วิสาขนภขตเตน ชาโต จ อภิสมฺุพฺุโ
จ ปรีนิพฺุโต จ ฯ มาฆนภขตเตน ตสฺส สาวกสนฺุนิปาโต จ
อายุสงฺุขารโวสขฺุชนณจ อโหสิ ฯ อสฺสยฺุชนภขตเตน เทโวโรหณํ (๑) ฯ
อัย นภขตตปริจเฉโทติ ฯ

สธมฺุมตากถา

อิทานิ ปน สพฺุเพสฺส พุทฺุธานํ สธารณฐมฺุมตํ ปกาส-
ยิสฺุสาม ฯ สพฺุพฺุพฺุธานํ สมตฺุตีสฺุวิธา ฐมฺุมตา ฯ เสยฺุยถิทํ ฯ
ปจฺุฉิมภวิกโพธิสตุตสฺุส สมฺุปฺุชานสฺุส มาตุกฺุจฺุณีโอกกมนํ มาตุ-
กฺุจฺุณิยํ ปลฺุลงฺเณน นิสฺุทิตฺุวา พหิมฺุโขโลกนํ จิตาย โพธิสตุต-
มาตุยา วิชายนํ ฯ อรณฺุญเยเวว มาตุกฺุจฺุณีโต นิกฺุขมนํ กณฺุจนปฏฺุญฺุส
ปตฺุญฺุจิตปาทานํ อุตฺตราภิมฺุขานํ สตุตปทฺุวีติหารานํ คนฺุตฺุวา
๑. ม. เทโวโรหณณจ ฯ

ขุททกนิกายภูจกถา พุทธร่วมวณณา (มรรคตวิลาสินี) - หน้าที่ 545
เล่มที่ 44 อนนตราธิกรรมกถา หน้า 545

สพพพุทธาน์ จตุตทาโร อนนตราธิกา ฐมาฯ กตเม
จตุตทาโรฯ พุทธาน์ อุททิสฺส อภิหฺณาน์ จตฺนุณํ ปจฺจยान์
น สกฺกา เกนจิ อนนตราโย (๑) กาคุ์ฯ พุทธาน์ आयโน น
สกฺกา เกนจิ อนนตราโย กาคุ์ฯ วุตฺตเญหฺตํ อญฺจานเมตํ
อนวกาโส ยํ ปรุปกฺกเมน ตถาคตํ ชีวิตา โวโรเปยฺยาติ (๒)ฯ
พุทธาน์ ทวตฺตีสมหาปฺริสลกฺขณาน์ อตีติยา อนฺนพฺยลชฺชานนญจ
น สกฺกา เกนจิ อนนตราโย กาคุ์ พุทธรฺรสีนํ น สกฺกา
เกนจิ อนนตราโย กาคฺคฺนฺติฯ อีเม จตุตทาโร อนนตราธิกา
ฐมา นามาติฯ
๑. ที. ย. อนนตราโย เอวมุปริปปีฯ ๒. วิ. จ. ๓/๓๗๓/๑๘๘ฯ

นิกมนกถา

เอตฺตาวตฺตา คตฺตา สิทธิ	พุทฺธวิสสุตฺต วณฺณา
สุวณฺณปทวิญญาต-	วิจิตฺตนยโสภิตา ฯ
โปราณกุกกถามคฺค	ปาฬิตฺตปฺปกาสก
อาทาเยว กตฺตา พุทฺธ-	วิสสุตฺตกุกกถา มยา ฯ
ปฺปฬจตฺถํ วิวชฺเชตฺวา	มจรฺตถตฺตสฺส สพฺพโส
สมฺปกาสนโต ตสฺมา	มจรฺตถปฺปกาสินี ฯ
กาวิรัชลสมฺปาท-	ปรีปฺตมหิตฺเต
กาวิรัชปฏฺฐเน รมฺเม	นนานารินฺรากลฺเล ฯ
การิตฺเต กณฺหาเสนา	สณฺหาเวจฺน สาธุนา
วิหาเร วิวิชาคาร-	จารุปาการโคปุเร ฯ
ฉาชาสทิลสมฺปนฺเน	ทสฺสนิเย มโนรเม
หตฺตพฺพชนสมฺพาเช	ปรีเวกสุเช สิเว ฯ
ตตฺถ ปาจिनฺปาสาท-	ตลฺเล ปรมสฺสิตฺเต
วตฺตา พุทฺธวิสสุตฺต	มยา สํวณฺณา กตฺตา ฯ

[ยถา พุทฺธวิสสุตฺต สํวณฺณนํ
กตฺตา สาธุ สิทธิ วินา อนฺตราย
ตถา ฐมฺมยฺยตฺตา ชนํ วิตฺถกา

๑. ส. ย. โคธาสทิลสมฺปาเต ฯ

เล่มที่ 44 นิคมกถา หน้า 547

วินาวันตราเยน สิทธี วชนตุ ฯ]
อิมิ พุทธวิสสุส สัณณัน เม
กโรนุเตน ยิ ปตติตติ ปุณฺณชาติ
สทา ตสุส เทวานุภาเวน โลโก
ฐั สนมจจนฺตมตถิ ปยาตํ ฯ
วินสฺสนตุ (๑) โรคา มนุสฺเสสุ สพฺเพ
ปวสฺสนตุ เทวาปิ วสฺสนตกาเล
สุํ โหตุ นิจฺจิ วริ นารกาปิ
ปิสจาปยาตา ปิปาสา ภวนตุ ฯ
สุรา อจฺจรานํ คณาทีหิ สิทธี
จิริ เทวโลเก สุํ จานุ โภณตุ
จิริ จาคู ฆมฺโม มุณินฺทสฺส โลเก
สุํ โลกปาลา มหิ ปาลยฺนตุ (๑) ฯ

ครุหิ คีตนาเมน พุทธทตฺโตติ วิสฺสุโต
เถโร กตฺวา อญฺจกถิ มรรคตวิลาสินี ฯ
ไปตฺถกํ จปยิตฺเวมฺมิ ปรมฺปเร หิตาวหิ
อจิรญฺจิตภาเวน อโห มจฺจวสิ คโต ฯ

[ ] สี่. ยูยถา วณฺณนายิ คตา สาธุ สิทธี วินา อนฺตรายิ ตถา สมฺมยฺตฺตา

ชนานิ วินา จนฺตราวนฺตราเยน สิทธี คมิสฺสนตุ สาธุ ฯ

#๑. สี่. ยู. อิมิ ปาจา นตฺถิ ฯ

